N.° 45.
~~125~~
287
285
201.

56

140

UVA.BHSC

92 1 215.

R.105

Estas son las siete partidas en latin, y contienen todos los titulos y leyes que se han en las de romanze, no las mesmas palabras traduzidas, sino el sentido y sumaria conclusion de la ley y asi aprovechan grandemente, para veer lo que cada qual ley induce y pretende, &c.

122. foxas

~~125~~
287

UVA.BHSC

Primera partida

T° primo delas leyes.
T° 2 delas costunbres.
T° 3 dela santa trenidad et dela fe catholica.
T° 4 delos sacramentos dela santa yglia.
T° 5 delos perlados dela santa yglia.
T° 6 delos clerigos.
T° 7 delos religiosos.
T° 8 delos votos.
T° 9 delas excomunicatos.
T° 10 delas yglias como se deue fazer.
T° 11 delos preuillejos e franquezas delas yglias.
T° 12 delos monesterios e de sus yglias e delas cosas religion.
T° 13 delas sepulturas.
T° 14 delas cosas delas yglias que se non deuen enagenar.
T° 15 del derecho del padronalgo.
T° 16 delos beneficios delos clerigos.
T° 17 dela symonia.
T° 18 delos sacrillegios.
T° 19 delas primicias e delas ofrendas.
T° 20 delos dezmeros.
T° 21 del previllejar delos clerigos.
T° 22 delas procuraçones e censo e pechos que dan las yglias alos perlados.
T° 23 dela guarda delas fiestas e delos ayunos e como se deue fazer las lymosnas alos pobres e alas yglias.
T° 24 delos romeros e delos pelegrinos.

Segunda partida

T° 1 delos enperadores e reyes e otros señores grandes.
T° 2 qual deue ser el rrey en conoçer e amar e temer a dios.
T° 3 qual deue ser el rey en sy mesmo.
T° 4 qual deue ser el rey en sus palabras.
T° 5 qual deue ser el rey en sus obras.
T° 6 qual deue ser el rey a su muger e ella a el.
T° 7 qual deue ser el rrey a sus fijos e ellos a el.
T° 8 qual deue ser el rrey a sus parientes e ellos a el.
T° 9 qual deue ser el rey a sus ofiçiales e alos de su casa e de su corte e ellos a el.
T° 10 qual deue ser el rey a todos los de su señorio.
T° 11 qual deue ser el rey a su tierra.
T° 12 qual deue ser el pueblo en conoçer et amar e temer e honrrar e guardar al rrey.
T° 12 qual deue ser el pueblo en conoçer amar e temer a dios.
T° 13 qual deue ser el pueblo en conoçer e amar e temer e honrrar e guardar al rrey.
T° 14 qual deue ser el pueblo en guardar al rey e a su muger e a sus fijos e alos otros sus parientes e dueñas e donzellas e mugeres que con ella andan.
T° 15 qual deue ser el pueblo en guardar los fijos del rrey e darles tutores.
T° 16 qual deue ser el pueblo en guardar al pueblo en sus ofiçiales e en su corte e alos que vinieren a ella.
T° 17 qual deue ser el pueblo en guardar los bienes del rrey.
T° 18 qual deue ser el pueblo en guardar e defender e bastecer los castillos e fortalezas del rrey.
T° 19 qual deue ser el pueblo en guardar al rrey de sus enemigos.
T° 20 qual deue ser el pueblo a la tierra donde son naturales.
T° 21 delos caualleros e delas cosas que han de fazer.
T° 22 delos adalides e delos almocadenes e peones.
T° 23 delas que ha de fazer el pueblo quando guerrean por tierra.

S.ta CRUZ

UVA.BHSC

T.º 24 dela guerra que se fase por mar.
T.º 25 delas emiendas.
T.º 26 commo se deue partir lo q̃ los omes ganan enla guerra.
T.º 27 delos gualardones.
T.º 28 commo deuen fer escarmentados los q̃ fazen yerros enla guerra
T.º 29 delos catiuos
T.º 30 delos alfaqueques.
T.º 31 delos estudios ⁊ delos maestros ⁊ delos escolares.

Tercera partida

T.º 1 dela justiçia
T.º 2 del demandador
T.º 3 delos demandados
T.º 4 delos juezes.
T.º 5 delos personeros.
T.º 6 delos abogados.
T.º 7 delos enplazamientos.
T.º 8 delos asentamientos
T.º 9 commo deuen meter la cosa sobre q̃ es contienda en mano de fiel
T.º 10 commo deuen comencar los pleytos por demanda ⁊ por rrespuesta.
T.º 11 delas juras
T.º 12 delas preguntas q̃ los juezes pueden fazer alas partes despues del pleyto contestado a q̃ llaman a que llaman en latin posiciones.
T.º 13 delas conoscençias
T.º 14 delas prueuas.
T.º 15 delos plazos q̃ dan alas partes para prouar.
T.º 16 delos testigos
T.º 17 delos pesqueridores.
T.º 18 delas escripturas por q̃ se prueuan los pleytos.
T.º 19 delas escripturas
T.º 20 delos sellos ⁊ delos selladores dela chançelleria.
T.º 21 delos conseieros
T.º 22 delos juyzios q̃ dan fin alos pleytos.
T.º 23 delas alçadas
T.º 24 delas suplicaçiones
T.º 25 commo se pueden q̃brantar los juyzios dados contra los menores de 25 años.
T.º 26 commo se puede q̃brantar el juyzio q̃ fue dado falsamente o contra derecho.
T.º 27 commo se deuen conplir los juyzios que son valederos.
T.º 28 commo se gana el señorio delas cosas.
T.º 29 commo se gana o se pierde el señorio delas cosas por tienpo.
T.º 30 commo se gana o se pierde la posesion delas cosas.
T.º 31 delas seruidunbres q̃ han los unos edefiçios o herederos sobre las otras.
T.º 32 delas lauores nueuas commo se pueden enbargar ⁊ delas viejas commo se deuen rreparar.

Quarta partida

T.º 1 delos esposorios.
T.º 2 delos casamientos.
T.º 3 delos esposorios o casamientos fechos en encobierto.
T.º 4 delos desposorios o matrimonios ⁊ delas condiçiones q̃ son puestas sobrellos.
T.º 5 delos casamientos delos sieruos
T.º 6 del parentesco o cuñadia.
T.º 7 del conpadradgo o porfijamiento
T.º 8 delos q̃ non pueden conosçer carnalmente las mugeres.
T.º 9 delos acusamientos q̃ se fazen para enbargar o partir el matrimonio.
T.º 10 del partimiento delos casamientos
T.º 11 delas donaçiones ⁊ arras.
T.º 12 delos q̃ casan otra uez partido el matrimonio primero.

UVA.BHSC

T.º 13. delos fijos legitimos.
T.º 14. dela barraganas
T.º 15. delos fijos q̃ no son legitimos
T.º 16. delos porfijados
T.º 17. del poderio q̃ han los padres sobr los fijos.
T.º 18. como se tuelle el poder q̃ han los padres sobr los fijos
T.º 19. como deuen criar los padres a los fijos, e los fijos gouernar alos padres sy les fiziere menester
T.º 20. delos criados q̃ no son fijos del q̃ los cria.
T.º 21. delos sieruos.
T.º 22. dela libertad.
T.º 23. del estado delos omes
T.º 24. dela naturaleza q̃ han los omes con sus señores
T.º 25. delos vasallos.
T.º 26. delos feudos.
T.º 27. del debdo q̃ an los omes por razon de amystad.

Quinta partida:

T.º 1. delos emprestidos.
T.º 2. de comodato.
T.º 3. delos depositos
T.º 4. delas donaçiones
T.º 5. delas uendidas, e conpras
T.º 6. delos canbios, e contratos nonjnatos.
T.º 7. delos mercadores e ferias e mercados e diezmos e portadgos q̃ pagan por las mercadurias.
T.º 8. delos logares, e arrendamjentos.
T.º 9. delos naujos, e del preçio dellos
T.º 10. delas conpañjas.
T.º 11. delas promysiones e posturas
T.º 12. delas fiadorias e delas espensas q̃ fazen los q̃ rrecabdan lo ajeno syn mandado.
T.º 13. delos peños
T.º 14. delas pagas e delas conpensaçiones

T.º 15. delos q̃ desanparan sus bienes q̃ndo se non atreuen a pagar lo q̃ deuen e como deue ser reuocado el enagenamjento q̃ los bendedores fazen de sus bienes maliçiosamente.

Sesta partida

T.º 1. delos testamentos.
T.º 2. como se deuen abrir los testamentos fechos en poridat.
T.º 3. como deuen ser establesçidos los herederos en el testamento.
T.º 4. delas condiçiones q̃ pueden ser puestas q̃ndo establesçen los herederos.
T.º 5. como pueden ser establesçidos los herederos sobstitutos.
T.º 6. del plazo q̃ pueden aver los herederos para se aconsejar si entrarā la herençia e como se deue fazer el ynbentario, e como se deue guardar la mugier finado el marido sy se dize q̃ finca preñada.
T.º 7. delos deseredamjentos, e como puede perder el heredero la herençia.
T.º 8. como pueden q̃brantar el testamento el q̃ es injustamente deseredado.
T.º 9. delas mandas
T.º 10. delos testamentarios.
T.º 11. como se pueden menguar las mandas por falçidia.
T.º 12. delos codiçillos.
T.º 13. delas herençias abentestato.
T.º 14. como deue ser entregada la herençia al heredero.
T.º 15. como se deuen partir las herençias
T.º 16. como deuen ser guardados los bienes delos huerfanos.
T.º 17. como pueden ser sacados los menores del poder delos guardadores por razon de sospecha.

UVA.BHSC

Tº 18. dela restituçion in integrum delos menores.

Setena partida

Tº 1. delas acusaçiones e denunçiaçiones e pesquisas.
Tº 2. delas traiçiones
Tº 3. delos rrieptos
Tº 4. delas lides que se fasen por los rieptos
Tº 5. delas cosas que fasen los omes por que valan menos.
Tº 6. delos enfamados.
Tº 7. delas falsedades
Tº 8. delos omeçillos.
Tº 9. delas desonrras
Tº 10. delas fuerças.
Tº 11. delos desafiamientos e de tornar amistad.
Tº 12. delas treguas e seguranças e pases.
Tº 13. delos rrobos.
Tº 14. delos furtos.
Tº 15. delos daños que los omes o las bestias fasen en lo ajeno.
Tº 16. delos engaños buenos e malos e delos baratadores.
Tº 17. delos adulterios
Tº 18. delos que yasen con sus parientas
Tº 19. delos que yasen con mugeres de horden, o biudas honestas, o virgines
Tº 20. delos que fuerçan las rreligiosas o virgines, o biudas de buena fama.
Tº 21. delos sodomitas.
Tº 22. delos alcahuetes
Tº 23. delos agoreros, e sorteros, e devinos, e trufanes, e fechiseros.
Tº 24. delos judios.
Tº 25. delos moros.
Tº 26. delos hereses
Tº 27. delos desesperados
Tº 28. delos que denuestan a dios e alos santos
Tº 29. commo deuen ser guardados los presos.
Tº 30. delas penas.
Tº 31. delos perdones
Tº 32. dela significaçion delas palabras e delas cosas dubdosas e rreglas derechas.

UVA.BHSC

UVA.BHSC

el primero delas leyes.

Titulo primo delas leyes

1 Hic queritur de duodecim. primo que leges sunt iste. ii. que earum pertinet ad fidem et que ad regimen temporale. iii. quales debent esse leges. iiii. qualiter debent fieri. v. ad quid prosunt. vi. qualis debet esse legum conditor. vii. quis potest leges condere. viii. qualiter debent intelligi. ix. quis potest eas declarare. x. qualiter est legi obediendum. xi. qualiter per eas sit judicandum. xii. qualiter excusatur ignorancia earum.

1 **Estas** leges iste sunt statuta qualiter quis custodiat legem dei et quod homines ad invicem in justicia vivant et liber iste primus loquitur de lege dei secundum eius statuta.

2 **Ley** lex est castigacio vel doctrina scripta reprimens vitam hominis ne malum faciat et docens que sunt fienda.

3 **Complidas** perfecte debent esse leges et super hiis que possint accidere secundum naturam bonis et verbis intelligibilibus et retentivis composite nec debet ad invicem esse contrarie.

4 **Fechas** fieri debent leges cum consilio proborum sapientum et ante quam earum publicetur diligenter scrutatur ut evitato errore eius conditor laudetur et populus ad legis obedienciam magis teneatur.

5 **Muy grandes** leges bone ostenduntur notitia amor et timor dei et domini naturalis obediencia et fidelitas et dilectio proximi ut quod sibi fieri non vult quis alteri non faciat et servatis istis quietantur homines et sunt et diriguntur multiplicatur populus crescit res publica et bonum et malicia refrenatur.

6 **El fasedor** legum lator debet amare deum et in earum conditione oculis eum habere ut sint perfecte et juste et justiciam et bonum commune diligere et scire bonum ab illicito separare nec pudeat eum si justum sibi videatur legem corrigere.

7 **Emperador** imperator aut rex in sua dominatione vel alius eius mandato potest legem super temporalibus facere et non alius.

8 **Las leyes** leges debent bene et recte intelligi in saniori et meliori parte secundum earum verba nec debent per abreviaturas scribi.

9 **Declaramiento** nullius est condere potest legis dubium declarare.

10 **Todos** subditi conditoris ligantur eius legibus. Item non subditi ratione contractus vel delicti in eius territorio celebrati seu ipse conditor eis non ligatur sed bene in faciat si secundum eas vivat.

11 **Guardar** debet rex legem tamquam suam faciturum et honorem custodire populus vero quo ad temporalia tam masculi quam femine tamquam suam vitam et tutelam.

12 **Acaesciendo** lex nova de hiis que in hoc libro non est continetur ponitur hic sub titulo de hoc tractante et tunc valere sunt leges iste.

13 **Escusar** nemo a legis pena juris ignorancia excusatur preterquam [illegible]

14 **Señaladas** stultus potest delictum non tenetur legis pena pupillus vel pupilla minores xiiii. vel xii. annis de luxuria sed nec de homicidio furto falsitate vel alio errore si sint .x. annis cum dimidio.

Titulo segundo delas costumbres

1 Hic primo queritur quid est consuetudo. ii. quotuplex est. iii. quis potest eam imponere. iiii. qualiter. v. qualis debet esse. vi. quis est eius effectus. vii. quomodo potest tolli.

1 **Costumbre** consuetudo est jus et forum non scriptum quo usus est populus antiquitus et est duplex specialis et generalis.

2 **Populus** populus dicitur adunatio hominum maiorum status et iste vel maior pars utentes .xx. vel .x. annis scientes domino et non contradicente aliquo facto faciunt consuetudinem. si dicto tempore bis per eam fuit judicatum vel per judicem non fuerit revocata contra eam admisse vel fuit judicatum quod erat consuetudo et non debet esse irrationabilis vel contra jus naturale vel bonum commune nec per errorem introducta alioquin non valet sed est corruptela.

3 **Fuerça** ubi lex non disponit admittitur consuetudo et inde probata est legi et corrigit jus antiquum si est generalis si specialis in illo loco duntaxat ubi servatur si princeps sciat nec contra dicat .x. vel .xx. annis et tollitur consuetudo per posteriorem contrariam consuetudinem aut legem.

Titulo 3 dela santa trinydad e dela fe catolica

15 **Sin dubda** firmiter credimus unum solum esse verum omnipotentem deum sine principio et sine fine et mensura et sine mutatione patrem et filium et spiritum sanctum trinum in personis et unum in essentia simplex. nec pater est factus nec genitus. filius solus genitus a patre. spiritus sanctus a patre et filio procedit et iste tres persone sunt unius substantie equalitatis

UVA.BHSC

et a potatis semper tne et iacet qualiter sit deus uno in tres dii. sed unus est deus et est principium omnium visibilium et invisibilium spiritualium et temporalium et deus omnia a principio fecit bona sed postea aliqua erraverunt per se ut diabolus alia alterius suggestione ut homo consilio diaboli. et deus dedit per moysen et prophetas hominibus legem vivendi. novissime autem misit filium suum in mundo et incarnatus est in utero virginis marie et fuit conceptus de spiritu sancto. verus homo et verus deus compositus ex anima et carne humana dominus ihesus xpistus in veritate inmortalis in humanitate mortalis et pro hominum salute passus est in cruce et mortuus descendit cum anima ad inferos et surrexit tercia die. et ascendit in celum in corpore et anima inde venturus est in fine seculi vivos et mortuos iudicare unicuique secundum mercedem retribuendo ad cuius adventum resurgent omnes homines in corum corpore et anima recipientque in iudicio boni gloriam infinitam et mali penam perpetuam. credimus enim unam generalem sanctam ecclesiam catholicam ubi salventur homines et nullus extra eam, in qua fit sacrificium corporis et sanguinis ihesu xpisti in similitudine panis et vini. quod nemo nisi ad hoc per ecclesiam ordinatus conficere potest. Insuper credimus tam maiores quam minores recipientes baptismum eius receptione salvari et si post ea peccaverint emendando peccatum cum vera penitentia, et hanc fidem omnis xpistianus tenere debet et custodire aliter non salvabitur et tenenda est sicut ecclesia Romana credit aliter sic non credens punietur ut hereticus.

Porlas Primus fidei articulus est credere quod est unus deus. IIus. credere deum patrem omnipotentem. IIIus. credere personam ihesu xpisti eius filii. IIIIus. personam spiritus sancti. Vus. quod fecit et creavit deus celum et terram. VIus. quod fecit et creavit ecclesiam catholicam que est sanctorum communio et peccatorum remissio. VIIus. corporum resurrectionem et animarum et bonorum futuram gloriam sempiternam. VIIIus. quod ihesus xpistus fuit de spiritu sancto conceptus. IXus. quod natus est de maria virgine. Xus. credere eius passionem mortem et sepulturam. XIus. quod descendit ad inferos. XIIus. quod resurrexit tercia die. XIIIus. quod ascendit ad celos et est ad dexteram dei patris. XIIIIus. et ultimus quod est venturus iudicare vivos et mortuos quorum primi septem pertinent ad divinitatem et alii septem ad humanitatem.

Titulo x. de los sacramentos dela iglesia n.º iiij.º de los sacramentos gla.

1 **Pater noster** ad dei notitiam et amorem conceptum qualiter tenemus credere debemus catholicam fidem etiam sacramenta recipere que sunt septem, baptismus, confirmatio, penitentia, corporis domini communicatio, extrema unctio, clericalis ordo et matrimonium. Prima quinque sunt necessaria recipienda. sed ultima duo sunt voluntaria. Et in hoc titulo continetur de quatuor primo quod sunt ista sacramenta. IIo. quibus est effectus cuiuslibet. IIIo. qualiter sunt danda et recipienda. IIIIo. qualiter puniuntur errantes in eorum datione vel receptione vel incredulitate.

2 **Sicut** peccatum ade intulit humano generi mala duo culpam videlicet et penam. Culpa qua omnis nascitur in peccato originali. ad quam tollendum fuit baptismus necessarius. et culpa quam committit facto homo peccando mortaliter vel venialiter et ad diluendum commissum post baptismum mortale peccatum est necessaria penitentia quod ante commissum baptismo tollitur, et ad tollendum veniale fuit extrema unctio. Similiter malum fuit pena quadruplex. scilicet pena nescientie contra quam datur sacramentum clericatus per quod datur via sciendi, et pena inconstantie contra malas diaboli suggestiones contra quam est sacramentum confirmationis quam facit episcopus cum crismate in fronte post baptismum Item pena cupiditatis apetitus carnis exequendi cuius remedio matrimonium quod consulit, et pena malitie execitionis contra quam receptio corporis xpisti medicinam ministrat. et istis rationibus sunt septem sacramenta et non plura.

3 **Baptismus** Baptismus extra lavat hominem et intra signat in anima virtute sanctorum verborum que dicuntur. scilicet in baptizando aque. Et fuit introductum quod ihesus xpistus in iordane a iohanne voluit baptizari ut nobis exemplum relinqueret salutionis.

4 **Delpus** Quia Redemptor noster dixit baptizate in nomine

UVA.BHSC

patris et filii et spiritus sancti. Requiritur quod baptizans aliquod istorum verborum non omittat. Et requiritur quod alius sit baptizans alius baptizatus. nec est istud sacramentum iterandum sed si quis dubitet an sit baptizatus iterum baptizetur cum istis verbis. Si es baptizatus non te baptizo. Si non es ego te baptizo.

5 **Tres**. Triplex est baptismus. aque ut cum quis in aqua baptizatur. Flaminis spiritus sancti ut si quis habet voluntatem baptizandi nec invenit baptizantem quia si tunc moritur salvus erit. vel sanguinis ut si credens in filium Christum antequam baptizari possit pro fide moriatur sicut multi martires qui similiter salvantur quia in suo sanguine baptizantur.

6 **Virtud**. Si quis corde sincero baptizatur tolluntur omnia peccata prius commissa licet non confiteatur sed si ficte baptizetur non habendo intus veram voluntatem non delentur peccata nisi amoto errore illo et potest quis etiam ab infideli baptizari.

7 **Entendimiento**. Habens intellectum ut per baptismum salvetur requiritur quod credat per fidem Christi salvari et per se debet baptizandus respondere nisi sit mutus vel aliter respondere impeditus pro quo respondebunt patrini et pro infantibus insensatis respondent etiam. salvantur enim in patrinorum fide nec potest infidelis in baptismo esse patrinus tenere tamen baptismus. nec non crismatus in confirmatione est patrinus.

8 **Padrino**. Patrinus dicitur quasi pater quia sicut nativitate carnali habet quis patrem naturalem sic nativitate spirituali habet patrem spiritualem et sicut nemo bis potest nasci naturaliter ita nec bis spiritualiter ideo non potest bis baptizari et habet similitudinem non debet esse nisi unus patrinus et una matrina si tamen sunt plures tenet baptismus. Item debet in catecismo vel confirmatione quia nemo nisi episcopus potest facere observari quia inde contrahitur compaternitas impediens matrimonium.

9 **Poder**. Potest baptisare presbiter vel in eius defectu diaconus aut subdiaconus et in tempore necessitatis quilibet alius etiam potest baptizari. nec propterea impeditur uxori cognitio.

10 **Catecumino**. Scienter quibus baptizatur si est clericus degradatur si laycus non promovetur ad ordines. et baptizans eum est episcopus propter dignitatem et ordines.

11 **Cimiento**. Principium sacramentorum est baptismus et ideo si quis antequam baptizetur ordines recipit nichil agit et est baptizandus et iterum ordinandus sed si credit se baptizatum sufficit ad salvationem et ordinis receptionem sed si postquam sit vel dubitat an sit baptizatus aut non esset debet statim cum dubitat baptizari ut tutior via incedens eligatur quod si non fecit propter spiritus sancti baptismum quem pro credulitatem habebat et ordines quia in eorum receptione defecit fundamentum.

12 **Crismar**. Confirmatio fit post baptismum et per eam recipit spiritum sanctum confirmatus et confortatur ad sustinendas diabolicas temptationes et fuit inventum loco impositionis manuum apostolorum et fit in fronte cum crismate unctione facta de oleo et balsamo per episcopum et non per alium et tam confirmans quam confirmatus debent esse jejuni et debent habentes intellectum ante receptionem confiteri.

13 **Uncion**. Quando episcopus consecratur ungitur crismate in tonsuram ut ergo dominus sit interius insidius et erga homines exterius per bonam famam et proximi dilectionem et alia ratione quia recipit magna potestatem in ecclesia et honorem. Ungitur in super in manibus quia debet hominibus maxime fidelibus benefacere et iste recipit benedicendi consecrandi et alia sui officii faciendi potestatem et quando ungitur dicitur Domine Deus tu ungia ad benedicendum has manus ut per hanc unctionem et virtutem benedictionem quam consecravit consecrantur. et que benedixit benedicantur in tuo sancto nomine. Item dicitur quando manus novi presbiteri unguntur.

14 **Ungir**. Antiquitus reges ungebantur in capite oleo benedicto sed hodie dextrum humerum. Christus autem portavit complectum sicut dictum ysaye principium super humerum eius quia tunc fuit sibi data perfecte potestas et virtus supra celum et terram. ideo reges tam quia loco dei ad faciendum justitiam tenent ungitur oleo sancto in humero ut spatula dextra in signum honoris huius quem dei amore tamquam levius sustinendi dicente domino jugum meum suave est et honus meum leve.

15 **Balsamo**. Cum oleo et balsamo conficitur crisma misticé quia per oleum bona voluntas per balsamum odorem bona fama designatur ut unctus crismate virtutes istas habeat et non solum episcopi et reges sed et omnis ante baptismum bis oleo ungitur primo in pectore secundo in

spatulis primam ut euacuatis erroribus et ignoran
cijs bonas habeant cogitationes. secundam ut amota
pigricia bonis operibus vagent quia fides si
ne bonis operibus mortua est. Item alia ra
tione ut in seruicio dei sint fortes bona opera
exercendo.

16 **Vngido** Post baptismum recepto vngitur quis crismate bis in capite ut tunc petenti sit paratus de fide dare racionem et in fronte ut absque impedimento et verecundia sit paratus manifestare quod cre dit et ideo hoc fit post baptismum quia nemo est crismate vngendus nisi christianus et has vnctiones olei vel crismatis potest facere quilibet presbiter nisi confirmacionem per crisma quam solus episcopus facit.

17 **Olem** Quando ecclesia consecratur fit signum crucis in tercio locis parietis cum crismate. Item vnguntur altaria et are que consecrantur. et calices qui benedicuntur legis ueteris exemplo quia precepit dominus moysi ut taber naculum et arca testamenti et mensa et vasa ubi fieret sacrificium oleo vngerentur et quia siluester papa quando consecrabat altare vngebat illud crismate.

18 **Santidat** Johannes baptista quo nullus maior testante domino surrexit missus a deo predicauit baptismum et penitenciam et dominus idem confirmans man dauit. ideo penitencia est unum de sacramentis

19 **Desnuuerom** Penitencia est dolere de peccatis cum uoluntate ad ea non redeundi et est triplex vna que uocatur solempnis que fit hoc mo do veniat penitens feria iiij in capite ieiunij in quadragesima discalciatus et pannis lane vilibus indutus ad januam ecclesie tristis et cum eo archipresbiter et sui clerici par rochiales quibus confessus sit. et tunc episcopus cum clericis ad januam exiens mittat eum in terram et jaceat post eum flexo psalmos penitentiales reci tando. post quam recitacionem surgens im positis manibus supra caput penitentis ponat ei cinerem cum aqua benedicta et co operiat eum cilicio capiti dicens sicut adam fuit a paradiso expulsus ita tu ab ecclesia expulsus eris. et proicietur ab ecclesia clericis post eum cantantibus Responsorium. in sudore vultus tui vesceris pane tuo et deinde illi locus per totam quadragesimam in cabanellis ad ecclesiam veniendi et in cena domini deinde venire ut prius in feria iiij venerat et intrans ecclesiam cum clericis erit intus ad horas canonicas usque ad dominicam j octauas resurrexionis non tamen

communicabit nec recipiatur pacem postea non in trat ecclesiam usque ad aliam quadragesimam et sic faciat quolibet anno usque ad peni tencie complementum et ea impleta episcopus reconsiliet eum quia hoc non potest alius facere et postquam intrat ecclesiam et facit ut quilibet alius.

20 **Olado** non deinde penitencia legis precedentis imponi nisi pro magno peccato mortali de quo publica la borat in ipso fama nec imponitur cleri co propter honorem ordinis clericalis nisi pri us degradetur. quam nullus preter episcopum potest imponere et non est nisi semel impo nenda nec sic penitens potest miliciam aut clericatus postea assumere nec pannos coloratos induere. nec deinde matrimonium contrahere. si tamen contraxit tenet matrimonium

21 **Publica** Preter penitenciam de qua dictum est supra tractatur[2] uocatur alia publica quam potest quilibet presbiter etiam clerico imponere ut peregrina cione vestis usus ferri cingere monasti reclusio et similia. tercia penitencia est sec reta quia quilibet christianus ad preterim fatere tenetur in peccatorum remissionem.

22 **Confessar** Quilibet deinde presbiter suo parrochiali confiteri et non alij quia alius non habet potestatem absol uendi nisi penitens habeat a suo presbitero uel prelato licenciam alij confitendi. prelatus tamen maior ut episcopus cui uoluerit presbitero sine licencia potest confiteri presbiteri aut religiosi non possunt confessiones audire nec baptizare nec populo predicare sine prelati ut pape licencia uel nisi aliqua ecclesiam sui or dinis committat ei episcopus quia potest tamen licita sui maioris religiosus tenere et predicata omnia ibi ministrare.

23 **Parrochiano** In quibus casibus potest quis alij presbitero quam suo confiteri primus si est sine periculo et tunc petat ei licenciam quod si non optineat conqueritur prelato qui dabit ei licenciam. ijus quando ad aliam parrochiam domicilium mutat. iijus qui vadit itinerando iiijus quando causa mercandi aut peregrinacionis uel alia causa proficiscitur vel si in aliena par rochia peccauit quia potest si vult clerico illi confiteri. et deinde tenetur quam posset christianus con fiteri quia diuturnitas temporis aggrauat peccatum.~

UVA.BHSC

23 **Saluacion** Sicut in peccati commissione erimus quis grauiter contra deum tripliciter mediante .s. consentiendo et faciendo ita in vera penitencia sunt tria uitia bona quibus illas tres offensiones emendet. pro prima cordis contricio pro sa oris confessio pro tercia satisfactio et no penitenti no remittit peccatum

24 **Semeta** Alia per peccatum moritur in dampnationem perpetua et per penitentiam resurgit in uitam eterna

25 **Sabidores** Quia in loco dei positus est confessor dz sapienter scrutari in confessionibus circunstantias peccati personam confitentis in etate ualitudine condicione diuicius statu literatura et dignitate contemplando loci etiam et tempus commissi et an per se uel alicuius adiutorio uel suggestione peccauit contricionem insuper penitentis quibus diligenter inspectis penitentiam commisso contrariam ei dem iniungat arbitralem obediatque et impleat eam confessus al penitentia sibi no prodest.

26 **Semple** De circunstantiis peccati confessor in quirens no descendat ad speciem nec dz in assuetis et grauibus delictis querat nisi ex sigo confessi viderit eum instantem puerecundia celat et faciat hominem penitentem ad suos pedes in confessione sedere mulierem uero ad latus no nimis appropinquante ne faciem eius no videat. abatiae dicent mulieris aspectus intuentis faciem sicut uentus comburit.

27 **Aue maria** Non sciat confessus aue maria et pater noster et credo in deum confessor querat et si nesciat doceat eum consulendo et mandans ut addiscat.

28 **Doble** Moriturus in peccato mortali perpetuo dampnatur ad penam sed confessus si pena penitentie est condigna peccato et in hoc mundo completur remissa est in alio. sed si no completur aut condigna no est in purgatorio luetur in alio seculo.

29 **Enfermedat** In infirmitate laborans no inhabendo presbitero potest ab alio clerico uel layco confiteri si in euaserit dz iterum presbitero confiteri quia absolucio non presbiteri no ualet nisi in no mine presbiteri.

30 **Mensagero** no potest quis per nuncium uel litteram confiteri sed proprio ore auctore domino dicente .x. leprosis ostendite uos sacerdotibus et apostoli jacobi qui ait confitemini alterutrum peccata uestra. sed tamen no intelligit linguam illam uel alias loqui no potest eo in presentia sacerdotis existente potest per alium uel per literam confiteri

31 **Se creer desir** fides est credere que no uidet quis. et est fundamentum bonorum cauum et nichil prodest recipienti sacramentum penitentie nisi fidem habeat et in mortis articulo deficiente confessore sola contricione liberatur quis a penis inferni idem si no potest propter aliquod impedimentum loqui et si habet signa contricionis ut quia scribit peccatum uel manus eleuat ad deum iunctas. uel pectus percutiat uel gemitum suspirium aut fletum emittit uel sed. no denegantur ei ecclesiastica sacramenta

32 **Licencia** Si petens licenciam alii confitendi dicat causam iustam petendi suo presbitero licentiam no concedere quod petens suo maiori ut epo archidiacono uel archipresbitero quibus dare reseruati bus potest sine licentia alii confiti seruis si no expressit.

33 **Guisada** Iusta est causa petendi liciam alii confitendi si mulier confitens est per suum sacerdotem carnaliter cognita uel si peccatum de quo uult confiteri redundat in offensam confessoris uel consanguinei eius uel amici. sed si uerecundatur ideo quia ad peccatum de quo ei confessus fuerat redijt uel quia cum sine uel pa ex opositum habet decipit semetipsum licet licentiam optineat.

34 **Cristiano** Quilibet dz admitius semel in anno postquam intelligit bonum et malum confiteri et corpus xpi recipere nisi de consilio confessoris omittat communicare al no recipitur in ecclesia ad horas canonicas et carebit ecclesiastica sepultura et ne huius ignorancia pretendatur debent hoc clerici suis parrochianis intimare

35 **Descubriendo** Si est proditor secreta domini detegens. multo magis confessor detegens ei reuelata quia ei dicta sunt loco dei est etiam inobediens ecclesie et suo deo a no falsus et homicida maliuola. interficiens homines seminando et occasionem ne confiteantur peccatores peccata et reuelatione peccatorum falsarius est sicut frangens literam

UVA.BHSC

dum sim vel aliam sigillata et clausam et io
ante dz pati mortem q revelare eciam
si ei iniungatur sub obediencie pena quia
si ab hoc moritur erit martir et contra
faciens verbis vel signis degradatur et
in monasterio perpetuo recluditur ut peni
teat q pena est loco mortis ex quo ecclia
non pot eum occidere.

36 **Confisio** Clericus consilium petens
super penitencie imposicione
non dz personam confitentis declarare alioquin
tur ut. b. s. prodic. et si laycus confessionem
sibi factam in casu quo pot eam audi
re revelet arbitrarie punitur considera
to peccato quod revelavit.

37 **Pensar** Medicus vocatus primo
dz de cura pacientis tractare
de nobiliori confessionem consulendo curare
prima adhibeat corpori medicinam. nec
dz infirmo peccati mortalis commissionem
medicine causa iubere alioquin ab ecclia obicitur.

38 **Cobrar** Non dz quis ad confitendum
senectutem vel infirmi
tatem expectare quia si in sanitate co
fiteatur securior fit in corpore et anima
et magis placet deo eiusque periculo
ne morte subitanea in confessus decedat.

39 **Desentendidos** In mortis
articulo co
fitentem confitentis dz sacerdos indistinc
te absolvere petri et pauli auctoritate sibi
commissa et iniungat ei si evaserit ut ad
eum si pot vel ad alium vadat absolu
cionem petiturus.

Emr bona per peccatorem mortali
peccato ligatum prosunt ei ad bo
na temporalia et ad minuendas pe
nas istius et futuri seculi et ut citius
veniat ad veram penitenciam sed non
ad consequendam gloriam.

Muertos bona que quis facit
moritur post mortale
peccat nec sibi prosunt in alio seculo sed
facta confessione reviviscunt sicut anima
que mortua erat.

Rogar Sacrificia altarium orationes
sanctorum elemosine amicorum
et ieiunia propinquorum sunt quadrifaria
bona defunctis ad penarum purgatorii a
levacionem proficiencia ut citius valeant
ad gloriam pervenire magis quam curet ani
ci ista quam sepulturam pomposam per
agere defuncto. quia sicut bono bilio
non nocet sepultura vilis ita et malo non re
levat preciosa.

43 **Gentiles** Tenentes corpus et
animam in simul mori
nec iudicium et resurrectionem nec salvandos
credentes planctus magnos pro defunctis
introduxerunt rumpentes facies capillos
que amovientes et cinere prima tristicia
semetipsos occidentes. quod veteri et nova
lege et per apostolum paulum non facere iubentur
constricti non mori animam. diemque iudicium
et bonorum salvacionem futuram.

44 **Romper** Rumpenti pro defuncto
faciem donec sit sanus
et de hoc peniteat denegantur eccli
astica sacramenta nisi in morte articulo
nec in divinis horis intererit et clerici non
sepeliant nec ducant ad ecclesiam cada
ver donec planctus clamores cessent
si quis vero dum celebrantur in ecclia di
vina pro defuncto emittat planctus
abiciatur ab ecclia impune. et urbanus
cum urbane vel id de osculans ieiunet
viij diebus in pane et aqua nec j. bimi
mensem ecclesiam ingrediatur nec defuncti
facies in ecclia sit discoperta ne pietate
commoti ad planctum moveantur presentes

45 **Soltura** Papa arcepi vel epi
possunt indulgencias
indulgere. papa per totum mundum arcepus
in sua provincia et epus in sua diocesi non
in aliam nisi alterius diocesani voluntas ac
cedat. et alij prelati a papa non possunt nisi pro
qualibet vice xl. dies indulgere nisi
in ecclie consecratione ubi unum annum indul
gencie dare pot quilibet eorum et si multi
sint indulgentes et prosunt tales in
dulgencie vere penitentibus et confessis
et quos ecclia absolvit in alio seculo
sunt absoluti quos sed ligat sunt ligati

46 **Perdones** Quot dies indulge
ne conceduntur tot ex
misericordia ihu xpisti hiis quibus in
dulgentur de penitenciis suis in hoc
seculo vel in purgatorio remittuntur
dum tamen diligencia penitencias adimple
di non deficiat et licet quis non imple
ta penitencia decedat non ideo erit perpetuo dampna

47 **Perdona** diebus festivis dz
missam presbiter hora
tercie non festivis hora sexte ieiuniis
vero hora none celebrare die tamen qua
ordines celebrantur et in baptismo
cerei in vigilia resurrexit et pente

UVA.BHSC

costes propter officii magnitudinem pot etiam ante nonam incipere missam.

48 **HORAS** non hora tertia missa celebratur quia ea hora fuit a pilato ut crucifigeretur xpistus per iudeos petitum et hac hora spiritus sanctus in discipulos. In sexta autem ideo quia tali hora fuit in cruce positus et cum suis discipulis die ascensionis stetit. sed in nona ideo quia tali hora expirauit celorum ascendit. alijs tamen horis usque ad nonam propter laboratum expeditionem potest missa priuate celebrari et quilibet sacerdos si pot cotidie eucaristia vide.

49 **SEMTER** non pot presbiter nisi semel in die missam dicere nisi in natiuitate domini quia pot vnam de nocte ad gallicantum aliam mane vero et in tertijs aliam celebrare. per primam significatur tempus ante legem quando homines in tenebris ambulabant. per secundam tempus legis moysi per quam cognoscendo deum ceperunt lucem habere sed non perfecte. per tertiam tempus legis gratie quo natus est ihesus xpistus per quam perfecte deum et hominem cognoscentes ambulauerunt in lucem.

50 **DESIR** Pot presbiter bis in die celebrare si postquam semel celebrat moritur aliquis quem oportet sepelire uel si celebratus est aniuersarium uel missam pro defunctis uel pro aduentum regis prelati aut alicuius magni domini alicuius terre uel si non sumat pro infirmis eucaristia uel pro nuptijs celebrandis si alius celebrans non inueniatur tamen in prima vinum sibi super digitos diffusum non consumpsit quod quasi ieiunium frangitur. sed non per corpus et sanguinem xpisti et ideo tunc non pot secundo celebrare quia oportet quod missam celebrantes sit ieiunus.

51 **ESTABLECIDO** oportet officium misse de die .i. debet fieri et est melius illud quam aliud alterius diei dici. et reprehenduntur uolentes missam aliam potius uel euangelium in principio erat uerbum quam aliud audire.

52 **CONSECRAR** non oportet presbiter corpus xpisti sine pane vino et aqua consecrare et panis .s. hostia oportet esse de frumento cum aqua solum et sine fermento confecta et vinum primo aqua postquam oportet in calice poni mixta quia ex latere xpisti exiuit sanguis et aqua et dictis uerbis que dominus dixit in die cene .s. hoc est corpus meum panis conuertitur in corpus xpisti et hic est sanguis meus vinum in sanguinem transsubstantiatur .v. uirtute dei et uerborum tunc eleuat sacerdos hostiam ut populus videat et omnes flexis genibus debent dicere adoro te domine ihesu xpiste et benedico tibi quia per corpus et sanguinem tuum redemisti mundum uel aliam orationem congruentem.

53 **VINO** per vinum in calice positum figuratur sanguis domini per aquam uero autem in positione populus cum xpisto intelligitur iungi ideo sine vino et aqua non sit sacrificium neque quis eos separat sacrificando ne fideles a xpisto separe videantur et pro tali excessu ante penitentia magnam factam non celebratur.

54 **IHESU XPISTO** Sacramentum eucaristie fuit a domino in die cene institutum per uerba que dixit hoc est corpus meum et fit cotidie in remissionem peccatorum.

55 **PARTE** Post consecrationem eucaristia partitur in tres partes et vna mittitur in sanguinem xpisti consecrato duabus in manu sacerdotis retentis significans pro posita in calice quod rogat deum pro viuis. retentarum in manu vna pro existentibus in purgatorio alia ut det ei gratias pro existentibus in paradiso.

56 **CALICES** de ligno vitreo cupro latone ferro aut plombo non potest fieri calix sacrificij quia non posset de sanguine xpisti perfecte sicuti et propter rubiginem ferrum non munde foret. et plumbum nigrum cuprum et es prouocat vomitum in eo bibenti et vitrum de facili frangitur sed fit dumtaxat de auro argento aut stagno.

57 **CORPALES** linum subtus et supra calicem in altari positum vocatur corpales et sunt ante per episcopum benedicendi nec debent esse nisi de puro lino albi in signum quod corpus domini fuit positum in sepulcro lini pannis inuolutum.

58 **CAMPANA** propter quatuor sonatur missa primo quia sacerdos inuitat populos ad deum rogandi pro eis. ii. quia deus mittit ibi angelos qui recipiunt populi orationes. iii. quia deus misit filium suum ut carnem sumeret humanam et redimeret mundum. iiii. ibi postquam fuit missus de mundo ad patrem ut pro nobis rogaret. et uero missa est significat sequimini hostia ad celos missam ut per bona opera illuc perueire

UVA.BHSC

possitis.

59 **Acaballe** Triplicitr finitur missa in ebus festiuis qnio te deum laudam⁹ gl'ia in excelsis et alleluya dicitur dicit sacrdos ad populu cnuersus ite missa e. et respondetur deo gras. aliis diebus dr bndicamus dno. Respondetur deo gras. s; in missa pro mortuis dicitur requiescant in pace. Respondetur amen. et nemo ang³ hoc dicatur dz recedere nisi jam audiuit aliam missam al' p sua cliciam uel plati de hoc redarguendus.

60 **Consecrando** Corpus xpi pro comicare uolentibus et cma dz sacrdos in loco mundo claue clausa ne q̄ sinistru ex eis fiat tene'. al' tribus mensibus priuatur officio et bnficio grauius si ex hijs sinistru q̄ accidat p sui plati arbitrium puniendus. dri.

Consecrando Corpus xpi pro comicare uolentibus et cma.

61 **Enfermo** Presbiteri si pot al' diacon⁹ et nullus alius suppelicis indutus corpus xpi panno mundo coopertum ante pectus suum portans cu̅ incensa candela aqua bndicta et campanella pulsante portet infirmo coicare uolenti et post comunionem rediens reuerenter reponat calicem unde sumpsit.

62 **Camara** Cum eucaristia infirmo pro comione portatur obuians genua flectens dz eam adorari et eques si descendere queat al' scendat ne uiam dno aliqs impediat quia si regi tporali fiut ista q̄nto magis xpo dno fieri debent.

63 **Acceste** Infidelis eucaristie oviams cessat uel genua flectat al' pro p̄ma uice tribus diebus pro s̄a sex erit incarceribus pro t̄tia regi mittitur puniendus et hac lege ligantur regnicole aduene tantu̅ s; alienigine no̅ in ea stant

64 **Limpias** ecclie et earum ornamenta tenen debent munda et uestimenta bndicta sunt p diac' cu̅ minoribus clericis lauanda corporalia uero p psbrm in pelui ad hoc solu̅ destinato et cu̅ fuerint trita no̅ ad usus humanos cuiuertantur ymo sunt igni tradenda ne deus nobis sicut regi baltasar qui uasa templi in suos usus cuertit uastatur.

65 **Ornamentos** Sanctorum canonizatis soli romano pontifici ptinet et reliquie eorum sunt in loco mundo custodienda nec debent pro precio ostendi nec uendi cu̅ no̅ recipiat exceptiom et cotra faciens comittit simoniam et peccatu̅ mortale.

66 **Sancto** Ante sancti canonizationem debz papa inquirere de uita fama et conuersatione canonizandi et si in uita et morte fecit miracula aliqs et istis inuentis de consilio cardinaliu canonizet eum ponens in martilogio et assignans diem feste et horas in die dicendas denuncians q; prelatis et aliis probis uiris canonizationem et ex tunc uocatur sanctus.

67 **Natura** natura naturata no̅ potest ultimus sui cursus naturalis egredi nec de nichilo aliquid facere s; ex or. elementis componit omnia que facit si aut aliquid accidit contra norm cursu ut solem retrocedere. sicut tpre ezechie regis judee uel solis eclipsum luna in oposito existi tunc sicut accidit in passione dni uel mortuum resurgere ut lazarus uel cecu a natiuitate uidere et sil'r hoc fit ex potentia diuina quia impossibilia naturalit' apud deu̅ sunt possibilia qui naturam ipam et omnia fecit sicut celum mundu angelos et stellas sine elementorum cpositione de nichilo. et ista que sic accidunt uocantur miracula.

68 **Miraglo** Ut sit miraculu requiruntur or. iiij. p̄mo q̄ ueniat ex potentia diuina. s̄o. q̄ sit contra naturam. iij. q̄ mentis et sanitate eius pro quo sit accidat. iiij. q̄ sunt rebus fidem confirmantibus eueniat

69 **Doliente** quo magis de morte q̄ de uita infirmi sperat' dz p psbros oleo bndicto quod uocatur infirmorum in ptes v. corporis ungi oculis naribus auribus ore manibus pedibus et lubis masculis femina aut umbilico quia in membris illis magis peccauit et hoc uocatur extrema unctio a jacobo apostolo instituta in epistola sua.

70 **Podiendo** Quilibet si pot tenetur sacramentum unctionis recipe al' contempnendo no̅ saluatur et confert hoc sacramentu bona tria p̄mo timorem dni penitendo de comiss. s̄o. uenialium peccatorum remissiom. iij. confortac' ad uitus sanandus q̄ mens timet morte recipiens

71 **Loco** Qui semp fuit stultus uel puer in tpore prmotionis no̅ indiget sacramento unctionis quia no̅ peccauit nec dz dari sano uel stulto acasu n tpre sanitatis hoc peccauit.

72 **Complidament** De dis. satione to. sectatis tractatur j. tit. j°. et ij°. de uero s matrimonio dicetur in quarta particula.

UVA.BHSC

13 **Merescen** no creDens nel negans sacramenta ecclie de qbus hoc ti° dictum est ut hereticus puniatur.

ti° 6° de los plados de la sta eglesia

Titulo vi. de los plados de sancta eglia

h

Hic qritur de duo°. Primo quare vocantur plati. ii°. qd potatem hnt. iii°. qualiter debent eligi nel postulari. iiii°. quales debent ee. v°. qd rone sui offici facere debent. vi°. in quibus possunt dispesare et in quibus no. vii°. quam petroga tiuam hnt quidam plati supra alios. viii°. qualiter sunt honorandi et tractandi.

1 **Prelados** prelatus dr qi pfectus in eccia et licet qdam eoru sint maiores ut papa et arcepus tn maior dignitas e epalis quia et illi maiores epi sunt quos tanqm sctos tenere et honorare debemus et obedire eis quia locu tenent aplor et epus idem est qd co snator quia columpna est ecclie qsuando legem et fidem et hrses extirpando de quibus in aplor pr dicit dno vos estis sal terre quia si sal qsuat carnes ita et ipi qsuant fidem hreticos expugnando et sut misso lux mundi et qd interris ligant uel absoluunt ita qpletur et in celis.

2 **Comumo** Petrus aplus habuit maioritatem et pincipatu adeo inter aplos cui qmissa fuit potestas plenaria ligandi et absoluendi et legis mandata pplere faciendi et post eum successores sui pontifices romani hnt eandem potestatem.

3 **Apostoligo** Papa vocatur epus et apostolicus et alii epi no vocantur aplici lz sint loco aplor ideo quia petrus fuit princeps aplorum electus a deo dicente sibi tues petrus i. firmus in fide et cephas qd idem est qd caput ideo a pncipio ille solus pp aplicus noiatur et alii epi locu tenent aplor quilz in diocesi sua ligandi et absoluendi. papa solus in universo mundo.

4 **Papa** vocatur Romanus pontifex papa quod est idem qd pr patrum nam epi sunt pres spuales et tn habet potatem et dependentiam ab eo qui est caput universalis ecclie et io quia pater e eor insto dicitur pater patru honorandus est qe et custodiendus tanqm pr aiar fideliqz qsuator et ideo quilz xpianus ad eu noviter accedens osculatur eius pedem et confitemus eu no hre potatem superdictam ut no ce caput ecclie est excoicatus et ut manifestus hereticus dz puniri.

5 **Maiorias** Pot papa epm vel alium quius prelatum deponere et restituere vel de una ad aliam diocesim trasferre nec pot epus eius licia exatim renunciare et pot deum ab alterius subiectione exi mere et clicu degradatum restituere et du bia sui punillu ipe dumtaxat declarare et de una diocesi duas ut ea uel in loco aliquo epatum de novo facere et dotum sive limites mutare vota uel iuramenta solvere et cu illegittimus uel erat moribus ad ordines recipiendos et obtinenda bnficia digta tesqz in eccia dispensare et qsiliu gnale celebrare pncipesqz pro fidei defensione aut incremento vocare et decreta aut statuta in spualibus facere quibus omb xiani obe dire oporteat et pvare clicos a bnficiis bnficia vero ante eius mortem pmittere uel dare. absoluere et ab aliis excoicatos lz alii no excoicatos ab eo nisi de sui man dato uel in mortis articulo pvisi excoicata a delegato pape post annum no pot ab alio nisi a papa uel eius mandato absolui nec a psesma appellatur nec pot alius de appellationibus ad eu emissis nisi de eius mandato nec dependente coram eo p relatos lite cognoscere nec ab eo in sacro ordine pro moti pot alius sine eius mandato ultius promovere et ad eum solu ptinet pallij concessio et solus dispensat cu bigamo promovendo et cu pro moto ad sacros p qs absente ut possit redire et ad maiores ordines promoveri et cu plicitat bnficior in cpatibilium uel dignitatem et utitur pallio quocs celebrat et alii no sit in distic te et pot ext quatuor tpora sacros ordines dare et sola salutatione eple absoluit excoicatum si hnt mentem absoluendi licet alii no possint et pot ad eu omisso medio appellari et absoluit clicu ipe solus ab irregularitate et si legato eqzia liter cedit potatem faciendi ea que ipe facere poss no venit hec que ei solumo competunt si no exprimatur et dubia articu lorum fidei sibi remittuntur declaranda so lus etiam dispensat sup labe symonie.

6 **Comungar** Cum eo qui in hresi recepit ordines vel bis recepit baptismum uel ordines uel est voluntarius homicida no qsuevit pp dispensare si tn uellet pot.

7 **Sancta** Papa pictus res spualis hēt et io no succedit in

UVA.BHSC

eo que eligitur papa dumtaxat eius electio est
cardinalium. quibus discordantibus electus
a duabus partibus eorum est verus papa. si
in ecclesia aliter de eius electione tractet
statim est eius ordinationi quia ad eam
pertinet casus iste.

Onerando Honestius dz a xpianis
papa voluntate dns
et factis honorari. voluntate credendo cum
caput ecclesie eiusdem mandatis obedien
do dictis cum premissi sanctissimi appellando factis in
veniendo signum pedem eius osculando
et cum honoramus deus cuius vicarius est
et petrum cuius successor et totam xpianita
tem cuius caput est honoratur. eiusque vituperis
omnis xpianitas vituperatur.

9 **Patriarcha** Patriarcha dz
patrum dux .i.
archiepiscoporum et episcoporum a patre et archos grece quod
est dux latine. primas dicitur quasi post
papam primus et habet eandem dignitatem
qua patriarcha licet in nomine differunt et
congruum est eos in suis provinciis locum tenere
apostolici quia solus papa non posset omnia
ad suum officium spectantia adimplere.

10 **Poderio** Patriarcha et primas sunt
iudices ordinarii archiepiscoporum
sui patriarchatus citat et cognoscit de que
relis archiepiscopi vel alterius contra archiepiscopum con
firmatque eorum electos et confirmat confirma
tum cognoscit inter duos electos cuius elec
tio est potior et si electus in archiepiscopum cessante
impedimento .s. tres menses non petat
consecrationem post confirmationem dz privari dignitate
et patriarcha cum pape consilio confert illam
item .s. tres menses non celebrent electionem archiepiscopi
electione illa devolvitur ad negligentiam electorum
patriarcha et etiam beneficia ad archiepiscopi et
capituli collationem spectantia eis .s. sex mensibus
conferre negligentibus et archiepiscopo infamia
maculato inquirit contra eum et refert pape
cum soli isto casu competit iudicare et postquam
est confirmatus et habet pallium vocat su
os archiepiscopos ad concilium et licet ista possit
contra archiepiscopos non tamen potest contra eorum suffraga
neos dioces nisi vacantibus quos habe
mus .s. proxime.

11 **Odio** Suffraganeis episcopo ab archiepiscopo ap
pellantibus recognoscit de appellatione
patriarcha vel primas et sede archiepiscopali vacante
ad petitionem capituli suffraganeorum ordinat de
his que spectant ad archiepiscopi ordinationem et si
quis ex privilegio pape. consuetudine vel le
gitima prescriptione competit in dioces suffraganeorum certi

tus item super dubiis consilii per archiepiscopum cele
brati consultus potest ordinare et si archiepiscopus
in corrigendis suffraganeis est negligens
potest illam negligentiam supplere et est iudex
de querellis suffraganeis contra archiepiscopum commis
sis item si mandat archiepiscopo quod absolvat
quem iniuste excommunicavit et hoc facere re
cuset absolvit eum patriarcha vel primas
iniungens ei ut satisfaciat archiepiscopus de hiis
pro quibus eum excommunicavit quod si non fe
cit excommunicavit eum et suffraganeis ad apostoli
cam a gravamine archiepiscopi appellantibus antequam
pape presentetur potest ad instantiam ap
pellantis archiepiscopo prohibere patriarcha.

12 **Antiguia** Antiquitus erant solum
iiii. sedes patriarchales
prima constantinopolitana. ii. alexandrina
iii. anthiocena. iiii. ierosolimitana et nunc sunt
aliter due aquileia et graden. primi in
excellunt alios in duobus. primo quia pot
suis archiepiscopis pallium dare si et ipsi habent
suo ubicumque. preterquam in urbe romana et
ubi sunt cardinalis legatus cum insignibus
datis per imperatorem constantinum beato silvestro
pape .s. rubeis pannis vel albo panisfre
do aut desuper papilione deliciosa por
tantes ante se crucem portare quod alii
duo nisi de speciali gratia privilegio facere
non possunt.

13 **Primado** Primas vel patriar
cha potest inspirato pat
riarchatu etiam consecrare altaria de novo
construere calices benedicere aras consecrare
crisma in cena domini conficere et publice pe
nitentes ea die in ecclesia recipere. in fronte
crismando confirmare et sabbatis. iiii temporum
et lazari resurrectionis quod domini dicitur ad
ordines sacros celebrare vel si necessitas
cum aliis sabbatis propter eius infirmitatem
vel ordinandorum multitudinem ordines
conferri non possunt sequenti dominica de mane
perficiat dummodo tam ipse et ordinandi a die
sabbati usque ad diem sequentem sint ieiuni
iudicat etiam clericos et laicos in ecclesiasticis
causis anathematizat cum candelarum ex
tinctione quod non licet nisi ei vel archiepiscopo vel
episcopo facere et ex causa iusta cum consensu
eorum quos dampnum vel commodum tangit
de una ecclesia duas vel contra facere et per
rochianos ei unire et facere una ecclesia
alteri obedire potest etiam hereticos reconcili
are et constitutiones cum excommunicatione
sententia facere.

14 **Vestimentas** Vestimenta cor
palia cruces

UVA.BHSC

calices uel campanas potest patriarcha uel primas in aliena prouincia benedicere mensa uel domo aut alio competenti loco sedendo uel stando quibus dicitur. non autem equitando aut ambulando et interea nouiter acquisita uel aliter sunt capellanus potest consecrare ordinare benedicere et ecclesias reconsiliare uel de nouo facere non tamen per hoc ad in eis nouum ius quererit. alia autem que sunt .6. libro prouincialia. non potest ex patriarchatu nisi de voluntate diocesani uel eius vices gerentis facere.

15 **Arçobispo** Archiepiscopus dicitur quasi dux episcoporum et illius potest .4. episcopos sue prouincie, quia patriarcha potest uel primas supra archiepiscopos suos non in potestate contra subditos episcopi nisi ea que patriarcha potest contra episcopos suffraganeos archiepiscopi et ut in parte sollicitudinis patriarcha in officio primaret sunt simul archiepiscopi fieri.

16 **Obispo** Episcopus vocatur quasi superintelligens quia supra res sue diocesis debet intendere et eas saluare et custodire et in temporalibus et spiritualibus in clericos sed in spiritualibus in laicos habet potestatem et potest ea que archiepiscopus nisi quia pallium non potest portare nisi de speciali pape concessione nec consilium celebrare. sed semel in anno potest facere sinodum cum prioribus et clero suo et quia archiepiscopus solus ad regendam prouinciam non sufficeret in eius adiutorium sunt episcopi canonice.

17 **Election** Sede vacante debet congregari decanus et canonici illius ecclesie et vocare absentes in prouincia uel regno iuxta illius ecclesie consuetudinem ut ad diem certam veniant electionem celebraturi. deinde audiat missam sancti spiritus et postquam celebrent electionem per viam scrutinii uel compromissi aut sancti spiritus. et a tempore vacationis usque ad .iii. menses non celebrata electione eligendi illa vice potestas deuoluitur ad proximum superiorem.

18 **Antigua costumbre** De consuetudine antiqua inuiolabiliter obseruata est quod in Hispania quia a sarracenis terram acquisierunt et mezquitas ecclesias fecerunt et alias ubi necesse fuerunt fundarunt militaque alia bona ecclesie contulerunt sede vacante scribit capitulum quod placeat ei sine impedimento electionem permittere celebrari et nuntium habeat ecclesie bona recomendata et cum placeat hoc et presentato regi electo mandet de bonis ecclesie responderi et aliquo rogat rex pro aliquo eligendo et propter bona supradicta

19 **Escrutinio** Primus modus eligendi est per scrutinium et fit sic capitulum eligit ex se tres probos viros et isti scrutantur primo a se ipsis duobus interrogantibus et alio scribente quem uult esse episcopum et postquam quemlibet eorum suscepit quod nominat scrutabuntur a quolibet aliorum secrete quem nominat et quilibet scribet suum nominatum et si scribere nesciat scribet alius pro eo et demum publicabuntur in capitulo scriptura et si omnes fuerint in eo concordes mandent vnum quod pro omnibus eligat nominatum et si discordent mandabit maior pars vnum quod eligat illum in quo maior pars consensit partis maioris nomine et talis electio valet si electus est ydoneus.

20 **Compromisso** .ii.us modus eligendi est per compromissum in hac forma promittit capitulum eum in episcopum habere quem vnus aut tres uel plures homines eorum aut eorum pars maior elegerit et tunc si concordant dant vni eorum potestatem uel sibi in quem concordarunt nominandi uel si discordant dat illam potestatem maior pars et sic electus erit episcopus.

21 **Espiritu sancto** .iii.us modus eligendi est per viam spiritus sancti hoc est quando vnus vnum nominante omnes illum in eo concordant et quocumque istorum trium modorum potest fieri electio et non aliter et qualitercumque electio cuiuslibet episcopi uel alterius de vno de istis modis fieri et per contra quod eorum fiat per concordantiam debent vni eorum uel illi in quem concordant potestatem pro omnibus eligendi et postquam ille cum elegit est valida electio.

22 **Esleer** non debet in episcopum uel superiorem eligi non habens scientiam competentem pro suo officio nec minor .xxx. annorum aut illegitimus uel excomunicatus interdictus uel interdictum frangens uel morbo laborans uel interdictum cleri episcopi nec episcopus alterius diocesis aut electus qui electionem consensit nec laycus aut clericus in sacris non constitutus ordinibus nec bigamus aut scismaticus uel homicida male habentibus aut symoniacus uel de crimine infamiam irrogante per vite uel de concubinatus contra competentem iudicem condempnatus quia ex his omnibus est infamis.

23 **Nueua** nouiter ad fidem conuersus non est ad aliquem ordinem clericalem promouendus nec in episcopum eligendus ne credit se ideo quia ei non fuit inuentus filius inter varios electum et quia non est exemplum in fide nec sit ecclesie statum eius robo... clericus scolaris uel nouicius religiosus non est in abbatem uel priorem. aut monasterii

plati assumendus et quia ordinis asperitas eu
nodum temptavit monachus in bn pot in
epm assumi et no valet electio contra ipe pro
hibitus facta vel si quis eligendus est exco[m]unica
tus vel interdictus.

14 **Postulacion** illi qui no possunt
eligi de quibus d[ict]i
dictum est possunt postulari no tn p[ro] hoc postu
lato in q[ua]m in epatu et eligentes canonicum
regularem vel religiosum quis debet
eum a suo abba[te] pot vel maior petere

15 **Discordia** Quibusdam eligentibus
aliis v[ero] postulantibus
valet electio no postulatio nisi sint due ptes
capli postulantes.

16 **Culpados** no valet electio de in
eligibili celebrata et
eum scienter eligentes sunt illa vice eli
gendi potestate privati p[ro] illis tempore suorum
beneficiorum fructibus et p[ro] simoniam electus
p[er]dit epatum sive ipe q[uod] ut eligatur pro
mittat vel det vel pro eo et ignorante alii
a pluralibus datum vel promissum eu tamen
p[er] recipientem soluendo ecclie ad qua eli
gebatur recipient insup p[er]petuo infamia
notatis.

18 **Electia** Celebrata electione capli[tulum] fa
cit lram que vocatur decretum
qua significat ei qui est electum confirmatu
rus q[uod] fuerunt vocati qui debebant et
poterunt interesse electioni et fuit ad eam fienda
certa dies assignata qua receperunt unam de
tribus formis. sup[er]dictis ad eligendum et fu
it p[er] eos talis electus et dz mitti ad papa
si ei subest inmediate alios ad arepm
aut patriarcham p[ro]p[ri]um superiorem qui si re
periat electionem bene factam nec fuit infor
tuitum nec in materia confirmabit electionem
et p[ost] ea .i. tr[e]s menses petat consecrationem al[ias]
justo impedimento cessante privabit eum
proximus superior illa dignitate. petat con[secr]a
tionem al[ias] justo impedimento cessante.

19 **Electo** qui quis est consecrandus dz m[inim]e
esse eius provincie superior cu
aliis duobus epis et si no pot ipe voget
aliu qui loco sui consecret eu et io sunt
tres quia jacobus alfei fuit p[er] btm pet[ru]m
et johem et jacobu zebedei in epm iherusalem
consecratus sz patriarcham aut primate ul
arepm exemptu consecrat pp vel alius de
mandato suo dum taxat et fit consecratio in
ecclia maiori vel alia ubi consecrans vult et
an[te]q[uam] fiat audiuntur opponentes contra consecrandum
constem si pendent contra electum accusator conse
cratur privatur ipe et eu consecrans p[er]pena [sub]
contenta.

29 **Tener** no dz sine licencia provi
superioris epus se absentare
nec dz ee ultra anni absque nisi in curia
romana de mandato pape al[ias] no debent sibi
redditus sui epatus mitti nec dz expende
nisi sm redditum consideracionem ne fit pau
per et heat aliquid a clericis vel vassallis
extorquere.

30 **Regla** Epus dz ee absque mortali p[ec]
cato sine uxore. modestus supi
eus docens castus pulcher hospitator se
quis spectum no rixosus nec percussor aut
cupidus et sciat bn domum sue disponere

31 **Desacordanon** Peccatorum
quedam sunt
maxima quedam media quedam minora
et ideo qd .d. l. proxima dicitur q[uod] epus dz
ee sine peccato mortali sm aplm paulum
al[ias] privatur epatu est intelligendum q[uod] an
q[uam] eligatur si est in pecto maximo publico
vel occulto lz de hoc fuit confessus no pot
epus fieri. sz si epus factus est et est publicum
pecm deponitur al[ias] no si vero in pecto me
dio est et est manifestu p[er] sententiam ul eius con
fessionem in judicio vel facti evidentia q[uod] nullo
possit celari m[odo] similiter dz deponi sz si no
est manifestu sz est de hoc fama indicat[ur]
ei arbitrio superioris. h. d. ti. l. sequenti et septi

32 **Verdadera** Supra. l. p[ro]xa. sumatur

Pecados Peccatum max[im]e ho
micidium voluntarium si
monie in ordine commissio vel heresis. me
dium est adulterium fornicatio falsum testi
monium rapina furtum superbia avaricia ira
longi temporis. sacrilegium p[er]jurium contumacia ebri
etas dolositas minora et sitis et ista me
dia cognoscens et emendans no deponi
ab epatu et si fuit in aliquo eorum occulto
facta penitentia no impedit eligi nec ele
tus deponere.

34 **Menores** minora et venalia pecca
sunt esus et potus sup
fluus aspe paupi respondere petenti die
bus no jejunare jejunium et si in contemptum
ecclie fiat. est mortale pigricia ad eclam
tarde venire vel cu uxore sine intencione
sobolis vel debiti reddendi cohiri infirmis
aut in carceratos no visitare cum posset
aspitos vel intempata levitas jurisio va
na verba et juramenta de quibus daturi
sunt in judicio dei racionem

35 **Enbergado.** No pot eligi in epm
contrahens cu vidua
vel corrupta v[e]l si ducat eam virginem

quia est bigamus vel cum duabus virginibus quas corrupit vel cum virgine quam ipse ante defloravit si postea ipsa cum alio nubit et ipse scienter eam postea cognovit si vel contrahens cum duabus vel una cum quibus non potuit de iure contrahere. etiam qui cum virgine in minoribus constitutus contraxit postea in sacris constitutus cum alia de facto contrahens non potest postea ad alios ordines nec ad episcopatum promoveri. item de religioso professo qui postea de facto cum vidua vel virgine contraxit. nec potest esse episcopus cuius uxor virgo uxor est ingressa religionem et professa.

36 **Mesurado** debet esse semper promptus in suo sensu aliis consulens. ideo episcopus caveat a crapula quia per eam deum et seipsum non cognoscit et est minor aliis peccatoribus tempore se etiam in cibi quorum superfluitas destruit castitatem minuitque vitam nec est honestum facie rubicunda ex ciborum superfluitate verbum dei prelatum predicare.

37 **Sabidor** Sapiens debet esse prelatus in tribus in fide moribus specialiter in gramatica logica rethorica et musica de aliis autem artibus non curandum contemporalibus ut sciat bene episcopatum et res suas gubernare.

38 **Castos** verbis et factis debet esse castus prelatus nam castitatem recomendans salomon inquit pulchre sunt ut turturis maxille tue que quidem avis magis quam alia castitatem servat. sit etiam verecundus quia verendus semper cavet a peccato et ex verecundia oritur nobilitas honorumque preterita abstinet a malis.

39 **Apuestos** formosi debent esse episcopi interius per bonos mores et cogitationes et exterius in esu et potu habitu et gestu vestientes vestibus clausas et non breves nec nimias consutiles vel cordatos sotulares nec capas manicatas nisi dissimulate metus causa nec consiles corrigias vel fibulas de auratas induanturque desuper rochetum nisi fuerat canonici religiosi que suos habitus non dimittant clamidemque in anteriori parte repressa teneant in signum honestatis propositi cessante frenis sellis pectoralibus et calcaribus de auratis abstineant corona etiam congrua condecat ut aures possint apparere insignum carnationis verbi dei et tonsuram magnam in capite ut videant a se voluntates mundanarum delectationum solo victu et vestitu contenti incedentes insuper pro hominibus naturaliter convenit bono gestu tales se exterius quales intus monstrando.

40 **Hospedadores** debet episcopus pauperes in domo sua in hospites recipere et eis necessaria ministrare et si potest omnes venientes recipiat ne forte malos intromittere et bonos abiciere contingat elemosinas etiam mendicantibus maxime verecundis nisi ex officio cum valere in unde propositum fuerit erogare. familiam contineat ne inebriatur et si malus sit puniatur et reducatur sibi et suis necessariis alia bona que eius sunt in predicta pietatis opera distribuere apostolorum exemplo qui victum et vestitum deducto cetera pauperibus ministrabant.

41 **Amonestadores** docere et predicare debet prelati verbo et exemplo sicut dominus ihesus qui primo fecit postea docuit et castigent subditos leviter discrete et cum dei amore non odii zelo quia iustitia vera cum cordis dolore et ratione vera debet fieri.

42 **Sermonar** debet populum prelatus de tribus instruere predicando in fidei firmitate peccatorum penalitate et penitentie agilitate et debet in se triashabere predicator caritatem erga deum et proximum, bonitatem in vita et conversatione affabilitatem in verborum bonorum prolatione quia cuius vita despicitur eius predicatio contempnitur et filius est cinei de quo facto levius dealbantur lintei panni et semper ipse sordidus et niger restat et canali lapideo per quam transit et terram fructiferam rigat aqua ipsa tamen semper durum remanet sine fructu et lucerne ardenti que ceteros illuminans consumit semetipsam.

43 **Predicaçion** Attendat predicator quo tempore et loco et cui predicet et qualiter non enim continue sed temporibus oportunis est predicandum ne audientes attedientur quia si semper plueret nunquam terra fructificaret et debet si publice et in loco honesto ut suspitio habeatur et aliarum inhonestatum caveatur et sapientibus subtilia indoctis autem plana et fructuosa edisserit loquaturque plurima verba ab omni ineptitudine sermonis non tanquam gramaticam ignorantibus exponat nec sine conclusione multas clausulas nec finiens et sine ordine parabolis dicat nec fabulis poetarum aut verba iocosa loquatur audientes enim talia facilius ad dissolutionem quam ad dei amorem inducuntur. hoc dicit cum lege sequenti.

44 E Par. Sumam cu l. precedenti.

45 E Pecans. propter aliqua predicatori
illata vel maliciorum audien[tium]
displicentiam non omittat prelatus bonis et
malis predicare nisi adeo sint contemptores quod de
eis non sit spes correctionis tunc ei predicationem
dimittens sequatur exemplum xpi dicentis si persecuti
vos fuerint in una civitate fugite in alia
et propheta ... cum elongavi fugiens
et mansi in solitudine nec est cum hereticis
publice de fidei articulis disputandum ne
ipsi audientes errorem incurrant quia in-
porcos non sunt semmande margarite sicut di-
citur lege sequenti.

46 E Poridades. propter aliquorum malorum
perseverantiam prelatus
qui predicando fecit in eorum correctionem
quos potuit excusatur nec propterea bursa
rere pretermittat quia licet quidam sint
mali alii erunt boni non tamen predicet de hijs
que dicuntur. v. l. propria ne locus vel ad
ulator aut vanagloriosus in sue sciencie
ostentatione videatur.

47 E Membrado. Si prelatus aliquem
verbis vituperavit debet
ei veniam petere dum tamen hoc faciat non
iuste castigando tunc enim non petat eam ne
ex nimia humilitate eius dignitas vilipe
datur nam nimia familiaritas subditorum
parit contemptum.

48 E Asperamente. ut scandalum vi-
tetur pot prelatus
subditorum omittere correctionem si peccantes sint
potentes vel ultra numerum vel et correc-
tionis omissione non incurrit prelatus
peccatum mortale. non tamen postponat aliquos
ex delinquentibus ut promotores vel insta
tores maleficii castigare sed si propter illius
correctionis dimissionem castigandi est pro
mortali potius debet corrigere quam scandalum
formidare et incessitores delicti aut consi-
libus vel consuetudine maleficia sua conti-
nuantes castiget sine spe venie ne horum exem-
plo ceteri ad delinquendum prosiliant.

49 E Miedo. Si affirmantes publice errorem
et perseverantes prosequatur
episcopus severissime ut hereticos nisi sint mag-
ni et publice gentes congregant et inducunt
ad errorem tunc enim ad ... maiores et pi-
ores inducat ad bonum ne scisma patiatur
ecclesia dei.

50 E Mortalmente. promotores
scandali exemplo
ad peccatum mortale omittendum inducitur
scandalizati peccant mortaliter dicente

domino ve illi per quem scandalum venit
expediret ei ut in profundo maris precipitaret[ur].

51 E Honesta. Scandalizantes se ex suspi-
tione delicti per prelatum
ut credunt commissi peccant mortaliter si e[st]
ipse ab eo immunis nec incurrit propterea pec-
catum dicente augustino suspicantur quantum
vis de me quod ante deum mea conscientia non
amisit. debet tamen propter suspicantes pro inno
centie confessionem ab errore revocare quia bo-
na vita non prodest nisi ei sed bona fama
ei et aliis prodest et si ei non credant tan
tus dolore cordis dimittat eos quia rei
sunt et eorum ductores.

52 E Mennador. debet evitare superbiam
invidiam et discordia
cavere debet a ... prelatus quia ex eis pro-
veniunt ista tria mala.

53 E Feridor. duplex est triplex spirituale ut
verba iniuriosa et mala corpora-
le ut ictus et caveat prelatus ne vulnera facti
vel verbi inferat quia peius est proximi pro-
ximi famam ledere quam bona eius per rapina
extorquere. vulnera namque corporalia insanabi-
lia sunt. vel tamen pot subditum propter excessi
correctionem virgis vel corrigiis moderate
castigare non manu sua sed mandet alicui
clerico hoc facere nisi sit in sacris constitutus
quod sic ferire fas non est nisi pro magno
excessu sed hoc layco non mandet alias ambo
sunt excommunicati nisi castigandus per clericum
se ... non patiatur nec etiam tunc laycus
excedat fines mandati alias excommunicatus incur
rit. nisi propter aliquod malum laycus per eum quod
fecit vertiorem provocetur laycus ad ex-
cessum tunc enim non incurrerent excommunicationem pre
dictam. h. d. c. l. sequenti.

54 E Ferida. Sumam cu l. precedenti.

55 E Cuerda. fugiant spectacula prelati
nec aleas taxillos tegulu
pilotam aut similes ludos exerceant in
spiciant aut ludentibus participent quod si fiat
et contra facientes monitione premissa debet
per superiorem ab officio per triennium sus
pendi nec manibus propriis bestiam ve
nentur aut aves alioquin ut. v. parum
mensis suspenditur ab officio.

56 E Codiciolo. Caveat prelatus a ce-
ca cupiditate qui
potius est ut alios a tali peccato avertat et
est turpe doctori cum culpa redarguit ipsum
et salomon inquit cupidus libenter aurum
quod solem invenitur quo mistice intelligitur
bona temporalia fallibilia per diligit quam spiritua
lia infallibilia.

UVA.BHSC

57 **Enderescar** bene prouideat dominus prelatus familiam tam in moribus quam victualibus habundanter pascendo quod si negligit errores familie castigare deponetur ab episcopatu nisi docuerit se correctorem fuisse et correctionis exsecutorem. habeat insuper in camera probos clericos qui secreti sui conscii eius vite et fame sint fide digni testes clericos enim ista non laycos scire decet.

58 **Ordenar** Eligat pro sua ecclesia prelatus canonicos probos scientificos et in dei timore introductos faciatque ut honeste viuant iuxta sanctorum patrum traditiones regulesque et etiam ut decet regulare decet.

59 **Emendar** non debet sponte episcopus et ad ministratores diocesis consanguineos aut familiares vel de quibus presumitur quod sint eius mandato vel huius occasione ad iniustum extorquere possit a subditis et administrationis non sint layci sed clerici ut in foro ecclesiastico eos queat ex administratione conuenire. alias propter annum excommunicatur et quod quis iniuste extorsit restituit duplicatum.

60 **Ordenamiente** Debet etiam prelatus alios prelatos subditos sollicitare quatenus sibi subiectos regant faciantque eos ecclesie decreta seruare

61 **Dispensar** dispensabit episcopus super symonia et periuriis et cum dupliciter sine ordines tempore non statuto recipiens. vel ignorans ab episcopo qui episcopatui renunciauit vel excommunicato et cum pubere ad beneficium cum cura habito et cum constitutis in minoribus ut dignitates cum cura habeant et possint. per annum ad maiores ordines promoueri et post penitentiam ut in suis remaneant ordinibus adulterii aliisque minora pro ea committentes et cum pugnantibus in duello actiue vel passiue non secuta morte vel membri debilitatione et tamen baptizante vel baptizare scienter iam baptizatum iuuante eo prius religionem ingresso et cum clerico in sacris cum virgine defacto contrahente penitentia peracta ut in suis ordinibus ministret et cum religioso clerico ut cum sui maioris licentia habere possit ecclesiam parrochiale et cum clericis suspenso celebrantibus ut in suis remaneant beneficiis et cum promoto ad sacros per saltum et in ordine non recepto ministrante et cum furtiue ordines recipiente. episcopus autem sic recipientes excommunicauit generaliter et ut beneficia quibus sue diocesis valeat cum aliis ex causa rationabili permutare.

62 **Defendido** Non potest episcopus vna eademque die plures ordines dare nisi de minoribus quos diebus dominicis aut festiuis potest celebrare nec cum impubere dispensare ad dignitatem cum cura habendam. vel corpore viciato nec cum bigamo vel pugnante in duello morte vel membri debilitatione secuta siue per se siue per substitutum pugnet vel cum excommunicato ordines etiam iuris ignorantia recipiente nec cum symonia in ordine commissa eo recipiente vel ordinato quod dari sciens alias posset nec cum in seruitute nec cum abiecto habitu monasterii qui prius in alio fecerat professionem nec ut quis in sua ecclesia possit habere beneficia duo nec cum penitus illiterato vel puero pendente aut suo vel layco rationibus obligato ut possint ad ordinem clericalem promoueri nec cum ordines sacros indebito tempore recipiente.

63 **Los prelados** Episcopalis dignitas liberat a patria potestate vel religionis exceptione ac munere tutele vel a seruitute vel glebe astrictione non tamen a rationibus reddendis nisi ordinatus tres precessores eius quos ante tempore a clericis habebat debet regi nec tenetur coram iudice ad testificandum venire. sed mittitur ad eum nec cogitur nisi coram rege personaliter litigare ut in lite tamen fideiussores dare nec sportulas soluere sed ista aliis clericis non prestant talem immunitatem.

64 **Onrrados** Voluntate debent episcopi honorari credendo apostolorum locum tenentes mediatoresque inter deum et homines intercessionibus suis item et verbis eos dominos quia sunt animarum custodes appellando factisque eis assurgendo et reuerentiam impendendo. **Titulo 6. de los clerigos**

1 **Nueue** de similitudine nouem ordinum angelorum sunt in ecclesia instituti nouem gradus clericorum quorum quidam sunt minores. alii autem sunt maiores minor est tonsura. secundus hostiarius. tertius lector. quartus exorcista. quintus acolitus. sextus subdiaconus. septimus diaconus. octauus presbiter. nonus episcopatus. Et hic queritur de primo. primo qualiter dicantur clerici. secundo quotuplices sunt. tertio quis non possunt esse clerici. quarto qualiter debent honeste viuere. quinto que priuilegia habent. sexto quibus casibus perdunt priuilegia. septimo qualiter honorari debent et custodiri.

2 **Clerigos** Clericus dicitur in dei sortem electus quia horas diuinas

ipi dicit et gtenti ee debent pte decse cimis pmicis et oblationibus et tam in minoribus q in maioribus ordinibus constituti vocantur clici.

3 **Sanctos** Sancti patres eccie statim ordinantes diuersa gña dignitatu et bnficiorum instituerunt ut in ecclis cathedralibus et collegialibus decanos prepositos priores archidiaconos pretentores aut thesaurarios et scolasticos uel sacristos et canonicos et in parrochialibus clicos et unu maiorem in qualibet qui curam het aiar et hiis parochis preposuerunt archipresbiteri et ista bnficia ecclastica no pot obtinere qui no est clicus.

4 **Deanadgo** Decanatus e in aliquibus ecclis psonatus omibus post pontificale dignitatem maior het de gsuetudine inclitos orum maria jurisdicom cohercionem et excoicandi potatem. estq in choro et capitulo pceteris honorandus et obediendum est ei in licitis et honestis et dicitur quasi canus quia sicut senex dz venabilis eos in sensu pcellere ita et iste alios quibus preest dicitur et alio modo a decas q est decem quia in pmitiua eccia distribuit clicos canis ppo nebatur unus qui maior aliis fores ; alio canis maior post epm prepositus appellatur quasi ante positus qui het eandem potatem qua decanus.

5 **Arcidiano** Archidiaconus grece idem est q duo. idem est latine q duo diaconorum iste est epi vicarius visitatq ecclias sui archidiaconatus et audit cas et difinit cohercetq pcen. ecclasticam castigat delinquentes nisi adeo sint delicta grauia q debeat epo referre prediare dz populo fidem vocaturq oclq epi et examinat et pntat epo ordinandos et bnficiandos no tn potest dare licis ut aliis epus ordinet nec curam aiar gcedere nisi de gsuetudine het etiam cu epo institutiom et destitutiom archipsbitri quia ambor est vicarius et cetera alia que de gsuetudine sibi gpetunt.

6 **Chantre** Precentor di quasi cantor ad que ptinet in choro et processionibus cantus incipere intensiq honestos in eis ordinare que legenda sunt in eccia gmedare cui obediat lectores psalmiste et acoliti alio modo vocatur capiscol et alio pmicerius q idem e casdeq het potatem et istius dignitatis maioritas magis in gsuetudine q in iure scripto.

consistit

7 **Thesorero** Thesaurarius e ornamentor eccie custos et gponit altaria mundat ecciam habundareq cam incensu et luminaribus custodit etiam crisma et ordinat qualiter baptismum fiat faciteq campanas pulsari alio modo vocatur sacrista quasi sacror custos et het eandem potatem.

8 **Maestrescuela** Iste prouidet scolis de magistris qui doceant pueros legere et cantare emendatq libros quibus in choro et in eccia legitur et lectorem errantem int est etiam in examinatione magistrandorum in aliqua liberalium arcium.

9 **Arcipreste** Isti sunt triplices quidam sunt in eccia cathedrali tenentes locu decani. alii minores decanis alii vero sunt in eccia parrochi. et de istis ultimis loqtur lx. iiii. d. c. q pnt ecclias sui archipsbiteriatus visitare subditos corrigere et excoicare et grauia delicta archidiacono uel epo referre.

10 **Preste** Presbiter grece dicitur senex latine alio modo vocatur sacerdotes quasi sacra duces quia p manus eor panis instrauntur sacramenta et pdicant et benedicunt apli reconsiliantq excoicatos in extremis laborantes prius ab eis recepto juramento de mandato sancte eccie stando.

11 **Diacono** Diaconus grece dicitur minister latine quia sunt presbitero in missa offerens ei panem et vinu sacrificii et quia dicit euangeliu vocaturq euangelista pot iste predicare baptizare et indefcu presbitri penitentias in morte articulo laborantibus dare vocaturq alio noie leuita quia primi eorum fuerunt de tribu leui subdiaconus aut dr quasi minor diacono qz diacono sunt offerens ei pane et vinu sacrificii et est eo inferior in altaris ministrio et quia eplas dicit vocat etiam epistolarius.

12 **Acolito** Acolitus minoribus ordinibus honoratior grece dicitur latine cereu portans quia hor dz facere cu dicitur euangeliu et hostia et vinu ad gsecrandu portatur in signu q xpus e lumen vere et ea rone missa sine lumine dici no dz portat etiam aquam et dat eam ministro altaris et ordo iste fuit in lege veteri institutus exorc iste grece dicitur gjurator latine quia pot in dei noie demones ut ab hoibus exeant gjurare et ideo dz corde tenus scire gjurationes. ordo iste fuit primitus p salomonem regem introductus

lector dz scire prophecias et lectiones apte et
distincte legere ut audientes melius intelli
gant. hostiarius idest janitor in lege dei te
pli portas ne in mundus ingrederetur custo
diebat ideo nunc ab ecclesia expellit excomunica
tos et infideles recipitque sanos. tonsura
est principium clericatus et habens eam dicitur
ecclesia psalmos ideo psalmista vocatur.

13 **Clerezia** Non pot ee clericus illegit
timus nisi per papam legitima
tus vel religiosus et iste religiosus illegit
timus non pot sine dispensatione pape perpetua
tim ad dignitatem optinere nec bigamus
erit clericus aut voluntarius homicida nec
in antea receptis ordinibus ministrabit.

14 **Omezillo** Triplex est homicidium
voluntarium fortuitum
coactum. voluntarius homicida est quadruplex
facto ut per se occidendo consilio ut ad occi
dat consulendo. mandato si mandat aliud
subdito ut occidat vel rixantem amplius
dicendo occidans eum. defendendo. si alium non
semetipsum ut rixantem defendendo vel
opponentes rixam prohibendo ne pacifi
cent eam et quocumque istorum modorum contigat
homicidium non pot talis ordines recipe nec
in susceptis ministrare absque licentia pape
Si vero fuit homicidium fortuitum si culpa pre
cessit quia rem illicitam perpetrabat ut equum
currendo lapidem jaciendo non pot ordinari
nec in susceptis absque pape licentia ministrare
Item est si fecit cum pregnante aborsum
dum fetus facet. sed si culpa non precessit
non indiget dispensacione nisi esset propter hoc
scandalum vel esset infamatus nec posset
facere purgacionem si est coactum ut in sui defe
sione in aliquo modo potuit hoc excusare
nec fecit non suscipit ordines. sed pot episcopus
secum dispensare ut beneficium retineat in
ministretque in susceptis ordinibus facta penitencia
sed si excusare non potuit ministrat in sus
ceptis alios aut recipe non pot. h. d. cum
tribus legibus sequentibus.

15 **Voluntad** Summam v. l. precedenti

16 **Dicho es** Summam d. l. precedenti

17 **Premia** Summam in l. precedenti

18 **Llogar** Qui pro justiciam occidit vel
mutilat vel hoc mandat vel
consulit vel fieri juvat non pot clericus
fieri et ideo si infidelis judex juste occidat

et postea baptizetur non pot ordinari sed si
in juste occidat pot quia in primo casu non
peccavit ideo per baptismum non debetur. sed
debetur quia peccaverit.

19 **Ordenado** Si servus domino ignorante
ordinatur petenti
ei infra annum restituatur sed si scivit nec contra
dixit erit liber ordinatus si aut ignor
avit si quis ordinans et presentans eum
sciunt solvit ei duos esse bonos pro ordina
to et si unus eorum tantum scivit ille solus ad
duos tenetur et si unde solvat non habent resti
tuetur ei servus. si vero et ipsi fuerunt
ignorantes promotus ad minores restitu
etur ad subdiaconatum vel diaconatum non restituetur
si ipse solvat domino alium servum eque bonum al
sit ad presbiterum vel promotus sinet dominus
in officio suscepto et est liber sacerdotii
honore.

20 **Publica** Publice penitens non
pot ad sacros ordines
promoveri propter infamiam et verecundia co
missorum et quia suspitaretur eum ad peccata
commissa rediturum scandalumque foret de eius
ordinacione nec forte bene corriget alios
commissorum impeditus rubore.

21 **Doliente** non est ordinandus qui
in sanitate baptismum
pretermittens infirmitate occupacione bap
tizatur nisi postquam ut bonus sanus convertit
aut in aliorum defectu nec baptismum confirmacionem
aut ordinem scienter iterans et si de facto
ordinetur degradatur.

22 **Estraño** non ordinet hominem alterius
diocesis incognitum episcopus
sine licentia eius diocesani alioquin ordinatus
in susceptis ordinibus absque sui episcopi licentia
non ministrabit.

23 **Perlado** Ordines sacros sciens ab
illo qui episcopatum et dignitatem
renunciavit non ministrabit in susceptis
et si ignoranciam pretendat cum pluribus ab
hominibus sciretur sed si ignoravit pot de sui
episcopi licentia ministrare si aut episcopatum sed non
dignitati renunciavit de licentia episcopi valet
ordinacio nisi papa expresse ne ordines
celebrasset vetuit. renuncians tamen episcopatum
et dignitati abbas quilibet benedictus benedictus ordinat
de tonsura et hostiarii lectorisque ordinibus

24 **Demandado** Obligatus ex administra
cione regi comuni vel homi
potenti non pot ante eius satisffacionem or
dinari. sed si persone ecclesiastice aut vidue
orfano hominique non potenti ex talibus racio
ociniis tenebatur nichilominus pot ordinari

UVA.BHSC

quia pro talibus debitis non capitur in persona. Idem si non ex voluntate sed ex alio capitur debeat fortiter tamen forum anteriorum ob illud debitum iudicis compellitur cum exequitur etiam in beneficiorum ecclesiasticorum bonis sententiam obtentam illam.

25 **Commoto** lite mota ordinando non ex causa criminis regibus aut communis si mouetur doli ratione in administratione commissi uel ratiocinio reddende rationis pretextu non est prohibitum ab iterum ordinandus. Idem est lite nondum mota si est notorium de dolo commisso sed ratione litis ab culpam moto non impeditur ordinarii iurisdictione super hoc audiencia iudicii reseruata.

26 **Difforma** Cum membrum aliquod de apparentibus uti manus pes oculus nares auris aut labium defecit non est ordinandus. Idem est si totus manus digitus uel tanta eius pars quod hostiam defacili recipere et frangere nequeat deficiat. Sed si digitus pedis uel dens absit aut superdigitos habeat uel deformitatem aliquam digitorum non impeditur. Si non testiculi aut uerga deficiant si quidem ipsius factum ut quia scidit uel amputauit maximus non est ordinandus. Si autem casu aut medicorum consilio propter euitandam infirmitatem deficiat non impeditur ordinari quia et si membra principalia sint sunt tamen occulta.

27 **Mulier** mulier nec ordinari nec predicare benedicere confirmare confessiones audire penitentiam iniungere aut iudicare potest quia licet uirgo Maria maior apostolis fuit non tamen ei sed ipsis commisit dominus ligandi et absoluendi potestatem.

28 **Annos** Si septimo anno usque ad xiiii. annos potest quis primos tres ordines recipere. In xiiii.o acolitatum in xviii. subdiaconatum in xx.o diaconatum in xxv.o presbiteratus ordinem recipere potest si tamen habet ecclesiam parrochialem. Archipresbiterum uel decanatum potest in xxv.o ad sacerdotium promoueri et laicus habens xviii. annos clericari volens potest in primis duobus annis minores et in quinque sequentibus sacros ordines et sacerdotium adipisci et potest episcopus cum eo dispensare ex causa rationabili ut omnes ordines in anno cum dimidio recipiat ut propter genealogiam litteraturam bonam uitam aut clericorum defectum et si ingreditur religionem

potest si unum annum ad omnes ordines promoueri.

29 **Furto** Furtiue ordines sine prelati sui licentia recipiens uel duos sacros ordines in eadem die non ministrat in susceptis nec anterioribus et debet beneficium perdere et ordinans una die ad iiii. ordines minores et subdiaconatum uel ad duos sacros ordines unum fuerit uel tempore indebito perdit ordines celebrandi potestatem donec papa dispenset et ordinatus ante tempus debite etatis non ministret donec tempus etatis impleat et episcopus eum ordinans prohibitur per superiorem ordines celebrare et compellere sic ordinate beneficium conferre. Item per saltum promotus usque ad peractam penitentiam et ordinis omissi receptionem non ministrat in aliquo ordine.

30 **Uter** In ordine non suscepto ministrans prohibitur in susceptis ministrare perpetuo potest tamen episcopus post biennium secum in susceptis ministret dispensare et beneficium sine cura conferre non tamen potest ad ulteriores ordines promoueri.

31 **Cohercere** Archidiaconus aut diaconus decanus uel prior, archipresbiter aut curatus habens curam ad sacros ordines suscipiendos possunt per subtractionem redditium illorum beneficiorum per episcopum compelli et si nec sic uellent debet eos illis priuare et aliis conferre appellatione postposita nisi post talia beneficia habita aliquod impedimentum sine eorum culpa contingens pretextu promoueri non possint tunc enim excusantur.

32 **Querendo** Pro eadem simplicitate potest episcopus clericum non curatum compellere ad promotionem et si contigerit se aliquod impedimenti pretextu eius culpa contingentis priuabit eum beneficio. Si sine sua culpa non compellere et si absque necessitate eum ad promotionem compellat suspendentur episcopus per annum quia maliciose fecisse uidetur.

33 **Caracter** Caracter dicitur signum impressum uisibiliter in corpore ut stigma inuisibiliter in anima ut per receptionem ordinis sacri et si quis catinus compellitur ad sacros ordines promoueri per metum forte amissionis beneficii promouetur et caracter in anima ita quod non potest resilire metus pretextu nec potest postqua matrimonium contrahere quia et si promotus ad sacros castitate non promittit tamen tamen eam seruare si non profese

compellitur eo semper contradicente nec ordinari
volente non est per talem receptionem in sa-
cris constitutus nec recipit caracterem

34 ¶ Pueden Tenetur episcopus ordinem
petenti clerico dare et si episcopus
sciat eum esse in tali peccato cuius pretex-
tu si sciretur non deberet ordinari quia
melius est eum promovere quam de talibus
que probari non possent diffamare de
occultis enim deus solus iudicat sed tamen
eum secrete peccatum commemorans ne or-
dinetur monere religiosus tamen peccator
occultus non potest sine sui superiore licencia
promoveri et clericus obediat in licitis quo
licet ei sit odiosus.

35 ¶ Apartada In sacris constitutus
aut beneficiatus debet dicere
horas canonicas in sua ecclesia si potest alias
extra. et clerici vigeant honestate ludos
taxillorum aut alearum fugientes in taber-
na nisi necessitate itineris non bibant specta-
cula inhonesta non faciant nec inspici-
ant representationes aut honeste de-
votionis causa non aut ludi ut nativitatis
vel apparitionis domini in locis magis cum
licencia prelati vel eius vicarii possint
facere et spectacula in ecclesiis facientes
inhonesta abiciantur turpiter absque
pene formidine.

36 ¶ Desamparar Potest clericus
licencia sui episcopi
et alterius inferioris prelati tamen subest
competentium ad aliud beneficium in eadem di-
ocesi vel alia primo dimisso convolare.

37 ¶ Vestir Vestiens habitum religionis
liberos vel trusse cum flagel-
latus expellitur a loco et potest hoc etiam
episcopus castigare prout sibi videbitur etiam
si laycus sit hoc faciens et monasteria
seu monachum sine rationabili causa freque-
tans post prelati monitionem si est clericus
suspenditur si laycus excomunicatur --

38 ¶ Honestat Honori morum habundan-
dum datur honestatis quod debet
esse in clericis precipua et ut eam servare que-
ant ad sortes caveant feminarum tene-
tamen possunt in domo parentes et etiam
liberos et ex eis descendentes lineas
si quos ante clericatum licite huit et colla-
terales ut materteram et filiam amite
cuius sunt quia cum istis naturale fedus
nichil sevum criminis permittit suspicari non in
cum eis alie conveniunt cohabitent quia ut
ait augustinus non omnes cum sorore mea

habitantes sunt sorores mee.

39 ¶ Morar non debet clericus cum femina ex
concubina si est maius suspi-
cio inter eos cohabitare et si monitus
desistere a cohabitatione noluerit debet eum
episcopus privare beneficio et ab horis ecclesie
dicendis item de licencia uxoris viro ad
sacros promoto debet ipsa si est senex vo-
tum continentie promittere et in seculo si
vult remanere si autem est iuvenis ingre-
di religionem idem etiam de viro eius uxore
de sui licencia religionem ingressa.

40 ¶ Vesar soltan Antiquitus omnes
clerici poterant matrimonium
contrahere. sed occidentales promiserunt votum
continentie. orientales vero non. et ideo in qui-
busdam concordant quia utrique in minoribus
ordinibus constituti possunt matrimonium contrahere
et in sacris non possunt hoc facere. item
in aliis discordant quia occidentales qui
ad sacros promoventur ex quo castitatem
promittunt. orientales autem non. item occi-
dentales promoti ad sacros non possunt uxo-
oribus ante habitis commisceri sed orientales

41 ¶ Destruo Clerico occidentali, sic
ad sacros promoto uxore
ante habita consentiens nec ei commiscetur
nec post viri mortem contrahet matrimonium
sed in orientali secus quia sine consensu
sue non commiscetur nisi in septimana
qua vir est horas divinas celebraturus
post mortem tamen eius non potest mulier
alteri matrimonialiter copulari item occi-
dentales contra uxoris voluntatem promo-
tus reddit ei petenti debitum coniugale
non tamen ipse potest hoc petere ab uxore.

42 ¶ Calandolle In sacris constitutus
de facto contrahens ma-
trimonium privetur officio et beneficio et per
excomunicationem ad penitentiam compellatur et mu-
lier sciente cum eo contrahens si est libera et
ecclesie vassalla ponitur in ecclesie servitute
per episcopum vel in subsidium et brachium seculare
si sua est venditur et eius pretium in ecclesie
utilitatem convertetur filius ex tali co-
ntubernio procreatus in ecclesie servitute con-
stituitur nilque de patris bonis per successio-
nem habebit item clericus cum licencia uxoris ad
sacros promotus ad eam rediens per-
det beneficium nec poterit in susceptis ordi-
nibus ministrare.

43 ¶ Departiendo Iurare debet clericus
ab uxore facti

semotus ad eam non redire nec cum ea sub
uno tecto esse nisi in ecclesia aut loco publico
nec tunc debet ei loqui nisi nominatim coram personis
honestis et clericus adulter debet per episcopum ab ep
iscopatu perpetuo relegari uel in monasterio
perpetuo retrudi.

44 **Saltamente** non debet clericus mu
lierem suspectam cohabitare alias potest officio et beneficio privari et si
per confessionem uel sententiam uel facti euiden
tiam sit concubinarius non debent parrochi
ani ab eo sacramenta recipere nec horas
audire. et est monendus qui non desistens
est ab ipsius beneficio suspendendus et ad
huc perseverans eo in perpetuum privandus et
mulier ei sic cohabitans est perpetuo in
monasterium recludenda ut peniteat de
commissis.

45 **Enfamado** Occulto concubinario
diffamato debet episcopus
iudicare et sine accusatore suo arbitrio pur
gationem. et si se non purget privetur officio et
beneficio interim tamen non est in officiis per par
rochianos euitandus nec loquatur cum concubi
na dimissa nisi nominatim coram sociis ob sus
picionem euitandam.

46 **Fiadores** non debent clerici nisi pro
clericis uel ecclesiis aut pau
peribus fideiubere alias puniatur prelati sui
arbitrio et tenetur fideiussio quo ad bona
sua non quo ad personam uel ecclesie bona et
in quibus non debent fideiubere nec propo
nere esse aut maiordomi siue arrendato
res nisi adeo sint pauperes quod debeant
arrendare aut laborare ad vite susten
tationem permitti. bene tamen possunt esse tutores
consanguineorum pupillorum uel mente captorum
si uolunt prestita satisfactione rem pupilli. sal
uam fore. Item non sit clericus comitis nostrarius
uel ciuitatis alias donec dimittit officium auferre
ret ei prelatus beneficium quia in tali officio
posset irregularitatem incurrere.

47 **Mercadurias** non debet clericus
mercatoris officium
exercere quia vix sine peccato exhibetur. exer
cere tamen bene potest spiritualis uel alio suo artificio
facere et ad sui commodum ea distribuere.

48 **Venadores** non debet clericus cum
canibus nec aucupibus
uenari sine eis aut potest et piscari sine
uociferationibus dum tamen in divinis non im
pediatur nec cum bestia fera pro precio
pugnare quos infamat nec monte cu
rent uenando. potest tamen bestias fructus
deuastantes occidere et contra ista uenati fa
ciens si presbiter est .ii. mensibus amisse ce
lebratione si diaconus aut ab officio et beneficio
donec dispenset cum eo prelatus suspendendus.

49 **Pleytos** non debent clerici seculares
causas tractare nisi habeant
specialitatem uel de commissione regis uel
ex arbitrio uel quando in negligentiam iudicis
secularis eo premonito episcopus hoc notificet
regi uel alio quo commodi sui uel regni re
dundant. uel causa tutele uel cure pupilli.
furiosi. uel prodigi uel nec sit aduocatus
in casibus quibus potest patronari.

50 **Priuar** Clericus habitum deferens
et mercatoris officium exercens
monitus ter si non desistat non gaudet pri
uilegio clericali nisi quod cum percutiens est ex
communicatus sed si habitum non defert clerica
lem cum percutiens non incurrit eciam sententiam
clericus coniugatus tonsuram deferens sortitur
forum seculare.

51 **Franquezas** Priuilegia multa Clericorum previlegia
sunt clericis ecclesie
honore per imperatorem reges et alios princi
pes concessa et non immerito quia famoso
tempore magis erunt iudeorum sacerdotes in suo
regno quod alij iudei priuiliati multo magis for
tius hoc debet apud xanos fideles custodiri

52 **Seguros** Generaliter omnes homines
securitatis gaudent be
neficio et maxime clerici quibus dicto aut
facto nullus iniuriam inferat nec eorum
bona inuadantur antequam coram suo iudice
de debitis conuincuntur et ipsi tamen familiaribus
suis sunt a muneribus sordidis immunes et
oneribus personalibus.

53 **Guerras** non tenentur clericus ad mu
rorum seu fortaliciorum
custodiam nisi quando ipsi sunt ab inimicis
fidei obsessi. et tunc sunt ad defensionem
per episcopum aptiores eligendi eorum tamen vassalli
hac non habent immunitatem. Item si episcopus roc
temporalitatis tenetur regi seruire in guerra
debet hoc facere per se uel per alios contra fidei ini
micos. sed contra alios excusatur nisi in eis
que secundum consuetudinem yspanie facere tenetur
gentes tamen sue propter hoc non excusantur
quominus rey seruicium in guerra exhibeant

54 **Heredades** Quocumque titulo iusto
acquirant clerici terras
aut alia bona efficiuntur domini et succedunt
in bonis per eos acquisitis absque ecclesie in
tuitu consanguinei propinquiores eo mor
tuo ab intestato. et si non habet consanguineos

UVA.BHSC

suadsit ecclia tenetur tn ad tributa Re
gia que hntes pdia illa soluere tenebā
tur ex dni dicent reddite que sunt ce
saris cesari et que sunt dei deo.

44 MOSTRADAS Si construct̄oe ul
refect̄ ponnu et di
azū clici nō consentiunt et s[ic] tribuere re
cusant sunt ad p[ro] epos et nō p[er] al[io]s cpellendi

45 DIEZMOS Pro decimis p[ri]micijs
oblationibus et terris
siue alijs in edificationem refectione uel
consecrationē ecclie donatis a quocūqz
uel pro sepulturis nulla honera subire
tur clici nec pro donatiōe a rege ul im
patore nisi in donatōe aliqua sibi spālit
retinuerint. Pro alijs aut acquisitis te
nentur ad onera que pro eis illi a quibus
tenebant soluebant regi et ob sollicitu
coz cessat rex ille nō incidit in cmissu
s[ed] captis pignoribus soluere clici cpellunt

46 ESCOMULGADOS Causa spūal
p iudiciū ecclī
asticū est decidenda ut decimaz p[ri]miciaz
oblationū electionis plati matrimonia
legitimationis iuris patronatus sepulturazu
ecclīasticoz beneficioz correctionis suspensionis
interdicti limitationis dioc uel archidiacona
tus et sup articulis fidei uel sacramentis ecc.

48 TEMPORALES In causis tpali
bus clicus queri
tur coram iudice ecclīastico nisi in causa
feudi in qua coram dño cueniet quilz
feudatarius. s[ed] clicus laycū in tporalibus
coram iudice cuenit seculari et corā eo
oz clicum si reconueniatur uel tanqz hēs
laycā uel in causa euictionis ad defendēs
laycū emptorem pulsetur respondere.

49 HEDO Causa heresis simonie usuraz
piurij adulterij ad separationē ul
diuortij et sacrilegij est de ecclia. iurisdic.

50 CAPREMIAR Rex uel princeps patrū
nales requisitus pot
aut papā dampnificād et hereticus scisma
ticus uel pganū cuisteng excomicatus cli
cus piudiciam laycū arcei pot et quilibz
alius clicus si in exauxiliū ecclastice iu
risdictionis p ecclīasticū iudicem inuocet

51 FALLANDO Falsans clicus bullam
papalem uel in obediēcia
propriū epm detinens uel bite eius insi
diator uel in heresim relapsus degradat
et p iudicem secularem punitur ut laycus.
dz tn pro eo rogare degradator ut aliqū
misericordiam cseqatur. s[ed] si falsat litteraz

uel sigillum regis similit degradatur et
ferri calidi impressione in facie sibi posita
expellitur ab eius regno.

52 DEGRADADOS De gradatis pro
furto homicidio
piurio aut similibus de quibus homo
precedens nō loqr diuit uiloig et iudici
ut clicus si tn postq delinqt pter quod
punitus corporaliter foret dimittit eum
ecclia et p secularem iudicem punitur tanqz
laycus.

53 ONRRAR Honorandi sunt clici dei
et horum mediatores per
laycos dictis factis et consilio nec debent
uerbis iniuriosis lacessiri aut in psona ul
bonis dampni pati nec alterius consilio damp
nificari et contra facientes preter penam
ab ecclia statuta regis arbitrio psonarum fa
cientis et passi et loco et tpre csideratis
puniuntur. Titulo v. de los religiosos

Hic queritur de nouē. Primo quis dz
religiosus. ij. q̄ dz promittere in re
ligionis ingressu. iij. qualiter et i
cuius manibus. iiij. quanto tpore dz
stare ad experiendū ordinem. v. cuiusmodi
dz ee religionē ingrediens. vi. quibus cas
egredi pot religionē. vij. qualiter possit
de una ad aliam religionē transire. viij.
qualiter cniugati possint ingredi relig.
ix. qualiter in rle obsuare uiuere debet
religiosus.

1 RREGLARES Qui relicto seculo ali
quam religionem intrans
promittit eius obseruanciam pro dei seruicio
dicitur regularis siue religiosus quasi
ligatus se ipm subiciens obediencie maioris
ut sunt monachi et canonici regulares.
Alij aut sunt ut religiosi sine regula de
alicuius ordinis recipientes et in domibus
suis ordinis recipientes et de suo uiuentes et isti nō habent
appriis et de suo uiuentes et isti nō habent
tantam immunitatem sicut alij.

2 PROFESSION Religionem intrans in
promittere propriū
nō hēre. castitatem et obedienciam sui ma
ioris obsuare nec in istis pot papa cū re
ligioso dispensare et dz hoc promittere per
licitis in manu maioris illius monasterij ut
abbatis abbatisse uel prioris aut priorisse.

3 ESTAR Ingrediens monasteriū dz indu
to habitu p annū ante professionē
ad experiendas religionis asperitates et dis
cendas cnsuetudines stare. nec dz ante q
dicta sunt. e. l. proxi. promittere si tn ant
promittat ualet et j. annū illū pot libere
religionem relictam recedere nisi fuit ante
que sunt dicta professus. tale eni nec ipe

exire nec per alios expelli potest

4 Nouicios nouitius siue nouiter
religionem ingressus et
ut profiteri possit scilicet masculus xiiii.
femina xii. annorum etatem et ante non habet
professio ab eis facta si tamen post istam eta
tem profitentur uel per annum ibi steterint
non poterunt amodo resilire. si non parentes
tales in ordine posuit exire non possunt
donec xvi. annum ingrediantur et tunc
per maiorem interrogetur an remanere
uellet et si uellit perquam non potest resilire
si autem nollet poterit impune exire.

5 Enoco Inpubes absque patris uolun
tate religionem intrans potest .i. anni
spatio infra suam inibitus extrahi uel per patrem
uel matrem tutorem si patrem non habet
et ante ingressum sub cuius tutela erat
si autem ita longe monasterium distat quod .i.
illius temporis non posset attendere extractionem
indulgetur ei maius tempus sed postquam fuit pu
bes non potest extrahi.

6 Religionem Potest dominus seruum religionem
ingressum .i. tres annos
a tempore scientie exhibere cum rebus quas ibi
duxit postquam non est liber et non exhibitur
et scientes monachi uel dubitantes eum
seruum esse non debent ei ante tempus habitum
alias soluit domino eius extimationem et si eis dubi
tantibus per falsos testes probauit se li
berum uendens domino et recepto habitu re
cuperat eum.

7 Salir Religionem intrans cum uoluntate
exiendi potest .i. annum ad seculum
redire nisi ante professionem fecit aut
uoluntatem habuit ingressum non retrocedendi
de quo presumitur si bona ante ingressum here
dibus dedit uel legauit aut dedit ecclesiis
uel pauperibus bona sua uel ad distinc
ti essent habitus nouitiorum et religiosorum
sumpsit professorum habitum uel si per annum
tacuit tunc enim compellitur ad profitendum
quibus cessantibus presumitur ut experi
retur intrasse.

8 Exiere Potest religiosus ante pro
fessione ad aliam religionem
leuiorem conuolare si tamen cum intentione se
culi relinquendi fuit ingressus licet non
professus non potest per episcopum inde educere immo
compellitur aliquam ingredi religionem.

9 Sobir Potest religiosus uel clericus
petita licentia licet non obtenta
a suo maiore ad arctiorem ordinem conuo
lare sed episcopus non potest religionem sine licentia
Romani pontificis intrare.

10 Ascender Clericus aut religiosus
ad ordinem strictiorem
petita licet non obtenta ad equalem non
petita et obtenta ad leuiorem aut nullo
modo post professionem potest asscribere si tamen
a posita conuerti uellit nec in partibus illis
monasterium sui ordinis uel equalem aut
strictiorem inuenit ordinem potest in leuio
ri si inuenerit uiuere uel inter seculares hon
este et indefectum religiosorum ponitur alias
tria in monasterio suo et fiet de eo eccle
sia secularis.

11 Habito marito sine uxoris consensu
religionem ingresso potest eum mu
lier petendo reddere nisi ei obiciatur per
eum adulterium et probetur idem si ui uel
metu consensit uxor si autem sponte consensit
et ipsa est uel que sine libidinis suspicione
propter senectutem possit in seculo remanere
non potest maritus a religione reuocari etiam
si ipsa castitatem non promisit si non est iuue
nis nec castitatem promisit potest episcopus mari
tum ad egrediendum compellere sed si promisit
castitatem ipsa non reuocatur uir sed ipsa compel
litur intrare religionem et quamuis a monasterio
maritus non possit reuocari egrediens tamen
ab euitando compellitur ad uxorem redire.

12 Demandando maritus per
uxorem a religione
reuocatus post uxoris mortem debet ad religionem
redire. nec debet iterum matrimonio copulari
alias peccat debet tamen matrimonium nec potest compelli
ad ingressum et si eo in religione existente uel
lit mulier similiter ingredi non potest impe
dire nec religionem exire. sed si aliquo
casu ipse exeat et cum uxore uiuat non
potest ipsa sine uiri consensu intrare religionem

13 Storgandose matrimonio per
uerbo de presenti
sed non carnali copula consumato potest unus
coniugum et alius inuito religionem ingredi
et in seculo remanens alteri copulari
sed sic intrare promittens uel intret aut
matrimonium consumit alias excommunicabitur ite
copula secuta si uir est infidelis et uxor fidelis
ab hoc ab etiam dissoluto ad fidelitatem
redeat potest eius uxor eo inuito religionem
intrare sed si non intrat compellitur ad ui
rum redire.

14 Vnda lanita non debent monachi
lineas camisias in
duere nec in refectorio dormitorio aut clau
stro loqui sed in locis aliis secundum ordinis con
suetudinem licet propterea quod retineant alias au

UVA.BHSC

fertur eis ipis a mõstio expulsis nec reci
piuntur nisi s(e)c(un)d(u)m suam regulam penitentia
pacta. Si aut(em) mortuo p(ro)p(ri)um inuentum in
bapniat(ur) s(e)c(un)d(u)m extra ecc(les)iam misericorde
uel loco uili cu(m) iumentis sepeliatur.

15 **CARNE** nõ debent in refectorio mo
nachi comedere carnes s(ed) i(n)
i(n)firmaria ex r(ati)onabili causa cessante s(i)
aude qua pauc(is) in refectorio dimissis
ceteri ex comedere carnes presumunt

16 **PRIOR** u(bi) nõ est abbas prior e(st) p(ri)m(us)
al(ias) aut(em) s(ecun)do et p(ri)or attendat
circa mor(um) correct(i)o(n)em et bonor(um) religio
sor(um) (con)fortatio(n)em in uerbis et ex(em)p(lis) abba
tem aut(em) tanq(uam) maiorem monachi ho
norent et obediant in licit(is) et honestis
s(er)uet(ur)q(ue) ip(s)e diligenter res monasterii
meliorando administratore(m) s(cilicet) car(um) nõ in
p(er)petuu(m) s(ed) ad t(em)p(u)s preponendo et si dissi
pator fuerit deponatur pena (con)digna
ei reseruanda.

17 **CAPITULO** Capitulum de annua
no hominum insimul uenie
tium ordinate et debent certis t(em)p(or)ibus
religiosi ad cap(itu)l(u)m in aliquo monastio
sui ordinis ad hoc apto maiorem ordi
nis singuli. s(ed) de singulis monasterijs
cu(m) una equitatura et pedite uenire et i(bi)
simul comedere nisi eor(um) multitudo repug
net in expen(sis) s(ecun)d(u)m facultates et p(er)sonar(um)
numer(um) inuicem (con)tribuendo et ex(ce)p(tis) i(n)
in com(m)u(n)i negotiis eligant ex se iiii. qui
uocatur diffinitionis qui ordinent disp(o)
nenda et sic ordinata ap(ost)olice rece(p)ta ust(er)
todiatur nec ex tali ordinat(ione) p(re)iudic(ium)
diocesanis nec sibi uendicabunt ob hoc
ius aliq(uod) in poster(um) diffinitores et dubi
tantes de loco cap(itu)li celebrandi quo(n)t
ad consiliu(m) duos abbates ordinis (con)st(ituendi)
et cu(m) eis alij duo erunt diffinitores.

18 **VISITATORES** In capitulo prouin
tiali de quo. s(upra). lege
p(ro)x(ima) eliguntur uisitatores qui ad mo
nasteria illius prouincie accedentes struc
tiu(m) p(er)scrutantes et alior(um) uitam et (con)uer
sa(tionem) et si inuenerint ob denuntia aliq(ui)d p(ro)uis(um)
dignum referant suo superiori quo corri
gere p(ro)ponente referatur pape et ide
fiat in canonicis regularibus et si de ali
quo dubitetur in uisitatione p(rae)ter e(st) (con)sule
dus. ep(iscopu)s aut(em) circa monastia sue dioc(esis)
sic in sedet ut uisitator potius bona q(uam)
mala inueniat et nõ inmoderate sumt(us)
a religiosis extorquendo exactores ite(m) in
p(er)sona uel bonis dapnificans religiosu(m)

p(ro)cedat. ecc(les)iasticam usq(ue) ad satisfactionem
p(er) ep(iscopu)m arceatur.

19 **VISITA(TO)R** Ad offitiu(m) p(er)tinet uisitator(is)
corrigere eor(um) qui uisitat(ur)
excessus s(ecun)d(u)m regulam b(ea)ti b(e)n(e)dicti et ro
man(orum) pontific(um) stat(uta) honori p(er)sone aut
amicitie uel potentie nõ deferens et si op(or)t(e)t
fuit malos et (con)tumaces expellat.

20 **ABBATAS** Si uisitator abbatem in
mediate Romano pontifici
subiectum redarguendu(m) inuenit uocet eu(m)
ad cap(itu)l(u)m et imponatur ei pena (con)digna
et si abbatem ep(iscop)o subiectum inuenit in(uti)lis
bonum referat ep(iscop)o ut p(er) eu(m) illo amoto
alius usq(ue) ad g(e)n(er)ale capitulu(m) administ
tret q(uo)d si facere neglexerit referatur ip(s)e
p(er) districtos nuncios om(n)iu(m) abbatu(m) expen
sis s(ecundu)m facultatibus expensis.

21 **NUNCIOS** Quos(que) g(e)n(er)ali capitulo
ponantur noui uisitatores
qui excessus p(ri)or(um) uisitator(um) scrutantes
referant capitulo ut eis pena imponat
et nõ debent ecc(les)ia uel alij disparis uel
dissimilis habitus iure sibi in monastrijs certe
portionis s(er)uis uel uotis in eor(um) capitulo
uendicare contenti solu(m) de hijs que sibi
grat(is) offerentur al(ias) si monstrum illius in me
diat(e) subiuntur possunt p(ro)curatio(n)em illam ui
sitatores facere.

22 **PRECIO** nõ d(ebe)t dare p(re)tiu(m) quis ut i(n)
monachu(m) recipiatur al(ias) nõ
promouentur ad sacros et dans et recipiens
in strictiorem religionem ponetur dato da
ti restituendo nec d(ebe)t p(ro)p(ri)um tenere religiosus
nisi r(ati)one officij de licentia maioris al(ias) cum
cetis in altari nõ co(m)municabit et punietur per
mod(um). s(upra). l. uida sententia positu(m) nisi penite
at in mortis articulo constitutus.

23 **PRIORATUS** dans aut recipiens
pro prioratu (con)gruitia
aut alia monastij administrat(ione) p(re)tiu(m)
ab officio eccl(esi)astico separetur et in p(ri)ore
electus (con)firmatus nisi est iusta ca(usa) dispe(n)
sationis uidel(icet) regule(que) uiolat(ione) aut
maior(em) administrac(ionem) exerendo nõ amoueat(ur)

24 **SOLO** nõ p(er)mittit abbas q(uod) monachu(m)
alicubi uel religiosum sine alior(um)
fratrum consortio morari ut societate
(con)fortatus (con)tra a(n)i(m)e hostes mu(n)d(um). s(cilicet) car
nem et diabolum ualeat pugnare al(ias) pri
uatur abbatia.

25 **GOUERNAR** In ecc(les)ia parrochi(ali)
mõstio in sp(irit)ualib(us)
te(m)poralibus s(cilicet) subiecta p(otes)t institui mo
nachus p(er) suu(m) maiorem uel si ei nõ e(st)

UVA.BHSC

totaliter subiectū p epm̄ de eius uolūtate ad cura aiaꝝ ut quis etiam excercendam si eis redditus duobus plibus ne sufficiant al' none solus moretur.

26 **Eglesias** Exemptus est religio sus in ecclia parrochī de fuyendis a ieiunijs uigilijs regulisqꝫ silen cio poterit tamē ĩntum castitatem paup tatem obedientiaqꝫ custodiens sꝫ si ecclia in spūalibus epo sit subiecta nō dicat ho rus regule sꝫ sm̄ epatus ꝯsuetudinē obe diatqꝫ epo et nō suo maiori idem si reli giosus ad dignitatem assumatur pontificꝫ.

27 **Cistel** Cistercienses qui relicta uia paupertatis promissa castra uil las iurisdictionesqꝫ aut ecclias decimas et oblaciōes usurpant nō gaudeat puillegis eis a papa paupertatis indultis pretextu etal tius ordinis mōstia ad cistercien querssa uendant talia si licet emanqꝫ pdia plana ut in paupertate tanqꝫ cistercien uiuant.

28 **Fisica** Religiosus nō audiat leges aut medicinā uel eo ipo est excōicatus et denūciet eū excōicatum epus loci studij et diocesis in mōstiū est situatū ad abbatis notificatur.

29 **Descomulgado** Religiosi ob legis predentis cās excōicati penitentem errorem suū recognoscendo ad monasterium redeuntes abbas in penam omnibus alijs postponat ubiqꝫ et sit ad abbaciam ꝯpetiqꝫ nisi ppa dispenset in eligibilis et cū monachus grece sinator latine aut diuino solus et tris tis interpretetur talem in dei suicio exhibe at famulatū ꝙ interpretationi respondeat memoriter eū sit quo admittēdo mortis et quo ad deum uiuus.

30 **Catedra** Canonicus uita regularem in propria abditatione casti tate obediencia et in nō recedendo sine li cencia a claustro et in toto ꝯmedendo dormi endo caplaqꝫ celebrando et a correctione nisi sit in moderata nō appellando regu le monachorꝫ ꝯcordat diuisificatur tñ in abitu et comestionibus in quibus lar gius uiuunt canonici possuntqꝫ ꝯ tñ segre ttatī licitare monachi uero nequaqꝫ.

31 **Gravias** moneat epus monachū a ꝯgregia uel a comeda cum redditibus recedentem ut reuersus ad monasterium in eius ꝯmodis ablatareq satiat al' notificet abbati et si neglexerit eū ad redeundū ꝯpellere epus tunc eum offitio et bñficio donec redierit suspēdat

32 **Castellando** Pōt abbas monachū pro excessibus corrigis uel uirgis p se uel p aliū sm̄ regulam disciplinare nō faciat tñ hoc odij fomite al' mandans et mandatarius ꝯdēpni incur runt.

Titulo 5. dlos votos

Hic queritur de quinqꝫ. Primo qd est uotū. ij. quotuplex sit. iij. quis pōt uouere uel nō. iiij. que uota possunt redimi uel ꝯmutari et quibus cāis. u. quis pōt redime soluē ul' ea mutare.

1 **Voto** Votū est promissio facta deo et pro bono emissum ē imple dio mali u. nequaqꝫ et est duplex ne cessariū ut promissum p se uel patrinos cū baptizatur. s. fidem suare et diabolo nō suire quos frangentes supplicat pnitri licet nō pro duobus sꝫ pro uno cūmulat augmentato ei imponatur penitentia. Item uolūtariū in promittendo ea ad que nō erat obligatus ut ieiunia et ca stitatem et sic. et est implendū dicente ps almista uouere et reddite. Omnū ē uo lūntariū sm̄ uero unitatis et magis sunt a deo accepta ea que fiunt uolūntarie qꝫ necessarie.

2 **Simple** Omnū est uotū simplex sec te deo promissum aliud sol lempne ut coram hominibus uel in manibꝫ plati uel sup crucem uel altare aut p sepu lturam ut faciunt religiosi et licet utrūqꝫ quo ad deum sit ꝯo custodiendū al' pctā mortal' incurrit ꝯtrafaciens tñ quo ad iudiciū differt quia post simplex castitatis uotū matrimoniū ꝯtractum ualꝫ post sollempne u. minime et est ratio quia eius nō obsuancia scanda lizaret uoti ꝯscios in simplici scandalum cessat.

3 **Devido** licet sm̄ iohannem uotum sit ad implendū pōt tñ i melius ꝯmutari sunt tñ quidam qui nō possunt sine licentia uouere ut platus de ingrediendo relig sine licentia pape uel minor sine pa tris uel matris uel tutoris uel seruus sine dn̄i uel ꝯiux sine ꝯiugis aut monachus ad strictiorem ordinem absqꝫ maioris licentia

4 **Dos maneras** Voti uolū tariū pōt in melius ꝯmutari nisi castitatis uotum quia nil eque bonū in eius ꝯmutatione posset fieri necessariū uero nec ppa ꝯmu tare pōt quia esset ꝯtra fidem catholicam

5 **Camiar** nō pōt epus uotū ierosolimitanū uisitandi ꝯmutare nisi uo uens ppter aduersa ualitudine laboret aut a

...deo sit pauper

UVA.BHSC

deo sit pauper et hospitatum iret mendicando uel sit patrie communis magis romane quam pe regrinari deuotum et sic expensis in uoti complemento fiendis arbitratus iubeat eas ibi ad dei seruicium mitti si non tpoirule sit impe dimentum prorroget tempus execucionis uoti alia de uota pot episcopus redimere uel soluere

6 **Commutamos** in uoti commutacione iube at prelatis alius fieri persona et diuinis deuotis considerat.

7 **Quebrantador** non dz uotum frangere illud in melius commutans uel de licencia prelati aut condicione sub qua uouere deficiente non im plens et semper intelligitur in uoto si deus uoluerit uel uixit uel implere potuit uouens

8 **Personas** uoti solempne castitatis ante matrimonium emissi tenetur coniux irreuocabiliter obseruare post matrimonium emissum sine alterius coniugis uoluntate fuerit similiter nisi per coniugem prohibeatur Item si cum coniugis uoluntate petat tamen tunc prohibi torem faciens ex quo consensit uotum aut alia siue ante siue post emissa non implebit mulier in uoto uiro uiv tamen implet uota sua uxor in uita nisi sit uoti alicuius abstinencie ex qua debilis factus dumtaxat uxori afferret aut generare nequiret.

9 **Romeria** Rompe peregrinum non pot unus coniugum sine alterius consensu uo uere nisi jerosolimam et pot uir sine uxoris con sensu sed non eam promittere si tamen displicet uxori tenetur eam uolentem secum ducere. Item si pro mitens jerosolimitanum uotum in mortis articulo filio mandet ut eius loco uadat tamen filius si consensit tacite si ipse uouisset et si aliquid in testo in uoti satisfaccionem legat tamen heres soluere.

10 **Adam** Prima excomunicacio quo ad homines fuit quando propter peccatum fuit adam expulsus a paradiso licet alia fuit prius cum angeli propter peccatum corruerunt et diaboli facti sunt et sicut sunt sacramenta medicina pec cati ita et excomunicacio licet enim a principio dissolua at excomunicato tamen in posterum per eam reducitur ad peccatum penitenciam ut saluetur Et tractatur hic de ea et quere de xviii. Primo quid est ex comunicacio. ii. quare sic uocatur. iii. quotuplex sit. iiii. ex quibus causis eo ipso quis incurrit sit. v. quis pot excomunicari. vi. quis ex comunicat. vii. pro quibus causis. viii. qualiter fiet. ix. que est pena in iuste excomunicantis. x. quis pot absoluere ab excommunicatione et qualiter. xi. quibus casibus est nulla. xii. qualiter puniatur non obseruans uel persenerans in ex comunicatione. xiii. de pena excomunicatis participantibus uel adiutorium prestantibus inimicis impendentibus

11 **Descomulgacion** Excomuni catio est censura sua segregans hominem quandoque a sacramentis ecclesie quandoque a comunione fidelium et est duplex maior et minor. maior segregat ab ingressu ecclesie et bonorum que in ea fiunt a participacio ne sacramentorum et fidelium. minor segregat solum a participacione et usu sacramentorum

12 **Drezeys** xvi. casibus incurrit quis excomunicacionem ipso facto. primo propter heresim. ii. receptans scienter hereti cum uel domo sua hereticum uel eum iuuans. iii. dicens ecclesiam romanam non esse caput fidei. iiii. manus uiolentas in clericum uel religiosum ia ciens. v. si officialis potestatis sue defenderit nec defendatur clericum uel religiosum passum vi. effractor raptor aut incendiarius ecclesie vii. antipapa. viii. falsarius bulle pape uel sciens ea utens ix. arma nauigia aut alia prohibita fidei inimicis contra christianos donans. x. bonorum ante ipsius locacionis domus scolaris impletum eam conducens. xi. religiosus uel presbiter aut in dignitate uel personatu constitutus sine pape licencia in scolis audiens leges aut medicina xii. uiolatores immunitatis clericorum uel iuris dicionis quia licet etiam in uassallos aut cultiua tores post monicionem. xiii. consilium aut auxilium in hoc dantes. xiiii. statuta contra predicta faci entes scribentes et consulentes. xvi. predicta statuta iudicantes. xvi. scienter predicta super pre dictis scribentes Titulo de las excomuniones n. y

13 **Armos** Qui medicum uel religio sum occidendo uel percucien do aut capiendo manus inicit uiolentas i ncurrit excomunicacionem nec pot nisi per papam absolui nisi in xiiii. casibus quibus non incurrit Primus si non deferebat tonsuram et prius fortasse laycum credidit esse. ii. si licet dimissa tacite laycus cum armis inhoneste incedit et monitus non desistit tunc enim non est excomunica tus percuciens. iii. si est alicuius maior domus uel dispensator nec desistit monitus quia dominus eum percuciens excomunicacionem non incurrit iiii. si ludendo percussit. v. si magister uel disci plina percuciat. vi. si hoc fecit se defendendo vii. si cum uxore matre filia uel sorore in uentum percuciat. viii. si racione officii ecclesiastici percuciat castigando uel alius eius mandato uel de mandato iudicis ecclesiastici capiat eum quis. ix. si antianus uel de maioribus ecclesie puerum castigando ferit. x. si est familiaris in sacris non constitutus et dominus eum percuciat casti gando. xi. si pater filium uel familiarem percuci at. xii. si consanguineus in minoribus constitutum castiget. xiii. si erit degradatus. xiiii. si cle ricus fecit se militem ioculatorem aut bigamum

UVA.BHSC

14 **Roma** In xvii. casibus excomunicatus propter manum in clericum uel religiosum iniectam absoluitur ab alio quam a papa primus si in infirmitate detineatur dum in ipiret si euaserit se itineri quam si non fecit potest excommunicari ... ii° si inimicorum timore uel formidet. iii° si erit clericus regis uel dum janitor et leuiter fuit per aliquem cum intrare non permisit percussus. iiii° si aduersa ualitudine eum prepediat. v° si est nimis pauper. vi° si est nimis senex. vii° si religiosus socium citra membri debilitatem uel nimis corporis effusionem percussit simus maior potest absoluere uel deri ... minuatur. viii° si est mulier ... si ... e in partibus uel uitoris ... si est potens detentus qui non credit itineris sustinere laborem. ix° si ... platus absoluere ... x° si percussio non est magna nec in percussa magna iniuria resultat ut ex ea non eueniat sanguis. xi° si simus citra dominicam uoluntatem percussit. xii° si religiosus religiosum percutiat quam potest maior si fiat absoluere ad consilium episcopum si non altius ... religiosum percutiat ambo maiores ferientes et passi absoluunt adimati. sed si religiosus extra abbatem priorem aut clericum secularem percutiat tunc Roma absoluendus erit.

15 **Dire** minor excomunicatio est breuita que segregat a sacramentis solum ut si participauit cum maiori excomunicatione ligato uel dicit episcopus qui tale quam fecit non tenere uel non ... etiam et sic excomunicato non datur eucaristia nec benedictiones nuptiarum extrema unctio nisi confessus fuit et signa contritionis ostendat alia segregat solum a comunione fidelium ut si eum ingressus ecclesie capituli uel judicium interdicatur quia ista non separat a sacramentis ecclesie.

15 **Cayendo** Excomunicatus minori excomunicatione potest interesse electioni non tamen ipse a scientibus eligitur et potest in judicio esse et procurator aduocatus aut testis et horas posse dicere recitando non tamen cum aliis nec sacramenta ministrare si tamen faciat non incurrit irregularitatem secus si episcopus cum si excomunicato participet excomunicauit.

18 **Descomulgar** Potest prelatus uel electus confirmatus excomunicare non tamen archidiaconus uel in alia dignitate uel ... constitutus nisi per xl. annos continuos ipse et sui antecessores ... Item minor non potest excomunicare uel absoluere maiorem et qui potest excomunicare potest absoluere et eum fallit si maior se submittat minoris jurisdictioni ordinario minor existit item si pro incendio ecclesie domus uel ... quis per episcopum excomunicatus denuntiatus sit papa solus absoluit Item delegatus pape potest ... excomunicatum absoluere postea non si sit ... Item episcopum ... de facto propter quos ... procedere debebat innocentem absoluit arcepiscopus cum episcopis comprouincialibus non tamen condempnat sed remittit eum ipse.

16 **Sentencia** non potest episcopus nisi sue jurisdictionis hominem excomunicare nisi ... in sua diocesi delinquat uel contrahat uel ibi soluere promittat si inueniatur item erit si res de qua contendit coram eo sit in sua diocesi.

19 **Enbergamiento** Episcopus ex diocesi consistens non potest judicare nec excomunicare at episcopus tamen in eius negotiam potest in sua diocesi consistentem excomunicare ... licet non sit presens papa ... excomunicat item non potest excomunicari ... de ... a papa nisi ... nolit ad inpediendum ... tuta uel obseruare nolit ... et si conuentus habet tale ... religiosus extra monasterium in ... format ... quis potest per episcopum excomunicari nisi sit jam ad monasterium reuersus uel nisi ad alia loca monasterii ... continuantur.

20 **Contumacia** potest quis pro contumacia excomunicari ut si citatus non comparet uel non respondet uel ante ... recedit uel impedit quominus ad eum possit citatio peruenire uel non satisfaciat judicatis uel de ... furto rapina uel notorio peccato mortali non se emendat sed si occultum est non potest excomunicari nisi generaliter persona non specificata.

21 **Amonestado** monitione non premissa non debet quis excomunicari nisi una citatione ad ... contumaciter ... non ueniat ... uel una pro tribus que peremptoria uocatur uel nisi sit publicatus et requisitus a prelato satisfacere nolit uel sit in peccato propter quod debet ... et emendari renuit et possunt prelati pro rapinis sibi factis monitione non premissa excomunicare et pro aliis dampnis uel injuriis eis illatis monitione premissa quia si tamen alios defendere multo magis se ipsum.

22 **Amonester** Precedere debet monitio ... excomunicationis ... dicti postquam feratur sententia ... et tamen excomunicatio ... et si contra quem feratur copiam petat est ei tradenda

.i. unum mensem ad plus al. de requisitis et copie denegatis officiat publicum instrumentum testibus et sigillo auctentico roboratum.

23 **Eshemada** Anathematis sententia quem innitur dr episcopalis debet ferri per episcopum non per alium inferiorem et sint ibi .xij. presbiteri candelas singulas in manibus incensis tenentes et pulsatis campanis confirmat episcopus quod excomunicat et eum quare dicens quod separat eum a sinu ecclesie et a bonis in ea fiendis proiectaque candela in terram vel in aqua ad extinctionem presbiteris idem facientibus dicat sic moriatur eius anima sicut candela iste nisi ad emendam sancte matris ecclesie aspirauerit.

al. fieri

24 **Entredicho** propter culpam clerici vel parrochiani ecclesia propter culpam ipsius ciuitas propter dominum terre vel regnum interdicti potest ne ibi diuina officia solempniter celebrentur propter culpam aliorum clerici suspendi ab officio et beneficio ipse ne eis detur.

25 **Vedar** In ecclesia interdicta vel populo non pulsantur campane nec hore dicuntur aut defuncti sepeliuntur nec ecclesiastica sacramenta nisi baptismus et penitencia ministrantur parrochianis danti aut dabitur infirmis vel cruce signatis contra inimicos fidei euntibus aut aliis peregrinis transeuntibus.

26 **General** Cum in loco terra vel regno interdictis sepeliantur clerici interdicti obseruatores in cimiteriis sub silencio non pulsatis campanis. et in ecclesiis cathedralibus vel conuentualibus bini et bini vel tres insimul non pulsatis campanis ianuis clausis excomunicatis exclusis et interdictis horas sub silencio recitabunt.

27 **Suspension** Episcopus interdictus non potest cum aliis hominibus dicere consecrare confirmare nec ordines celebrare aut alia ad eius officium racione ordinis spectancia exercere sed potest ea que sunt iurisdictionis ut beneficia conferre excomunicare interdicere aut iudicare sed si ab officio et iurisdictione interdicitur neutrum facere potest beneficium tamen recipiet reditus suos beneficii ubi specialiter recipere fuit vetitus nec sufficeret generaliter dicere ab officio beneficio nisi esset minor existens quo ad episcopum si tamen minor prelatus pro enormi crimine interdicitur ab officio intelligitur et a beneficio. sed si a beneficio non intelligitur interdictus ab officio et si a iurisdictione non intelligitur ab officio nec a reditibus beneficiorum interdictus et si ab officio et beneficio tunc non potest uti aliquo eorum et si ab ingressu ecclesie potest alia facere que citra ingressum expediuntur et si aliquis clericus ab officio detinetur non intelligitur a beneficio nec prohibetur horas dicere et alia facere racione officii ex quo non habet iurisdictionem et si ab ingressu ecclesie vetatur bene potest exercere uti officio suo.

28 **Pena** Clericus vel prelatus ab officio suspensus vel in ecclesia interdicta horis dicens sicut prius incurrit irregularitatem a qua nisi per papam potest absolui et est ad dignitatem prelegibilis et si ab episcopo monitus ad absolucionem venire potest excomunicari et si postquam per annum steterit deponetur et perpetuo beneficio priuabitur et hiis non sufficientibus ad episcopi querelam per regem a regno expellitur religiosus autem interdictum non seruans sub arctiori regula retrudetur laycus vero violans potest excomunicari et postquam a regno per regem expelli.

29 **Calhgamito** Communio et libationes clericis vel eorum familie denegantur in contemptum sive excomunicati vel interdicti lati possunt excomunicari.

30 **Grillera** Tribus modis est sententia excomunicationis iniusta si monitione non premissa fertur vel ex causa iniusta aut maliuola animo ligat tamen et timenda est. tamen superior sine alia cause cognitione absoluet et excomunicantem in expensis et interesse condempnet et coram eo potest iniuriam agere ad hanc tamen excomunicationem. et sine monitione premissa scienter excomunicans ab ingressu ecclesie per mensem abstineat alias irregularitatem nisi sit episcopus incurrit et si maliuolo animo ferunt peccat mortaliter et si generaliter dicitur quicumque etiam episcopus talem quod fecit sit suspensus vel interdictus non intelligitur de episcopo nisi sit specialiter nominatus.

31 **Dortzera** Omnia excomunicationis iniusta ligat et secum trahit executionem nec appellatione post eam emissa suspenditur eam et tamen ab intrante quod scienter ligat ignorans tamen cum hominibus conuersando non peccat nec celebrando irregularitatem incurrit dum ignorauit et ex iniusta causa excomunicationis quo ad homines est excomunicatus si quo ad deum non premium est in suspensione aut interdicto.

32 **Absoluer** Qui excomunicat vel eius maior potest absoluere nisi in casibus positis .e. c. li. reglas sed in sex casibus solus papa vel cui ipse mandat absoluit a violenta in clericum vel religiosum manuum iniectione ab incendio ecclesie inmensis vel alterius mali scienter facti si pro

UVA.BHSC

meisse meisse fuit excom et denunciatus an tum denunciatur potest episcopus absolvere item pro fa falsificatione ecclesie denunciatus per papam absol vere item si participet excommunicatur a papa sicut item pro falsitate bulle papalis vel si committit tale delictum pro quo alium papa excommunicavit.

33 **Legatus** legatus de latere eundo re deundo et in provincia decem stando potest illius provincie homines vel alios ad eum accedentes a manuum iniectione in clericum vel re ligiosum iniecta violenta absolvere legatus autem missus ut cum nuncius ipse qui non sit cardinalis potest hoc facere solum provincialis et dum in provincia steterit et legatus creatus ut cum qui ratione sue ecclesie habet officium legati hoc non potest facere potest autem querelas sue provincie audire et determinare et ad eum omisso me dio potest appellari.

34 **Toller** episcopus non debet a suo subdito excommunicatum sine emenda et sine excommunicantis sententia absolvere si tamen fa ciat tenet absolutio non tamen potest archiepiscopus ab episcopo suffraganeo excommunicatum nisi per modum simplicis querele vel appellationis ad eum veniat absol vere et si fecit non valet.

35 **Enemistad** potest episcopus vel presbiter excommunicatum pro viole ta manuum iniectione in clericum vel religiosum absolvere in mortis articulo satisfactione ei et penitentia iniuncta prestitaque iuramento quod quando bonus poterit romanam vadat.

36 **Gollida** absolvens excommunicatum ad ianuam ecclesie ante petri et pauli absolvat deinde dicat miserere mei deus et in quolibet versu percutiat cum vir ga vel corrigia in scapulis et quando benedictam supra eius caput infundendo et ordine consue tam dicat ante omnia tamen exigat ab eo ut iuret stare mandatis ecclesie absolutus autem ab anathe mate aliter fit ut est. l. prox.

37 **Anathema** in huius absolutione sic ostendat excom municatus cum penitere veniamque petit et iuret stare mandatis ecclesie deinde in ianua ecclesie episcopus cum xii. presbiteris constituto prostratur ex communicatus veniam ab episcopo petens promittens amplius talia se non facturum tunc absol vatur et per manum mittat cum in ecclesia episcopus cum presbiteris vii. psalmos penitentiales reci tantibus et eis finitis dicat consuetas orationes

38 **Pecunialiar** absolutus ab ex communicatione quia propter contumaciam incurrit debet de stando iuri iurare et si potest fideiussores vel pignora dare si vero ab aliam causam debet prius malum firmi

emendare et simpliciter de cetero promittat non facere.

39 **Beneficiado** a multis episcopis excommunica tus non potest ab uno sine aliorum licentia absolvi et si ab uno sit pluribus ligatus sententiis et quod omnibus absolvatur al non erit nisi in expressis absolutus item ta cita veritate absolutionem impetrans non agit

40 **Seys** non ligat sententia excommunicationis quam iusta preveniat appellatio aut que fer tur si non fecit ad quam fidem vel quia non solvebatur pro procuratione prelato amplius quam sit statutum vel si iniuste ignorans dixit quod si ponebat sub pape presbiteris et postmodum excommunicetur vel si participans excommunicato non premissa monitione ab hoc excommunicatur vel si ex communicans sit hereticus excommunicatus aut suspensus

41 **Ferrancia** lapsus excommunicationis sententiam non formans tardius reconcili atur et tamquam credimus quod moritur vel in penitentia incidit clericus aut est irregularis et dum est excommunicatus non potest petere suorum beneficiorum redditus presertim si sit interdictus vel suspensus item excommunicatus in quacumque causa debet vitari et solo contemptu excommunicationis incidit contempnens in excommunicationem.

42 **Revellando** propter suspicionem heresis excommunicatus anno elapso hereticus iudicetur. in excommunicatione perseverans pro alio aut excessu post annum monitus si non se absolvat potest ius si habet iustum prosequatur et si vassallos habet non debent ei iustum obe dire nec iura solvere.

43 **Comunalera** participans excommuni cato super illo errore propter quod est excommunicatus consulendo vel iuvando i ncidit in sententiam maioris excommunicationis item si fuit cum participantibus excommunicatus nisi excommunicatus participet quia ipse in minorem ex participat excommunicationis incidit. si autem simpliciter est excommunicatus participantes incidunt in minorem et cum istis participantibus participans nullo modo est excommunicatus.

44 **Acompanar** non debet quis excommunicato in consilio locutione consi potu aut convivia participare sed cum omnibus par ticipantibus vel orando cum ut absolvat se vel si est excommunicatus vel eius liberi participet vel familiares vel sui agricultores aut vas salli non consentientes non tamen maritus pares aut suis debet excommunicatus vel. liberis familiaribus aut vassallis participare nec clericus episcopo suo nisi sit consanguineus aut familiaris et igno ranter participans vel conmunite non incurrit excommunicationem.

UVA.BHSC

45 **Comulgar** Pro excomunicato ecclesiam intrante cessetur a diuinis et expellatur inuocato si opus fuerit ad hoc brachio secularis auxilio sed presbiter in sacra constitutus in missa non cessat donec consumat eucaristiam si non est omnino excomunicatus non est publicandus sed moneant eum scientes ut ab ecclesia recedant aliter exeant ipsi eo exire recusante.

46 **Oyr ciento** Excomunicatus minori excomunicatione non debet misse interesse nec sacramenta ministrare sed tamen debet sacramenta habere nec debet tamen aliis horis dicere potest tamen eas audire et scienter excomunicato maiori excomunicatione participans potest propter contemptum maiori excomunicatione innodari.

47 **Consentir** Scienter excomunicato a papa maiori excomunicatione participans incurrit excomunicationem canonis a qua nisi a papa uel eius mandato non potest absolui et excomunicatus maiori tamen horis dicere solus sed extra ecclesiam sed minori dicet eas solus si uult in ecclesia uel extra idem de interdicto.

48 **Falsos** Portantes arma uel alia iuuamina inimicis Christi contra Christianos et portari mandantes dantes que eis consilium uel auxilium ex ipso sunt excomunicati et domini terre domicilii eorum occupent eorum bona et si capiantur efficiuntur seruj ut sic Christianorum et ecclesiastica careant sepultura nisi magna decimam aut principi Christiano que qua inimicos iuuauit exhibuerint emendam et si de facto sepeliantur cum de decreto magno inde exhumatur. Titulo ·10· delas iglesias commo se deue fazer

n° x° Tit° delas eglesias commo se deuen fazer.

h

Hac quintum de ecclesia primo quid est ecclesia secundo quot modis sumitur eius nomen tertio cuius mandato fieri debet et qualiter quarto quis potest eam de nouo facere quinto quibus causis potest mutari uel augmentari aut minui sexto quis potest eam reficere septimo qualiter est consecranda octauo qualiter debet reconciliari si uiolatur.

1 **Conuiene** Ecclesia dicitur tripliciter uno modo locus sacer parietibus clausis desuper copertis ubi Christiani ad horas audiendas et rogandum deum congregantur. Alio modo dicitur pro omnibus Christi fidelibus. Alio modo pro diuinis ecclesie platis et non potest ecclesia sine mandato diocesani de nouo fabricari uel funditus dirupta reficj aliter non celebrabitur ibi nisi de mandato episcopi sed parcialiter dirupta potest cum eius mandatum refici.

2 **Mandar** Cum ecclesia est edificanda uel alibi transferenda debet edificans dotare eam pro duobus ad minus clericis et luminaribus et ceteris solitis expensis deinde episcopus uel alius eius mandato dicat orationes consuetas deinde ponat primum lapidem crucem de super positam supra quem fundetur altare et coram omnibus dicat quod dat potestatem ut ibi ecclesia edificetur.

3 **Señalar** Si a principio ecclesia non fuit dotata non debet eam antequam dotetur episcopus consecrare quod si fecerit compellet edificantem uel eius heredes ad dotandum et si soluendo non sit dotet episcopus propter negligentiam suam item incipiens non nam etiam de consensu episcopi fabricare compellitur per eum opus consumare.

4 **Capiella** Sine licentia episcopi non est capella cum altari in domo tenenda nec ibi celebrandum nec altare portatile habendum nisi sit prelatus qui potest hoc habere et cum faciens potest excomunicari et clericus ibi celebrans debet deponi.

5 **Oratorio** Potest Christianus in domo sua oratorium facere sed non ibi debet sine episcopi licentia celebrari et ideo in loco priuato licentiam habent celebrandi diebus solempnium festiuitatum non tamen si in ecclesiis est celebrandum nisi propter aliquod impedimentum in eis celebrari non potest et in territoriis uel aliis locis ut in exercitu potest si non sit ecclesia celebrari dum sit ibi ara consecrata et alia ad sacrificium necessaria super mare aut aut supra defuncti sepulturam nisi sit canonizatus non est celebrandum.

6 **Paz bien** Edificans ecclesiam faciat eam aptam et pulcram et ornamenta necessaria ibi ponat ne minus decus sit quam honor ei sit fabricare.

7 **Trasmudar** Si parrochianis sit multitudo potest ecclesia alia fieri ut in duas parrochias diuidatur item propter parrochianorum minorem numerum (?) ut in unam uel loci infirmitatem uel ecclesie paruitatem uel alia simili causa potest de nouo ecclesia alibi edificari siue transferri.

8 **Edificar** In loco apto et honesto ecclesia est edificanda non forti ne propter uillam possit expugnari nec debent ce multe et pauperes esse sed episcopus uniat unam cum suis bonis alteri et

si dampna est dimittenda auferat inde reliquias et clausa janua sic remaneat non tamen ob hoc ecclesia desinit esse vel amittit reli gionem et de rigore consecrare non debet alibi episcopus fieri nisi in alia ecclesia vel pauperum hospitali et tunc non in loco vili ut stabu lo vel coquina.

Perdida Si propter parrochianorum multitudinem nova ecclesia ad eos dividendos edificetur in pre iudicium clericorum prime potest hoc fieri si eis remanet sufficientes redditus licet de consi latione ad novam parrochiam transeunt primi tias oblationes et defunctiones non tamen percipit decimas terrarum primo decimare consueverunt nisi et ipsi consentiant pro hac in lesione presentavit primi clericum pro ecclesia nova et habebunt ab ea in signum maioritatis certum numerum censu constitutum sed si ab alia causam depositus .c. l. dis. ecclesia mutetur ut fiat in alterius parrochia non habebit ab ea censum vel clerici presentacione.

10 **Desaulren** Si in aliquibus locis dissipatur altare ad quem gentes ob devotionem confluunt debet episcopus illud destruere vel si propter scandalum non potest gentes ne illuc vadant monere nisi certum sit ibi corpus aut reliquie sancti esse vel ibi martirizatum fuisse.

11 **Refazer** Reficienda est ecclesia de propriis redditibus quibus non suf ficientibus episcopus et beneficiati suppleant pro modo redituum quos habent ab ea nomine pro corum vita debitum et si quis redditus ad hoc deputatos recipit reficiat ipse et ecclesia consummata redditus illi in alia certi commoda convertantur.

12 **Acabada** Diocesanus episcopus vel alius episcopus potest ecclesiam perfectam vel altare una die aut maiori tempore et non alius consecrare et potest utrumque una die vel unum sine alio consecrare vel dominus episcopus ecclesiam alius altare et con secrata ecclesia non fiat ibi alius altare sine licencia episcopi qui potest altarium numerum diminuere nec consecratur non lapideum.

13 **Altar** Ecclesia quacumque die potest consecrari episcopo celebrante vel alio consecrare aut episcopum nemo nisi die dominica potest ut sacrum velam virginem nisi in diebus dominicis et apostolorum festivitatibus epifanie vigiliisque resurrectionis et in eius octavis si tamen est in articulo mortis potest sibi dari

quacumque die crisma aut nisi in cena domini non licet nec sacros ordines nisi in iiii or temporibus celebrare.

14 **Consecrar** in ecclesie consecratione debent in parietibus intus xii cruces fieri tres ab oriente tres ab occidente tres a meridie et tres a septe trione ungende cum crismate oleoque infir morum. Item sunt exhibenda propter officium communi catorum et infidelium insuper xii candele incen se ante crucibus cum clausis aperiantur et ministratur. Cinis aqua vinum et sal cum ordinibus episcopalibus et xx etiam aspergatur ut lavetur. Item episcopus scribat supra cinerem aspersum in ecclesia cum virga pastorali abe cedarium latinorum et grecorum per longum et transversum in modo crucis Item debet in multis locis aliis in ecclesia signum crucis facere et quod ista significent .i. s. prox. continetur.

15 **Cruces** hic continetur quod significat quod .c. l. prox. dicitur et ecclesia quia dicitur domus orationis aut domus peni tencie aut qui ea et postea vel castigati onis adiscende.

16 **Aprendan** xii candele incense in consecratione ecclesie signi ficant xii apostolos mundum predicando illuminan tes ecclesia superiora et lumine candele trinitatem vel corpus et animam et deitatem ihesu christi litere in pavimento scripte significant recordatio legis et ponuntur latine et grece non ebrayce quia iste lingue magis quam alie deum cognoscunt et ob hoc ecclesia vocatur domus castigationis adiscende.

17 **Cela** Quia ecclesia vocatur domus pre sidii et quietis in eius consecratione includuntur in altari reliquie sanctorum et po nuntur in ea cruces ut defendatur i. in trans ab adversitatibus et quiescat et hoc significatur supra ecclesie januam ab extra in illo loco agnus albus cum cruce figura tus et scribitur ibi pax figurans christum qui ut agnus mansuetus passus est et fuit immaculatus in signum albedinis et nobis dedit pacem ab inimicis et ideo scribitur pax hoc figuratum fuit cum pre ceptum est moysi quod agnus albus immo laretur et de eius sanguine porte nostre unguerentur ne angelus percuciens intraret significabit

18 **Dur** Quia ecclesia domus orationis vocatur fiunt in consecratione incensatio et crismatio oleique unctio per incensum oratio quidem designatur david

UVA.BHSC

dicitur · dirigatur oro mea sicut incensu
dig^m^ ꝯ' unctionem deuotio que dz oronem ad
ec ad parui valet quia asimulatur carboi
bus no incensis uel sonio vocis sine intel
lectu uel bovis mugitum scdm augustinum

19 **Quemada** Combusta ecclia uel
maiori pte aut subito
no paulatiue causa refectionis dirupta
ul parietibus aut maiori pte discohat ul si
dubitetur an sit consecrata uel si ab heretico
epo uel no suata forma consecretur pot
iterum consecrari sz si ps sit dirupta ul tectum
parietibus saluis no est consecranda sz tm infu
si et aque bndicte aspsione reconsiliadda
sem si mensa altaris uel pedes uel mag
na ps corruat quia iterz pot consecrari sz
ara de uno ad aliu locu ducta no consecra
tur iterato ·

20 **Reconsiliada** Propter violetam
sanguinis effusione
uel fornicacionem in ecca factam polluitur
ecclia et no celebrentur ibi officia diuina
donec reconsilietur · i · mundetur et si est
consecrata no pot nisi p epm reconsiliari
cu aqua videlz ab eo uel alio epo bndicta
vino et sale mixtis sparsa si aut no est
consecrata pot quilibet psbiter de licencia
epi cu aqua bndicta reconsiliare et cimi
terium est ex eisdem omnibus sicut ecclia reco
siliandu et si in eo fuit excoicatus sepultus
eo inde amoto · Titulo · xj° · delos priui
llejos e franquezas delas yglias e sus ci
minterios

Titulo xj° delas priuillejos e fraquezas delas yglias e sus cimiterios —

6 **H**ic queritur de quinqz · Primo qd signifi
cat priuillegiu ij° in quibus ecce sunt
priuilliate · iij° qui possunt in ecca
fugientes defendi · iiij° qualiter
tale priuillegium frangens puniatur · v° que sut
ab ecclis deducendi ·

1 **Priuillejo** Priuillegium est lex priuata
lis omnibus se no extendes
et ecclia gaudet priuillegio ne ex actioibus
molestetur et ne in ea uel cimiterio lites
seculares audiantur nec ibi mercimonia
fiant nec intra eam mortui sepeliantur
nec layci cu clericis quo diuina celebrant
in choro intersint nec juxta altare sz ꝑ ʒalia
loca feis a masculis segregati nec etiaz fe
mina ad gradus altaris stare nec cele
branti ministrare nisi qno offert ul coi
cat quia tuc pot illuc accedere et quo
orare vult nec dz aliquis hospitari
in dombus propriis contiguis ecclie in bona

eius custodiuntur etiam ex benedicione do
nacionis legato intesto qui ecclie aut hospitali
uel loco religioso dimitz sine traditione ·

2 **Enemigamiento** Quicumqz pro
debito malefi
aut alia causa fugit ad ecclam ul eius
portam aut cimiterium no est extrahendus
nec circundandus nec denegantur ei uic
tualia sz a clericis alimentetur et custodiatur
exhitaqz fideiussoria aut facta caucione de no
offendendo eu dent cu creditori et si pro
malefitio no het unde soluat sunt credi
tori usqz ad condignu tpus pro debito aut
nec capitur nec fimet sz caucione prestet
qno potit se soluturum ·

3 **Sieruo** Seruus ad ecclam fugies dno
ut · d · l · prox caucion restituitur
et si clericu noluit ipemet extrahit cu impunitate
post caucionem prestitam clericis tradere recusauerint
tibus tm ipi ad suum exitum et si fugi
at ad ptm suum seruus de debitore cpo
nere sedm creditore recusantes fugientem
ut caucionem clericis pstitam no obseruans est
pjurus et excoicabitur ·

4 **Amparamiento** desunt tur
sine pena ab
ecclia publicus latro et nocturnus domus
vinee seu arbor messiumqz destructor
aut incensor et in ecclia feriens ul cimi
terio spe venia se defendendi ul comburens
aut frangens eam alius aut nequaqz
al est ibi restituendus et deducens sa
crilegium committit saltim excoicabitur quo
ad ecclie satisfaciat de offensa ·

5 **Heros** de jure antiquo no defen
dit ecclia manifestum prodi
torem injustum homicidam adultum virginu
raptorem et principis vicarius ob tribu
ta uel exactiones obligatu collectorez
Titulo xij° delos monesterios e de sus
yglias e delas casas de religion

Titulo ... sus e... religi...

6 **H**ic queritur de sex · Primo que loca
religiosa dicantur ij° an ut man
dato fieri debent · iij° an et in qui
bus obedire debent · iiij° an reli
giosa facta pot ad alios usus transferri ·
v° sim que ordinez debent ibi habitare
vulere · vj° que iura habere possunt i suis
ecclijs religiosi ·

1 **Casas** · Religiose domus dicuntur he
inite monstia et ecclie coit
hospitalia et alia loca ad dei seruitium fca
oratoria etiam epi licencia facta · si facta

UVA.BHSC

epi licentia ut ecclesie dicitur religiosa et sa
cra sine licentia no ut hospitalia religiosa tm

2 **Obedecer** Obedeunt epo religi
osi in lege iurisdictionis
ut in eorum capellis et monasteriis consis
tentibus instituat et destituat clericos in
malorum correctione ecclesiarum consecratione uel
altarium in crismate penie et aliorum sacramentorum
datione et inquisitione et visitatione
procuratione siue parrochias habeant siue
no et si eas habent obedeunt etiam ei in
lege diocesana ut dotam ad funerum uel se
pulturam uel processionem in prelati presentia
veniant et in .ii. sol. monete cons illius
patrie pro kate dictio largitum anima et
in quarta de relictis in ultima voluntate
ei secundum consuetudinem tribuenda uel tertia
aut quarta decimarum nisi monasterium cum suo
ecclesiis sit exemptum per papam tm etiam
epo ad ea que queuit in monasteriis fundari
uel que de consuetudine ei erogant.

3 **Mudadas** Ecclesie monasteriorum non
sunt ad usus huma
nos transferende sed si malitia monachorum
destruatur epus uel maior ad quem per
tinet expulsis illis alios eius ordinis
ibi ponat Et si non inuenit aliquos et
in defectum clericos seculares et monasterio
exempto obediat epo per abbatem fra no
noverit maiorum ordinis uel ipse aut si sunt
epo et presbyteris debet obedientia non noverit ei
ablata obedientia alteri epo facta.

4 **Unidat** Unitur una ecclesia uel mo
nasterium alii quando ut ei
sit subiecta et tunc viuit secundum maiore re
gulam utitur eius privilegiis quandoque ut sunt
eque et equales et tunc secundum consuetudinem
ambarum viuunt et sunt eis omnia aliarum
communia. tm quilibet obediet suo epo si di
uersorum sunt diocesium quando ut habeant unum
prelatum et tunc nihil est eis commune et tales uni
ones non fiunt nisi per papam uel epum
cum consilio capituli.

5 **Monestra** Si monachi in suo solo
propriis expensis ecclesiam
faciunt habent in ea temporalitatem et ius
presentandi clericum epus uero institutionem et
spiritualitatem. si autem epus eis dat ecclesiam
habent in eo quod est concessum et si ubi si
bi in donatione reseruauit nihil omnino habet
cathedraticum procurationem et correctionem
alia non et si dat eis per modum portionum
in .l. vi. s. ti. ii. significatur quod ibi dicitur
tm donatur debent tm consensu capituli si
ei et si proprius dat etiam monasterio
liberatur monasterium ius patronatus.

Titulo .13. delas sepulturas Ti.o xiii.o de las sepulturas.

1 **H**ic enumeratur heresis multifarie
antiquorum et queritur de septem
primo quid est sepultura et unde
hoc nomen habuit. ii.o que iura si
uantur in sepulture datione. iii.o quare
sepulture circa ecclesiam fiunt. iiii.o ad quem
pertinet mortuos sepelire. v.o in quibus
ecclesiis. vi.o qui non sunt sepeliendi. vii.o quod
punitur sepulturam violans.

1 **Sepultura** Sepultura est locus
in cimiterio pro cadaueri
bus sepeliendis et dicitur a sepeliendo uel subte
terrando et in eius datione. ii.o consideratur
primo clericorum officium et istud non debet fieri pro
pretio sed tm quod gratis debetur accipiatur
secundum locus et iste similiter non potest vendi
etiam si nullus ibi fuit sepultus. iii.o for
ma ipsius sepulcri et iste antequam quis ibi
sepeliatur vendi potest. iiii. ipsa terra ut
fiat cimiterium et ista potest vendi et si ven
ditur sepultura est symonia.

2 **Cerca** Propter quatuor fiunt prope
ecclesiam sepulture. Primum quia
sicut sunt animam deo propinquiores ita corum
corpora ecclesie propinqua. ii. ut venientes ad
ecclesiam eorum visu memores pro mortuis
orent. iii. propterea ut sancti quorum memorie
sunt in ecclesia illa pro eis rogent deum. iiii.
quia non sic diaboli appropinquat cimi
teriis sicut aliis locis et ideo dicitur cimi
terium quasi mortuorum defensio. antiquitus
tm extra villam fiebant ecclesie et cimiteria ad
sepeliendos mortuos ne feror inficeret
viuos.

3 **Dos** Jus sepeliendi non competit nisi
clericis illius ecclesie in qua est sepeli
endus uel aliis eorum mandato sed si non
sunt ibi presentes et alii clerici cum officio debi
to sepeliunt citra licentiam et eorum defunctum lai
ci sine officio tm ecclesiastico nisi fuit tempore
interdicti et laycus contra faciens potest
excommunicari et per regem arbitrarie puniri. ite
quilibet in propria uel per clericos designata se
pultura est sepeliendus sed si in aliena
sepelitur potest ecclesia petere quod exhumatur uel si
nolunt quod ibi fuat sepultus quod pro uiri
valore sepulture sibi soluat non tm potest
cum sine epi licentia exhumare alias excommunica
tur et pro iniuria ad arbitrium puniatis.

UVA.BHSC

4 **Cimmiterio** — Debet episcopus ecclesie cimiterium assignare ubi mortui sepeliantur ita quod ecclesie cathedrali vel conventuali assignet circumquaque xl. aliis autem xxx passus nisi locus impedimento sit propter domos circumstantes assignet et in quolibet passu sint v. pedes et in pede de xvi digiti ex transverso.

5 **Soterrar** — Licet quis in sua parrochia ubi horas audivit et sacramenta recepit sit sepeliendus potest tamen alibi eligere sepulturam et si aliquid sue ecclesie legavit nichilominus habebit dimidiam vel tertiam aut quartam secundum locorum consuetudinem eorum que ei ecclesie ubi sepelitur et aliis ecclesiis aut monasteriis vel ordinibus relinquit et si certa non est consuetudo dimidiam vel locum habebit quartam nec contra hoc admittitur consuetudo predicta verum nisi alicuius inductione fraudulenta sepulturam alibi elegit vel hoc fecit ipse odio clericorum sue ecclesie vel eorum contemptu aut sue ecclesie nichil relinquat tunc enim restituere corpus cum hiis sepulture tenetur ecclesie sue. Item non potest quis sepeliri in capellis ubi episcopus non concessit sepulturam et si contra fit petitur corpus cum omnibus hiis sepulture causa.

6 **Finando** — mortuis non eligentibus alicubi sepulturam si contingeret eum alibi quam in sua sepeliri ecclesia habebit sua ecclesia totum vel portionem datam sepulture causa secundum distinctionem predictam. Provide nec solvitur quarta de relictis certis personis vel de equis templariis relictis aut armis vel pro fabrica vel ornamentis ecclesie vel cimbalis luminaribus vel ad expeditionem alicui pertinentibus vel de annualibus xxx xx septenario aut de relictis hospitalibus pauperibus aut in pontium refectione vel fabricam nisi in fraudem episcopi vel ecclesie sue relinquatur. Item si in sanitate quis monasterium cum suis bonis ingreditur non habet ecclesia sua si infirmus ingreditur et de infirmitate illa moritur habet ecclesia portionem bonorum.

7 **Familiares** — Qui in domo propria residens habitu aliquo recepit non potest ob hoc ecclesia parrochialis ius suum eo mortuo. Item advena vel supplicio ultimo dampnatus ibi est sepeliendus in cuius parrochia moritur vel in ecclesia maiori illius loci si sint in dampnato contritionis signa.

8 **Vieda** — Infidelis vel hereticus aut sua maiori excommunicatus vel minori in contemptu non est sepeliendus et si de facto sepelitur non debent ibi postea divina celebrari vel etiam consecrari donec inde eximatur nisi adeo sint eorum ossa cum fidelium mixta quod non possint cognosci tunc enim non eximentur.

9 **[Osurero]** — Publicus usurarius aut in peccato mortali manifeste detentus nisi peniteant aut contritionis ostendant signa non sunt in ecclesia sepeliendi.

10 **Torneamiento** — In torneamento mortuus etiam si confiteatur et communicet ecclesiastica caret sepultura et publicus latro in sanitate non confessus cum satisfactione non debet. Pro clericis sepeliri licet alii possint eum in cimiterio sepeliri si tamen pro eo amici satisfaciant sepelitur per clericos non sepeliendi sepeliens potest officio et beneficio usque ad satisfactionem erroris suspendi.

11 **Enterrar** — non sunt infra ecclesiam sepeliendi nisi rex regina eorum filii vel prelatus potest commendator probus homo etiam edificans ibique sepulturam eligens vel clericus aut laycus dignitatem ducens sanctitatis et si alius ibi sepelitur de mandato episcopi potest extrahi. Item non debet aliquis exhumari vel de loco ad locum sepulture causa transferri sine licentia episcopi nisi ad tempus fuit ibi in depositum commendatus tunc enim absque episcopi licentia eximetur.

12 **Despensas** — Expensis funeris moderatis secundum statum persone consideratis citra mandatum faciens cum recipiam tali intentione recipiat eas de bonis mortui et preferetur etiam creditoribus heredibus si si dixit quod pietate aut amore dei faciebat non recipiat et si nullus eas facit vel licet iudex debet de mortui bonis profunis expensis et sic emens papa gaudet securitate.

13 **[Cruzas]** — non debet quis cum preciosis ornamentis quia defunctis non prosunt viventes semper dampnificant et cupidos ad exhumandos propter ornamenta invitant sepeliri nisi rex regina aut eorum filii vel alius magnus homo aut episcopus vel clericus qui in suorum ordinum habitu debent sepeliri.

14 **Maldat** — Graventer exhumias defunctum in dispendium amicorum vel ut quis fureretur ei tenetur consanguineis sive sint heredes vel non ad penam et taxata quantitate per iudicium defensum agenti

UVA.BHSC

jus jurandi in litem nec pot minus judex q̄ c. in. taxare et si plures sint agentes eligat judex vnu qui prosequatur et q̄ sinecur aliis comitabit nec in hoc erunt potiores nec contributores creditores here ditarii quia no ex hereditate sz ex delicto provenit.

15 **Gestado** no dz depromitti sepultura pretextu debiti impedi nec eius bona aliqualiter occupari nec infra ix. dies post sepulturam heres aut familia defuncti citari et q̄ faciens jus debiti p̄dit restituitq̄ q̄ p vim abstulit et si nil sibi debebatur restituit ablata duplicata Si tn̄ de eis timetur q̄d absterdant aut dissipent bona vl fugiat tenetur .i. ix. dies p̄dictos fideiussores de huius securitate dare et eis elapsis poterunt queniri.

Titulo ix.º delas cosas delas iglias q̄ no se deue enajenar

Hic q̄ritur de quinq. p̄mo q̄ est alienare. 2.º quibus casibus res ecclie possunt alienari. iii. quis pot hoc facere. iiii.º qualiter. v.º de pena male res ecclie alienantiu et eas recipientiu.

1 **Enagenamiento** Alienatio est omnis contractus per quam dominium de vno in aliu transfertur et sic p̄donatio p̄mutatio venditio vel emphiteosis datio et res ecclie non possunt nisi in sex casibus alienari p̄pter magnum debitu q̄ aliter solui no pot Item p̄pter parrochi. captiuitate pauperes redimendos Item pro pauperum ciborum famis tp̄re iiii. pro ecclie fabrica v.º pro emptione terre pro cimiterio vi. si ex alienat sequatur ecclie melioratio Item si terram inutilem in emphiteosim concedatur.

2 **Magner** Si res ecclie in casu p̄misso alienetur dz fieri p̄ p̄latu cum consensu capituli et p̄mo in p̄parata mobilibus no sufficit deinde sufficit alti ecclie in sua forma vendendis sz si p̄uato fuisset p̄pter conseruationem deinu ad inmobilia minus vtilia procedatur Res a p̄ncipe vl eius uxore relictis nullo modo alienandis.

3 **Emphiteosis** Res ecclie inmobilis minus vtilis pot in emphiteosim dari pro anno censu p̄petuo vl ad tp̄us cu scriptura publica et dni. et no pot ei auferri nec p biennium incensus soluere cessat et si de modico tp̄re post biennium elapso sit contentio expeditur arbitrio judicis

4 **Mejorar** Epus no est dns rerum ecclie sz administrator io no pot in casu no p̄misso etiam cu consensu capituli alienare sz si de nouo in sua dioc monasteriu faciat pot ei quinquagesima suaru possessionu et redditiuu mense sue donare vel si etiam secularem in religiosam transferit vel ampliat pot ei donare centesimam sine consensu capituli vna tn̄ istaru donatio contentus dū tn̄ no nimis mensa epal p̄pter hoc egeat al reuocaretur et si plures fecit quae cumulare q̄nquagesimam vel centesimam excedit reuocatur quatenus excessit.

5 **Estables** firma est dono p epm cu consensu capituli facta de rebus paucis vel etiam de multis si de suo patrimonio tantūdem ecclie restituit al no valet nisi in vita donantis et sicut res sue ecclie nequit epus sine consensu capituli alienare ita nz abbates et alii subditi suaru ecclesiaru res nequint sine epi licentia nec ipse epus eis no consentientibus et ubi epi aut capli requiritur consensus sufficit etiam ratihabitio secuta.

6 **Consentiendo** Pot epus ecclesiam secularem data tem monastio dare et incorporare nisi aliud conuenat oia preter cathedraticu visitationis procurationem et correctionem dedisse et si patronus consentiat dicendo q̄ dimittit eam monastio transit ius patronatus in monasterium.

7 **Franquear** no pot epus abbas aut alius prelatus sue ecclie seruu nisi duos alios dupli valentes tam in precio q̄ in peculio pro eo donec manumittere et tunc fiat in scriptis coram capitulo vl eque tu maioribus loci subscribentibus pot tn̄ res ecclie inutiles sine caplo si est consuetudo nec contra statuta ecclie fuerit donare Idem de layco qui het decimas a sede aplica quia pot eas monastio cu epi licentia donare

8 **Obispo** Recipiens scienter rem ecclie ab epo sine consensu capituli nulla tp̄is p̄scriptione defenditur sz si credit potestatem habuisse donandi p̄scribit xl. annis

9 **Conseio** Confirmatio abbatu vl aliorum prelatorum et collatio benficiorum p̄uatio etc et celebratio ordinu et grauces lites criminales vel ciuiles dz epus facere cu consilio et consensu sui capituli vl dispensatio concedere.

10 **Consentimiento** Quo epus et capituli faciunt ad fieri necessarium valet q̄d sit aliud

UVA.BHSC

8 **Arrendar** Prelatus vices suas
aut vicariam non debet pro
precio arrendare ne det occasionem iusticia
vendendi aliter dans et recipiens labem in
currunt simonie.

9 **Vicarios** Redditus beneficiorum bene possunt
vendi vel arrendari qualia
licet a spiritualibus proveniant non tamen ipsi
sunt spirituales et si ad tempus arrendentur
et antequam compleatur cedat vel decedat bene
ficiatus non tamen successor arrendatori stare
expen. ibi factas solvere tamen tamen successo
res bonorum clerici arrendatarii.

10 **Sciencia** Cum sciencia sit donum dei
magister beneficium pro doctrina
ab ecclesia recipiens non debet a clericis illius ecclesie
nec a pauperibus quicquam petere aliter est simonia
si tamen gratis detur bene potest recipere. item si
beneficium non habet nec aliquos redditus unde
honeste sustentetur sed si non est magister vel
recipiat. item non debet quis recipere precium pro
magistrando aliter incidit meniem concessionis
et debet perdere gradum sciencie et beneficium.

11 **Simoniaco** Simoniam committens in ordine tam
ordinatus quam ordinator est ipso iure ab or
dinis sic recepti execucione suspensus si autem
commisit in beneficio curato vel personatu
aut dignitate et accusatur est ipso iure
suspendendus ab officio et beneficio si non
episcopus inquirendo sciat solum aufert ei
beneficium quod sic habuit nec potest sic impe
trans exequi officium illi beneficio depu
tatum recipientes tamen ab eo ignoranter
sacramenta bene absolvuntur si tamen sciant
non debent recipere nisi mortis articulo quia
tunc possunt recipere ab eo baptismum peni
tenciam et eucaristiam.

12 **Simple** Committens pro simplici be
neficio simoniam si nescitur
non debet ab officio sui ordinis si tamen ventur
valet si nescio committis sit vel fuit iu
dicialiter convictus est suspensus a divi
nis nec alii debent ab eo horas audire
item de recipiente precium nec pendent lites
in ordine administret simoniaticus tenetur
ecclesie restituere fructus perceptos et qui
percipi potuerunt illi ecclesie ubi est beneficium
et perdit beneficium et recipiens restituit ei
ecclesie quod recepit insuper efficitur infamis
simoniaticus.

13 **Degrado** Dantes et recipientes
aliquid pro religionis in
gressu committunt simoniam et accusati
et convicti deponentur sed si per inquisicionem scia
tur sic intrantes in arciori monasterio po

nuntur et quod dederunt erit illi monasterio resti
tuendum et recipientes precium debent sibi gra
vem penam et penitenciam et donec eam
peregerint non debent in sacris ordinibus
ministrare.

14 **Desuiedan** Impediens prelatus ne
in ecclesia vacante simonen
tes ponatur et pro eorum expedicione recipiens
quod committit simoniam. item si recipit quis pro sepul
tura vel pro religionis ingressu et quod recepit
debet duplicatum ecclesie quam impedivit restituere.

15 **Costumbram** Consuetudo quod in
nupciis celebrandis
vel in sepultura dentur oblaciones et candele
et in ecclesie consecracione sanctipe vel aquema
nilia non est simoniaca non tamen peti debet licet
recipere non sit turpe.

16 **Amparar** Non valet consuetudo quod spiritua
le pro temporali detur nec
pro episcopi abbatis vel prelati creacione. item
episcopus vel ei presentans ordinatum ante ordina
ab eo ne petat beneficium unde vivat episcopo pro
missum aut iuramentum recipiens committit
simoniam et ordinans privatur ab ordinibus
celebrandis presentans ab ordinum execucione
suspenditur et ordinatus ab ordine sic re
cepto.

17 **Cuenta** Recipiens beneficium ignorans
simoniam ex parte amicorum
intercessisse per sciam tamen beneficium dimittere
vel si fuit in ordine commissa eo non ben
et electio sit facta non valet nisi eo resistente et
invito fuit celebrata nec postquam consensit
precii dacionem. item si ipse commisit simoniam
tamen dimittere beneficium vel in ordine sic sus
cepto non ministrare et incurrit simpliciter
ex utraque parte quando dans et recipiens sciunt
et recipiunt vel alii dant vel recipiunt
eis scientibus. h. d. cum l. sequenti.

18 **Amigos** Similiter cum l. precedenti.

19 **Despensacio** Cum clerico simonia
nico ordinato solus
papa dispensat nisi simonia nec ex eius
parte nec ordinatoris precessit quia tunc episcopus
secum dispensat. item cum beneficio simoniace
impetrante ut possit illud optinere solus
papa dispensat sed si alius eo ignorante
super hoc simoniam commisit dispensat episcopus
ut habeat beneficium illud dum tamen huic dispe
setur dimittit beneficium.

20 **Estorga** Episcopus in omnibus dispensat in
quibus non invenitur prohi
bitus specialiter dispensare ideo in simo
sepulture et benediccione nupciarum et celebracione
horarum et benediccione calicis vel vestimentorum
vel eorum vel aliis non prohibitis dispen

UVA.BHSC

sat. Item in symonia mentali dispensat confessor.

21 **Trugemanes** mediatores symonie sunt symoniaci et infames nec possunt dantes vel recipientes per testificationem aftirere. Episcopus possunt eos absolvere et cum istis mediatoribus dispensat qui cum dantibus aut recipientibus potest considerato casu in quo commissa fuit labes symonie. Titulo 18 de los sacrilegios

Hic primo queritur quid est sacrilegium et unde dicitur. 2° quotuplex fit. 3° in quibus rebus. 4° que est pena sacrilegium committentis. 5° cui applicatur ista pena.

1 **Sacrilegio** Sacrilegium fit cum sacerdoti vel ei accedens unicuique amonegatur vel non sacramentum ad sacrum de loco sacro et dicuntur res sacre clerici vel religiosi masculi vel femine, calices, cruces et alia ecclesie ornamenta et dicitur a sacro et legere quod est colligere vel ledens unde sacrilegium dicitur rem sacram iniuste accipere vel ledere.

2 **Forzase** Quadrupliciter committitur sacrilegium. Primo quando manus violentas quis in clericum vel religiosum et laicum vel feminam iniecit. 2° quando res sacra comburitur vel aliter frangitur vel inde aliquis sacrilegus amonetur. 3° quando res sacra de loco non sacro asportatur. 4° eo quando non sacramentum de sacro rapitur vel furatur, unde et furtum dicitur quod occulte fit, rapina vero quod palam et violenter.

3 **Cercas** Committitur sacrilegium quando clericus vel religiosus percutitur irato animo vel spoliatur vel detinetur inimicus et quando res ecclesie mobiles vel immobiles iniuste occupantur vel dampnificantur.

4 **Descomulgamiente** manus violentas in clericum aut religiosum mittens vel alia que in c. si quis suadente committens faciens eo ipso est excommunicatus et debet denunciari, sed aliter sacrilegium committens non est excommunicatus sed excommunicandus.

5 **Pechio** Prendens vel capiens aut eiciens extra suam ecclesiam vel civitatem episcopum debet perdere omnia bona applicanda ecclesie unde episcopus salvo iure domini uxoris vel filiorum. Si autem clericum alium vel religiosum sic offenderit si honores habet perdat eos et donec emendet de iniuria denuncietur excommunicatus et si sit minor quis denunciatur et potest poni in carcere vel relegari ad tempus arbitrarie et pena pecuniaria sacrilegii est arbitraria et ubi est consuetudo de certa pecunia pro sacrilegio solvenda servatur.

6 **Sacando** Per se vel alium religiosum extrahens a monasterio vel cum eo confugiens vi vel gratis sacrilegium committit et si est clericus debet deponi si laicus excommunicari si emendare noluit a monasterio iniuriato. Item si religiosus per se a monasterio fugiat per episcopum et per iudicem secularem inquiratur et ad suum monasterium reducatur, sed si monasterii culpa fugit ad aliud monasterium reducetur et fructus rerum quas per eam habuit primum monasterium habebit in eius sustentatione vita sua durante.

7 **Hiriendo** Occidens episcopum merentem solvit pro sacrilegio ducentos solidos, presbiterum vero decem, diaconum aut religiosum centum, subdiaconum vero trescentos.

8 **Acaesciendo** Occidens vel mutilans clericum alicuius ecclesie vel fieri mandans si est patronus illius ecclesie perdit ius patronatus et si habet alia bona ab ecclesia illa perdit ea et heredes sui nec aliquis de descendentibus ab eo potest usque ad quartam generationem clericari nisi religionem intret nec tunc etiam potest esse abbas vel prior nec aliam dignitatem sine episcopi dispensatione habere solvet insuper penam sacrilegii.

9 **Derrompiendo** Extrahens fugientem ab ecclesia vel cimiterio vel ibi eum vulnerans solvit pro sacrilegio ducentos solidos et si eum occidat debet occidi si vero aliquis horas divinas audientes in ecclesia aut cimiterio percutiat ultimo supplicio dampnetur.

10 **Defendimiento** Extrahens violenter ab ecclesia res eius vel alterius vel ibi occidens hominem committit sacrilegium et solvit episcopo .xxx. libras argenti et domino rei nonecuplum et ecclesie pro fractione immunitatis triplum et penit et recipit has penas episcopus abbas aut alius maior prelatus ecclesie et si sacrilegium fuit pro fractione ecclesie convertetur pena in ecclesie utilitatem si pro percussione clerici percutitur ecclesia et clericus iniuriatus si pro morte eius habebunt suam medietatem consanguinei aut pro eius anima erogabitur.

11 **Nombre** Faciens contra articulos fidei etiam per imprudentiam vel scienter maledicens de statutis regis imperatoris aut pape vel dans principatum iudeis super christianos vel faciens eos collectores aut arrendatores ex arte christianorum

UVA.BHSC

vel amovens ipsum vel gentes contra Regem vel patriam, aut petens in patria sua iudicaturam sibi committi, committere quasi sacrilegium; quia ipse non est sacrilegium si tamen quis non petens in patria sua a Rege iudicaturam habuerit non committit quasi sacrilegium.

Percebido. Iudex super pena sacrilegii arbitrarie considerat personas committentes in nobilitate divitiis paupertate etate et sexu sensu et iniuriam in gradu et dignitate et locum ubi factum fuit et tempus.

Ti.° xi.° de las primicias e de las offrendas

Titulo xi. de las primicias e de las offrendas

Hic queritur primo quid est primitia. ii.° quis precepit eam dari. iii.° quis debet eam dare. iiii.° de quibus rebus. v.° de quantitate eius de quo est primitia danda. vi.° qualiter debetur. vii.° cui debetur. viii.° quis potest eam dimitere. ix.° que est pena nolentis primitias solvere. x.° de oblationibus.

Primicia. Primicia dicitur prima mensura vel res de fructibus vel pecorum fetu pro deo electa et fuit institutum in lege veteri in exodo ubi dicitur non tardabis primicias offerre et alibi de fructibus terre portabis primicias ad domum domini dei tui et postquam in lege nova sancti patres statuerunt quod fideles christiani darent ecclesie dei primitias.

Establecieron. Dande sunt primitie de omnibus fructibus aridis et liquidis et de fetu pecorum et etiam de diebus quibus vivimus et ideo ieiunamus quatuor tempora.

Cierta. In lege veteri non est expressus certus numerus de quo primitia solveretur ut ait beatus gregorius quidam de quadraginta alii de septuaginta unum solvebat ideo fuit inter veteres statutum quod plus petens quam de lx.° unum non audiretur.

Serventes. Opinio fuit quorundam quod de ducentis capitibus fetus pecorum quolibet anno debent solvi unum pro primitia non melius nec peius sed medium et minus habens eo respectu solveret pro rata si hoc non obstante statur consuetudini illius terre vel si non est consuetudo ibi attenditur quod servat terrium propinquior et si diversimode servetur attenditur rationalibus et tenetur ad dandum sicut decimas.

A los clerigos. Clericis ecclesie parrochialis. Unde quis recipit sacramenta debet primitias solvere et potest episcopus qualiter distribuatur sicut de decimis ordinare et non solventem sicut pro decimis excommunicare.

Ofrendas. Dicitur oblatio quando in vita vel in morte quod mobile vel inmobile ecclesie donatur. Item quando in ecclesia clerico osculatur manus et aliquid offertur et hoc debet fieri in ipsa parrochia bene tamen potest in aliena fieri et clerici tamen rogant deum pro remissione peccatorum offerentium maxime.

Offreciendo. Oblationes ecclesie per aliquos duos possunt modos ... servitor promissis tamen heredes vel testatoris executores ad implere ad iusta causa cessante possunt excommunicari quia pecatum committunt sacrilegii sortissime sunt homicide et videntur quod resurrectionem non credant mortuorum.

Oblaciones. Oblat que in ecclesia fiunt de osculando manum vel pedem sacerdotis celebrantis missam debet quilibet christianus facere ad minus in nativitate domini resurrectione et penthecoste et diciones quolibet die festo et dominico dicente domino non aparebis in conspectu domini dei tui vacuus licet hoc possit intelligi quod non apareat vacuus bonis devotis et operibus non tamen potest quis compelli ad offerendum in ecclesia.

Pobre. Clericus pauper non habens sustentationem nec officium unde possit vivere potest compellere parrochianos ad offerendum non celebrantibus eis divina non tamen potest sic eos compellere sed certum modum oblationis certis diebus fieri consuetum desierint sed bene potest dicere episcopo ut eos compellat ad illius bone consuetudinis observantiam.

Dolor. Non debet clericus oblationes recipere de manu eorum qui nolunt partem tamen malinolie sive vel paupers oppresores aut fenerationis vel usurarii meretricis effractores ecclesiarum publici concubinarii simoniaci aut de manu laica excepto iure patronatus beneficium ecclesiasticum recipientes vel participantes cum excommunicatis maiori excommunicatione si eorum crimina sunt manifesta nec de eis penitentiam egerunt.

Ti.° xii

Titulo xii. de los diesmos e primicias

Quia deus creavit x. ordines angelorum et decimus cecidit per superbiam et voluit deus quod iste ordo de genere hominum in celis impleretur et quia x. precepta custodiret ut mereretur iure hereditario in x.° angelorum ordine collocari ideo voluit quod decimas eorum que acquireret deo erogaret ideo in hoc titulo queritur primo quid est decima et quotuplex sit. ii.° cui debet dari. iii.° qui et de quibus rebus. iiii.° qualiter debetur et dividantur. v.° que bona proveniunt ex bona decimatione et que mala ex mala decimatione.

UVA.BHSC

1 **Diezmo** Decima vocatur · pars · x · quedatur deo de acquisitis iuste ab homine et est duplex predialis ut de fructibus prediorum arborum · item personalis de lucro persone vel officii · et c.

2 **Dezmidos** Omnis homo tenetur integre decimas soluere maxime laicus sive miles sive clericus alius laycus et clericus etiam de terris quas ab ecclesia habent etiam de fructibus prediorum quam de pastu aut feno vel lignis pro edificandis vel comburendis et de piscariis molendinis furnis balneis conductionibus domorum aut aliorum quorumcumque fructuum vel redditum et de fetu pecorum et caseo lacte et de apum examinibus augmentacione et cera mellaque.

3 **Dezmar** Rex vel barones et alii tenentur de questis ex iusta guerra decimare et milites de stipendiis regis vel domini et mercator de lucro mercantie et artifex de acquisitis ex officio et magister de salario scolarium et iudex vel advocatus aut notarius de lucris suorum officiorum et famulus de pensione et de diebus vite usque quadragesimam que est x pars anni ieiunamus.

4 **Adriano** Adrianus papa dedit privilegium templariis hospitalariis et cisterciensis ne de terris que propriis manibus aut suis expensis colerent decimarent · decimabunt tamen de hiis ab eis acquisitis concilium citra autem generale ab innocentio tertio celebratum et de empcionis vel donacionis propriis que ceteris secularibus decimare solebant nisi sint noviter culta vel pro edificandis monasteriis alienata alii aut ordines indistincte decimabunt nisi de noviter cultis si eciam inmunes non lederent sed de vel pecoribus nequaquam

5 **Templeros** Templarii hospitalarii aut cistercienses non excusantur pretextu privilegii a decimacione de terris que ecclesiis secularibus solebant decimare si ex earum cessacione innunes ecclesie lederentur · item in privilegio non decimandi impetracione tacentis compositionis factum cum ecclesia de decimando non excusatur eius pretextu et privilliatus contra tenorem privilegii soluens decimas perdit privillegium · et c. dicitur.

6 **Privillegiados** leprosi urbis Rome non soluunt ex privillegio decimas de suis hortis et pecoribus de aliis sic · Item tenentur infideles soluere de hiis de quibus laicus et etiam de locationis domorum que solebant antea decimari ex transitione ad eius ne in eum facta dz ecclie prejudicium generari et quicumque tenens predium vel ex pignoris aut arrendatis aut commodatum vel ex alia causa soluet decimas non obstante pacto inter eum et dominum facto.

7 **Prediales** decime sunt soluende ecclesie parrochiali et clericis qui electi sunt ministerio dei et licet aliqui clerici minus bene vivant non ideo eis auferri debent decime quia non eis pro eis dantur sed pro deo.

8 **Deslindadas** fines duos debet habere parrochia ut sciri possit que predia dz cuilibet decimare et in diversis parrochiis predia possidens dz cuilibet sue parrochie · respondere ubi situm est predium si tamen est consuetudo quod omnes parrochiani · dimidiam inter se decimas observatur si parrochie sunt in eadem diocesi alias secus ne limites diocesium confundentur.

9 **Nascen** ibi dz pecorum fetus decimari ubi toto anno pascuntur et si in diocesi ubi domiciliatur dominus medio anno in alia alio medio anno pascuntur dividitur inter diocesis decima et si in alienis diocesibus medietatem anni steterunt de die · si in una de nocte in alia · illa medietas decime dividitur inter diocesis pro transitu vero non soluitur decima nisi ad minus per unum mensem moretur ibi sed si non apparet in qua diocesi plus steterunt soluitur dimidia diocesi domicilii et alia alii cessare dz tamen frans pastorum ne in preiudicie diocesis hoc faciant sed in uberiorem pastus vel commodi gregis.

10 **Pastoralis** Diocesanus dz ponere fideles decimarum collectores iuratos qui ultra debitum non recipiunt a pastoribus nec decimet pro vitulo vacam aut ouem pro agno dentur pastori apotham de solucione retenta sibi alia tradita similis pro comparati fideliter reddendo et si cavare noluit et malo loco iterum decimare cogatur pastor restituet ei decimam duplicatam et resarciet dampna et interesse et preterea si aparet pastorem decimasse non cogatur alibi dominus decimare alias cogens soluat quod recepit duplicatum et dampna et interesse

11 **Personales** decime personales sunt soluende ecclesie parrochiali unde sacramenta maiori parte anni recipiunt · item de regibus tamen reges yspanie consueuerunt soluere capellanis suis quia ab eis audiunt horas et recipiunt ecclesiastica sacramenta.

12 **Derechamiente** de inmobilibus iniuste acquisitis decima fructuum soluere tenetur possessor de mobilibus aut si sibi inquirentur possunt annotari ut ab usurariis non datur decima quia displicet deo de alienis decimare

UVA.BHSC

vel elemosinam dare si autem non potest amoveri ut patet in decretali et ff. dz decimare sed ecclesia non recipit eius decimam ne videatur eius delicto consentire.

13 Emissiones de arboribus et seminatis vel plantatis vel redditibus solvitur decima non deductis expensis et si fructus pertinent pluribus quilibet de sua parte det decimam nec etiam dz semine extrahi in decimatione quia nec colonus pro parte hoc detrahit et quia semen moritur nec est in potestate seminantis hoc dicit cum l. sequenti.

14 Eshmen Dimiam in l. precedenti

15 Cabdales non debent de principali sed de lucro tantum decimam personalem solvere lucrantes sed in l. al. fuit decimatum al. semel et est vero quod in decimis predialibus non detrahitur semen nec expensae in personalibus autem detrahitur principale quia magis divina potestas circa fructus prediorum quam circa personalia sunt operatur.

16 Molinos expensae in rebus emptis ut non ledatur ut meliorem faciat non sunt deducende etiam si pecunia ex qua facte fuerunt erat decimata sed si facte sunt ne pereat et postquam venditur res deducuntur sicut pretium pro quo autem fiat operata nisi antea non fuerit pecunia expensa decimata.

18 Cogidas decime personales sunt solvende statim collectis fructibus et redditibus et si differatur decimatio pertinet ad morosum personales autem sunt solvende secundum consuetudinem patrie et si est consuetudo quod debitur pro personalibus servatur si non est consuetudo solvat quando debitor nec ad plus agetur et non dz consuetudo quod nihil pro decimis personalibus solvatur.

19 Mueue non dz peioribus nec de meilioribus sed de mediis fructibus decima solvatur potest etiam fetus pecorum decimari ut omnibus in loco uno clausis exeant singuli seriatim et decimus loco exiens detur pro decima ut omnibus in loco uno clausis exeant singuli seriatim et decimus loco exiens detur pro decima.

20 Cosulrado qualiter et in quot partes decime distribuantur relinquitur consuetudini videlicet et si ecclesia de novo extruitur est in potestate episcopi eligendi qualiter inea decime dividantur et pars decime ecclesie fabrice deputata expenditur ad arbitrium episcopi in

cuius est potestate qualiter expendatur.

21 Anualmente iuste et bene decimantes quadrifariam reportant ab eo dona incrementum fructuum salutem corporum indulgentiam peccatorum et gloriam paradisi secundum augustinum debentque de aliis reditibus domino temporali tributa solvere et pauperibus elemosinam dare.

22 Escarmientos supra mala decimantes permittit deus mala quatuor evenire famem et paupertatem ut ait malachias propheta ideo quia pereunt hodie partibus bonorum reducuntur ad decimam eius quod habebat teste aug. et etiam venit locusta et in fortuna fructus terre dissipantia inducuntur propterea inmensis ex actionibus ad terram denarii cadunt.

23 Si quieren De clericis pro finis eorum et exhibitione sacramentorum pertinet decime laycis autem non potest eas habere nisi ad vitam eius et ob paupertatem vel similem donec vel ad tempus et tunc ecclesia nomine petat et etiam habeat dominium et possessionem non ipse.

24 Soltar papa potest concedere laico privilegium non decimandi vel ab aliis decimas recipiendi non tamen extenditur ad terras post privilegium noviter cultas item possunt clerici a potentioribus detentoribus decimas redimere cum episcopi consensu al. esset simonia.

25 Cobrar etiam loco principis possunt clerici suas decimas a laico iniusto detentore recuperare nec tenentur decimas perceptas in sortem minutatim computare altius autem ecclesie decimas sic detentas non possunt pignori accipere nec fructus lucrari.

26 Auariçia dz confessor mal decimantem ad restitutionem compellere quia non dimittitur peccatum nisi restituatur ablatum si tamen totum non posset restituere mandet ei restituere quod potest de diviso unde sustentetur et promittat se restituturum cum ad pinguiorem venerit fortunam.

27 Venden si fructus in aeterno aut percipientes antiqua decimentur vendantur eligit ecclesia a quo vellet de venditore vel emptore decimam petere et si ab uno consequitur alius etiam liberatur si si vendens est non solvendo exigit ab alio nec dabit vero dicatur potestatem ab emptore exigendi quia fuit in culpa vendendo antiqua decimaret

Titulo 21 del pr.a p.ta delos diezmos

h Hic queritur primo quid est peculium. ii. unde dicitur. iii. quotuplex est. iiii. quis clericus potest habere peculium v. quid potest de peculio facere.

1 **Peguiar.** Peculium clericorum dicitur quod clericus iuste acquirit ut sit suum et dicitur etiam peculium quod pater filio fa. donat uel dominus suo seruo sed hic non nisi de clericorum peculio dicetur et dicitur a pecunia large pro diuiciis sumpta et pecunia dicitur a pecude quia antiquitus maiores diuicie in pecudibus consistebant

2 **Algo.** Clericus secularis potest habere peculium adventicium ut quod quod ei aliunde iuste quesitum sive a successione consanguineorum uel alia causa et non ab ecclesia quod vero ab ecclesia querit dicitur peculium profecticium quia quasi a matre sua spirituali profectum. Religiosus autem nullum proprium habere potest

3 **Avenencia.** De donatione a parentibus uel tempore prime potestatis quesitis et de adventicio peculio potest clericus inter uiuos uel mortis causa donare et testari dum tamen prohibitum ut hereticis personis iudeis uel si non relinquentur.

4 **Testamento.** In bonis intestati persone clerici qui sunt certe ab intestato propriores consanguinei usque ad quartum gradum in quibus non clericis succedunt ecclesie ubi erat beneficiatus pro rata qualibet earum redditus suscepit et si beneficiatus non erat succedit ecclesia ubi fruebat

5 **Heredado.** Si certum est quod clericus ab ecclesia et quod aliunde quesivit ecclesia in suo et consanguinei in reliquo succedunt sed si nescitur omnia presumuntur ecclesie nisi quod probetur sed si certum est aliquid ad hunc si ignoratur quale uel quantum incumbit probatio ecclesie.

6 **Escodriñar.** Quod clericus emit presumitur de bonis ab ecclesia quesitis nisi aliud probetur quod patrimonium et prelatus quod emit debet nomine ecclesie in instrumento exprimere et post obitum erit ecclesie si de suo emit potest facere nomine proprio.

7 **Engannion.** Clericus in fraudem ecclesie de suis pecuniis alieno nomine dicens committit symoniam et est filius iude scarioth qui furabatur pecunias datas xpisto in elemosinam pro expensis.

8 **Biuen.** De redditibus ecclesie acquisitis potest clericus inter uiuos uel tempore mortis citra testamentum donare piis locis aut seruitoribus uel consanguineis pro seruitio remuneratis non autem sanguinis intuitu et melioratis quas in rebus ecclesie fecit erunt ecclesie religiosi autem et canonici regulares cum nil proprium habent non possint donare uel testari. **Titulo xxii de las procuraciones e acenso e pecho que dan las eglias a los perlados.**

Ti. xxii. de las procuraciones e acenso e pecho que dan las eglias a los prelados.

b **H**ic primo queritur quid est procuratio ii. quis eam debet dare et cui. iii. que et qualiter debentur. iiii. quid debent prelati facere quando uisitant. quinto quid est census. vi. quis potest censum habere. vii. postquam est impositus an potest augeri uel minui uel tolli. viii. qui prelati sunt exactores ecclesie imponere et quare ix. quot modis excedunt debitum modum in supradictorum impositione.

1 **Procuracion.** Procuratio est sumptus expensarum pro uictualibus dandarum uisitanti et quelibet ecclesia uel monasterium quod debet uisitari tenetur soluere unam procurationem et si sunt paupere adiunantur plures ad dandam unam episcopo uel alii eius nomine propter episcopi impedimentum uisitanti et potest etiam archidiaconus in suo archidiaconatu uel archipresbiter in archipresbiteratu si est consuetudo uisitare et archiepiscopus in sua prouincia ab episcopi negligentiam et habet etiam nuncius pape procurationem secundum quod papa mandet

2 **Visitando.** Non debet nisi semel in anno solui procuratio uisitanti nisi aliud sit de consuetudine uel contentione aut emergat nouitas causa propter quem debeat uisitatio iterari. et archiepiscopus debet habere pro xl. equitaturis si ducat eas et non plus episcopus pro xx. uel xxv. et cardinalis pro xxv. archidiaconus pro v. aut vii. et archipresbiter pro duabus si tot ante uisitare ducere consueuerunt et non nisi pro consuetudine et non recipiant in pecunia sed in uictualibus sufficientibus et non nimis delicatis aut excessiuis nec ipsi aut eius familia de ultra aliqua occasione recipiant alias sunt a deo maledicti donec cum duplo restituat nec portent aues aut canes uenatorios ut magis predicatores et castigatores quam uenatores uideantur et querant que sunt dei non que sunt mundi.

3 **Defiende.** Non potest episcopus a clero nisi iusta causa emergat propter quam expensis non posset sufficere exactiones petere sed alii inferiores prelati nullo modo possunt hoc sine licentia episcopi exigere.

UVA.BHSC

4 **Como** Archiepiscopus ante debet visitare suum capitulum et ecclesias sue civitatis et diocesis segregatim vel simul non potest conjunctim vocando clericos eorum et laycos ad unum locum congregare. postquam suffraganeos diocesis nec si unam diocesim incepit visitare et antequam consumaret ad aliam transivit potest antequam alias consumet et iterum suam visitet archiepiscopatum ad eam visitandam redire nisi justa causa omnino tus eam consumare non potuit vel ex aliqua causa de episcopi vel capituli consensu rediret quod si maliciose per episcopos impediatur potest licenciam visitandi a papa impetrare.

5 **Requerir** Potest ad consilium episcopis suffraganeis archiepiscopus potest diffinire visitacionem iterari nec ad hoc procedere tamen per viam ordinariam quia alias sentencias visitatum et nisi ex justa causa non debet prius visitare loca que in visitacione anteriori postius visitavit et a sentencia si prodierit non valet appellacio.

Cyrdene Archiepiscopus visitans aspiciat an altaria eucaristia et ornamenta ecclesie sint bene custodita et an in temporibus de predictis de reparacione ecclesie postquam perquirat simpliciter a clericis an benedicant divina officia et si male dicantur emendari faciat et si manifestum clericum compositum invenerit in episcopi negligenciam puniat non manifestum remittat episcopo puniendum.

6 **Puede** Ob episcopi negligenciam potest archiepiscopus quo visitat diocesim confirmare ecclesias consecrare et alia spiritualia officia facere prius tamen debet convocato populo de fidei observancia et articulorum credulitate predicare et sequenti die visitare et idem faciant episcopi visitantes.

6 **Censo** Census vel tributum dicitur circa ex actu annua quia prelatus ab aliqua ecclesia recipit et si papa eam imposuit sibi solvendum ab aliqua ecclesia intelligitur pro hoc pape soli subiecta si non episcopus imposuit intelligitur episcopo subiecta et ab aliis omnibus exempta.

8 **Llevan** Minores prelati aut patroni non possunt censum ecclesie imponere sine episcopi licentia et si fecerint de consensu clericorum valet durabit ad vitam concedentium si episcopus aut papa consentiat durat perpetuo.

9 **Tiempos** Tempore dotacionis vel fundacionis ecclesie potest imponi census patrono solvendus et tempore eius consecrationis episcopo vel tempore excommunicationis committi alio aut tempore nequaquam potest imponi vel augeri novus census et debet novus quod non imponitur in aliquo istorum quatuor temporum et impositus istis temporibus est nimio solvendus licet fuit a principio voluntarius.

10 **Crecer** Si in certa quantitate est census certis finibus non potest augeri sed si est in certo predio vel possessione bene potest ea causa augeri si redditus excreverint nec ecclesia gravetur et non potest episcopus auferre vel diminuere censum sine consensu capituli.

11 **Tributo** Prelatus non existente impositione censum vel tributum recipiendi ut illius consequatur debet docere tempus et eam impositionem sed si ipse aut predecessores per xl annos receperint et justa credit positum fuisse non tamen quod probare et data voluntate prelato in posterum non possint prescribi contra dantem.

12 **Demanda** Si episcopus ex justa causa petit subsidium et dubitatur an sit justa causa petendi determinat eorum proximus superior potentis.

13 **Castigan** Prelati pretextu papalis subsidii plus aliquas exigentes tenentur ad restitucionem et tamen pauperibus erogare idem est si fiat contra subsidium regis cum inimicis fidei guerram insequentis.

14 **Sobrania** Prelatus in correctione vel jurisdictione non debet esse crudelis nec pro modica re excommunicet sed in omnibus habeat se temperate.

Chestos Caveat prelatus ab ebrietate ordinarum et diurnarum congregatione et ciborum immoderata delectatione.

15 **Honestos** Abstineat prelatus ab inmense privatis ex actione ad pena quadrupli puniatur nec derogent subiectorum in jurisdictionem et in ecclesia sit in loco honoratiori in domo autem tamquam socius sit clericorum non tamen societate in minus abutatur quia nimia familiaritas contemptum parit.

16 **Soberanos** Non retineat prelatus beneficium vacans ad potest a superiore puniri vel in justa extorqueat.

17 **Camas** non frangant prelati subditorum sponsalia nec maiores prelati de causa matrimonii aut de aliis eorum pertinentibus nisi contraria sit consuetudo se intermittant.

UVA.BHSC

slas e como mosnas eglesias

Titulo 23 dela guarda que las fiestas e delos ayunos e como se deuen fazer las limosnas alos pobres e alas iglesias

1 **Fiesta** Dies festus dicitur in quo memoria alicuius sancti celebratur et dicitur festum etiam quod colitur propter principis uel primogeniti regnaturi natiuitatem et est dies feriata.

2 **Guardadas** Dies in honore dei uel sanctorum feriata debet in operis cessare et citare et iudicio coli et contra facientes post monitionem potest sine excommunicationis laqueo innodari.

3 **Hermosas** mundatas debent clerici maxime festiuis diebus ecclesias tenere aliter poterunt per episcopi arbitrium puniri et si negligentes fuerit punietur ipse per superiorem.

4 **Vigilias** Vigilie sanctorum sunt jejunande et est triplex jejunium. abstinentia voluntatis et abstinentia tibi et semel in die comedere sine carnibus aut ouis caseo siue butiro et qui bene jejunat omnia ista debet implere et duo primi modi sunt omni tempore obseruandi secundum tertius certis temporibus. scilicet in uigiliis apostolorum excepto philippi et jacobi et johannis apostoli et aliorum sanctorum vigiliis ab ecclesia jejunari mandatis et quadragesima et quatuor temporibus. h. s. ca. l. sequenti.

5 **Ayunar** Expedita est. l. precedenti

6 **Sabado** in aliquibus locis est consuetudo ut sabbatum i. dies requiei jejunetur ex eo quod die ueneris sancti et sabbato ante resurrectionem in beata maria remansit fit ea die festum beate marie et licet alibi non sit consuetudo jejunii non tamen ea die sunt carnes comedende et si festum lune vigiliam uenit die lune jejunetur in sabbato.

7 **Almosna** Elemosina est maxime die jejunatiua eroganda et in eius datione sunt nouem considerandas ex persona recipientis quia melius est dare fideli quam infideli et peccat mortaliter dans infideli quam dampno succurrens. ii. recipientis necessitas. iii. locus ubi est potius pauper quia quanto in afflictiori loco constituti succurritur tanto melius est. iiii. tempus quo fit. v. menfura quia non semper dum sed pluribus det ut omnibus succurratur. vi. propinquitatem quia ceteris paribus citius est consanguineo succurrendum. vii. pauperis valitudinem quia citius debili quam robusto est misericordum. viii. qualitatem debilitatis quia ceco uel in membris mutilato quam alys debet fieri. ix. pauperis statum quia potius famoso uel diuiti et honorato qui sine culpa bona amisit est consulendum.

8 **Dubda** cuius debet quis pater heretico quam extraneo fideli in necessitate succurrere si ambobus non potest sed si det quis elemosinam ut alius deum roget pro eo citius fideli extraneo quam infideli patri donet.

9 **Spirituales** Elemosina spiritualis est triplex injuriam remittere errores corrigere indoctos viam salutis arte docere temporalis exercetur in operibus misericordie ut famelicum saturare. nudum vestire sitientem potum dare infirmos uel incarceratos visitare et facit elemosinam qui vult sed neque et spiritualis elemosina melior est quam temporalis quia elemosina sine caritate sine compassione nichil prodest.

10 **Sabor** ut bona sit elemosina debet fieri ordinate et cum bona intentione et juste et ideo de male acquisitis que possint judicialiter exigi elemosina facta nichil valet. sed uero de iustis questia uel male sed tamen repeti non possunt fiat prodest

11 **Algunos** Religiosus sine licentia maioris non potest facere elemosinam ut videat notorie positum in necessitate cui facere potest inbito maiore uel si administrat officium et super est ei quod aut est de licentia in studio et in dubiis debet religiosus maiori obedire.

12 **Casada** uxor sine volutate mariti non debet elemosinam dare nisi de propriis si habet uel de victualibus que administrat temperate credens maritum non displicere quod si ipse uetet non debet facere ipsa nisi viderit pauperem in mortis periculo constitutum idem est de filio famil.

13 **Ordenadamente** elemosina prebens prius det semetipsi peccata amouendo quia caritas ordinata a seipso incipit item faciat hoc amore dei non ad hominum laudes quod est vanagloria ut sibi deus regratiabitur

UVA.BHSC

... xxiii^o de los romeros e de los pelegrinos.

14 **Romero** Romipeta dicitur visitans limina apostolorum petri et pauli et loca aliorum sanctorum. Peregrinus ierosolima et alia loca ubi stetit dominus ihesus xpistus et tamen in usu pro eodem est Romipeta et peregrinus sine voluntarie aut ex voto vel penitentia peregrinetur.

15 **Romeria** Peregrinus ex devotione non causa incomodi vel alterius enormitatis peregrinetur et tempestive hospitetur nec iniurietur a bimolis nec mensure viaticorum ei minuentur et vadens causa peregrinationis ad sanctum iacobum et res et similia et socii eundo et redeundo plena gaudeant regia securitate.

16 **Yendo** Causa res que secum perferunt peregrini quia remanentes in patria gaudent securitate et contra captivasores fuit ad recuperandam possessionem citra mandatum consanguinei amici vel vicini agere nec valet etiam rescriptum regis contra possessionem peregrini impetratum.

17 **Todo** Omnes peregrini liberam habent testamenti factionem et si quis eorum bona occupet impediendo hoc restituat legatario cum interesse et tantundem regi. et si contra occupatur testari vel legari impediat solviat Regi. l. aureos et si non habet luat in corpore Regis arbitrio et si peregrinus ab intestato decessit teneat iudices ville bona explicantur fiunt et notificet Regi qui ordinet de bonis super expensis aut supradictis creditur verbo peregrini vel sociorum eius.

Explicat liber primus. Incipit secundus

Libro segundo / Titulo primero delos emperadores e reyes e otros grandes señores

Libro segundo. Titulo primo de los empadores e reyes e otros grandes senores

Hic queritur primo quid est imperator aut Rex, secundo quare sic dicitur, iii^o quare fuit inventus, iiii^o quem locum optinet, v^o quae est eius potestas, vi^o qualiter eam debet uti, loquemur de aliis magnis dominis.

1 **Emperio** Huius dignitatem imperialem que inter ceteras temporales est honorabilior et nobilior est imperator aut Rex et ad eum pertinet ex successione gencium antiqui imperii gubernacio in iustitia et quia omnibus imperat et nemo nisi papa in spiritualibus sibi ideo dicitur imperator et ut gencium discordia sopiret et gencium ad gencium regimine exerceret et superborum atque iniquorum colla domaret et fidem defenderet eiusque inimicos prosterneret conveniens fuit unum et non plures esse imperatores.

2 **Emperador** Potestas imperialis est leges facere aut consuetudinem exercere et antiquas corrigere et interpretari item inter imperium interius suum imperium ei soli competit et non alii nisi ex eius concessione vel permissu item potest indicere ferias et portagia imponere et monete facere ei soli competit et terminorum provincie aut ville divisio et pacis vel guerre factio et lis super eius aut predecessorum privilegiis decisio iudiciumque ordinariorum creacio et census tributi atque pedagii secundum antiqua consuetudines a locis receptio et licet quilibet sui imperii habet plenum dominium rei sue tamen ipse potest compellere dominum ne de sua male utatur non tamen potest alicui res suas sine iusta causa auferre quia licet romani concesserunt ei potestatem supra gentes non tamen concesserunt in tenacionem constituendi eum dominum rerum singularium et supradictam potestatem habet imperator ex quo a maiori electorum parte fuit electus.

3 **Poderoso** Ut sit potens imperator habeat fideles vassallos et teneat imperii fortalicia ut possit inferre contrariis inimicorum resistencia et maior eius potestas est si diligant gentes suas et ab eis timetur quem amorem acquiret si iustitiam faciat et quandoque misericordiam ex causa verbis gentem honoret atque magnalia ad imperii commodum faciat propter eius in iustitiam manifestam et suorum vilipendia atque crudelitatem perdet absque dubio sive gentis amorem.

4 **Dos** Ut utrumque tempus bellorum et pacis recte possit gubernari debet imperator tempore pacis legibus et iustitie cum peritorum concilio vacare et thesauros et famem conta pro tempore guerre colligere tempore autem guerre intendat armis exequatur que tunc agenda cum honorabilium militum et aliorum qui manu ad arma sunt positum consilio.

5 **Vicario** Rex est dominus in terra dei loco positus ad iustitiam exequendam et ideo est vicarius dei et vocatur

Rex non ... sine iusta causa ... potest ...

UVA.BHSC

Rex cor et anima populi et quia sicut anima iacet in corde et per eam vivit homo, sic et in rege iacet iusticia que est vita et gubernatio populi. et sicut cor est unum per quod cetera membra recipiunt unitatem ita rex debet esse unus et omnes de regno uniti ad eius servicium et iuvamen. est etiam rex caput regni quia sicut a capite nascuntur omnes sensus per quos membra reguntur sic per eius mandatum debent eius subditi regulari

6 **Rey** Rex dicitur quasi rector quia ipse regit et gubernat regnum et dicitur quasi regula quia sicut per regulam cognoscuntur indirecta ita per eum iniusta recognoscuntur et emendantur

7 **Complidas** Dominus debet esse rex et ante fuit quam imperator et utrumque tenet in terris locum dei ad regendum sub iusticia regnum et imperator habet ex electione regnum. rex autem ex hereditaria successione.

8 **Sabida** Que potest imperator in imperio potest rex in regno et plus quia rex transmittit regnum ad heredes imperator non quia per electionem assumitur. item donat regni locum aut castrum imperator nequaquam quia tenetur augere non minuere imperium licet possit ob merita vel ut quid fiat donare. item rex ex causa imponet suo regno similia que nequit imponere papa

9 **Verdadera** Quadrupliciter quaeritur quibus iuste regnum per hereditariam successionem ut regis filius primogenitus aut alius propinquior consanguineus. item per regni electionem deficientibus regis defuncti consanguineis aut per matrimonium cum regina regni domina contractum. item per papam aut imperatoris concessionem in terris ubi habent potestatem reges constituendi. et rex diligat bonum commune regni plus quam se et honoret suos quilibet in suo statu et plus de eis quam de alienigenis confidat

10 **Tyranno** Tyrannus dicitur regnum iniuste occupans et mittitur semper propter perdendi regni suspicionem procurare sua commoda licet regnum sequatur incommoda et plus de alienigenis quam de regnicolis confidit et triplici arte utitur ut subditi nescii sicut et meticulosi ne possint contra eum insurgere probos occidendo et potentes devastando. item seminat inter eos zizaniam ne unanimes contra eum fiant. item ducit eos ad paupertatem et tamen in magnis negociis eos implicant

ex quibus possint circa eius dominationem meditari. nititur etiam fraternitates et quesitulas dissipare et que aguntur vel dicuntur in regno scire. et etiam verus rex supradicta faciens dicitur proprie tyrannus.

11 **Principes** Imperator et rex dicuntur principes item et alii ut princeps apulie. dux autem dicitur ducendi exercitum ab antiquo officium ab imperatore habens. comes vero dicitur quia comitive comitatur et sunt imperatori vel regi. et quidam dicuntur comites palatini quia cotidie in pallacio sunt imperiali. marchio dicitur dominus terre que est in confinibus regni. iudex debet vulgariter qui in sardinia dicitur. vicecomes dicitur officialis locum comitis tenens.

12 **Por heredamiento** et cetera. Domini de quibus dicitur. in glossa. proxima. debent esse successione hereditaria et habent in terris suis merum imperium secundum concessionem vel antiquam consuetudinem. non tamen possunt legittimare nec legem aut forum sine populi voluntate condere et debent bene subditos regere.

13 **Mayores** Maiores et barones dicuntur infanciones qui licet sint magni domini non tamen ita sicut hii de quibus loquitur in glossa l. xi. et ideo in suis terris non habent aliam iurisdictionem nisi in villis. ex professione potestates sunt iudices maiores locorum et exercent iurisdictionem per leges et fori et populi concessio dicitur. vicarii domini presides provinciarum exercentes regis loco ea que rex eis concedit exercenda. Titulo .ij. qual deue seer el rrey en conosçer, e amar e temer a Dios.

Tit. ij. qual deve ser el rrey en conoscer e amar e temer a Dios

Hic primo quaeritur qualiter rex debet timere et amare deum. secundo quare. tercio quomodo ex eo consequetur. quarto quid dampni si hec non faciat

1 **Seso** Cognoscere debet rex deum per credulitatem secundum fidem catholicam alioquin nesciret semetipsum nec regnum ad iusticiam faciendam cognoscere.

2 **Cuemo** Diligere debet rex deum super omnia propter suam bonitatem quia in deo sunt complete largitas mensura pietatis et si eum sic diligat propter suam bonitatem et timeat secundum suam magnam potestatem

et erit servus eius

UVA.BHSC

erit verus dan et hebit dei cognitionem per fidem et confidet in eo et semper intuitur eius planta fuerit diligendo et cauebit a malis timendo et propter hec dabit ei deus ut subditi eum cognoscant in veritate diligant in bonitate et timeant in iusticia et in fine dabit ei paradisum quod est bonum completum quod si rex predicta non fuerit succedent ei omnia per contrarium et erit eius pena maior quam alterius propter honoris prerogatiuam

3 **Natural** Sic deum rex diligat ut timeat eum propter suam potentiam et iusticiam quia cor eius in manu dei est et quocumque voluerit inclinabit illud auctore salomone et de commissis est ei redditurus rationem et si eum timet nichil bonum sibi deficit et si non timuerit non habet veram eius cognitionem nec dilectionem.

4 **Seruir** Seruire debet rex deo eius fidem et precepta firmando inimicos fidei comprimendo et ecclesias earumque seruitores et iura honorando et protegendo ac etiam populos in iusticia regulando item debet deum laudare verbis et corde et in aduersis quia qui maiora dona a deo consequitur magis tenetur eum laudare et ei seruire quod si fecerit habebit vitam eternam contrarium autem faciens habebit penam in hoc seculo et in alio.

Tit.° iii.° qual deue ser el rrey en si mesmo.

titulo iij qual deue ser el rrey en si mesmo

Hic primo queritur quid est ymaginatio ii.° quare sic dicitur iii.° unde oritur iiii.° qualiter est cogitandum et quanto super quibus.

1 **Pensamiento** ymaginatio est cogitatio preteritorum presentium uel futurorum sic dicta quia cum ea pensat homo omnia de quibus sibi venit cogitatio.

2 **Nasce** Ex corde nascitur cogitatio et non est cum ira aut magna tristicia uel cupiditate nec ex arrupto cogitandum sed rationabiliter et super commodi acquisitione uel dampni euitatione et ut sic rex cogitare queat non cogitet circa superfluos honores absque commodo querendos aut magnas in superfluitate diuicias et delicias.

3 **Sobejanas** non cupiat rex honores querere magnas in superfluitate quia superflua pereunt et rex ab inceptis decrescit et ideo talia querat que possint durare quia non minor est virtus quam querere parta tueri nam quesitorum conseruatio prouenit ex discretione acquisitio autem pendet ex fortuna.

4 **Riquezas** Non anhelet rex maximas diuicias ad retinendum et bona eius non debent coacernare quia talis anhelatio dicitur auaricia que est radix omnium malorum nec talia faciens est dominus primo sunt diuiciarum.

4 **Non** non est conueniens regi delicias querere magnas sed labores et cogitationes qualiter regnum recte gubernet quia per delicias minuitur intellectus et cordis fortitudo que sunt potius in rege augmentanda.

Tit.° iiii.° qual deue el rrey ser en sus palabras

Titulo iiij qual deue el rrey ser en sus palabras

Hic primo queritur quid est loquela ii.° ad quid prodest iii.° quotuplex est iiii.° quomodo proferenda v.° quid dampnum prouenit ex locutione sinistra.

1 **Segund** loquela est conceptum demonstrans si veridice profertur et per eam ut decet prolatam homines inuicem intelliguntur et agenda simul expedientius faciunt et ideo caueat rex quod ante prolationem ymaginetur quod loquuturus est.

2 **Quatro** Quadruplex est locutio conueniens inconueniens superflua et defectiuosa superflua est nimis prolixa aut rex de qua aliquid nature non conueniens aut vocibus alterationis prolata turpis uel nescia a quibus omnibus conuenit regem abstinere.

3 **Abstinere** conueniens autem est verbis ornatis et cum rationis complemento prolata qua rex debet loqui.

4 **Menguadas** Defectiuosa loquutio est cum quis mentitur aut ita breuiter uel festinanter quod comprendi nequit ab audientibus a quo defectu caueat rex in loquendo

5 **Desconuenientes:** Inconueniens locutio est semetipsum laudare quia laus in ore proprio sordescit aut alium plus quam in eo sit quia adula

nel deu aut maiores maledicere aut ho̅i
nes in p̃ntia vituperare q̃ magis diffama
tionem q̃ correctionem importat vel etia̅
in absentia sine culpa a qua loquutione
conuenit Regem abstinere.

6 **Dano** magnu̅ dampnu̅ euenit Regi et Regno ex indebi
ta loquutione quia ex eius esterioritate
cognoscuntur inimici et eius secreta pan
duntur atq̃ eius defectus ex verborum
diffusione palantur. titulo v. qual

deue el Rey ser en sus obras.

al deue / r en sus

4 **H**ic q̃ritur p̃mo quid e̅ opus
& loquare sic dicitur. i. q̃ quo
tuplex est. iii. ad q̃ p̃dest
fieri v. quid nocet no̅ fieri

1 **Obra** Opus est res que media
tu fit et p̃ficitur facto et
dicitur ab operando et est triplex. natu
ra ut hominis generatio extrinse ut alime
tatio. iii. virtutu̅ aut viciorum exercitatio

2 **En tienpo** Tempore congruo epu
letur Rex no̅ ni
mis tarde aut tempestiue et cu̅ ape
titu. expl'a si quis fortitudinem co̅sua
tuis et intellectus no̅ impeditiuis
tempore q̃ sic a vino cibo et coitus ob
liuiscitur dei et bibent atq̃ iusticiam
detegit etiam secreta et ad iniusticia
operat debilitat insup' corpus minu
itq̃ intellectum et prouocat infirmitates
cu̅ mortis anticipationem.

3 **Viles** Caueat Rex cognitionem
vilium et multarum mulierum
et quarum coitus in lege est vetitus quia
concessus mulierum et vini facit hominem
deu̅ denegare fidelis autem.

\+ **Non tam sola** concessus Re
gis sit tempe
ratus stent pedes spatio no̅ magno ni
ornate in ecclesia aut alia cu̅ racionabilis
contrarium suadeat sedeat insup' no̅ nimis
nec corporis elatio aut inclinatio ni
mia sit ei nec frequenter multas in
deliberatis sessionum mutationes nec i
villa equitet festinanter aut in itine
nimis ociose comedendi et bibendi te
neat gestum diformiue sed extense ia
ceat nec se oblique. sz directe distendat
quia eius mores ceteris in exemplu
deducuntur.

5 **Vestiduras** vestibus sericis
cu̅ auro et mar
garitis frenis etiam et sellis aureis
et argenteis cu̅ margaritis Reges uta
tur et diebus magnis festiuitatis vel
cu̅ curie celebrantur diademate et alijs
insignis Regi volentes adequari adornetur
aliud dz p̃dere corpus et bona sz qui i
discrete aut dissolutiue eis utitur puniatur
Regis arbitrio.

6 **Costunbres** Rex dz habere
bonos mores com
modos et h̃re vii. virtutes quarum tres
sunt diuine a moris acquisitiue. et. iiii.
desiguit vite t̃porali et mores sunt boni
tates longo usu quesite modi aut quos
homo querit intellectu naturali.

7 **Vna** Tres virtutes p̃ quas Rex
dicitur et homo consequitur amo
re sunt fides spes et caritas quibus de
ficientibus contrarium ei conuenit.

8 **Cordura** Cetere quatuor virtu
tes quas dz Rex h̃re
supra tres quas diximus. s. l. prouida — prudencia
sunt discrecio temperantia fortitudo et
iusticia.

9 **Vsar** Paciencia in ira et temperantia
in cupiditate a Regis moribus
no̅ declinet et est dr̃ia inter iram in
famiam et maliuolentiam infamia sm̃
Aristotilem sanguinis inflamatio prope
cor ex arrupto accidens ex displicentia
visis vel auditis et ista cito labitur
ira aut est mala voluntas ex infamia
generata antiquam displicentiam tamq̃
nouam commemorans sz maliuolentia
est que semp' durat ex ira radicata
et ista dr̃ odiu̅ a quibus o̅ibus nisi
Rex abstineat nequiret ut decet iusti
tiam exercere.

10 **Sanctio** Caueat Rex ab ira et
infamia quia ira impe
dit animu̅ ne possit discernere verum
et facit hominem sensum amittere corpus
tremere colorem et gestu̅ mutare et se
nescere atq̃ mori intempestiue.

11 **Yra** Quia Rex pot mal' facta
vetare no̅ dz p̃pter illa irasci
sz aut statim iuste puniat aut si vult
graciose indulgeat sz populus habeat
paciam cu̅ irascitur ne ad iniustam
executionem arripiatur quia ira Re
gis nuncius est mortis et eam refre

nans sit voluntati divari et fortior est fortia deumentis.

12 **Malquerencia** Odiat Rex facinorosos et inimicos suos aut insontes nec superbus detestantur nec etiam bene instos nec invidus et tam bona displicent reputentur nec ob altius verba alium habeat sine alia certitudine odiosum nec levis sensus et facilis credulitate conmetur.

13 **Cobdicia** Non cupiat Rex que sunt natura sunt impossibilia ut alquimiam vel sunt ius ut maliciam nec etiam possibilia tempore incongruo.

14 **Cobdiciar** Ne cupiat Rex iniusta quia apud eum pro impossibilibus sunt habenda cum illus possumus quos de iure possumus caveat etiam ut sit iustificus et in expensis mensuratus quia per iusticiam abiecit iniquitatem et per mensuram expensis repellet a corde cupiditatem et habebit subiectos divites per quos est ipse dives quia non est melior thesaurus quam populus bene conservatus.

15 **Conveniente** Rex faciat que agenda sunt suo tempore non autem tempore quo ex eis laborem vel causam desideret.

16 **Acucioso** [?] Sapiens Rex intendere debet cum per eum oporteat iusticiam populis ministrari et si nesciret legere oporteret alium sua secreta participari et sic de domino fieret servus.

17 **Saber** debet Rex circa cognoscendos homines cuius generis et moris sunt et qui fecerunt totis viribus in servire ac nesciret quilibet secundum suum statum honorare et a quibus debet precavere.

18 **Franqueza** largitus est de suis egenti et merito dare iuxta largientis facultates quia immoderate donans non largus sed prodigus est et non egenti donanti non reperiuntur grates qui autem inimicis donat contra se munit inimicum

19 **Aprender** discat Rex bene et velociter equitare et omnis generis arma ut decet portare taliter quod ipse armis et non eis ducatur

et scire cum arcu et balista trahere et etiam nare docebantur antiquitus reges

20 **Mañoso** [?] Rex habeat usum verecundie per quem letitia generetur et cogitationis captivatio repellitur utrumque si cum moderamine fit provocatur sine moderamine vero non fiat quia alia negotia maiora huius pretextu spernerentur et extremia gaudium tristitia macularet.

21 **Alegrias** ludite cantus et sonos musicorum Regi conveniunt tempore congruo et ad aleas ludere et magis de non tamen causa lucri sed ad repellendam tristitiam et letitiam provocandam. Titulo vij qual deue ser el Rey a su muger e ella del.

1 **Casamiento** Collocare debet sibi Rex in matrimonio consortem ingenuosam ut filii nobiliores generentur pulcram ut eam diligat et filios habeant pulcriores morigeratam ut magis sibi placeat successive et sat divitis debet his relegare et divitem ut potentior ipse et eius regnum fiat et si ista quatuor non haberit habeat ad minus mores et genus nobilitatem.

2 **Amar** diligere debet Rex uxorem quia est cum eo quasi unum et est solatium et tristitia eius particeps et quia ex ea spectat progeniem sibi successivam honoret etiam eam in paribus et non inferius nec inferet permittendo et eam solam non aliam diligendo custodiat insuper eam ut filii sint eius certi ad quos fiendi tales subiugat sibi servientes qui timeant deum et sciant uxoris honorem custodire. Titulo viij qual deue el Rey ser a sus fijos e ellos a el.

1 **Infantes** In Hispania filii Regum infantes appellantur quia sicut infans dicitur septennis quia sine peccato est et macula sic et isti sine macula et puro debent esse quos dominus precipue membra et eius ex meis consumari spatium amare et debet ei multum placere si meliores fuerint eo.

2 **Clemencia** [?] faciat Rex filios suos cum summa dili

generia nutricum habundantia et iudicia que pulcros et nudos nutritores erudiri ut formosiores saniores morigerati et nobiliores corde efficiantur

3 **Fazer** Apud nutrices lacte habundantes bene complexionatas sanas et pulcras generosas morigeratas et non iracundas debent filii Regum ablactari nec parentes eis irrationabilia ex quibus ipsi bonitatem perdant vel honorem dicant aut faciant nec eis permittant mala vel dampnosa perficere

4 **Niños** Post filiorum Regum ablactationem sint eorum nutritores generosi morigerati non irascibiles sensu boni intellectus et fidelitate vigentes qui doceant eos in loquela gestu potu etiam cibo modestos et aptos quia melius in iuventute possunt puer capere ad modum cere qua melius sigilli caracter cum est blanda imprimitur quia quod nova testa capit inveterata sapit.

5 **Sabios** nutricius non permittat Regis filium immoderate ne ex nimia comestione ad infirmitatem deveniat comedere vel bibere nec uno bolo more cupide alium mittere nec cum omnibus digitis in ore mittenda capere et ex una parte oris non aut cum ore toto doceat masticare et ut spatiose edat bene masticata quia male masticata provocant infirmitates et ante prandium et post manus lavet vel ad vestimenta sed ad mappas tergat nec in mensa nimis inclinetur vel multum ibi loquatur nec ibi cantet

6 **Costumbrar** Caveat nutricius ne filius Regis multum in prandio bibat nec multum in una vice sed paulatim nec nimis forte vinum nec post prandium nimis nec post quam cibuerit aut statim cum evigilat nec nimio quia si est honorabilis relegatur a regno insipiens aut ebrietatis capit punitur

7 **Fabla** Doceat nutricius Regis filium bene loqui et ornate tempore congruo mansuete verbotenus et sine manuum aut membrorum gestu et discrete ut verba que incepit imperfecta non dimittat

8 **Continente** Doceri debet Regis filius cum astiterit os apertum non tenere aut alio malo gestu sibi loquentem intueri nec multum erectus aut inclinatus incedat nec pedes multum elevat vel elevet in incessu nec sedeat depresse quasi cadens aut nimis festinus assurgat pannis decoris et firmis sellisque utatur sibi convenientibus et tempore doctrina aut virga talia sit verbalis quia generosus melius sit quam verberibus castigatur.

9 **Amor** Rex et Regina debent docere filios suos cognoscere amare et timere deum et parentes fratresque suos primogenitos qui sunt eorum domini naturales et ceteros consanguineos vassallos secundum eorum statum diligere nec frequenter nisi tenenda fuerint quia ista omnia citius a parentibus propter amorem et timorem quem erga eos habent sunt accepturi.

10 **Bien** Docendi sunt filii regis legere scribere impossibilia non cupere ad se venientes bene conspicere recipere et fabulari equitandi armorum et ludorum genera competentia suis temporibus tristiciam repellere vetita prohibere et ab immoderantia cibus potus et coitus appetitibus abstinere.

11 **Amas** Regis filiabus querant fideles et morigeratas habere nutrices cum earum potissime spectat ad virum et docende sint legere et ut sint modeste boni gestus absque pertinacia quesitos ad manus induant ad lucrandi opera muliebria mulieribus congruentia.

12 **Criadas** Collocet Rex filiam in matrimonio cum generoso pulcro morigerato et diviti et si talem habere non potest sit admodum morigeratus et generosus.

13 **Algo** Dicit Rex filiis debet providere quod ab aliis non habeant necessaria vite querere nec extra regnum ad quos pergere et tempore pacis et guerre eorum procurant sive castigetque eos cum quid perperam fecerit sinistre commisisse.

14 **Silas** Quam lineam diligere naturaliter homo debet et ideo Rex debet amare et honorare

UVA.BHSC

consanguineos et cum eis qui eum rege consanguinitat diligere et ei regie dominacionis obedire.

15 **Errando** Consanguineos errantes Regi et inobedientes tamquam membra putrida ut bona non inficiant abscisus debet Rex a se abicere et elongare.

Titulo ix qual deue el rrey ser a sus ofiçiales e a los de su casa e de su corte e de su casa e del

(margin: Titulo ix qual deue el rrey ser a sus officiales e a los de su casa e de su corte e ellos a el — 10)

Oficio Officium dicitur desi[gna]tum hominum [s]inctum ad s[er]uiendum Regi vel ad civitatis aut villis et quidem officiales sunt in domo Regis illi extra et Reyndz habere quosdam qui in secretis firmant alios qui ad corporis alimenta et alios qui ad certa exteriora ministrent.

2 **Conoscencia** Tales eligat Rey domesticos officiales qui nec multum pauperes nec viles nec multum nobiles et potentes existant quia paupres cupidine rapientur viles bona opera non exequntur nobiles servire dedignantur et potentes ad iniuriam perpetrandam insurgunt audaciores. sed eligat medios intellectu legalitate dei timore et catholica fide fulgentes.

(margin: [illegible] a [illegible])

3 **Sabida** Capellanus maior Regis debet esse de maioribus Regis prelatis communis aut capellanus qui Regis animam spiritualiter debet gubernare et est mediator inter deum et Regem sit litteratus boni intellectus fidelitatis et vite atque vesus [illegible] officium non [illegible] et Regis secreta non propalet ut ut [illegible] proditor puniretur.

(margin: [illegible] capellanus maiores de [illegible] ix.)

4 **Chanceller.** Regis cancellarius debet videre litteras per Regem concessas justas sigillatum et iniustas rupturum vel cancellaturum et debet esse bone geneologie ut male facere vereatur boni intellectus ut Regis secreta et bonum ei obveniens sciat conservare bone eloquentie ut cum eo expeditiones doceat Regis gratias regratiari et que ipse expedit de iure timite processisse bone memorie ut scripturarum sibi commissarum recordetur et ab eo littere contrarie non emanent et recordetur etiam verborum Regis bonorum morum ut ad eum venientes graciose recipiat et locum quem tenet sciat honorare et sciat legere et scribere Romanum et latinum ut dictanda per eum ornate procedant et litteras Regi missas intelligere queat. Amet insuper Regem et talis sit cum si erraverit Rex possit infligere penam.

5 **Seneca** Quilibet debet eligere consiliarium amicum boni intellectus et secreti commissi non revelatorem et multo magis Rex et predicta faciente honoret. contraria autem operans consiliarius committit proditionem et patietur penam ad modum mali ex consilio prestito provenientis.

6 **Cabeça** Nobilitas est dux generis vel bonitatis et qui dicitur ille debet procedere et in procedere debet esse legalitatis et veritatis habundantia sensus et intellectus ad consulendum vigentia bonorum morum ad Regis et Regni honorem elegantia fortitudinis et constantie ad deum et patrie defensionem. et honorum intrinsecum eminentia. {quis di[illegible]

7 **Notarios** Notarius dicitur qui notas litterarum et privilegiorum Regis et cancellarii mandato conficiunt et postquam Rex aut cancellarius ea concedunt sigillari faciunt vel ea per alios tabelliones scribi faciunt qui ad hoc per Regem deputatos et faciunt etiam sic concessa Registrari et tales notarii sint boni intellectus ad notas recte et ornate conficiendas fideles ad Regis et Regni commoda conservanda secreti ne ex agendorum prolacione Regi et patrie dampnum contingat et sint divites ne paupertate pressi illicita procurent attemptare et sint tales quos Rex de commissis valeat punire et increpare.

8 **Escriptura** Tales debent esse tabelliones Regis sicut notarii de quibus. 6. s. proximo. qui sine domini licentia vel mandato alii litteras secretas dantes scribendas vel aliter secreta commissa revelantes aut falsitatem in eis conscient committentes committunt proditionem puniri corpus et bona quia cum secretum committitur cor. in eius manu primo et secreti revelatio cordis est committentis secretum irrevocabilis alienatio.

9 **Aquellos** Regis custodie officio conveniunt de die et nocte vigilante et dormiente Regem diligentissime custodire qui sit perfulgens genus nobilitate atque preclaris cordis fidelitate et bene districtus intellectus sanitate ad pericula evitanda compulsus. sed cum puncta velocitate

UVA.BHSC

firma mentis constantia ut rex sue custodie quiescat securitate quia si eius officio defeci rex aliquod dampnum uel iniuriam corporalem sit perpessus ut proditor est puniendus.

10 **Fisica** hoc est rex sciat medicos quorum scientie sanitates conseruantur et infirmitates curantur artis scientifice ut cognoscant infirmitates in curis expertos etiam consilium infirmis prestantes et bene auisatos periculo omnino tes atque fideles corde in se commissos nequissimis medicine non negantes ac scienter talia committentes proditionem committunt et pena eorum qui de eis confidentes occidunt sunt plectendi.

11 **Governamiento** Alimenta sunt sine quibus homo uiuere nequit et prouideat rex ut alimenta sibi facitores ministrantes clareant generis nobilitate cordis ardeant fidelitate sensus et intellectus fulgeant sinceritate cupiditatis careant ceteris nimis sint semoti ab prauitate seruitute et omnino expertes abire furiositate. et sint adornati mundicia et formositate.

12 **Repostero** Repositarius regis dicitur qui custodit fructus gladios mense sal et dona esus continua camarius aut custos camere lectum pannorum arcarum scripturarum et aliorum in camera consistentium nec legat scripturas regis absque eius mandato et isti sint secreti et habere debent que de facitoribus .s. sunt prox. sunt expressa.

13 **Despenseros** Dispensator dicitur qui regi ad alimenta necessaria nicatur qui diligentia festinus in emendo uendendo et comportas scientificus fidelis corde et omnibus ut a dolo et cupiditate sit semotus.

14 **Porteria** Regis janitor dicitur in se habere ea que dicuntur .s. e. s. ys. et sit bone eloquentie ut regi intromittendos bene recipiat et non intromittendis eam honorabiliter assignet et quia per eum regis aditus sunt hominibus magis notus ideo per eius manum antiquitus dabantur et restituebantur fortalitia et fiebant citationes et executiones.

15 **Posadero** hospitionarius est qui hospitia regem sequentibus assignat qui una die prius cum uexillo tendens regis aduentum denunciat et assignat hospitia cuilibet sui secundum statum et locum quem cum rege tenet et est iudex super contentionibus super hospitiis exortis.

16 **Enegos** Armipilus seu antesignarius qui et portator uexillorum dicitur in hyspania alferez nuncupatur quem oportet esse magni generis et preclari sensus constantia fortis et cordis fidelitate deuotus quia ad eius officium pertinet tempore ad maiorem in exercitu post regem et de membris exercitibus exercitus principatus et ductio in regis absentia et uexillum regis in prelio tenere regali et homines magnates de mandato regis punire in cuius signum coram eo ut maiore curie in diebus ensis portatur et est aduocatus pro rege contra reptatum qui dicitur regis uilla castrum aut alia hereditate perdidisse et talia dicitur petere etiam si super hoc reptum non fiat et pro insolitibus ueniam a rege petit aduocatus uiduis et pupillis ignotis dat et reptat.

17 **Mayordomo** maiordomus est maior officialis in domo regis qui alibi senescallus appellatur ad quem receptio computorum ceterorum officialium pertinet et regis thesaurum et redditus scire et que per regem erogari mandantur et ideo dicitur esse ingeniosus sollicitus prudens et corde fidelis. | maiordomus regis dicitur alibi senescallus

18 **Juezes** Judices curie regis judicant curie causas et etiam alios regni judices et ideo debent esse ingeniosi boni sensus et sani intellectus et bene erit si legere sciant et scribere eloquentes pacientes justi non cupidi et firmitate constantes recti et corde fideles.

19 **Alcalle** Prefectus curie regis est positus ad cognoscendum et pronunciandum in causis appellationum a judicibus curie ad regem emissarum.

20 **Alguazil** Algazelus arabice .i. justicia latine est officialis curie regis ad quem spectat justicie executioni in hominibus minoribus de judicis mandato exercere uel etiam in maioribus de regis aut principis mandato homines capere de judicis mandato uel etiam sine mandato in rixa uel per ius sibi aut homicidas depredatores uel fures et ad eum pertinet rixas sedare et rixosos

UVA.BHSC

punire in loco ubi est Rex et homines de judicis mandato torquere presente judice qui confessiones tortorum audiat et scribi faciat et ipse custodit captos et cavet ne in loco ubi rex est dapna in vineis bladis aut ortis fiat et negotia ab injustis rapiatur et custodit villam de nocte ne malefitia ibi fiant et debet esse gnosius boni intellectus prudens fidelis secretus constans et sciat legere.

21 **Mandadores** nuncii Regis qui eius legationem sunt verbis tamen explicaturi debent esse gnosii fideles intelligentes prudentes eloquentes secreti et absque cupiditate nec debent sua ante expedire quam ea pro quibus sunt missi certi aut nuncii qui cum literis destinatur sunt minores tamen debent esse intelligentes fideles et absque cupidine.

22 **Adelantados** Preses provincie qui in castella dicitur adelantado est supra omnes minores sue provincie ad quem pertinet tumultus coherceri malefactores ubi rex non est punire appellationes causas audire Regem de statu patrie avisare et in loco moretur qui sit comodus provincialibus secum habentes qui eum ad causas diurnedas coadjuvet et tabellionem ad acta scribenda non tamen de crimine ob proditionem vel aleuosia inter gnosios cognoscant sed regi ad quem solum de hiis spectat cognitio remittat nec sit superbus aut parialis sed habeat que habere debet primipilus. 2. l. 16. et potest ab eo ad regem appellari.

23 **Merino** Merinus maior est ille quem rex in aliqua villa vel terra ut presidem ponit qui habet potestatem quam de preside. 2. l. prox. commemoravimus alii sunt minores merini quos ipsi ut presides ponunt qui justitiam de criminalibus causis fractionis itineris punit latrones raptus mulieris mortis securitatis depredationis violentie manifeste proditionis in regem aut eius collaterales perpetrate aut seditionis patrie faciunt ad alia criminalia non procedit dato sibi fidejussore de judicio sisti coram judice competenti nisi rex sibi alia specialiter committat.

24 **Amiraullosa** Almiratus dicitur dux navigiorum et classis gnerre ad quem spectat comitibus ut propter diligenter custodiat in gnerre qui debent sibi in omnibus obedire ut Regi in classe et debet de armamentis classis in regressu rationem reddere et de causis appellationibus et comitibus commissis a classis motu usque ad regressum cognoscere et ibi delinquentes punire nisi sint comites per regem positi quos captos ducat ad regem et predam custodit regi de ea rationem redditurus ut quisque sua parte non defraudetur et sibi est in factis maris in portibus ut regi parendum.

25 **Almoxarif** Almoxarif arabice et collector est portagiorum decimarum et censuum regis et solvit militibus stipendia secundum regis mandatum et debet esse fidelis dives et talis quod rex posset de commissis punire nec aliud pro alio in multis militibus solvat nec aliud ab eo exigatur et oportet ... rex mandaverit annatim per literas regis mandati et albarana eorum quibus solvit reddat et idem est de ceteris Regis collectoribus.

26 **Fiuer** Officiales Regis flexis genibus et manibus inter regis manus junctis jurant regis vitam et salutem et secreta conservare bonum et fidele consilium ei petenti prebere eius honorem et comodum procurare eius mandatis obedire et in officio fideliter administrare quo facto debet de officio investiri.

27 **Corte** Curia est locus ubi rex cum vassallis et officialibus continuis moratur ad quem regnicole causa justitie consequende confluunt et dicitur a cohorte que est gentium congregatio vel curia quia ibi est cura justitie reddende vel decurtando .i. secando quia ibi vilia abscinditur et bona et curialia adsistuntur propter quod bene morigerati curiales appellantur.

28 **Consieion** Regis curia assimulatur mari quia sicut in eo multorum generum pisces vivunt sic in ea multifarie lites et negotia sciscitatur et sicut navigantes tempore felici sunt securi sic in curia justam litem fovente et sicut maris tempestas mersos demergit marinarios sic et in curia male litigantes succumbunt et ideo ut hic fiant minora scelera consiliarii regi consulant quod a justitie semite que est inter deum et mundum mediatrix non declinet.

29 **Palacio** Palatium dicitur ubi Rex se palam ad judicandum comedendum vel amena loquendum se prebet et dicitur de palam quia omnia que

ubi fiunt palam nec in talibus ad aure vel signis sicut faciunt monachi est lo qui nec nimis alte vel secrete.

30 **Fechalier** Trufatorie detractiones fiant tpre loco et modo considerati taliter q de tractor verba pulcra exempli et suo loco videns di cat nec eum de quo loquitur provocet ad iracundiam nec dicat detractiones nisi p antifrasim ut loco laudis vituperium et loco in propriis laudem apponat al nec et modo hic detractoris nec mereatur in regis palatio conuenire. Titulo 10. q̄l deue el Rey ser arredrado de su tierra e señorio

4 **H**ic primo queritur q est populus et qualiter rex dz amare ho norare et custodire popula res et quare.

1 **Cuydan** Populus est hominum maiorum mediorum et in feriorum adunatio.

2 **Amado** Amare dz Rey trifarie populum/ merceden eis cum sibi videbitur expediens faciendo pietatem in penis eis irrogandis mo liendis exercendo/ et misericordiam eis quoque faciens penas condignas remitte do/ dz etiam eos tripliciter honorare quilibet in suo loco sm eius bonitate et se ruitiu ponendo/ et potiores consulendo ver bisque eorum benefacta laudando et alios eorum laudes fabulari permittendo/ debz insuper tripliciter eos custodire/ honorosa exactibilia non exigendo/ et in quem enitia non faciendo. costque ab iniuste ab iniuriis pauendo et etiam ab exteriorum hostium dapnis preseruando.

3 **Onrrar** Amare honorare et custodire dz rex suos regnicolas/ prelatis quia loco apostolorum ad fidem xpi seminandam ponuntur/ clericum quia pro populo rogando deum rogare tenentur/ etiam quia ibi sacri ficium eucaristie consecratur/ proceres quia per eos regnum nobilitatur/ milites per quos patria defenditur/ et augmentatur nec debent morte pro patrie augmento et defensione euitare/ sapientes quorum consilio regnum in iustitia gubernatur quia scientia iuris est altera militia qua repriimitur audacia et emendantur iniustitia/ ciuitates etiam quia sunt regni radices et thesaurus/ mercatores quia

mercia regnis aliunde adducunt/ artifices etiam et agri cultores per quos terra alimentatur quia regnum est quidam ortus populus eius arbores rex dominus ortus iudices eius cultores proceres et milites custodes iu ra vallatum est muris iudicium et iustitia. Titulo 11. q̄l deue el Rey ser a su tierra

(margin: quomodo regnum comparatur orto et rex domino orti)

(margin: Titulo 11 qual deue el Rey ser a su tierra)

1 **Tenudo** Amare dz Rey ter ram suam voluntate ut bona eius populationum cultura et bona tpra desideret facto ut bonis et si potest suis eam faciat populari cum passus pontium et itineris reparari hos pitalia etiam in villis pro pauperibus et hospitia pro peregrinis facere non omittat

2 **Onrrar** Honoret Rey terram suam factis muros et turres in eius ciuitatibus et castris faci endo et verbis eius bonitates laudando.

3 **Cauidoso** Consiruet rex terram suam muros et turres et domos corruere non sinendo et arbores vel vineas etiam causa inimicitie dissipari non permittendo. Titulo 12. q̄l deue ser el pueblo en conoscer temer amar a dios

(margin: Titulo 12 qual deue ser el pueblo en conoscer amar e temer a dios)

1 **Dos** Duo sunt in anima rationali intellectus vnius ad intelligendum deum et celestia. Alius ad intelligendum et operandum in temporalibus per primum est deus considerandus et q omnia sunt in eo per sm eius opera et effectus eorum et populus credat in deum absque dubitatione amet eum efficaciter sm magna bonitate et ti meat eum sm maxima potestate.

2 **Aquel** Et possit in dei cognitionem populus peruenire habeat fidem si quia non potest deus perfecte cognosci/ spem ut ad id quod credit valeat peruenire/ et ca ritatem per quam cum eo q diligit requi escet.

3 **Sant ysidro** Fides sm ysidorum est de credere quod homo neque vidit. sm aug. est meditari in rebus que sunt credi bilia et in eis firmari. sm paulum apostolum est firmitas sperandarum rerum et inuisibilium probatio et per eam ad dei et inuisibilium notitiam humanus clarificatur intellectus que humana ratione cognoscere neque et ti mor mortis abicitur.

4 **Espança** Spes sm aug est desiderium cum fiducia

UVA.BHSC

bonum durabilis vite habendi et quilibet in deo
spem habere quia eum liberabit a lapsu et ab
eo maxima bona consequetur.

4 **Bienes** Per spem timor humanus
labitur, adjutoria divina
occurrunt veritatis noticia panditur tristicia
repellitur homo fortificatur sustentatur
consolatur et ad summam felicitatem perducitur
nec aliquid prodest fidem habere sine spe.

5 **Caridat** Caritas est amare deum
propter bonum quod ab eo
quis spectat et proximum propter deum. Vel est
amare deum quia per eam desiderat homo
deum videre et suis bonis perfrui et ideo populus
debet amare deum a quo quilibet habet principium
et omnia bona et gloriam spectat quia eum fecit
pulcrum et dedit ei animam ad similitudinem sua
et boni et mali noticiam et debet eum plus quam
patrem diligere.

7 **Merced** Amare debet populus deum propter
nimiam caritatem quam
erga homines ostendit cum filium suum ad eos
redimiendos in mundum misit et plus ob
redemptionem quia in ea plura fecit quam
propter plasmationem est deus amandus quod
dominum bivum creaturam hominem constituit

8 **Dixieron** Timor dei est pavor
cordis humani spiritualis
timentis eius amorem perdere, vel timor est
secundum aug. amor a se contraria elongans
vel est spes mali suspicando quod amat
perdere et malum recipere et ideo populus ti
meat deum ut non perdat eius amorem et
in eius incidat iram et quia de nichilo
cuncta creavit et quod voluit ea ad nullum
rediget et quia justiciam facit dicitur propterea
timete eum qui potestatem habet corpus et ani
mam occidere.

9 **Temiendo** Timor dei metum
diaboli aufert
ad periculos et labores mundi sustinendos
hominem corroborat et aptius eum deviat et est
anime medicina et ditat hominem et fortificat
et in vita ista eum conservat et ad gloriam sem
piternam perducit et ideo populus timeat
deum et omnia predicta consequetur. Titulo
13. qual deue ser el pueblo en conosçer a
mar temer onrrar guardar al Rey

Ti. xvj. qual deue
ser el pueblo en
costar amar temer
honrrar e guardar
al rrey . 16

Ver Nullus de populo
debet desiderare videre
sui regis mortem et qui hoc
dixit palam se desiderare
est elenosus et debet mori et bona perdere

si debet eius vitam populus fidelis deside
rare et si desideravit eius mortem videre
prezerrey. eruat ei oculos ne quod desidera
vit videre quod et poeni dicimus desiderantes
eius mortem debentes aut magnum dampnum
hoc dicit cum l. sequenti.

2 **Dar** Sumatur cum l. precedenti.

3 **Dar** Comodum honorem et placitum
debet populus Regi proposse procu
rare et eius dedecus devitare quia cum plazer
de rey dedecus vel dampnum sentire est
elenosus et pro modo commissi punitur.

4 **Quisieron** nullus debet regem male
dictis in famare quia
quasi paria sunt occidere et in famare et
ideo cum verbis difamans ut proditor quo
ad corpus et bona punitur et si rex ei vel
let parcere taliter ei lingua abscidatur quod
amodo non loquatur.

5 **Lingua** Adulator a Regis abici
atur consortio et si qua mendacia
scienter Regi suggessit ob quam aliquid
erat in tore vel bonis punitur similitudine
paratur pene mendaciosus.

6 **Pariere** Quicumque Regem occidens
vel occidere attemptans
et consilium auxilium vel favorem aut
defensionem ad hoc prestans est proditor vi
lissima morte plectendus et omnia bona
fisco aplicanda perdit et eius domus et pos
sessiones debent diruj et sciens nec hos
detegens est proditor et perdit corpus et
bona si aut eum paciat vel capiat domus
eius non destruetur si ipse et conciliarii
auxiliantes vel facientes ut proditores
morte et bonorum amissione afficientur.

7 **Tiene** Quilibet debet regi consilium
in opportunis secundum suum in
tellectum et locum quem tenet prebere et
scienter ei contrarium tacens levia vel cum consules
si est honorabilis conculcat et perdit bona
si de inferioribus moriatur et ei non suggerens
debet eius beneficia perdere et ingratus eius amo
rem amittere meretur.

8 **Fantasia** Fantastice de rege suo
maledicta credens et sum
credulitatem operans secundum modum operacionis
punietur et credens tamen exulabit a regno
ipsius regis arbitrio designando et fantasti
ce a Rege aliena ad suam petitionem simu
lata suggestione quasi dare posset juridice
dono recipiens vel consilium ut aliquid do
netur prebens perdat donatum cum interesse

UVA.BHSC

alio ei cuius erat restituendo si de eo Rex
conquerebat et si est honorabilis exulabit si
minoris status incarcerabitur tanto tempore
quanto regi videbitur.

9 **Ymaginacion** Dampnum aut
de decus Re
gi suo eventurum perpendens et non obviare
est proditor et ad similitudinem dampni
cui obviare potuit corporaliter punitur
et impossibilia ei suggerens tanquam possi
bilia scienter ut melior a secretione sua
expellat est alevosus et si est honora
bilis solvit duplum soli eius quod Rex
sic expendit et exulabit et si non habet
unde solvat perdet omnia bona si autem
minor status occidetur.

10 **Almadera** faciens aliqua
scienter vel facien
ti consentiens ex quibus Rex posset mori
vel infirmari est alevosus et occidetur
perdetque bona.

11 **Remembrança** Regem
non recog
noscens tanquam dominum et legalitatem cum non
custodiens punitur sicut cum capies et sua
mandata et pacta non custodiens pro modo
commissi arbitrio punitur.

12 **Razones** Cognoscere amare ti
mere honorare et cus
todire debet regem populus eius.

13 **Cognoscimiento** Rex
recognoscere debet populus regem tanquam
dominum naturalem et dei locum in terris
tenentem et positum ad justiciam et veri
tatem conservandam et contrafaciens punitur
ut .l. e. l. xj.

14 **Seguir** Subiectus debet animam
Regis consulendo et ju
vando vie debet amore preservat amare et corpus
eius amet ut ea ex quibus prevaleat consulet
et facere juvet Item et eius facta ut sint
talia que ad eius et suorum cedat commoda
et honorem.

15 **Fallaron** Duplex est timor ex
amore proveniens ex quo
verecundia nascitur et obediencia et iste
dicitur filialis quem filius erga patrem
habet alius provenit ex metu pene qui dicitur
servilis quem habet servus erga dominum et utrumque
istorum est rex applicatus timendus ut amet
vereatur obediat et serviat ei qui posi
tus est per manum dei.

16 **Verguença** Verecundia est signum
timoris ex vero
amore nascentis que facit audaciam Refre
nare et debitam obedire et populus debet Regis
sui mandatis obedire quia inobediens
ei si est honorabilis perdet quod ab eo habe
bat in mercede et a regno exulabit atque
dampna que ob inobedientiam provenerunt
recuperat rex ex bonis eius et si nichil
ab eo in mercede habebat sed tunc dominii sui
tenebatur perdet omnia bona et a Regno
exulabit.

17 **Honrrar** Honor est circa cum lau
de preminencia vel status
quem quis tenet aut aliorum factum vel bonitate
et debet populus Regem suum verbis et factis
honorare. Verbis humiliter vera loquen
do ad Regis commoda quia si verba contu
meliosa regi quis dixit proditorem co
mittit de honore aut facti .j. l. prox.
dicetur.

18 **Honrrado** Datum est Regi ho
norem impendi spiritua
lem nisi et factis honoretur dicente
Jeremia populus iste labiis me honorat
cor autem eorum longe est a me. et ideo subdi
ti honorent factis Regem equalem
sedem non habendo nec dorso erga eum ei
se sedendo nec ei sedenti pedibus ad
altare loquendo nec stanti loca statione
adequando vel in eminentiori stando sed
in loco inferiori vel flexis genibus sua
vota ei humiliter explicando et ei veni
enti assurgendo nec inter eum orante
et oratorium se interponendo nec ei ince
denti aut equitanti adequando nec pede
supra equitante ante ponendo nec sibi
nisi vocetur appropinquando nec in eius
equitatura nisi de mandato equitando nec
secum cubando aut super eum inscendendo
et eius statua est honoranda et sigillum
arma et moneta quia de jure antiquo
delinquentes ad statuam principis fugientes
non amovebantur sine principis mandato
si quis autem contra predictos honores scienter
regis personam afecerit. est alevosus et in
honore positus perdit mercedem quam a
Rege habebat et perpetuo exulatur minoris
autem status occidetur.

19 **Todas** Defuncto Rege debent
prelati proceres magistri
ordinum militarium et ceteri cives honorati
ad tardius .j. vel. dies venire ad ho
norandam eius sepulturam et eius suc

UVA.BHSC

cessorem in Regem assumendo et regni sta
bilitatem firmando et contra facientes facien
tes legittima excusacione cessante sunt ale
nosi et est etiam locus ubi sepelitur ho
norandus nec frangendus nisi justicia

20 **Soterrado** Sepulto Rege de
bent honorati homines
de quibus .s. l. proxima Regem novum
in dominum recipere et ei fidelitatem et obedientiam
promittere et pedem eius atque manum
in signum dominationis osculari officia ho
nores et jura regia sibi commissa tradere
alias contra faciens sunt alenosi honores
cum receptores duplo perditurus si sunt ho
norati et exulaturi si aut sunt minores
comunes morituri et duplum ablatorum resti
tuturi sed si non possunt inveniri perdet bona
nec postea inventi bonis perditus ordo dicit

21 **Entreger** Omnia fortalicia et
ville sunt restituenda
statim post Regis mortem successori
tradende et contra faciens nisi justam
excusationem quare statim venire nequit
probet est proditor bona et vita perditurus
et sic tradita fortalicia rex committit cui
voluit sub omagio quod regi irato vel pla
cato ea quandocumque voluit tradantur quod oma
gium sufficit semel prestari et si de uno in
aliud fortalicia postea mittetur in quantum
rex ille vixerit

22 **Luego** Infra .xxx. dies postquam succes
sor cepit Regnare tenetur
venire fortalicia ex predecessoris dona
tione habens ad omagium faciendum et si
justa causa fuit impeditus indulgetur
ei alii ix dies et post dies una quibus
elapsis maliciose non veniens pot eis
competens privari sicut si habitatores terre
sibi donat in suis foris non custodit aut
leges eis sine regis concessione mutat vel
denegans regi dominium ad eius judicium veni
re recusat aut eius sine noluit parere vel ob
cum sibi non fecit cum cetu ad exitum quo
cantur aut monetam sibi in regno concessa
non permittit in suo loco colligi aut de
gis justiciam in eo loco impediat vel ma
lefactores recipiat aut pacta conventa non
fuerit et predicta patitur rex dictavit eme
dare renuat nec amodo veneratur ad
eius mandatum omnia competens remanebunt
sub regum potestate omagium aut quod prestari
sunt isti donatarii est quod guerram quod

omagium q. regi prsta sub de forma

paciant Regis mandato faciant cum ei vo
luit in fortaliciis Recipiant eius moneta
ibi currere permittant et cum regnio monete
exactionem indixit in locis illis ea sibi solvat

23 **Heredamito** Que dicta sunt
supra .l. proxima
habent etiam locum in habente fortalicia alio
titulo quam donationis sed si iste ex aliqua causa
dubitet .x. dies in dicta .l. concessos venire
et hoc dicat dentur alios .lx. dies pro duo
bus terminis habere .x. quos non privabitur
locis suis nisi regnio malum faciat aut
ea causa malefaciendi muniat vel domum
deneget et sic privatus non debet ea recupera
re nec eius successores etiam si rex
vellit nisi restituat expensis in eorum
compracione factas sed si vellit rex pot sibi
alia eorum compensatione donare.

24 **Fortalezas** Eodem modo facit
omagium prohenda
tarius aut habens fortalicium cum pactis eius
sicut facit donatarius et eisdem causis
privatur sicut habes .s. c. l. 22. et omagia
ista et duarum legum .s. xx. sunt renova
da quotienscumque locum tenentes morte
vel vita mutentur ceti aut vassalli ut
a rege tenentes debent venire ad hono
randum et recognoscendum regem novum et
maliciose hoc pretermittentes sunt ale
nosi competens exilio si sunt honorati affi
ciendi si sunt minores occidendi.

25 **Guardar** Custodiat quis Re
gis sui animam et cor
pus cum animam consignari non sinendo aut
aliquid in sui dedecoris vel sui corporis labem
aut Regni damnum tam consilio ordinando quam
factis modos malum abhorrendi ei sa
naciter suggerendo et ab ipsis regem eri
pere nolens est proditor non minori quam
cum injurians pena afficiendus.

25 **Semejanca** Vassallus non
occidat pauciat
aut capiat regem suum naturalem nec quod
cum in campum pugnaturus appareat immo et
si alius contra eum pugnantis cum vassal
lis dimissis ei cum quo venit suis militi
bus ipse ad partem regis naturalis se
conferat nec contra locum ubi est rex suus
incursum faciat aut excubias nec contra
eius vexilla sit obvius aut eum infamet
verbis nec eius secreta Reveler alias
est proditor

UVA.BHSC

Titulo xv. Que deue ser el pueblo en guardar al rey en su muger e en sus fijos e en las otras sus parientas e duenyas e donzellas e mugeres que con ella andan.

1 Omnis faciens cum regina vel ei consulens adulterium est proditor pena Regem occidentis afficiendus et non servans ei honorem quem Regi servare tenetur ea pena afficiatur qua afficeretur si regi eum non servaret.

2 Mesnadat Rusticitas est recte intelligenda non intelligere. falsitas autem est in juste operari. Et filiam Regis stupro maculans vel regis consanguineam occidetur et si haberi nequit exulat perpetuo bonis amissis. Si in domo Regine stuprata moretur et talia consulens omnia eruantur cum bonorum amissione. Sed si est extra Regine domum arbitrarie punitur. Sed aliquam predictarum violenter cognoscens carnaliter est proditor.

3 Camara Inventus faciendo inhonesta vel facere volendo domine vel domicelle in Regine domo ex quibus ipsa diffamatur ut alevosius occidatur et si non reperiatur exulet et remaneat consanguineorum diffamate inimicus si est honoratius. Si autem minoris omnibus occidetur et si non reperitur perdet bona.

4 Mugeres Carnaliter in domo Regine similiter vel aliam quamque ibi existentem tam servam vel liberam aut quamcumque que non sit domina vel domicella de quibus supra prox. occidetur et si reperiri nequit exulat honorabilis. Sed minoris status occidetur et si non reperitur medietatem perdit bonorum. Sed si cum nutrice regis filium ablactante aut cum Regine senectura est proditor moriturus et bonorum medietatem perditurus et si reperiri nequeat exulaturus et omnia bona amissurus.

Titulo xvj. Que deue el pueblo ser en guardar los fijos del rey e dar les tutores.

Assi como Contra filium Regis primogenitum quod contra Regem committi vetatur committens est pena qua si contra regem faceret puniendus. Nisi quod regem aut reginam insultanti filio si obiceret si non Regina quod non fiendi contra Regem committeret. Item occidens vapulans aut capiens certorum regis filiorum aliquem est proditor morti tradendus vel si inveniri non potest perpetuo cum bonorum amissione exilio mancipandus.

Mayoria Licet patris hereditas equaliter filiorum sit partienda tamen quia regni divisio est dampnosa primogenitus in regno succedet quia per eum dignitatis cum parenti completur desiderantium habere successorem. Et filio maiore non existente regnabit filia maior. Et si primogenitus antequam pater decessit filio vel filia relictis legittimis matrimonio in eum vel eam transmittitur jura successionis in regno quibus deficientibus admittitur propior consanguineus qui non fecit aliqua ob que regnare non debet et hoc vetans est proditor.

3 Mayene Mortuo Rege parvulo relicto successore convenire debent prelati et Regni magnates et jurati eligant iiij vel ad plus v tutores deum timentes regem amantes gloriosos regni naturales Regis vassallos boni intellectus et fame sponsionis successionis post eius obitum non habentes qui jurabunt Regis vitam honorem et Regni integritatem conservare atque augmentum et in justicia conservare. Rex etatis xx annorum sit tenere vel si est filia donec nupserit quo facto ponitur Rex in tutorum potestate et eorum maiori parti paretur. Et si maritum habet Regina ipsa est una de tutoribus principalior dum vidua fuerit. Nolentes aut sic agregari aut tutoribus non obedire legittima causa cessante sunt proditores exilio perpetuo si sunt honorabiles mancipandi si minores morti tradendi. Item dicimus si Rex furiosus efficiatur tutores bona male administrantes pro mortuo commissi sunt puniendi. Si autem rex verbo vel scriptis tutorem elegit ille erit administrator.

Mayendo Regni successor tenetur ad legata et debita predecessoris quia succedens in honore succedere debet in honore nec tamen ob ea solvenda Regni immobilia alienabit. Et si successor est parvulus debent tutores predicta solvere a perdere debent Regis donatia vel si ea non habent

UVA.BHSC

paratam comire tanto tempore quantum Rex et curia de iure decreverit expendendum.

5 **Tutero** Rex impubes vel pro impubere tutores et ipse post pubertatem iurat Regnum non dividere nec alienare et idem iurant vassalli cum vitam silicet honorem et commodo Regis consiliando pro se si venire potuit alias per procuratorem et de hoc faciunt omagium. Licet autem quia difficile esset omnes ad Regem venire ad consilium congregantur et omnes elevantes manus quibus consilium dedit ad hoc potestatem omagium predictum facientibus consentiat. Licet autem vassallorum hoc non faciunt sed unus eorum prestat omagium et qui contra fecerit sit proditor. Sed licet rex predicta iuret potest in aliquas terras donare benemerito sibi in guerram et pace pro eo faciat donatarius et ad eius exercitum vadat et eius moneta ibi currat et iusticiam ibi sibi reservet et appellationes atque minerias alias nequaquam. Et si predicta non exprimantur habentur pro expressis nisi et aliqua de predictis donatarius concedat. Nec etiam hec nisi in illius Regis habebit vita nisi per successores confirmetur.

6 **Una** Occidens vapulans aut iniurians Regis et consanguineum absque Regis mandato arbitrio Regis et curie committentis et patientis persona atque modo commissi et loco et tempore consideratione punietur. Titulo iiii commo el pueblo deue guardar al Rey en sus officiales e en su corte e a los que vinieren a ella

Titulo xbi commo el pueblo deue guardar al Rey en sus officiales e en su corte e a los que vinieren a ella

1 **Amonestar** Iniurians verbis vel factis Regis officiale arbitrio punitur persona committentis et patientis et iniurie qualitate et facienti et loco atque tempore considerationis.

2 **Cognoscidos** Exhibens in presentia Regis ad Rixam arma et si non percusserit vel verba dicens ex quibus audiens ad rixam commovetur committit alevosia occidens aut vel vapulans quem in eius presentia committit proditionem capite et dimidia bonorum puniendus. Si vero in domibus vel castellario ubi rex hospitatur eo non vidente occidat vel vapulet similiter est proditor pena mortis afficiendus.

3 **Bolviendo** Scienter Rixamoves et cum ex proposito anxalitantes in villa ubi rex est occidentur tamquam in presentia Regis Rixantes si vulnus letiferum sit illatum et familiari regis scienter confamiliarem occidens iniuste occidetur et si percussit exulabit si est de maioribus si autem de minoribus est occisor sub occiso vivus sepeliatur et pro percussione manus ei amputetur. Si vero honorabilis scilicet tria miliaria que faciunt leucam unam a villa ubi rex residet occidit occidetur. Si percuciat manus ei amputetur et si ex leucam eadem die ad villam reversus quis occidat vel percuciat arbitrio regis consideratur que dicta sunt .C.e.l.i. est puniendus nisi sit eius inimicus per iudicem datus. Predicta autem non intelliguntur de se defendente contra primo evaginantem arma aut primo vulnerantem sed ista defensio ut sit legittima debet fieri cum moderamine ut pro uno ictu duos non infligat sed unum nisi senciat se letiferum vulneratum et taliter fiat quod magis videatur se quis defendere quam vindicari. Nec ad curiam venientem depredans remanebit impunitus quia honorabilis exulabit minor autem occidetur. Sed in iniuria pena patitur alibi recipientis verbis aut iniurians in loco hac scilicet estimatio agente et paciente cum loco et iniuria consideratur Regis arbitrio punitur.

4 **Vienen** Si die quia exit domum suam usque ad diem quo ad eam est reversus dictis competentibus sine eius et rerum suarum periculo considerans veniens ad regis curiam ex causa necessaria gaudet securitate regia et cum occidens vulnerans capiens iniurians vel depredans est alevosus et de maioribus pro ablatis restituit duplum et exulat per Regis arbitrio statuto de minoribus autem occidetur sed si veniens habet inimicos de quibus timet debet eis denunciare itineris agressione vel iusticia qui eis notificet et si sic certioratus inimicus eum occidat durante securitate predicta occidetur si vero vulneret honorabilis exulabit minor statuus manus amputatione punitur et restituet quod rapuerit duplicatum si autem non certioratus inimicus eum in itinere

UVA.BHSC

occidat uel vulneret patietur penam iniu
si in alio loco puniatur similiter iuxta loci uel delicti
contra benefactorem aut ad curiam uoluntarie
talia committens arbitrio Regis consideratis
que dicta sunt. 6. c. s. i. punitur sed inimicum
per iusticiam sibi datum cum occiderit uel per
ciens non punitur nisi hoc fecit .i. leuca
a loco ubi est Rex .i. quia debet esse securus
eundo et redeundo. Titulo 17 que de
ue ser el pueblo en guardar los bienes
del Rey

Complida

Complida iniuria facit furans uel rapiens aliena et
lo furans aut rapiens Regis
mobilia est elenosius et honoribilis
in malefitio deprehensus occidet aliter
duodecuplo punitur ablatorum et si unde
soluat non habet perpetuo exulabit minoris
aut status in corporibus similiter Regi de
nec de ablatis reintegretur tantum
potest esse furtum uel rapina quod eo ex furti
qualitate et temporis consideratis esset prodi
tio et tunc Regis arbitrio punitus delin
quitur immobilia aut capiens occultas
uel hoc facienti cum posset uetare consentiens
ens si est de maioribus perdit honores et
tantumdem de suo occupatum et in corpo 3
ribus ad Regis arbitrium detinebitur
et si unde soluat non habet occidetur proditor
aut non intelligitur de eo qui detinet
bona regis credens se in eis ius habere.

2 **Metense** fugientem ad Regis
domum uel penum ne
mo eximat nisi sit proditor uel alieno
sius fugitiuus et tunc iudex non alius eum
eximat in aliis aut delictis culpabilem
tenens in domum aut penum iniu pete fa
at et cum contra predicta eximens violent
occidetur nisi esset banitus aut notorius
Regis inimicus et se receptans que eximere
licet cuilibet nisi rex esset in domo illa
quia tunc non est educendus sine Regis
mandato. Titulo 18 que deue ser el pu
eblo en guardar abastecer e defender los
castillos e fortalezas del Rey.

Rain

Rain. Nullus Regis sui
locum aut fortaliciam
fal-tinere aut al dolose capiat
uel capienti consentiat aut co
silat aliter ut proditor equalis domini occiden
bonis perditis occidetur item de perdente
sua culpa castrum a Rege sibi commissum et
eum auxiliante et ei consilium prebente
ad hoc nec etiam donatarius loci aut for
talicii illud uendat aut alienet extraneo
uel ei qui guerram Regi sit facturus
aliter est proditor donatum sic alienatum per
ditur et perpetuo exulatur item cum talia
uult sicut uendere donatarius debet Regem
certificare et preferetur si tantum uellet pro
eo dare quantum ab aliis offertur

2 **Lealtad** Cum Rex alicui castrum
committit custodiendum debet cer
tus terminus prefigi .i. quod si per receptum
castrum et ad tradendum spectet tenens illud
post quos si non uenit recepturus expe
sas ob hoc factas tunc defendere retine
ri expensas arbitrio Regis aut duorum aptis
bus electorum arbitrio taxandas necesse
propter eas castrum potest donec soluatur
retinere et ad tradendum castrum debet Rex mit
tere suum certum et cognitum ianitorem qui
coram testibus tradat illud coram quibus
de traditione fateatur recipiens se contentum
mandatum aut Regis de castro recipiendo
fiat per Regis oraculum in presentia tenentis
et recepturi.

3 **Pusieron** termino assignato
et ianitore ad castrum
recipiendum deputato si recepturus non ue
niat nec iustam excusationem tenenti quare
non uenit mittat tunc de eius proditione ob
hoc contingente recepturus tanquam faciens
dominum castrum perdit sed si iustam misit excusationem
sed alter ideo dimisit uel minus debito mu
nitum perdit tunc tanquam perdens dominum suum castrum
et licet uterque sit proditor tamen maior est pe
na perdentis quam in receptione moram habent

4 **Castellos** Cum Regis castrum
primitorum datur potest
Rex propter celeritatem aliter mandare
quod recipiat id sine ianitore et tamen illud
sicut si cum ianitore recepisset custodire sed
eo recepto si rex uult quod id retineat debet
mittere ianitorem ad eius traditionem cele
brandam item si fortalicia uetus ob fra
gilitatem uel ruinam defendi requiret
et hoc dicat Regi recepturus rex tamen nihilominus
ei mandet quod recipiat non debet fieri cum iani
tore sed recipiens erit proditor ob eius perdi
tionem culpa sua contingentem item cum
per dominum castrum donatarius sub conuentu
aliquo ut dominum in eius potestate recipiat
ad finis implementum traditur tunc excipiat

UVA.BHSC

homines donatarii et intrent gerbentes fini-
tores cum vexillo recipientes castri ponatur
et proconizetur quod locus ille est regalis et
statutus in concessione diebus sic stantes alan-
tur de victualibus donatarii ibi inventis
et si ibi non sint teneatur eis expensas solvere
et talis receptio potest fieri cum janitore vel
sine, et si regi sine oppositione non tradit
castrum requirat rex donatarium ut veni-
at ad emendam faciendam et si venit pe-
tat illud per curiam, si autem non venit faciat eum
per iiij dies reptari et per tres et per unam diem
quo non comparente potest eum si in castro cum
cepit occidere aliter perdet illud, sed si infra dic-
tos terminos venit et inducias pro consilio
querendo petierit debet habere .xxx. dies dato
prius fideiussore vel omagio vel alia sa-
tisfactione de castro iuxta non minuendo
quod si contra promissa fecit potest contra eum ter-
mino concesso non expectato procedi.

5 **Dlamni** Propter etatis defectum in-
firmitatem aut inimicorum
timore vel accusationis quia tunc persona
sui defensione eligere potest quis per procu-
ratorem castrum recipere, sed procuratore
castrum perdente erit proditor cum constitue-
ns.

6 **Tener** Tenens pro alio castrum
debet esse ex utroque parente ge-
nerosus fidelis magnanimus bonis intel-
lectus medium inter probitatem et largitatem
tenens qui hominibus victualibus et armis
castrum tenens bene munitum non illud tradat
tradi mandet inimicis eius, aut uxoris vel
filiorum captionis torture vulneris vel mor-
tis timore ei illato perdendum aliter erit proditor

7 **Escuser** Cum aliqua de causa
castrum tenentem absentari
contingit alium loco sui consanguinitate et amo-
re sibi coniunctum ex utroque parente generosum
non proditorem aut alevosum aut ex
talium genere descendentem cui omnes
de castro de legalitate prestent omagium
dimittat, et ipse sub omagio promittat
discedenti omnia complere ad que ipse te-
nebatur nec ob eius mortem captionem
aut vulnus tradat etiam de eius mandato
castrum inimicis, nec ei in sua pota-
te non existenti aliter est proditor, et si ambo
vel unus eorum id sic tradere vellet ini-
micis, cum eo existentes id fieri non permittant
aliter labem proditionis incurrent.

8 **Estando** Infra castrum mortuo
alcayde alio suo loco

non dimisso teneat illud propinquior ex
consanguineis inter consistens si etas aut corpus
ei non refragatur aliter melior de consisten-
tibus intus legalis et dominus castri aminus
qui faciet ea ad que tenebatur defunctus
sub pena proditionis, item si alcaydus
quidam castrum ab alio iniuste detentum per-
fecit vel hoc facienti consensit proditionis
crimen non evadit.

9 **Tener** munitum recipiens castrum
in militibus balistariis et
aliis hominibus armorum secundum conditionem cum
domino celesti defendentes et faciat
bene intus et extra vigilari et mutet
vigilantes ne continue in uno loco custodi-
ant, et de male officio sibi commisso utente
faciat iustitiam, et si invenit vigilando
deputatum dormientem et ter excitatus et
castigatus ad dormitionem redeat precipitet
eum per castri murum, si autem eius defectu
culpa castrum perditur prout ut tenetur non
sunat erit proditor.

10 **Vianda** munitum castrum alcay-
dis aqua et victualibus
ab aere minus corruptibilibus molendi-
na manualia ligna vestiaria sal et ole-
um non omittat et que dies ad minutum
dedit integret intromittat quorum defectu
si castrum perdit inde incurrit proditionis.

11 **Armas** Armis adeo dimissis
et etiam propriis muniat
bene castrum illud tenens et a furto rup-
tione et immoderata consumptione ea cus-
todiat, aliter si ob hoc castrum perditur erit
proditor et etiam si non perditur solvet
lisina sua culpa perdita cum dupli pena

12 **Sabidores** Sunt castri defen-
sione cordis huma-
nitas ad pugnandum etiam contra patrem
aut filium vel quendam dominum ex adverso
demente constantie animositas ad fame
sitim vulnera mortem et alia pericula
sustinenda et intellectuose discretionis
sagacitas ad omnia ordinate disponen-
da non deficiant in reclusis et maxime
in eorum duce.

13 **Sabiduria** ita discrete se ha-
beant viri in cas-
tris obsessi nequis absque ducis mandato
portam apiat pugnaturus quia esset
proditor si ob hoc castrum perderetur vitam
et bonorum medietatem perditurus vel vitam
solam si non perditur quia contra ducis
preceptum exivit nec dux castri aliqualiter
expectat. Ubi cast custodia debet esse perpetuam

prodicionis cura nec permittat arma in
moderate sine causa expendi.

14 **Engenoso** Talis in duce castri
ad sit discretionis
sagacitas ut contempletur modos per quos
cum machinis aut aliis exquisitis defe
nsionis modis inimicorum dolum deludat et
castri defectus atque suos sciant omnes ob
sessi inimicis occultare.

15 **Entendimiento** Cum
aliqua
pars obsessi castri diruitur vel dirup
ta erat antea omnes obsessi constate
aut probitate nemine excusante personaliter
operentur ut fidelitatem quem generi pro
ponderat fuerit illibatam alioquin si ob hoc
castrum perdetur operari recusantes prodi
tionis macula denigrantur.

16 **Acorrer** Dux castri alibi tempore
obsidionis existens cum hominibus
armis et victualibus cito succurrat ut
si illum ipse deniat castrum pro posse in
gressuris vel si tot secum homines ducat
cum obsidentibus pugnaturus et si sic
moritur vel capitur non erit proditor
licet castrum perdatur alioquin si steterit aut tenet
plura castra primo occurrat magis exe
si et si sunt equaliter indigentia ei
ex cuius perditione maius periculum sequeretur.

17 **Acorridos** Regnicola vales
castro obsesso succur
rere hoc non faciens est proditor sed
non erit proditor si inimicis alius for
talicium ad sui receptionem postulantibus
vel occupantibus non resistat licet sit
per Regem arbitrio curie puniendus.

18 **Dicho** Tenens castrum a Rege
statim absque mora cum
rex ei miserit nuntium quod deniat sibi
castrum restituturus debet venire nullo mo
do excusandus nisi captione infirmi
tate aut magno diluvio. et postquam ad
Regis presentiam accesserit manualiter assig
nato janitore per Regem tunc statim in
roget an contentabitur si castrum illi jani
tori tradetur et rege respondente quod sic
dicat astantibus quod sint testes et tunc
dabit castrum janitori cum armis et muni
tionibus regis aut proprio pro eis emen
dis recepto traditurus nec tamen janitor
illud nisi sit ibi presens castrum recepturus
vel eius spalio propinquior recipiat ar
ma aut in defensione expensa non te
netur solvere ymo sua ibi refusa tene
tur Rex ei solvere nec etiam Regi mandante
per nuntium aut litteras quod antequam ad eius pre
sentiam accedat tenens alii tradat castrum
hoc faciat propter falsitatem litterarum aut nun
tii periculum evitandum qui aut secundum pre
dictum modum non restituerit castrum prodi
cionis macula sicut dictum sunt et dicetur
non euadet.

19 **Maguer** non dicitur proditor nolens
castrum alii per falsas litteras
aut nuntium tradere nec si coram testibus
probis dicat quod ei qui est recepturus non
tradet propter periculum instans cum nec re
cipiens hominum ad defendendum copiam
habeat et hoc ipsi Regi per litteras significet
sed si habet jussionem parentem statim restituat
castrum.

20 **Segunda** Si dominus sit vassal
lum castrum defen
dere non posse et semel dicto sibi per
vassallum vel alium eius loco genosum
secrete vel coram aliquibus consiliariis
tercio coram curia quod mandet illud reci
pi justis rationibus quare defendi nequit
expalatis rex recipi mandare non curet
post tunc id tenens sibi citatorie denuntiat
quod usque ad ix dies mandet id recipi quo
bus elapsis si castrum dimittat labe pro
dicionis non incurrit si preteritam fuerit
legis sequentis.

21 **Afrontado** Facta precedente
castrum citatoria
denuntiatione secundum legem precedentem ex
pectet post ix dies citationis per dies ix
quibus elapsis convocatis militibus re
ligiosis et agricultoribus si sunt in castro
aut locorum propinquiorum referat eis quod dixit
Regi et ostendat que ibi dimittit quod
arminus debet dimittere cane muriilegum
gallum ceratamtaram arcesia ollam et
aliqua alia utensilia domus et domu
m coram presentia exeant sui et ipse ultimo
et claudat castri januam cum clave qua
donet regi vel si timet itineris periculum
coram eis per murum intra castrum ea pro
iciat et si pluris sit ibi debet pulsare
campanas ad consilium congregat et consilio
predicta intimare et si non sit in tribus
primis locus ubi sit ecclesia et consilium hoc faciat
ut antequam castrum perdatur possint providere quibus
factis non tenetur de castri amissione.

22 **Hardando** Si dominus vassallo
pensionis castri
retardet solutionem fuerit vassallus. modo legis 2
. b. e. quo ad denuntiationem tunc in presentia qua

UVA.BHSC

usque ad xx dies extra licet dec semel Regi di cat quibus elapsis faciet denunciatoriam citacionem .xxx. dierum et postquam teneat xx. di ebus quibus elapsis fuerit proditor legis prox. precedentis et potest castrum dimittere solo aut maiores dentur hoc casu quam in l. superiori dilaciones quia de maiori periculo ibi agi tur hic.

23 **Culpado** Menosus est vassallus Regi suggerens inten cionem plus hendi cum castro quam alius pro causa modici salario non recipit vel tamen petendo quod dominus implere nequiret et ob hoc vult sibi dimittere sive verum sit quod asserit sive falsum sed si tempore periculi hoc faciat erit proditor utroque (?) casu antequam dimit tat fuerit legis proxime superioris doct nam et potest tunc dimittere sed si causa dimissionis non esse vera probetur erit proditor vel si quod celavit ob quod post dimissionem castrum recipiant inimici.

24 **Trabenar** Si Reges ob pac ta guarda castra per aliquos tenenda tradiderint et vassal lus naturalis Regis pacta non guardantis castrum tenens ab alio rege de castri tradi cione interpellatur non propter hoc castrum sui regis alii tradat licet hoc fuit in pac tis deductum sed nec regi suo donec pacem vel in minutoribus pacta xx diebus eum faciat cum proditionis comminatione rep tari quibus elapsis faciat alii Regi denunciatoriam citacionem cuius termino elapso tradat castrum regi suo.

25 **Voluntad** Cum Rex extra legis .c. proxime vassallum vult reptare non per se ipsum reptet sed det militem reptatorem et vassallus cum janitore ut recepit tradat ei castrum osten dens ei quod cum sic compellendo gravat in eius tradicione fuerit proditionem legis superioris et erit ab utroque rege excusatus ex quo tempestive alium Regem certificaverit.

26 **Dando** Si ab alio Rege per se vel alium vassallus ex tradicione castri regi suo facta repetatur ponat se vassallus in regis reptantis potestate ostendens se bene ut lex dicat fe cisse et tunc non potest ob hoc ab aliquo jus te reptari.

27 **Mandando** etiam de Regis sui mandato non tradat vassallus Regis castrum fidelitatis alii Regi sed faciat tunc regi suo denunci atoriam castri citacionem et ipse citacionis elapso tradat illud regis sui janitori deputato ut non repetentur postquam.

28 **Acordando** Si alterius Regis castrum causa pactorum guardandorum alterius regis vassallo traditur aut naturali et rex cuius est castrum pacta fregit non tamen ob id tradat sine man dato domini regi suo sed requirat frangentem per exemplos tres dierum triginta ut dampna regi suo emendet et si noluit emendare tamen dum de castro sibi faciat guerram donec emendet aut tradi mandet castrum quod si al regi suo traderet semper valeret minus.

29 **Caesciendo** Si castrum causa legis .c. proxima nenti regis naturali vel vassallo tradi tur et ambo pacta non fuerit licet potest id alii Regi tradere requisitis tamen primitus ambobus de concordia si potest et per firmum et cuius est castrum denunciatoriam citacionem sed non sic potest tradere castrum alterius regis vas sallus erit naturalis sed ab eo sit dispnatu ratus quia hoc non potest fieri donec eam per dendi naturalitatem fecit.

30 **Guardados** Nullus Re gni castrum cum pactorum guardandorum sub fidelitate detentum capiat vel capi faciat alioquin erit alevosus nisi de voluntate utriusque regis concordato et missis janitoribus ut alii custodirentur et tenens noluit id tradere quo casu est pro ditor illius non tradens vitam et bona per diturus vel si tenens respondet quod tradet illud et ad hoc tamen recipiens plus debito dilacionis tempore minuat aut ter ram dominum dampnificet vel depredetur tenens vel per minores et noluit emendare et .i. ix. Regis contra citacionem hoc sibi denunciato etc. dies eo facto recusante quo casu et potest capi et de eius bonis dampna duplicata re sarcientur.

31 **Domar** Ob duas dumtaxat cau sas potest unus Rex alterius castrum causa pactorum guardandorum fidelium suppositum pro suo vendicare si sit pacta fregit et per alium fuit per curiam .xxx. diebus et ix. et tribus insuper diebus requisitus ut emendet aut si postquam guerram inter se fuerint sed si in aliquo casu de tribus le gis precedentibus ambo reges vel unus con tra castrum capit statim concordent de alio qui dictum castrum fideliter teneat.

UVA.BHSC

Naturaleza Domus nobilium seruitate castrorum gaudent et earum effiratores aut emptores pro mero imperio regis et iure perpetuo arbitrio. Et vassallus regis undique villam castrum aut fortalicium acquirens tenetur regi sub pena prodicionis tradere. Si sit alterius regi subiecti est vassallus ei tradat seruitate ut ad regem perueniat recepta ne regem naturalem ex hoc perdat alias est proditor. Idem si est vassallus et naturalis regis et proprium locum aut fortalicium perdat et recuperet quia tamen regi tradere. Idem si fiduciatus de recuperatione antea se expediat a rege et alterius efficiatur vassallus quia talis fraus sibi non prodest. Si aut est naturalis nec vassallus licet nouiter acquisitum tamen regi tradere non tamen perditum et recuperatum. Si uero domini regis est vassallus et alterius naturalis acquisitum in eius naturalis non tradet ei cuius est vassallus ymo ei cuius est naturalis nisi ex causa legitima ab eo sit disnaturatus nec valet disnaturacio nisi ex iusta causa regi prius secrete ostensa et postea per curiam ter requisitum et sic ut dictum est regi non tradens est proditor.

Titulo XIX qual deue ser el pueblo en guardar al rey a sus enemigos.

h Hic primo queritur quid est inimicicia. 2° quotiplex est inimicus. 3° qualiter populus regem et patriam ab inimicis debeat custodire. 4° que est pena eos ut amicos fouentis. 5° qualiter populus tenetur ad exercitum venire. 6° de non venientium pena.

1 Enemiztad Inimicicia est maliuolentia racione legis aut iniusticie siue iniurie illate aliam uel suos perueniens. Et est duplex inimicus communis et palam cum rege guerram faciens. Et proditor et iste peior quia nulla peior pestis quam domesticus inimicus.

2 Guarda Quilibet vassallus uel naturalis tenetur regem suum ab inimicorum aduersitatibus posse eciam si ad officium custodie non sit deputatus custodire nec eum occidi vulnerari aut iniuriari permittat alias est proditor.

3 Regno Cum quis in regno contra regem insurgit ad inobediendum vel alia dampna faciendum et proditor vitam et bona perdituri. Ad cuius rabiem pestiferam celerrime sopiendam tenentur omnes regnicole et non vocati ad exercitum adunari nullo priuilegio dignitate aut condicione aliqua excusentur nisi religione claustrali reclusi aut diuinorum officiorum celebrandorum vacatione impubertate infirmitate aquarum inundacione ventorum validissima flacione uel septuagenaria etate nisi intellectu uel consilio que multum in talibus sunt necessaria floreat senex ille ab exercitu aut nullus debet nisi vulnere aut infirmitate arma capere impeditus redire et ad perdita occurrere volens ea pena qua insurgens plectetur. Propter in virorum defectum mulieribus succurrere iubentur.

4 Guerrear Cum inimici patriam ad preliandum uel locum obsidendum aut iniustitie causa intrat omnes regnicole ad exercitum eciam non vocati congregentur regem suum a tantis periculis ut euasuri aut a regno expellantur. Vel si ob eorum defectum rex fuit occisus vulneratus captiuus aut exheredatus ea pena plectetur qua illi quorum culpa talia perpetrantur insequitur. Nisi racione legitima excusent.

5 Desonrra Si locus ab inimicis obsessus ob culpam exercitus non venientis occupetur honorabiles qui non venerunt exilio et bonorum perdicione plectitur. Minores aut bonis et vita priuantur. Et si in hoc regi mala que 6. l. proxima dicuntur succedant puniuntur per modum ibi declaratum.

6 Algunas Cum inimici patriam intrant belli certamina regi dari omnes arma capessat et celerrime occurrant regni naturales et habitatores per modum 6. e. l. 3. dictum. Nullus nisi in dicta lege contentis excusando contrarium aut faciens est proditor.

7 Entrar Cum rex terram inimicorum intrat vastaturus omnes ab eo vocati in termino prefixo sint cum eo. Alias legitima excusatione cessante perdunt mercedem quam habebant et a regno expelluntur. Ab eo aut sine licencia discedentes ut proditores puniuntur ob quod exulabunt. Si sic rex ibi morte aut decessus incurrat grauius puniuntur consideranto regis dampno.

8 Tener Rege locum inimicorum obsidente omnes vocati in termino aposito ad eius exercitum adueniunt. Alias exulabunt et inde sine regis mandato

distedens ob aut defectu locis acquiri no potuit pret suorum bonorum in mobilium medietatem sed si ibi non fuit omissus inultatis aut insuriatis puniretur ut dictum est. c. l. proxima.

4 **Dentro** Cum rex initium inimicorum eius est belli diuinus etiam pena omnibus de quibus. d. c. l. 3. et. s. dicitur cito ad belli terminum venjant etiam non vocati al honorabilis equilabit minore misup bonorum medietate pditur et ante bellum ab exercitu distedens si est nobilis cum medietate bonorum amissione pmio equilabit maiore vita puando si in acie fugiens vel inimicos se oferens est proditor vitam et bona pditur et domus eius subuertuntur nec filij eorum aut uxores in suis domibus eos recipiant aut sibi cohabitent. Titulo xx. q̄l deue ser el pueblo ala tierra onde son naturales.

ut no acordo debe ... ser ... in tem ... inimicos

Tit. xx. q̄l deue ser el pueblo ala tierra onde son naturales.

5 **Apeter** Dilectio magna generatur naturalibus erga patriam que in causalitur sed maxima naturalitas patrie est nativitas ideo ut talis naturalitas augmentetur optant matrimonio generare temperstiue ut post se relinquat semina loco suo dicente domino crescite et multiplicamini et replete terram.

2 **Apercebidos** Ut pplus augmentetur contra matrimonium juuat sed caueant contrahentes ne nimis juuenes aut multum senes vel senex cum iuuene vel male complexionis aut infirmitate laborante ex qua generatio impeditur matrimonialiter copulentur quia hoc facientes patrie amicos se non ostendunt quorum generatione non juuatur et talis sit copula ex qua peccatum non fiat nec tempore infirmitatis aperatur coitus quia tunc generati multotiens nascuntur monstrosi quibus esset mors potior et melior quam vita.

3 **Amuchiguar** Ad perfectam alimentandi doctrinam requiritur quod alimentans amet alimentatum et illius fugaciter ut perficiatur consuet atque sciat eius uti seruitio. pater igitur filium ales diligat et consulet ut ad perfectum corporis et morum perueniat atque sciat ab eo seruitia filialia sumere quia sibi naturaliter debet.

4 **Criar** Ut alimenta legis procedentis exigentur satisfat homines ut terra et domus bene colantur et fructus afferant ad ducendum alimenta quod facientes et fieri mandantes diligunt patriam, certi autem validi hoc non facientes eius se demostrant inimicos et io mediantes validi ex quibus patria commodum non assequitur non solum sunt a patria expellendi sed etiam non debent eis elemosine erogari.

5 **Lavor** labor dicitur opera ex qua domos et loca facta ut agricultura generatio pastus et similia. opus autem dicitur quod in ... loca vel domos fit ut faciunt fabri, cerdones monetarij et similes et in his fiendis dicitur adesse legalitas perfectio et complete possibilis labor.

6 **Entendiendo** Bene cultatores agricolarum debent et fortitudine vigere arte ad colendum colenda et domandum ad seruitium animalia domanda fortitudine ut que arte nequeunt colere vel domare viribus frangant ut silvas notiua vel occidant ut feras damnificantes et inimicis sint resistentes. h. d. c. l. sequenti.

4 **Apoderar** Dumanij ... l. pre.

8 **Apoderado** Ut terrigene terram ab inimicorum possint incursu liberare castra teneant munita militibus et peditibus bonos habeant equos et armis non deficiant et in victualibus habundent atque pro guerre tempore prouisas teneant anticipantes. Titulo xxj. delos cavalleros e delas cosas q̄ hā de fazer.

9 **H**ic primo queritur quare dicitur. ij. qualiter est eligendus. iij. qualis debet esse. iiij. quis potest eum armare v. quis potest armari. vj. qualiter vij. qualiter est gubernandus viij. quod debet observare. ix. quid debet facere. x. qualiter est honorandus. xj. quibus ex causis perdit honorem militarem.

1 **Cavalleria** Miles dicitur a malo quod pro patrie debet sustinere defensione et quia mille quia antiquitus mille eligebantur in milite et in yspania dicitur eques non ab equitando sed sicut honorabilius quam vincunt equitando sicut pedes ita et miles est honorabilior certis defensoribus.

2 **Millenarius** numerus est honorabilior numerorum

Tit. e d [illegible]

UVA.BHSC

et io antiquitus de mille unus miles eli
gebatur laboriosus et ad laborem continuus
atque crudelis in preda inimicorum et occisione
nec propter ictus cito deficiens et solebant
eligi venatores quia erant laboriosi fabri
et carpentarii propter ictus frequentiam et
etiam carnifices ut crudeles in occisione et san
guinis effusione sed quia isti multociens ut
in veredictis aciem fugientes relinquebant
electi sunt homines naturaliter verecundi quia
verecundia prohibet militem fugere et facit
eum belli victorem et boni generis fuerunt
electi quia vero in yspania boni dicuntur vul
gariter algo io generosus dicitur fijo de al
go hoc est filius boni alibi autem dicuntur gen
tiles i. nobiles quia gentiles fuerunt in
ordine vivendi ceteris nobiliores et ista no
bilitas provenit tripliciter ex genere scientia
vel bonis moribus sed magis dicuntur nobi
les ex genere antiquo si bona ducunt vitam
et isti generosi sunt eligendi ex recta linea
bonorum usque ad quartum gradum qui est in
pravo descendentes.

3 Fidalguia

Ex utroque parte generosos proveniens
proprie dicitur nobilis sed ex parte generosa et
matre non generosa non est nobilis licet sit
generosus i. est fijo dalgo sed ex generosa et vi
liano genitus parem sequitur io non generosus.

4 Bondades

Quatuor virtutes de
bent in milite radicari
prudentia fortitudo temperantia et justitia
que per arma militaria designantur per
vestibilia prudentia quia a malis corpus
custodiunt per antiposita ut scutum fortitu
do quia infirmitate roboratur per tan
gibilia que inter vestita et in vasoria
medium tenent temperantia et per in vasoria
in manibus erecta justitia figuratur
sed quia non semper miles potest omnia ista
arma portare in signum predictarum fuit
inventus ensis quem semper secum tene
at per quem ille dicte virtutes figuratur per
manipulum quia manu clauditur pru
dentia per pomum fortitudo per arriatum
temperantia et per ferrum ex utraque parte
scindens justitia designatur io cum ense
recepit insignia militaria miles cum ar
matur et non cum aliis armis.

5 Sin

Intellectum debent milites hic
al vigere ut defendenda defen
dant dampnificanda dampnificent cru
delitatem inimicis pietatem amicis oste
dant strenui in suo loco et non cupientes que
habere non licet se demonstrent et que sic
recte intelligunt sciant deducere ad effectum
hoc dicit cum lege sequenti.

6 Entendudos · usando

Fortes et feroces in hostes sed mites et
humiles in suo debent esse milites ut in bo
nis moribus perficiantur.

7 Arteros

Sagaces et practici de
bent esse milites ut per sa
gacitatem paucis multos devincant et exerci
cium bonum armandi equitandi et feriendi
practicam acquirant.

8 Leales

Fidelitatem super omnia fulgeat
miles que mater est bonorum mor
sine qua patria non bene defenditur et eius
defectus generis honorem abiciat et ad vere
cundie labem deducit infidelem.

9 Cavallos

Cognoscere debet miles
equum et arma ut eius
in cognitionis pretextu calamitatem non in
currat et equus sit puri coloris boni
cordis membrorum convenientium et ex bona ge
neratione quia magis quam cetera animalia
generi correspondet et sciat eum in bonitate
conservantia conservare malum bonum et au
ferre et eum ab infirmitatibus curare ar
ma autem sint levia et fortia.

10 Fechos

Nullus potest alium militem
facere nisi et ipse sit miles
licet in aliquibus terris magis de usu
quam de ratione et de jure rex aut eius filius
non milites quantum milites armare nec
debet rex aut imperator antequam sit miles
munus conservationis nec coronacionem recipe
nec potest quis semetipsum militem facere
cum inter dantem et recipientem debeat esse
distinctio personalis nec mulier quamvis
regali aut imperiali prefulgeat digni
tate potest suis manibus militem armare
nec hoc potest facere impubes aut fatu
us nec clericus aut religiosus nisi cum
religio eius fuerit militaris et ipse
miles quia nec tales possunt opera mi
litaria exercere.

11 Fallescimiento

Non debet fieri
miles multum
pauper nisi prius cum armis unde vivat ei conferat
nec in membris defectuosus aut mercator vel
notorius proditor aut aleriosus aut pro tali
judicialiter datus nec ad mortem dampnatus
nisi prius pena et culpa sibi remittatur nec se
mel miliciam derisorie recipiens ab eo qui
non potest dare vel si recipiens est talis qui

UVA.BHSC

no potest eam recipere vel faciet in derisionem etiam si sit habilis recipiens et dans nec pro ea militia emenda.

12 **Limpieza** Pridie ante militiae receptionem vigiliam teneat armandus et amissis vestibus est per servitores balneandus et caput abluendus et in thoro splendido cubandus et ibi est per milites preciosis pannis induendus deinde ad ecclesiam ducitur vigilaturus et deum pro suis peccatis dimittendis et ordinis militaris observantia rogaturus flexis genibus alio autem tempore pedibus se pro posse sustineat.

13 **Espada** Transacta vigilia de qua dictum est proxima audiat militaturus missam et ea completa accedat cum armaturus in militem sciscitans an velit militare quo respondente sic interroget an servabit eam modo debito et hoc sibi concesso calciet ei vel calciari faciat per militem calcaria a dextris et sinistris in signum rectitudinis deinde cingat ei super vestimenta ensem aliquantulum circa corpus astrictum in signum quod propinquas habeat virtutes. iiii.or de quibus dictum est capitulo 4 sequenti tunc parum armari milites omnibus armis capite decepto deinde evaginet ensem eum armans et ponens ei in manu dextra et faciat eum tria iurare per fidem mortem non timere nec pro domino naturali seu pro patria et det ei alapam in signum recordationis dicens quod deus eum permittat quod sic promisit adimplere et statim armans et omnes alii milites astantes dent ei osculum in signum federis inter eos inite et id faciant eo anno alii milites quotienscumque reverit in inventa propter quod fidus non potest se ad punitionem in iniuriam nisi propria distinctione

14 **Vestir** Armato iam milite distinguitur ei in primis ensis per dominum suum naturalem aut alium probum hominem vel honorabilem militem et iste talis dicitur patrinus militis novi

15 **Vedado** Honoret miles eum armatum in militem contra eum non pugnando nisi in adiutorium domini sui naturalis nec etiam tunc eum proprio manibus eum invadet nisi dominum vellet ictibus invadere nec facto vel consilio sit in eius dedecus aut dampnum ymmo eum certificet ut caveat nisi ex certificatione suo domino vel consanguineis certificantis quorum morte tenere vlaster (?) mors exheredatio aut iniuria sequi posset et tamen eum contra omnes alios

iuvari nisi contra predictos et contra eos cum quibus ipse vel pater suus amiciciam firmaverunt eadem ratione et predicta obstringet etiam circa patrinum eum dein gentem infra tres annos quidam tamen dixerunt quod infra septennium.

16 **Mantener** miles per villam equitet equum cooperta clamide semper ense cinctus nullo post se in equo eo equitante et tempore guerre et villam in equo armatus vadat.

17 **Paños** Arma pulsum et vestes rubeas ferat viridas aut virides quia magis sunt leta portant milites novi ad patriae modum deserviant in cedendo comedendo et equitando portet clamidem talarem ad collum nodatam tale quod caput exire queat cuius longitudo significat humilitatem et nodus religionem ut per dictam clamidem inter ceteros consistant

18 **Comer** bis comedant milites panis tempore in die de cibis bonis et bene paratis et tempore guerre bis de manducari et cibis grossis ut si contingerit eos inediam sustinere citius sanarentur et in per die aceti cum aqua tempore calido ad effugandam sitim bibant nec multum dormiant nec in thoro delicato sed visus armis ut duriores efficiantur cubent ut victorie honor amicitiam preferatur.

19 **Apuesta** Dicis tempore audiat milites ystorias militares et cantilenas ut quod tempore guerre bene discant cum scripuli sitis pacis gestorum auditu eis depingantur.

20 **Señaladas** Miles antiquitus in brachio dextro ferri calidi stigmate signabatur et cuius nomine genus et patria in matricula scribebatur ut cognosceretur et si delinqueret puniretur nec in eius ore mendacium sit inventum et militem vel dominum ad paupertatem vel humilia indebite derivatos defensionis presidio possetenus adiuvabit et mandata fideliter custodiet nec equum aut arma nisi domini mandato aut necessitate de pressione vendidabit a furtis caveat maxime equorum et armorum commilitorum in expeditione armorum existentium.

21 **Fazedras** In dictis curialis humilis mensuratus et veridicus sit miles et in facto armorum verba proferat audaciosa et ut magis animetur fas est amasia notare tempore tamen suo licitum est ei ad bonum adiuvandum

UVA.BHSC

et malum abicientis mentum et in suo sit fidelis firmus bone promissionis signatus obediencie et armorum vestimentorum paratus ornatus.

22 **Onrrados** Honorent ceteri milites quia sunt clipeus et defensio patrie nec quis in eccia eis preponatur aut verbis gravet nisi sit eis equalis vel maior nec eorum domus nisi ob eorum commissa aut de regis mandato vel iusticie precepto invadatur nec in iudicio pignus eo vel eius uxor aut clamide vel clipeo ibi existit extrahi debet nec eius arma vel equi si alius inveniatur pignorentur sed nec equus sui corporis etsi alios non inveniatur nec huius pretextu ab eo alii quo equitat descendat exhibeant ei ceteri reverenciam nam et ipsi dignitatem imperialem aut regalem potest adipisci quod nequeret antequam miles esset sicut nec episcopus antequam presbiteratum.

23 **Conoscidos** miles ex privilegio omissam allegacionem etiam post rem iudicatam opponere potest nec propter iudicia torquetur nisi ob prodicionem in regem vel patriam commissam nec pena vilium ut furca aut strictione sed decapitacione vel fame occidetur sed ob furtum rapinam alevosiam vel prodicionem capitur vel in aquis demergitur aut bestiis latronibus traditur nec ex causa rei publice absente essentialiter eius res vel uxoris sive prescribitur quia a die reversionis in quadriennium restitucionem potest implorare et potest testari sine solempnitatibus in testibus paganorum adhibendis observatis.

24 **Perder** Potest miles ab ordine milicie degradari vita reservata si in exercitu vel barbaria deserat vel luctat ad capillos vel trahat arma vel equum aut meretrici donet vel in taberna pignoret aut sit talis status miles qui esse non potest vel publice mercatoris officium exerceat aut aliud vile officium suis manibus causa lucri et degradatur cum omissione si ab acie fugit aut dominum derelinquit vel castrum aut alium locum quem pro domino tenebat vel ei cum capitur aut occiditur videns non succurritur aut equum non donat si equus domino occidatur ut potens eum a capcione eripere non liberat aut alevosiam vel prodicionem aliquam faciat degradacio autem militis sic fit mandat rex scutifero quod ei calcaria calciet et ensem cingat demum scindet sibi retro zonam et corrigias calcaria quo facto non est miles et perdit militaria privilegia nec ad honores assumetur nec acusare potest nec reptare militem.

Titulo xxij de los adalides e almocatenes e peones. Ti° xxij° de los adalides e almocatenes e peones

Hic primo queritur quid vocatur adalilis ij°. quod est eius officium. iij°. quis potest eum facere et qualiter. iiij°. que sunt eius potestas. quinto qualis debet esse almocatenus. vj°. qualiter fit. vij°. quos pedites debet eligere pro comitiva.

1 **Quatro** Signat adalilis ductor tuus bonum potest manere aqua lignis et erbis exhuberando et eum per passagia tuta dirigat atque loca cotubiarum et exploraciones non ignoret et semptas patrie ad predas atque saliendas et victualia que debent et pro quanto tempore portari et omnes in predictis ei obediant ad regis arbitrio pro iis commissi sunt puniendi. sit etiam verbis et factis audax et magnanimus ad semetipsum et sequentes in adversis roborandos et intellectum bonum ad predicta facienda habeat atque sit fidelis ne proditorie quos dirigit in ruinam mittat.

2 **Antiguamente** Cum quis in adalilem est erigendus debent adesse xij. adalides vel si tot non reperiuntur alii guerre experti deficiencium numerum supplentes et iurantes deponant eum idoneum ut et C. l. xj. dum liquere et sic eligitur adalides per imperatorem aut regem non per alium si autem alius faciat adalilem ut ipse met recipit hanc potestatem per se morietur faciens et recipiens. et si reperiri nequeat bona perdent.

3 **Caler** Rex dat adalili freno vestiarium et equum et arma et mandet precei militum domino qui cingat ei ensem et ponat in eius manu denarium per xij. de quibus .C. l. xj. in scuto eleventur atque versus orientem reversus signans cum ense per crucis modum distrahat primum eos fidei et regi in nomine dei et idem faciat ad alias partes mundi reversus quo facto ponat ensem in vagina et cum creas in manu sibi vexillum ponat concedens ei quod sit adalilis et ex tunc potest equum arma et vexillum portare et exercitum dirigere et ad militum mensam sedere et eius iniuria sicut militis est vindicanda.

4 **Comtrada** Adalilis judicat de preda et dividit eam et facit tantum ea que dantur. b. c. l. i. al. ob suam culpam pro arbitrio commissi punitur.

5 **Almocadenes** In almocade nis .i. ducis peditum creatione congregati .xii. almocatenes recipiat ab eis adalilis juramentum an sciant guerre et continue directionis expertus et audax et levis pedibus atque fidelis demum ducat eum ad alium ducem qui eum vestiat et det lanceam cum parvo vexillo et sic confessa ei almocatenia erit peditum dux.

6 **Esfurado** Recepto juramento legis pro superiori positur almocatenus instituto et cum lancea in eo conjurati erectus fuit ut adalilis in l. 3. b. c. nec erigitur in adalile nisi prius almocatenus fuit almogavarus eques sit et aliter almocatenus faciens perdit locum suum et solvit dapna ob hoc contingentia.

1 **Cafrontera** Tales pedites sciant ducat adalilis vel almocatenus qui terre aeri et colori se conformet pedibus leves strenuos et in membrorum dispositione bene factos cum lanceis telis et gladiis et aliquos cum ballistis.

Titulo .xxiii. de las cosas que deue fazer el pueblo quando guerrearen por tierra

Ti.o xxiii. de las cosas que deue fazer el pueblo quando guerrearen por tierra

1 **Los sabios** Guerra est pacis segregatio et quietis motio et oppositorum destructio et ex ea insurgunt cedes captivitates et bonorum amissione et est quadruplex justa injusta civilis et plusquam civilis.

2 **Mouer** In justa guerra deus est auxiliator et faciens eam in juris confidentia fit audacior et amicis facilius ad adjutorium convocatur et jnimici consternatur et fit ob fidei defensionem et incrementum vel domini sui aut honorem aut ob defensionem sui et incrementum honorem terre originalis.

3 **Apercebimiento** Qui plus guerram intuit ante tempus provideat de armis et ceteris paramentis guerre deservientibus et ut inimicorum secreta sciat et non conc

4 **Cabdiellos** Talis inducit guerre dux assumi qui sciam et intellectum habeat hoc officium exercendi.

5 **Esfuerço** In ducem eligendus sit credo in se audaciam ad invadendum sciam ad hoc cuncte faciendum et intellectum ad hec suis temporibus agendum insuper sit eloquens ad gentes bene recipiendas et in praelijs animandas et cautus in omnibus locutionibus ne ex nimia loquacitate sermones eius audientibus displiceant.

6 **Cuidar** Dux tempore guerre ante sit agenda premeditet ut sanius possit evitare pericula tempore vero belli cogitationis abiciat quorum occupatio corda bellatorum facit meticulosum.

7 **Enbergar** Ducis astutia in bello cum paucis contra multos in loci aspera electione et etiam contra equales in solis divisione et ad sinistras insuos cum illisione atque ventorum et pulverum in faciem eius vitatione demonstretur et cum contra equites et pedites cum aliquis peditibus pugnare contingat aliquis equitum partem secreget cum peditibus ad partem pugnaturus nec pedites in asperis locis aut circa mitum si eos ad plana potest trahere expugnet quia in aspera loca potior est miles pedes

8 **Uso** Armorum usui deputati seguates sint et parati in armis et armaturis levibus et fortibus portandis et exercitandis que talia sint ut inimicos magis terreant et ab adversis eos melius tueantur teneant insuper equos bene temptatos et sciant periculi tempore leviter equitare et ex qualibet parte dextra vel sinistra arma aut dicitur invasoria. sed armature dicuntur defensoria.

9 **Acabdellar** Oportet ducem gentis armorum ut eius verba sint prudentia et signa et prudenti cito effectum deducant et signa ab inimicis cognitis mutet nec aliquis secreta revelet hosti sed potius tunc ipsi hostilia secreta scire nec conflictus tempore absque ducis permissu loquatur vel saltim modica proferant verba non meticulosa sed animosa nam in verba providentis non est tantum sicut tantos pugne valdius quia ex locutione nimia abolentur instinctum iracundia bellatorum et careant intertium conatibus a verbis extrinsecis ut de tractionis

10 **Sofridores** Sustineant ictus et feriant valide bellatores nec sufficit istorum donum ad gloriam victorie consequendam.

11 **Acabdellamiento** Ex bona ducis ordinatione omnes donum efficiuntur et belli victores atque felices et boni milites

UVA.BHSC

et vocatur clavis quia sicut ea clausa ape
riuntur sic ducis officio destrata capiuntur ap
pellatur etiam frenum quia sicut eo equus
constringitur et in modo debito incedit sic et gen
tes eius sciunt agenda faciunt et non agen
da relinquunt. Item nuncupatur magister
quia sicut navis sine gubernaculo in
et exercitus sine duce cito perit.

12 **Senales** Ut in facto armorum
melius domino custodiatur
et bene a male facientibus cognoscantur
utuntur bellatores aliqua signa quedam
in armis alii in vexillis portare.

13 **Estandart** Vexillum magnum
quadratum sine
serpis vocatur standart quod nulli nisi
imperatori vel regi licet portare sed si non
habet serpis potest illud dux centum aut ultra
equites vassallos habens portare vel commune
civitatis aut ville aut etiam quevis or
dinis militaris.

14 **Pendones** Vexilla magis
versus asta lata
et in fine acuta dicuntur inationaria que
possunt magistri ordinis militaris aut
commendatores in eorum absentia portare et
alii quinquaginta milites aut plures
habentes sed x aut plures habentes portant
aliud vexillum quadratum tanto plus quam
latum longius versus asta non serpatum
quod alicubi dicitur bandera sed officiales
maiores regis et alii v aut plures
milites habentes portent aut vexillum latum
versus astam et in finibus acutum et bi
partitum sine cadalilis aut non portant vex
illum magnum nisi ex regis concessione
admirantus non in sua galea portet vex
illum regis et suum in popa et alia mi
nora sive scilicet in aliis aut classibus na
vigiis non nisi regis arma portentur
vel domini classibus nisi quia in qualibet
galea potest comitem suum vexillum proprium
portare.

15 **Tralher** Nullus nisi rex vel
imperator potest cotidie
vexillum portare sed nec alii possunt etiam tempore
guerre nisi rex sibi concessit vexillum
et sic gressum unique contra regis vexillum
extendat alias ex sola extentione contra
proditione a regno exulatiturus.

16 **Nombres** Duces belli ita
preliantes dispo
nant quod nullus ab acie fugiat aut eius
mandatum de intrando aciem eludat

aliquis quod quod in obedienti vel fugienti dux
faciat etiam morte sibi inferendo multum
remanebit. et si ob ducis culpa aliquid
perdictorum contingat tali pena erit ipse
sicut committentes pretendens et dampnum ab
hoc eveniens tam inducentem quam committentes
pro modo commissi ulciscetur. Acies
autem dicitur que iunctis hominibus est dis
tensa. Molla autem que hominibus in roto
ditate existentibus causa pugne coacuatur
sed cuneus est ex hominum congregatione ante
acutus et retro latus apparens cuius se
ries ex tribus simul vel uno in principio
fit et post eos sunt duplicati et sic usque
ad finem successive duplicantur per tres
vi et post vi xii et sic deinceps. Murus
autem hominum est quadratus sed circutus
id est certo modo corralazu est factum. Ala autem
seu catava est minor acies collateralis
sed tropel est hominum iunctorum congregatio
paucorum vel multorum.

17 **Yendo** Cum exercitus pergit itinan
do provideant duces ut cas
trum adimetur et sint aliqui eius custo
des et disponant aciem ante et retro atque
in strictis passibus loca fortia itineris
occupentur ante transitum et ipse inimicos
anterior acies posteriorem expectet.

18 **Saltando** Provideant belli
duces ut itinis ex
ploratores ad exercitum de inimicorum adven
tu censum antecede faciant nec ini
micis in saltibus multos eis occurs
initat ne acies in ordinata eorum absentia
relinquat et bellatores innevates ar
matos ire compellat alias dux et debring
tes pro dapnis hac de causa evenienti
bus ut. G. c. l. 16. punientur.

19 **Aposentar** Dux belli mandet
adalides precedere
cum vexillis ad loca ubi exercitus mansi
onem faciat a quibus erbis et lignis ha
bundantia perquiratur et mansiones fiant
in sui cessione contra hostium incursus
fortes nec fiant sub rupibus collibus
aut aque ductibus nimis tenuis locis

20 **Aposentadar** In medio mansio
nis dz regis ten
torium et in giro eius officialium collocari
et spacio dimisso cetera tentoria per
circuitum collocent carreriis aptis di
missis pro incessu. nec donec acies ul
tima venit quis in mansione discubat
ymo exploratoribus apport quilibet stet

d, supra equ m

UVA.BHSC

supra equum mactantur castrorum

21 **CARCAVEAR** Cum longa mora in uno loco castra fuerint occupata, vallet dux castrimetationem et maiores ei non obedientes per Regem, minores vero per eum arbitrarie puniuntur et custodes diei et noctis per eum in exercitu ponentur.

22 **TENA** Disponat dux qualiter milites armati de exercitu ad incolumitatem eorum pro victualibus et lignis, paleis et erbis custodiendam in modum anei vadat, et excubias aponat atque omnes erbarios simul ire et redire cogat, et tempore conflictus diei et noctis suos pugnatores corroboret quia talis erit eis sicut medicus erga infirmum.

23 **CERCANDO** Obsesso per exercitum castro vel alio loco dux faciat exercitum ex parte obsessi et etiam exercitus vallari, et si potest fieri et lignorum copia non desit circumquaque fiat obsessio. Alias fiat per partes aditus loci ut obsessis necesse egressus et regressus insuper ad maiorem obsessorum contritionem solebant per obsidentes eorum prodia coli, et super omnibus istis duci non obedientes puniuntur per eum et ipse etiam punietur de dampno eius negligentia in exercitu contingente.

24 **ENGENOS** In locis confinium dux Rex de omni genere machinarum, fundarum, balistarum, arcuum, sagittarum et telorum parmenta pro tempore guerre tenere cum quibus obsessa loca expugnet et muros evertat, et tempore obsessionis talibus ea committat dux qui fideliter custodientes ea perdi non permittat. Alioquin in dampnum ipse dux aut eum commisit punientur.

25 **FERRAMIENTOS** Quibus destruantur ut obsessi inimici in hiis dampnificentur que illis erant commodiosa, et in primis aqua si fieri potest eis auferatur, deinde seia . . . vel devastentur et alia fiant que magis ad eorum redundat incommodum.

26 **GUARDAN** Parva loca vel castra sunt machinis expugnanda, non autem magna que ista requirunt cum frequentibus expugnationibus capi.

27 **COMBATER** Expugnamus loca litem agimus sine duce sed faciendam dicimus cum duce bellum vero cum Rege. Impetus, id est espolonada, est cum obsessi ex arrupto agrediuntur obsessores vel inimicos. Torneamentum vero dicitur cum obsessi exeunt ad pugnam et ad sinum loci revertuntur ad vesperam, quamvis etiam dicatur torneamentum quod inter amicos ad virtutem experiendam fit non causa cedis, et in omnibus istis non licet aliter de exercitu duce prohibente pugnare.

28 **SUENERIAS** Cavalcata fit ex arrupto contra hostium patriam et cum fit a multis fit secrete in introitu, publicanda in regressu, cum autem a paucis semper est clandestina. Vel cavalcata aut fit capta semel preda cum ante eam dederunt iter ad predam revertuntur.

29 **ALGARAS** Algara et incursiones correduria differunt ut in magis et minus, quia algara est hominum multos milites precedentium ad predam et inimicorum fructus devastationem, sed incursus est paucorum cito et clam euntium et redeuntium.

30 **CELADA** Cum celata alicubi ponatur missi exploratores sic sint sagaces quod sciant inimicos ad eam ducere non permisam nec de directo ad eam fugiant, sed aliquantulum declinantes ultra eam inimicos eos dirigant ut exiens celata eos possit magis ledere. Titulo 28. De la guerra que se faze por mar

LA GUERRA Per mare facturi guerram debent mare et ventos quibus diriguntur cognoscere, navigia hominibus et armis fulcita tenere, per quibus diriguntur cognoscere navigia magna festinatiam adhibere et bona . . . ad . . . habere. Quicumque in mari duci non obedierit capite punitur.

2 **OMNES** In maris guerra sunt necessarii multiplices homines videlicet almiradus qui est maior comitis qui sunt capitanei, naucularii ventos et portus cognoscentes, marinarii qui sunt ductores et supplantantes ad preliandum.

3 **ALMIRANTE** Genus nobilitatis, fortitudo maris, agilitate cordis, animositate, largitate et fidelitate non careat in almirando eligendo, est sui electione vigilias celebret militares et die sequenti serias primo induto rex in manu dexteram ensem nudum et anulum in signum honoris potestatis aponat, et in sinistra regis vexillum in signum capitanie, et sic . . . promittit servaturum se que miles cum armatur promittit.

UVA.BHSC

4 **Comitres** Comitres est dominus naugii capitaneus sicut almiratus totius classis et eandem habet potestatem in eo quam almirantus in omnibus et in ea in eo que in almirato requiritur eius aut electio sic fit habet deponit hominis maris periti jurantes cum hire ea ob que hoc meretur officium demum rubeis pannis indutus et manu vexillum ad regem arma portans mittitur in galea cum tubicinio et in loco ei deputato ponitur cum concessione officii que concessio nequit nisi per regem aut alium eius mandato fieri cognoscit etiam de controversiis exortis in sua galea et ab eius pronuntiatione non ad regem nisi sit in classide presens aut ita propinquus quod eadem die possit adiri et appellas ad galleam redire sed ad almirantum appellatur si autem e mobediens almiranto aut contra eum cum aliis comitibus admatur capite punitur pro de hominibus sue galee comit non obedientibus si non quod male judicet pena fori punitur si aut sua culpa quod de galea perdit duplicatum solvit almirantus non nequit comitre in criminalibus aut in mobilibus condempnare si potest eum capere vel de mobilibus ad satisfactionem condempnare.

5 **Naocheros** Datur in mari assumendo in naviculariorum census vel naugii gubernaculum cum fit navicularius et debet esse maris peritus ad eius mansuetudines et in fluentias temporum mutationes insulas portus et scire eorum aditus aquasque dulces cognoscendas item animosus ad maris et primitorum pericula non timenda et boni intellectus ad regi almiranto et comitre super agendis in mari consulendum qui enim eius sensu naugium gubernatur atque fidelis corde ad dominum et navigantium honorem et comoda custodiendum quia si eius dolo vel culpa naugium perditur aut magnum dampnum sustinuerit navigantes capite punitur.

6 **Proeres** Proeres in anteriori galee parte eunt et alarum jure eos in aliis galee mittentes al mittentium sunt magnanimi leves et bene marinari habentes superstantes sunt homines armorum ad pugnandum in mari deputati duntaxat qui habeant fortitudine et alia de primis dicta marinarii aut sunt famulos naugii debiti ad velam aponendam ancoram jaciendam et alia similia qui sunt periti maris leves et obedientes alii aut ad custodienda victualia destinati sunt fideles non cupidi et idem de custodibus naugii factinarum.

7 **Nauios** Naugia pro guerra facienda velis et remigibus sunt composita ad invadendum et si est expedies fugiendum cum vento vel sine rimandi auxilitate.

8 **Caualgaduras** Naugia comparantur equis quia sicut equos tenuis e leuior grosso et rotundo ita et naugium affixatum et loco pedum sunt remi velas aut calcaribus similatam et sic sionis selle gubernacula vero freno vestesque capistro et singulis equi.

9 **Basimiento** Sicut castrum est armis hominibus et victualibus fulciendum ita et navigium sicut careret e ne dimi aut sicere provisio importetur quia tradant ista humanum intellectum et multum nocet in agendis si portetur accetum eius loco.

10 **Ardimiente** Audaces sunt per terram guerram facientes sed audaciori temptat per mare quia sustinent maris et inimicorum impetus et non ita in victualibus habundant. Tit. xxv emiend[…]

Titulo 25 delas emiendas

1 **Derecha** Ex emendatione facta ob guerrarum dampnificatis animantur ad guerram cum domino mandat faciendam et auferitur ab eis tristicia et fiducia habent eam paupertatis abiciendi

2 **Dome** Ante omnia sunt emendanda dampna in guerra hominibus corporaliter illata ex persona et hic habet quantum datur in premium pro vulneribus aut captivitate.

3 **Peaben** Quos premium debet ex persona habere qui ibi confligens moritur habet hic non non debet mori sed ad gloriam transire qui pro re publica decederunt.

4 **Bestias** Antequam guerreantes ad cavalcatam exeant per duos juratos eorum bestie et arma apreciantur et postquam dampnum in hiis sine dolo

UVA.BHSC

culpa contingens sum factam extimacionem ex preda emendetur si autem non appreciata perditur aut deterioratur fit emenda per modum legis sequentis.

Camaña Summam vide presenti
Titulo 26 como se deue partir los logros que ganan en las guerras

1 **Partición** Ex dicione iusta strabala removentur et socii contentantur quilibet sua parte et ideo de victo prelio campi preda donec insequentes revertantur non dividatur et eis reversis fiat divisio sed si insequentes sua voluntate vel defectu sensus sunt devicti partem non habeant de preda campi.

2 **Dannos** Cauendum est ne quis prede dantem usquequo prelium totaliter sit devictum et idem tunc castrum aut navigium vi armorum acquiritur dux aut belli non dimittat campum cum insequendi hostes devictos sed alii minores insequantur eos caute tamen ne devictoribus efficiantur victi contra istam legem aut facientes honorati non habent partem in preda et beneficia perdunt minores vero duplicata restituunt ablata nec prede partem habent et si non habent unde soluant capti donec arbitrarie puniantur detineantur simili pena plectitur ante victoriam qui de predando et inde recedens et insuper econverso equitantem ignominiose per civitatem mutant in equum aut asino caudam loco habenarum tenentem si autem propter predicta contingit suos devicti alias deviam tale habet penam qualem si ipse fecisset.

3 **Entrando** Summam vide cum precedenti

4 **Apuestas** De preda que Regi datur quinta pars in recognitionem et quamquam ista pars est mere de regalibus non potest eam aliam concedere perpetuo set ad vitam sic.

5 **Quinto** Dux maior adversi prelii et eius filii et uxores et continui familiares ibi capti et ducum bona sunt regis utrumque de terris aut mobilibus habet partem quintam immobilia aut ut castra et alia loca quesita sunt integre sua et idem de navigiis item si de captivo dantur in licitacione mille morabetinorum aut ultra erit regis pro centum mor. idem de minori valore pro ea potest habere

castrum villam aut fortaliciam vel sine guerre det tamen pro eo precium iustum et hec non solum in prelio sed qualitercumque accidit locum habent si vero rex dedit victualia cunctis in caualcatam prede medietas erit regis si autem alius baro suus det victualia erit medietas prede sua de qua medietate equaliter cum rege partietur.

6 **Departimiento** Cum Rex adest prelio ante aliquam emendarum deductionem debet habere quintam prede cum vero abest prius deducuntur emende dapnificatorum de quibus .t. ti. prox. et premia custodum prede et exploratorum et speculatorum et de restanti habeat rex partem quintam et ea que de preda soli regi pertinent non restituens statim arbitrio regis punietur.

7 **Saliendo** Si de loco ubi est rex exeunt homines causa prede datur regi pars quinta absque aliorum deductione idem si cum preda ad locum ubi est rex revertantur et vassallus vel naturalis qui ad alium regnum se conferens et ancharum altius efficiatur vassallus cum victualibus in terra domini recepti habuit predam tamen de ea domino dare quintam partem.

8 **Ganancias** De acquisitis tempore guerre in tornea mento impetu ducis mandato facta aut contra post inimicos antequam cum preda revertantur vel duello nisi dux sit ibi captus aut de concessis per Regem ex priuilegio uel verbis etiam per hec verba fideliter sit lucrum aut ex victoria inimicorum in prima mea devictorum nisi rex sibi captus quem pertinet ad Regem dato capienti premio magno aut de datis in recompensationem ex preda pro aliquo milite aut alio captivo aut ex promissis antequam predam ob piam causam non est soluenda regi quinta pars nec alius iuris idem de acquisitis per exculcas pecula tores et exploratores in officii exercitatores

9 **Dadas** Data Regi ex preda pro quinta et satisfacto de suppleficientis residuum dividitur predatoribus

10 **Atalayas** Speculatores sunt diei vigiles ad videndum inimicorum adventum extubie aut nocturni audientes superuenientes inimicorum accessum et que isti lucrantur in officii executione est libere suum et insuper de dicto eorum salario derelinquo

sit int pugnatores diuisio et idem de exploratoribus .i. barrutes et isti omnes si fideliter non exequntur officium occidunt cum .l. septi

11 **Barrutes**: Sumam .3. l. xx.

12 **Guardadores** Salarium custodum prede et quatrinorum .i. quadrilleros qui ad sciendum de suis quatuor ex quibus unus ex quolibet quaternario uno eligitur qui prodidit ut emendetur dz ante prede diuisionem emendio de dua et si quis de preda furetur aut si enter in officio extiuit soluat templum et si non het unde soluat tanquam falsarius occidetur.

13 **Contece** Salario non constituto hus de quibus .3. tribus pro legibus eliguntur .iij. uel sex iurati qui .iij. uel eorum maior pars constituat aliis dissentientibus quos eis detur et istorum constitucioni contradicens tanquam inobediens dni iudicio uel ducis ducto punietur.

14 **Fazienda** Dominio naturali ex genere de propria terra aut non regia nec regis mandato ad praelia[n]dum exeunti debent vassalli dare septimam prede si dominus ob beneficium aut ex electione sequuntur habebit decimam si aut de terra regis aut eius mandato hoc faciunt tunc rex habet partem quintam.

15 **Robar** infra iij dies a praelij tempore numerandos accrueturr preda et victoribus diuidatur et infra illud tempus qui sibi ex preda appropriauit restituit duplicatum vero ante diuisionem prede a recedentibus nichis superentur et fugiant a campo victores et alij in eorum occurrentes adiutorio rursus vincant primo victos istorum uel timore erit campi preda nec cum primis nisi et ipsi cum eis placuit ultimum inuenerit diuidetur preda cessante autem victorum inspeccione conei fugientium hostes spolia non habeant vincentibus nisi inspeccionem quia erant pauci uel fessi omiserunt et hec habent locum cum deuincuntur hostes fidei regis aut regni si aut pauci multos in pauoris ex quisito superarunt et conei eos fugientes nec vulneratos inspeccionem spolient non habeant primus in campo remanentibus si una cum eis in sequentibus sit.

16 **Assonada** Non est licitum recurrere ius ad inuicem adinuicem demandare si a rege petant iusticie complementum non aut per se vindictam assumant si aut contra hoc fecerint adinuicem .i. assonada sunt excommunicati et exulabunt restituentes dampna septuplata et si regi uel eius mandato non obediant hunc abstinentiam impunitatem possunt impune occidi capi et bonis spoliari fisco applicandis de quibus dz solum suum dictum pena dampnorum et preda in talibus capta non est diuidenda quia non legittimum dimicauerunt.

17 **Catiuer** nullus in assonata punire capti vitam aut membrum priuat nec mortuum in campo amputat membrum aut ei quod ignominiosum faciat alias maior eo aut equalis similitudine dampnatur supplicio minor vero occiditur et non potest redimi perdit omnia bona occidi pena dimicantem preferendo nec gnosium captum carcere ferris aut alijs malis captionibus affligat nisi sit eius iudicialiter permissus nec tunc ipsum famine affligat eo ueniente et non permittit sub omagio quod ob hoc capientem non dampnificabit dimittat quem sine mala captione potest usque ad .x. dies retinere non tamen ad alienum regnum ducere nec redimere seu aliquam penam infligere nec eum de non ob hec compellere querendo ad promittendum compellere alias promissio est inualida et si rex mandat sit captum soluum soluatur alias tot mensibus sit captiuus capientis quot diebus post mandatum retinuit captum. si cum rogantibus capti uel amicorum acceptione liberatur non compellit iniuriatos rex ad seruitutem si promissionem ob hoc factam fregerint possit eos punire cum aut de regis mandato solum tunc rex ad securitatem prestandam compellit et depredantes campum in assonata in nonplurimi puniuntur et occidentur aut exulabunt.

18 **Torneo** de acquisitis in torneamento letifero aut impetu non habet rex partem nisi sit latrones hoc questitus qui est regis cum eis que regi solum pertinent nec etiam ex torneamento voluntario non letifero in quo quilibet vincens et caput victum punit in partis aponitur et voluntarie duelo facto cum lanceis dumtaxat quando prosternentur equis pro stratum suis armaturis equis si non est duellum disfidationis omnia lucratur vincens que in campo habet a victo nisi sint aliena.

19 **Villas** Cum castrum aut villa vi aut fuit tunc capitur de ducis primis primitiarum et ductorum queris aut arbitrariis et combiarum et ex plorarum quatrinorum atque custodum de certis detur deinde quinta pars nisi de similibus aceri et absis forsitan loco ei integraliter reseruatis aut pacto et homines sint eius captiuum ca

aprisiona

UVA.BHSC

pitur tunc fiant rex de eis et eorum bonis quod uult / set si saluis corporibus et bonis redeundis redeunt medietas bonorum est regis parte reliqua per exercitum diuidenda / si autem de pacto sunt saluada fuerint / pacti et uero frangens si est de maioribus exilio si de minoribus morti tradetur et si nequit reperiri perdit omnia bona.

20 **Caualgada** quaterniones uendunt predam et diuidunt eam / precium et precionarius aliquis de preda licitans computat precium in parte sua superfluo restituendo alias in duplo puniatur cum tria quatenioni tria regis et alia tria ys accipitur pro se.

21 **Destruo** Quelibet communia debet sibi predam diuidendo regi iure suo et fiat diuisio in loco unde exierunt causa predicta aut in alio loco si iuste ad illum fuit impedimentum uenire.

22 **Haciendo** Si quilibet communia separatim capit predam diuidit eam sibi nisi aliter conueniat / si autem plures communie simul currunt adinuicem coniungatur preda et contra facientes perdunt partem suam et puniuntur si ex eorum dissensione regi aut regno dampnum euenerit.

23 **Atallando** Si due communie simul iuncte predam capiunt erit eis communis / set si quilibet propter sua non conueniunt (?) / si autem ambarum concursus foret impedimento quae prius destinauit intrare illa uadat alia cessante / si autem simul destinarunt quae prius iter aggreditur fruitur cessante quae si fraudulenter ad maiorem communiam impedierat non aut ad primitos dampnificandos minor prius aggreditur / semper cessat et ob dictam fraudem regis arbitrio puniuntur impedientes.

24 **Capellido** Super pactis aliquibus aliena ui rapientibus aut pignorantibus exeant omnes in defensionem ad predam recuperandam / et si eis fuerit dimissi nichil aliud faciant nisi sua recuperare / et si nolint eis dimittere offerant exeuntes firmitatem de parendo iuri regis mandato et recuperent ablata / set si nec hoc modo dimittere uellint pignorantes tunc manu militari eis auferatur / nec de conuenientibus ibi habebunt penam auferentes non tamen aliquid de alienis capiant quia restituere tenerentur / predicta non habent locum de mandato regis fit quia naturalis uel uassallus non debet regi contradicere set habet facere ut ei iustitiam faciat.

25 **Hucriando** Exeuntes ad predam ab inimicis tempore guerre auferendam primo accedentes et retro in conspectu per unam leucam receptores que tria milia passuum fuerint dimidunt sibi spolia regi dato iure suo posteriores non minores non sunt partem et incidunt in penam non exeuntibus apposita et nichilominus soluent dampnum ob eorum moram prioribus illata / maiores autem soluunt predicta regis arbitrio et insuper ad tempus per regem statuendum relegantur quia magis delinquerunt si tamen priores cedere et superatiores isti posteriores antecedentes in ... restituitur primitos superando non incidunt in penam memoratam.

26 **Gollendo** Si preda apud inimicos pervenit / aut capta die in aliquo inimicorum fortalicio aut exercitu fuit apposita / postea eam auferentes diuidunt sibi / nec primis dominis tenentur restituere / nisi sit homo qui liber remanebit / nisi uellet sic libenter apud hostes potius manere / tunc enim captiuus est captiuitatis / si autem aliter ablata est preda uel per insequentes statim quo nondum scilicet dictum tempus et antequam ad fortalicium uel exercitum ducetur capient restituitur primis dominis uel eius custodi / tantum dominus dampna auferentibus restituere / nisi ipsimet domini abstulerunt tunc enim imputet sibi dampnum ex quo suo communi causa insequitur.

27 **Honerion** Cum preda est diuidenda prius omnes personarum singulariter sublancea a duobus tenta transseuntes computentur / et sic nolens computari nisi alii sibi remittant honoris uel amoris causa non habebit partem / praeteres computentur et sic nolens computari nisi alii sibi remittunt honoris uel amoris causa non habebit partem pro se.

28 **Harticion** hic hec computes pre derechos habere duo caballis equites pedes et balistarius considerantis armis.

UVA.BHSC

29 **Flota** Dic hec qualiter fit divisio
prede in mari quesite et qͥ
het dns navigior et quid alii.

30 **Partir.** Qualiter dz dividi
preda maris int admi
rantu comitres et alios et qualiter sit
eis emendenda dampna quinet ī lat. l.

31 **Cursarios** Si pirate quod
a viatoribus depre
dentur et post eos exeuntes ab eis pre
dam auferunt restituant eam primis
dnis nisi ipa ad terram hostiu porta
bant aut hostes eis abstulerant et in
salvo posuerant (tūc em auferentes
nō pensionati tam ista qͣ alia sit abla
ta dividunt sibi p modū auferentiu
interia si aut sunt pensionati cur
totū pensionatis. Si no pr piratis
nō exeunt ad clamorem s; ex fortuna
eis ouiantes auferunt de pͥ data a
reginicolis que nōdum in salvo posu
erant pirate restituunt ea primis dnis
p modū eoz qui p tertium auferunt ad
clamorem exeuntes et etiam restitu
unt nō reginicolis ablata al tanqͣ
ab inimicis exigitur ab istis recuperan
tibus (et que ad terram portatur ini
micoz capiuntur effiantur capientiu
sicut de guerra capta (et si contra regis
prohibitionem portabantur pnt porta
tes impugna occidi capi et depnsi
cari et de istis pdis fiat licitatio.

32 **Almoneda** Res pre p quat
nriones venditur
ad publicam licitationem dato plicatan
tes fidemiss. de solvendo ad tardius. ī. ix.
dies al solvent duplū pcii et expen
sas (et possint quaternriones eos ob hō
sua aliter pignorare (et si nō hent
unde solviant capiuntur eoz bona et
bestie et vestimenta dū tn honorati
nō remaneant nudi (minoribus aut
omnia usq; ad nuditatem capiuntur
et in bonoz defcū in carcere vel infide
missoru potate ponuntur et sic emens
pro inpulato se tenes et expen. solviat
nō hebit ptem prede.

33 **Corredores** Prosoneta qui
res prede vendit
in licitatione pronizando exequatur le
galiter officiū suū et heat ex venditioe
salariu quentu et si plus recepit pro
pena vite puniatur in duplo pro sa omitz

s; si quis in officio falsitate cmittit
rem forte furando aut aliam inmis
debite rem vendendo occidetur

34 **Fieldat** Tabelliones prede fideli
exequentur officiū res
venditas designando et pcium si aut
in hoc dolum cmiserint aut falsita
tem moriantur et dampna dupliciter
de bonis eoz restituantur et ipi et pro
sonete cū ad hoc aponuntur iurent se
fideliter hituros et hunt salariu quentu

Titulo 27 · delos gualardones ·

Tit. xxvii. de los gualardones

1 **Gualardon** Premiu
est bñm
bene facientibus in guerra
liberaliter datu et dz dari
merentibus uel eoz filiis si p eos mor
tui sunt et tali tpore q; cedat ad cmodū

2 **Departieron** Et si mere
tur pmia
bene penas meti facientes multo ma
gis ea merentur ex sola virtutis boni
tate hoc agentes (iustitia naq; et nō tm
in malis arcendis s; etiam in bonis p
miandis. consistit quia ex pmio p ero
gatione boni meliorantur et mali emē
dantur.

3 **Los gualardones** Pmia
guerra
facientibus qñ; ob bn facta dantur
hēt tripliciter contingit. qñ; pmiatur
qui nl cmiserunt qñq; qui aliquid a
miserunt. qñq; bn facientes etia ultra
mitū (et pmia ista dicuntur certa sunt
et alia pmia arbitraria que nō ob mi
ta tribuuntur.

4 **Ciertos** De illos inimicoz pro
sternens in prelio ē pre
miandus in bñficiu quod habebat dupli
catione (et illud facere ominens cum
poss dz pdere bñficia et abiri (occides
aut duos adversi equū ob q capitur
vel capies eū aut occidens dz bn here
ditari et dentur ei arma et equus de
no adversi q cū poss omittens nō
solū bñficia pdit et abiciatur s; etiam
pdit omnia domini et quis cuius dona
tiua (et si nichil hoz liverat dz rema
nere domini inimicis hs probetur per
civiam (similiter eius aut dno cū equo
qui a suis erit in plio omissi aut cū
a manibus inimicoz eripiens dz bn he
ditari ut ipe et ab eo descendentes viuat

UVA.BHSC

semp in honore contra aut faciens est pro
ditor morti tradendus et si repiri ne
quat pdet bona nunq aliqd a dno ul ei
consanguineis habituus.

Perdidas Perdenti equu
cavallit absqz
prelio dz dns aliu equu bonu aut me
liore dare si aut in facto armor eu per
dit deitu ei alius tercio plus valens
sz si in dni defensione duplu valens
idem de armis sic amissis et si ab hos
tibus bass. capitur tuc eu dns redime
et si aliqua fecit de contentis in l. 6.
proxia heat pma ibi contenta si no
membru in facto armor pdidit c he
ditandus ut bn vivat et si moriatur
deitur que ei erant danda bx. et fi
liis aut si no sunt propiori consan
neo uel ei qui ipe designavit habi
turu dns aut hoc facere recusans eu
posst pot ob hoc judicialiter conveni
sicius si no posset.

Sobre Rex uel impator pot
bass. adversum duce comi
dentem uel capiente honorem conposi
si no est conposis dare et suo libertate
et tributa uel exactiones solventi
eor in mutatem cunsi in regalegon
quia in altius dnacion prestare et eu
a potate minor exipientem aut a
dulne aut equ sibi in plio suo mor
tuo dante ad maiores honores sup
exposcit et statu sublimare eius aut
debellu prostratu allevante aut
a manibus inimicor auferente eripit
inter consanguineos ad bona et honores
conposita aut aliqua pditor facien
tem laudet regratietur ei et eius bo
nu et honorem augmetet si pdita
aut facientes eu occurrere possent
sunt pditores vitam et bona pdituri
et in sup si rex fuit mortuus uel
captus eius domus diruatur pre
in habitabiles facte et eius descen
dentes ex filius postea procreati pre
exulent quia filii aut fuit ob hoc
uel aliud prius delictu no puniunt
filie no dotem pena no patiuntur :-

Combatiendo In castri
uel ville
expugnatione pmitrant det Rex mil
ad. eu meliori domo loci et possoribs
illius cuius erant domus no in habebit
domu fortaleci aut dni loci. Ipo mitan
gungentur cu alia domo meliore post istam
pmi ex hereditatibus dnistro minima ef.
et domu aliam cu dni poss. meliorem
post dictas duas et de captis p eos ha
bebunt singulos meliores captivos et
q depredati fuerint integre nisi sit
loci dominus aut eius filius captus a
rex que in solidu regi de pda debz et
si no potuerint consnare et capti fuit
redimet eos rex et si in eius captione
loci moritur quis istor habebut ista
hii de quibus. 6. e. l. 4. et si membru
pdit in hoc facto hoc amplius e re
munerandus pdicta omia pretez pma
heat loci fuerint capientes hoc dic
cum lege sequenti.

Furtado Dimat ci. l. presenti

Ventura Navigiu p bim
occupantes habent
pmiu conventu et si no conveniunt arbit
triu et si i capiuntur sunt redimendi
et si membrum pdit pmentur ut. 6.
e. l. 1. et si i moriuntur hebunt illi
de quibus. 6. e. l. 4. si aut navigia
exeuntes loci occupant pmantur
ut. 6. e. l. 1. et. 8.

Galuedrio Cum pmiu arbitriu
est dandu arbitrans
consilio adibito arbitretur psona facti
loci et tpus visu et sm hoc largiat
premium. — Titulo 27. Como deuen
ser escarmentados los q yerros fazen en
la guerra. c: Ti. 27 escarm fazen

Hic pmo queritur quid est castiga
tio. quid est punitio. ii. ad quid
prodest. iii. quare fieri dz. v.
quis facit. vi. quo tpre. vii. e pena
justiciam fieri impedientis aut parti
frangentis.

Castigo Castigatio est levis
correctio verbalis aut
corpalis punitio aut pena no levis
et ista in guerra fiunt ob bnu dexij.
ob enoratom de suis factum inimicos
aut si ad eos transfugit uel cu eis co
sios venit aut si regulori nolit uel
discordiam in exercitu ponat aut dix
am moveat aut vulnus infligit ut

UVA.BHSC

furtum faciat aut rapinam seu dolum vel in mercato victualia devoret aut justitie non juvet vel eam facientem impediat aut pacta cum adversis facta non observet.

2 **Pena.** Quis fugit sive rennes (?) facta revelans inimicis vel ad hec sciens ex parte veniens inimicorum et predicta sciens nec statim regem aut ducem certificantes crudeli morte sunt afficiendi et captus cum se ad inimicos conferret arbitrarie punitur et si se defendens occidatur vel ledatur remanebit inultus si non capi non potuit tanquam proditionem committens perdit bonorum medietatem et perpetuo exulabit tamen aut crudelissima morte plectitur nec denaturatus a rege vadit ad infideles contra suam legem juvaturus al est excommunicatus et proditor vilissima et crudelissima nece afficiendus et si capi nequeat etiam si penitens fuit et alibi moriatur non sepeliatur in patria sua immo si sepultus fuit exhumatur eius ossa et per arma spargantur aut comburuntur et eorum bona fisco applicantur.

3 **Acabdellamiento.** Ductores guerre obediant duci in festina regulatione et agressione nec quidem sine eius precepto se festinent et aut non obtemperantes potest verbis non districtione (?) torvus increpare aut cum asta percutere et si contumax fuit equum ei occidere aut eius corpus vulnerare nec si ex hoc moriatur erit consanguineorum inimicus nec prestet … et si nec istis castigetur potest eum in operibus vilissime tractare vel semivivum (?) veste ad gulam et asino equitatem ducere aut pedes ad asinicandam (?) ligatum dum illud factum duravit si est honoratus et si rex ei voluit per exilio temporali … puniri si non est de minoribus occidet et rex non potest ei indulgere nisi effectus fuit … eius si aut aliquod malum ob eius inoportunitatem regi aut genti evenerit gravius sunt tales puniendi.

4 **Desafiamiento.** Discordiam in exercitu vel communitate guerre ponens secundum malum quod facere voluit arbitrarie punitur et si intentione ne propositus guerre impleretur hoc fecit est alevosus oculis eruendus et captione donec gentis intentio impleta fuerit plectendus si est de mediis aut minoribus si autem de maioribus gravissimis operibus usque ad intentionis completionem mancipetur et si ei rex indulgeat exilium ei temporale infligat.

5 **Pelea.** In rixa excitatus vel commixtus guerre arma cum … ferens predat ea et donec finem impleatur sit captivus nec partem prede sortiatur et si verbalem dicat injuriam est pena al… talis injurie alibi quam in regis curia illate duplicata et pro membri amputatione membri similis sectionem sustinebit et pro morte mortem ut sub mortuo sepeliatur nisi hoc in defensione fecerit vel dux ob inobedientiam percutiat de minoribus maiores aut perpetuo carceri mancipentur aut perpetuo exulent sed si coram rege hoc fiat potest quantum voluit penam agravare.

6 **Escarmiente.** hic et in l. sequenti habes penam furantis vel quid rapientis in communia tempore guerre.

7 **Hurtar.** dixi .6. l. prox.

8 **Enganan.** hic habes que est pena fraudantis jura regis aut gentis guerra que sibi debentur ex preda.

9 **Conmiendo.** hic est pena devorantis inordinate vel perdentis victualia que portat in cavalcata.

10 **Ayudar.** hic est pena nolentis juvare ad justitiam requisiti faciendam vel in alia guerre communia et eam fieri impedientis.

11 **Posturas.** hic est pena frangentis pacta facta in guerra amicis vel etiam inimicis.

Titulo 29 delos cativos

Ti.º xxix de los captivos

1 **Catiuos.** Captivus differt a captivo quia captivus dicitur ab hominibus eiusdem fidei et ipsi non possunt a capientibus jure vendi nec gravibus carceribus afficiendi nec ut servus vendi nec eius uxor in eius conspectu stuprari nec ab ea aut filiis ex causa venditionis separari captivus autem est diverse legis et quia predicta sustinet scilicet ei infliguntur et est servus ideo dicitur mixto captivus

UVA.BHSC

2 **Quitar** Quilibet pro posse suo captivum ad redemptionem tenetur hic expresso iuvare.

3 **Sacar** Ad captivi redemptionem obligatur ius sanguinis et nolens eum sic coniunctum redimere potest licite exheredari; item pactum ut coniuges ad invicem aut adoptivi patrem qui non redimentes puniuntur eis que a bonis captivi habitum erant privari; item subiectio ut vassallus domini qui est proditor et potest dominus ei auferre bona, vel donatio ut dominus vassallum qui est alevosus et est iusta denaturationis causa et legis unitas pietatem inducens et amicitia qui potest amicus coram rege reptari; et si in captivitate moritur eius bona occupat rex cum consilio episcopi in captivorum redemptione distribuenda ne habeant ea successores sic crudeliter officium redemptionis omittentes.

int bene

4 **Guardados** bona captivorum debent per bonos et suspicione carentes curatores administrari consanguineos si tales reperiantur alioquin potest iudex etiam ad hoc ponentem qui recipiant bona cum inventario et plus debito pro se recipientes de bonis eorum pena dupli plectuntur si sunt consanguinei; si autem extranei duplum in quo simplum computatur et legaliter non reddentes rationem pena dupli puniuntur et pro modo furti aut violentie puniuntur solutione nichilominus quecumque fuerint culpa deteriorata si ea sibi appropriat contendens preter penam fraudis aut violentie qua puniuntur super arrepta restituit duplicata.

5 **Tiempo** Adversus prescriptionem contra captivum currentem restituitur ipse infra quadriennium a triduo postquam domum reversus est computandum nec est ditus ab eo in captivitate celebratus emptionis permutationis aut donationis in eius lesionem redimendus.

6 **Valer** Non valet testamentum aut legatum a captivo factum nisi de dominorum permissione libere coram consanguineis aut aliis fiat vel si consanguineis committat bonorum dispositionem ad eum redimendum vel eius debita aut relicta solvenda; testamentum autem ab eo factum captivitatis tempore sive ibi moriatur sive non infirmatur.

7 **Grenanda** Ante matrimonium captivitatem conceptus postea ab hostibus liberatus habetur in successione pro nato in domo; item in captivitate conceptus et natus succedit in parentum bonis ab inimicis evasorum aut illius tamen qui evasit si fuit ex matrimonio procreatus et etiam si ex diffidentia redemptionis ex alterius secte femina sit genitus quod captivum promisit a captivitate liberare et liberatum cetris exclusis qui redimere noluerunt, dum tamen pater eum in filium cognoscat et christianum faciat.

8 **Amenudo** Post captivi mortem possunt successores omni parte bona si non sunt in culpa eum non redimendi.

9 **Partiendo** Transfugientes ad fideles inimicos et ab eis aut alio captivum facto non habet in rebus suis aliorum captivorum privilegia nec contra prescriptionem restituuntur; idem si liber absque regis aut domini mandato cum sarracenis stans iustro et ibi captus potest ut sarracenis vendi tamen vendi; nec gaudent dictis privilegiis se permittentes cum possent evadere captivari aut omagium eorum domino desp. complendis promissis causa die redeundo prestantes et illius cum possent non adimplentes.

10 **Tiempos** Imperium aut regnum ab hostibus occupatum si postea ad potestatem domini revertatur recipiat iura sua quecumque occupationis tempore prescriptionem non prestante; sed homo unius intra quadriennium dum tamen post reversionem sibi est emissum maior annis restituntur; idem de civitate vel loco sed tempus quo eius rex aut dominus agere non permittit in dicto tempore non computatur.

11 **Quitando** Redimens captivum non habet eum ut servum licet possit eum loco pignoris donec sibi redemptione solvat aut per V annos in servitute ei serviat retinere et interim fugiens per iudicem redimenti una cum expensis in perquirendo factis solvendis restituitur.

12 **Ciertas** Non potest redimens precium redemptionis captivi petere si amore dei fecit aut redimens est de ascendentibus aut de descendentibus eorum sanguineis aut est coniux vel postea efficiatur redempti vel redempte vel cum ea qua redemit postea commisceatur aut si in redempti vita non petiit in iudicio vel ex redempto post redemptionem per annum sequentem. Tit.o xx

Titulo 30 de los alfaqueques

1 **Alfaqueque** Alfaqueque est homo veritatis ad redimendos captivos deputatus in quo debent vigere veritas cupiditatis abiectio lingue

UVA.BHSC

sue et inimicorum suorum nec sit aliis odiosus sit etiam magnanimus et dives secretique non revelator et ex linea bone fame proveniens cum lege sequenti.

2 **Escogidos** Per Regem aut alium eius loco vel consilii Rectores recipiantur xii. boni homines qui jurati deponant in alfaquequi eligendo habere in se que dicta sunt .6. lege propria et postquam ipse juret suum offitium fideliter et ad captivorum commodum exercere, demum detur ei littera patentis cum sigillo sigilli regis ut securius pergere valeat alias autem per se offitium predictum recipiens regis arbitrio punitur.

3 **Et faziendo** Alfaquequus semper potest vexillum erectum abitinere non deiciens et si in hereme eum contingit dormire in medio die dormiat et in festis hospitiis hospitetur et litteram judicia omnium portat dimittat ut cum ei obviaverint scire possit quod etiam eius erat et non onerat animas predictum inimicorum portantibus nec redemptio ob solutionis moram in domo potius reducat immo etiam de solone aliquantuli spectet nisi maliciose moretur quia tunc potest eum reducere si autem aliquod dampnum captivus intulit pecuniarum triplicatum solvit si corporale talem penam non evadet et si maliciose reseptionem prorogat captivum tanto tempore ipse debet esse in compedibus. Titulo 31. de

Studios
de esto

los estudios e maestros e de los escolares.

1 **Estudio** Studium est magistrorum et scolarium causa discendi scientiam congregatio et est duplex generale et particulare. generale ubi sunt magistri septem liberales artes. scilicet grammaticam logicam Rethoricam Arismeticam Geometriam musicam Et astronomiam atque jura docentes quod tamen potest constituere papa imperator aut rex. Particulare ubi aliquis paucos docet scolares quod potest prelatus aut consilium statuere.

2 **De buen** locus eligatur pro studio boni aeris fertilis et bonorum hospitiorum nec magistri aut studentes aut eorum famuli et res possunt pro debito patriis aut compatriotarum capi vel sequestrari nec inimicitie occasione injuriari immo in eundo stando et redeundo regia gaudeant securitate et bi(?) ab eis auferens aut rapiens quadrupli tantum solvit et corporaliter ut treuge et securitate Regie fractor punitur et hoc facere judices negligentes perdant offitium et infamabuntur et si maliciose omiserint ulterius regis arbitrio corporaliter puniuntur.

3 **Para leer** In generali studio debent qualibet scientia doctores esse magistri vel saltem de grammatica logica rectorica et utriusque juris et per regem statuantur magistris salaria in principio tertia. altera tertia in festo resurrectionis domini altera in festo sancti johannis baptiste salarii parte solvenda.

4 **Bien** Non potest legere doctor suus per substitutum nisi aliquotiens honore substituti et si tempore studio infirmetur aut decedat debet nichilominus habere totum salarium.

5 **Las escuelas** Scole sint contigue et bis ad minus in die legatur nec domum ab uno scolari conductam aliquis scolaris sine eius voluntate conducat.

6 **Ayuntamiento** Possunt doctores et scolares in studio facere collegium seu confraternitatem et eligere rectorem qui eos ne malum committant custodiat et de commissis possunt per judicem puniri.

7 **Los maestros** In causibus magistri et scolares ubi si ex noviis contra eos agitur eligunt judicem ville aut episcopum vel suum doctorem et si scolaris declinans jurisdictionem cognitoris coram ville judice respondere perdit contra eum agens causam si non declinet cogitur scilicet coram eo defendere in criminalibus non est judex ville et si scolaris agit sortitur rei forum.

8 **La sciencia** legum doctor habet privilegia multa et cum venire coram judice assurgat ei judex et faciat eum secum sedere ab tribus annis libris punitur Item Regis janua est ei primus nisi secreti tempore aperienda et si per .xx. annis legerint habent comitis honores et tunc princeps eum in statu comitis suscipiere et ab oibus exactionibus ipse et alii scientiam docentes sunt immunes nec ad exercitum vadunt aut invitum offitium assumunt.

9 **Disciplo** hic habes qualiter examinatur in doctorem vel magistrum assumendus.

10 **La universidat** hic habes bedelli offitium

11 **Estacionarios.** Hic habes officium stacionarij et qualiter est eligendus. Titulo primo

Titulo primo de la justicia

De la justicia.

9 Hic primo queritur quid est justicia. Secundo ad quid prodest. Tercio quot sunt juris precepta.

1 **Raygada.** Justicia est virtus radicata perpetuo durans in justorum voluntate suum jus equaliter unicuique tribuens, et licet homines moriantur tamen ipsa semper remanet in cordibus justorum superviventium, et licet septies in die justus cadat nature fragilitate, semper tamen voluntas semper debet esse prompta ad mandata justicie adimplenda; ita ipse comparavit justiciam ceteris virtutes, quia sicut fontis perhennis aqua versus orientem nascitur, ita justicia respicit solis veri ortum id est Christi, et sicut eius aqua semper fluit et desiderabilior est ceteris pre sanitate eius et sapore, sic et justicia numquam deficit, et desiderant eam petentes, et quandoque in estate frigida et in yeme calida contra temporis qualitatem invenitur, ita jus ex justicia procedens extirpatur maleficia hominum.

2 **Pro.** Diligenda est justicia tanquam parens et ei est obediens tanquam domino custodiaturque sicut vita, quia per eam vivit homo bene et inesciunte absque eius re et eius premio boni meliores et eius pene metu mali boni efficiuntur.

3 **Segund.** Quod in justicia comprehenduntur omnia jura et justicie, et juris precepta sunt honeste vivere, alterum non ledere, jus suum unicuique tribuere, et si hec impleas satisffaciant deo et hominibus et semper ipsi.

Titulo ij° del demandador.

4 Hic primo queritur quid est actor. Secundo qualiter debet considerare quis est a quo vult petere. Tercio rem quam petit. Quarto coram quo. Quinto tempore quo. Sexto qualiter potest probare quod petit. Septimo qualiter debet libellum formare.

1 **Demandador.** Justus actor dicitur agens in judicio propter debitum vel aliud injustum sibi factum de preterito presenti vel futuro, si de presenti quod contra eum fit propter quod in futurum dampnificabitur.

2 **Demanda.** Filius familias non potest in judicio contra parentem naturalem vel adoptivum cum habentem in potestate agere, nisi ex castrensi peculio vel quasi, vel si deneget unus alteri parentela vel alimenta, vel ut ab eius potestate propter nimiam asperitate vel turpiter operandi consilium dati liberetur, vel si parens devastet bona filij que administrat, tunc enim agit filius si habet etatem legitimam ad bona recuperanda, alias datus curator aget, parenti tamen egenti de fructibus talium bonorum alimenta necessaria ministrabuntur.

3 **Salen.** Liberatus a patria potestate venia petita a judice potest agere contra parentem, non tamen sibi concedat judex licenciam si ex hac petitione parenti mors aut membri mutilatio vel infamia sequeretur, si tamen in corpore vel bonis filij parens dampnum magnum intulit, contra personas notas agat filius ad dampni satisffactionem. Idem de liberto quod filius ad dampni satisffactionem idem de liberto qui videtur per eum novus homo factus.

4 **Hermano.** Non potest frater contra fratrem in hijs que in eius mortem mutilacionem vel exilium redundant agere, nisi contra ipsum agentem similia perpetravit, vel eius dominum negavit fecit, nec sit alius accusator, vel proditor fecit, vel proditionis contra regem vel regnum accusatorem.

5 **Marido.** Non potest maritus nec eius uxor contra virum, ob res amotas agere furti et criminis, contra in famia petat simpliciter dampni restitucionem, nec durante matrimonio potest unus contra alium petere ex qua infamia aut corporalis pena sequi potest intemptare, nisi propter adulterium vel proditionem quam unus contra alium vel contra regem aut regnum fecisset vel facere voluisset.

6 **Servientes.** Famulus non potest dominum presentem vel futurum super facto mortis mutilacionis infamie aut bonorum perdicionis, ex qua pauper efficeretur accusare, nisi propter prodicionem regis et regni vel aliorum quorum beneficio tamen contra eos in vel alior quorum beneficio tamen contra eos temptata revelare, alias esset proditor et si de super dictis vetitis cum accusasset non valeret ultimo supplicio punitur.

7 **Contra.** Dominus volens contra filium familias agat patre cum in potestate tenente, et si absens petat ei curatorem in lite illa, sed si filius familias minor xxv. absente patre agat valet, si vero minor est dabitur ei curator.

8 **Querella.** Dominus non potest servum suum in judicio convenire, sed per se vindictam citra mutilacionem membri recipiet, res pro alieno servo convenit eius dominum qui est caput servi, quia servus in judicio stare non potest, nisi contra occultantem testamentum quo manumitti mandabitur, vel contra eum a quo

UVA.BHSC

ex suis nummis emetem ut manumitteretur si non manumittat. Idem si ex pecunia ementis cum pacto ut pecunia soluta manumitteret eum nec vellet pecuniam recipere aut ea recepta manumittere. Aut si domino in remotis agente turbetur servus vel expolietur possessione rei quam alius tenebat vel aliis vindicare nolentibus vindicat domini defuncti necem. Aut si accusetur servus in causa capitali vel membri mutilationis. Seu sit servus principis qui potest per se agere pro eis que ex persona sua domino competunt. l. d. ou. l. sequenti.

9 **Vina** Queniam cum l. precedenti.

10 **Monge** Ingressus religionem pro mortuo reputatur et eius bona conveniuntur monasterio. Ideo pro debitis anterioribus non ipse sed monasterium successor bonorum convenitur quatenus bona sufficiunt dum taxat. Idem in fisco ob delictum bona alicuius habente vel alio pro eo. Et etiam in renovato inspiciuntur quia pro debito tempore libertatis contractis ipse sed dominus renovans convenitur.

11 **Menor** Contra minorem xxv. annis agens sine curatore si sententia sit contra minorem non debet valere. Si pro eo valebit in preiudicium petentis.

12 **Vagadas** Si reus est captivus absens vel sine herede mortuus datur curator bonis qui sine fraude defendens partem defitientis sustinebit. Et si duo sint dati curatores ex quibus eorum potest agere et conveniri ad instar defensoris minoris.

13 **Conceio** Pro debito concilii capituli vel conventus particulares eorum non singulares exiguntur nec pro tali debito possunt singulares artari sicut debitum singulorum non potest universitas petere.

14 **Nombrados** Omnes a lege persone prenominati supradictis legibus continente possunt licite per se vel procuratores conveniri.

15 **Catar** Petens sibi tanquam suum exprimat eius nomen si sit servus et sexum etatem et colorem. Si non est alius animal naturam et colorem. Si pecunia est auri argenti vel alterius metalli ponderati consueti eius pondus. Et si est specificata speciem si moneta metallum et quantitatem. Si de consuetis mensurari genus et quantitatem mensurarum. Si sericum lini aut lana naturam et pondus. Si aut sit specificatum ut textum colorem et mensuram ut pecia vel media vel mensuras certas. Si vestem exprimat eius nomen et colorem. Sed si arcam vel saccum signatum deposuit quis si vult exprimet res inclusas alias non tamen. Et tamen in similibus sed si de rerum quantitate ponderis vel mensure consistentium petens iurat se non recordari valet petitio et sequetur condempnatio quatenus probet.

16 **Parescer** Si res mobilis vel sua ex aliqua causa petitur exiberi exhibendus erit. Et si res illa sit alii iuncta debet in exhibitione separari. Et si sit tabula navis sed tigna domus non separantur ne locus difformetur. Ruinis sed bona fide iungentis tamen ad duplum mala fide quantum dominus cum iudicis taxatione iuraverit.

17 **Carta** Heredi vel legatario exhibetur testamentum petenti tamen exhibere tenetur. Item venditor emptori si dubium vel lis super finibus vel tempore consistat instrumentum titulum suum. Item qui per litteram quod facere solutum promisit exhibetur littera emptionis. Et tamen dominus novissimo litteram manumissionis tradere. Et creditor debitori solventi litteram contractus. Et socius socio eius exibet litteras communes. Et procurator domino acta processus. Et tutor vel curator minori. Et maiordomus domino instrumenta ad eum pertinentia. Et alius quorum intersit rationem computatis vel alius quorum minus scripturam computatis. Item notarius notas eorum que apud eos agitantur hiis quorum interest.

18 **Buey** Possessor rei mobilis ante petitionem sine dolo et culpa exhibere non valens non exibet. Sed si dicat se in ea ius habere prestat fideiussores de exhibendo si in potestate sua redierit alias non.

19 **Engañosa** Possessor dolo transportans occidens vel in aliam speciem mutans rem exiberi petitam tamen ad interesse in quod iuret actor sibi nocuisse exhibitionis defectum. Sed si de novam exibetur res tamen denuntiant ad eius restitutionem et dampnum resarcitur.

20 **Ligera** In quacumque parte litis habet reus exibendi potestatem tamen rem petitam exhibere. Sed si bona fide possidens exhibere recusat ex eo quod non credit actorem ius in re habere. Et tempore quo iudex exhibere mandat petitur vel mortua est aut fugit in medio tamen si non iniustus possessor erat condempnabitur quatenus cum iudiciali cautione actor in litem iuret. Et si possidens exhibere iussus nollit manu militari res ei de mandato iudicis auferretur.

21 **Dado** Si res exhiberi mandata in loco litis sine rei bone fidei possessoris dolo abest si est suus non huius

UVA.BHSC

officium aut iudicis ducendo est expensis rei
si non habet officium expensis et periculo actoris
quia impedit eum ex officio liberatur si autem
sit alia res expensis et periculo actoris ducetur
contra reum nisi sit male fidei possessor vel dolo
eius aberat tunc enim expensis et periculo rei

22 **Detreniendo** Talem debet reus exhibere
rem qualis erat tempore litis mote non autem
tempore usucaptam si eo tempore si mote litis ea
tenebat alioquin statim dominium quod instituit
eam notare ut contra eum actor ante usu
cap. dirigat partes suas al. proceditur quod
eum tanquam contra contumacem contra modum positum
.e. c. l. 20. nisi reus dicat se de usucapione
non curare et quod de re dictum est habet locum
etiam in fructibus eius post litem motam
habitis si non actor ante electionem tempore perdi
derat non est ei exhibenda.

23 **Bal podrie** Non solum tenetur
non exhibens similiter
ad eius estimationem per iuramentum in litem sed
ad alia que actor exhibicionis defectu perdidit
ut puta hereditatem sibi delatam aut le
gatum vel aliam rem idem si legetur ac
tori suorum vel aliarum rerum optio si optet
i. tempus certum et i. illius tempus reus eas res
ad optandum exhibere renuit quia iurat ac
tor in litem cum iudiciali taxatione quanti eius
interest.

24 **Da** Reus absolutus quia rem exhi
beri petitam non possidebat tamen
postea si res in eius potestatem redit secus
si fuit absolutus quia actor in ea nullum
ius habebat.

25 **Campo** Petens rem immobile
tanquam suam vel ex alia
quacumque causa ex qua sibi est tradenda
debet exprimere in libello loci terminos et
afrontationes eius et si vendicans rem
expressit suam dominii causam et victus fuit
non obstat exceptio rei iudicate ei agenti ex alia
causa secus si nullam causam expressit sed
generaliter eam petiit ad se iure dominii pertinere
tunc enim ex omni causa est victus nisi probet
post sententiam contra se latam eam acquisivisse

26 **Senalada** Agens petitione
hereditatis non tenetur
in libello singulas res exprimere sed suffi
cit quod hereditatem vel quotam eius partem pe
tat idem si agatur ex tutele administratione vel
pro socio actione vel ex alia administratione
ad reddendum computum vel lucra aut dampna
ibi commissa item petens castrum aut villam
cum pertinentiis suis et terminis non tenetur

singula ei pertinentia designare.

21 **Propriedat** Cautius agit
intemptans pos
sessorium quam petitorium et ita debet rem desig
nare petens possessionem sicut petens proprietatem
et non probans de possessione potest nichilominus
petitorium intemptare et potest spoliatus si
mul possessorium et petitorium intemptare
item si me ad possessionem agente reus vel
alius rem dicat suam proferetur et prius discu
titur petitio mea nisi alius in promptu pro
bet probes dominium tunc enim ei traditur res
non michi.

26 **Do** Vendicante in probatione dominii defi
ciente reus remanet in possessione
licet de titulo non doceat sive iniuste possi

29 **Tenencia** dominii vel possessionem deat
petens agat contra
detentorem et tamen se defendere nisi alieno
nomine teneat tunc enim indulgetur ei peremptori
tempus i. quo dominum in iudicio defensionem produ
cat et si non venit alios tres expectare ha
bebit i. quos si non veniat nec alius pro
eo iudex recipiat ab actore iuramentum quod malitiose
nosse non petit mittat eum in possessione rei pe
tite nec alius postea veniens auditur de
possessione salva sibi tamen questione proprietatis.

30 **Stremado** Eligit spoliatus an agat
contra possessorem vel contra spoli
antem aut mandantem vel scienter ab spo
liante recipientem item agit contra ne ab eo petitur
in potentiorem alienantem ad extimationem
rei vel contra tenentem et petit interesse ab alie
nante sed lis contra rei exceptione ab alienante perdu
ditur et dicitur contra possessorem.

31 **Emienda** Agens ob dampnum
vel iniuriam sibi fac
tam verbo coram eo vel alius consilio per
alium dictam vel ob dampnum vel iniuriam cor
poralem debet designare verba vel consilium
iniuriosum aut dampnum vel iniuria i. cor
pore sibi inflictam ut iudex pensitat an
sit puniendus reus al. si non designatur non
tamen reus respondere.

32 **Ante** Non tamen reus nisi coram suo iu
dice respondere nisi in loco origi
nis licet alibi domicilium habet invenitur vel
libertus in loco originis vel domicilii manu
missoris vel uxor coram iudice mariti vel
miles in terra ubi stipendia recepit vel ubi
est res petita sita aut si conveniat ut coram
alio iudice possit conveniri vel ubi convenitur
decimo habitavit aut ubi maiorem partem
bonorum habet seu sponte coram non suo iudice
respondet vel maleficii ratione ubi committitur
perpetrauit aut si est vagabundus quia convenitur
ubi invenitur nisi det fideiussorem iudicio

UVA.BHSC

sisti vel in loco domicilii aut contractus vel ubi solvere promisit ad electionem actoris vel ubi queritur super re mobili sit res petita sed si det fideiuss. de ea cum mandetur exhibenda dimittetur et aliter ponitur in sequestro et lis summarie terminatur et si reus e suspectus et res petitur ex furto vel rapina tenebitur captivus item rationem requestionis que coram eodem iudice statim post contestationem est ponenda item rationem administrationis tutele maiordomie aut alterius negotii quia tunc coram iudice ubi administravit respondere.

33 **Razon** diebus in honorem dei vel sanctorum aut principis vel propter publicam utilitatem feriatis non proponat actor actionem suam in iudicio.

34 **Pascua** die nativitatis domini et septem sequentibus et resurrectionis cum septem precedentibus et totidem sequentibus pentecostes etiam cum tribus subsequentibus et epiphanie ascensionis et in festivitatibus virginis marie et apostolorum et beati iohannis baptiste diebus etiam dominicis cessetur a iudiciali strepitu si contra factum fuit etiam de partium voluntate non valet.

35 **Por** diebus. 3. l. prox. cognoscit tamen iudex tutores pupillis dare et suspectos a tutela removere et de alimentis pupillorum vel filio a patre et contra aut liberto a patrono et converso exhibendis cognoscere et de ventre in possessionem mittendo et de prolatione etatis vel super libertatis aut servitutis questione vel ut testamentum aperiatur vel exhibeatur vel ut curator bonis defuncti detur vel creditori causa custodie ob heredis defectum dentur quia omnia ista pertinent ad opus pietatis item cognoscit de hiis que pertinent ad communem utilitatem patrie vel ponet homines in pace aut treuga et assignabit custodias patrie vel ad punitionem latronum publicorum vel proditorum providebit et hiis diebus poterunt agricultores seminare et fructus colligere in urgenti necessitate.

36 **Feriados** diebus ob principis aut alterius magistri dominii honore feriatis non debet quis citari vel in iudicio exigi.

37 **Pan e vino** tempus messis est feriatum panis aliud vindimiarum collectionis secundum terre consuetudinem quo tempore colliguntur et istis mensibus non venitur ad iudicium nisi in causis possessoriis. 3. l. 34. et si emerserit questio super fructibus qui colliguntur debet summarie tractari ne fructus perdantur.

38 **Abiniendo** bien por principes de pacem et iudices de voluntate diebus. 3. l. prox. contentis vel usque ad litem contestationem ob prescriptionem interrumpendam.

39 **Enbiso** actor petita et per reum negata debet probare alias condemnabitur reus in expensis.

40 **Libello** libellus dicitur petitio in scriptis facta et sine in scriptis aut sine quis petit debet in petitione exprimere nomen iudicis actoris et rei item rem et quantitatem aut factum quod petit et causam quare petit.

41 **Escripta** Quelibet petitio que ascendit ad valorem. xx. aureorum vel ultra est in scriptis fienda si minus sufficit verbo et reus immobilia non possidens in patria tunc si potest fideiuss. iudicio sisti dare actori petenti aliter debit iuratoriam cautionem et debet iudex petitionem edere reo et dare ei tempus ad consulendum et respondendum.

42 **Mas** Quoque actor petit plus re quam plusque debetur petit quoque plus causa quando debetur alternative et petit unam de rebus sub alternatione debitis non facta alternative mentione quoque tempore cum ante tempus petit quoque loco quando in alio quam ubi reus solvere promisit petit sibi solvi.

43 **Ponen** Petens plusquam probet de improbatis condemnatur in expensis per reum ob non probata factis reo absolvendo de non probatis.

44 **Palabras** dolose reum ad plus promittendum inducens et totum in iudicio petens perdit etiam verum debitum reo dolum probante si tamen ante iudicium de vero debito contentatur non punietur.

45 **Suelen** Petens plus tempore condemnatur in expensis et quanto antius egit tanto post terminum iudex reo dilationem indulgeat. petens aut plus loco vel causa punitur pena tripli damni per reum passi ob eam plus petitionis.

46 **Costreñido** Nemo compellitur agere nisi iactet aliquis se ius suum fore vel alium maliciose coram hominibus dicat quia tunc reo instante coram iudice quod de predictis conveniat agat iudex mandet cum agere aliter absolvat reum ab eis nec postea audiatur diffamans nec alius eius nomine super

UVA.BHSC

premissis et si postea talia replicat judex puniat eum.

4 Calechan fraudulent contra moratorem uel aliud dilatur agere differens ut eum rex paratum impediat contra eum tunc agendo compellitur ad rei instantiam ante tempus die petere alias non audietur donec reus de uia redierit

Tit. ix. delos demandados

Titulo x. delos demandados

9 **Quien es aquel** :· Reus petat ab actore an agit nomine proprio uel alieno et si alieno non tenetur respondere nisi ostendat procuratorium uel caueat rem ratam dominum habiturum et si tutorio nomine agit doceat de potestate si suo nomine attendat ne sit talis persona que per se in judicio stare non possit ut minor xxv. an sine curatore uel filius aut alia persona de emancipatis. ¶. ti. proximo :·

2 **Podiendo** vendicant rem actore reus mediatore respondens se detentorem cum non esset tempore ad eius conventionem contra eum judicialiter taxatas actor credens eum detentorem in lite iuravit si actor sciebat reum mentiri. et an si nam reus peniteat dicatque non tenuisse tempore responsionis nec modo absoluetur

3 **Negando** reo negante rem que vendicatur tenere si probetur eum detentorem citra probationem est actori res tradenda salua reo dumtaxat questione proprietatis et caueat reus ad modum et naturam petitionis ut melius et cautius se defendere queat :·

4 **Responder** non tenetur reus nisi coram judice suo ordinario respondere nisi in casibus contra proximo ¶. 3. contentis si tamen in curia regis inveniatur ibi coram rege compellitur responde nisi ibi cum domino suo uel de eius mandato uel pro sua consilij dignitate uel causa testimonij perhibenda uocatus uenit uel ad prosequendam suam appellationem uel a rege sit uocatus tunc enim habet ius reuocandi domum tamen tamen ibi promittere coram suo judice stare juri. Sed si ibi tunc contraxit uel aliquid tenetur ibi respondere idem si eo ibi agente reus eum reconueniat nisi ipse agat ratione dampni furti aut iniurie quam ibi passus est egerit tunc enim non potest eius reus reconuenire :·

5 **Contiendas** Pro efractione treuge aut nepto. morte seruiti raptu mulieris

publico latrocinio aut in cartatione uel falsitate sigilli regis aut monete aurj aut alicuius metalli aut ratione magni maleficij uel proditionis regis uel regni aut in causa orphani aut pauperis contra hominem potentiorem a quo non potest in partibus consequi justitie complementum tenetur reus sine foros prescriptione coram rege respondere :· art. cxx

6 **Aperceber** non tenetur reus petitioni die feriata posite respondere nisi in casibus ¶. ti. proxime dictis et petitione rite posita indulgetur reo tempus ad tertiam diem deliberandi.

7 **Catadas** reo petita confitente dabitur terminus x. dierum uel plus secundum quod judici uidebitur competens ad soluendum et si negauit et probatum fuit condempnabitur in principali et expensis. et facta dicta responsione dicitur lis contestata :·

8 **Conoscien** reus cognoscens petitam si solutionem uel pactum de non petendo allegauit debet eorum probare alias condempnetur in re et si judicium maliciose litigasse uisum fuit etiam in expensis. ratione dilationis :·

9 **Defenden** exceptiones dilatorie uel precipue de non petendo ad certum tempus uel fori declinatoria aut procuratoria sunt opponende et probande ante litem contestatam alias post litem contestatam opponens non audietur et si judex perpendat reum maliciose excipientem apponat ei certum tempus ad omnes exceptiones opponendas et probandas preter peremptorie et postea non recipiat eius exceptiones :·

10 **Defensiones** Si exceptio ut quod actor est seruus rei uel filio proprio hereditate petente ea opponitur quod non est filius uel petens legitimus opponitur quod testis est seruus et similes opponatur utraque pars ad probandum suam intentionem admittitur reo in expensis hac exceptione causa factarum si eas non probauit condempnando :·

11 **Aduzen** reo contra testem opponente minorem etatem uel seruitutem uel contra instrumentum falsitatem uel quod non est factum per publicum notarium ante omnia debet judex super istis pronuntiare et iste exceptiones et posite. ¶. ti. propria dicuntur peremptorie et post quemcumque an sententiam opponi :· Tit.

Titulo xi. delos juezes

12 **H**ic primo queritur quotuplices sint judices. ii. quis potest judices constituere. iii. quales debent esse judices. iiii.

UVA.BHSC

qualit̃ debent poni. 2º. qualit̃ debent iudices suum officium exercere.

1 **Los judgadores** judicantes causas dicuntur judices et quidam sunt maiores ut judicantes in curia Regis, alii super judices .i. cognoscentes de appellationibus a primis super dictis in porcionis, alii supra regnum certum ut preses qui super judices sue provincie cognoscit, alii sunt in singulis civitatibus aut villis positi ad judicandum, alii positi super certum officium artifices et omnes super dicti sunt judices ordinarii, alii sunt judices delegati quibus a rege uel judice ordinario alique cause judicande committuntur, alii dicuntur arbitri quibus a partibus certa potestas inter eos judicandi datur.

2 **Judgadores** Solus princeps potest judicem ordinarium facere uel habens ab eo faciendi potestatem, item artifices possunt sibi ad judicandum in suo officio judicem ordinarium facere, sed judices delegatos facit ordinarius, arbitros autem partes dumtaxat.

3 **Caminosa** judices debent esse legales et bone fame absque cupiditate et peritiam habere judicandi propter sciam et longum usum et mansuetum bonumque sermonem erga venientes coram eo timeantque deum et eum qui eis officium proposuit habentes in se justitiam et pietatem.

4 **Señalados** Insensatus aut mutus uel surdus cecus aut habens antiquam infirmitatem propter quam judicare impeditur et est dubium an curabitur aut infans uel religiosus seu mulier nisi sit Regina uel comitissa aut servus non possunt esse judices, si tamen creditur quod esse liber facta per eum ut judicem usque ad tempus quo scitur eum esse servum valent propter satisfationem communis erroris.

5 **Maior** judex ordinarius uel delegatus debet esse maior xx. annorum, sed si delegatus est minor, maior tamen xviii. potest judicare quamuis non possit per delegantem sub cuius jurisdictione consistit licet cogatur maior xx. annorum si autem sit minor xviii. sed maior xiiii. non potest esse judex nisi de partium et regis voluntate.

6 **Puestas** judices antequam administrationem incipiant jurant mandatis regis obedire et quod eius dominium et jura observent nec eius secreta revelent et quod eius dapno possetenus obvient uel regem de hoc certificent, item quod ut melius et citius possunt sine barlegios lites finiant nec pro muneribus

deviet a justitia nec a litigantibus uel litigare volentibus aut ab aliis pro eis dona recipiant aut promissiones et hec jurant in manu regis uel super sancta euangelia recipientis juramentum eo cui rex mandavit insuper prestent de post finitum officium stando per quinquaginta dies in illo loco et querellantibus de eius administratione condigne per (...)zatione facta satisfaciet et de querellis istis cognoscet eius successor una cum aliquibus probis loci dicto judici non suspectis aut malivolis uel si hor (...)fecerit mors aut membri mutilatio tunc enim mittitur ad regem cum expressione maleficii et quod commisit.

7 **Logares** In certo loco pro tribunali debet judex a mane usque ad meridie et a nona usque ad vesperas ad judicandum sedere, sed ratione alicuius magni negotii vel propter in domo aturbatione gentium segregatus esse. Heat(...) sed bonos scribas procuratoria et petitiones responsiones confessiones testium depositiones sententias et alia acta judicialia fideliter scribentes insuper certos executores qui eius mandata exequantur nec extra suum territorium capiant artent uel judicent quemquam nisi ut arbiter de partium voluntate ac judicium non debet et pignora eius mandato capta cum pena dupli restituantur et si justitiam fecerint corporalem patiantur suppliciam similitudinem nec cogunt quemquam nisi in casibus permissis coram eis responde(re).

8 **Mansa** mansuete debet judex litigantes audire non ideo tamen sit simplex quod honori suo contemptus quietur nec sedens in judicio ad aurem quemquam sibi loqui patiatur nec permittat voces litigantes invicem impedire.

9 **Criminal** Non debet judex ordinarius de ta criminali sui patris aut filii uel familiaris actiue uel passiue nec etiam de quolibet cognoscere sed referat regi alium judicem daturus si tamen est a rege delegatus potest in dictis personas jus dicere et etiam potest ad processum interrumpendum usque ad litem contestatam audire ordinarius demum causam alii committat.

10 **Juez** In omni judicio requiruntur iii. persone judex actor et reus et ideo nemo in causa propria sit judex ne teneat locum duorum nec judicet in causa de qua fuit advocatus uel consiliarius quia si post suum consilium sententiaret videtur injustus et si contra videtur parcialis.

UVA.BHSC

11 **Verdat** Judex perstruetur per quas vias potest litigii veritatem vel professiones aut interrogationes vel juramenta aut signa certa vel instrumenta seu testes palam iuratos et postea in secreto loquentes deponentes et secundum probata iudicet proferat sententiam.

12 **Acabamiento** Curare debet judex ut lites finem brevem recipiant quia coram iusto judice non potest lis multum dilatari. Si tamen aliqua necessitate infirmitatis vel peregrinationis vel legationis aut mortis vel quia expiravit eius officium litem coram eo inceptam non potuit terminare eius loco positus eam in suo statu recipiens legitime definiat. Taliter se habeat judex ut ob eius defectum non oporteat coram Rege litigantes, alias eius arbitrio puniatur et in expensis condempnabitur. Si tamen eo sine causa dimisso aut propter injustam appellationem ad Regem venit litigans castigabitur et ad priores judicis examen remittetur.

13 **Clorando** Non moveat judex ad lacrimas vel angustias quas revelantis sed aliam partem audiens eis justitiam ministret nec signis aliquibus in iuste litigantis eum terreat quia sic est inconstantis animi vultus cordis secreta detegit.

14 **Presos** Judex captum qui aliqua causa non audet judicare ad regis examen mittens processum cause committat alias arbitrio regis punietur et in expensis et interesse capti condempnabitur.

15 **Porfiado** Si sententia per judicem lata non est appellatione suspensa non sit ita remissus quin executioni eam exponere mandet.

16 **Establecidos** Preses provincie caveat ne tumultus in sua provincia aut conventicule fiant et ne pax aut treuga violetur nec in sua familia recipiat malefactores sed capiens eos ad eos qui eos dampnificaverunt remittat puniendos.

18 **Ordinarios** Judex ordinarius delegato committat causam subdito sue jurisdictioni quia aliter non posset invitum judicare compellere et talem causam committat ei quam ipse delegans posset terminare et sic causa delegabilis est, in aliter ei qui extra territorium suum dicat quia ex non possit sed tamen potest ordinarius extra territorium existens causam intra delegare et delegatum sibi subditum commissione vocare ...ntem potest compellere.

18 **Comiendan** ea que sunt mere imperii ut mors membri mutilatio, relegatio, seu libertatis vel servitutis non competunt nisi regibus aut magnis principibus nec aliis hoc potest ex longo usu aut titulo acquirere nisi ei a principe specialiter concedatur vel a legibus huius libri et licet judices ordinarii possint de istis judicare non tamen possunt aliis delegare nisi ex justa causa se absentent, nunc delegari usque ad diffinitivam exclusive que autem sunt mixti imperii ut tutorum aut curatorum datio in possessionem missio et de causa ultra .ccc. aureorum ascendentibus cognitio sunt indelegabilia nisi sit judex cui regis aut causarum multitudine competitur nunc aut delegat judex cognitionem et etiam diffinitionem ea non que dictam summam ascendunt sunt indistincte delegabilia.

19 **Delegados** Delegatus a principe potest etiam litem coram eo non inceptam subdelegare a judice autem ordinario nequaquam nisi prius coram eo sit contestatum. Item potest causam cognitionis et diffinitionis delegari vel cognitionis tantum judex tamen potius ad cognitionem de causa appellationis et sententiandum ordinarius non potest solam cognitionem delegare sed aut totaliter cognoscat aut etiam diffinitionem committat.

20 **Estan** Judex delegatus ab utraque parte petitus detur non aut ab una in alterius absentia nisi de legatione cognoscat cum probitate fulsitum nec excedat delegationis commissionis terminos alias eius audientia de nisi de partium voluntate vel per modum reconventionis post responsionem rei.

21 **Poder** Delegati potestas solvitur declarante delegante aut alii committente vel si delegatus incipit esse equalis vel maioris potestatis quam delegans aut mortuo vel ab officio delegante amoto lite non contestata remoto, sed si post litem contestatam moritur vel removetur potest in eius locum delegatus judicare.

22 **Sospecha** Delegatus potest ante litem contestatam ut suspectus recusari non expressa recusationis causa presumpto a recusante jurato si petatur quod non maliciose recusat et tunc potest delegatus partes compellere ad arbitros infra tres dies eligendos qui decernent quoad sicut ipse si non fuisset recusatus quibus discordantibus judex ordinarius illius loci eliget eos. Sed ordinarius non est recusandus sed ipse per se eliget unum vel

UVA.BHSC

duos qui una cum ipso de causa cognoscat et diffiniat eam :-

23 **Arbitros** Arbiter dicitur a partibus electus ad cognoscendum de causa eorum per viam juris et debet cognoscere sicut judex ordinarius servata forma judiciorum. Sed arbitrator est a partibus electus ad componendum inter eos qui etiam non servata forma potest qualiter sibi placuerit nisi dolo aut mala fide fecerit tunc enim recurretur ad arbitrium boni viri a judice ordinario illius loci eligendum qui emendabunt sententiam. nec habet arbitrator ampliorem potestatem quam in compromisso ei creditur. et debet compromitti sub certa pena. aliter non tenentur partes eius sententiam observare nisi post eam prolatam per x dies tacuerint :-

24 **En mano** De qualibet controversia potest compromitti nisi morte mutilatione exilium libertatem servitutem matrimonium respiciat uel sit animo ipsius de qua non potest compromitti nisi per procuratorem specialiter compromittendi potestatem habentem. nec debet compromissum criminale prius diffiniat controversiam nisi in manu injuriati diffinitionem satisfactionis ponat injuriator quia valebit quod tempore satisfaciendi pronunciet. Sed si immediate recurritur ad arbitrium boni viri et si juratum fuit complere quod pronunciavit ubi placuit. sic judicio incepto coram judice ordinario non potest in eum tanquam arbitrum super dicta controversia compromitti sed tanquam in arbitratorem sic et in alium quemcumque modo potest de dicta questione mota compromitti :-

24 **Creciendo** Si maior viginti sed minor xxv annis curatorem habens sine eius auctoritate cum pena et juramento compromittat non incidit in penam licet sententiam arbitri non observet. sed eius fidem. sic sed si curatorem non habet incidet in penam nisi in eius lesionem sententiam probaverit latam :-

25 **Cabenencia** Sufficit in compromisso certa pena apponi vel ab una parte rem precium pro obediencia tradi ab alia parte aliam penam et inequalem promitti et non debet arbitrium in quo exprimitur certa sententia per arbitrum danda quia non debet ex alieno arbitrio arbitri sententia pendere. Sed si inductos compromittitur ut eis discordantibus eligant tercium certum vel incertum valet et

cogitur arbiter ad petitionem vel unius earum petitionem per judicem ordinarium eligere illum tercium si discordant :-

24 **Dia** Si in compromisso appositum tempus quo intra quod pronuncietur non possunt arbitri eo elapso judicare nisi partes prorogent vel prorogandi potestatem eis concedant. nec etiam tunc partibus potestatem prorogandi revocantibus si non vult tantum debet prorogationem incidit in penam et expirat compromissum. et si partibus prorogare volentibus arbiter ex justa causa recusaverit non possunt amodo judicare. Si autem tempus in compromisso non apponitur expirat tempore elapso et locus ad pronunciandum appositus in compromisso debet servari et tunc arbiter partes citare nisi aliter sibi in compromisso creditur :-

26 **Conuriendo** Uno de arbitris mortuo vel de litigatoribus expirat compromissum nisi aliter caveatur in compromisso specialiter et tunc etiam citari debet heredes litigatoris expirat etiam per ingressum religionis arbitri unius vel per capturam libertatis aut captivum exilium vel retentionem in prisione vel si ante pronunciationem una pars aliam acceptam liberavit :-

29 **De su grado** licet quis non potest arbitrium recipere cogi. si tamen recepit cogitur per judicem ordinarium pronunciare compellendo eum donec pronunciet. si tamen sunt arbitri pares et discordes potest ordinarius compellere tam partes quam arbitros ad unum alium eligendum et eis tamen electo pronunciantibus statur sententie maioris partis :- non hanc le[…]

30 **Razones** non potest compelli arbiter pronunciare si partes eo dimisso ad judicem vel ad alios arbitros recurrerunt super illa controversia. Sed si una pars ivit ad judicem incidit in penam. et non compellitur arbiter sententiare. nec etiam compellitur si partes vel una earum vituperent eum aut si est tempore tempestatis legatus sue universitatis vel regis aut infirmitate seu ob negocia propria vel alio magno impedimento occupetur

31 **Enemiztad** Arbiter ob notoriam inimicitiam ab altera parte recusatus et eis probata coram judice ordinario per eum pronunciare vetitus sententiando non agit. nec committitur pena contra non obtemperantem idem est si ob quid vel donum aut promissum

pus aduerse reiscetur :·

32 **Storgam** Sñia p plures ar bitros absente vno data no valz seruis si eo pñte et ꝯsentiente si in alitr in ꝯpromisso caueatur. Itm est suanda nec valet si die fiata fer tur nisi aliter sit ꝯpromissum et licet de alijs rebus qua in ꝯpromisso ꝯtitr no possit judicare sup fructibus tamē vel pot et pluribus ꝯtrouersijs in ꝯ promisso ꝯ omis vno judicio terminetr

33 **Mandam** Si arbitr licet ꝯpro misso no ꝯpmatur .j. certu tpus mandet ꝗ fieri uel solui no faciens .j. tpus incidit in pena ꝯpro missi si tpus no aposuit debet fieri .j. quatuor menses ac ꝯmittitur pe na nisi post tpus quadrimestre peti te pte penam alia pe statim satisfa ciat judicato sz si tpus expssit arbitr in sñia no excusatur a pena volens post tpus satisffacere quia iniuria agitur tn lege ꝗ in hoie :·

34 **Escusada** Excusatur a pe na no satisfaciens arbitr sñie si infirmitate aut obsequio Re gis fuerit ul sue vniuersitatis pagitur aut alio lgitimo impedimento cessante si tn eo cessante no satisffacit incidit in pena. Item excusatur si sñia e ꝯtra legem bonos mores uel dolo falsis probatis aut pitima lata ul super re de qua no fuit ꝯpromissum quia tales sñie no valent :·

35 **Despagamse** Si sñia ar bitr no apel latur sz no obtemperans soluta pena promissa statim lata sñia ꝯtradicat pes al si expsse laudauit uel appro bando in ea subscripsit uel p .x. dies tacuit tenet sñia et est p viam ordi nariam loci sicut si ab alio judice fuisset lata execucioni madanda :· Titulo de los presoneros :·

Ti.º de los personeros

1 **H**ic pmo querit ꝗ est procurator ijº quare sic dicitur. iiiº quis pot eu ꝯstituere. iiiiº quis pot con stitui. vº in quibus casis. viº qlr est ꝯstituendus. viiº qd est eius officiu viiiº qualr et quo eius officiu finitur.

1 **Personero** Procurator e qui aliena ne gotia uel lites madato dni tractat et dicitur psonero quia in judicio uel ex loco alterius stat psona :·

2 **Todo** Requirit ꝗ ꝯstituens pcur ad lites ei ptineo sit ma ior .xxv. an. nec sit sub ptis ul cura toris potate et liber sanusqz sensu fi lius in fa. in causa castrensis ul ꝗ pectulis pot et si pater mittit eu ad studium uel alibi si quid ei ꝯtingat uel in via ꝓpter qd moue debeat lite ul in absentia patris sup suo ul pat nis negotijs dn tn in patris prestet caucio de rato et eius pse insulis tn litibus et castrisn ꝯsiluim et ꝯuentus pnt pcur. ꝯstituere :·

3 **Menor** minor .xxv. an. pot in curatoris auctore pcur. ad lites ꝯstituere et si sine curatore ꝯstitu at valet judicatu pro eo sz no ꝯ cu curator aut p se no pot in causa minor constituere pcur. nisi pus p eu lite contestata. Item stans in possi. libertatis pot ꝯstituere procur. in causa status sibi mota. ff. d. cu l. sequenti :·

4 **Candando** Stans in possi. li bertatis pot sup ca status ad sui defen. ꝯstituere procur. et ea ꝯtestata pot ad debita exigenda ꝯstituere sz si in possi. suitutis sit et in libertatem proclamet no pot nisi pst litem exercere nisi alius ab eo madato fauore libertatis pro eo proclamet sive sit ꝯsanguineus uel no :·

5 **Ser** Quilibet pot ee pcur. nisi spalit vetet et debet sut maior .xxv. an fatuus mutus surdus et in nisaliter amissitus durante amissit nec femina nisi pro ascendentibus uel descendentibus etate aut morbo im peditis alijs defensoribus carentibus uel pro eripiendo ꝯsanguineo a sim uel a morte p appellacionem nec religiosus nisi pro suo ordine cu licen sui maioris nec in fratris ordinibus ꝯstitutus nisi pro sua ecclia prelato a ꝯstitutus nec famus nisi ad negotia ul si e rege nec famus nisi ad negotia ul si e regis aut in possi. libertatis etia causa status pendente etiam ad lites :·

6 **Cauallervs** Miles qui ex istit in loco stipendiatus uel in simitio regis curia lis no pot ee procurator al sic pro mi licia aut sub qua est uel pro libertate aut in defensionem dampni ad ultimu supplicium uel si ei ante lite ꝯt no opz

BIBLIOTECA DE SANTA CRUZ VALLADOLID

UVA.BHSC

q no pot ee pcur bn pot eciã stipendiatus uel curial ee pcur. h. d. in lega sequenti:

7 **Los adelentados** dr̃ pses aut alius magnus curie regis officialis no pot ee in curia pcur. nisi pro libertate uel ad mortem dampnato uel si ei no opo' ante lit' ct' exc° pcur' toria

8 **Dme** legatus Regis uel vniuersitatis arrepto legois offo no pot donec redeat ee alicuius pcur.

9 **Ninguno** nemo pot aliu ee pcurator sn̄ mādatu nisi maritus pro uxore et consanguinei in ditem usq; ad quartum gradu et afines uel pattoni nisi spaliter prohibeatur a domino litis et simili hrs uel comuni rem hntes vnde comonis omis tn̄ isti agentes tn̄ prestare fide iuss. de rato si ante lit' ct' alta pars petat quia post litem ct' no tn̄ satis dare des ad defendendu reu abssentem quilibet extra mādatu admittitur si cauet de rato et iudicato soluendo:

10 **Rey** Rex epūs baro dns militu magister ordinis milicie aut alij locu regis tenentes no pst in sua causa litigare p; pcur. nisi in causa criminali extra ciuili. mo bn tn̄ potest assistere ad informandu de facto pcur uel ad respondendu interogat' p iudice factis nec pnt predicti ee procur' nisi pro Rege libertati orphano aut alia miserabili psona:

11 **Pleytos** de accusat' uel vipti ex q̄ mors membri mutilatio aut ppetuu exiliu sequi pot agendo aut defendendo no admittitur pcurator nisi ad allegandas cās absencie ad quas admittitur etiam minor xxv. an. aut femina et in dex post admistrat. s. quinquagnita dies pst no p procur. tn̄ querelantibus de mala admistrac' responde

12 **La manera** Pot pcur. constitui presens uel absens p uba apta et p litteram uel nuncium et ad tpus pure uel sub cone:

13 **Porque** instrum procuratoris pot fieri p notariu publicu cu testibus aut p aliu scriptorem cu sigillo autentico sigilatu uel aptis acta pmis duobus modis

fieri dz ctine nome constituentis et constituti et litem in qua eu constituit procuratorem et nomie iudicis cora quo venit litig' et q' dat ei potate petendi defendendi negandi et q' stabit pro facto et dito p eu in illa lite ctinere lat' etiã diem et annu quo fit s; si uno modo fiat sufficit dice in actis q' constituit talem in lite illa pcur. q' p hec uba hẽt tantã sicut supdto modo constitutus potatem:

14 **Entrega** procur. ad petendam pro minore in integru restitucio dz q' hẽat ad hoc spalem potatem in pcuratorio istarz

15 **Demiendo** procur. ad petendu filiu ab alio ctra pris voluntatem detentu dz q' spalem ad hoc hẽat potatem et q' assignetur in procuratorio cta causa quare pater no pot p se cpare:

16 **Razones** ols remouendu tutorem ut suspetu a tutela requiritur q' pcur. hẽat speciale mandatu:

17 **Muchos** pluribus procuratoribus in vno procuratorio in solidu constitut' occupatis q° pferitur et ille solus incepta prosequitur. s; duobus eorz in simul ctestãtibus alr pot in solidu prosequi et si omis in simul litigent et grauentur aduersariu debent vnu qui ctendat eligere et si discordent eliget iudex si uero plures sunt constituti no expsso in solidu quilz aget pro pte tn̄ s; omi pnito bene cseqntur dando vni potatem dicendi:

18 **Razonar** ffines mādati dili gent custodiat pcur. quos aut excessit no valet et si guentionem pactu libacom aduersario fecit aut ei iuramentu decisoriu detulit nichil agit n' hẽt spale mādatu uel gnalem et libam potatem faciendi in ea lite q'dñs facere posset et pcur. ad lites dz hre xxv. an. nec pot ante lit' ct' aliu pcur. substituere nisi hẽt spalem potatem postea sit pcurator vero ad negocia xxv. an. et pot substituere quo uult s; dampna dati p substitutu tn̄ resartir. pcur. sine potate nec ei oporta cpme pcuratorio. dñs postea ratificet valet p eum 19

UVA.BHSC

gesta nisi erat suus vel alius qui potest esse procurator :·

20 **Dubdolas** Cum reus dubitat an procuratorem sit sufficientior quam procurator caveat de rato alias non admittetur. Sed si est sufficiens non tamen nisi caveat de defendendo dominum in reconventione procuratoris aut rei semper tamen satisdare judicatum solvi potest tamen in procuratorio ab hoc relevari per dominum dicentem se fideiubere judicatum solvi :·

21 **Cierta** Potest quis principalis si procurator est maliciosus vel ignorat factum compelli per judicem personaliter interrogationibus respondere et si est alibi mittat ad judicem illius loci rogatoriam et interrogatoriam ut interroget et confessionem clausam et sigillatam ei mittat quam tamen fuerit rogatus :·

22 **Muriendo** Expirat procuratorium mortuo constituente vel consumendo ante litem contestatam secus si post quia prosequitur constitutus aut eius heres si est habilis. Expirat etiam lata sententia super lite in qua erat procurator si tamen est contraria tamen appellare licet non fuit ei concessa potestas ad hoc sed prosequi non potest sine mandato. Item expirat quando dominus removet eum et alium suo loco ponit procuratorem vel quando procurator dimittit ex justa causa.

23 **Señalada** Per constitutionem procuratoris in eadem lite revocatur primus debet tamen constituens de revocatione judicem et adversarium certificare alias valet quod per eum revocatum fuerit et potest etiam post litem contestatam talis revocatio fieri si tamen adversarius vel revocatus contendat fieri non debere debet ostendere revocans justam causam revocandi ut puta captivitatem procuratoris carcerem peregrinationem infirmitatem inimicitias inter eum et constituentem noviter ortas aut amicitias cum adversario initas et ob istas causas potest constitutus litem deserere certificando prius constituentem

24 **Bien** Procurator ad negotia vel ad lites de omnibus perceptis procuratoris causa tamen domino reddere rationem et cedere actiones quas in lite quesivit tenetur etiam dominus ei expensas factas solvere si fuerint rationabiles nisi ex culpa vel contumacia procuratoris pervenerint sed si super hoc aliqua questio est inter dominum et procuratorem erit servanda :·

25 **Negligentes** dampnum domino culpa vel dolo procuratoris patiens tamen procurator restituere :·

26 **Contra** vero procuratore victo fit executio in bonis domini et his deficientibus in bonis fideiussorum per procuratorem in lite datorum non autem in bonis procuratoris nisi sine mandato litigaverit tunc enim bonis eius et fideiussoris non autem in bonis domini fiet nec habebit recursum contra dominum sed si vincat tamen dominus ei justas expensas solvere

Titulo 6 de los abogados :·

Hic primo queritur quis est advocatus et quare sic dicitur. ii. quis potest esse advocatus. iii. qualiter debent patrocinari advocati. iiii. qualiter potest error advocati revocari. v. qualiter non debet advocatus secreta partis adversario revelare. vi. ex quibus causis potest advocatus prohiberi patrocinari. vii. que est pena mali vel premium boni advocati :·

1 **Bozero** Advocatus dicitur qui litis sue vel alienam merita in judicio agendo vel defendendo proponit sic dictus quia cum vocibus proponit :·

2 **Todo** Quilibet jure fori vel ex lonio vel beli patris potest esse advocatus nisi sit minor xvii annis vel surdus a natura prodigus vel furiosum habens et isti nec pro se et pro aliis patrocinari nec etiam religiosus vel regularis nisi pro facto ecclesie sue :·

3 **Ninguna** Prohibitum mulieribus ne cetum virorum misceatur et propter calfurniam mulierem dominam postulare item cecus quia non videre quod esset in judicio honorantur et de adulteria proditione aliem falsitate aut aliquam illicitam penitentiam emere dampnatus aut aliquo delicto equali vel maiori sed pro semet ipsis possunt :·

4 **Nin** Pugnans pretio cum bestia fera non dampnificante presumitur pro pretio illicite patrocinari et ideo non potest postulare nisi pro suis orphanis set si absque pretio vel cum fera dampnosa et pretio quia tunc magis facit gratia virtutis capiende :·

5 **Enfamado** infamis ex causa furti rapine injurie vel alterius seniori delicti quod enim meretur .3. 6. 3. potest pro ascendentibus

UVA.BHSC

et descendentibus uel fratribus aut uxori socrui nurui genero vitrico priuigno aut cum filio aut pro pupillo uel adulto cuius tutelam curam uel gerit postulare pro aliis non contra aduersario volente nec infidelis pro fideli sed pro infideli sic sentencia

6 **Bibda** viduis pupillis aut [illegible] aliis miserabilibus personis petentibus det judex aduocatum pro salario congruo si habent unde soluat alias amore dei tamen aduocatus prouinciarum.

7 **Departidos** judex audiat lites sedendo aduocatus non permittatur stando et primo proponat aduocatus actoris inita causa supplicia dimittendo uerbis ornatis sub modestia uocis nec alius eius propositionem interrumpat deinde aduocatus rei similiter iura sue partis exponat contumeliis aut faciens potest per judicem coram eo uetari postulare.

8 **Las palabras** Que in presencia sue partis intelligentis in judicio dixit aduocatus perinde est ac si pars dixisset sed si per errorem tamen probantur pars uel aduocatus quod notum dixit potest quamquam aut diffinitiua veniatur postea non nisi sit contra minorem xxv. annis.

9 **Biuilada** Aduocatus secreta sue partis reuelans aduersario uel dolose faciens clientuli preiudicium si probetur per judicem deterius patrocinari nunquam et erit infamis pena quaque sine litis et malitie qualitate arbitrariam sustinebit et si ob hoc sententiam contrariam clientulus reportauit reuocabitur et de nouo de causa cognoscetur.

10 **Bienen** Postquam sit aduocatus secreta litis nobis pro moderato arbitrio partis postulare bonorum virorum compellitur per judicem hoc facere non maliciose multis reuelet litigator ut aduersario suo recusat aduocatos tunc enim judex indulgeret alteri parti aduocatum sed sciat alterius secreta. Item mortuo eo quod postulat aduocatus si eius filius sustineat tutelam aduocatus potest in lite illa pupillo nomine contra illum quem defendebat postulare.

11 **Seyendo** judex quod contra [illegible] faciendo uel omittendo faciens probabitur postulare et aduocatus contra quod est lata sententia ne procanetur nisi appellauit uel rex et permittat.

12 **Siacaelaere** ut tediosus aut uerborum interruptor uel superflue aut inpertinenter loquens uel alia iusta ex ad tempus coram judice prohibitus postulare potest coram eius locumtenente uel alio judice patrocinari.

13 **Destoruadores** nemo promittatur in premiis per judices et priores regales curie uel illius loca non uellet postulare super prima exactione et juret fideliter protinus quam promissit nec scienter mala causam fouebit neque maliciose dilatabit litem et nomen eius in matricula aliorum aduocatorum scribitur aliter autem postulans non audiatur nec eum judices postulare sinant.

14 **Recognoscer** Recipiat aduocatus salarium secundum litem quantitatem peritiam eius et laborem dum tamen centum aureos maior libris in salario non excedat nisi de quota parte litis paciscatur alias pactum non valeat et tamen infamis si quod probetur non postulet.

15 **Preuaricator** Aduocatus vtriusque partis in eadem causa vna sentire aliam publice juuans dicatur preuaricator et vltimum supplicium pena tamquam aleuosus efficitur et de bonis eius clientulo de falsitate dampnificato satisfiat. Item promittens pro uincens parti victoriam litis tamen ad interesse dampnum et litis expensas si non veniat et ideo caueat a tali promissione.

Titulo 7 de los enplazamientos.

16 **H**ic primo queritur quod est citatio. ij.º quis potest citare. iij.º qualiter. iiij.º quis potest citari. v.º que est pena contumacis inobedientis in termino citacionis et que pena negantis rem super qua citatur.

1 **Enplazamiento** Citatio dicitur vocatio alicuius ut coram judice compareat et potest citare Rex uel judex per se uel per nuncium aut literam et iusticia regis iniuria ad querelantis instanciam et fit citatio persona citati uel si latitat ad domum ubi habitauit notificetur et si domum non habet per tria preconizaciones in tribus diebus fori fiet et quamquam janitor maior Regis uel judex curie aut iusticia verbo citat probatur per citantem et binum testem sed quamquam per alios judices uel janitores in

nores per duos absque citante testes :-

2 **Venir** Citatus a non suo judice tamen comparere permissum allegatiuus nisi sit citatus equali uel maiori potitus iurisdictioni uel clericus dum in ecclesia diuinis uacat uel religiosus qui non ipse sed eius maior est citandus uel teneatur certa die cum rege uel domino in prelio comparere uel tempore periculi fortaliciam uel uillam custodiat uel ad pacificandum mitti terre uel tempore guerre in locorum defensione dimittantur aut corporali infirmitate uel debilitate occupetur uel sit captiuus uel nuptiarum dic citetur uel in funus familiaris occupetur donec fuerit sepultus si statim est sepeliendus. Item si infirmus domini consanguinei amici notorii uel uiam domini nec ad domum de sepultura redierit nec est citandus minor uel prodigus sed eius curator nec legatus regis uel domini sui uel consilii sui nec pro domino procurator nec furiosus nisi in casibus in quibus per se potest in judicio stare nec ad altius tribunal citatus nisi secundo citatus sit maioris iurisdictionis quia tunc maioris citatio preferetur nec primo citatus potest contra eum procedere si quis autem predictorum citetur nulla est citatio.

3 **Duena** mulier honeste uiuens non tenetur comparere personaliter si citetur sed per procuratorem nisi in facto criminali pulsetur sed ad interrogandum faciendas debet iudex ire uel mittere notarium ad eius domum. Item citatus in domo non tenetur nisi per procuratorem comparere nisi in facto criminali :-

4 **Natural** preter reuerentiam naturale non potest filius uel nepos parentes uel auos utrusque sexus dum in eorum est potestate in ius uocare nisi in casibus in quibus potest esse liberatus inter eos judicialis postquam autem a potestate liberatur potest licentia judicis impetrata. Item libertus sine licentia judicis non uocat patronum in ius nisi cum manifesta petitio a tertio recepta :-

5 **Pechar** libertus absque licentia judicis in ius patronum uocans soluit ei in penam .l. aureorum patronus non compareat uel statim eo comparente penitens libertus ei quod petere intendit remittat aut sponte respondens patronus non grauetur citationis pretextu :-

6 **Sirbaialle** judex subditum sine iurisdictioni matrimonialiter uel alias cognoscere uolens uiolenter non potest eam citare nec aliquem de sua familia alias non tenetur per se nec per procuratorem comparere sed coram alio judice illius loci uel preside aut maiore judice tamen foro sortitur :-

7 **Cabienen** Si partes cum judicis consensu prorogant citationis terminum non comparens punitur per judicem tamquam contumax secus si sine judicis consensu prorogarunt quia non patitur penam nisi inter partes apositam. Item si partes sine judice de comparendo conueniunt quia sine mandato judicis non potest quis citare nisi ut dicitur .b. c. l. pa.

8 **Rebelles** Non comparens citatus per regem uel comparens sed nolens litigare uel illicentiatus recedens si est de maioribus ut baro comes magister ordinis aut de maioribus prelatis uel comendator prior aut abbas soluit regi pro contumacia .c. aureos si fuit infantionis miles aut probus homo uille honorabilis .xxx. aureos si de minoribus .x. aureos et parti expensas ob illius factas si uero est citatus per iudicem curie regis soluit ei .d. m. et parti expensas si autem a judice loci medium morabatinum et expensas parti et negans citationem si probetur soluit contumaciam et expensas duplicatas eadem pena afficitur per citans si in eo non compareat

9 **Clamaldat** judex maliciose citare postpones tamen parti ad expensas ob hoc factas per juramento ad arbitrium judicis de hac querela cognoscentis si probatum fuit taxandas :-

10 **Esperar** Citatus ad curiam regis si est de regno ubi rex permanet tamen suum aduersarium per triduum post terminum citationis expectare si non est alterius regni per iii dies.

11 **Enbergamientos** juste impeditus infirmitate uel aquarum inundatione uel tempestate aut latronum uel inimicorum itinera detinentium metu uel diffidatus uel captione uel alia detentione excusatur a contumacia impedimento probato si tamen infirmitas est prolixa debet mittere procuratorem et si timet diffidatus uel inimicos debet hoc judici intimare ut ipse remedium aponat in intimi

UVA.BHSC

tenetur opere :-

12 **Emplazado** Oreneţus citatus si postea mutet domicilium uel peregrinetur uel ad studium pergat tamen coram judice citante respondere

13 **Camias** Post citationem reus uendens permutans aut donans rem que petitur ab eo nichil agit ymo et restituetur ut litem sustineat et si ille in quem transtulit scivit quilibet eorum soluit regi pretium rei uel extimacionis ualoris si ignorauit restituetur ei pretium quod dedit et alia tercia pretii uel ualoris per eadem pena afficitur actor post citacionem rem alienans :-

14 **Enagenada** non potest res litigiosa super qua facta est citacio alienari per detentorem nisi causa dotis uel donacionis propter nupcias uel racione concordie diuisionis uel inter consortes alienari aut racione legati et tunc heredes legantes tamen eam defendere et si uincat legatario tradere si uincatur sine suo dolo uel culpa nichil prestat legatario. sed si legatarius de mala herede defensione suspicatur bene potest liti interesse.

15 **Vna** Si possessor timens litem mouit aut citatus rem in potenciorem uel extraneum a regno aut reuolutorem causa fatigandi aduersarium alienet non ualeat talis dolus ymo eliget actor an aget contra detinentem aut contra alienantem ad rem et dapna huius alienationis causa illata :-

16 **Buescan** Ante citacionem alienans rem actor in potenciorem racione officii causa fatigandi reum nichil agit et perdit ius quod in re habebat. sed si in non potenciorem ualet post citacionem aut nullo modo alienat nisi in casibus positis. c. l. 14.

17 **Sospechar** Ante litis citacionem bene potest in testo uel codicillo rem transferri sed facta citacione heredes legantis tamen litem prosequi et si uincat habebit rem potencior cui fuit legata :- Titulo .8. delos asentamientos

Hic primo queritur quod est missio in possessionem. ii. cuius mandato fieri debet. iii. quare. iiii. qualiter. v. qualiter proceditur contra impedientes missionem. vi. quod ius lucratur in rebus iussus mitti licet impeditus sit in possessionem mitti. vii. que sit pena aufe rentis rem amisso in possessione bis. 8. quantum temporis auditur contra que missio facta fuit. ix. qualiter proceditur contra delinquentes in termino citatus non comparentem :-

1 **Assentamiento** missio in possessionem est mittere aliquem in possessionem bonorum uel partis citati et potest eam facere judices propter contumaciam citati non comparentis uel comparentis sed respondere nolentis uel maliciose latitantis :-

2 **La manera** Cum proceditur ad missionem in possessionem super re petita mandat loquitur judex fieri in ea missionem propter contumaciam rei non respondentis uel super eius excepcione si non apparet si non debitum aliud petatur in possessionem bonorum rei pro mensura debiti petiti primo fieri in bonis mobilibus quibus non sufficientibus in immobilibus et debet ante debitum liquidari saluum juramento agentis et rex facit missionem per algazelum uel janitorem similiter idem de judicibus curie judices autem alii per scriptos uel officiales ad hoc deputatos et debent defendere ab inquietudine missum in possessione :-

3 **Mandando** Reus resistens missionem de regis mandato fiende soluit regi .c. aureos et executori centum et parti expensas. si alterius judicis soluit ei decem aureos et executori tantidem per eius expensas. idem de tercio resistente nisi alleget et probet rem esse suam non illius contra que missio fit tunc enim ea dimissa fiet missio in alia :-

4 **Ganar** Si mandata fieri missione propter impedimentum legis superioris non fiat elapso anno si peticio erat realis uel iiii mensibus si personalis efficitur missus uerus possessor quemadmodum si missus fuisset pena nihilominus legis superioris afficiendo resistentes :-

5 **Osadia** Auferens rem sine judicis mandato amisso in possessione restituet eam sibi cum dapnis et interesse que iuret spoliatus usque certam in pecunia regis camere arbitrio judicis considerata spoliati persona et re modo temporis

6 **Pues** Si ille contra quem fuit facta missio in re petita ueniat infra annum resarciens expensas quas iuret missus fecisse deinde fide iussoribus judicio sisti recuperat rem cum fructibus post missionem perceptis deductis expensis fructuum et melioracionis rei post annum autem non ymo efficiatur possessor missus lucratur fructus

p̄ palua tu e qtati

UVA.BHSC

salua tn̄ est ꝯtumaci qd̄ ꝓtestat et qd̄ dictū est de anno hꝫ locū qn̄ est facta missio pro mensium debiti petiti veniente reo .i. quatuor mens. elapsis aut eis est pos sessor et lucratur fructus et pōt missus post dictū tpūs petere a iudice qd̄ vendat bona in quibus est missus et ꝑconiza bitur usqꝫ ad .xxx. dies notificato ei ꝯtra qm̄ missio est facta vel eo nō inue to in eius domo et de ꝑcio eoꝝ satisfiet actori de petitis et expens. et supfluū restituetur reo et si emptorem nō inue nit arbitrio bonoꝝ viroꝝ iudex cta bona ex eis extimata in solutū dabit agenti pro debito et expen. si tn̄ tunc ant ven dicioni veniat reus satisdans iudicio sisti et expen. resarciens recupabit res illas

Malfechios. Citato ob male ficiū latitante citet in loco domicily vel si nō hꝫ in loco ma leficiū ꝯmissi ad .xxx. dies ꝑ ꝑconē scrip ta ꝑconis relat in act. et si nō ꝯper annotabuntur eius bona et eodē modo pꝰ ea tunc de .xxx. in .xxx. dies citetur et si a dictis tribus tmīs dat et ꝑcontat .i. anni nō venit ꝑsonaliter vel iusta cā nō pōt venire missit excusat. fiet missio in bonis eius pro regis camara sal uo iure creditoꝝ et uxoris si nō .i. ꝯtu ma citat venit soluat pro ꝯtumacia pena poitam .c. tit. p. l. viii. et dato fideiū iudi cio sisti recupabit res suas. si aut infra anni moritur recupabunt heredes bona nec ad rone ꝯtumacie soluetur nisi sit cāus de quo qꝫ etiam post mortem actū sati sin aut post anni veniat audiet sup innocentia sꝫ nō sup bonis :·

Cassentado. missꝰ in poss. ant anni in realibus vel .iiii. mens. in ꝑsonalibus faciet fruc tus perceptos si aut nō ꝑuenit fuari de dat eos cū scia rei si est ꝑns in loco al cū licentia iudicis et ꝑuū facit pro reo si ve nit .i. dictū tpūs ad purgandam ꝯtumaciā

Titulo 9 como deue meter la cosa sobre q̄ contienden en mano de fiel

Hic p̄mo ꝗritur in quibus casibus debet fieri sequestracio. iiº. quis dꝫ ee sequester. iiiº. quanto tpē debet durare sequestracio :-

Seys. In sex casibus dūtaxat se questratur res petita p̄mo de parti voluntate. iiº. si res est mobilis et reus suspectus de recessu vl transportac aut deterioracione. iiiº. si est inmobilis et reus suspectus de baratat. aut fructum ꝯsumpt et est ꝯtra eū lata sentia diffinitiua ꝑ appellōz suspensa. iiiiº. si maritus vergit ad ino piam et est male administrat. dꝫ tn̄ virg de fructibus dot. sequestrate prouideri vel aliōꝝ bonoꝝ vxoris. vº. qn̄ vnus de fi liis ꝑteritus vel exheredatus iniuste petit ꝑtem hereditat. nec vult ꝯferenda ꝯferre quia intitutur eius ps in sequestrac. dato ei ter mino ꝑ iudice ad ꝯferendū quo nō implent restituit illa ps aliis fratribus. viº. si pro in quasi poss. fiuntur ex vtre fertur sentia libello et ꝯtendat dns sup bonis quia pōnit de nec sciatur vtrus in sequestro. et sequester dꝫ ee probus diues et suspicione carens :·)

2 Quanto. Pro eo tpē tenebit rem sequester quo ꝯuenit inter ptes vel iudici placuerit nec illud tpūs pre dest ad ꝑscript. nisi aliter ptes ꝯuenerunt.

Titulo 10 como se deue auicenar los pleitos por demanda y por respuesta

6 Hic p̄mo ꝗritur q̄ interrogat. por ps ante litis ꝯtestati ponere. iiº. qua licet lis in capit. iiiº. quo plures sunt petic. que preferuntur. iiiiº. que petic. nō sunt recipiende. vº. quis sit effectus lite ꝯtestacionis.

1 Ciertas. Cum quis agit ꝯtra aliqm̄ tanqꝫ aliciꝰ heredem ante lite ꝯtestatam interroget eū an sit heres et postea pro qua pte venit an per se vel ꝑ fium suū et an ex testo vel ab intest. item tm̄ facie et exp̄imere petens hereditatem eiꝰ uel ꝑtem vel debitū sibi a defuncto ꝯtra agens actione noxali interroget reū an noxa sit sua vl in eius potate quia si in potate eius nō sit nō tm̄ ad satisfac. nisi dolose eam transportauit. item volens qd̄ sibi de dampno infecto caueatur an ꝯtra interroget eū an possidet ruinosas edes et si sunt sue in totū vel pro pte et agere contra ꝑtem vel dnm̄ de peculio filii vel servi volens p̄mus interroget eū an filius vel servus tale peculiū tenet. item eū de etate du bitatur interroget reos an est etat. legitime quo ꝯueniente qd̄ sic pōt ulterius procedi sꝫ si neget adhibeatur curator. item agens rei vendicatione ant omnia interroget reū aut possidet rē petitam et si iudici videt pōt in quacūqꝫ pte litis ad veritate bre uius sciendam ptem actoris vel rei de pdictis interrogare :·

2 Señaladas. Lis interrogac. legis pcedent in iudicio ante lite ꝯtestat. responderes pōt an ꝯtestat. expensa responsionem reuocare nisi alia ps ex hoc lederetur post ꝯtestac. aut nequaqꝫ nisi ex causa erroris :·

UVA.BHSC

3 **Comencamiento** Principium et fundamentum litis est contestatio et fit per verbum nego vel concedo et etiam procurator aut heres conventus contestatur dicens quod nescit nec credit petita sic esse et potest plures petitiones ab eorum factas reus singulariter contestari vel insimul dicendo nego eas. Item potest reus sic contestari dicens nego narrata prout narrantur et dico petita fieri non debere :~

4 **Cataresce** Reconventio fit in omnibus civilibus et causa conventionis et reconventionis insimul tractantur et deffiniantur sed conventus dumtaxat pure licet reconveniens sic maior in criminalibus autem non expeditur minor donec de maiori discutiatur nisi intentans minorem suarum vel suorum iniuria prosequatur tunc enim utraque insimul expeditur :~

5 **Contece** Primus duos cognoscit de eodem statu a reo dicente se actorem dominum opponente vel de questione spoliationis ab actore facte. Sed si ex modo reconventionis a possessore spoliato insimul cognoscitur de ea et de questione super spoliatione. Item sed si questio non est super spoliatione prius de spoliationis reconventione tractatur :~

6 **Podrie** Duobus actio eandem rem petentibus prius actum tamen reus respondere et alii per eam nec postea dimittenti tenetur rem tradere nisi ydonee caveat eum ab alia defensurum. Si autem eodem tempore ambo agant iudex preferat eum qui ostendet potius ius habere et deinde alius sequatur. Si in diversis temporibus quos petitur eis promisit prime respondeat ei cum primo promiserat :~

7 **Camonier** Potest actor insimul plures petitiones contra reum intemptare dum non sint contrarie quas non potest simul proponere sed potest unam eligere et postea non potest variare et dicuntur contrarie si ex persona per se fuerit ratam adversus alius sine mandato ad omittere quia si dominus agat ad perpetuam rationem furti videtur reprobare emptionem. Si agat ad rem emptam videtur emptionem approbare. Item si emo rem alienam a titio sine domini voluntate quia dominus non potest agere ad rem venditionem non approbando vel agere ad pretium eam ratificando. Item si ego rem vendidissem ad fundum pendente iudicio non possum agere contra reum ad aliquam servitutem illi fundo debitam per alium rei fundi. Item si agenti eum dividendo aut famil

liscunde reus possidens negat communionem prius debet actor probare se ius habere communis quam super ceteris iudiciis audiatur. Sed si actor possidet creditur et si non probet ius se in re qua dividi petit habere tradetur totum reo.

8 **Camudias** Post litem contestatam iuratur de calupnia et proceditur ad testium receptionem non ante nisi in certis casibus de quibus .i. ti. xvi. li. dicetur. Item proceditur ad diffinitivam sententiam quod fieri non potest ante litem contestatam. Item per litem contestatam interrumpitur prescriptio et si prescriptio est anni et diei vel minoris temporis interrumpitur etiam per petitionem principi oblatam eo super hoc litteram responsale dante nec potest iudex post litem contestatam nisi ex nova causa recusari. Et potest tutor vel procurator post litem contestatam quantum substituere licet ad hoc non fuerit eis potestas data :~ Titulo .xiii. de las juras :~ Titulus xi. de iuras :~

9 **H**ic primo queritur quid est iuramentum. ii. quotuplex est. iii. quis potest illud referre vel recipere. iiii. super quibus. v. qualiter. vi. et loco. vii. quis sit eius effectus. viii. quis iurat de calupnia. ix. que est pena sententia iurantis. x. quibus casibus excusatur quis a periurio licet iuramentum prestitum non observet.

1 **Esura** Juramentum est alicuius rei attestatio cum de notatione dei vel alicuius rei sancte nec iuratur per celum nec per creaturam aliquam nisi sit sancta ut sic iuro per deum et per sanctam mariam aut iuro per evangelia vel crucem vel ecclesiam :~

2 **De parte** Triplex est iuramentum voluntarium necessarium et iudiciale. Voluntarium a parte parti delatum et per illud finitur lis sicut per sententiam nec cogitur illud quis recipere sine ex delatione vel relatione. Necessarium cum iudex ex officio aliter parti detulit quod non potest referre nec nisi ex iusta recusare et si noluit iurare dabitur pro convicto et fit hoc iuramentum cum quis de vi rapina vel dolo conqueritur quo probato licet de rebus perditis vel valore non probet estimabit iudex arbitrio considerare res amissas persona conquerentis considerata et mandabit eum super extimatione iurare et promissum tunc habetur ac si per testes probassset et si perdito. a. x. in certum per unum probatur testem probatur defert iudex hoc iuramentum parti quam sibi videbitur vel dicere veritatem sed si actor sponte vellit hoc ius iurandum subire non potest reus impedire quod sibi deferatur. Judiciale dicitur quod parti defert in iudicio

coram judice et istud pot referri nec ille
cui refertur pot illud recusare at cum ader

3 **Der** no pot minor xxv. an aut
fatuus vel sub alterius potestate
vel cura constitutus juramentum sine eius
sub quo est mandato deferre et si contra
factum est sententia super hoc lata in eorum preiudi
cium no valebit nec etiam nocet pro fi
lius in causa pecculii defferat jura^m nisi
dedit liberam pecculii administrationem in judi
cio et extra sed si alium istorum defertur valet
quod jurat ad commodum patris vel domini sicut
si ipsemet jurasset.

4 **Dios** Non pot procurator jura^m deci
sorum adversario deferre
nisi habet mandatum vel generalem et libe
potatem aut est in rem suam constitutus
et juramentum extra hoc casus delatum
nec prodest dno neque nocet.

5 **Premia** Cum juramentum necessarium
defertur de quo dicit
.c.l. xx. et no defertur nisi dno litis vel
tutori sed tutor no tenetur si nolit invitus
jurare in facto alieno et compellant ubi
exceptionis in juramento in persona pupillorum
sed si minor est adultus ipsemet jurabit
alia aut juramenta mi tutor facit et
compellitur.

6 **Rebelde** Si tutor vel curator
recusat reddere rationem
finita tutela vel cura vel res tradere mi
nori aut inventarium no ostendat taxatam
certa quantitate per judicem jurat adultus
in litem de affectione sed contra heredes eius
no jurat nisi de bonorum valore et ob
eorum dolum vel culpam tunc enim idem est quod
in tutore vel curatore.

7 **Como** Si minor furiosus fatuus
vel prodigus adversario
deferente juret in commodum sui custodi
sub jurando nec fatuus aut impubes
sic mediatum jurans punietur.

8 **Abienen** Ubicumque quis juret pot
deferens penitere nec
pot postea ei juramentum iterato deferre
et est jurandum per modum per quam jura^m
defertur et si refertur per eundem modum
referatur et tenetur jurare cui refertur
vel aliter discedere adversarium libe
ando vel solvere et si super verbis de
feratur quod juretur no valet jura^m
et si fiat et de lato juramento ut quod
simpliciter verbo juret sufficit si dicat ju
ro quod sic est et si sunt monachi suf

ficit si dicatur credo in sciat in deum cre
do et si parato jurare pro jura^m remittat
habetur pro soluto at si jurasset et semel jurare
recusans no pot postea sine partis con
sensu jurare.

9 **Las cosas** juramentum ab illo quod
jus in re de qua ju
ratur no habebat delatum jus habenti no pre
judicat nisi deferens sit tutor curator
procurator aut aliquis universitatis ma
iordomus et copia per bonorum deficient de
tulerit.

10 **Villas** juramentum ab uno de uni
versitate indefensum plures
bona fide super re universitatis delatum
tenet. Item omni causa civilis in subsi
dium pot per juramentum terminari de partium
voluntate sed licet sint magna judicia
contra reum criminosum vel omnibus bonis testis
no pot judex accusatori jus jurandum deferre
nisi accusatus esset vilis et essent judicia
sufficientia ad torturam et accusator
sit bone fame judicisque no sit suspectus
Item causa matrimonialis vel cum quis
petit aliquem religiosum ut sui ordinis
vel super aliquo facto vel dato vel super
statuto vel eius vero intellectu pot de
partium volutate per juramentum expediri

11 **Emiendo** Caveat pars vel testis ne
fortem attestetur jurando et
in juramento credulitatis et si est dubius
detur ei tempus ad deliberandum nec debet in
vanum sed ex justa causa jurare et jurans
principio aut patrie defectus aut contra
sue anime salutem no tenetur ad talis jura^ti
observantiam licet debeat de tali temera
rie puniri.

12 **Los sabios** juranti cum adver
sarii volutate vel
judicis concessione sibi dote promissa aut
se emisse vel pignori quod dedisse tra
detur res super quo juravit quemadmodum
si probasset et soluto matrimonio restitu
etur mulieri vel eius heredi dos sic
soluta solvet tamen jurans mutui quanti
tatem vel emptionis pretium nisi et hoc
se solvisse juravit.

13 **Contiendo** Delatori qui adver
sario vel judici de
ferente juravit rem esse suam traditur
ea cuius si pars petat possessionem habet contra
quemcumque tenentem vendicationem nisi tamen
ille tenens sit verus dominus rei tum no opi
tulatur juramentum inter alios delatum

UVA.BHSC

reus aut iurans reum non esse petentis licet contra deferentem qui eum possideat defe|datur non tamen contra eum vel alium habet actionem amissa possessione sed si iurat rem esse suam emissa possessione habebit actionem contra deferentem iuramentum emptorem vel detentorem :·

14 **Seyendo** actore sibi deberi reo deferente iurare debere id quod iurat etsi verum non debebatur et sicut per litis contestationem ita per iuramentum interrumpitur praescriptio a deferente inchoata :·

15 **Sabida** licet sententia et iuramentum imponendo finem litibus paris sint auctoritatis tamen revocato in dubium praestito iuramento si bene iuret est validum secundum sed si contra sententiam diffinitivam appellatione non suspensam alia sententia proferatur in casibus partes tenet prima non secunda. Item iuris iurandi exceptio non opposita si contra id fertur sententia diffinitiva postea tenet sententia. Item iurans adversarium libertum suum acquirit in eo iura patronatus non tamen successionem sed per sententiam quae etiam successionem revocatur etiam lis per iuramentum finita praetextu instrumentorum noviter repertorum sententia vero nequaquam nisi in causa regis vel boni communis totius regni :·

16 **Maguer** maioris est auctoritatis contra iuramentum quam sententia quia pubes contra iuramentum non restituitur licet lesus sed contra sententiam sic. Item iurans se non debere quod vere debebat si postea per errorem solvat repetit ut indebitum solutum quia quo ad mundum est per iuramentum liberatus licet quo non ad deum sed si per sententiam absolvitur et postea solvat non repetet quia nichilominus remansit naturaliter obligatus :·

17 **Dan grande** iuramentum prodest iuranti et successoribus et singularibus et nocet ei contra quem iuratur et eius heredibus et iuramentum tutoris prodest vel falsi. prodest pupillo domino vel patri. Item si unus ex reis debendi socius quibus est solidum obligatis vel correis credendi iuret vel defert iuramentum prodest vel nocet ceteris sociis. Item iuramentum rei principalis prodest eius fide|iussori et fideiussoribus. reo si iuret se solvisse sed si fideiussor iurat se non fideiussisse prodest sibi sed non reo principali :·

18 **Contendiendo** quicumque ab ore de partu voluntate per iuramentum firmari sed iuramentum matris ut ventris nomine in possessione bonorum mittatur se pregnantem iurantis non finit totaliter litem quia an sit mortui filius iam natus cognoscatur nec nocet partui si ipso adversario deferente iuramentum liter ipsa non mittatur ventris nomine in possessione bonorum prodest tamen tamen iuramentum matris asserentis filium defuncti quod transfert in adversarium honus probandi contrarium :·

19 **Quitar** hic continetur forma qualiter debet christianus iurare

20 **Judios** per modum hic ponitur quale debet iurare iudeus.

21 **Moros** sub forma hic expressa iurat sarrazenus

22 **Catar** omne ad iurandum ex parte vel iudicis delatione aut de calumpnia debet quivis venire coram iudice iuraturus nisi adeo sit honorabilis quod per se ad litem non veniat sed per procuratorem vel domina aut domicella vel honesta vidua aut senex vel infirmus qui extra domum non progreditur vel qui sine mortis periculo venire ad iudicem nequit tunc enim mittat iudex ad talium domos ius iurandum et quod liber istorum iuramentorum potest dari in principio medio aut ultra usque ad sententiam :·

23 **Porque** iuramentum de calumpnia debet prestari ab utraque parte statim post litem contestatam in quacumque causa civili vel criminali et si actor contestare recuset cadit a causa et si reus habetur pro confesso et vocatur ab aliquibus iuramentum de manquadra quia sicut manus est quadrata et continet digitos quinque ita hoc iuramentum prestans iurat quinque primum quod litem sibi iustam credit fovere quod credit in iudicio gratum dicet quod credit verum esse. iiii. quod non dedit aut promisit nec dabit aut promittet iudici nec nomine ad nisi consuetum. v. quod non producet falsum instrumentum aut testem vi. quod nullam petet maliciosam dilationem ut delatet et primo actor sed reus principales iurent non aut eorum procuratores et ab aliqua parte petito hoc iuramento si pars est presens debet venire si autem absens mittat iudex brevis iudicia illius loci ubi est pro qui recipiat ab ea dictum

UVA.BHSC

juramenti et remittat sibi scriptum et suo si
gillo sigillatum et judex ille debet illud facere

24 **Las principales** prelati uel ecclesiarum uel vniuersitates
aut capituli uel prior abbates magistri
quentus uel episcopus qui jurabit de calupnia
in animam constituentis recepit specialiter potes
tatem in lite per eum incepta potest illud prestare
sed si dominus incepit specialiter potestatem in lite
per eum incepta ipse tamen jurare non tamen tam
episcopus sacris sancta euangelia tangere
sed sufficit coram eo proponi. Item tutor uel
curator minoris uel hospitalis jurat de
calupnia nec cogitur aliud dicere nisi
quod sentit uel credit et si sunt plures suf
ficit unum jurare nec potest de hoc excusari
sed si minor est bonum intellectus in lite per
cium cepta potest de calupnia jurare pro
curator aut in rem suam jurat de ca
lupnia quia ad eum pertinet dampnum litis
et commodum :·.

25 **Pleyto** litis juramenti de mandato
aut consensu judicis prestiti
finita pretextu instauratur ob instrumenta
postea noviter reperta secus si est finita
voluntary juramenti delamento quia in
primo decipitur judex et aduersarius
contempnitur diuina maiestas in secundo decipitur
solum aduersarius et contempnitur deus
ideo minus cum deo quam cum judice agitur.
Item si contendens sibi legatum factum aut
testi captura delatione in judicio ab herede
de facta juret contra contrario ex testamento sus
picione non stabitur juramento si aut di
cat legatarius heredis fidei fecerit conssum
fuisse legatum tamen heres jurare uel refer
re nec tale juramentum infringitur etiam
si non apareat in testo legatum scriptum :·.

26 **Mentira** de periurio in volun
tario aut judiciali
juramento solus deus est ultor sed testis
falsum jurans scienter tamen preter ab eo quod
eius pretextu perdidit pena falsi uel omnis
puniendo et in criminalibus sustinebit
supplicium quod per eius dicto falso sustinu
it. Item jurans uel omagio promittens
erit si non implet quod promisit per
jurus nec potest esse testis postea uel alii
equalis :·.

27 **Escusar** non ad implens quod
jurauit captionis in
firmitate minori aut aquarum pretextu
uel vi aut inimicorum iter detinentium me
tu aut quia is cum quo promissa mit

tebat non venit uel perdidit seu asporta
uit uel quia rex aut dominus eum cui jura
uit alibi ire non permisit implere aut cum
jurasset mandato arbitri parere quia pre
cepit inhonesta non parit aut impossibi
lia uel talia ex quorum implemento tota
aut maiorem substantie partem foret
perditurus aut is cui debet satisfacere remisit
uel ante tempus prorogauit uel sub
spe future numerationis cum juramento
se obligauit aut armorum depositarius
quandocumque petentur restituere jurauit nec
cuiuis contra regem uel regnum aut fa
turzam dapnum facturo restituit non erit
contra periurio maculatus :·.

28 **Carcer** non est periurus rex qui
in dampnum uel detrementum
sui regni jurauit non impleat cum semper de
beat augere non minuere regnum idem de
prelato dampnum magnum ecclesie jurante.
Item duobus dicissim qui fuerunt jura
tibus si quis eorum prius juramentum fregit non
est periurus alius quod promisit non adim
plens quia frangenti fidem fides fran
gatur eidem nisi in matrimonio ubi etiam
domino coniugum fidem adulterando rumpen
te non debet propterea alter frangere fidem data
nec etiam in treuga contra corpus lesi
one fracta nisi alius in treuga data
one exprimatur :·.

29 **Desengañando** in jura
mento
uerba fraudulenta uel dubia contra dolo
sum interpretantur et probato dolo non
ligat juramentum nec dolosus erit a pm
rio excusatus. Item jurans licita non exeru
situr ob dampnum illatam ut jurauit ut mi
ut religionem ingrederetur uel cum aliqua
contraheret uel propter nuptias donaret passus est
in ipressionem aut ablata re ecclesie uel re
gis cogatur jurare se non petiturum aut
nichil dicturum :·. Titulo 12. delas pregun

tas. Que los juezes pueden fazer alas partes
despues del pleito contestado que llaman en
latin positiones

6 **H**ic primo queritur quid est interroga
tio. ij. ad quid prodest. iij. quis potest
eam facere. iiij. super quibus

1 **Pregunta** interrogatio est
questio per judicem
parti super rebus dubijs de quibus in ju
dicio contenditur ad sciendam ueritatem
facta et potest fieri post litem contestatam non aut
antea nisi in casibus que diximus 6. e.
libro titulo decimo :·.

Tre-
jue
pt
res
po

UVA.BHSC

2 **Pregunta** Propter interrogatorium melius eliciatur dicorum veritas et potest iudex usque ad sententiam eam facere vel etiam pars parti coram eo si pertinens vel de qua agitur et debet fieri certa et sub brevibus verbis et intelligibilibus interrogatio et non multiplex alias non tenetur ad eam interrogatus respondere.

Titulo 13 de las conoscencias

Hic primo queritur quid est confessio. ii. quis potest eam facere. iii. quis sit eius effectus. iiii. quotuplex est. v. qualiter debet fieri. vi. que est valida vel invalida.

1 **Conoscencia** Confessio est rei suo facientis contra se in iudicio facta et potest eam facere quilibet maior annorum xxv. vel eius procurator aut advocatus cui ad hoc est concessa potestas sed si pars est presens et statim in iudicio procuratoris confessioni contradicat non nocebit et si non est absens nequaquam nisi de errore vel dolo aut simulationem probet procurator. Item confessio impuberis in tutoris absentia non valet si tamen in eius presentia fiat nec contradixit valet tamen si probetur de lesione restituetur in integrum et etiam pubes minor vel fatuus vel prodigus sub cura constituti ex sua vel curatoris lesi confessione.

2 **Grande** Confessio in iudicio presente parte facta equipollet sententie et sine causa est sententia ferenda si fuit lis contestata sive in civili sive in criminali causa sed si lis non est in civili contestata sufficit iudicis confitenti preceptum de solvendo usque ad certam diem facere.

3 **Tres** Triplex est confessio iudicialis extraiudicialis et per torturam et interrogatus debet certum et clarum respondere et dubitanti indulgetur tempus ad certificandum se nisi hoc peteret ex adversarii suggestione nec tamen iudex interrogans interesse sinat advocatum et contumax in respondendo iudicis interrogatui vel obstinatus habetur pro confesso.

4 **Quantias** Ut confessio sit valida requiritur quod fiat a maiore xxv. an. non per vim nec errorem et sit certa de facto vel quantitate et contra confitentem et in iudicio presente adversario vel eius procuratore nec quod contra naturam vel leges contineat et si quid contra decretum fiat non nocet confitenti.

5 **La primera** Confessio facta tormentorum formidine non valet nisi postea spontanea sequatur perseverantia. Item per errorem confessus probato errore revocatur aut sententiam rescinditur postea non nisi ut dictum fuit. C. e. h. ti. ii. Item ex confessione heredis super debito a testatore prius soluto confessus vero se occidisse aut vulnerasse quod revera ab alio occisum aut vulneratum preiudicat sibi secus si revera non erat ab aliquo occisus vel vulneratus.

6 **El preguntado** Confessio metu non preiudicat confitenti cogitur tamen per iudicem certum respondere. Item non nocet confessio impossibilis de natura vel de iure nec sibi hominis in iudicio secundum de statu lite non mota confitentis secus si lite motatur potest tamen ante sententiam probato errore confessionem revocare nec per coniugis confessionem dirimetur matrimonium nisi alias legitime probetur de obstaculo. confitea

7 **Conosciendo** De maleficio extraiudicialiter confessus non habetur pro convicto licet contra eum sit ex hac confessione suspicio sed in civilibus confessio debiti extra iudicium facta presente adversario vel eius procuratore in instanti causa debiti tenet secus si non est causa incerta.

Titulo 14 de las pruevas

Tit.º xiiii de pruevas

8 Hic primo queritur quid est probatio. ii. quis debet probare. iii. cui. iiii. super quibus rebus est facienda. v. quotuplex est.

1 **Prueva** Probatio est rei dubie in iudicio verificatio et tenetur probare affirmans non autem negans quia negativa non potest per sui naturam probari et actore non probante reus absolvitur.

2 **Regla** Quando ex exceptione negativa resultat affirmativa ut non potes esse testis advocatus aut iudex et sic quia ius vetat vel quia tale quid fecisti tunc sic excipienti incumbit onus statuti vel iuris probatio. Item quilibet presumitur sane mentis nisi probetur contrarium ideo dicens testamentum nullum quia a mente capto conditum debet de fatuitate probare et omnia que apud uxorem inveniuntur

UVA.BHSC

presumitur viri nisi ipsa aliqua probet siania
nisi et ipsa artificio fingatur honesto quo
dicat se res quesiuisse tunc enim cessat pre
sumptio supradicta :·

3 **Dan grande** Confessio pa
tris se filio in
capaci aliquid ultra quam pot capere asserent
presumitur facta in fraudem legis ideo non
tenentur heredes ultra quam capere pot dependere
nisi filius sibi debitum legitime probauit

4 **Huerfano** Asserens se minorem
ut actum per eum factum
infirmet tenetur de minoritate et lesione
probare. Item dicens quod maiorem ut a
tutela liberetur tenetur de maiori etate pro
bare al[ias] succumbit :·

5 **Contiendo** In iudicio liberali
s[ta]tus qui ut seruus
petitur est in possessione libertatis tenetur aduer
sarius deseruitute probare si autem est in
possessione seruitutis et agit pro libertate do
cere tenetur de possessione non violenta uel
dolosa colorate incubit seruo pro libertate
tatis uel possessionis dolose aut violente.

6 **Paga** Asserenti se indebitum
per errorem soluisse in
cubit probatio nisi sit miles insinuatio
regis uel alterius magni domini seruitio oc
cupatus. aut simplex agricultor rusticus
uel pupillus aut mulier tunc enim transfertur
in recipiente honus probandi debitum
Item si recepisse solutionem negetur verus
probetur quod recepisse tenetur reddere agen
ti quos dicitur indebite recepisse uel
de debito probare :·

7 **Aueriguamiento**
Probatio fit iudici non parti licet debeat
fieri in partis presentia et ei volenti probationis
copia dari et debet fieri super rebus quibus
pot sententia ferri non autem super quibus probatis
que sunt potius per eos diriniende nec re
cipiatur quis ad probandum quod probatum
sibi non prodesset :·

8 **Pruevas** Per confessionem
legitimam aut testes
uel instrumenta fit probatio et quandoque per presump
tionem ubi est expressum in lege non aliter
Item per aspectum iudicis ut in questione de
terminis uel matrimonii si contenditur de
virginis defloratione aut mtre pregnan
te. quandoque etiam per legis fori inspectionem

Item per duellum in aliquibus terris tamen hec
probatio iuris conditoribus non placuit
quia multotiens succumbit in ea veritas
et videtur sic pugnans deum temptare
quod non licet dicente ypo non tempta
bis dominum deum tuum :·

9 **Enseñan** Maritis assenatio
dicentis filium alterius
esse quam mariti non probat contra filium
quod hoc non obstante pro filio mariti
habeatur nec possit ab eo exheredari nisi
tanto tempore vir affuit quod secundum naturam
sit suspitio alterius genitum fore :·

10 **Casa** Qui semel fuit dominus semper
presumitur dominus nisi de contrario
probetur et ideo sufficit vendicanti proba
re se aut patrem uel auum aut cui ipsi suc
cessit aliquo tempore fuisse dominum. Item ne
gans se rem quae vendicatur possidere non
cogitur litem pati licet autem fuit possessor
nisi actor probet quod dolo desinit ne pulsa
retur possidere uel nisi vi rapina uel
dolo fuit adeptus possessionem quia tunc pro
possessore habetur. Item probans se possedisse
se aliquo tempore et affirmans se nunc possi
dere presumitur nisi contrarium probetur quod possideret
et presumitur cum res fuit pignori commodata
uel depositi quia tradita eam nunc tenere nisi
probet restitutionem uel amissionem per furtum
damnum aut rapinam uel alium casum fortuitum
tunc enim non tenetur nisi probet actor dolo
uel culpa rei amisisse :·

11 **Pleyto** Pactum de non petendo
extenditur ad heredes
licet de eis non sit facta mentio quia pre
sumitur reale nisi probetur personale :·

12 **Criminal** In criminalibus exigitur
probatio ut luce cla
ra nec sufficit sola suspitio sanctius enim
est in dubio nocentem absoluere quam in
nocentem condempnare. Sed si bis cum viri tercio per
notarium publicam scripturam ne cum eius uxo
re conuersetur et uxori mandet ne cum
eo loquatur. cum eo repperiatur primo in viri
aut uxoris uel cum fabulantis domo aut
in orto uel alia domo extra villam sepa
ta potest ex hac presumptione primo in
fraude occidi licet de adulterio non probetur
Sed si in ecclesia eos sic repperiat tradet eos
seorsum custodiendos maioralis ecclesie
uel clericis ibi interessentibus donec iudex
petat eos ab episcopo et recipiat eos licentie
puniendos secundum adulterii leges. Si autem in
alio loco a predictis eos repperiat testetur
cum tribus testibus et capiat eos atque tra

UVA.BHSC

dat iudicia qui ex ista sola presumptione dampnabit eos. Sed et si accusatus de adulterio ideo absolvitur quia eam cum qua dicitur commisisse consanguineam allegaverit probata aut repertus sit eam in concubina vel uxorem habere ex hac presumptione dampnabitur ut adulter. Idem si maliciam iudicis absolvitur vel a carceribus fugit et postea ducat eam in uxorem vel concubina ::

13 **Contiendas** quod de terminis aut domorum ruynosarum destructione vel de gravi iniuria corporali debet per iudicem in spectione oculi promittet probari ::

14 **Dubda** Si est fama quod illum quinquagenta patribus decessisse omnibus illius loci hominibus dicentibus et est absens a .x. annis ultra hoc sufficit ut heredi ad probandum ut habeat eius hereditatem si aut a modico tempore ut puta a quinquennio citra vel quod in tali terra decessit quod leviter potest verificari tunc requiritur plena probatio ::

15 **Non tan sola** Per legem vel forum probatur allegatis legem intencio sua si per leges alterius terre non erit in dominio regis castelle quodcumque nisi inter homines illius terre fuerit controversia in dicto regno super contractu in terra illa celebrato vel super re mobili vel in mobili illius terre super per leges vel foros antiquos nunc correctos debent contractus vel malefacta ante correctionem facta terminari :: Titulo xv. delos plazos que dan alas partes para prouar

Hic queritur primo quid est terminus ad producendum. ii° quare fuit introductus. iii° quis potest illum dare. iiii°. quando. v°. qualiter dari debet. vi°. quot dilationibus. vii°. quanti temporis dabitur.

1 **Plazo** Terminus ad producendum est temporis spacium a iudice partibus ad probandum negatum concessum et .i. illud spacium potest pars per testes vel instrumenta probare ::

2 **Deuen** Terminus ad producendum debet dari a iudice pro tribunali sedente utraque parte presente et pendente huiusmodi termini dilatione non debet aliquid novum fieri nisi super termini accidencia ut testium vel instrumentorum receptione ::

3 **Tres** In civilibus possunt dari tres termini ad probandum. primus de plano sine cause cognitione et tamen non nisi de impedimento probationis. in primo termino probetur et si necesse fuit dabitur quartus terminus cum iuramento et probato impedimento quare in ceteris productionibus probare nequivit sed in criminalibus datur de plano accusatori duo vel aut tres termini et non ultra nisi prius probet impedimenta ut .s. in civilibus dictum est et datur tantum tempus quantum debet .ii. titulo primo.

Titulo 16 delos testigos :: Ti° xvj° de testigos.

Hic queritur primo quid sunt testes. ii° ad quid prosunt. iii°. quis potest eos producere. iiii°. quo tempore. quinto quis potest esse testis. vi°. qualiter debet iurare. vii°. qualiter debent deponere. viii°. quot testes probant. ix°. quot terminos debet habere pars ad producendum. x°. qualiter possunt compelli testificari. xi°. qualiter debent atestationes publicari ::

1 **Testigos** Testes sunt persone aptibiles in iudicio ad probandum negata vel dubia producte et per eos veritas elucessit et possunt produci a parte principali vel eius procuratore nec cogitur quis contra se ducere testes sed nec compelli vel iudex finito officio qui cognoverunt suos officiales et familiares ut per eos commissi ab illo probaventur quia ea que committunt iudices ipsi scire nequeunt per alios quam familiares probari

2 **Los testigos** lite non contestata non sunt testes recipiendi nisi adeo sint senes vel infirmi quod de eorum morte suspicatur vel longa sint peregrinatione absituri vel abituri tunc enim debet pars adversa si est in patria ad eos iurare videndum per iudicem vocari et si venire noluit vel misso pro illo non sit recipiatur eorum dicta pro coram probis hominibus iurato et clausa custodiatur denunciet que adverse parti quantumque venit infra annum quo non sit denunciato non valent atestationes anno elapso nec possunt proponi ob formam depositi si pro testificatum rei. Sed in criminalibus nullatenus recipiuntur ante litem et si mors potest sequi aut membri mutilatio vel exilium nisi rex ex officio mandet inquiri contra aliquem ::

3 **En otro** In generali inquisitione recipiuntur testes lite non contestata et testis debet ante deposi

UVA.BHSC

tionem iurare :-

4 **Recebidos** Si pater adoptivus
qui dedit aut promisit
filio adoptivo coram testibus potest filius
eorum attestationes super hoc implorare ut re-
cipiatur ad memoriam lite non contestata vo-
cabiturque pater ad videndum eos iurare
et de eorum dictis fiet filio publicum in-
strumentum. Item lite sine scriptis finita re-
cipientur testes qui interfuerunt prolatio-
nem sententie de dictis pretium pro... instrum...
lite non contestata :-

5 **Ante** Parte appellata in causa
appellationis non comparente recipi-
antur testes lite non contestata. Idem super
manumissione in testamento legata :-

6 **Sin comiençar** Super
iniuriis
per regis officiales illatis potest lite non
contestata testes recipi coram rege vel eius
commissario. Idem fiet actore non compa-
rente nec lite prosequente si desiderat reus
per sententiam terminari. Erit tamen primus citan-
dus actor et si non sit presens ad eius
domum referatur et tunc eo non veniente
ad testium receptionem et sententiam proceditur

7 **En otra** Super dilationibus ex-
ceptionibus vel pacto de
non petendo aut litis terminandi recipie-
tur testes lite non contestata :-

8 **Todo ome** Quilibet potest esse
testis nisi prohibitus
inveniatur. Prohibentur namque infames
nisi in crimine lese magestatis et tunc preter
tortorum. Item qui prius falsum dixit testimonium
aut falsarius littere sigilli aut monete re-
galis vel decem testificando omnes pro
dixerit. Item veneficus homicida in iuste
coniugatus publicus concubinarius mu-
lieris raptor aut extrahens ab ordine
monialem. Item apostata aut sine dis-
pensatione uxorem ducens consanguinea.
Item proditor alevosus vel notorie pro
malo datus vel talia faciens ob que
non possit alteri adequari. Item furio-
sus durante adversitate. Item latro
dampnator depredator aut leno natus
vel aleator tabernas frequentans aut
aleam manifeste. Item femina cum habitu
virili incedens aut pauper vilis ma-
lis adherens criminibus aut bolita-
rius omagii fractor. Item infidelis contra
fidelem nisi in casu proditionis contra
regem vel regina dum tamen talis sit
qui contra alium sive secte posset testificari
et proditio sit detecta saltim presumptionibus
certis si talis bene potest contra alium secte sue
testificari :-

9 **Veynte** In criminalibus xx in
civilibus xiiii annos
completos. Si hic testis alias non probat si
facit presumptionem magnam et potest in dic-
ta etate deponere que ante etatem illam
vidit testificari:-

10 **Cavallado** Non testificatur in cri-
minalibus libertus
rei aut patris vel avi eius nec captivus vel
incarceratus aut cum feris pro pretio pug-
nans nec publica meretrix pro pretio ...

11 **Deudo** Non cogitur quis contra as-
cendentes vel descenden-
tes in causa eos tangente quo ad per-
sonam famam aut maiorem partem bonorum
nec contra ceteros consanguineos usque ad
quartum gradum nec contra socerum gener-
vitricum seu privignum invitus testificari
sed si sponte hoc faciat valet eius testimonium.

12 **Aducho** Si obicitur testi quod est
servus eo negante reci-
pitur eius dictum et probato postea
obiectu non valet eius attestatio alter...
Sed si dicat se fuisse servum nunc autem
se manumissum non recipitur eius dictum do-
nec de manumissione probet si non dicat litteras
manumissionis esse in longinquo et prover-
datur sibi tempus ad eam portandum et in-
terim recipitur eius dictum si non ostensa
in termino littera manumissionis non valet eius
attestatio :-

13 **Sieruo** Servus non potest testifi-
cari nisi in crimine lese ma-
iestatis in quibus sententialis recipitur. Insu-
per sit immunis delicti. Item testificatur servus
contra dominum in casibus. Si proditionis regis
vel regine aut furti vel doli in rebus
regis commissi vel si de homicidio consan-
guinei perpetrato vel perpetrando accusetur. Item si
uxor de adulterio accusetur vel si cum domo
sui quondam domini de alterius morte accu-
setur aut si suspicetur heredem eius domi-
num occidisse eius dominum defunctum et tunc per
unus tormenta est ei credendum si non nominan-
do ei aliquis de quo dicat an commisit in
certis aut non potest contra dominum testificari.
Item testificatur liber factus de hiis que
sint facta ante manumissionem :-

14 **Padre** Non possunt ascenden-
tes pro descendentibus

UVA.BHSC

nec eorum testificari nisi patris in testo filii militis
iure militari facto aut super etate desiderii
vel consanguinitatis causa.

15 MUGIER Mulier in causa viri vel eorum non potest pro eo testificari nec fratres insimul vivientes durante patria potestate seu propria sicut.

16 EL PADRE In causa aliena bene potest pater et filii insimul habitantes et sub patria constitucione potestate degentes testificari.

17 MUGIER Mulier bone fame testificatur in omnibus preter quam in testo. Item hermofroditus testificatur etiam in testo si in virili sexu sit potencior.

18 EN SU PLEYTO In causa sua vel filii aut servi vel liberti sui vel maiordomi aut sui quintery vel ortulani molendinary vel familiaris non potest quis testificari nec etiam eius familiares pro eo. Sed in facto universitatis bene potest illi de universitate testificari.

19 CAMPO In causa evictionis non potest venditor emptore in testem produci. Nec potest iudex super causa per eum terminata vel terminanda testificari. Sed coram iudice appellationis potest de hiis que coram eo transierunt.

20 COMPANEROS In causa tangente communionem non potest socius pro socio testificari in alia sic. Item participes criminis non testificantur contra delatum.

21 MAL QUERENCIA Si inimicitie sunt magne puta ob sanguinei occisionem aut quia testis cum contra quem testificari vult conatus fuit occidere vel de causa cum accusavit qua probata mors aut membri abscisio vel exilium seu maiorum partis bonorum amissio sequeretur non potest talis inimicus contra inimicum durante inimicicia testificari. Nec recipitur in testem nisi quia est iudicia vel parti notus contra quam producitur.

22 RECEBIR Testis ante depositionem debet in partis contra quam producitur presentia vel absentia per contumaciam iurare nec valet testis depositio absque iuramento nisi partes ei remiserunt vel cum matrone inspiciunt ventrem

mulieris an sit pregnans tunc enim non iurat sed depositio earum de credulitate tenet.

23 LA MANERA Testis iurat dicere veritatem eius quod scit pro utraque parte tactis cum manibus sacro sanctis evangeliis nisi sit episcopus vel archiepiscopus qui non tenentur evangelia tangere.

24 JURAR In causa inquisitionis iurat testis dicere quod scit audivit vel credit. Et si rex ei recipit iuramentum sufficit in eius manibus iurare.

25 RECEBIDA Recepto iuramento mittere debet iudex ad partem coram notario testem et eius depositio per notarium scribatur et querat a teste causam dicti sui hoc est qualiter scit que dicit. Sed si de causa non querat valet eius dictum nec erit postea de causa querendus nisi sit causa criminalis vel alia magna et si interrogatus de causa nolit dicere vel nescit non valet eius attestatio.

26 DESQUE Non debet testis a iudicio loco donec deposuerit recedere sed tamen iudicem aliis occupatum negotiis usque ad dies XV. ad plus expectare et tamen per se producens testi quolibet die qua domum exivit usque quo deposuit expensas ministrare.

27 ACAECER Teste in alterius iudicis districtu consistente mandet eum iudex loci ubi consistit ad litteras iudicis cause receptorias et mittat eius dictum clausum ne aliqua partium distat testificata nisi sit causa mortis membri mutilationis aut exilii. Tunc enim iudex cause examinet per se testem.

28 PREGUNTADO Si testis de causa sui dicti interrogatus dicat quia vidi valet dictum suum secus si dixit quia audivi quia testis de auditu non probat nisi super antiquis ubi testificatur dicens audivi eos talia insimul promittentes scribentes dicat audivi a tali quod ita sic convenit. Item interrogetur testis de tempore scilicet quo anno die mense factum est. Item et de loco quia si in loco testes discordant non valet eorum testimonium ex Danielis in accusatione Susanne. Item et quibus presentibus sunt factum interrogetur nec amplius debet interrogari nisi sit vilis aut suspectus ob variationem a quo de serenitate diei et de pannis et aliis circunstanciis potest queri et ex dictis eius et signis vultus potest

iudex procedere an credet ei :·)

29 **Contiendas** In causa aque pluvie arcende vel non arcende testis recedens causam sui dicti quod audivit ab illo qui videbat opus manu factum et sic erat fama inter homines vel quod non vidit nec audivit quod opus illud fuisset manu factum nec homines dicentes se audivisse ymo erat fama opus non fore manu factum legitime probat in aliis autem casibus non probat de auditu nec etiam probat qui reddit causam de credulitate.

30 **Ciertas** Si de omnibus interrogatoriis pertinentibus a parte datis testis non fuit interrogatus et iterum a iudice super omissio licet publicate sint atestationes interrogandus. Item potest iudex vocare testem ad verba que dixit dubia vel obscura declaranda sed si testis post depositionem cum aliqua parte locutus redeat ad dictum suum corrigendum non est ferendus a iudice et perditum habet locum etiam in inquisitione :·)

31 **Testimonio** Reus potest testimonium eius per litteras dictum suum misit aut dedit nec in causa criminali admittitur testis actoris familiaris vel consanguineus usque ad quartum gradum. Item non possum personam testis contra me producti reprobare si prius ego in alia causa eum produxi nisi postquam produxi aliquid novum acciderit propter quod nequeat contra me testificari contra dictum tamen eius possum obicere. Item non creditur testi super hiis que dixit in quibus testificatur non venit in litem illam super qua producitur tangat

32 **Dos testigos** Duo ydonei testes probant in omni causa nisi ad probandam solutionem vel liberationem debiti de quo facta fuerat publica scriptura quia debet probari per aliam scripturam publicam aut per .v. testes ad hoc vocatos et rogatos. Item in testis coram requiruntur octo testes in aliis testamentis vii in codicillis non .v. sed unus testis non probat nisi sit imperator vel rex nec patiatur iudex in una causa aliqua parte in ultra testes vii producere :·)

33 **Los plazos** Pro testibus qui sunt in loco litis producendis datur parti tres termini quilibet trium dierum pro absentibus quae vel in eius illius loci quilibet ix. dierum. Sed si valde distat in remotis et est de partibus ubi litigatur testis si iuret non malitiose eum velle producere parte et nominet eum statim erit quilibet terminus xxx dierum. Si non nimis distet relinquitur arbitrio iudicis dum tamen maior terminus ix menses non excedat et isti termini non simul sed successive sunt dandi :·)

34 **Aduzen** Etiam si post renuntiaverit plurium testium productioni potest testes ultra productos producere dum modo non sint attestationes publicate nec termini infra quos potuit producere sint elapsi et iuret non didicisse testificata :·)

35 **Testiguar** Nolens ad testificandum venire captis pignoribus donec veniat arcetur nisi sit senex ultra lxx. annos vel miles aut capitaneus in expeditione guerre vel regis functio occupatus vel alicuius loci iudex vel rompetagio vacans aut inimicorum vel inimiciarum pretextu nequeat secure accedere vel sit caste plaustris magnus vel unus in lectu aut mulier honorabilis vel in nimia detentus infirmitate ad quos in arduis iudex vadat aut notarium mittat causa testimonii recipiendi :·)

36 **Acaesciendo** Non cogitur prosoneta de causa in qua fuit mediator nisi ambabus partibus volentibus testificari :·)

37 **Pidas** Receptis testibus et terminis ad producendum elapsis assignet iudex partibus ad publicationem eorum et una citiare possunt ad alterius partis instantiam testes publicari et debet partibus dare copiam eorum nec potest pars super eorum facto publicatis atestationibus alios testes producere nisi probet primos fuisse divisse pretia vel promissione corruptos vel nisi velit super obiectis contra testes quod probare pars ea aut nulla parte potest plures testes producere :·)

38 **Metien** Si testes coram arbitris recepti qui non pronuntiaverunt valeat eligit pars contra quam producti sunt an iterum coram iudice deponant vel priori depositioni stetur nisi alius interpromittentes actum fuit si aut sunt mortui

UVA.BHSC

corum dicta valent salvo iure in quo et
dicta obiciendi. Item testes coram uno
iudice examinati faciunt coram succes
sore iudice fidem.

39 **Enmaguer**. Dot quis in causa
appellationis testes quos
in prima instantia habere nequivit vel
de quibus recordatus non fuit produce
super eisdem articulis si iuret non facere
maliciose vel dolose aut dilatandi
causa et quod istos in prima instantia da
re non fuit recordatus aut nequivit.

40 **La fuerça**. Si utraque pars per testes
suam probavit in
tentionem sequatur iudex eos qui veri
similiora dicunt et sunt fame probio
ris et si sint numero pauciores. Si autem
in fama et dictis verisimilibus ade
quantur iudicet secundum numeri pluralitatem
Et si in omnibus sunt equales absolvere
reum non proponat quia iudices procliviores
debent esse ad absolvendum quam ad
condempnandum.

41 **Ligera**. Si ab una parte testes
producti discordent sequatur
iudex eos qui verisimiliora dicunt et
melioris fame sunt licet sint numero pau
ciores. Sed si contraria producit in fra
nent credituir quia potuit ea pervide
re testes negotium et si sibi aliqua pre
dixerint dicunt multociens iudicium contraria
sed testis sibimet contrarius nichil valet.

42 **Pena**. Si testis falsum attestatur
vel subtrahit veritate
puniet eum iudex causa considerata ar
bitrarie etiam sine accusatore. Sed si
talis est iudex qui nequit sic punire
remittet eum maiori iudici puniendum et
si testis variat et est vilis torquetur
ad eruendam veritatem. Titulo
17 de los pesquiridores.

Hic queritur primo quid vult dicere
inquisitio. 2° ad quid prodest.
3° quotuplex est. 4° quis
potest eam fieri mandare. 5° super quibus.
6° qualis debet esse inquisitor. 7° quid
debet observare. 8° que est pena in
quisitoris legalis se non habentis.

1 **Pesquisa**. Pesquisa id
est quod inquisitio
et fit ut maleficia detegantur et
est triplex. Generalis specialis et volu
taria. Prima fit super toto terra vel

eius hominibus in genere ad qua faciendam
movetur Rex aut iudex propter ali
quorum querelam aut ex officio suo sim
pliciter vel facit eam rex aut iudex
ob famam maleficii. Secunda fit quando aliquis
est infamatus de aliquo maleficio
et nescitur quis fecit. Tertia fit quando
partes volunt quod fiat.

2 **Mester**. Generalis inquisitio non
potest fieri nisi per Regem
vel alium eius mandato aut per domi
nantem inter populum in loco in quo
vult inquirere aut per eum qui dominatur
per villam aut civitatem ubi fit et
per eius iudices. Alia aut specialis inqui
sitio potest per iudicem vel eius commissarium
fieri nisi sit super victualibus vel receptis
hoc est sobre conducho tomado.

3 **Pesquiridores**. Super ma
leficiis in
quibus de committente dubitatur debet fieri
inquisitio non aut fiat si a certa pena sint
commissa. Sed et si non occulte fiat maleficium
ut cum capitur conducho fiet inquisitio per
Regem vel iudicem idem si partes concordent
quod fiat.

4 **Buenos** bone fame et deum
timentes legalesque
officium inquisitionis committenti boni cum
populi volentes et non parciales debent esse
inquisitores alias non valeret inquisitio
sint etiam avisati de inquirenda breviter
veritate et non potest esse inquisitor in causa
criminali penam sanguinis exigente neque in
alia nisi a iure causa concessa clericus necesse
in causa inter seculares nisi de pace volun
tate propter irregularitatis metum et quia
propter inquirendo delinquent nequirent ju
stitiam secularis de eo sicut de layco iusticie
facere complementum.

5 **Quantos** debent esse ad
minus duo inqui
sitores et unus notarius nisi partes uno
consenciant. Sed si in genere timore vel alia
regis iura non tangente quibus per eum
ordinem elegerit dabit eis rex tantum inquisitorem

6 **Escusar**. Infirmitatis vel immi
nentiae aut negotiorum
domini sui personam tangentium occupatione
excusatur ab inquirendo regis commis
sarius quibus cessantibus tenetur suscipi
vere alias ut regis mandatum non implens
punitur. Sed commissarius ab universi
tate ville vel civitatis electus inquirere
recusans solvet centum aureos nisi probis iustis
excusationibus vel magnae litis occupatione

UVA.BHSC

recuset :·)

7 **Onde** Rex ministrat expensas in
quisitori suo nisi sit sup tem
mo comisso u ptes ministrant. Sed in
quisitori a villa vel ciuitate posito pone
tes electo aut a ptibus eligentes ministra
bunt sm stm qualitate et psona requiret

8 **Como** Inquisitores in curia ul in
loco alio a rege deputati
honorandi sunt et custodiendi sicut curie
regalis iudices deputati aut ad ciuitatem tram
p regem ut psides tre illius uel maio
res iudices. sz a villa vel ciuitate positi sic
ut iudices illius loci maiores et sic pu
niz eos puniens vel iniurias sicut sup
dictos iudices offendens :·)

9 **Las cosas** Iurat regis inquisi
tor in eius manibus
sz altius ad sta dei euangelia legaliter se in
inquisitione hitu nec aliqua causa inquisi
tionis q reuelatum et illud idem iuret
inquisitori notarius si no iurauerit comit
tenti et no dz inquiri a suspectis ubi
bus vel inimicis delati deinde faciat tes
tes iurare et deponere inquisitionis eis ne
quid de deposit an inquisitionis publi
cationem reuelent sub iuramenti virtute
et dz psici inquisitio ad plus .i. ix. dies
a die initius loci ii est inquirendum
dos nisi sit regis comissarius qui regis t
minum obseruabit et clausam sigillatamqz
cu lra comissionis inclusa comittenti sa
bit inquisit. sz si sit contra certos inquisi
tiandi sunt ad eam audiendam :·)

10 **Guarda** Regis domesticus
ad inquirendum missus
recipiat notarium curie regis no ori
ginarium vel incolam loci ubi e inqrendum
alii aut inquisitores eligant unu lega
lem notarium :·)

11 **Defiendo** Debet dari pti inqui
sitionis copia cu testiu
noibus ut se defendat n alit inc ptes
cuenciat vel nisi de regis mandato sit sup
conuchio facta quia tuc nec dicta nec tes
tiu noia sunt danda :·)

12 **Las penas** Inquisitor no se
hns legalit ut pte
de aliquo auisas patietur pena que
ei contra quem sit erat infligenda :·)

Titulo 18. De las escripturas por que se prue
uan los pleitos

...xviii. de las
escripturas por que
se prueua los
pleitos :·)

H ic primo ostenditur q est scriptura pro
batoria. ii. ad quid prodest. iii.
quotuplex sit. iiii. qualiter
dz fieri scriptura. v. quis pot
eam dare et iudicare. vi. quis est eius
effectus. vii. que e valida et que invalida.

1 **Escriptura** Scriptura probatoria
est p manum pu. no
tarii facta vel sigillo autentico sigilla
ta et p eam res de qua agitur verificatur
et de preteritis datur testimonium quedam
sunt regis imperatoris vel pape sigillo
aureo vel plumbeo vel signo antiquo
roborate alia sunt aliorum dnorum vel p
in dignitate constituti cu cere sigillo alia sin
gularum psonarum mandato facte et sigilla
te et alie no sigillate item alia q dicuntur
instra publica a notario confecta :·)

2 **Priuilegio** Priuilegium dicitur
Rex priuatum alit
loco vel psone p principem concessum et qualiter
dz fieri et sup quibus et de eius forma
continetur in hac lege et in eo pot principe
in tpalibus maledictionem contra illud fa
cienti aponere quia ad faciendam iusticia
loco dei tenet interris :·)

3 **Complir** Primo dz priuilegium
confirmari deinde regis
trari deinde in signum firmitatis cu serica
cordula et plumbo sigillari :·)

4 **Seello** Dot alia Regis lra preter
priuilegium plumbo et cereo
sigillari no tn in ea ponetur rota nec
maledictio vel nomie regine aut filiorum
seu pterea confirmatio nisi sit compositio cu
rege alio vel magno dno celebrata et
sup quibus fiat de sz :·)

5 **De cera** Alie lre regis sunt que
sigillantur cu cera quarum
quedam hic specificate scribuntur in pga
meno alie aut in papiro :·)

6 **Delantado** Hic continetur for
ma lre concessionis
iudicatus et in lege sequenti :·)

7 **Don alfonso**

8 **Sepan** Hic e forma lre noti
riatus concessionis :·)

9 **Legitiman** Hic est forma le
gitimacionis a rege fce

10 **Quitamiento** Unde hic
forma co
cessionis t immunitatis a regalibus exacti
onibus siue pecho :·)

UVA.BHSC

11 **Portadgo** fforma im mu̅ni|tatis a pedagiis concesse continetur hic nec ab hiis gressa in marino in toto Regno extenditur nisi a portagiis regi soluendis :·)

12 **De perdon** hic est forma indulgencie a ma|lefitio commisso gresse (et no̅ intelligit remisisse ptes querelas sz solam sua̅ justiciam :·)

13 **Arrendamiento** vide hic formam arrendacio̅is iurium regalium :·)

14 **Cuentas** hic est forma qui|tacionis a rege date ei qui ro̅nes eoꝝ que administrauit pro eo reddidit :·)

15 **De abenencias** forma lr̃e compo|sitionis inter aliquos inite :·)

16 **Si lauores** forma lr̃aꝝ qn̄ rex mandat aliquod opus fieri et debent ee due lr̃e abecedate vna pro rege alia pro eo q̄ opus facit :·)

17 **Mandam** fforma lr̃e compositio̅is inter Regem et custodes sup castris custodia inite :·)

18 **A omis** lr̃a securitatis a Rege ali|cui co̅mco concesse ul' cū rege

19 **Merced** lr̃a securitatis pro pero|ribus et pastu :·)

20 **En pargamino** lr̃a lice|ncie res vendetas extra regnu̅ ducendi :·)

21 **Peticiones** fforma licencie p Rege concesse questoribus :·)

22 **Aconcerios** fforma lr̃e Regis misse cōsilio super aliquibus fiendis :·)

23 **Marcadga** fforma potatis alic' ad iura Rega|lia colligenda concesse :·)

24 **De laguiladas** fforma potatis inquirendi uel aliq' malefactorem capiendi :·)

25 **Mensageros** lr̃a salui conducti siue guyamenti

26 **En casa** lr̃am mercedis uel gr̃e uel noui priuilegii aut antiqui confirmatas no̅ pot aliud dare nisi rex quia sua manu illud signabit (nec etiam lr̃as missiuas uel collectionis redditum Regis (nisi ipse uel officialis ad hoc deputatus p eu̅ (lr̃as aut justicie contendit judices curie regalis et contra faciens qua̅ no̅ pot lr̃am concedendo ut falsarius punitur :·)

27 **Quien** Rex solus uel eius suc|cessor declarat dubia priuilegii (nisi sit confirmatorem de quo judices vocat quod inter est judicabunt et pferuntur priuilegia prius data si eis ipsa sit pro eu̅ data sunt m° debito (et si dubitat in aliquo judices remittant ptes ad Regem (id) de lr̃is regis justiciam continentibus (et judex scienter contra priuilegium ul' lr̃am Regis judicauerit in peiorem ptem interpretando infamabitur et sn̄ia no̅ valebit et ptes ibunt ad regem dubia declaratur

28 **La fuerca** Priuilegium, licet sine legi|tima rpta sim jus impetrata sunt intelligenda large et judicanda (et quedam sunt sm̄ jus (alia contra jus (alia vero preter jus :·)

29 **Cartas** Rescriptum contra jus diuinum no̅ valet, sz contra jus Regis impetratum ab eo no̅ est ad implendum nisi sup eo requisitus sc̄o jubeat id quod p̄mo tunc eum ad impleatur et notificetur Regi ad impleed qualiter erat contra jus 32 2a iussio

30 **Si contra** Non ē exequēda sua Rescriptum contra jus comune populi uel in eius lesionem impetratum donec demittetur Regi (et sc̄o jubeat implendum (idem si p rescriptum aliquod p̄uato auferri mandet bona ul' lesionem in corpore fieri :·)

31 **Contra** No̅ valet rescriptum contra jus naturale impetratum, et dicitur contra jus naturale cum alicui bona auferri mandantur sine causa (pot tn̄ ei auferri si est utile regi ul' regno dato ei justo rei valore :·) m. b. 2 p… 1.1.2.

32 **Dan alnucada** no̅ valet rescriptum p quod debitum no̅ solui mandatur quia est contra jus naturale :·)

33 **Agrauiados** valitum ē rescriptum de solucionis dilacione temporali a principe impetratum (si tn̄ impetrans creditori petenti recusat dare fideiussores de soluendo dilacione finita rescriptum no̅ valebit :·) in vrle

UVA.BHSC

34 **Pueden** Valet rescriptum impetra-
tum preter ius ut si do-
netur ad pro regem aut in mistas abso-
lutum vel fonsadera concedatur; non tamen valet
in mistas fonsadera nisi ad vitam regis
concedentis quia sunt bona iuncta regi domino.

35 **Quanto** Rescriptum impetratum
ad causam inter aliquos
audiendam sed eo non utatur impetrator
durat decesso partibus et contendentibus
uno aut conte deficiente confirmatur; si autem
eo utatur saltim per citationem perpetuatur
iurisdictio; si vero eo non utatur per annum et
adversarius in eadem causa aliud impe-
tret confirmatur primum rescriptum vel de lite fi-
nita vel appellatione perpetuo durat nisi lite
mota super causa iam finita rescriptum sive non
producatur et contra hoc sententia quia tunc
non valet sententia prima quia tempore debito
iudicio non fuit exhibita.

36 **Peder** non valet rescriptum tacita
veritate impetratum nec sententia
de primo per adversarium impetratum non fa-
ciens mentionem si hoc opponatur; at va-
lebit sententia et quos ex eo secuti fuerint a
partibus ad eundem iudicem rescripta impe-
trantibus; si non apparet quod fuit prius impe-
tratum non iudicabit sententia casu sed referet hoc
regi; si non sunt ad diversos iudices in
simul congregentur et declaret quis eorum
sit iudex et si discordent referant regi in-
tra dictas constituto; si non distet ultra
referatur ultimus terre possit vel alicui
iudici villarum vel civitatum ut non est ipsos
quos declaret eorum dubia rescriptorum.

37 **Mas demandas** non valet
sententia rescriptum
generale contra primum speciale et si de eo mentionem
fecit impetratum nisi specificet eius teno-
ris effectum; item si una pars ad eundem iudi-
cem duo impetret eiusdem tenoris rescripta va-
let utrumque; sed si ad diversos iudices etiam
ambobus utatur nullum valet et condempna-
bitur parti in expensis; item secundo citationis
ad comparendum coram rege vel iudice in
causa appellationis pendente rescriptum impetra-
tum ab una parte non valebit sive partes
se citaverint aut alius eas citet.

38 **Perdudas** non valebit
rescriptum ab ex-
comunicato super lite noviter movenda im-
petratum nec valet rescriptum super lite pe-
dente impetratum si de hiis que sunt acta
non fecit mentionem aut fecit sed iusta im-
petrandi causam non expressit; item tacens ali-
qua et exprimens partem veritatis non gau-
debit impetratis et exprimens aliqua
maleficia commissa alia aut subprimens
gaudebit rescripto in indulgentie tamen super
expressatis.

39 **Por otros** Rescriptum contra licitum
aut privilegium aliter
concessum de eo non faciens mentionem et quod
primum sit invalidum non declarans non valet;
item si sit contra aliquorum protectionem vel con-
siliorum oppositionem regis aut regum commodi
contemptionem; item non valet rescriptum a non pro-
curatore impetratum nisi sit talis persona
que potest agere sine mandato.

40 **De souno** Rescriptum per unum consortium
super re communi impetratum
ceteris consortibus prodest.

41 **Mueven** non valet rescriptum pro
trahendis litis causa
extra locum domicilii viduis orphanis
senibus infirmis pauperibus aut aliis
miserabilibus personis impetratum sed ab
istis personis contra alios impetratum ob
dictam causam bene valet.

42 **Los privilegios** Privilegium
concesse a re-
galibus ex actionibus in initiis et prox-
sed per non usum xxx annorum perditur privilegium
de aliqua nove concessionis ut nundinarum
vel exhibendi a regno vetita vel vendendi
ea que vendere aut non licebat aut per
alia mensura in consuetam durat perpetuo
si a die concessionis usque ad x annos eius usi
sunt impetrantes sed si hoc tempore non sunt
usi perditur; item abutens privilegium ad non
concessum illud excedens perdit privilegium etiam
super concessis.

43 **Pues comencado** Compositio aliquorum per regis privilegium
confirmata perditur quando eius compositores
fecerint contra eam et solvent regi penam
in privilegio appositam; item si privilegium dona-
tionis incipit in multorum dampnum redun-
dare perditur licet a principio in dampnum non
redundabat et revocatur quantum ad partem privilegii
similiter potest privilegium quo ad partem aliam

44 **Non deve** Non creditur privilegio
vel litere plumbo sigil-
late si regis nomen non est ibi scriptum
aut signis consuetis ut de quibus facit
mentionem careat vel contra consuetum mod

UVA.BHSC

sic dictatum vel rasum cancellatum rasum rap
tum sic in suspecto loco, nec credatur eius
transcripto nisi ei rex dederit auctoritatem et suo sic
munitum sigillo :·

45 **Generales** Rescriptum generale
dicitur quod sub
uno verbo comprehendit multa etiam si aliquibus
specificatis clausulam subiciat generalem ut
petrus johannes et alii :·

46 **Los entendimientos**
Si quibusdam personis enumeratis in rescripto
ad causas subicitur clausula generalis ut petrus
et johannes et alii istud verbum alii non ex
tenditur ultra alias nisi personas ab enumera
tis nec sit enumeratis maiores nec potest ea
vigore eas subicere quibus enumeratis conuenire nisi
enumerate defecerit aut gravioris infamie
vel regis suspicio aut legitime sue bonitatis
status Rompecione ob quod conuenire
nequeant occupetur :·

47 **Delas otras** Per rescriptum
speciale non preiudicatur
alie persone vel res peti que in eo specifi
cate nisi causa impediendi impetratur
adversarium alii rem de qua queritur ali
enet aut ea fuit spoliatus tunc enim pot
peti a quolibet predictorum et etiam eius vigo
re potest de rei et restituendis suma
ri nec per tale rescriptum potest alius index
quam in eo contentus de causa cognoscere
nisi sit commissa in eo aliter judici proprio nomine
non expresso quo casu transsit ad eius suc
cessorem si non transsiret si nomine proprio ex
primeretur :·

48 **Por quales** Per rescriptum
in quo dicitur
si sic est aut si sic inveneris ut nobis
dictum est vel ex partes dicuntur et judi
cet inter eas vel faciat justiciam datur
jurisdictio et cognoscendi potestas :·

49 **De gracia** Litterarum graciosarum
quedam conceduntur
ob merita concedentis quedam ob meritum alie
vero propter fructum eius cui conceduntur ut
in istum et qualiter istas potest rex facere
hoc dicit cum duabus legibus sequentibus :·

50 **Otra** Sumatur cum precedenti :·

51 **Fermosa** Sumatur cum precedenti.

52 **Quales cartas &c.**
Rescriptum per quod mandatur vasis pertinentibus capias
talem vel subiecte talem turrim domum vel
fortaliciam sed statim sine cause cognitione
ad impleri nisi pars opponat de rescripti falsi
tate vel si mandatur exequi sententiam opponitur
quod fuit lata per falsos testes vel instrumentum cui
enim executor cognoscit de dictis exceptionibus
et si probentur refert delegati quia ipse
non potest pronunciare cum non habeat jurisdiccionem

53 **Non es** Impetrans rescriptum a Re
ge tacita veritate solvat
parti adverse dampna et expensas duplicia
tas sed si est super facto criminali et eo constat
punitur simplici similitudine :·

54 **En toda** In scriptura notarii publici
debent contineri nota
contrahentium et causa annus et dies et mensis
et duo testes notarii preter sufficientes subscri
bentes vel tres alii et testes ubi notarii non
sunt testes qui una cum notario presentes sint
contentum et in fine signum sit notarii et ponatur
in registro signum per quod cognoscatur quod
littera est jam parti in publicam formam data et
fiat littera in pargameno :· | sic fiunt ispa

55 **Enfermedades** Notario
scribere
impedito potest alius notarius eius mandato
de nota sumere scripturam et signare sed et si
mortuus est notarius judices loci coram
probis hominibus recipiant sigillent notas
suum registrum et eius successori remittant
qui juret fideliter transsumere inde instrumenta que
nondum fuerunt extracta et si testes in nota
scripti vivant subscribant in illo exemplari
si vero mortui sunt scribat eos notarius
successor et iste littere sic copiate sic faciunt fidem
sicut a primo notario signate :·

56 **Vendidas** Hic est forma lit
tere vendicionis.

57 **Fiadores** Vide hic formam littere
fideiussionis :·

58 **Consienten** Forma littere mu
lieris consencientis
vendicioni per maritum facte :·

59 **Seyendo** Ut vendicio per minorem
pubem sit firma juret
non contravenire nec se ultra dimidiam justi
precii deceptum allegare et hic est forma
hujusmodi vendicionis :·

60 **Por que** Hic est forma littere
vendicionis per tutorem
vel curatorem facte de re immobili eius
cuius tutelam vel curam gerit :·

61 **Enagenan** Hic est forma
vendicionis rei
dominii facte per procuratorem :·

UVA.BHSC

62 **Aluaceas** Hic est forma venditionis rerum defuncti per executorem testamenti facte :·

63 **Eglesia** Hic est forma litterarum venditionis rei inmobilis per ecclesiam aut monasterium facte :·

64 **Venden** Hic est forma venditionis nomine alicuius vendentis debitoris :·

65 **Bestias** fforma venditionis alicuius bestie continetur in hac lege :·

66 **Camia** fforma littere permutationis :·

67 **Donacion** fforma littere donationis :·

68 **Dan los** fforma litterarum concessionis feudi :·

69 **Acienso** fforma littere dationis ad censum :·

70 **En prestidos** fforma littere contractus mutui.

71 **Cauallo** fforma littere comodati :·

72 **Dineros** fforma litterarum depositi :·

73 **Aquilan** fforma litterarum locationis :·

74 **Arriendan** fforma littere arrendamenti :·

75 **Lauores** fforma littere in contractu innominato :·

76 **Alongan** fforma littere locationis bestiarum :·

77 **Afretan** fforma litterarum nauli :·

78 **Companias** fforma litterarum societatis :·

79 **Amedias** fforma litterarum arrendationis terre ad fructus per medium diuidendos inter dominum et colonum

80 **Parten** fforma litterarum diuisionis hereditatis :·

81 **Quitan** fforma littere quitationis debiti :·

82 **Paz** fforma littere pacis :·

83 **Tregua** fforma litterarum treuge.

84 **Prometen** fforma litterarum sponsalicium per verba de futuro per patrem de filia factorum :·

85 **Consiente** fforma litterarum matrimonii per verba de presenti contracti

86 **Dotes** fforma litterarum constitutionis dotis :·

87 **Arras** fforma litterarum donationis propter nuptias que in yspania appellantur arre.

88 **Entran** fforma litterarum facte de religionis ingressu :·

89 **Meten** fforma litterarum vassallagii :·

90 **Aforran** fforma litterarum manumissionis

91 **Porfian** fforma litterarum adoptionis

92 **Porfiando** forma litterarum arrogationis

93 **Emancipacion** fforma litterarum emancipationis

94 **Guardadores** fforma litterarum tutoris datiui

95 **Ponen** fforma litterarum tutele matris.

96 **Fazen** fforma constitutionis actoris per tutorem facte :·

97 **Personeria** fforma constitutionis procuratoris ad negotia

98 **Concejo** fforma constitutionis sindici per uniuersitatem :·

99 **Inuentario** fforma inuentarii per tutorem de bonis pupilli facti :·

100 **Escripto** fforma inuentarii per heredem de bonis defuncti facti.

101 **Desechan** fforma repudiationis hereditatis :·

102 **Cuenta** fforma quitationis facte tutori a tutele administratione

103 **Testamentos** fforma testamenti :·

104 **Codicillo** fforma codicillorum.

105 **Estando** fforma donationis causa mortis a filio familias facte :·

106 **Comiendas** fforma compromittendi in arbitrium

107 **Iudgan** fforma sententie arbitri.

108 **Rebelle** fforma primi decreti ex contumacia interpositi :·

109 **Sentencia** fforma sententie diffinitiue :·

110 **Alcanse** fforma litterarum appellationis iudicium promulgate :·

UVA.BHSC

111 **Las formas** non valet scriptura que non potest legi nec ex ea sanus elici intellectus nec rasa rupta vel cancellata in loco suspecto ut in nomine contrahentis vel recipientis eam aut in tempore termino quantitate re anno die vel mense aut in nomine testis vel notarii aut loci ubi est facta. Secus si in aliis locis non suspectis hoc inveniatur sed si probetur de aut ratione factum valebit. Item non valet nisi sit a notario et duobus testibus propriis manibus vel a notario pro eis subscripta, et si dicitur quod testes vel notarius subscripserunt et aparet quod non est eorum dixit forte litera. Item si eadem res contraria probaturae insimul neutrum valebit.

112 **Dantos** non debet dari copia instrumenti producti parti adverse cum anno die mense loco et testium nominibus sed sine, nisi dicat esse falsum et primo juret quod falsum esse credit, vel nisi sit computatorum aut tutelle vel curationis instrumentum vel sententia sive acta cause de quibus est danda totius tenoris copia.

113 **Contece** si producens scripturam multa separata capitula ab capitula continentem uno tantum capitulo eius uti vellit non est parti adverse nisi illius capituli copia danda nisi totam scripturam vellit dicere falsam.

114 **Valen** der literam sigillo autentico sigillatam ut principis episcopi abbatis huiusmodi monasterii vel ordinis militie comitis consilii vel procuratoris similibus de vexillum probatur contra eum qui eam sigillari mandavit. Item per scripturam privatam notarii cum duobus testium nominibus scriptis et etiam per privatam scripturam cum duorum testium subscriptione eius suam subscriptionem illam esse asserentibus in casibus duo tantum ubi duorum testium probo est sufficiens. Item per privatam partis scripturam manu propria vel eius sigillo munitam super eius proprio facto probatur contra eum in rebus pondere numero vel mensura consistentibus sed si ipse neget se fecisse nec contrarium probetur aut facta sit super rei inmobilis venditione permutatione aut similibus non creditur ei plenarie licet faciat aliqualem presumptionem quia tales litere manu privati aut alia et bonorum testium subscriptione debent fieri. Item valet litera regis non sigillata si est consuetudo ne sigilletur nec vetustas aut rasura vel alius casus erit impedimento si potest legi et sanus eius intellectus percipi nec creditur transsumpto originali non ostenso nisi fuit autenticatum vel firmatum autentico sigillo cui est credendum.

115 **Aduzen** si pars adversa negat eum qui scripturam produxit fecit fore publicum notarium tunc pars producens probare cum esse notarium aut quod talis est fama inter homines loci ubi degit et ut notarius officio utebatur aliter non creditur ei. Et si notarius dicit se non fecisse non creditur scripture tanquam false sed si testes in ea scripti notario et scripture contradicant creditur scripture si notarius est bone fame et nota registri cum ea non discordet propter testium memorie labilitatem si non factum est modici temporis lapsu et notarius non est bone fame et omnes testes contra scripturam concordent non creditur scripture.

116 **Ser podrie** allegans instrumenti producti falsitatem juret non maliciose hoc allegare et admittetur ad probandum nisi producens statim ei renunciet nec postquam ei renunciavit potest penitere. Et exceptio falsitatis instrumenti in prima instantia opposita potest probari etiam in causa appellationis sed post rem iudicatam neque nisi ea non opposita vellit pars post litem finitam opponere et probare sententiam per falsa instrumenta fuisse latam.

117 **Mostrando** admittitur ad probandum dicens se tempore quo instrumentum producti dicit eum contraxisse in alio loco valde fuisse presentem et si instrumentum productum dicit eum contraxisse, illud est publicum tunc probare per aliud publicum aut per quatuor testes sed si manu notarii non sit factum sufficit contra illud per duos testes probare.

118 **Deslechar** si notarius de cuius scriptura dubitatur dicit eam se fecisse statur ei sed si negat non creditur scripture si vero mortuus est jurabit pars falsitatem allegans se non maliciose allegare et pars producens quod nec fecit nec facit quod illius scripture veritas obfuscetur, deinde iudex cum probis hominibus ad hoc aptis et iuratis dicere veritatem faciet cum aliis eiusdem notarii scripturis comparationem et si omnes dicunt penitus eas dissimiles est in arbitrio iudicis an recipiat scripturam vel abiciat.

UVA.BHSC

119 **Desuariadas** Si negaverit se scripturam privatam contra eum productam scripsisse vel scribi mandasse committitur juramento cogitur jurare: sed si non exigitur ab eo juramentum non probatur per comparationem litterarum sed per duos testes se dixisse eum dictam scripturam scripsisse vel scribi mandasse deponentes nec adversus admittitur ad probandum contra eam per comparationem.

El guardador non admittitur tutor vel curator ad probandum minus quam continetur in inventario recepisse.

221 **Escriuen** non creditur scripture qua quis dicit aliquem sibi ad debere: et si minus dicat sibi deberi admittitur eius heres ad probandum de maiori debito: nisi scripsit quod si plus debebatur quod remittebat sibi vel juravit amplius sibi non deberi. Titulo XIX° de los escriuanos

Ti. xix° de los escriuanos.

Hic continetur primo quod intelligitur scriba. ii° quotuplex est. iii° ad quid prodest eius officium. iiii° qualis debet esse. v° quis potest eum constituere. vi° qualiter debet examinari et constitui. vii° quid debet observare. viii° quod est eius premium si fideliter suum adimplet officium. ix° que est eius pena si in officio male se gesserit.

1 **Escriuano** Scriba dicitur homo scribendi peritus et est duplex quidam privilegiatus habens curiam in regis curia scribens. alius scribens contractus inter homines celebratos.

2 **Leales** legales boni et intelligentes atque bene scribentes debent esse tabelliones curie regalis et alii bona posita. ii° partita titulo de officialibus domus regis (alibi etiam tabelliones debent esse homines liberi bone fame scribendique et artis notarie peritiam habentes et que secreta eis scribenda mandantur sive in regis aut regni non revelant dispendium celent debent etiam esse vicini loci in quo officio tabellionatus funguntur ut melius cognoscant contrahentes nec sint clerici cum quibus tractent eos sive in officio delinquent punire.

3 **Poner** imperatori vel regi aut ab eo specialem potestatem habenti pertinet notarios qui in toto regno fidem gestis adhibeant constituere (alii autem qui judicia dandi potestatem in suo loco habent possunt etiam notarios qui coram eis gesta scribant ponere et non alibi.

4 **Esprouados** Antequam recipiantur tabelliones debent super contentis in l. 2. 6. et examinari. deinde jurent legaliter et sine vicio scripturas se facturos odio dilectione metu verecundia dono vel promissione non attentis atque regis regine et filiorum eius corpora a malis pro posse custodire regis et regni secreta celare (et si sunt alicuius civitatis vel consilii notarius juret eorum honorem et commodum observare.

5 **Segud** Caveat notarius ne registras secretas cum dicit vel in directum prevalet nec etiam alias nisi eis per quos sunt expediende efficiat et scripturam propria si potest alias palam sit (nisi impeditus et scribens scribat notarium scripsisse mandato nisi notarius de hoc fiat in subscriptione mentionem alias scriptura non valet (et notarius ut falsarius punitur nec sit ei satis formam scripture efficiende ostendere quia falsitatem in hoc committeret et in litera justitie verba gratie non apponat.

6 **De simple** Notarius in litera justitie simplicias ad aliquam querelam impetratam semper apponat sed pretes veritate instantur sed si hoc omittitur semper subaudiuntur.

7 **Escriuir.** Non scribat notarius nomina hominum vel locorum per abreviaturas ut pro Alfonso A. nec etiam datum aut quantitatem per abreviaturas sive signat ut pro centum C. alias non valet scriptura et ipse tenetur ad partis interesse.

8 **Registradores** Tabellio ponat scripture tenorem in registro ut per registrum fidem perdite scripture recuperentur et vetuste renoventur tamen ostendat registrum parti renovationem vel litere perdite recuperationem desiderantis nec efficiat nisi de precibus ad petentis mandato.

9 **Denuedos** In Registro notarii apponitur totus tenor scripture praedicte ut per notam illa dubia terminentur et fiant ea que debent ... dicta sunt (nec potest per se describere quam alii parti detur scriptura (sed judex sit ... cum ... civitatis sunt in uno Registro ponenda ut petenti regi causa iuris reddatur.

UVA.BHSC

10 **Ligeria** Si prima lra vendicionis alienationis testi pravato ry vel similis ex cuius refectione debitum no pot euenire probatur por notarius eam sine iudicis mādato refic̄e et pri que prima pdidit dare si aut ē debiti ex cuius reiteratione possit lris debitu peti dz ps ptem coram iudice citare et si debitu ofitetur tuc iudex recipiat a creditore iuramentu q prima pdidit nec fuit ii est et q nō eius dolo caus pdita omis advenit et si in potate suam redi erit notario restituet cancellata nuq̄ ea amplius usury deinde det notario licentiam eam sm registri tenorem re ficiendi et pti dandi dzeciam notarius in refecta de iuramento et pris ofessioe et iudic lica fice mētiom et cu reite rationis cu debitoris ofessione dz in registro corā iudice designari :·)

11 **Emplazado** Si debitor ad creditoris refectionem lre pdite petent instantiam citatus est otumax iudex fuat lrs que . v̈ . l. propia dicta sunt recepto iuramento a creditore q debitu no ē solutu mādet eam refici sz si debitor venit et refectioni asserens se lībatu otradicat iudex assignet ei tmi ad pro bandu de quitatione quā potit pbare si penes eu prima lra rupta uel can cellata repiatur uel p alias pbbes quo no probato iuret creditor no ee solutu et reportabit quod petit si lra penes debitorem sana repta no probat debiti solutionem nec etia can cellata uel rupta qno creditor pbat eius amissionem :·)

12 **Danan** Scriptura debiti cau aut vetustate ul ma la custodia detiorata nō pot renouari nisi fuata forma diuar legu pcip precedenti alia aut vēditionis uel alterius ōtius uel dispositionis du no sit rasa viciata aut cancellata in lo co suspecto bn pot p notariu sine iu dice renouari dz in rōne q̄re reno uauit apponere :·)

13 **Galardon** Notarius curie regis hēt pro singulis scriptura et signo dinarm . pro lra plubata aut pargamenu de corio cera sigillata mediu ay . si no est signata :·)

14 **Voluntad** Decreuit eius notariu qui nō est decuria regis soluit dup eius q soluerit si notarius no esset et sine causa ltima eu occidens oteratur :·)

15 **Recebir** nōry ville uel ciuitatis de lra valory mille mor betinor et infra hēat . iiij . solidos de contu infra du delegatoru uel matmony lra vi . f . de lris debitor iudeis creditoribus me dietatem eius quod a x̃amis hituri essent de aliis vo lris iudeor que nō otinent debita tantu hēant sicut q x̄anoz lris hrent et ea que debent hre nōry intellz de moneta maiori que currit in patria du tn no sit aurea uel argentea :·)

16 **Falsedat** Notarius curie re gis falsum oficiens pmittz ultimo supplicio dampnetur sz si secreta regis hōi a quo rex posset ledi detegit regis arbitrio punitur tabellio at ville uel ciuitatis falsum instrm ofiiciens aut acta cause falsificanti man cu q scripsit amputetur nec amodo pot ee testis nec ad aliqz honorem aspirare Titulo xx. de los sellos y selladores dela chancelleria

Hic otatur primo q est sigillu . i s. quare fuit inventu . ij . ad quod prodest . iij . quos sigillu pro bat . iiij . quis pot ponere sigilla tores . vj . q et quales debent ee . vij . q sunt fruy et finaturi . viij . quod pre miu hent sigillatores uel pena . ix de salario cancellarie loquentur :·)

1 **Seella** Sigillum ē signu aliq̄s in metallo uel petra sculptu ad lras sigillandas et fuit anti quitus inventu ut loco testis in lris ponetur et tutius p illud creditur lris et pricipis uel alterius hōis dignitatem hntis sigillu fuit in omnibus fidem al tius aut hōis nō nisi otra eu cuius ē sigillu in lra apositum :·)

2 **Chanceller** Cancellarius de manu regis sigillu recipiens tali omittat sigilla tori qui sit bonus et legalis et in regis cancellaria tot sint sigillatores quot rex prospexit fore nēcos sigilla aut osilii que sunt duo teneant de regis manu duo probi hoies ab omni alienu pra litate quilibet videlicet vnum :·)

Tro . xx° . dlos sellos e selladores dela chancelleria :·)

UVA.BHSC

3 **Vedat** Iurat Regis sigillator legaliter litteras de mandato Regis aut aliorum mandandi potestatem habentium dumtaxat sigillaturum nec eas secreta detecturum nec odio aut dilectione vel gratia muneribus aut promissione aliquas impedituri seu morosas expediturum sigillator aut consilii iurat litteras de mandato consilii aut maioris partis sigillaturum nec aliquid contra regem aut eius successores donationem vel consilii damp[nu]m expediturum quod odium dilectionem precibus vel promissio aut pecunialibus litteras sigillare non omittat nec eas impediat aut plus debito diferat :·)

4 **Benemos** Caveat Regis aut consilii sigillator ne aliquam litteram vel privilegium non sigillandum sigillet nec absque registratione eius nec de registro scriptum absque iudicis sententia mandandi sumere potestatem expediant precepto nec contra antiquum stilum dictatum et quod privilegium confirmationis cum primo a quo dependet concordet et defectus litterarum emendet et teneris unum de consilii sigillis alium locum suum de iudiciis sententiam et cum absentari contingat pro litteris dimittat sigillandis :·)

5 **Recellando** tantum habet Regis sigillator pro sigillo sicut regis notarius pro scriptura et insuper pro plumbato privilegio unum morabetinum et pro littera plumbata medium sigillator aut civitatis aut ville pro qualibet littera habet duos denarios monete pro tempore currentis et plus recipiens per regem licitè punitur in honore aut et pena influendis eis iniuria facientibus sigillator regis cum eius notario et consilii sigillator cum consilii notario adequantur :·)

6 **Chancelleria** Cancellaria est locus ad quem littere portantur sigillande si sunt iuste certe aut cancellande nec sunt bone sine registratione sigillande nec ultra debitum pro eis est recipiendum nec secrete littera aliquid nisi notario et registratori ostendantur seu cancellario nec alicuius registrato nisi de regis omittatur mandato :·)

n **Cobdiciando** Pro littera dationis novi fori seu privilegii centum pro nova populatione et termini populati datione quinquaginta et si est magna villa vel civitas cum conferitur centum non populati viginti nisi magnum commodum sicut tempus aspicit populatus tunc regis arbitrio pro absolvere ville in mutatione concessionis centum privato dimidium l. pro concessione ferie centum fori v. xxx. et pro datione rei immobilis pro carta facta pro valore centum mor. in redditibus annuis decem xxx. mor. pro sigillo pro quolibet centenario et si hoc detur prelato aut Religiosis de maioribus pro ordine solvat centum si ei pro se donetur xxx. si non militi vel clerico Regis aut familiari xx. et pro privilegio confirmationis termini vel rei immobilis det cortas vel partes xx. mor. alius non privatus decem :·)

8 **Lucos** Pro quolibet centenario impositionis terre a Rege facte solvitur ad litteram cancellarie semel dumtaxat in principio et si fuerit aliquis aut signiarum aut maiordomum ·c. si cancellarium quemquam protonotarium ·c. presidem terrarum maiorem vel almirallum aut alminatem ·c. alfazelium curie ·xxx· si iudicem curie xxx· si fiat legatus ad sarracenos quia multi ex legatione lucrantur ·c· si capitaneum maiorem ianitorem repositarium aut dispensatorem lx· si coquum mulierem maiorem pistorem annonarium vel hospitatorem ·xx· et cum maiordomus maior alium subrogat ·xx· si iudicem aut merinum vel presidem alicuius loci ·x· si consiliarium tabellionem vel debitorum exsecutorem iudeorum ·l· si rab· alicuius terre magne ·c· si almoxifum alicuius loci magni ·c· minoris ·l· si iudicem aliamis vel cause sive presidem iudeorum aut sarracenorum qui dicuntur seneque ·c· si si aliama ponit cum ·xx· mor· debet solvere :·)

9 **Iuntas** Pro littera compositionis inter prelatum priorem aut consilium vel ordinem celebrata solvitur Regis sigillo xx· si aut est alterius privati cum privato solvunt ambe partes ·x· si sit per litem et sententiam sopitur quod tamen inter aliqua loca solvitur pro sigillo ·x· mor· per partem obtinentem :·)

10 **Toaua** Pro littera extra regnum vetita portandi ut aurum argentum azoque germani serici arcogrillos coria solvaturas pelles cera aut alia vetita datur pro cancellario de quolibet centenario eius quod de constituit unum mor· si aut est equus duos si roncinus aut iumentum vel iumentum unum mor· si non est littera similiter concessioni ·v· mor· si arrendamentum a Rege solvitur pro prima vice arrendans ·c· mor·

UVA.BHSC

Juyzios Pro lra sñie maña Regis soluitur. v. mor et si ptinet executionem pro quolz cētenario m̄. et pro indulgentia pene corpal' soluit dines sigillo. x. paur. v. m̄. sic indulgentia pecuniarie de quolz centenario dm̄i m̄. et si ē quitatio a gport regis quia reddit rōnes pro mill. m̄. qnq3 si aūt nō sunt mill. soluit duos m̄. et pro lra soluc' de quolibet ducentenario dm̄i semel dutaxat et pro lra dilac' solutionis eius qd debz judeo p villam magnā xij. p media vj. per minore. tres m̄. et pro lra executionis uel iniuri ad exequiēd dationē de quolz centenario. i. m̄. quos tenetur ille collige.

12 **Cartas** Pro sigillo lrē clau se ptinentis dationē. x. mor. uel ultra solūt. v. m̄. si nimus cōtineat nl si aūt est simplic' justitie per qsiliu impetrata. i. m̄. et si p eam mādatur justitia fieri. v. m̄. et pro lra dilac' debiti pro centū uel ultra mor. soluat. i. m̄. et si pxat eam et rex mādet iterū sibi dari soluat tm̄ sicut pro pria. Titulo

XXI delos conseieros

Hic qritur primo qd est consiliu ij.º quo est accipiend. iij.º qlis dz esse qsiliarius. iiij. sup quibus est consendus. v.º qualit' debet consiliu suu pstare. vj.º qd est pmiu bn consulent. vij.º que est pena male qsulent. :.

1 **Consejo** Consiliu est bon' intellectus sup rebus dubiis adibitus et est ab eis qui dare sciunt petendum et cu deliberatione dand. et p qsiliu cavet homo a periculis et qd ex qsilio licitum acquirit juste si nō ob hoc pdat excusatur apud deu et homines :.

2 **Todas** Querant judices consiliu a peritis arte ul' bsu nō suspectis prialit' et relato processu p ptes aut judice et consiliarios quos ps suspectos auisata nō dixit et sm ablata dicetur qsiliu. et judex citet ptes et sñiam proferat sm qsiliu si viderit fore bonu :.

3 **Buen** dz qsilenti satisfieri arbitrio judicis qsiliu potentis p ptes qd satisfactionē palam recipiat nō occulte et false consulens punit'

sicut judex qui scient' male judicavit :.

Tit.º xxij.º de los juyzios q dan fin a los pleitos

Titulo XXII delos juyzios q dan fin alos pleitos

Hic primo qritur qd est sñia. ij.º quotuplex est. iij. qualis dz eē. iiij. qualiter et quo est promulganda. v.º quādo que sñia ē invalida. vj.º quis est effectus sñie. vij.º qd est pmiu bn judicantis. viij.º que est pena inique sententiam pferent' :.

1 **Juyzio** Sñia est judicis jussus p rōne litis coram eo ventilate factus. nec est ferenda qtra natz ut q maior etate pronuntietur filius filius minor. nec qtra jus ut homo liber pnuntietur svus. aut q mancipiu vani beat in suu judeus. nec qtra bonos mores ut puta q quis nō sit dño fidelis aut hoiem inficiat uel adulteriu qmittat al' nō valet nec sñie nomē hre meretur :.

2 **Stance** Per sñiam imponitur finis liti et quilz ius suu qsequitur et est triplex judicis jussus pceptu quos fit de soluendo debitori confitenti. item intlocutio p quā lis nō finitur que pot etiā sine scriptis proferri et ex justa causa emendari. item sñia diffinitiva finē liti imponēs qdepnatione uel absolutione :.

3 **Cierto** Sñiam diffinitiva nō pot judex proferens mutare si de fructibus aut expen. que sunt accessoria qdempnare omisit ul' minus aut plus debito de eis pronūtiavit pot judicare de eis uel etiā indicatū mutare eadem die qua diffinitiva pmulgavit dutaxat verba aut sñie mutare pot quanuis dū tm̄ sensus nō mutetur :.

4 **Commo quier** Si qdepnatio ad pena pecuniariam regi aplicandam nō est solvendo pot judex sñiam pdictum revocando eu absolue. item sñia absente una ptiu citata pmulgata pot revocari et utriusqz ptis rōnes audiri si ps absens statim veniat judice sedente pro tribunali. nisi cu citabatur dixit se nō venturu tūc enī licet veniat nō revocatur sñia s3 pot si voluit appllare

5 **De dia** Et judice sedente in loco honesto est ferenda sñia diffinitiva ad quā dz ptes citari et ambabus aut una pnte pot sñiare et est ferenda sñia p verba pulcra et

UVA.BHSC

intelligibilia continens condempnacionem vel ab
solucionem aut verba equipolencia et in scriptis
feratur et a judice recitetur tamen si sit le
gere vel p alium eo pnte et verbum condep
no vel absolvo iponere judex proferat
nisi sit rex vel eius prefectus quorum sine
inscriptis pnt p alium de eorum mandato re
citari :·)

6 **En escripto** In causis .x. more.
summa non excedentibus vel quando officialis ex officio ad
ministratione conveniuntur aut cum epus in
suos clericos judicat pot summarie cognosci
et sine scriptis sentenciari :·)

7 **Elodormanda** Plen de verita
te facti ex probationibus judex informa
tus proferat senteam suam nisi pupillo
tanquam here pris hereditate petenti a pos
sessore opponitur quod non est eius filius
tunc enim aliqualiter de filiatione licet
non plen. probato mittetur in poss. bo
norum filiationis questione pro tpre
pubertatis reservata si hoc malit pupus
aut eius tutor idem si mulieri bonorum
possessionem ventris noie petenti abicitur
quod non erat legittima uxor aut quod non e
pregnans a viro vel si filio alimenta
petenti pri obicit quod non est eius filius
quia sufficit probare aliqualiter utrumque
trium vel petenti juramentum quod malitiose non petit sicut in primo decreto fit
aut in actione ad exibendum idem si oppo
nens se executioni dicit rem que p
executorem capitur fore suam et non co
dempnati quia executor de plano cog
noscit si est opponentis et si intelligit
fore suam dimittit eam et capitulia
idem etiam cum legatarius in diem vel sub
condicione aut diei vel condicionis exitum petit
fideiussorem sibi dari de solvendo advenient die vel condicione et po adversa dicit
se non teneri quia malitiose petit quia
sufficit legatarium ut .d. jurare et summarie
de hoc cognoscitur :·)

8 **Los que** Dare victus victori
dz in lit expen. condemp
natur nisi habuit justam causam litigandi
sicut heres ex defuncti causa contendens
aut habens rem petitam a alio cum titulo
et bona fide vel si victus juravit de
calumpnia in initio in principio cause quia
isti tales presumuntur justam causam habere litigandi
ideo in expen. non sunt condempnandi

9 **Acaesce** Si post litem contestatam actor
contumaciter se absentet
pot judex ad instantiam rei eum citare
et si non compet et termios habuit ad probandum
sufficientes si non probet absolvat reum
a petitis per sententiam factas quia istam pe
nam patitur actor propter contumaciam
si vero terminos non habuit ad probandum
sufficientes aut de aliquo dubitet ju
dex in causa absolvat reum ab insta
tia judicii actorem in expen. condemp
nando nec postea auditur nisi prius
de expen. illis satisfaciat nec pot se
jurare de aliqua pte actor principe cause Sub bene
a cuius instantia fuit reus absolutus.

10 **Como** Reus post litem contestatam se
absentans est ad insta
ciam actoris ad prosecutionem cause et sentiam
audiendam citandus et si non venit
et actor probavit per sententiam est condemp
nandus in probatis et si non probet
absolvendus contumacie pretextu sed
si actor malit ad primum decreti in possessionem
procedi fiet ad eius votum :·)

11 **Aucho acerca** Qui
dubitat
comiquis est sentie et ideo judices qui p sapi
entum consilia requirunt a duobus proces
sus copiere contentent cum partibus proces
sum et clausum cuilibet parti debent
mittentes eum ad regem qui expediet
eum vel eis in dubiorum diffinitione re
mittet alia aut de causa qua premissa
regi processum per relationem mittens
arbitrarie forte cum puniretur :·)

12 **Heran** Sententia ab eo qui prohibe
esse judex per leges aut
potitem non licet judicandi contessam vel
astante aut sine scriptis vel contra naturam
aut jus legis seu bonos mores vel contra
non citatum ad eam audiendam sine die
feriata lata vel in loco inhonesto ut
taberna vel sr. vel extra territorium ju
dicantis vel super spiritualibus a layco est
ipso jure nulla idem si contra minorem
xxv. an. vel furiosum per curatore non de
fensos sed pro eis lata tenet idem si con
sanguinei dno non defendente feratur in super
rem quam ipse pro dno detinebat aqua
fuit ab alio spoliatus vel nisi sup cuius
in quibus absque dni licita pot in judi
cio stare :·)

13 **Si juyzio** Non valet sen
sententia que prima appellacio

UVA.BHSC

non suspensam promulgata nisi est sententia lata fuit partibus contendentibus judex pronunciet non fuisse promulgatam vel nisi in causa matrimoniali in qua potest probato errore facti retractari promulgata vel nisi per falsos testes aut instrumenta aut dono infra .xx. annos probetur sententia latam fuisse et ideo tunc probari quod judex illorum pretextu pronunciaverit vel nisi per juramentum a judice delatum per quod juravit obtinuit sententia sententiam quia potest talis sententia instrumentorum postea repertorum pretextu retractari :·)

14 **Con condicion** non est firma sententia sub condicione ac in causa appellationis revocabitur sed si non appelletur transibit in rem judicatam et sententia alterius sine exemplo lata non valet nisi ad eam consensus regis que legis habet potestatem feratur :·)

15 **Apremia** Non valet sententia a non suo judice lata etiam si partes eum suum judicem per errorem credentes coram eo sponte litigaverunt nec sententia lata contra mortuum nisi in crimine lese magestatis et aliis ubi potest post mortem de bonis et fama cognosci nec sententia lite non contestata prolata vel veritate facti perfecte per judicem non inquisita vel ex cuius verbis condempnatio aut absolutio non potest perpendi :·)

16 **Afincada** Si lis est de vinea et judex de equo pronunciat vel est de proprietate et ipse de possessione judicat aut petito homine in genere ipse in sticho condempnat aut proposita actione noxali sine noxe deditione promulgat aut similia non valet sententia cum de re de qua agitur debet et non de alia pronunciare nec valet sententia sine certa quantitate promulgata nisi se referat ad acta ex quibus potest certificari :·)

17 **Natural** Sententia lata a pluribus delegatis vel arbitris uno collega eorum absente non valet sed si omnes sint presentes statur sententie plurium si non sint equales numero et pre ipsius discordes neutra est firma donec delegatus aliquam eorum confirmet si autem quidam in minori alii in maiori summa numero pares condempnet tenet sententia minoris quantitatis :·)

18 **Libertad** Si judices de libertate vel causa criminali sint cognoscentes pares sunt numero discordantes tenet sententia pro libertate aut absolutione criminosi vel pena minori prolata si non numero sint dispares tenet plurium sententia.

19 **Afinado** Sententia que in rem transiit judicatam est perpetua etiam apud heredibus observanda si tamen reus qui rem petitam amisit in questione condempnatus eam post solutionem in potestate recipiat actor potest ab eo estimationem solutam repetere vel si nondum satisfecit solutionem recusare nec error calculi a partibus pretereuns sententiam rescindit sed si in sententia manifestus sit error calculi non valet sententia in ea quantitate in qua est error in alia autem tenet nec rescinditur pretextu instrumentorum postea repertorum nisi contra regem vel eius procuratorem sit lata quia tunc potest infra triennium rescindi vel etiam postea quandocumque si de procuratoris regis dolo probetur vel de alio dolo propter quem lata fuit vel nisi sit lata propter juramentum parti delatum quia potest postea per instrumenta rescindi et prodest sententia vel nocet cuilibet legitimo successori nec morte principis infirmatur aut alterius judicantis et ex sententia oritur actio que durat .xxx. annis et ex perpetua :·)

20 **Ousada** Sententia lata contra possessorem qui pro domino non possidebat non preiudicat domino nec lata contra coheredem alii coheredi nocet licet de alterius litigio non ignorent nec etiam prodest coheredi sententia pro alio coherede lata secus est si lata contra unum ex duobus reis stipulandi quia contra unum lata nocet alii item si sciente creditore debitor super pignore ab alio questus vincatur quia nocet creditori quia tamen victor pignus tradere tenetur si antequam pignori dare fuit victus sed si post pignoris constitutionem questus est et vincatur non nocet creditori ignoranti item sententia lata contra soceros aut uxorem super re in dotem promissa sciente genero et non contradicente preiudicat sibi item si emptore sciente venditor super re vendita litiget et succumbat. Item si servus libertus aut vassallus de statu seu condicione domino sciente nec contradicente ab alio condempnati se liberos se asserentes vincant preiudicatur domino vero. Item sententia lata contra patrem determinans quem esse filium eius preiudicat etiam consanguineis licet non affuerint in judicio quo ad successionem consanguinitatis

in quibus nocet sententia inter alios lata

g jur idem est filio

UVA.BHSC

iur̃ Item eq̃ filio p̄tem denegante si p̄r
obtinuerit. Item sñia pro filio exheredato
contra scriptos heredes lata preiudicat etiam
legatariis. Item sñia pro accusato diffinitiua-
liter absolutorie lata preiudicat ceteris quia
nõ poterunt eũ accusare de illo crimine accusari
re nisi de accusatoris collusione pro-
betur. et quod dictum est in accusat. idem
est in actionibus popularibus sicut opis
noui nũc. denũciatio. aqua ductus priuato facta uel
in uia publica aut flumine :·

21 **Seiendo** Sñia prodest uel no-
cet ei pro quo uel contra
quē fertur et eius successoribus etiam
singularibus. et si unus ex sociis pre-
dio comuni seruitute deberi dicens obti-
neat prodest et ceteris consortibus. sed non no-
cet si succubuit quia in eo res potuit
ratificare uel nõ p̄ sociũ absente ma-
dato gesta. Item si unus ex pluribus con-
dempnatis appellans obtineat ceteris
prodest sñia p̄me reuocatoria. Item ab
accusatione adultero adultera nõ
pōt accusari sed eo condempnato nõ ē ipsa
condempnata s̄z nõ de nouo est accusanda

21 **Non ha fuerça** Præce-
pti
iudicis pte nõ citata nec cognita ui-
tiat factum p̄ eplam aut contra rē p̄
ius iudicatus emissum uel comminatio
in sñia dicens si hoc infra tale tpus
nõ solueris solue postea duplicatum
nõ ualet sed in causa pupilli q̃ tutorem
ueni ualet etiã in pena tali :·

23 **Buen** Si boni sunt iudices
consequitur a principio et
a deo premium :·

24 **Malamiente** Judex sciẽ-
ter amore
uel odio in causa pecuniaria inique
iudicans tenetur pti ad tantum et in-
esse p̄ iuratũ p̄tis in litem. et remanz
infamis ablato ei honore iudicandi si
autem p̄ imprudentiam et hoc punie-
tur regi ad triplũ eius quod recepit
et si nihil recepit ad duplũ sed fm
dictam legem et si ad pti ē ablatum
restituetur ei p̄tenentem et iudex
soluet ei tantũ de suo. et si nõ est
soluendo perit quod scit et si nihil hẽt
perit iudicaturam et unde q̃ ibi dixi

25 **Catar** Judex iudex maior in causa
sanguinis scienter iniuste
quē condempnans seruitutine suppliciy

dampnetur et si rex ei uitam indulget
perpetuo deg. nichilominus in fame exu-
lare bonis sibi restituendis si aut est
iudex maior ut preses aut pretor
et hominem innocentem ex utroque parte
condempnatur puniat corporali supplicio
habebit seruitudine. si uero alius minore
hominem puniat perpetuo exulat et si ob
hoc pecuniam recepit perdet insup bona
fisco applicanda si consanguineos usque ad
iiii. gradũ nõ hẽt qui si extent soluat
heredibus condempnati quadruplũ eius quod
recepit et regi triplũ et habeant iudices bona
sed si nihil recepit promissum soluant here-
dibus mortui duplũ et fisco alius duplũ

26 **Non deuen** Calumniator ad iu-
dicem ut iniuste in
reũ iudicet dedit perdit cam et alias penas
patitur contra iudicem. d. l. prox. scriptas ac-
cusatus aut corrumpens dono uel promiss.
iudicē pro confesso hẽr nisi sit certum eum
fore insonte sed litis formidine hoc fecisse
constet si aut causa ē ciuilis quicquid das
aut promittes perdit cam et soluet regi
triplũ dator et duplum promissor sed si cor-
ruptor se sponte detegit et probet regi
uel alteri suo maiori nullam patitur
penã sed infligitur iudici ut. d. l. prox. sed
si nõ probet soluit regi lit. extiom sce-
lus si criminalis perdit omnia bona fisco
applicanda et iudex purget se p̄ iuramentum

2a **Quando** Quod p̄s iudici sim-
pliciter uelut iniuste
iudicet aut deferat donat nõ pōt repeti
sed fisco applicantur cum turpia iudicii. lic.
ex officio quesita acrescant. quod aut ut
iustitiam faciat dedit licet pōt repetere
quia turpitudo recipiendi fuit ex pte iudi-
cis causam :· Titulo xxiii de las al-
çadas

b **H**ic primo quaeritur quid est appellatio
ii. ad quid prodest. iii. quis pōt
appellare. iiii. a qua sñia. v. a qui-
bus iudicibus. vi. qualiter. vii.
quo. viii. ix. quanto tpus pōt prosequi appellatio
appellans. x. quot uicibus pōt in una cā
appellari. xi. quid d3 facere iudex a quo appellatur
xii. quid facere iudex ad quem appellatur.

1 **Alçada** Appellatio est querela ptis a
sñia contra eam lata recurrentis
et reponentis se sub maioris iudicis protectione
et p̄ eam iuste cinissam gratiam reformari

2 **Alçar** Quilibet liber a sñia contra eũ
lata pōt appellare. Item fimus
condempnatus in ciuilibus in quibus pōt in iudicio
esse et in criminalibus si dño uel domini

UVA.BHSC

procurator nō promovet sed nō pōt pro dño ꝯdempnato suus promovere in criminalibus si- lius aut familias pōt pro p̄re. Item filius fa. in cā bonoꝝ suoꝝ ꝯdempnatis provocat. sic tutor curator et procurator et coꝝ substi- tuti legitime vel etiam dñs litis et si p procu- ratorem dñs nō est de ꝯdempnatione certi- ficatus nec p̄ntꝰ ꝯvocatur pōt dñs .i. x. dies a tpr̄e sn̄ie provocare. s. p̄ntr unde soluat intēt dñs nō hēt al nō pōt domꝰ provocare .:.

3 **El personero** Datꝰ ad cer- tam litē tantū provocare s; nō prosequi appellatōm pi- mitus. s; si in procuratorio sibi conceditur q̄ possit prosequi aut sit ad omīs lites gñaliter constitutus tm̄ provocare et provocatōm prosequi .:.

4 **Domar** Si sn̄ia lata cōtra empto- rem pōt venditor app̄re et prosequi ap̄ꝫ et si emptor suspendit ven- ditorem in͛ bn̄ tam agentem p̄lusorie dicat judicium qui nō prodesset in causa absq; emptoris p̄ntia et allationibus et ꝯditum est in emptore et venditore hēt locū mercdi- tore si debitor cū alio sup pignore litiget et ibi de fideiussi. cū reus principal' ꝯdemp- natur etiam si reus venditor et emptor sē- tentie acquiescat. Item p̄r vel mater pōt ap̄re a sn̄ia in qua filius suus p̄nuntiat.

5 **Acaesciendo** Vnius sociorꝫ ap̄lō et victoria ceteris et nō appellantibꝰ prodest nisi in sentent' ꝯsilo; ubi soli appellanti prodest. Itē duo- bus tutoribus in causa pupilli ꝯdempnatis dnīs ap̄lō alti prodest. s; tutor qui nō in- fuit judicio nō pōt a sn̄ia cōtra tutorem in causa pup' latam ap̄re. Itē restitutio minoꝝ aduersus sn̄iam nō prodest eius ꝯsortis.

6 **Pariente** Pro ꝯdempnto in causa sanguinis pōt eius ꝯsanguineus et eo invito ap̄re et ap̄ꝫ prosequi. Item et quilz cō reus dūtame pro ꝯdempnatus ꝯsentiat al' nō .:.

7 **Fazer** Si defendente hēde testim indabiti proinnitetur p̄ntē le- gatarij app̄re et p̄sequi appellatōm. Itē p̄nt- rie dna cū hēde appellante si volut ad- esse maxime si timent de hēdis collusione

8 **Escoger** Electus p ꝯsiliū ad ali- quos ciuitatis ul' aliq' loci offitij pōt app̄re et dapnū pendente ap̄lē defectū suum illius offitii ꝯuciens spectat ad eū si iniuste ꝯmittetur appel- lasse vel si juste ad electores s; a tutele vel cure datione nō app̄llr̄. s; .i. quinqua-

gīnta dies apud judicem tutelam aut cu- ram decernentem pōt tutor vel curator le- gitime se excusare et si excusatio nō re- cipitur app̄re s; dapnū ꝯuciens minori vel prodigo aut furioso ap̄lis p̄textu et excusatō p̄tinet ad tutorem vel cura- torem si minꝰ legitime se excusare et si ex- cusatio nō recipitur ap̄re s; dapñm ꝯuciet repetatur se excusisse .:.

9 **Catante** nō solū victus s; etiam victor pōt si in aliq' sn̄ie omisso vel expsse gravatur s; actor ul' Reus in nō ꝯpendo in termino ad sn̄iam assignato nō auditur appellans secus si est obediens in veniendo s; ꝯtumax i res- tituendo vel exibendo quia tūc auditur appellans si ꝯ' adversaꝰ in litem jurauit ꝯdempnetur .:.

10 **Dan** Si legatus dimisit procuratore nec cū bn̄ defendit aut non appellauit pōt legatus finita legatione .i. x. dies a tpr̄e sn̄ie appellare s; si nō dimi- sit procuratorem et fuit ꝯdepnatus per restitutō in integrum reponetur in eo statu quo erat tpr̄e legationis incipit et idem de sn̄ia cōtra captiuū lata .:.

11 **En Romeria** Si sn̄ia cōtra Romipetam aut studentem in scolis in cāis p̄ns incap- tis procuratore bene defendente feratur nō pōt ipe huiꝰ absentie pretextu post reversione appellare s; si ante sn̄iam p̄ntr mortuus est restituetur .i. x. dies post reversiōm et sn̄iam ut causa in statu in quo tpr̄e quo ab eo cepit erat reponatur. Idem si p̄ntr nō dimisit qr nō invenit vel quia causa erat ardua nec in ea de alio ꝯfidebat si juravit q̄ maliciose nō fecit hoc q̄ procur̄ꝫ nō dimisit .:.

12 **Enganōla** Si cōtra impedi- tum ei vel dolo adūssarij ad sn̄iam audiendam venire p̄nuntietur p̄bata vi vel dolo restituet' causa in statu in quo erat ante dictam vim aut dolū s; si p̄ aliū terciū aut infirmitatem vel casum fortuitū impe- ditur pōt .i. x. dies a tpr̄e quo scit ꝯ- tra se latam sn̄iam appellare .:. al' p̄nt

13 **Agrauiar** Ab interlocutoria nō app̄llr̄ quia in causa ap̄lis a diffinitiva p̄nt oīa gravamina expiari s; si est interlocutō ut quis ad torturā ponatur aut talis q̄ de facili nō emendaretur sine dapno ul' verecundia magna ꝯdempnati tunc

UVA.BHSC

pot liate ab ea fm leges appellari / sed
fm canones a quocuq3 grauamie appellat
uel est quis ob rones uel jura Regis
gdempnatus / uel si pnceps gmittit cam
apploe Remota q ipe du taxat pot
facere :·)

14 **Demendolse** Si in snia
plura capla co
tinētur et a quibusdam appellāt ab
alijs nō / remanet firma in hijs in qbus
nō appellat / Jtem si gdempnatus ꝙ plu
ribus malefitijs diuersis a maiorib3
appellat et nō ab alijs differtur exe
cutio in minoribus apploe pendente / sz
si a minoribus du taxat appellat nō dif
fertur execucio maiorꝫ :·)

15 **Dubda** Si declaratione verbi
ambigui indiffinitiua
apposita et a Relatione in pftra regi missa
uel nunti jussa pot appllari / Jtem a snia
p Regem missi judici gsulenti ut p ju
dicem talis sicut mittitur promulgetur

16 **Ladrones** Publici latrones et
seditiom gmouētes
et eoꝝ duces Jtem mulieꝝ raptores aut
monete uel regis sigilli falsari uł
benefi proditores aut alienosi ꝙ quos
p bonos testes aut gfessi · in judicio pbꝫ
nō audiuntur appellantes :·)

17 **Judgadores** Si snia pncipis
nō appllr / sz ei
supplicatur et cognoscit denuo si iust
nec ap a snia pfsidis maioris curie
regis / nec a snia arbit cui pene metu
paretur / si tamē arbit · inimicū ptis
se ostdat cuiq3 pars requirat ne pronū
ciet et ipe pnūciauit pot snia renomi
nec pena gmittetur :·)

18 **Agrauiando** Si apłio fit de
minori judice
ad maiorem et gradati nō omisso me
dio / sed ad solū pncipem pot omissis
medijs apłi / si quis aut p errorem om
misso medio ad maiorem judicem quā
deberet appellet uel ad equalem ei
a quo ap valz apłio et cognoscet de
aplie proximꝰ / ad qm erat appldū / si aut
ad minorem uel penitus nō suū judice
appellet nō valet appellatio :·)

19 **Calcadas** De aplie ad Regem
emissa cognoscunt ju
dices ordinarij curie regis / ū sit quīge
toꝝ m̄ uel ultra de qua cognoscunt
ipi vna cū alijs judicibus ad quos
de istorū snijs appłl / sz si ab istis ordi
narijs curie ad prox · supiores applr
in lite a centū m · ultra nō pronūciet
absq3 Regis gsilio quo impedito cū
maioribus curie ptib in jure / Jtē a snia
maioris psidis curie nō pot apłl / sz
pot supplicari ad Regem :·)

20 **Biudas** De aplie ad Regem
p viduam pupillum
paupem · xv · m · nō hentem aut per
quondam diuite nūc paupem uł p
nimis senem emissam ipe met rex cog
noscit uel mādat qui cognoscat uł p
affectū eoꝝ misericordia gmotus cito
eos expediat / Jtem a delegato pncipis
ad solum pncipem ap :·)

21 **Delegado** Si snia subdelegati
a pncipis delegato
pot ad delegatū apł / sz a snia subdele
gati a judicis ordinarij delegato qui
pot lite coram eo gtestata subdelegare
nō ad delegatū sz ad delegatom ap

22 **Cumple** Si die snie usq3 ad x
dies est ap in sptt
nonie appellatis et eius a quo et ad qm
ap et litem sup qua est gtrouersia gti
nentibus et petantur ibi apli seu lre di
missorie et intimetur apłio judici a quo
ap uel si cū ps timet faciat eam legi
coram bonis viris declarando q appllat
sz si statim lata snia gtuorat sufficit si
bi q dicat appello :·)

23 **Seguir** Prosequi dz pnorat
h · tpus a judice a quo
assignatū apłm uel si nō assignet in
fra duos menses al remanet snia fir
ma et soluet expen · pti aduersse ex
enti / sz si ps que obtinuit in pma istan
tia nō gpet in causa apłis appllant pro
sequēte citabitur ad psequēdū et sen — de asign appłt
tentiā audiendū / si nō fuit ei tmīs ad
gpendū prefixus / al ea nō citata pcedi
si nō neutra ptim gsequitur remanz
pmā snia firma nec vna ps alii sol
uet expen ·

24 **En el tiempo** Tempora ad apłl
et psequēdū sunt
gtinua et gputatur dies feriati / quibus
elapsis pot ps appllata dicere ꝙ psdas
est judici ne procedat uel ea absente dz
judex aplis ex suo officio cessare si con
stat sibi de desition uel ultra tpus de
bitū emissa prouocatione / sz si judex ne
quit aut nolit de causa aplis cogscē
nō nocet pti tpus lapsus :·)

UVA.BHSC

25 **Dos vezes** Qui bis a simplici super eadem causa contra eum latis provocavit non potest in ea causa tertio provocare sed si tria sententia conformem contentam profertur licite potest ab ea provocare :·)

26 **Mesurados** Non ex quocumque provocans per verba iniuria lia judicem a quo lacessitur nec dicat quod iniuste judicavit sed petat processum qui est ei infra triam diem dandus clausus et sigillatus alioquin solvet ei judex dampna et expensas ex processus dilatione contingentes et pendente appellatione nil innovet judex a quo nec appellantem contumeliis afficiat :·)

27 **El mayoral** In causa appellationis presentat testes et instrumenta non producta producat et si appellata sententia interlocutoria confirmet si est bona et parte succumbente judex ad quem in expensas condempnet eam post judicia remittendo sed si non est injusta infirmet eam et in causa principali procedat. sed neutram partem in tali revocatione condempnet in expensas et idem faciat in sententia diffinitiva circa expensas si revocat aut confirmat et innovata pendente appellatione per judicem a quo sunt per judicem ad quem in pristinum statum reponenda et si probetur per partem quod non appellavit vel prescripta sunt potius judicis metu audiat causam sicut si appellatum fuisset et proferat sententiam suam

28 **Muriendo** Si reus vel accusator in causa sanguinis pendente appellatione decedit finitur causa nec de appellatione cognoscitur nisi etiam de bonis contendatur quo casu prosequitur heres rei vel accusatoris decedentis et habet ultra defuncti fatalia ·vi· menses ad prosequendum

29 **Si la cosa** Si res de qua contenditur cum mortui appellatione pendente et valet ad mortua ut bos nichilominus procedet appellationis judex sed si nil vel modicum valet ut servus vel equus proceditur super exceptione contra morosum vel male fidei possessorem qui ante litem erat male fidei possessor ut fur predo vel similes sed contra bone fidei possessorem non proceditur si sine eius culpa decessit

Titulo xxiiij de las suplicaciones

Hic queritur primo quid est supplicatio ·ii· quis potest supplicare iiii qualiter ·iiii· cui ·v· super quibus ·vi· quo tempore :·)

1 **Tempramiento** Supplicatio est petitio ut rigor justitie temperetur principi aut magno domino potestatem habenti concedendi porrecta :·)

2 **Pedir** Non potest supplicare servus nisi in causis in quibus potest agere sed liber supplicat :·)

3 **Omildoso** Humiliter et pauperis verbis effectum tangentibus est regi supplicandum :·)

4 **Dina** De sententia de qua rex vel preses a principio cognovit et sententiavit est supplicatio admittenda sed ab illa quam profert in causa appellationis nequaquam nisi de gratia speciali regis item supplicatio de dilatione debiti valet sed non de remissione nec valet supplicatio de [illegible] regi vel regno [illegible] [illegible] concedatur nec est regi supplicandum pro proditori vel aleuoso petat :·)

5 **Diffinitiva** maior xxv annis qui potuit provocare nec provocavit non auditur supplicare volens :·)

6 **Desque** De sententia per principem aut maiorem curie presidem supplicatio petita si conceditur nichilominus sententia mandatur executioni prestitis fideiussoribus a victore de re restituenda si sententia retractetur dum tamen infra x dies supplicetur quo non facto potest infra biennium supplicari sed sententia sine fideiussorum datione mandabitur executioni et si princeps aut preses supplicationem concedat ipsemet concedens de supplicatione cognoscet :·) Titulo xxv como se pueden quitar los juyzios dados contra los menores de veynte e çinco años

Tit. xxv. como se pueden quitar los juyzios dados contra los menores de xxv. años

Hic primo queritur quid est restitutio ·ii· ad quod prodest ·iii· quis potest eam petere ·iiii· qualiter ·v· super quibus ·vi· cui ·vii· quibus ex causis :·)

1 **Restitucio** Restitutio est in pristinum statum repositio et per eam retractatur sententia contra minores xxv annis late sive ipsi interfuerint judicio cum curatoribus sive ipsi curatores in minorum absentia sed si minor sine curatore in judicio litiget et quamvis reportet sententiam non restituetur adversus eam quia est nulla ipso jure :·)

UVA.BHSC

2 **Demandar** per minorem [xxv] an[n]i[s] curatore vel p[er] curatorem aut p[ro]cur[ato]r[em] sp[eci]ale madatum habentem pot[est] peti restitucio contra adver sarium et si adversus totam s[ente]n[ti]am vel cer tu[m] capitulum eius detur restitutio similit[er] conceditur et eius adversario ut reo i[n] p[ri]stinu[m] statu[m] reponatur sed si lis in minori etate fuit cepta s[ente]n[ti]a no[n] in maiori etate lata no[n] datur adversus eam restitucio

3 **Delante** pot[est] pete restitucio[n]e[m] minor xxv. an[n]i[s] c[om]ple tos coram judice qui s[ente]n[ti]am protulit vel eius maiore si probet se aliqualit[er] lesu[m] al[ias] no[n] :·: Titulo xxvi como se puede abrir otra vez el juysio q[ue] fue dado falsa mente o cont[ra] derecho

Ti[tulo] xxvi. como se puede q[ue]brantar el juyzio q[ue] fue da do falsamente o cont[ra] derecho.

Hic p[ri]mo q[ue]ritur q[uo]d est falsitas. ii[o] qualit[er] retractatur s[ente]n[ti]a lata c[on]tra legem vel c[on]tra solitu ordinem judiciorum :·:

1 **Falsedat** Falsitas est mutatio veritatis et si s[ente]n[ti]a pre textu falsor[um] testiu[m] vel instrumentor[um] fuerit lata pot[est] peti per restitucionem petens probet testes vel instru[men]ta falsa et q[uod] judex eor[um] p[re] textu tulit s[ente]n[ti]am quia et si que da sint falsa potuit judex alia no[n] falsa pro ducta sequi et eor[um] p[re]textu p[ro]nu[n]ciasse

2 **Aquel** judex qui tulit s[ente]n[ti]am vel eius maior pot[est] retracta re s[ente]n[ti]am p[re]textu falsor[um] probo[rum] lata et p[er] eam soluta revocare si infra xx. anos a t[em]p[o]re probacionis hoc petatur :·:

3 **Contra** S[ente]n[ti]a lata c[on]tra legem vel foru[m] est ip[s]o jure nulla sicut si dicit sic p[ro]mitto talem minorem xiiii. an[n]i[s] potuisse facere validu[m] testame[n]tum :·:

4 **Nulla** Si o[mn]ib[us] judicare jussi prolationi s[ente]n[ti]e no[n] afu erunt aut i[n] t[em]p[or]e eis decreto no[n] judi carunt est s[ente]n[ti]a nulla idem si c[on]tineat manifestum errorem quantitatis ut q[uod] lex statuit aliq[ui]s pro delicto p[e]cunia rit[er] c[on]dempnetur quia est nulla i[n] eo q[uo]d est plus et q[ua]n[do]q[ue] revocabitur

5 **Non triuen** S[ente]n[ti]a lata li te no[n] contesta ta vel p[ar]tibus no[n] p[rese]ntibus aut no[n] ci tat[is] ad eam audiendam vel p[er] p[e]c[unia]m prolata aut c[on]tra mortuu[m] nisi i[n] cau[s]a proditionis est ip[s]o jur[e] nulla et q[ua]lib[et]

pot[est] revocari. item et alie s[ente]n[ti]e sunt nulle de quibus. s[upr]a. e. li[bro] titulo xxvi.

Titulo xxvii como se deue[n] cu[m]plir los juysios q[ue] son valederos

Hic p[ri]mo q[ue]ritur qui pot[est] exequi s[ente]n[ti]am. ii[o] qualit[er]. iii[o] c[on]tra que[m]. iiii[o] in quibus rebus. v[o] q[uo] t[em]p[o]re

1 **Complir** judex qui protulit s[ente]n[ti]am vel eius ma ior pot[est] per se vel p[er] executores s[ente]n[ti]am executioni madare sed si in alterius ju dicis territorio sint bona c[on]dempnati vel res de qua est p[ro]nu[n]tiatu[m] ad li[tte]ras judi cantis d[ebe]t judex illius territorii s[ente]n[ti]am executioni mandare :·:

2 **Complidos** Contra resiste[n] tem executioni debet judex manu armata ad executione[m] fiendam :·:

3 **En las cosas** s[ente]n[ti]a sup[er] debi to lata est exe quenda p[ri]mo in mobilibus c[on]dempnati et si no[n] sint in immobilib[us] q[ui]bus no[n] exta[n] tibus in no[m]i[n]ibus debitor[um] manifestis nec fiat in equis vel armis militu[m] aut stipendiis eor[um] si alia bona reperiantu[r] nec in bobus et si capta in executione dicat t[er]tius fore sua vel jus in eis h[abe]re et no[n] illius c[on]tra q[uem] fit executio su[m]marie de hoc cognoscit judex et si sit inveit dimittit illam et aliam sine c[on]troversia capit si aut[em] sup[er] certa re fertur s[ente]n[ti]a i[n] ea est fienda execucio :·:

4 **A cada uno** Si plures in una s[ente]n[ti]a ad q[uo]d dandu[m] vel faciendu[m] c[on]dempnatur q[ui]l[ibe]t in solidu[m] no[n] fiat nisi in bonis o[mn]ium cui[us] libet pro p[ar]te sua p[ro] capita c[om]putanda et si erunt q[ui]l[ibe]t in solidu[m] obligati :·:

5 **Teniendo** S[ente]n[ti]a sup[er] debito c[on]tra x. dies exeq[ue]nda sed si est s[ente]n[ti]a sa[n]guinis aut alicui[us] rei fiende vel sup[er] certa tradenda d[ebe]t statim executioni mandari et si c[on]dempnatus no[n] malicio se dicat re[m] alibi ee[sse] prestet fideius sorem de ea c[er]to t[em]p[o]re a judice statuen do tradenda vel eius extione si eam h[abe]re nequiuit et s[ente]n[ti]a sanguinis c[on]tra p[re]g[nan]te[m] executioni madanda no[n] est nisi de nocte ut c[on]dempnati pena sit multoru[m] metus et correctio :·:

6 **Entregando** Si in cau[s]a judicati pig[nor]a victori per judicem executorem traduntur pot[est] victor si ei no[n] solvitur illud ad lici

tuaciom publicam expone p. xxx. dies quibus elapsis plus offerenti detur et qd supra est exempto restituatur q no decest de bonis eius reservatur s'z si emptorem no inueniat pot judex pigs victori pro cu proprio convertere in modo vendicionis :·)

st gana ... ibus :·)

Titulo .x. ubi se gana el senorio de las cosas

Hic queritur primo quid est dominium 2º quotuplex est 3º in quibus rebus pot dominium q'ri et in quibus non :·)

1 Senorio Dominium est potestas faciendi qd quis vult de suis rebus sm jus et est triplex merum quod princeps in coher(c)endis malefactoribus et in redicione justicie civibz h(ab)et. sm quod ho(mo) in sua re h(ab)et et post eu(m) sui h(ere)des aut hii quibus alienauit. iii. quod h(ab)et quis in fructibus uel redditibus alicuius rei ad vitam uel ad tempus certu(m) uel in castro aut in feudo :·)

2 De partimiento quedam res sunt omnibus a(n)i(m)alibus co(mun)es quedam solis ho(min)ibus alie singulis universitatibus alie singulis ho(min)ibus et quedam in nullius bonis sunt :·)

3 Las colas Co(mun)ia sunt ho(min)ib(us) a(n)i(m)alibus aer aqua (pro)fluens mare et eius litora s'z edificans in litore (con)structu(m) nullus pot sine construentis voluntate diruere aut eo diruto licet si cau(sa) diruatur possit ibi de nouo edificare :·)

4 En Ribera Quilz pot vti maris litore tam edificando q(ua)m alios usus exercendo du(m)modo alior(um) eode(m) usum no impediat et dicitur litus quod plus maris aq(ua) coopit in anno :·)

5 Oro lapilli in litore inventi qr in nullius bonis sunt pri(mo) occupanti (con)ceduntur :·)

6 Los Rios flu(m)i(n)a portus et vie pu(bli)ce sunt co(mun)ia o(mn)ibus ho(min)ibus et ripar(um) usus s'z (pro)prietas ripar(um) cor(um) est quor(um) p(re)diis adheret :·)

7 Arbores in Ripa fluminis (con)stitute cor(um) sunt quor(um) p(re)dia ripis sunt iuncta et io p(oss)unt isti arbores illas tenere nisi tunc esset eis p(ro)prio alligata aut vellet statim quis eam ibi alligare :·)

8 Molino In flumine nauigabili uel in ripa no licet edificare (pro)pter qd nauigatio uel usus publicus impediatur et si de facto edificetur licet antiqu(um) sunt edificium diruetur :·)

9 Apartado Co(mun)ia sunt uniuersitatis fontes theatri stadia et sim(il)ia. quibus quilz de universitate pot uti s'z alius no nimis alius de universitate

10 Campos (Ex) fructibus p(re)dior(um) uel s(er)uor(um) universitatis no pot quilz de universitate uti s'z in op(er)a universitatis sunt (con)vertendi :·)

11 Las rentas Redditus portuum salinar(um) piscariar(um) ferreriar(um) et alior(um) metallor(um) sunt principis et etiam portagior(um) :·)

12 Boda Sunt Res sancta ul Religiosa in nullius e bonis licet tales res p clericis custodiantur (pro)pter qd licet fructus rer(um) ecclesiasticar(um) quibus ministrantibus vivat et quos superfuerit in pias causas expendat sicut in paupum ul orphanorum alimenta uel virginum paupum maritandas captiuor(um) redemptione etiam reparatione et similibus :·)

13 Sagradas Sacre Res sunt per pontifices (con)secrate ut ecclia altare calices libri turribula vestimenta et alia divino cultui dedicata quar(um) dominium no pot alienari nisi in certis casibus in prima parte dictis et loco sacro diruptio remanet solu(m) sacru(m) si in hostium infidelium potestate pervenit desinit ee sacra s'z cu(m) ad fideliu(m) manus reuertitur in pristinum statum sacr(um) revertitur

14 Religioso ubi totu(m) ho(min)is corpus uel saltem caput sepultum (per)petue causa est humatum e locus religiosus nisi fuit suplicio dampnatus uel n(on) est sepultus fuit relegatus et absq regis precepto fuit sepultus ac est proditor regis uel patrie :·)

15 Santas Sancte Res dicuntur muri et porte ciuitatis aut ville quos nisi p janua nulli trascende licet al pena capitis punietur

16 Fomilus ferris aues ul pisces licet etia(m) in aliena possessione venari et accipiens si ent s'z pot dns p(re)dii venatore prohibere in suo p(re)dio veneturet captu(m) ante prohibicionem est venanti captum aut postea est dni :·)

UVA.BHSC

18 **Entrar** de los fructus ex mea arbore in alieno predio cadentes colligendos possum inuito domino predii .3. tercio dies intrare et ad priuatam quaerelas sterndi si plus iure quod hoc maliciose non assero. Item et ad fructus emptos colligendos si primam solui.

18 **Pierden** Si fera aut auis fera uel piscis euaserit taliter quod eius persecutio sit difficilis perditur eius dominium et efficitur primi occupantis.

19 **Van** licet uenator feram bulnerauit insequatur uel laqueo teneat fera ulterius de iure primo occupanti conceditur licet alibi contrarius usus existat.

20 **Abeias** Examen apium dum conspectum effugiens ultra longe quod insequi negat euolans prius includenti conceditur nec si in alicuius arbore sederit et fauos faciendo efficitur domini arboris ante inclusionem primo alium includentis efficitur domus et fauos potest alius recipere nisi dominus arboris coram positus eum prohibeat.

21 **Pauones** Si fere bestie et aues consuetudinem retinent eundi et redeundi tamdiu remanet in domino nostro quousque consuetudinem illam non deserant alias aut primo occupanti conceduntur.

22 **Galinas** Galline capones et anseres domestici licet a fuga non redeant ulterius retinetur dominium earum et celano non restituendi domino recipiens potest actione furti conveniri.

23 **Las cosas** Res infidelium cum quibus non habemus pacem uel treugam efficiuntur occupantis nisi sit locus uel castrum quod conceditur principi conquistam fuerit et homines inguerra quos in eorum terra capimus eos iure natura efficiuntur serui nostri etiam si sint paganorum ... euadentes et in eorum terra redeuntes recipiunt pristinam libertatem.

24 **Vacas** Fetus pecorum eius est cuius est bestia que peperit nec dominus masculi quod inde habet nisi sit communia consuetudo uel pactum.

de consuetudine

25 **Crecen** incrementum conceditur quod fluminis per aluuionem paulatim alij aufert et predio meo adicitur secus si pertiam terre cum arboribus impetuose de uno predio ad aliud transtulerit cuius domini remanet nisi radices in suo predio fixerit secus et tunc dominus suus predii tenetur primo ad extimationem bonorum agricultorum arbitrio.

... palumo ... iure

26 **Yslas** Insula in medio fluminis nata diuiditur per medium et medietas est eorum qui ex una parte fluminis predia possident pro modo latitudinis cuiusque predii que latitudo in fronte fluminis prouia consideratur alia aut medietas est similiter eorum qui ex alia parte fluminis predia obtinent si aut non est in medio sed tota uersus unam fluminis medietatem est eorum quibus magis est approximata si non aliqua eius particula uersus aliam fluminis medietatem protenditur illa particula erit aliorum ex alia parte fluminis predia tenentium et dz ad hoc sciendum funiculum cum corduula in latitudine mensurandum puncto in medio cordule posito et a puncto citra erit citeriorum a puncto ultra erit ulteriorum.

de insula ... fl

27 **Aueniadas** inundatione fluminis predium occupatum in insulam in medio factis non mutat dominium primi domini.

28 **Pocas** Insula in mari nata conceditur raro accidit primo eam populanti fit sed tamen obedire domino terre illius ubi nascitur.

29 **Podrie** insula in fluminis nata non conceditur sed conceditur per alium modum accessit quomodo usufructuarii et feudatarii accedit ut eo utitur sicut predio cui accessit.

30 **Mudan** Quod flumine occupat in nouo aluco efficitur publicum sicut flumine et alueus in sicco relictus efficitur eorum qui propinquiora predia possident pro modo frontis cuiusque predii.

31 **Cubren** Predii fluminis inundatione occupati predia possessionem sed non dominium.

32 **Fazen** Quod ex aliena materia per non dominum bona fide specificatur si ad priorem statum non est reducibilis ut domini ad duas genera ad spiciis et specificationem efficitur specificantis sed tamen domino ad extimationem materie et male fide specificans perdit expensas quas in specificationem fecit.

33 **Faziendo** Si me inuito alius bona fide uel mala meum argentum cum suo infundat non predictum propter hoc dominium mei argenti sed si cum bonum uoluntate funditur efficitur communis

pro m° ponderis quos quisque contribuit
Idem de alijs rebus que bono modo non
possunt separari etiam si casu misceantur
ut vinum cum vino frumentum cum frume
to etiam si sint dissimiles sed si res sic a casu
mixte possunt ab inuicem separari non ef
ficiuntur comunes :.,

34 **Ajuntando** Si membrum ali
ene statue mee
statue cum metallo dissimili solidaui
bona uel mala fide non efficitur meum sed si
eodem metallo bona fide solidaui efficitur
meum sed teneor ad extimacionem membri soli
dati si uero alieno vasi pedem mei vasis
solidaui mala fide metallo dissimili
uel simili pes eius dominum et effi
citur vasis si autem bona fide est in mea
electione vas retinere et alteri sui extimacionem
soluere uel ei tradere nec ipse michi
extimacionem soluit :.,

35 **Escriuiendo** Scriptura ce
dit carte sed
si scriptor bona fidem habuit credens suam
cartam tunc domino carte ad extimacionem
scripture si autem malam non tunc sed si pro
quemto scripsit fruabitur quemto :.,

36 **Pintando** Tabula cedit
picture uel scul
ture fustis aut lapis si pictor aut scul
ptor bona fidem habuit alias non quia do
nare videtur quod pinxit aut sculpsit domino
fustis uel lapidis sed si mandato domini tabule
depinxit tenetur ei dominus precium soluere
picture :.,

37 **Metiendo** Signa que in meo
de ope aliena po
sui bona fide uel mala efficiuntur mea
sed soluam domino precium duplicatum nec extor
queatur ne ciuitas uel villa ruynis dif
formetur :.,

38 **Buena** Bone fidei possessor lucra
tur fructus industriales
ante litem contestatam perceptos sed si nondum eos expe
dierit tunc eos deductis inpensis domino
rei restituere ea cuncta fructus autem na
turales qui sine cultura communiter nascuntur
ut pira poma ceresia nuces et similia tunc
et si consumpsit restituere male fidei uero
possessor cum titulo indistincte tunc de per
ceptis etiam consumptis deductis inpensis :.,

39 **En mala** male fidei possessor absque
titulo ut fur uel predo
tunc de fructibus perceptis et qui percipi
potuerunt sed cum titulo de perceptis tantum
nisi emit a fraudante creditores et fr
audis particeps fuit uel alienatio fuit
facta vi uel metu uel contra legem inratus
est aut occulte rem quam officio regis ha
bet contra solitum morem licitandi comparauit.

40 **Heredades** Bone fidei possessor
retinet rem ab eo
per deuictum dominum euictam ob inpensas quas
in eadem nouo fecit sed computat sibi in eas
fructus ordinarios quos de re illa per
cepit sed tot sunt inpense quibus cum omnibus
bonis suis nequiret euincens satisfacere
aut cum opus facere cepit habuit mala fide
sed tempore tradicionis habuit bona tunc permit
titur sibi auferre opus factum nisi emptor
tenens velit ei tantum soluere quantum valeret
ablatum quo casu non potest opus tollere.

41 **Qual** fructus a malefidei posses
sore percepti sunt domino euincenti
nec recuperat expensas quas fecit in aliquo
opere nouo sed deducet quas fecit causa fru
ctuum de fructibus quos est restiturus

42 **Plantando** Quod in solo
alieno mala
fide plantaui statim fixis radicibus effici
tur domini soli Idem si in meo solo bona uel ma
la fide alienam arborem plantaui sed
teneor ad arboris extimacionem Idem si arbor
mea in fundo vicini radices principales
quibus aliter tenet efficitur sua sed rami
sint in fundo meo sed si pars radicum principa
lium est in suo pars vero in meo efficitur comunis.

43 **Despensas** possessor bone fidei
uel male pro in
pensis necessarijs in refectionem factis habet rei eius
re retencionem sed computat in eas fructus et
redditus quos ex re percepit pro vtilibus
aut inpensis habet retencionem rei bone fidei
possessor sed male fidei possessor non sed potest
opus tollere voluntarias autem potest au
ferre bone fidei possessor nisi dominus tunc ei
offerat quod valerent ablate sed malefi
dei possessor totaliter perdit eas :.,

44 **Tesoro** Thesaurus quem casu uel in
dustriose in re mea in
uenio efficitur meus si ignoratur cuius
est nisi cum mala arte incantacionis in
uenio quia tunc est regis sed si quis probet
quod est suus dabitur ei sed si in fundo ali
eno a casu inueni est medietas mea
et medietas domini fundi si uero studiose ad
inueni totum habet dominus fundi Idem est si in
fundo principis uel alicuius ciuitatis in
uenitur :.,

45 **Apoderan** Per tradicionem factam
ex causa dotis permu
tacionis uel vendicionis aut alicuius contractus
habilis ad dominium transferendum acquiritur dominium reci
pienti a domino uel alio eius mandato su

UVA.BHSC

emens solvit ꝑciu vel fideiuss. aut pig
nora pro ꝑcio dedit vel ad tpus hiuit
solvendi dilacionem al no .:.

46 **Logado** Si Rem quia tibi locaui postea tibi vendidi lz no tradidi transfertur mte dnuz (Item ceteris casibus in quibus sine tradicione q̃ritur quia eisdem qz dniuz Item ꝑ societatem omnium bonorum quam quilibet dniuz consocius licet tradicio no fiat lz debita ante societatem consocio no pot alius absqz eius mandato petere lz tn̄ ipe creditor petendi potestatem et in lucris socij qui tur consortis dnium sine tradicione .:.

47 **Quando** cum ssilia jactata simo occupanti queruntur

48 **Desapegan** Res mobilis pro derelicto a dno abiecta efficitur ꝑmi occupantis si sit abiectus sit suus infirmus quia et si alius eum occupet efficitur liber vel sit res ob maris tempestate jactata que remanet in jacientis dnio .:.

49 **Desmanparando** Non perditur dominium rei inmobilis in quadius corporaliter insistit lz se consentiat eam nolle hre si et corporaliter eiecerat inde tunc eam occupant fit lz si vi vel metu inde exiuit retinuit nichilominus dnium in aio et ideo alius ingrediens non querit dnium eius .:. Titulo xxix como se gana o pierde el señorio de las cosas por tiempo.

Tit.º xxix.º como se gana o pierde el señorio de las cosas por tp̄o.

Hic primo queritur quare fuit introducta ꝑscripcio. ii.º quis pot prescribere. iii.º que res pnt ꝑscribi. iiii.º quanto tpre. v.º qualiter interrupitur ꝑscripcio .:.

1 **Henieron** Prescripcio fuit introducta ut dnia rerum sint certa cum sunt et ex hoc auferatur sitis rebus materia litigandi.

2 **Sano** Quilz sane mentis pot prescribere furiosus aut non quia non hiet animum acquirendi lz ceptam ꝑscripcionem ab eo cui successit vel ab eo tpre sane mentis pot continuare et ꝑficere existens in furore .:.

3 **Saner** Servus non ꝑscribere quia irrōnabilis est qz is qui est sub altius dnio querat alicui rei dnium lz eius dns ex ea peculio pot ꝑ eum res ꝑscribere quia eum et eius peculium possidet dominus .:.

4 **Muebles** Omnis res mobilis et eius fructus pot prescribi nisi sit furtiua vel vi arrepta que non pot prescribi nec eius fructus

5 **Sierva** Partus ancille vel alterius aialis furtiui vel vi arrepti penes bone fidei emptorem conceptus et natus pot ꝑ eum usucapi lz si ante conceptionem sciuit non esse vendentis non pot usucapi si ꝑ conceptionem ante natiuitate sciuit ee furtiuam aut vi arreptam lz si simpliciter sciuit non ee vendentis ignorauit tn̄ furtiuam vel vi ꝑuia denunciauit vero dno qz peteret ipsum si quod in re hebat aut dominus hoc fecit aut non potuit denunciare cum vellet ꝑpter dni absenciam in eo nomine tis pot tunc ꝑtum usucapere .:.

6 **Sagrada** Res sacra sancta siue religiosa homo liber mezum imperium et tributa vel alia jura regia non pnt ꝑscribi .:.

7 **Plaça** Que sunt in usu ciuitatis de ꝑtinencia ut theatre ꝑus et campi et sim. non pnt ꝑscribi lz alia tota quibus non utuntur quilz de populo ut sunt naues grex aut sim. xl an. spatio pnt ꝑscribi quibus elapsis pot ciuitas i. quadriennium implorare in integrum restitui aduersus ꝑscriptionem post quadriennium vero nequaquam

8 **Los menores** Contra minorem xxv an. non currit ꝑscripcio nec contra filium familias durante pria potestate quia eo tpe non pot agere pro rebus suis lz pri competit actio nec res dotales pnt durante matrimonio ꝑscribi nisi marito dilapidante bona uxor petere dotem ꝑtermisit negligenter quia tunc pot rem dotalem possidens prescribere .:.

9 **Por tiempo** Ut res mobilis possit usucapi requiritur qz ꝑscribens possideat eam continuo ꝑ tempus bona fide credens eum a quo hiuit potestatem hiuisse alienandi et qz eam hiuit titulo aliquo justo qbz contractibus querit ꝑ tempus eius dominium licet antiquior dns vellet probare eam furtiua vel vi arreptam .:.

10 **Desapoderado** Si spoliatus a re mobili denunciet emere volenti qz vendens non hiet jus in ea non usucapiet eam si emerit quia est male fidei possessor ꝑpter denunciacionem lz si ei ante emptionem non

UVA.BHSC

deu[n]tiatur p[re]sumitur bone fidei possessor donec contrarium probetur ex quo credidit uendente h[ab]ere potestatem alienandi.

11 **Ommne** Si a pupillo furioso uel prodigo h[ab]ente curatorem re emptionis p[er]mutat[ionis] donationis uel s[imi]li titulo recipiens mobilem no[n] pot[est] tenendo eam usucape[re] quia e[st] male fidei possessor. Idem de eo qui maliciose inducit p[ro]curatorem alicuius ad rem uendendam p[ro]prio[m] iniuriosi s[ed] si malitia probetur.

12 **Dan** Recipiens rem titulo donationis uel p[er]mutationis suffi[cit] q[uod] t[em]p[o]re traditionis h[ab]eat bona[m] fidem etsi ant[e] uel post habuit malam. S[ed] titulo emptionis recipiens o[porte]t q[uod] h[ab]eat bo[nam] fi[dem] t[em]p[o]re emptionis usq[ue] ad tradic[i]o[n]em inclusiue nec superueniens mala fides nocet ei uel eius h[ere]di. S[ed] nocet ipsa mala fides p[re]dictor[um] ei qui ab eis postea h[ab]uit ti[tulu]m alienationis si et ipse malam fidem habuit.

13 **Pegujar** Si filius ex causa peculii bona fide emat rem a no[n] d[omi]no p[re]scribit eius d[omi]n[u]s licet h[ab]eat malam fidem. S[ed] si no[n] ex causa peculii de mandato d[omi]ni emit in spiritu mala fides d[omi]ni si rem emendam sp[eci]alit[er] designauit. S[ed] si no[n] g[e]n[er]alit[er] dixit ut emas michi unu[m] equ[u]m insp[icitu]r bona fides filii ementis no[n] aut[em] scia d[omi]ni mandantis nisi d[omi]n[u]s sit presens nec c[ontra]dixit. Et idem dicitur de p[ro]curatore et si sit m[u]n[u]s eius scia uel ignorantia inspicitur et quod diximus de s[er]uo idem de filio fam[ilias] h[ab]ente peculium.

14 **Heniendo** Error tituli in facto proprio impedit usuc[apionem]. S[ed] error tituli in facto alieno ut quia credo meu[m] p[ro]c[uratore]m rem emisse sicut asserit cu[m] no[n] sit uerum no[n] impedit meam usucap[ionem].

15 **Mandas** Possides rem mobilem p[ro] t[est]amentum ex titulo quem credit uerum cu[m] no[n] sit ut ex legato q[uod] erat de iure inualidu[m] uel in alia dispositione testoris reuocatu[m] uel quia dicit debitor sibi debere et soluit cu[m] no[n] debeat usucapit errore no[n] obstante.

16 **Comjençaron** Cepta usucap[io] si res ad alium titulo uniu[er]sali uel singulari transeat co[n]tinuatur t[em]p[o]ra pr[ed]ecessoris cu[m] t[em]p[o]re quo possedit succ[e]ssor si h[ab]et bonam fidem successor. Item co[m]putantur t[em]p[o]ra quibus res usucapi cepta est penes creditorem loco pignoris

17 **Como** licet res mobilis triennio usu[capia]tur tu[m] jus pignoris quod in ea creditor ante usucapionem c[om]pletam quesiuit saluum sibi remanet usucap[ion]e c[om]plet[a] no[n] obst[ante].

18 **Las cosas** Res immobiles p[re]scribuntur p[er] bone fidei poss[essorem] cu[m] justo titulo x. an[nis] int[er] p[rese]ntes et xx. inter absentes.

19 **Sabiendo** male fidei possessore rem immobile alienante licet recipiens h[ab]eat bonam fidem no[n] p[re]scribit nisi xxx. annis nisi uerus d[omi]n[u]s sciat alienationem fieri et tamen int[er] p[rese]ntes x. an[nis] uel int[er] absentes xx. et quo ad hoc dicitur p[rese]ns ubicu[m]q[ue] sit in ea p[ro]uintia in q[ua] res que p[re]scribitur est situata absens est ex p[ro]uintia.

20 **Comiença** Si in p[ar]te t[em]p[or]is q[uo] quem p[re]scribitur est p[rese]ns et in p[ar]te absens t[em]p[u]s quo abfuit computabitur in p[re]scriptione duplicatum ut si p[rese]ns fuit quinquennio et alio t[em]p[o]re absens requiratur pro quinquennio quod de est decennium.

21 **Oreyta** Qualitercu[m]q[ue] quis re[m] xxx. an[nis] possideat licet sit furtiua uel ui possessa p[re]scribit eam. S[ed] si a possessione cadit no[n] recuperat nisi a fure uel uiolento possessore uel ab eo cui commodauit uel locauit ipse uel qui missus fuit in poss[essionem] ex primo decreto p[ro]pt[er] defectu[m] defensionis p[re]scribentis. S[ed] si bona fide sine justo uero titulo xxx. an[nis] p[ossedi]t et a possessione cadit recuperat a quocu[m]q[ue] p[re]ter q[uam] a domino uero.

22 **Perezoso** xxx. annis p[re]scribit debitor quod de negligentia creditoris no[n] petentis. S[ed] rem locatam uel arrendatam nequit conductor uel arrendator aliquo t[em]p[o]re quia pro eam no[n] possidet p[re]scribere.

23 **Andando** Si filius d[omi]no p[rese]nte x. uel eo absente xx. annis pro libero se gessit bona fide prescribit libertatem. Mala uero fide no[n] nisi xxx. annis. S[ed] liber homo bona fide possessus nullo t[em]p[o]re p[re]scribere ut sit s[er]uus hoc dicit cu[m] l. sequenti.

24 **Por quanto** Summatur cu[m] p[re]cedenti.

25 **Si al tpo** Si s[er]uus bona fide pro libero t[em]p[o]re mortis se gessit no[n] pot[est] de eius statu moueri q[uesti]o nisi infra quinquennium post mortem. S[ed] de liberi statu qui sub umbra s[er]uitutis decessit pot[est] queri quandocu[m]q[ue] n[on] sint ecclie romane in quibus requiritur centenarium.

UVA.BHSC

26 **Capenos** Bone fidei possessor cum iusto titulo pignoris prescribit, ius pignoris contra creditorem .x. annis inter presentes, uel .xx. inter absentes, sed si sciebat pignori rem obligatam requiritur .xxx. annorum. sed debitor aut eius heres uel alius cui debitor ipso pignori dedit non prescribit ius pignoris .xxx. annis.

21 **En buelte** Aduersus prescriptionem tempore absentie ceptam et completam potest absens causa necessaria uel probabili .i. quadriennium a tempore reuersionis uel eius heres si ipse in absentia decessit a tempore sue mortis computandum restitutionem implorare.

28 **Destaualle** Per possessionis amissionem uel citatione aut in iudicio uel coram amicis aut arbitratoribus petitionem uel pro debiti nominatione cirographum fideiussores uel pignora pro debito dando aut pro interesse quod soluendo uel debiti partem interrumpitur prescriptio inchoata.

29 **Vendolle** Si prescribens heres non potest uel incidit in furorem uel moritur infante relicto herede qui tutorem non habet uel est persona potens contra quam non est ausus dominus rei litigare denunciet hoc coram iudice uel episcopo loci aut in eius defectu ad domum prescribentis coram vicinis illius domus et per hoc interrumpitur prescriptio.

Titulo XXX. como se pierde o gana la possession de las cosas

Hic continuatio quod est possessio. Et quotuplex est. Et qui eam possunt querere. Et qualiter. Et qualiter amittitur.

1 **Possession** Possessio dicitur quasi pedum positio et est possessio iusta detentatio rerum corporalium cum adiutorio corporis et intellectus incorporalia enim non possidentur sed quasi possidentur.

2 **Cierta** Duplex est possessio una naturalis qua quis corporaliter possidet alia ciuilis cum recedit a re animo non derelinquendi causa et hec animo retinetur et hec tamen sicut naturalis.

3 **Tenencia** Quilibet sine mentis potest per se adipisci possessionem uel per filium suum familias aut seruum uel procuratorem eius nomine recipientem sed et in rebus ex castrensi peculio uel quasi filio tradito ipsius filii nomine non solum filio sed et patri acquiritur possessio.

4 **Guardador** Tutor uel curator aut sindicus ciuitatis adipiscitur possessionem nomine eorum quorum administrationem gerunt.

5 **Labradores** licet colonus inquilinus aut arrendator rem conductam corporaliter detineat non tamen eam possidet sed qui sibi locauit aut arrendauit et ideo eam prescribere nequit. Feudatarius autem uel emphiteota aut usufructuarius possidet rem in qua feudum aut usufructum habet sed non potest eam contra proprietarium prescribere.

6 **Tomar** Ad possessionem adipiscendam requiritur animus acquirentis et actus corporalis eius aut alterius pro eo tenentis uel intrantis causa alias non acquiritur possessio. sed si est res in conspectu tradentis et recipientis acquiritur eius possessio licet eam corporaliter non attingat.

7 **Enagenando** Per clauium traditionem in conspectu orrei ubi sunt merces comparate acquiritur possessio mercium licet non sint in conspectu.

8 **Dando** Per traditionem literarum emptionis rei uel faciendo sibi literam nouam eius et tradendo acquiritur possessio rei literas recipienti.

9 **Enagenan** Si alieno tibi rem meam et retineo in ea in usufructum uel arrendo a te fructus eius aut constituo me eam tuo nomine possidere acquiritur per hoc tibi possessio licet corporaliter non recepisti.

10 **Seyendo** Per traditionem possessoris uel alterius eius mandato aut iudicis ex causa solutionis uel quia eam in iudicio euicit acquiritur possessio uera accipienti sed non per missionem ex primo decreto aut per vim uel furtum aut rapinam sed sola detentio.

12 **Vendida** Si domino uendente sciente rem occupat emptor sine contradictione aut uenditor tradat eam emptori presenti quod emptori possessio uacua.

23 **Despues** Solo animo aut pacto possessoris nomine rem detinentem retinetur possessio.

24 **Desmamparando** licet colonus aut arrendator rem derelinquat malicia ope non tamen per hoc locator perdit possessionem nisi eam alius colonus uel arrendator inuadat et tunc non perdit sed per iudicem potest locator possessionem recuperare. Idem si colonus uiolent

[Margin notes: "per insinuationes interruptio [illegible] prescriptio"; "Ti.º xxx.º como se gana o pierde la possession de las cosas."]

expellatur quia perdit locator poss et recuperat ut dictum est per iudicem.

25 **Bien** Per inductionem a quarum recipientium terram perditur etiam possessio. Item si res possessa prohicitur in flumine vel mari si dominium non perditur. Item si corpus humanum sepelitur perditur loci sepulture possessio quia efficitur locus religiosus.

26 **Casa** Per missionem in poss. ex causa dampni infecti perdit non possessionis cautionem possessionem domus ruinose.

27 **Catiuo** liber homo per servitutem supervenientem perdit omnium rerum suarum possessionem quia non potest possidere qui ab alio possidetur.

28 **Emperador** Rey in mobilis possessio perditur per deiectionem aut occupationem si postea veniens possessor non admittitur aut suspiratur se si iret repellendum si potest eam per iudicem recuperare. In mobilibus si furata sit possessio vi vel perdita nec potest inveniri cum diligenti inquisitione si tenebatur sub presenti custodia si aut alterius sub custodia tenebatur ut commodatarii statim perditur ea amissa, nisi sit servus qui quocumque pergat dominus possidet eum. Ti. xxxj

de la servidumbre que han los unos hedificios de heredades sobre otros.

Hic agitur primo quod est servitus per dicta. ii. quotiplex est. iii. quis potest eam imponere. iiii. in quibus. v. qualiter admittitur servitus.

1 **Primera** Servitus realis est ius et usus quod quis in alieno fundo vel domo ad servitium sui fundi vel domus habet et quedam est urbana que debetur ab edificio alteri edificio. Alia rustica que in fundis constituitur est et alia servitus quam ius ad personam servitium in rebus alienis habet ut usufructus vel usus.

2 **Urbana** Servitus hominis altius edificium ferendi lignum in alieno pariete mittendi fenestram aperiendi pluviam in domo recipiendi aut aquam per canale ad aliam domum ducendi aut altius non edificandi ne luminibus officiatur potest imponi de uno edificio ad aliud aut palatium domum vel corralatum ad aliam transferendi et dicitur urbana.

3 **Rustica** Servitus itineris actus vel vie constituitur de uno fundo ad alium et ius itineris est ire per fundum alienum ad meum pedes ut eques solus vel cum aliis domus ante alium per locum designatum non aut pariter nec possum iumenta aut quadrigam honustam ducere. Qui autem habet actum potest omnia supradicta et quadrigam aut honustam ducere. Qui vero viam potest omnia supradicta et etiam lapides vel fustes per terram lapsos et alia fundo suo utilia ducere et habet via in latitudinem tantum quantum in constitutione convenit et si nil convenit habet viii. pedes in directum et in anfractu xvi.

4 **Sieruen** Qui servitutem aque per alienum fundum ducende taliter repetit canales quod aqua sibi prestet et ultra modum constitutum fundo servienti non noceat.

5 **Ganado** non potest dominus fontis de qua aqua ad fundum meum duco servitutem pure aliis me invito ducere alibi de aqua fontis illius concedere nisi tanta sit aqua quod ambobus potest habundare.

6 **Fuente** Qui habet servitutem pecora in alieno pastu pascendi vel aqua in alieno puteo bibendi habet per consequens loci aditus ad puteum et fundus serviens alienatus transit cum honore servitutis.

7 **Oliuar** Qui olivetum potest in fundo vicino querere servitutem de domini voluntate reponendi fructus in domo fundi vicini vel terre pro vasis oleariis fiendis cavande aut calcis vel arene seu tegularum fiende causa pro domo ubi reponantur fructus nec ultra quam habet necesse potest etc.

8 **Mudasse** mutatione domini predii servientis vel dominantis non mutatur servitus quia rone predii fuit imposita non persone.

9 **Plaziendo** Servitus est individua et ideo quilibet heres eius cum predio debebatur potest eam petere in solidum non pro parte et quilibet heres domini rei servientis convenietur pro ea in solidum.

10 **Los senores** In fundo communi non potest imponi servitus nisi omnium dominorum voluntate si illi qui consenserunt non habent potestatem retrahendi et si non consentientes postea consentiant perinde est ac si omnes a principio consensissent.

11 **Heredamiento** Potest feudatarius vel emphiteota concedere alii in fundo pheudali vel emphiteotico servitutem et etiam pro tali fundo in vicino fundo servitutem querere et emptor fundi ante traditionem potest ei servitutem imponere ut serviat conquestione venditoris fundo vicino tertii vel etiam venditoris.

UVA.BHSC

12 **Deniendo** dño predii dñantis non pot eius servitutem sine fundo alienare quia est inseparabilis. Sz si servitutem habet aque ad rigandum ducende pot eam concedere alii sine predii dñio.

13 **En las cosas** fundus meus non pot alii meo debere servitutem licet possim uti tanquam de meo quia res sua nemini iure servitutis servit. Nec pot imponi servitus rei sacre vel religiose aut sancte nec rei usui comunitatis destinate ut theatri vel fori.

14 **Todas** servitus constituitur inter vivos ex voluntate partium vel in testo aut ex longi temporis usu.

15 **De tal** usus bona fide servitute continua eam vel quasi si habuerit .x. an. inter presentes vel .xx. inter absentes dño non contradicente ut aque ductu continuo vel quatignum tanto tempore tenuit in alieno pariete missum aut tanto tempore fenestras aptas in eius pariete tenuit vel vicinum alienus edificare vetuit non vi clam aut precario et sic prescribit servitutem. Alie aut servitutes non habentes eam continua vel quasi ut aque ductus cuius temporibus non continuis aut hieme vel estivis non prescribitur nisi tanto tempore quod in memoria hominum in contrarium non existat.

16 **Perza** servitutes urbane perduntur per non usum .x. an. inter presentes et .xx. inter absentes contra eas dño rei servientis bona fide opponente ut fenestras claudente trabes amovente de pariete suo. Sz si quis ipse non fecit non perduntur per non usu. Servitutes aut rustice non perduntur nisi ex non usu tanti temporis cuius memoria in contrarium non existat si habent eam continuam vel quasi. Alie aut discontinue per .xx. an. sive inter presentes sive inter absentes non usum perduntur.

17 **Perder** perditur servitus per remissionem dñi predii dñantis nec pot unus de sociis sine aliis eam remittere. Item perditur si serviens effitiatur dñi predii dñantis vel econverso nec si postea alienatur servitus extincta revivisat nisi noviter constituatur.

18 **Comunal** per usum socii retinet socius servitutem non utentis nisi fundus cuius dñantis sit divisus tunc enim usus pro parte sua retinet sibi servitutem et non utentis tempore prescriptionem statuto perdit eam.

19 **Obligada** concedens licentiam edificandi contra debitam servitutem perdit servitutem.

20 **Comp[l]ida** usufructuarius lucratur omnes fructus rei in qua usufructum habet et pot eos vendere vel alienare. Sz non proprietate usufructuarius aut pot recipere inquilinos pro se et familia vel cum aliis suis. Sz non pot eos vendere nec aliis extraneis donare et utatur bono modo et finito usufructu vel usu restituet rem proprietario et de hoc prestat fideiussores antequam incipiat uti.

21 **Uso** habens usum domus pot in ea cum familia habitare et hospites recipere. Habens aut usum fundi pot uti eorum fructibus in rebus suis non aut pot eos aliis commodare vel locare et idem bestiis. Habens usum pecorum pot eos in suo fundo causa stercorandi ponere et lacte caseo lana et fetu in necessariis pro se et familia uti. Vendere aut vel dare extraneo non pot.

22 **Guisada** usufructuarius tenetur colere reparare et loco demortuarum pecorum vel arborum alios nutrire tributa et ex auctores rei solvere. Usuarius aut nichil horum prestat nisi ex usu suo fructus omnes expenderet.

23 **Usufructo** cum usufructus aut opera servi creditur lucratur quod servus ex re fructuarii vel ex operis suis quesierit. Sz legatarium servo relictum queritur proprietario nisi specialiter dicat testator ut fructuario vel usuario queratur. Item partus ancille non queritur fructuario. Omnibus queritur sibi fetus pecorum quia absurdum est hominem cuius causa ceteri fructus sunt in fructu contineri.

24 **Curso** usufructus vel usus finitur morte naturali vel civili usufructuarii vel usuarii et per non usum .x. an. inter presentes et .xx. inter absentes et si usufructuarius ius usufructus alienet quia statim revertitur ad proprietatem nec queritur ei cui alienavit licet vendere vel arrendare fructus possit. Item finitur usufructus si proprietas queritur usufructuario et transit in proprietate.

25 **Quemando** finitur usufructus vel usus per destructionem totius proprietatis.

26 **Ciudat** usufructus civitati vel ville concessus finitur centum annis elapsis quia presumitur omnes qui tunc constitutionis tempore vivebant tanto tempore mortuos. Finitur etiam si locus patitur aratrum vel totaliter depopulatur. Sz si omnes habitatores alibi causa habitandi se conferunt salvus remanet eis usufructus.

UVA.BHSC

21 **Habitacio** Jus habitationis hns tm cauere cu fideiuss. de domo restituenda finito tpre habitationis (et nisi aliud queniat no finit nisi morte uel remissione (et pot habitare aliud jus hns cu sua familia et cu alys bonis diuinis locare :·)

la mo pr mo :·)

Ti. xxxij. De las lauores nueuas como se pueden embargar & de las dueñas de como se deuen reparar.

Hic pmo qritur qd est opus nouu. ij. quis pot ne nouu opus fiat phibere. iij. an. iiij. qualiter. v. quis est effectus talis prohibitionis. vj. qs est fururus judex coram quo noui opis nuntiatio fit. vij. qualiter edificia ruynosa sunt fulcienda uel demolienda :·)

1 **Lauor** nouu opus est qd nouiter cemetis jungitur aut supra antiqua cementa fulcitur mutata pristina forma destructione uel opis adiectoe (et pot impedire ne fiat quilz timens ex ope fuiturii sibi grauatoris aut eius filius sinus procurator maior domus uel amicus eius noie prem et tutor (sz debent de rato caue (et pot fieri nuntiatio noui opis simplici vbo sic requiro uos ne istud opus quia est nouu hic faciatis quia in meo facitis uel contra jus meu ideo phibeo uos ne a mo plus operimini (aut fit p dicta uba jaciendo i opa illius fieri prohibeat donec judicialiter cognoscatur (et fiat nuntiatio in loco opis (et si plura sunt loca in quolz et fiat pnti dno uel alio eius loco ibi stanti aut artificibz opis si loco dni aliquis ibi no sit :·)

2 **Comiençan** Si plures no uu opus faciunt insimul sufficit vni nuntiari (sz si in loco plurium et uni ex socijs noie suo nuntiat no prodest alys (si aut et sociorum noie cu caut. de rato prodest et alys

3 **Dora** Si quilz de populo pot nuntiare ne opus nouu i loco pu. fiat (nisi mulier aut pupillus (sz ne in sua fiat pot mulier et pupillus nuntiare :·)

4 **Auiendo** Usufructuarius pheudatarius emphitea aut creditor pignoratitius pot ex nco nouu opus sz no dno pprietatis cuius pt ab eo petere dampni extimacom restitui :·)

5 **Enbargante** Cui suitus debr pot nuntiare ne fiat nouu opus contra debitum suitute nisi sit suitus vie actus uel itineris siue aque ductus (pot tn contra piudiciu et si indebiti fit opus destruetur et interesse sibi dampnorum soluetur :·)

6 **Nueua** Effectus nuntiacionis tnis sit ad contrariz res ps nuntiacom dabat (sz vendiitor no certificans emptori nuntiacom presdemem tm ad dampn. occasione nuntiacionis emptori obueniencia :·)

7 **Reparando** Resiacem canales fistulas aut aque ductu lue cu pratorys prester impedimentu no pot fieri nuntiacio sz tn locu dimitte expeditu ut solebat ee :·)

8 **Guardado** Siue juste siue injuste nuntiacio noui opis fiat no est amplius opus fiendu sine judicis mandato al factu postea judex faciet demoliri.

9 **Hirdem** Post nuntiacom ptes vadunt ad judicem qui recipiet a nuntiante jura. qd no maliciose nuntiat et eo recepto audit de meritis cause et interim cesset opus (sz si infra tres menses qs no terminat recipit judex fideiuss. de ope demoliendo dcpys coperi. si apparuerit eu jus faciendi no hre (et hoc facto dat ei licetiam operandi idem etiam faciet si ante tres menses pars debet dare dictos fideiuss. (sz si nuntians recusat dtm juramtu. fate datur licia operandi p judice (si ilo anqz ad judicium pueniatur nuntians recepit dictos fideiuss uel sine eis concessit operandi potatem pot nuntiatus licite opari :·)

10 **Cabren** Si vicinus timet dampnu do mus vicini ruynose judex si est irreparabilis dz eam demoliri (si no est reparabilis cogat dnm domus ruynose ad refectiom uel ad prestand fideiuss. vicino de dampno infecto et si eos prestare recuset aut. i. termini a judice statuti contumaciter refirare p9 posuit uel demoliri dabitur domus ruynosa dapnu timenti et qz ei dnium eius (sz prestita fideiuss. de dampno infecto si casu inopinato domus ruynosa corruit ut terre motu uentoz vi. aut aquaz inundacio et sz. no tm. eius dns de dampno vicino illato si no eius vitio corruit tenetur :·)

11 **Cayendo** Si antqz a judice ut prestari mandat dampni infecti cautiom pacienter domus corruat no tm. eius dns et de damp. dato sed no tiatiam supra domu vicinam elapsam no pot tollere (nisi et totu qd ibi collabitur tollat.

12 **Paredes** Sz judex parietem ruynosa uel arborem de quibus domus uel possi·

UVA.BHSC

vicine dampnu timetur si cadant statim facere demoliri uel abscidi :·)

13 **Cstiertas** Taliter quis opus faciat in re sua ne alteri dampni aliquod inde contingat al' opus illud per iudicem destruetur et dampna illata ab operante resarcientur :·)

14 **Otres** Si dampnu vicini fundo ex alio generetur naturaliter ut quia ex altiori no manu facto ad inferiorem aqua terra uel lapides labantur aut ex ope manu facto antiquo videlicet x annorum inter presentes uel xx inter absentes uel vigore imposite servitutis no pot propter hoc agere dampnu passus :·)

15 **Corriendo** Cogitur is in cuius fundo aqueductus ob sordicies congregatas stanta illum mundare uel vicino permittere cui dapnu infertur purgandi et si propter prodia multorum locus stactationis contingit quilibet in sui fronte pro rata tm ad purgationem iuuare ut aqua per locum consuetu confluat :·)

16 **Labrando** Opus manufactu ex quo dampnu vicino prodio infertur pot prohiberi et si pendente cum dapnu passus vendidit et agere ad hoc et contra emptorem eius qui opus fecit si dampna ob hoc ei obuenientia tm qui opus fecit emptori resarcire.

17 **Simuchis** ut opus a pluribus factum destruatur per quod vicini dampnu generatur pot agi contra quelibet in solidu uel contra omnes simul si ad dampni extimationem no nisi quilibet pro parte sibi contingente et si pluribus dapnu datur quilibet in solidu pot agere ad operis destructionem sed pro parte sua ad dampni extimationem :·)

18 **Molino** no pot quis de novo molendinu in flumine publicu regis uel communitatis licentia facere uel in suo sua auctoritate facere dum in priori molendino liberu aque meatu ut prius habebat no impediat licet in redditibus prius molendinum decrescat et idem de furno :·)

19 **Fuente** licite pot quis in suo facere puteu licet vicini fons uel puteus per hoc stanquitur aut eius aqua decrescat dum tamen sine dolo faciat alioquin tenetur illum includere :·)

20 **Capostura** Ad Regem principaliter spectat consuendo murorum fortalicior et pontium aqueductorum ne destruantur et refectio sed si ciuitas aut villa aliquod istorum opum sit factum redditus eius ad hoc deputati sunt prius expendendi quibus no sufficientibus collecta per habitatores solui a qua no sunt immunes clerici nec alii quicumque :·)

21 **Leal** Si opus infra xv dies postquam est factum demolitur presumitur culpa artificis contigisse nisi terre motu radio uel alio inopinato casu corruerit :·)

22 **Desembargadas** Edificans prope muru dimittere tm xv pedes latitudinis diebus inter edificium et muru :·)

23 **En placas** no pot construi edificium uel opus aprivato in loco publico constructum immo quilibet pot illud destruere uel pro se constructum retinere :·)

24 **Aprouechan** no debet prope ecclesiam edificia privata in quod ad pietatis opus destinata fieri al' tollentur inde et ad quos etiam refectio spectat no permittat eas demoliri :·)

25 **Casa** Quilibet pot in suo domu et turrim edificare et quantum voluerit extollere dum modo nimis vicini domu no distopiat et nemo de novo compellitur edificare nisi ad hoc se obliget uel testatori cui successit iniunxit sibi sed et tunc tantum spatium versus viam dimittat quantum sui vicini dimittere consueverunt reficere aut de domu uel turrim in loco preparato constituta quelibet eius dominus :·)

26 **Sorre** Uno sociorum communi nomine rem de suo reficiente consortes premissa denuntiacione facta tm consortium ptem sibi expensarum post iiii menses per opus consummatum petenti soluere al' res illa efficitur reficientis sed si mala fide no prima denuntiat opus fecit tamen iure no communi sed ut sua perdit omnes expensas et opus factum remanet commune :·) Deo gracias.

Titulo primero de los desposorios

H ic primo queritur que sunt sponsalia. ii quare sic vocantur. iii quotuplicia sunt. iiii qualiter fieri debent. v cuius etatis debent esse sponsi. vi quis compellet sponsus ad nubendum et qualiter compellet. vii qualiter dirimuntur sponsalia. viii que affinitas ex sponsalibus oritur :·)

1 **Calamado** Sponsalia sunt futurarum nuptiarum promissio a sponsendo dicta et possunt fieri inter presentes uel absentes per nuntium aut procuratorem dum ante alterius consensum nuntium uel procuratorem no peniteat sed stipulatio inter absentes contrahi no pot nisi in casibus certis :·)

UVA.BHSC

2 **Desposorios.** Propriè sponsalia sunt per verba de futuro contracta etsi juramentum intervenit. Sed per verba de presenti contracta ut recipio te in meam uxorem aut consentio in te tanquam in uxorem aut promitto tibi quod amplius te in meam uxorem habebo ea sibi modo respondente et tibi legalitatem servabo communis ista vulgaris sponsalia dicuntur verius dicitur matrimonium.

3 **Palabras.** Si contrahitur matrimonium per verba de presenti sub conditione vel in alterius arbitrio committitur aut verba exprimentes de presenti sunt impuberes septennio maiores non erit matrimonium sed sponsalia; si tamen usque ad pubertatem perseverint taciturnitate efficitur matrimonium et intelligitur tacite consentire si insimul cohabitent aut dona unus ab alio recipiat vel se visitent aut copula carnalis intervenit.

4 **Differencia.** Solo consensu sufficienter de presenti perficitur matrimonium nec differt ab eo in quo carnalis fuit copula subsecuta nisi in tribus casibus. Primo quia mortuo ante copulam virginis marito non est bigamus secundo cum ea contrahens qui nunquam aliam uxorem carnaliter cognovit secus si cum primo copula intervenisset. Secundo quia copula secuta oritur affinitas coniugi cum consanguineis coniugis et ob hoc impeditur cum eis contrahere in quarto consanguinitatis gradu coniuge tangentibus contrahere et si de facto contrahat dirimitur; sed ea non secuta non contrahitur affinitas licet inde prius honestatis justicia oriatur impedimentum quod affinitas inducens. Tertio quia secuta copula nequit unus alio invito ingredi religionem secus tamen est ea non secuta.

5 **Verdadero.** Matrimonium solo consensu de presenti contractum significat unitatem anime juste cum deo et si copula sequatur significat coniunctionem persone filii dei cum humanitate dicente evangelista Johanne verbum caro factum est; significat etiam unitatem ecclesie cum deo quod sicut est matrimonium indivisum sic ecclesia .i. congregatio fidelium nunquam a christo separatur.

6 **Desposar.** Minores septennio non possunt sponsalia contrahere nisi postea in dicta etate ratificent et oritur ex eis impedimentum publice honestatis justicie de quo .b. c. b. 4. Matrimonium autem non possunt contrahere masculi nisi in etate xiiii annorum constituti et femine xii annorum vel dicti etati proximi copulari quia potencia et sciencia etatem suplente.

7 **Apremiar.** Si in legitima etate sunt contracta sponsalia recusans matrimonio copulari justa ex causa cessante per censuram ecclesiasticam compellitur etiam si sua contraxit sponsalia cum prima nubere.

8 **Contrallar.** Altero ex sponsis ante copulam religionem ingresso remanens in seculo potest petere licentiam matrimonium cum alio contrahendi; sed si nesciatur quo ivit et sic expectatus per biennium sponsus; sed tamen postea contrahens de fide rupta peniteat si sua culpa venit impedimentum. Item non compellitur sponsus ad implere matrimonium si alter eorum efficiatur leprosus vel debilitatus aut oculos vel nares perdit aut quid eis deterius premissis evenit. Item si ante copulam inter eos eveniat affinitas aut de utriusque voluntate repudium accedat vel aliquis eorum fuit fornicatus sive alter eorum alibi per verba de presenti contrahat quia sunt contractus preferuntur; aut si sua sponsalia sunt de futuro cum carnali copula; sed tamen hoc faciens de fide mentita peniteat nec juramentum in sponsalibus prestitum fuit prima sponsalia non preferuntur. Item non compellitur sponsus sponse raptu desflorate copulari. Item si ante septennium sponsalia sunt contracta petat tamen licentiam sponsio abrumpendi; sed si maior septennio cum minore desponsatur expectet donec minor ad illam perveniat etatem et minores tunc consentiente compellitur copulari maior nisi sit religionem ingressus vel per verba de presenti cum alia contraxit; quibus duobus casibus ipso jure prima sponsalia irritantur sed in aliis casibus judicio ecclesiastico infirmabuntur.

9 **Desposandose.** Sponsalibus sub per verba de presenti contracta preferuntur primis per verba de futuro etiam juramento nisi in primis aut fuit copula secuta; sed licet in primis per verba de presenti copula intervenit preferuntur potiora per verba de presenti citra copulam contracta. Item si promitto unam ex duobus duci in uxorem aliquam quam velim nisi cum aliqua earum copula sequatur quia tunc illa est uxor mea.

10 **Prometiendo.** Si promitto tibi unam ex filiabus tuis in uxorem ducere et tu mihi unam dare promittis ea ut eius mandatario alius pro ea non consentiente non constituit sponsalia; sed ipsa pro se si debens est sponsus obedire etc. si aliquis contra eius volu-

UVA.BHSC

tatem nubat aut meretatur pot p prez
exhereðari :·

11 **Jurando** Dat jurans in una de filiabus suis eis consentientibus dare in uxorem eliget quam ego eis et si illam ego sic electam volo non tenetur aliam dare immo solutus est a promissione sed si omnes sunt mortue preter unam et illa est danda et si ego ante electionem cum una earum cohierit illa compellatur ducere in uxorem et quod dicitur in filiabus idem in filiis :·

12 **Callegança** Ex sponsalibus factis a maioribus septennio aut paulo minoribus intellectum contrahendi habentibus oritur justicia publice honestatis de qua · 6 · c · l · 4 · et impedit matrimonium contrahendum et dirimit contractum et si contrahentes illa sponsalia de jure tenere nequiebant :· Tit.º ii. de los casamientos &

Tit.º ii. de los casamientos

H ic primo queritur quid est matrimonium. ii.º quare sic dicitur. iii.º ad quid prodest. iiii.º ubi fuit institutum et quando et per que verba et quare. v.º qualiter debet fieri. vi.º qui possunt matrimonium contrahere. vii.º quis est eius usus. viii.º que impediunt contrahi matrimonium et contractum dirimunt :·

1 **Matrimonio** Matrimonium est maris et femine conjunctio cum intentione inseparationis et observancia mutue castitatis si tamen non est copula carnalis subsecuta potest unus de conjugibus alio invito religionem intrare et eo professo alius contrahere si autem est copula secuta nequit unus alio contradicente ingredi religionem :·

2 **Matris** Quia dum mater est pregnans et in partu et in nutriendo maiora sustinet honera quam pater dicitur matrimonium et non patrimonium :·

3 **Ydro** Tria sunt bona matrimonii fides proles sacramentum fides consistit in mutua conjugum castitatis observantia proles in filiorum procreacione cum intentione quam quilibet contrahens habere sacramentum ut in vita ad invicem non separentur quia quos deus conjunxit homo non separet propter adulterium tamen et religionis ingressum de conjugum voluntate secuta copula licet non separetur matrimonium separantur tamen ab invicem vel dividendo :·

4 **Parayso** In terrestri paradiso ante peccatum primi parentis fuit institutum matrimonium per verba

Ade dicentis hoc nunc os ex ossibus meis et caro ex carne mea et sequitur et erunt duo in carne una et si adam non peccasset in opere libido non fuisset et fuit ad venienti matrimonium ad liberorum procreacionem et evitandam fornicationem

9 **Consentimiento** Solo consensu per verba de presenti fit matrimonium quo deficiente licet adsint verba non matrimonium est licet etiam per verba judicaretur et loqui valentes debent exprimere verba surdus autem et mutus potest per signa consensus demonstrativa et possunt hoc facere per se aut alios eorum mandato et fiat publice ut possit probari :·

6 **Edat** Quilibet non vetitus potest contrahere matrimonium impuberes non quia non habent consensum nec fatui nec castrati quia non possunt carnaliter copulari sed mente paulatim tempore potest fatuus contrahere.

Ligamiento propter heresim aut mutacionem secte non dirimitur matrimonium jam contractum sed potest ob hoc quo ad torum et cohabitacionem fidelis ab infideli judicio ecclesie separari non tamen ob aliquam infirmitatem separantur nisi unus sit leprosus quia sanus potest ad partem dormire serviat tamen in firmo et reddat ei debitum carnis petenti ad partem et filii tantum sano dimat nec potest unus conjugum alio invito vovere et compellitur per ecclesiam debitum carnis solvere licet cum eius consanguinea dormierit sed diebus magne festivitatis et jejunii caveat nisi unus petat sic uxores sublimantur dignitatibus maritorum et post eorum mortem donec secundo nubat et filii ex matrimonio geniti sunt parentum heredum successores :·

8 **Acusando** Vendere adulterii accusatione ad thori separationem non est debitum carnis accusato petenti deneganti nisi sit crimen manifestum quo casu denegatur nisi et accusans simili delicto laborat :·

9 **Escusança** Non peccat conjuges in continendo si liber intentionem procreationis aut ad alterius petitionem alius debitum reddit sed si concupiscentia carnis fiat est venialis sed aut mediantibus quibus provocat potenciam coitus est mortale peccatum :·

10 **Errare** Si quis cognovit aliquam visu fama vel auditu et alius fingens se illum esse cum eo contrahat non valet matrimonium nisi novus accedat consensus propter errorem personae sed error conditionis

ut si quis ducat pro virgine viduam pro divite pauperem pro nobili plebeyam non impedit matrimonium.

11 **Servil** non valet matrimonium a libero cum serva quam liberam credebat contractum nisi postea sciens ubi ut copula consentiat liber. Si autem scienter contraxit valet. Item votum solempne de religionis ingressu impedit contrahendum et dirimit post contractum matrimonium secus de simplici ut summa pretitula titulo de religiosis .l. solempne.

12 **Parentesco** Consanguinitas aut affinitas impedit matrimonium contrahendum et dirimit contractum usque ad quartum gradum. Idem de cognatione spirituali ut si compater cum commatre aut filiola aut filius compatris cum filiola contrahat. Idem facit cognatio legalis ut si adoptans aut eius filius cum adoptata contrahat adoptione durante.

13 **Feos** Committitur incestus cum consanguinea scienter aut affini que consanguinea uxoris vel alterius proprie mulieris infra quartum gradum aut cum noverca vel privigna nuru filiola commatre aut religiosa et talia committens abstineat nisi sit penitens agendo sed si contrahit tenet matrimonium non tamen reddat debitum carnis nisi petatur.

14 **Matan** Qui iniuste uxorem occidens aut rapiens et carnaliter cognoscens alterius sponsam aut filium proprium maliciose de sacro levans fonte ut ab uxore separetur vel presbiterum occidens aut publice penitens non potest matrimonium nisi sit penitens de licentia ecclesie contrahere sed si de licentia ecclesie contrahit tenet matrimonium.

15 **Desvariamiento** non valet matrimonium a fideli cum infideli contractum sponsalia aut sub conditione quod ad fidelitatem veniat contracta tenet si conditio impleatur alias non. Nec etiam valet contractum per vim vel metum qui caderet in constantem virum inter quos computantur metus deflorationis aut reductionis in servitutem pro libertatis relationem.

16 **Nueve** Sacer ordo dirimit matrimonium post contractum et impotentia coheundi maleficiis precedens ante aut contractum talis impotentia non dirimit nisi spirituali sit impedimento

hereticando vel corporali alii quam coniugi carnaliter aderendo fornicetur.

17 **Publico** Affinitas publice honestatis iustitia frigiditas furor et etatis defectus cum impotentia coheundi impedit contrahendum matrimonium et dirimit de facto contractum.

18 **Denuedo** Contrahentes matrimonium contra mediam ecclesie preter impenitentiam ad tempus a cohabitatione separari sed cum mediam matrimonium non posset dirimere. Idem fiet de nubentibus in facie ecclesie aut coniugem, nocentes carnaliter cognoscentibus a prima dominica adventus usque ad octavas epiphanie completas et a dominica in septuagesima usque ad completas resurrectionis octavas et a die lune letaniarum ante ascensionem usque ad octavas pentecostes inclusive.

19 **Remiga** Non potest adulter cum adultera post mortem viri contrahere nisi aliquis eorum in eius mortem fuit machinatus aut eo vivo promisso de contrahendo intercessit aut de facto vivente viro contraxit quia tale matrimonium sic contractum non valet et idem de soluta cum coniugato committente si quid de predictis accidat et sunt etiam separandi licet insimul vivere velint nisi aliquis eorum ignoraverit manus est electione in matrimonio remanere vel resilire. Titulus iii. de los desposorios e casamientos fechos encubiertos.

Titulus iiii. de desposorios e casamientos fechas encubierto.

Hic primo queritur quotuplex est clandestinitas. ii. quare debet ecclesia clandestina desponsationes. iii. an matrimonium factum palam preferatur clandestino. iiii. de pena clandestine contrahentium.

1 **Ascondidos** Matrimonium clandestinum dicitur secrete sine testibus contractum aut sine consanguineorum notitia vel ante denuntiationem in ecclesia de eo fiendo per clericum parrochialem factam et debet ecclesia clandestine contrahentes ne contingat resilire coniuge per bonis de facto quia ecclesia non iudicat de occultis sed secundum allegata et probata.

2 **Levantandole** valet quo ad forum iudiciale matrimonium secundum publice contractum propter defectum probationis primum clandestinum et statim confessionem dicentis se contraxisse nisi aliud causa alleget et probet primus cum eo contractum non tamen statur confessioni per quam matrimonium dirimitur nisi legitime probetur aut

UVA.BHSC

fama dicatis laboret si statim confessor de adulterio commisso fuerit ad thorum separatur

3 **Encubierta** Filii ex clandestino matrimonio contracto impedimento detecto non sunt legitimi licet ignorantia impedimenti pretendatur secus si impedimentum scienter postea contraxerunt secus si unus coniugum ignoravit quia tunc sunt legitimi.

4 **Despreciando** Quilibet clericus aut religiosus omittens vetare eos inter quos impedimentum audivit contrahere matrimonium vel clandestine eos copulans vel coram illis aut presens existens debet ad triennium ab officio suspendi et si prelato debebitur plus puniri et clandestine aut contra ecclesie interdictum contrahentibus debet iniungi arbitraria pena et maliciose ne contrahatur matrimonium impedimenta que non probantur obicientibus

5 **El casamiento** clandestine cum muliere contrahens citra parentum aut consanguineorum propinquorum scientiam cum bonis suis in propinquiorem fere consanguinei potestate in vita sua sequitur absque morte vel lesione ponitur et si non invenitur omnia eius bona traduntur consanguineo memorato.

Tit. iii. de las condiciones puestas en los desposorios a matrimonios.

Hic primo queritur quid velit dicere condicio. ii. quotuplex est. iii. que condiciones dilatant et que dirimunt matrimonium. iiii. que condiciones habentur pro non appositis.

1 **Condicion** Condicio dicitur conveniens per se posita et quandoque vocatur in post condicio quia condicionum sunt libere quedam tributarie communis quandoque in contractibus ut promitto tibi centum si talis fuerit ad talem locum et ancipiti condicio stat contractus impenderit.

2 **Prometimientos** Condicio fit per si modus ponitur et utrumque proprie respicit futurum causam praeterita quia de preterito demonstratio certa rei designatione et in titulo isto tractatur de condicionibus ita contractum apposita.

3 **Certa** Condicio honesta et voluntaria dicitur si dico nubam tecum si dederis in centum et suspenditur contractum donec impleatur nec ante eius expletionem cogitur quis nubere nisi postea verba de presenti aut copula carnalis

accedat.

4 **Conuenible** Condicio contrahendo sponsalia vel matrimonium cum infideli sub condicione si ad fidem convertatur est honesta condicio et contracta sine eius implemento neque matrimonium contrahitur.

5 **Desconuenibles** condiciones inhoneste contra naturam matrimonii apposite ut contraho tecum usque ad tempus vel donec nobiliorem invenero vel si medicamentis conceptionem evitabis aut si te prostitues impediunt contrahi matrimonium.

6 **Torpes** Turpis condicio vel impossibilis de natura aut de iure vel de facto que non est contra matrimonii naturam habetur in matrimonio pro non adiecta. Tit. quarto de los casamientos de los siervos.

Ti. de

Hic primo queritur qualiter possit servus matrimonium contrahere et cum quibus. ii. an est dominorum consensus necessarius. iii. quid iuris si servus cum libera et econverso contraxerit.

1 **Vsaron** Valet matrimonium inter servum et ancillam diversorum contra dominorum voluntatem contractum et non dissolvitur nec possunt sic alienari ut ab invicem propter diversitatem vel dominii separentur. Item valet si servus cum libera sciente contrahat vel econtra secus si liber ignorat et dominus est presens aut sciens et non exprimit eum esse servum licet matrimonium non teneat nisi liber ratificet post scientiam facto aut verbis efficitur tamen ob hoc servus ille liber.

2 **Llamando** Dominus tamen servus domino obedire cum uxor debitum carnis petenti (nisi de eius fornicatione timeat) et si in diversis partibus cum diversis dominis sint compellet ecclesia unum dominorum alterius servum emere ut simul morentur et nolle compellet unum hoc alterius terre vendere et si nullus illius terre inveniat emptorem caveat ecclesia cum ut coniuges non sint separati.

3 **Sierua** Non valet matrimonium a libero cum serva qua credit liberam contractum sed ut prius sciverit liber elegit non valere nec potest servus contrahens cum libera qua credit servam vel serva qua credit liberam resilire quia cum meliolis condicionis vel equalis mulierem contraxerit

4 **Deuen** Contractum inter liberum ignorantem et ancillam matrimonio non validatur precedentem manumissione postea secute secus si nota coniugis status donec coniunx alter sciens eius similem cognitum.

aren
ndia·

nō ei ꝯmisceatur al' nō dirimetur matrimonium licet similis ꝯclusio promulgetur et si ꝯiux ob matrimonium dirimens sit sibi fieri patiatur nō dz habere primo ꝯiugem ꝯmittit ut infirmat eius filiorum eum ad libertatem reuocabit

Tit. vj. del parentesco & cuñadía.

[H]ic primo queritur quid est ꝯsanguinitas. ij. unde hoc nomen assumpsit. iij. quid est linea ꝯsanguinitatis. iiij. quot sunt eius linee. v. quot sunt ꝯsanguinitatis gradus. vj. qualiter sunt ꝯputandi. vij. usque ad quot gradus nō potest inter ꝯsanguineos matrimonium ꝯtrahi. viij. usque ad quot gradus matrimonium impeditur propter affinitatem.

1 [C]onsanguinitas Consanguinitas est debitum sanguinis inter aliquos ex una radice descendentes dicta a ꝯmuni sanguine quorum ꝯmixtione generatio processit

2 [L]inea linea ꝯsanguinitatis est ꝯiunctio ordinata personarum quasi cathena ab una radice descendens habens gradus ut in arbore que hic est pingenda demonstratur et est triplex linea ascendentium descendentium et colateralium

3 [G]rados Secundum ius ciuile in gradium ꝯsanguinitatis ꝯputatione ꝯsideratur radix quia ꝯsiderauit successionem sed secundum ius canonicum ꝯsiderans matrimonium nō ꝯsideratur radix et ista differentia est inter lineas transuersalium sed in descendentibus et ascendentibus utrumque ius concordat secundum primum usque ꝯmitacionem fratres sunt in ij. gradu nepotes in iij. pronepotes in iiij. differentes secundum canones fratres in primo nepotes in secundo pronepotes in iij. stipite nō ꝯputato.

4 [C]uenta In linea ascendentium et descendentium quantumcumque distent nō potest ꝯtrahi matrimonium sed in transuersalium sic ultra ultimum quartum gradum

5 [A]finitas Copula carnalis per matrimonium uel aliās facit uirum affinem ꝯsanguineis femine in eo gradu in quo tangunt eam per ꝯsanguinitatem et ecōuerso feminam affinem ꝯsanguineis masculi et uno eorum mortuo superstes nō potest ꝯtrahere matrimonium cum ꝯsanguineis defuncti in quartum gradum tangentibus.

6 [P]rimos licet matrimonium inter ꝯsanguineos uel affines infra quartum gradum ꝯtractum dirimatur

hoc nō fit in infidelibus post ꝯiugium ad catholicam fidem ꝯuersis. Tit. vij. del compadrazgo del porfiamiento. Tit. vij. del compadrazgo del porfiamiento.

9 [H]ic primo queritur quid est ꝯpaternitas. ij. quotuplex est. iij. qualiter ꝯtrahitur. iiij. quomodo filij ꝯpatrum possunt matrimonialiter copulari quinto tractabitur de adoptione.

1 [E]spiritual inter baptizantem aliosque filium de sacro fonte leuantes et patrem et matrem leuati ꝯtrahitur ꝯpaternitas que est cognatio spiritualis et efficitur similiter per hoc eorum comater uxor quia habebat baptizandum Item ꝯtrahitur cognatio spiritualis inter leuantem et eius ꝯiugem licet nō inter se et baptizatum quia sunt sibi patres spirituales Item inter filios leuantis et leuatum quia sunt fratres spirituales Item ꝯtrahitur similiter ꝯpaternitas per rectorem coram quo sine presentat ad ꝯfirmatur.

2 [C]onfirmacion Per ꝯfirmationem et baptismum ꝯtrahitur ꝯpaternitas inter ꝯfirmantem et presentantem et patrem et matrem confirmati uel baptizati nō autem per cathecismum.

3 [F]ijos Filij duorum ꝯpatrum licite possunt ad inuicem copulari dummodo tamen nō cum illa ꝯtrahatur per quam ꝯpaternitas inuenit et sic inter fratres spirituales natos aut nascituros nō ꝯtrahitur matrimonium ita nec inter filium spiritualem et patrem

4 [M]arido ꝯmater uxoris mee ex filio antequam esset mea uxor ab alio procreato aut ꝯmater sponse mee antequam eam carnaliter cognoscam nō est comater mea ideo mortua uxore uel sponsa et copula post ꝯpaternitatem secuta licite possum ducere in uxorem talem eius ꝯmatrem idem ecōuerso.

5 [N]on ha In cognatione spirituali nō sunt gradus sicut in consanguinitate uel affinitate ideo pater spiritualis potest licite cum filia uel sorore sui filij spiritualis matrimonialiter copulari.

6 [M]al querencia Filium proprium aut priuignum ut pretextu ꝯsanguinitatis ab uxore separetur de sacro fonte leuans aut ad ꝯfirmandum presentans uel in casu necessitatis ei licere grauiter grauiter peccat nec ob hoc ab uxore separabitur sed si in casu necessitatis baptizet nec peccat nec separatur

7 [P]or juramiento Si iurogacio fit de co

UVA.BHSC

qui est sui juris et nequit coram alio ju
dice fieri nisi coram principe interrogante ar
rogantem vis hunc in filium nepotem vel pro
nepotem et deinceps et ipse respondeat volo
rursus interrogatum arrogandum vis hunc iprez
vel aum etc. et respondeat volo deinde prin
ceps dicat quod sibi placet adoptio autem eius
qui est filius familias fit coram quocumque judice
et per eam non transit in potestatem adoptantis
et inter adoptantem vel arrogantem et a
doptatum vel adoptatam et adoptione fini
ta inter adoptivos vel filios liberos potest quandam
matrimonium contrahi.

5 **Entre el** inter uxorem adoptantis
et adoptatum item inter adop
tatum uxorem et adoptantem contrahitur
affinitas seu cognatio que impedit ma
trimonium contrahendum et dirimit de facto contra
ctum non durante adoptione. Titulus viiij°

[...]dos / no pueden / poster caz / [...]almente las / mugieres

De los que non pueden conoscer carnalmente las mugeres.

Hic primo queritur que est impotentia
coheundi. ii° quotuplex est. iii°
qualiter ob eam matrimonium impe
ditur et quomodo. iiii° qualiter ob
talia dirimuntur impedimenta.

1 **Flaqueza** Cordis et corporis
debilitate contingit
impotentia coheundi quandoque ex impoten
tia nature aut etatis minoris pretextu
vel nature mulieris artatione aut cas
tratione vel maleficio ligationis.

2 **Impotencia** Impotentia tempora
lis non dirimit sed
perpetua ut artatio vel frigiditas aliquo co
niugum petente dirimit matrimonium contractum
alii data licentia contrahendi.

3 **Cerrada** Dirempto matrimonio ob
mulieris artationem si ea
cognoscatur ab alio quo carnaliter restitu
enda erit primo viro nisi ex utriusque vi
ri inspectione membri compensatur primu
eam nunquam sine altius adjutorio cognovit.

4 **Castrados** Carens aliquis omni
devini genitalibus si
contrahat ecclesie judicio separatur et mulier potest
alii nubere sed si post contractum matrimonium
per verba de presenti perpetrat ea non separantur ab
invicem nec eius uxor alii potest copu
lari nisi castratus ante copulam ingre
diatur religionem.

5 **Hechizos** Impotentia ex maleficiis
proveniente si petatur
divortium judex mandet conjuges simul
triennium cohabitare juramento ab utroque

juxta possibilitatem commixtionem dare prestito
et si eis elapsis reclametur intelligitur
perpetuum impedimentum ideo inspiciantur
per probos viros et mulieres et prout sunt
posse sine fraudis commercio commixtionem
adhibuisse et cum viro viri. viri consanguinei
aut alii probi et cum femina totidem probe mu
lieres consanguinee vel alie se credere conjuges
contestantur fecisse cum juramento deponant
demum indicto divortio detur utrique licentia
contrahendi.

6 **Frio** Si quis ex naturali frigiditate
non potest coire cum virgine uxore detur
tres anni eis inspatium et alia fiant que
.e. li. proxima sunt expressa. si autem est corrup
ta nec infra mensem reclamavit credatur
viro juranti eam carnaliter cognovisse
sed si infra mensem ipsa reclamet vel ambo
quandoque datur dictum triennium et alia sup
dicta fiunt.

7 **Malefiçiados** Facto divortio
ob viri frigidi
tatem si uxorem alia sit potens cognitus ad primam
redire. si ob maleficium non quod potu
it esse cum una ligatus et cum alia minime. Dio / q se / pu

Titulus ix°. De los acusamientos que se fazen para embargar
o partir el matrimonio.

Hic primo queritur quis potest matrimonium
accusare. ii° quibus causis. iii° quare.
iiii° qui possunt in conjungendo
vel dirimendo matrimonio testi
ficari.

1 **La mugier** Que conjuges ob frigidi
tatem maleficium arta
tionem vel viri suis sem contractionem sepe
nullus nisi ad eam potest querelare quia
hoc tacentes possunt simul ut fratres ducere
vitam.

2 **Acusar** quis ad thori separationem potest
dum taxat coram judice eccle
siastico maritus uxorem et ea eum per forni
cationem accusare et si in ea non sunt signa
penitentie peccat mortaliter si eam non
accusaret alias non et potest ob hanc causam repudi
ata reconciliari volente conjuge accusante
accusatio autem criminalis de adulterio potest fieri
et debet coram judice seculari per maritum vel
eo nolente per propinquiores mulieris eo
sanguineos quibus nolentibus per quilibet
de populo.

3 **Carnal** Potest conjux vel eo nolente
conjugum propinquiores consan
guinei et eis nolentibus quilibet de populo
matrimonium accusare ob sanguinitatem affinita
tem aut cognationem inter conjuges contractum ut
non permittantur in peccato vivere.

4 **Enfamado** Non admittitur
ad accusandum matrimonium

UVA.BHSC

infames notorie mortales peccatores aut
non notorie dum probentur in peccato morta
li detenti nisi tanquam proximiores consan
guineis eis competat accusatio nec admittu
tur solam intentionem lites que extorquen
di aut que pro accusatione recipientes sunt proberi

5 Denunciado Qui tempore de
nunciationis
edictum in eccIesia de matrimonio contrahen
do facte per se vel alium sciunt denunciare
nec impedimenta que sciebat aponere
curavit non admittitur post matrimonium
ad eius accusationem ex dictis impedimentis
nisi iustam causam ostendat quare tunc tempore
non apposuit et iuret non maliciose ad
accusationem venire et sunt cause absentia
longa infirmitas sicut minor etas
per bonis defensio alterius accusatio quam matrimonium
pendens tempore quo sciuit tunc accusabat
et similia :.,

6 Adultero non admittitur adulteri
coniugis accusationem secundum
canones instituta contra que uxor similiter cri
men obiicit et probat vel qui ei illicite cri
men induxisset aut sciens dissimulavit
vel fuit vir eius leno aut sciens cum primo
viro commisisse contraxit post eius mortem
cum ea et vult eam accusare :.,

7 Hariendo Non potest mulier de
adulterio per virum contracto
accusari aut si credidit consentiente esse virum
eius dum tamen postquam eum cognovit ei
amplius non consentiat :.,

8 Saliendo mulier que audito et
minor mortis viro in
longinquo absente alii nupsit non potest
de adulterio accusari nisi postquam scit eum vi
vere sibi ministratur nec fidelis mulier
ab hereticante marito quia hereticando com
misit adulterium spirituale nec ad iudeos sive in
fidelium legem repudiata et sibi nubere et
deinde eo facto christiano volens ad eum redire
quia nec accusat eam de adulterio nec potest
eius consorcium si aliam adhuc non recepit
evitare :.,

9 Cavilacion Accusatio ad separationem
potest fieri simpliciter
per modum querele aut criminaliter cum subscriptione
seu talionis et ea que fit simpliciter quantum
tendit ad divorcium quam in ad thorum separationem

10 Quieredumbre Quelam
de viro fri
gide nature ponens non tamen exprimat de
nec mensem sed simpliciter dicat eum impo
tentem et petat divorcium et licentiam
ob sobolis procreationem contrahendi :.,

11 Formar Accusatio matrimonii ob con
sanguinitatem affinitatem
vel cognationem debet exprimere gradus per
aliquas ex lineis de quibus descendunt
coniuges exprimendo et separationem coniugum
petendo :.,

12 Libello Accusans uxorem de adul
terio ad separationem exprimat in
libello nomen iudicis ecclesiastici coram
quo litigat et nomen accusatoris et accusa
te et adulteri et villam ubi commisit et domum
et precium domus et diem dati libello et prin
cipem terre et statum illius dioc. et mense
commissi adulterii sed non tamen exprimere diem
nec horam commissi et petat separationem et do
natorum restitutionem ob matrimonium offerendo
se que ponit probaturum :.,

13 Obligar In accusatione adulterii
ad thorum separationem non fit
subscriptio ad talionem nec utraque via qua in
pre accusans consequatur sed in criminali sic
et exprimatur subscriptio in libello et alia
posita. 6. l. prox. et quo ad accusationem separat
vir uxorem et contra potest accusare quia
non ad invicem iudicantur sed in accusatione
criminali non sunt pares ut in. 8.a. pre
cedentia tractabitur :.,

14 Mal formado Male formatus
libellus matri
monii adulterii non est recipiendus nisi emen
detur et si plures sint accusatores eli
gant unum qui accuset et eo victo non ad
mittuntur postquam ad idem crimen accu
sandum et accusatio criminalis priorem requi
rit accusatorum quia non potest per alium prosequi.

15 Testimoniar Consanguinei
coniugum tamquam
melius scientes lineam sanguinis admit
tuntur ad testificandum in accusatione matrimonii
ob consanguinitatem vel affinitatem :.,

16 Negando Quod probandum matrimonium
contrahentium possunt testes
consanguinei agentis coniugis cum sangui
neis negantis et aliis extraneis pro
duci dum tamen in honore genere divitiis po
tentiaque agentis negantis non sit minor
quia si esset presumeretur quod consanguinei
honoris eius incremento in eius favore
testificarentur :.,

17 Paladina Si consanguinei
coniungendorum sup
denunciationis consanguinitatis deposuerunt
inter eos non fore impedimentum gradus
utriusque linee distinguendo et ob hoc
matrimonium celebretur donum quis accu
set matrimonium et prius recepti ut prius de
posuerunt et alii contra consideret numero

UVA.BHSC

et qualitas testium et ceteris personis non dirimitur matrimonium ideo aut prius recepti puniuntur recepti quia diussificantur agendi modus primo. si sup denunciatur sio supra articulis ::

16 **Alegra** Per dictum unius de propinquioribus consanguineis uel per famam consanguinitatis impeditur matrimonium inter sponsos per uerba de futuro nisi iuramentum interesset quo casu per duos omnes uel et famam sed si per uerba de presenti est contractum non dirimitur nisi legitime probetur quia multa impediunt contrahenda que non dirimunt iam contracta ::

19 **Vales** Tres ad dirimendum matrimonium inducti careant suspitione et mortali peccato et iurent dicere ueritate sacro sanctis euangelijs aut manu episcopi uel sacerdotis tactis ::

20 **Conjurados** Testis ad matrimonium dirimendum ob consanguinitatem uel affinitatem adhibitus debet gradus distinguere et aliquos de contentis in gradibus nominare et qualiter ex eis cognouit nec credere ei dicenti se solum ab uno aut duobus uel annulis post lite aut a mo duobus uel talibus quorum testimonio in causa illa non recipientur audiuisse.

Tº yº del partimiento delos casamientos ::

Tit. x. del partimiento delos casamientos :

Hic primo queritur quare dicatur diuortium. iiº quibus ex causis potest fieri diuortium. iiiº quis potest eius sententiam promulgare. iiiiº qualiter debet sententia ferri ::

1 **Diuorcio** Per diuortium separantur coniuges ex aliquo iusto impedimento per sententiam alias non ualet et dicitur diuortium uoluntatum diuisio ::

2 **Propria** Uerum coniuges propter fornicationem separantur scilicet per copulam de alterius consensu religionem ingreditur alio in seculo remanenti siue et castitatem promittente et hoc fiat de prelati mandato item per adulterium coniugis corporale uel spirituale ecclesie iudicio nec unquam potest amplius contrahere nisi mortua adultera ::

3 **Contumelia** Si conuersus ad fidem cum coniuge infideli non potest sine contumelia creatoris cohabitare quia multociens deum blasfemat uel fidem aut inducit coniugem ad infidelitatem redire uel nolit cum fideli morari moneat eam coram probis testibus qui tales contumelias ab infideli audierint et tunc potest sine iudicio ad alia uota transire et sine licentia ::

4 **Consumatum** Matrimonium inter fideles contractum est iniciatum ratum et consumatum ideo inter legitime copulatos diuortium non dirimitur ut unus in uita alterius possit alibi nubere sed inter infideles est iniciatum et consumatum non ratum ideo facto diuortio potest alibi copulari et iniciatum est sponsalia de futuro uel de presenti ratum ideo et consumatio in carnali copula hoc dicat cum lege sequenti ::

5 **Han comienço** Sumam cum superiori lege.

6 **Auenimiento** Diuortio propter uxoris adulterium facto si uir alij commiscatur compellitur per ecclesiam adulteram redire quia paria delicta mutua compensatione tolluntur ::

7 **Pronunciada** Sententia diuortij fertur ut alie iudiciales per episcopum aut maiorem prelatum non per minorem nisi sit consuetudo per vl. an. prescripta aut ex priuilegio ipse dicti minores iudicaturi sint in iure positi.

6 **Arbitros** Causa matrimonialis nequit per arbitros terminari

Tit. xj. delos dotes donaciones et arras :

Hic primo queritur quid est dos donatio uel arra. iiº quo tempore possunt fieri. iiiº quotuplices sunt. iiiiº qui possunt eas constituere. vº qualiter. vjº de quibus rebus. vijº ad quem earum dominium uel lucrum spectant. viijº quibus causis uir dotem et uxor donationem lucrantur. ixº an potest mulier constante matrimonio dotem exigere. xº cui est restituenda dos uxore defuncta et quando et quas expensas potest uir de dote quam eam soluit deducere.

1 **El algo** quod mulier dat uiro in contrahendi cum eo matrimonium dicitur dos et est quasi proprium uxoris patrimonium et quod econtra uir uxori dicitur donatio propter nuptias et hec uocatur in yspania arre sed secundum ius arre dicitur pignus datum ut matrimonium impleatur quo non impleto lucratur arras ille per quem non stetit quominus impleretur et aliud pro eas. Item dotes et donationes propter nuptias pro matrimonio date debent esse equales. Item si prius date augmententur nisi alicubi sit longa consuetudo in contrarium :: { q. 2 sne.

2 **Aduenticia** Dos profecticia est que ex bonis ascendentium per lineam uirilem uxoris procedit uel constitutum quesiuit uxor aduenticia qualiber prouenit et sponsalitia largitas sit matrimonium per uerba de presenti contractum donatio aut inter uirum et uxore eo per uerba de presenti contracta

del parimiento delos casamientos ::

3 **Sponsalicia** Quod sponsus sponse ante ma-
trimonium sine causa donat est sponsalicia
largitas (sed si matrimonium non sequitur restituit
uel ... culpa non fuit secutum) si aut mo-
ritur sponsus osculo non interueniente res-
tituitur eius heredibus (quo interueniente
medietas dumtaxat (mortua vero sponsa
donatio restituetur tota indistincte licet
raro accidat eam donare propter naturalem
mulierum auaritiam et est ratio diuersitatis
de ... osculi quia patitur sponsa sic
quia ipsa dat non recipit osculum .:.)

4 **Durando** Prohibite sunt do-
nationes inter virum et uxorem
ex quibus unus ditior alter
pauperior efficiatur ne mutuo amore in-
uicem spolientur si tamen donans in uita e-
as non reuocet expresse aut res dona-
tas alii vendendo vel donando et sic mo-
riatur et confirmatur donatio .:.)

9 **Calos** Si maritus instituitur
heres rogaturque uxori post
mortem restituere aut quod ei ut sic
restituat legatur et causa donationis aliquid
sibi querat restituit, sed quia nihil de eius
patrimonio diminuitur cum nondum acqui-
sierat possidem si rem alienam ei do-
net quia potest mulier eam prescribere.

6 **Empobreciendo** Si ex do-
natione non
efficiatur ditior recipiens quidem ut si det
ei campum pro sepultura aut ecclesia
edificanda uel quod pro luminaribus aut
sim. licet donans efficiatur pauperior te-
net donatio .:.)

Empossesion Sed maritus rei
propter nuptias uxori
donate tradere possessionem et ipsa viro dotis
(durante tamen matrimonio maritus est dominus
et potestas utriusque et percipit fructus ad
onera matrimonii sustinenda (nec potest rem do-
talem nisi fuit data extimata alienare

Establecidas Sine de suo habet
filia sa... fu...
tur eam pater habens eam in potestate in
matrimonio collocare et dotare (idem
est de auo uel ceteris ascendentibus sua
habet in potestate nec de suo habet dotem quod
si habet non cogitur de suo dotem constituere

9 **Costrenir** Non compellitur mater
filiam dotare (nisi
mater infidelis filia vero fidelis exis-
tat. sed administrator bonorum minoris compel-
litur per iudicem etiam adueniente nubili
ei nuptias querere et sim. eius diuinas

et nobilitatem dotem constituere si aut
plus constituat non valet .:.)

10 **Stipulacion** Promitti potest
dos per stipulationem
item per pollicitationem ut promitto tibi ta-
lem rem in dotem et do eam tibi statim
item per nudum pactum et alio pro marito
eam recipiente maritus tamen de ea .:.)

11 **Guisa** Pure uel sub condicione si matrimonium
impleatur potest dos promitti
et talis condicio semper intelligitur licet in pro-
missione non exprimatur .:.)

12 **Senalar** Si dos promittitur
ad diem certum valet ita
si promisit dotem isto anno soluere sed
tamen annus iste non a tempore promissionis sed
a tempore solempnitatis nuptiarum incipit item
valet promissio dotis ad diem incertam
que potest euenire ante mulieris morte

13 **Dradere** Potest dos constitui per
traditionem vel per debiti
viri liberationem et cum alius dos traditur
nomine viri non est viri periculo nisi ipse ra-
tum habeat .:.)

14 **Asignada** Potest minor xxv.
an. dotem pro se
dare de bonis mobilibus curatoris
auctoritate sed de inmobilibus non sine iudicis
auctoritate .:.)

15 **Obligado** Potest dos constitui
delegatione debi-
toris promittentis et si delegatus debi-
tor erat pater auus aut proauus de-
legantis non imputatur marito negligentia
petendi debiti illud licet postea effi-
ciatur debitor non soluendo si uero erant
de aliis personis si quidem debitum erat
factum ex onerosa causa imputatur
viro negligentia si aut ex lucratiua aut
delegatus promisit certam debiti quan-
titatem et idem quod .e. proxime aut
incertam ut promitto tibi soluere quod
ipsi facere debeo tunc non imputatur ne-
gligentia viro .:.)

16 **Apreciada** Dos extimata da-
ta ex quacumque parte
sit lesio ob minorem vel maiorem exti-
mationem resoluetur etiam si deceptio
non sit ultra dimidiam iusti precii quamuis
in aliis contractibus sit secus .:.)

17 **Para ferna** Dicitur quod sibi
mulier retinet
extra dotem et est compositum vocabulum
dictum a para quod est extra et ferna quod
est dos quasi extra dotem et si talia bo-
na det uxor marito ut durante

in matrimonio habeat eorum

UVA.BHSC

matrimonio habeat eorum dominium habebit alias si dubitetur nequaquam et habent tale periculum sicut dos quia iura viri bona sunt pro eis sicut pro dote obligata licet obligatio expressa non sit.

18 **Crecidas** Dampnum vel commodum eueniens ante matrimonium in rebus dotis extimatis imputatur mulieri post ea autem viro, sed in extimatis semper imputatur mulieri et etiam in extimatis electione expresse data ad restituendum rem vel extimationem si malluerit nisi culpa viri veniat aut se ad deteriorationis periculum obligaverit.

19 **Señalada** Res dotis extimata data mulieri electione retenta aut expresso quod fiebat extimatio ut sciretur quantum valebat si contingeret deteriorationem et videtur in quantum fuit deteriorata tunc dampnum eius et commodum spectat ad mulierem.

20 **Canalla** Periculum et commodum dotis cum pro catalle in dotem extimate date pertinet ad virum qui promisit extimationem reddere soluto matrimonio sed si ad solam deteriorationem vel diminutionem duntaxat se obligavit non lucratur pretium si autem inextimata detur commodum et dampnum spectat ad uxorem.

21 **Ganados** Greges inextimati in dotem dati periculum et commodum pertinet ad mulierem de proficuo qui est viri pro omnibus matrimonii oneribus tamen vir loco capitum de mortuorum defectu alia supplere sed si dos in pondere quantitate vel mensura consistat periculum et commodum est viri quia potest tales res alienare et soluto matrimonio tantumdem eiusdem generis reddere.

22 **Vendiendo** Periculum emptoris rei dotalis inextimate pertinet ad mulierem dotem habentem de emptoris promittentis nisi in re quam indicata dedit malam fidem habebat vel dedit autem si extimata tunc est tamen dare tantum quod loco precium rei emere suaderat.

23 **Sana** Si pactum de dote vel donatione propter nuptias parte eius lucranda matrimonio soluto interesat dum tamen sit equalitas in pacto et quando coniugum sine liberis decedat vel religionem intret suppletur lucratur in pacto deductum idem si est conuentio de certa parte aut tota lucranda vel aliquis coniugum adulteretur et si pena apponitur doti tamen vel donationi tamen intelligitur in alia iniqua non apponitur repetitum filiis aut aliquo premissorum casuum extantibus seruatur proprietas et coniugi lucranti usufructus et uno coniugum ab intestato sine liberis et consanguineis defuncto succedit superstes universaliter et exceptis eius ipsius dos redit ad mulierem et ad maritum donatio matrimonio soluto.

24 **Contesce** In lucro dotis vel donationis aut aliorum interuentorum attenditur locus ubi pactum lucris intercessit et matrimonium contrahitur vel consuetudo pro aut contraria consuetudo loci ubi post matrimonium coniuges domicilium constituerunt.

25 **Necessarias** ut vir lucretur fructus dotis onera matrimonii esse contractum et dotem traditam et eam onera matrimonii sustinere non tamen lucratur partus ancille nec relegata vel donata nisi detur extimata et sustineat periculum interitus et deteriorationis sicut exprimitur .l. c. l. 20. acquisita tamen ex re viri vel opera sua lucratur.

26 **Cavimiento** Soluto matrimonio restituitur dos ipsa et fructus illius anni dividuntur pro rata temporis ut vir habeat pro tempore consistentis et mulier pro tempore soluti matrimonii et incipit annus a die contracti matrimonii et dotis tradite si primo anno matrimonium solvitur et debent dividi fructus tam percepti quam colligendi sive semel vel bis in anno fructum afferat res dotalis aut semel dumtaxat in decennio deducuntur tamen vir expense facte in illius anni cultura.

27 **Sacando** Arbores excise vel ex lapidicinis eruta constante matrimonio de re dotali inextimata sunt uxoris idem de lapidicinis excisis nisi extare stat lapidicinam quia tunc est in fructu pro marito.

28 **Das fruitan** Fructus ante nuptias per sponsum recepti non cedunt eius lucro immo dotem augent sed si eo tempore onera sustinuit matrimonii licet de rigore non lucretur eos tamen lucratur de equitate que prefertur.

29 **Baratador** Si ex mala viri administratione mulier timet dotis dissipationem exiget ab eo constante matrimonio dotem vel ut providere sibi de ea caveat aut in alterius manu ponat et de dotis fructibus sustentetur sed si non male administret non exigetur ab eo dos constante matrimonio licet tamen ad paupertatem venit.

30 **Muerta** Filia sine liberis matrimonio defuncta restituitur dos patri profecticia nisi vir lucretur per modum .l. c. l. 23 si autem ea viva solvitur

matrimonium est patri et filie restituenda non eam dedit extraneus et in constitutione contrarium pacto appositum quod est tunc servandum.

31 **Desatada** Soluto matrimonio res dotales immobiles sunt statim restituende mobiles vero post annum nisi pater vel mater habeat filios facte restitutionis quia pot dotem retinere usque ad filiorum legitimam etatem eos gubernando et alimentando non alienando nec dissipando.

32 **Meiorando** Expensis necessariis vel utiles dotem augmentantes recipiat maritus computatis fructibus dotis perceptis voluntarias ad vero minime et maritus aut eius filius mat. non cogitur dotem restituere nisi deducto unde vivat prestita cautione se quam citius potuerit soluturum. Titulo xij. de los que casan otra vez parti de el primo matrimonio.

h Hic primo queritur quis pot secundo nubere. ijo quando. iijo quis pot secundo nubenti dare benedictiones nupciales. iiijo que est pena mulieris infra annum luctus secundo nubentis.

1 **Casamentar** Quilibet non impeditus licite pot primo matrimonio soluto secundo vel amplius nubere.

2 **Bendiciones** Quilibet secundo vel amplius licite nubenti possunt quocumque nubat benedictiones nupciales dari quia non sunt sacramenta sed orationes sed dans eas secundo illegittime nubenti sciencter punitur.

3 **Librada** Cum mortuo viro soluta sit mulier eius lege secundum ecclesiastica instituta licet pot mulier quandocumque secundo nubere sed secundum jus laycorum si infra annum nubat est infamis et perditque arras et donationes a marito factam aut legatum ab licencia filius viri vel eis non existentibus proximis consanguineis succedentibus eandem penam subitura infra dictum tempus perpetrans fornicationem a qua pena eximitur sponsa nondum matrimonio completo et secundo se desponsans infra annum matrimonio non impleto et que habent a principe licenciam specialem. Titulo xiij. de los fijos legitimos.

4 Hic primo queritur quis vult dicere filius legitimus. ijo quis dicatur sic dici. iijo quod commoda consequitur legitimus.

1 **Legittimo** Legittimus filius dicitur ex legittimo matrimonio genitus vel illegittimo si unus coniugum legittimum credat licet super hoc lite pendente genetur. Item si ex concubina libera vel ancilla sua genitus et postea concubina in uxorem ducatur et per hoc ancilla efficitur libera.

2 **Onrra** Filii legittimi habent patrios honores et successiones et possunt ad sacros ordines promoveri et dignitates esse sive honores habere seculares quod illegittimis denegatur. Titulo xiiij de las barraganas. Titulo xiiij de las barraganas

h Hic primo queritur que dicitur concubina. ijo unde hoc nomen assumpsit. iijo quis pot eam habere et que.

2 **Comunal** Maior xx. annorum aut virgo vel vidua honesta non est in concubinam recipienda et talem viduam recipiens apud coram probis hominibus protestetur quod recipit eam in concubinam alias presumetur et sic per secularem judicem judicaretur quod sit uxor aliam aut cum qua sibi vel let pot matrimonium contrahere licite pot in concubinam absque dicta protestatione ducere nec pot plures habere concubinas sed unicam et licet preses provincie administratione durante nequeat ob potestatem cum provinciali nubere pot tamen ibi concubinam recipere.

1 **Yngenua** libertina vel serva pot recipi in concubinam que in vulgari hyspanico dicitur barragana quasi barra ganada extra ecclesie matrimonium.

3 **Illustres** dicuntur illustres de genealogia regali descendentes vel similes et isti non possunt habere in concubinam nisi ingenua que non sit filia libertine nec caupona tabernaria lena aut eorum filie nec vilis conditionis alias filii non erunt naturales nec succedent patri nec eos tamen alimentare quia sunt spurii. Titulo xv de los fijos que non son legitimos.

Ti. xv. de los fijos que non son legitimos

Hic primo queritur quis dicatur filius illegitimus. ii. quare sunt tales filii. iii. quotuplices sunt. iiii. que sunt dampna illegitimorum. quinto qualiter possunt legitimari. vi. quis eis prodest legitimatio.

1 Naturales. Naturalis filius dicitur ex concubina procreatus adulterius vel natus ex adulterio incestuosus ex consanguinea vel religiosa manzer ex publica meretrice. sed spurius ex non publica que non soli uni commiscetur nec in domo ut concubina retinetur.

2 Caladas. Filii nati ex matrimonio illegitime copulatorum scienter vel etiam ignoranter sed clandestine non sunt legitimi nec ex coniugato et soluta geniti licet postea cum ea legitime contraxerit nec illi qui non ex nuptiis procreantur.

3 Daño. Illegitimi non habent honores patrum vel iustos nec eorum successiones aut consanguineorum ab eis descendentium et si ad dignitates vel honores eligantur possent eos perdere.

4 Poden. Princeps secularis potest legitimare quo ad omnia temporalia tantum sed quo ad spiritualia dumtaxat et quo ad temporalia ubi habet temporalem iurisdictionem et nisi exprimatur non extenditur dispensatio ad dignitatem nec si de dignitate exprimitur intelligitur de episcopali aut archiepiscopali.

5 Amiga. Potest pater filium naturalem ex libera concubina natum et legitimis carentibus offerendo in curie regis aut consilii civitatis vel ville servicium legitimare sed si est ex non libera neque quia filius legitimus carentibus sed si eos non habet potest concubina prius manumissa.

6 De amiga. Parentes legitimos non habente in testo dicente si velle filios suos naturales fore legitimos heredes et princeps hoc confirmante dicto testo erunt legitimi et heredes.

7 En strumento. Si pater filium naturalem in scriptis coram duobus testibus et tabellione aut eo propria manu scribente in filium cognoscat efficitur per hoc legitimus nisi eum expressit naturalem et talis cognitio legitimat etiam alios filios ex eadem genitos matre licet de eis non faciat et ipsi ac alii de quibus in legibus superioribus succedit etiam consanguineis semetipsum autem curie afferens principis licet sit per hoc legitimus et patri succedit non tamen succedit ab intestato ceteris consanguineis.

8 Officiales. Si pater filiam naturalem cum maiori iudice ad vitam administrationis tenente matrimonialiter copulet erit per hoc legitimata idem si filius semetipsum curie principis aut consilii servicio offerat ut. C. l. quicumque et ut rem notando dum tamen alii legitimi patri offerentes non existant.

9 Callos. Legitimati aliquo modo preter quam per primum succedunt patri ab intestato et una cum aliis legitimis hominibus nisi semetipsum curie offerat ut. C. l. propria qui non succedit legitimis existentibus. Item admittuntur ad honores temporales sicut legitimi. Titulus

xvi. de los porfijados.

Hic primo queritur quis est adoptio. ii. quotuplex est. iii. quis potest adoptare vel adoptari. iiii. quis est eius effectus. v. quibus ex causis solvitur ius adoptionis.

1 Adopcion. Per adoptionem non filius naturalis efficitur filius adoptantis et est duplex ut. C. c. l. ii. titulo. de. ii. l. plus et in adoptione requiritur consensus vel taciturnitas dati in adoptionem sed in arrogatione expressus eius consensus.

2 Porfijar. Adoptare potest quilibet liber pater familias dummodo excedat adoptatum in etate annorum xviii. nec sit impotens ad generandum non defectu ... femina autem non potest adoptare nisi in solacium filii amissi. In regis vel comitis servicio ex regia concessione non alias.

3 Malandante. Qui potenciam habuit naturalem generandi licet casu eam amisit potest adoptare.

4 En infante. Septimo minor propter caream non potest ad arrogari sed eo maior sic cum concessione regis et provideat rex divicias utriusque et an arrogans sit consanguineus vel non et an habeat filios vel potest habere et cuius fame est et si viderit pupillum quomodo contrahat persona prius in presentia notarii ydonea caveat quod si in pupillari etate decesserit arrogatus eius bona restituantur his qui debebant habere ex testo pupillari que cautio si omittatur a iure prestita sibi intelligitur.

UVA.BHSC

5 **Libertos** nullus pot libertum adoptare ꝓpter reuerenciam ꝑrono debi tam q̄ nō exibens pot in ius uocari :·)

6 **Tutor** nō pot tutor cū cuius tutela gerit arrogare nisi ꝑ qͣ ua xxv· an fuerit arrogetur ex ꝑncipis cō cessione :·)

7 **Porfiado** Per arrogationem transit arrogatus cū filius suis familias et bonis in arrogantis potestatem sicut si eēt pater naturalis nec pot eū a sua potate nisi ex causa iusta libe rare ut si fecit ei offensam filius ul si est instituitus arrogatus hērs sub ꝯdicione si eū emancipet arrogator et tunc emancipans restituet ei que ab eo habuit arrogationis tempore :·)

8 **Catiuerto** Impubes arrogatum emancipans redit ei omīa que ab eo hūit et que lucratus est ꝑ eū de pto ususfructu tpr̄ arrogationis durantis et etiam q̄rtam bonorum arrogantis s; adoptatus etsi ne causa pot emancipari et nichil habebit de bonis adoptantis quia et si nō emanciparetur nichil hēret de eius bonis nisi quia succederet ab intestato adoptanti :·)

9 **Desuso** nō transit adoptatus aliter de ascendentibus nō datus in adoptionem in patris adoptantis potestatem s; succedet ei in solid; ab intestato uel cū legitimis et naturalibus filiis uirili ter si hēt eos nō tn̄ succedet ꝯsanguineis ul filiis adoptantis :·)

10 **Emancipado** datus in adoptionem eius auo aut alii ascenti ꝑ̄no uel uirno transit in adoptante potatem et ei fient omīa que fierent filio naturali legittimo et emancipatus a tali p̄re adoptiuo recadit in patris na lis et legittimi potate :·) Tit̄ xviij del po derio q̄ han los padres sobre los fijos :·)

poderio q̄ ..es sobre

Hic p̄mo ꝗ̄ritur q̄ est p̄ria potas ij° qualiter constituitur iij° quis sit eius effectus :·)

1 **Patria** Potas patria est ius q̄d uir hēt in liberos suos et similiter hēnt hoc ius qui legib; imperatori reguntur :·)

2 **Naturales** Qui nō sunt legitimi nec ꝑ lineam uirilem descendentes nō sunt in parentum potate et uir nō hēt in filios patriam potatem nec auus in nepotem ex filia si est in p̄ris sui potate nepos istos :·)

3 **Domaste** Quoq; potas est q̄d q̄ dominium siue ꝑ̄ q̄ quandoq; pro iurisdicione accipitur nō nunquam potestatem plati in clericos uel religiosos quandoq; pro reuerencia correctione et subiectione filii erga p̄rem et de ista loquitur p̄sēs titulus :·)

4 **El poderio** Patria potas ꝯstituitur ꝑ geniturani ex legitimo matrimonio aut ꝑ sniam sup hoc inter p̄rem et filium latam uel ꝑ renotacionem ex causa ingratitudinis aut ꝑ adoptionem :·)

5 **Entres** q̄d q̄d filius fa· ex causa profecticia quesierit p̄ri cū in potate hēnti querit in aduenticiis aut bonis ꝯ ꝓprietas filii p̄ris ad usumfructum et administrat ea pater tam in iudicio q̄ extra :·)

6 **Castra** q̄sita ꝑ filium fa· in castro ꝯtrati uel curia regis sunt sua et pot de eis testari et idem dicitur de quasi castrensibus. h. d. tum. l. sequenti :·)

7 **Castrense** supra. l. proxima si matur :·)

8 **Quexado** Pater necessitate fa mis ꝯstrictus pot filium uendere uel pignorare si eū hēt in potate sed mater nō item si est in castro obsessus pot in famis necessitate filium comedere supradictum :·)

9 **Por copia** Si pater uendes filium ꝑ mod; d. l. proxime det ementi precium receptum aut alius pro eo liberabitur ꝯdempnatus si tn̄ etiam soluere expen· factas in filii doctrina ob aliq; artificium per ementem :·)

10 **Otro** Pot p̄r filium fa· ab alio detentum uel daginentem iudicialiter ad potestatem reduce p̄ciaz

11 **Aduzir** nō pot filius p̄rem sub cuius est potate in iudicio nisi ex causa castrensis peculii uel quasi in iudicium uocare uel ob quedam demia audire nec pot agere uel defendere in iudicio sine patris ꝯsensu

12 **Filius** filius fa· ad stolas ul alii causa morandi missus pot ob maleficia uel debita sine p̄ris consensu agere et conueniri ne si hēret deꝑ re ad patrem iniuria eius uel aduersarii ꝑ ꝑcitaretur :·) Tit̄ xviij° Como

UVA.BHSC

Tit. xviij. como se tuelle el poder que han los padres sobre los fijos

Como se tuelle el poder q han los padres sobre los fijos

P 1 **Por muerte** mortuo auo eius filij effitiuntur sui iuris et filij filiorum deinceps recidunt in filiorum patrum potestate qui antea erant in po. aui.

2 **Ciuil** Si quis condempnatur in perpetuo in opus regis laboris uel insulam deportetur dicitur mortuus ciuiliter et non pot facere testam et ante fiscum infertur et eius filij ab eius patria potestate liberantur.

3 **Relegatus** Relegatus perpetuo ad tempus non est mortuus ciuiliter quia bona non perdit et recipit nichil alius perdit nisi quod in sententia continet et sic filios retinet in potestate.

4 **Banniti** ob contumaciam banniti si perpetuo adeptis bonis bannisatur comparantur deportatis si ad tempus uel perpetuo non ademptis omnibus bonis comparantur relegatis.

5 **Non pertenesce** nullus pot deportare nisi princeps aut eius uice gerens uel senator prefectus pretorio uel prefectus urbis et si alius hoc facit non ualet nisi princeps decreto suo deportationis confirmet relegare aut pot quilibet suis meritis impuni

6 **Vna** Si pater contrahit incestas nuptias liberantur ob hoc eius filij a patria potestate.

7 **Senaladamiente** Electus in consule principis qui dicitur patritius notificata ei per principem electione libatur a patria potestate et eius nomine scribitur mediate inmate imperatoris et est quasi pater eius propter consilia que ei exibet.

8 **Pro consul** dignitas pro consulis aut prefecti pretorio liberat eam habentem a patria potestate.

9 **Prefectus** Prefectus urbis est qui est maior iudex in ciuitate que est caput regni et per talem dignitatem uel si efficitur prefectus orientis libatur a patria potestate.

10 **Questores** questor dicitur colligens omnis principis redditus non ut arrendator premium ille qui legit eius litteras secretas uel coram eo legis nouiter factas et hec dignitas libat eum a patria potestate.

11 **La sentencia** magister militum est portans in prelio principis uexillum et est iudex militum in militaribus delictis et negotijs non pot tamen aliquem ad mortem uel membri perditionem dampnare et hac dignitate eximitur a patria potestate

12 **Patronus** Principis agentium in rebus est maiordomus regis cum omnes de expensis regis reddunt rationem et istius dignitas et aduocati fisci liberant eos a patria potestate.

13 **Magister** magister sacri scrinij id est regis cancellarius qui tenet sigilla eius et expedit litteras iustas cancellarius in iustis cui omnes notarij et scribe curie obediant non tamen pot dare litteram sine principis mandato et hac dignitate libatur a patria potestate.

14 **La onzena** magister sacri scrinij memorie principis dicitur registrator litterarum principis cuius dignitas eum libat a patria potestate et quatuor ex dignitatibus supra isto titulo dictis sola electio liberant a patria potestate scilicet patritius consul prefectus pretorio et episcopus alie non nisi incepta administratione.

15 **Emancipacion** cum fit emancipatio pater et filius comparent coram iudice ordinario et dicit pater quod liberat filium a potestate et filius consentit et tunc est emancipatus a potestate patria libatus et habet pater in premium emancipationis medietatem usufructus in bonis aduenticijs filij nisi expresse remittat.

16 **Emancipar** non pot pater filium absentem uel septenio minorem emancipare nisi de licentia regis iudici ordinario loci patris missa et tunc pot coram illo iudice emancipare sed si absens erat maior septenio requiritur quod postea ueniens coram iudice consentiat.

17 **Costrenido** non cogitur inuitus emancipare nec filius emancipari et de emancipatione dicitur fieri instrum ad faciliorem probationem.

18 **Fallamos** Si pater crudeliter castigat aut filie uiam det meretricandi aut quis ex testamento ut emanciparet recipiat uel pupillum impuberem arrogauit cogitur eum a patria potestate libare.

19 **Ingrati** Propter uerbalem uel factam iniuriam illatam patri reduceretur filius emancipatus tanquam ingratus

UVA.BHSC

ad patriam potestatem. Tit. xix. Como deuen los padres criar a los fijos, e los fijos governar los padres si los fuere menester.

Hic primo queritur que sunt alimenta. ii.º quis est eorum effectus. iii.º qualiter pater cogitur filios alimentare. iiii.º quibus casibus non potest cogi pater ad hoc faciendum.

1 **Criança.** Alimenta sunt nutrimenta aliam exibita et perdiligi propter alimenta filius exhibita obedit et pater perdiligit filium quem ipse alimentat.

2 **Clarias.** Pater et mater tenentur filium alimentare et alimentorum nomine continentur ea sine quibus homo vivere nequiret et debent dare consideratis personis alimentari et dimittis alimentatis et hoc recipio tam et compellitur per iudicem idem eius de filiis si pre egeat et ipsi habundent.

3 **Mod(r)ecer.** Pater tenetur nutrire filios maiores trennio mater minores et si non habet unde pater provideat de expensis mater prebendis. Si si mater nomine solvitur nutriatur filius apud eum quia non est in culpa eius expensis. quia culpabilis est si est dives et si apud matrem nutriatur hac de causa et pater nubat aut feriatur ei et erit apud patrem.

4 **Pobredat.** Propter paupertatem excusatur parens aut culpa mater in solum a prestatione alimentorum filii et si pater et mater egeant tenetur avus aut proavus vel deinceps ascendentes tamquam descendentes si habundantiam et econtra.

5 **Engendrar.** Genitum ex matrimonio vel filium naturalem tenentur parentes et econtrario parte ostenderetur si possunt alimentare alios autem male natos nequaquam tenentur consanguinei ex parte ascendentes si possunt alimentare. Si tamen ex sua linea ascendentes sit.

6 **Comunal.** Propter filii ingratitudinem excusatur parens ab alimentando eum et econtra. Item propter officium quod agens habet eius exercitio honeste unde potest et prudentissime exhibeatur non tenetur pater filii exigens nisi ad ingratum vel deinde paupertatem alimentare.

1 **Razonando.** Si parens negat filium ut alimenta non prestet summarie inquirat iudex per famam vel alimentandi iuramentum aut aliud et si fuerit inventum filiationis compellatur parentem ad alimentorum prestationem salvo utrique iure probandi contrarium. Tit. xx. de los que conosçen los fijos de la gracia.

Hic primo queritur quotuplex est alimentatio. ii.º quare sic dicitur. iii.º que est differentia inter alimentationem et nutritionem. iiii.º quod debitum oritur inter alimentatum et alimentantem.

1 **Que cosa.** Duplex est alimentatio una de non esse ad esse ut facit deus alia de uno esse ad aliud ut faciunt homines et ad alimentandum tripliciter movent homines natura ut parentes bonitate ut extranei pietate ut expositos alimentantes.

2 **Criado.** Alimentare sive creare pertinet ad membra corporis nutrire ad mores adducendos.

3 **Seer.** Non dicitur alimentatus alimentantem de morte membri prodicione in sua aut maiori parte bonorum perditione accusare ab capite punitur nisi regem vel rem publicam tangat nec potest alimentator expensas alimentorum ab alimentato repetere nisi a principio protestetur et habeat unde solvat alimentatis.

4 **Verguença.** Si pater filium exposuit perdit ius patrie potestatis nec potest parens eum repetere ab alimentante nisi alius parens insciente eum exposuit tunc et puer fuerit repetitur tamen expensas solvere nisi amore dei sint facte. Si servus suum exponat efficitur liber et si est libertus perdit in eo iura patronatus.

Tit. xxi. de los sieruos.

Hic primo queritur quid est servitus. ii.º unde habuit originem. iii.º quotuplex est. iiii.º in quibus tenentur domino in sua mancipia suare. quinto que est potestas dominorum in servos.

1 **Servidumbre.** Servitus est constitutio iuris gentium qua quis domino alterius contra naturam subicitur a suando dicta et est triplex. Quidam efficiuntur servi per captivitatem quidam nascuntur. alii se faciunt servos permittendo se vendi et in hoc ultimo requiritur venditi consensus precii participatio et sua libertatis in vendito credulitas similiter in emente et etas xx. annorum in vendito.

2 **Maladros.** Quo ad honores filii sequuntur patrem sed

ti.º xx.º de los ados que no fijos del tria

ti.º xxj.º de los sieruos

UVA.BHSC

quo ad ꝯditionem status matrem itaqz ex libero et ancilla natus servus erit nisi aliquo tempore ante nativitatem post conceptionem mater fuit libera quia hic partus semper cum libertate matris sequitur :.

3 **Calos** Nati ex clerico in sacris constituto et muliere cum qua de facto nupsit efficiuntur servi ecclesie unde erat beneficiatus non tamen possunt vendi et sunt sicut mater sed non pater :.

4 **Malos** Sarraceni inimici fidei contra fideles auxilium sunt eorum ipso excidenti et eorum bona applicantur Regi insuper quicumque eos capiens est eorum dominus ipsis servis effectis :.

5 **Dodo** Servus tenetur domino obedire et eius comoda inducere et dampnum pro posse evitare et pro eius morte vel offensa evitanda mori nisi iusto excusetur impedimento et si quod occidat dominum a mortis periculo eruendo non punitur :.

6 **Tenero** Non debet dominus servum crudeliter tractare nec occidere nisi cum uxore aut filia vel similibus in adulterio deprehensum et si crudeliter eum tractet vel famam ei imponat conqueritur iudici et si verum invenerit vendet eum precio domino solvendo taliter quod nunquam ad eius potestatem servus revertatur :.

7 **Bodas** quicumque servus contrahit domino non contradicente et legitime servo servum possunt domino petere et tenetur excusari per eum ad ministrationem in qua eum prepositum celebrato :.

8 **Judio** nullus infidelis teneat servum fidelem alias capite punitur bonis confiscatis et si servus eius est infidelis et efficitur fidelis est statim liber nisi causa mercantie eum emit quo casu tenetur eum infra tres menses vendere et si infra dictum tempus fiat xpianus tenetur ei ipse vel eum inducens xij morabetinos de moneta currente solvere vel si non habet usque ad eorum valorem ut liber serviret si aut post dictum tempus baptizetur erit liber nullo precio dato :.

tt. xxxj. de la libertad :.

Tit. xxij de la libertad :

Hoc primo queritur quid est libertas secundo quis potest eam dare. iiiº cui. iiiiº qualiter. vº que iura habet manumittens in persona et bonis manumissi. viº quibus causis perditur ius patronatus :.

1 **Libertad** Libertas est naturalis facultas eius quod cuique facere libet nisi quod vi aut iure prohibetur et potest dari servo per dominum in iudicio vel extra et etiam in testamento per semetipsum vel aliquem de descendentibus de eius mandato cum littera et v. testibus et in testamento omnino quod dominus sit maior xiiij annis inter vivos xx. nisi sit servus eius filius parens suus pedagogus nutritius aut ab eo nutritus aut eum domini a morte vel infamia vel debet eum ad negotia procuratorem constituere habentem annos xvij. aut alia causa debentem eam in usum et iuret dominus ... et sic ... sed dicere quia probatis istis coram iudice potest maior septem ... cum curatoris auctoritate manumittere :.

2 **Avyendo** Servus de duobus potest servum communem manumittere aliis minus soluto precio ceterorum iusto precio arbitrio iudicis et si nolit alius recipere faciat illud iudex deponi in certo loco :.

3 **Merescen** Servus nuncians iudici virginis raptorem vel monete fabricatorem aut ducem milicie desertorem aut alium militem detegat aut conducere vel dominum vel occisorem accuset vel proditionem regi aut regno machinatum denunciet eripitur in libertatem pro primo. sed primus tribus casibus datum domino precium iustum per Regem :.

4 **Poniendo** Si dominus ancillam publice prostituat efficitur per hoc libera prostituentis odio :.

5 **Casando** Si servus cum libera aut ancilla cum libero domino sciente nec contradicente contrahit matrimonium efficitur per hoc liber idem si dominus cum sua contraxerit :.

6 **Sieruo** Servus ad sacros ordines domino sciente et consentiente promotus efficitur liber si aut ignoret potest infra annum post scientiam subdiaconum ad servitutem reducere postquam non diaconum aut presbyterum non revocat sed dabit sibi alium servum equivalentem vel precium quod promotus valebat si non fiat episcopus dabit domino tales duos servos sicut ipse erat :.

7 **Andando** Si servus bona fide in ... pro libero se gerat vel biennio inter absentes prescribit libertatem sed mala fide expectantur xxx. anni. sed si fugit ad terram infidelium conversus ... est liber sicut etiam ... a ... in terram fugiens ...

UVA.BHSC

6 **Porque** libertus et eius filii tenentur patrono et eius filiis assurgendi et salutandi reverentiam exibere nec debet eum sine venia a judice petita in jus vocare nec eum accusare nisi pro offensa proprie persone vel regis de judicis licentia vel pro causa tangente pupillum cuius tutelam libertus gerit item tenetur in patronum absentia eius res et injurias a persone custodire et eum ad paupertate devenientem alimentare :·)

2 **Señores** libertus ingratus pro non gratis manumittenti ex causa ex qua renovarentur donatio vel ex filiis aut si fecit in eorum personas cum eorum inimicis patrem vel eos egentes noluit alimentare potest in servitutem revocari nisi pecunia a tertio pro manumissione recepit aut testator dominus ei heredi instituto vel alteri servum manumittendum mandavit potest tamen eum corrigi ut per judicem pro modo excessus castiget.

10 **Erna** liberto mortuo ab intestato non relicto filio nec pote pre aut fre libero succedit patronus al non si fecit testamentum et plus quam centum aureos habet vel centum succedit nitio proximus in iii parte nullo de suis heredibus relicto al aut vel si minus centum habuerit non tenetur ei aliquid relinquere :·)

11 **Patronus** Si patronus libertum famelicum non alebat si potest aut eum tempore manumissionis jurare se non nubendo faciat aut si suo precio libertatem consecutus fuit vel vendicando nec eum defuncti aut a principe libertatem meruit vel eius dominus precio compulit aut remittit ei pro vel jurat ius succedendi vel in manumissione operas imposuit et recepit non causa famis aut omne jus patronatus ei remisit perdit ipse et filii eorum jus succedendi in bonis liberti idem si filii patroni maiores xxv annis de morte naturali vel civili accusent et usque ad latam sententiam prosequentur vel in tali causa testificentur contra eum vel alii pro acquisitione precium dederit quia perdunt ipsi jus succedendi :·) Titulo

xxiii de estado de los omes :·

Hic primo queritur quid est status. ii. quo triplex est. iii. quis sit eius effectus.

1 **Status** Status hominum est conditio eius et est triplex aut liber aut servus aut libertus et inde de statu ut melius proponitur de contraversia judicetur :·)

2 **La fuerza** aliter liber quam servus judicatur et aliter nobilis quam plebeius clericus quam laycus infidelis quam christianus legitimus quam illegitimus et in multis est melior conditio hominum quam feminarum :·)

3 **Demientre** Qui in utero sunt si de eorum commodo tractatur pro natis habentur si de incommodo secus si ancilla pregnans post certum tempus manumittitur per dominum tempore conceptus si mali nosce differtur statim cum partu est liberum et si dampnatur pregnans ad supplicium custoditur donec pariat :·)

4 **Hyppocras** Septimo mense natus et per unam diem eum mensem tangens justus filius est in jugos cohabitaverunt idem si decimo mense nascatur secus si per unam diem mensem undecimum tangat :·)

9 **Non deuen** non sunt liberi nec succedent qui monstruose nati sunt ut cum capite bestie secus si cum membris superfluis nascuntur liberi sunt et succedunt

Tit. xxiiii de la naturaleça que han los omes con sus señores :·

Hic primo queritur quid est naturalitas. ii. quotuplex est. iii. quod debitum inter debitum et dominum et vassallum. iiii. quis est debet inter eos custodiri. v. qualiter perditur naturalitas ista

1 **Naturaleza** Naturalitas est debitum benivolentie inter homines quia sicut natura consuevit in esse sic ista benivolentia adjuvat ad hanc conservationem :·)

2 **Diez** Prima et melior naturalitas est erga dominum naturalem. ii. ob vassallagium. iii. ob nutritionem. iiii. ob militiam. v. ob matrimonium. vi. ob successionem hereditariam. vii. ob manumissionem. viii. ob redemptionem a morte vel captivitate. ix. ob conversionem ad catholicam fidem. x. et ultima ob incolatum per decennium :·)

3 **Condidos** magis deo tanquam creatori quam hominibus tenetur homo. tenetur etiam parentibus ex debito naturalitate et nutritoribus quos tenetur amare honorare et defendere ab injuria :·)

4 **Calos** amare servire honorare et custodire debet vassallus dominum naturale et pro eo et patria mori si necesse fuerit debito naturalitatis de quo latius dicitur

tit. xxiiii de naturaleza q han los om con sus senor

UVA.BHSC

supra secunda ptita .:.

9 **Desnaturar** Perditur natu ralitas inter dominum et subditum propter subditi proditionem si domino eum iniuste occidere timeret uel eius uxori committeretur aut iniuste eum exhæredet nec uel lit coram paribus curie stare iuri .:.

x. xxvº. glos vassallos .:.

Titº xxv de los vassallos .:.

Hic primo queritur quis est vassalla gium. iiº quotuplex est. iiiº quod debitum est inter dominum et vassallum. iiiiº qualiter dirimitur vassal lagium .:.

1 **Señor** dominus dicitur et est honoratus ab omnibus et aduenis qui mandat et potestatem habet inter habita tores. item dicitur dominus a suis tamen vassallis ex genere nobilitate armandi et creandi ha bens potestatem. vassallus dicitur ob certum beneficium fiendum vel factum a domino recipiens

2 **Del señorio** quintuplex est dominium et per consequens vassalla gium. primum maximum ut in rege qui habet merum imperium. secundum in domino inferiori quam vassallum. iiiº supra solariegos vel beheterias aut diuisam. iiiiº parentum erga filios. vº domi norum erga seruos .:.

3 **Deuisa** Terra adueniens ascen dentium et similiter personę ad quas est deuisa dicitur deuisa. subi solum habitatoris est domini talis habitator dicitur solariego qui potest cum bonis suis mobilibus recedere solo cum melioratio nibus domino remanente et pacta inter eos facta sunt custodienda. et in solariego non habet rex ius nisi monetam. ubi solum est vassal li et potest quem voluerit in dominum recipere dicitur behetria et talis dominus potest ibi recipere quod et quotiens voluerit comestione qua tamen infra ix. dies soluere aliter soluet duplum et regi pro qualibet re sit recepta xl. m. item de aliis iuribus quas domini habent in behetria .:.

4 **Vassallo** efficitur quis alicuius vas sallus eum in dominum reci piendo et ei manum osculando et potest in hoc et in quocumque alio contractu inter homines omagium interuenire .:.

5 **Besar** non tamen vassallus domino patris manum osculari nisi quis efficitur eius vassallus et quis recedit ab eo et quis per eum recipit militie insignia eius sancto sed regi quicumque recedit uel accedit et quando quid ei donat uel promittit .:.

6 **Deudos** debet vassallus dominum a mare honorare custodi re et fideliter ei seruire et dominus vassallum amare honorare et custodire et tamen ad inimi cum ad alia que sunt dicta. li. ii. parte .:.

7 **Espedir** non potest vassallus dominum primo anno deserere nisi in eius mortem uel uxoris commixtionem inter dat aut eum exheredat nec vellit super hoc stare iuri post annum uero potest quis vellit ex quacumque causa sed debet se expedire ab eo in propria perso na osculando ei manum et dicendo de cetero non sum vester vassallus sed si timet mortem uel offensam sibi per dominum fieri potest se per alium quemcumque expedire qui fidem faciat eius nomine .:.

8 **Partiendo** non potest vassallus ante primum dominum expeditum fieri eius vassallus et ab honorem militie et beneficium a primo receptis non debet primum dominum vul nerare nisi aliter suum dominum a morte eripere non valeret nec tunc etiam hoc faciat cum equo uel armis a primo donatis .:.

9 **Si el vassallo** Si vassallus expeditus primo domino non fuerunt soldadam receptam ho i stant restituit ei per duplicatam sed eius fideiussoribus non requisierint fuerunt eius idem casus domino non soluente soldadam pro fauuo in pensis .:.

10 **Rieptos** Comitem uel baronem potest rex expellere a regno suo ob maleficia in regno commissa uel prouinciarum aut alienositatem sed si expellat eum ob ma liuolentiam tamen debet expellendus secrete re gi supplicare quod nolit facere et si perseuerat dicat hoc sibi coram uno uel duobus quos mandato dicat sibi tres terminos et tunc si ei non annuat dabit ei ad exeundum spatium xxx. dierum. infra quos tamen exire et da buntur ei victualia pro pretio et post exi tum potest domino regi facere guerram inde tum dominus recipiendo dum tamen locum non occupet uel mandat sed pro suis ei ablatis potest occupare loca usque ad pretium quantitatis du tamen non sit de locis que a rege ipse uel sui antea tenuerunt et potest ipso cum eo vassalli et familiares et eum defe sequi vassalli et familiares et eum defen dere absque nota et vassalli potest etiam cum domino guerram facere regi sed propter pro de eis contingentem non debent expense sed regi restituere .:.

11 **Echando** Rege baronem ob ma leficium expellente a reg no potest cum eo vassallus ire nec fiunt cum eo ex regnum ultra .xxx. dies nec potest ipse depre dari in regno a quo expellitur nec gu erram ei facere nisi alicuius regis efficiatur vassallus et tunc de eius mandato nec vassalli eius deprehenduntur uel faciat guer ram aliter potest rex eos et expulsi omnium

pare bona et licet rex potest remittere sic expulso penam mal ablatorum et solucio que est .xl. m. pro qualibet re non tamen remittet quin mal ablata domino cum pena duppli solvatur :·)

Por yerro. Expulso barone ob prodicionem vel aleuosiam non sequitur cum vassalli nisi causa communis cum eo ad regnum redditum et si cum eo remanserint similiter licet non faciant regi guerram proditores et si guerram faciant potest rex compellere baronis filios et uxorem tanquam proditores et si guerram faciant potest filios et uxorem vassalli sed non ut proditores :·)

Por lu. Baro propria auctoritate transiens ad infideles committit prodicionem et vassalli cum sequentes secus si ad terram se transfferunt xpianorum.

Tit. xvi. de los feudos :·

Hic primo queritur quid est feudum et quomodo dicitur. ii. que est differentia inter feudum et honorem. iii. quis potest dare feudum et cui. iiii. quot sunt casus quibus tamen facit feudatarius. v. quis succedit in feudo. vi. qualiter perditur feudum. vii. quis cognoscit de causa feudali :·)

1 **Feudo.** Feudum est concessio alicuius rei vassallo propter homagium suum et fide dicta et ex duo aut super castro vel villa vel super alia re immobili. aliud est de pecunia annuatim vassallo danda et istud potest pro libito auferri :·)

2 **Honra.** Honra dicitur quod annuatim dominus dat vassallo in pecunia. honor quod datur sibi sine conditione redditus alicuius ville et non hoc aufert ei in vita sine causa. feudum vero est quia alicui datur ut certum servicium faciat :·)

3 **Dar.** Princeps vel alius magnus dominus potest rem propriam in feudum dare. item prelatus ea que sunt deputata in feudum per antecessores consueta et dari ei qui non est alterius vassallus dumtaxat quia nemo potest duobus dominis servire :·)

4 **Otorgar.** Facit vassallus homagium flexis genibus et manibus inter domini manus positis iurans et promittens domini secreta non revelare contra quoslibet ei adiutorium prestare unde ei consulere et eius dampnis occurrere de iure dominus prestat cum de feudo per annulum cirothecam aut rem aliam et per se vel per nuncium mittat cum in eo in feudum dant possessione :·)

5 **Señalada.** Si certum servicium exprimitur feudatarius ad quod teneat nullo aut designato tamen domino in guerra iuvare et tamen dominus vassallum contra dampna iuvare et ei legalis esse sicut vassallus illi :·)

6 **Los feudos.** In feudo domini loci non succedit femina nec etiam viri per eam descendentes sed viri sic usque ad nepotem inclusive postea revertitur ad dominum. item non succedit infirmitate perpetua laborans aut impedimento nequiret servicia imposita exibere nec clericus vel religiosus sed in feudo marchie vel terre principe nullus succedit nisi dominus in concessione expressit de succedendo :·)

7 **En feudo.** Non succedunt in feudo ascendentes sed descendentes quibus deficientibus succedit super in feudo paterno vel avito aut de eius fratris morum pecunia empto sed in alio non feudo non succedit frater :·)

8 **Perder.** Ob servicia non exhibita vel defensionem domini in prelio vel eius accusationem vel dampnum illatum magnum vel iniuriam vel dampnum non denunciationem vel collationem conspirationem vel a carcere non liberationem domini vel uxoris obsessionem privatur feudo vassallus. item si fratrem filium aut nepotem domini occidat vel cum eius uxore filia vel nepte coheat vel de hoc se intromittat et in omnibus hiis vel de hoc se pecuniam privatur proprietatis feudi apud dominus pecuniam causa feudatario. hoc dicit tex. l. septi.

9 **Matando.** Similiter in l. precedenti.

10 **Vendiendo.** Si vassallus alienet feudum vel eius partem sine domini consensu privatur feudo ipso iure contra hoc non obstante. item si successor .i. anni et diem non veniat domino facturus homagium quod etiam facere tenetur vassallus domini successori :·)

11 **Contienda.** Controversia de feudo inter dominum et vassallum est per pares curie ab eis electos inter duos vassallos per dominum feudi sed inter vassallum et extraneum per iudicem ordinarium dirimenda :·) Tit. xvii. de los debdos que han los omes por razon de amistad :·

tº. xvij. ... / deudo q h... / los home... / razon de a... / stad :·)

h Hic primo queritur quid est amicitia. ii. ad quid prodest. iii. quotuplex est. iiii. qualiter est custodienda. v. qualiter corrumpitur :·)

1 **Amicicia.** Amicitia est virtus vite humane comodosa

UVA.BHSC

et est proprie quo amans per amatum diligitur et amatur qui amans non amatur ab amato beniuolentia que exaudita continuat concordia vita pacifica inter homines :.

2 **Prouecho** Quilibet homo quantumcumque potens et diues et in quacumque etate positus debet amicos habere dicente philosopho nullum viuere sine amicis velle :.

3 **Fidalguia** Quod in agendis homo consilium amici requirere sed non dicat ei secreta reuelet quam cum ex longo tempore conuersatus cognoscat quia multi se fingunt amicos cum reuera non sint.

4 **Aristotiles** Triplex est amicitia naturalis qua pater erga filios et coniuges ad inuicem habet et hec cadit etiam in brutis item est naturalis qua simul habent compatriote. secunda est ex longa conuersatione inter consimiles et ista est melior quia oritur ex bonitate. iii. est qua quis ob suum comodum dumtaxat erga alium habet et hec non est vera quia cessante comodo cessat est et quarta qua inter se gloriosi ex pactis posuerint quod non licet absque diffidatione rumpere :.

5 **Vdes** in amicicie confirmatione requiritur perseuerantia fidelitatis cessatio a uerbis amico iniuriosis uel damnosis seu bonum incertum commemoratoris et etiam erga amicum ita bene operetur erga sicut semetipsum deberet non tamen tamen propterea amici rogatu illicita operare quilibet pro eius defensione debeat vitam et bona exponere exemplo duorum amicorum orestes .s. et pilades a rege ob maiestatem incarcerator et pilade absoluto oresteque ad mortem dampnato cum speculator orestam ad supplicium vocaret inquit pilades ego sum volens pro dampnato mori illoque orestes ut necesse sed ego sum quorum probitatem rex perpendens illesis eis ab ambobus rogauit eos quatenus eum in tertium reciperent amicum :.

6 **Natural** Amicitia naturalis erga liberos uel coniugem soluitur propter aliquod commissum quo quis vite posset ex heredatio fieri amicitia compatriotarum si fiat quis terre uel domini naturalis inimicus. Item vera amicitia consimilium perditur si amici aliquod peruertitur sed amicitia commodi dumtaxat orta cessante commodo expirat sed ob paupertatem uel aliud infortunium eueniens non perditur amicitia :.

Explicit liber quartus :.

Titulus primus de los empreстados :.

1 **Emprestado** In isto titulo querimus de .x. Primo quid est credere. ii. ad quid prodest iii. quotuplex est. iiii. de quibus rebus fieri potest. v. quis potest credere. vi. cui. vii. quo est restituendum creditum. viii. conuenitur quo loco. ix. qua potestatem habet creditum x. qua pena puniuntur non restituentes. hoc dicit :.

2 **Emprestar** Credere est modus propter quam facimus aliis credendo res quibus indigent et prosunt multum quia iuuatur quis rebus alienis sicut suis qua de causa inter se hominis nascitur et crescit amor et est duplex creditum unum mutuum aliud comodatum mutuum contrahitur in rebus consisten. pondere numero uel mensura comodatum in aliis speciebus sed in titulo isto de mutuo tractabitur hoc dicit :.

3 **Vnonne** dominus uel maior vnus potest mutuare et per hoc in accipientem transfertur dominium tamen recipiens tantumdem eque bonum restituere mutuanti in termino prefixo et si non fuit appositus usque ad .x. dies. hoc dicit

4 **Non tan sola** Regi uel eius mandatario ecclesie ciuitati ville uel minori .xxv. annis mutuatur non tamen tenetur ecclesia uel minor nisi in eorum utilitatem conuersum probetur tamen tenetur si dedit recipienti potestatem hoc dicit :.

5 **Si demientra** non tamen parens soluere mutuum liberis in eius potestate existentibus nec etiam ipsi tenentur sed tamen liberi de rebus non proprijs soluant non potest parens hoc vetare et qui negat se filium familias uel exercet officium publicum uel artificium uel mercantiam uel pater fatetur tamen uel si est miles hoc dicit

6 **Si alguno** mutuum in eius utilitatem conuersum tamen minor xxv. annis soluere Item habens alium in potestate tamen mutuum per eum factum et in eius utilitatem conuersum soluere et dicitur in utilitate conuersum in nuptiis sororis uel in alimentis eius uel familie expenditur hoc dicit :.

7 **Sacando** Tenetur quis ad mutuum per eum qui est in eius potestate contractum si eo sciente mandante uel presente et consentiente contrahitur uel

UVA.BHSC

postquam pretium eius soluit item tenetur ipse
contrahens si factus sit iniuria pretium soluit ite
si in studiis contrahit tenetur ipse et hinc cum inpo
testate usque ad uiginta quinque (?) pro studio expen ibi
in ambaxatore. hoc dicit.:.,

6 **Camiador** mutuum contractum per pre
positum mee mercantie
uel officio mandato meo tenore ego soluere
non ipse idem si sine mandato si in meam
conuertitur utilitatem alias ipse solus tenetur
hoc dicit.:.,

9 **Si alguna** in termino prefixo est sol
uendum mutuum et post
moram contemnatur quantum ualet in lo
co ubi erat soluendum si non apposita die
nec loco estimatur secundum ualorem temporis
petitionis in iudicio et loci ubi petitur
hoc dicit.:.,

10 **Usura** Si infra biennium debitor in iu
dicio non fuit confessus uel si cre
ditor probat numerationem non potest opponi
exceptio non numerati mutui idem si dicte exceptioni
fuit renuntiatum. hoc dicit.:.,

11 **Dal fuerca** Casus fortuitus
non exhonerat debi
torem mutui et post moram tenetur ad pe
nam si est apposita alias ad interesse ipse et eius
heredes. hoc dicit.:., Titulus ii. de comodato

In titulo isto de comodato queritur
de nouem. Primo quid est como
datum. ii. quare sic uocatur. iii.
quis potest comodare. iiii. an. v.
de quibus rebus. vi. qualiter. vii. cuius
est periculum interitus uel deterioratis. viii.
quando est restituendum. ix. de pena non restitu
entis.:.,

1 **Comodato** Comodatum dicitur
quod aliquis gratuite ad
certum tempus utendum datur et tantum ualet
dicere comodatum quasi ad comodum recipi
entis datum et illi possunt comodare et re
cipere comodatum qui possunt mutuare
et mutuum recipere et consistit comodatum
in aliis rebus non consistentibus in pon
dere numero uel mensura. hoc dicit.:.,

2 **De particion** Tribus modis
contrahitur como
datum aut gratia recipientis tantum aut gratia utri
usque aut gratia dantis tantum primo casu tenetur recipi
ens de omni culpa sed non de casu secundo tenetur
prestare talem diligentiam sicut in suis
rebus alias tenetur de leui culpa. iii. casu tenetur de
dolo et habet lex ista locum in similibus. hoc dicit

3 **Por ocasion** Non tenetur como
datarius de casu
nisi aliter ea utitur quam in usu ad quem re
cepit uel culpa precessit casum uel de
casu se obligauit et intelligitur casus for
tuitus si cum aliis rebus comodatarii
arsit res comodata uel corruit domus
supra eam uel inundatio aque duxit
eam uel predones uel maris tempestas. h. d.

4 **En prestada** Si comodatarius
misit rem cum fami
liari que alias legalem et diligentem no
uit non tenetur de rei periculo alias secus item si
misit eam cum eo cui comodator tradendam
mandauit non tenetur. h. d.:.,

5 **Muriendo** heres comodatarii tenetur
sicut defunctus et si sunt
plures heredes tenetur qui rem comoda
tam tenet restituere et si est perdita tenetur
omnes pro partibus hereditariis et si duobus
comodatur res tenetur quilibet pro parte
nisi in solidum fuit obligatio. hoc dicit.:.,

6 **Diziendo** comodator tenetur
de damno comoda
tario illato si sciuit uas uitiosum uel
equum comodatum furem nec eum celauit
hoc dicit.:.,

7 **Cauallo** comodatarius tenetur ad ex
pensas rei comodate quamdiu
eam tenet sed de expensis in infirmitate
factis tenetur dominus. hoc dicit.:.,

8 **Perdiendo** Si postquam comodata
rius soluit pretium rei per
dite inuenit eam dominus eligit ipse restituere
rem uel pretium quod accepit et si comodatarius
inuenit eam petet comodatarius eam tan
quam suam. hoc dicit.:.,

9 **Para seruicio** Completo usu
uel tempore est como
datum restituendum nec potest retineri pretextu
tu debiti nisi pro impensis in comodato fac
tis post contractum et non restituens tenetur
ad expensas factas in lite et de rei interitu
post litem contestatam. hoc dicit.:., Titulus iii. de de positos. — titulus iii. de depositos.

Titulus iste expeditur per xi. questio
nes. Primo queritur quid est de
positum secundo unde habet tale nomen
iii. quot modis contrahitur. iiii.
que res possunt deponi. v. quis potest deponere
vi. apud quem. vii. quis potest depositum pete
re. viii. quando. ix. cui debet restitui depositum. x.
qualiter debet restitui. xi. que est pena non
restituentis.:.,

1 **Condesijo** Depositum est quo unus
alteri dat res suas custo

dicendas considerando de eo et sumit istis no
mine a depono et contrahitur tribus modis uno
voluntarie alio nomine necessitate incendii ruina
vel naufragii ut sollicitetur alio sequestrum
de rem de qua in judicio contenditur. hoc dicit

2 **En guarda** Omnis res potest depo
ni sed contrahitur depo
situm mobilis nec datur precium pro custo
dia alias esset locatio et tenetur custodiam pre
stare quod non facit depositarius et non trans
fertur dominium nec possessio rei deposite nisi in
rebus consistentibus in pondere numero vel mensura
ad pondus mensuram vel numerum datur. hoc dicit

3 **En tempto** Cuilibet clerico layco
religioso libero vel servo
potest dari res in deposito et cum qui tenet
eam et recipiens tenetur de lata culpa
et dolo de levi non nisi ad hoc se obli
gavit vel se obtulit deposito vel recepit
pro custodia precium et dicitur lata culpa
quando non custoditur res eo modo quo ma
ior pars hominum custodit levis quando non custo
ditur eo modo quo sapiens et diligens
homo custodiret. hoc dicit :.:

4 **Ocasion** non tenetur depositarius de
casu fortuito nisi de hoc
convenit vel est in mora restituendi judi
cio accepto vel si culpa vel dolus precessit
casum vel si gratia recipientis tantum fuit
contractum depositum. hoc dicit :.:

5 **Demandes** depositarius et eius
heres tenentur restituere
rem deponenti vel eius heredi nec potest
retinere pretextu debiti item sequester
non tenetur dominium restituere rem nisi lite fini
ta vel de partium voluntate et res deposita
restituitur cum fructibus hoc dicit :.:

6 **Quatro** non tenetur depositarius resti
tuere rem stulto si timet
quod cum eo ledat nec ei cuius bona pertinent
ad fiscum vel furi deinde cum eo domino
et ne detur ei protestante vel si deposita
rius est dives et deponens fur rei deposi
te et hoc probatur. hoc dicit :.:

7 **En eglia** depositum in ecclesia cum
consensu prelati vel capituli
vel eis scientibus et non contradicentibus
positum tenentur ipsi deponenti restituere sed si
apud unum eorum deponitur ceteris ignoran
tibus ille solus restituet nisi in utilita
tem ecclesie conversum probetur quia tunc
omnes satisfacere tenentur. hoc dicit :.:

8 **Deyendo** negans depositum nomine
miserabili ruine vel nau
fragii tenetur ad duplum sed negans aliud
genus depositum tenetur in simplum et ad ex

pensas fructus et interesse dampni non licet
et efficitur infamis et suspectus ratione jura
menti actor in litem cum judiciali extimatione
hoc dicit :.:

9 **Dineros** Preferuntur anterioribus
creditoribus personalibus
deponens eas ad numerum pondus vel mensu
ram sed non realibus nec competenti infirmis
vel viduis vel navis refectione nota
nec regi si ei quis ex contractu vel delicto debet
nec petenti dotem sed deponens specie omnibus
preferetur si in bonis inveniuntur :.:

10 **Despensas** non potest depositarius
retinere depositum
expensarum pretextu sed restituto deposito a
git pro eis item tenetur deponens de furto siue
depositi si sciuit furem nec depositarium
certioravit sed si nescit dando eum pro noxa
liberatur. hoc dicit :.: Titulus iiij de las dona
ciones :.:

Hic continetur de quinque. primo quid est
donatio. ij° quis potest donare. iij°
et quibus modis. iiij° de quibus rebus
de qualiter donatio infirmatur

1 **Donacion** donatio est beneficium
ex nobilitate cordis
nascens quando ex libera voluntate fit et
quilibet liber maior xxv. annis potest bona
sua vel partem eorum dare cui velit dummodo
sit de prohibitis sed donatio stulti vel pro
digi cui est bonis interdictum per judicium non
valet licet talibus donari possit. h. 8.

2 **Sabido** qui commisit crimen lese ma
iestatis vel per certitudinem est
hereticus judicatus non potest donare sed si com
mittit crimen aliud etiam capitale donat usque
ad sententiam postea vero non. hoc dicit :.:

3 **Fijo** filius familias non potest donare sine privi
legium cum habet in potestate consensu nisi de
castrensi peculio vel quasi de profecti
cio autem donat consanguineis pro dote vel
alia causa justa et necessaria et magistro potest
salarium dare suo item donatio facta per
patrem filio familias non valet et post mortem
patris confertur cum fratribus nisi filius
fiat miles et pater donet ei equum et arma
vel scolari libros. hoc dicit :.:

4 **Fazer** donari potest pure et sub conditione
et in tempus vel arbitrium et tenetur donans
vel eius heres rem donatam donatario
tradere deducto tantum ne egeat donator. h. 8.

5 **So condicion** donatio facta
sub conditione valet si con
ditio impletur alias non et donatio facta
aliter si pater eius liberet cum a potestate
impletur et si non per emancipacionem sed per pro

UVA.BHSC

mortem efficitur sui iuris et qualitercumque
conditio impletur et per modum non expressum
sufficit ex quo disponentis voluntas ad im
pleatur hoc dicit :.,

5 **Por ciertos** Donatio facta sub
modo revocatur si
modus non impletur hoc dicit :.,

Hasta dia Donatio facta usque ad
diem certum sed et post
diem habebit rem sic donatam quod do
luit donantis heres eam et transit ad eius
possessorem et dominium et si nec eam expressit quod
haberet post diem habebunt heredes donatoris

7 **Cancelen** Donatio facta propter de
fectum filiorum habitis post
quod filius revocatur in totum et habens filios
legittimos potest donare dum tamen legitima fili
is salvetur aliter ipsi revocant usque ad
legittimam :.,

8 **Emperador** In donationibus factis
a principe vel a priva
to principi non requiritur insinuatio nec
in dote vel donatione propter nuptias quantacumque
sit summa item potest sine insinuatione donari
in redemptione captivorum vel refectionem ec
clesie vel domus vel hospitalis in aliis
autem donationibus usque ad .d. [vel] .m. aureorum sed dona
cio sine insinuatione et ultra non nisi cum
licentia et scientia iudicis loci ubi fit donatio :.,

9 **Desconosçientes** Propter
ingratitu
dinem donatarii amissam vituperando vel
de crimine capitali vel famoso vel exigere
poterit si probaretur maiorem partem bo
norum vel perveniendo vel magnum damp
num in bonis inferendo vel mortem dona
tori tractando revocat donator donationem
et non alius sed si post donationem factam filio
iniuriose filius inhabil non revocat donationem nisi
filius de eius morte laboret vel pu
nit eam vel laboret ut ipsa maiorem
partem bonorum perdat hoc dicit :.,

10 **Alas vegadas** Infirmatur
donatio causa
mortis si donatarius moritur antequam do
nans vel si penitet donantem vel qua
lescit donans de infirmitate et talis
donatio debet coram .v. testibus fieri et potest
eam facere filius familias de patris voluntate
et donatio facta per vim vel metum mortis
non valet :., Titulo quarto de las vendidas et com
pras.

Hic quaeritur de septem. primo quid
est venditio. ij. quibus potest ven
dere. iij. qualiter fit. iiij. de
quibus rebus. v. ad quae pertinet periculum

deteriorationis rei vendite vel commodum. vj. que
pacta sunt inter contrahentes servanda. vij.
qualiter restituitur venditio :.,

1 **Vendida** Venditio est unus mo
dus pacti quo multum
homines utuntur cum consensu precii certo precio
inter ementem et vendentem inficiente.

2 **Aquellos** Possunt emere et vende
re qui possunt contrahi obli
gari et ideo inter patrem et filium in potesta
te retentum non valet venditio quia una
persona reputantur nisi in castrensi vel quasi
peculio :.,

3 **Fuerça** nemo compellitur emere vel ve
dere et si compellitur non valet
nisi pretium suum dominus servo volenti conservare
libertatem et tunc precium dabitur arbi
trio bonorum virorum vel nisi contra ius domi
nus male tractet ut vapulando vel fa
mem sibi dando. h. d :.,

4 **Tutores** Non potest tutor rem pu
pilli nisi ex causa ne
cessaria et cum iudicis decreto alienare nec
potest rem eius emere sine decreto vel alius
contutoris auctoritate et quibus sic emerit resti
tuitur minor si est lesus usque ad. iiij.
annos post legittimam etatem. hoc dicit

5 **Adelantado** preses non potest emere
per se nec per alium fa
miliarem eius in loco sue iurisdictionis
nisi necessaria pro victu et vestitu suo nec potest
vendere rem suam proximum ante finitum :.,

6 **Compra** Fit venditio per litteras vel
sine et quando fit sine
litteris perficitur cum convenit de precio sed quando
est actum quod fiat per litteras non perficitur do
nec littera perficiatur cum testibus :.,

7 **Señal** Emptor arris datis potest
penitere et perdit eas et si ve
ditori penitet reddit eas duplicatas
sed si arre dentur etiam pro parte precii non
est locus penitentie :.,

8 **Estando** fit venditio etiam inter
absentes per nuntium vel epistolam
et si res non est in patria quamvis contrahentes
sit infirmus :.,

9 **Cierto** convenire debent contrahentes de
precio certo nec valet venditio
si precium conferatur in voluntate alterius con
trahentium sed tertii voluntate potest conferri
et si nimis iniuste arbitrentur reducitur
ad bonum virorum arbitrium et si antequam arbi
tretur moritur non valet venditio :.,

10 **Acordandose** Valet venditio facta
pro nummis qui sunt
in certo loco vel pro tanto precio quod consti
tit venditori si quod sibi constitit aliter non

11 **Comprar.** Possum emere partem certi animalis licet si non separat non teneor ad pretium solvendum nisi in eius periculo emi. Item possum emere iactum retis et licet nichil capiatur solvitur pretium.

12 **Engañosa.** Vendens fraudulenter fructum vinee vel pignorantis cum vera non esset tenetur ad extimationem fructus vel ad interesse quia valet venditio.

13 **Esperança.** Ne quis mortem alicuius captet non valet venditio future successionis certi hominis nisi eo consentiente et usque ad mortem perseverante sed in certi hominis valet.

14 **Vendiendo.** Emens sciens rem destructam tenetur de pretio si ignoranter si venditor ignorabat et totaliter destructa vel maior pars non valet venditio si minor valet sed deducitur de pretio destructionis extimatio si scit venditor non valet si est totaliter destructa et tenetur emptori ad interesse si pars est destructa valet venditio sed tenetur ad interesse et cum aget emptor in litem cum extimatione iudiciali hoc dicit.

15 **Ome libre.** Non potest vendi homo liber vel locus publicus vel res sancta religiosa aut sacra cum universitate tamen potest vendi sicut religiosa vel sancta licet per se non possit.

16 **Marmol.** Non potest vendi affixum edibus ut separetur et si de facto fuit emptori traditum remanet cum eo et venditor restituit pretium duplicatum sed si non dum recepit pretium emptor solvit illud reus duplicatum nec potest quod vendens [illegible] in fraude constitui.

17 **Ponçoña.** Non debet vendi venenum potio letifera vel medicinaliter operatur medicamentum.

18 **La su cosa.** Non possum emere rem meam nisi alius in ea partem habeat vel aliquod ius possum emere.

19 **Agena.** Valet venditio rei aliene et emens sciens eam alienam non agit de evictione nisi hoc convenit si ignoranter agit ad pretium et interesse contra venditorem hoc dicit.

20 **Acordar.** Si venditor et emptor in re discordant non valet venditio idem si discordent in pretio asserente venditore maius et emptore minus sed si venditor asserit minus fuisse pretium valet venditio.

21 **Laton.** Non valet venditio eris pro auro vel hominis pro muliere vel corrupte pro virgine sciente venditore corruptam secus si ignorat et similiter dicendum si in venditione exprimit nomen artis et artificium alterius si sciebat non erit venditus [illegible] si ignorabat erit venditus artifex.

22 **Armas.** Non sunt vendenda arma vel victualia ariditas nec [illegible] nec [illegible] inimicis fidei cum nobiscum habent guerram et contra faciens perdit bona et corpus est ad mercede regis quia est modus proditionis sive mentibus in regione vel litigantibus causa ad terram inimicam venduntur victualia.

23 **Cumplese.** Dampnum et lucrum rei pertinet ad emptorem perfecta venditione et ante traditionem si contingit absque venditoris culpa.

24 **El daño.** In rebus que gustantur ponderantur vel mensurantur periculum ante gustum ponderationem vel mensuram contingens spectat ad venditorem nisi a posito termino ad hoc faciendum fuit emptor in mora vel non apposito termino requisitus non gustus ponderet vel mensuret emptor cum potest et venditor alibi deducere et si interim valuit tenetur emptor sibi potest etiam expensis emptoris adducere vasa ad ponendum res emptas vel si non invenit vasa et sua sunt necessaria pro novis fructibus potest fundere rem ad pondus vel mensuram venditam sed si res venditur ad pondus vel mensuram sine gustu periculum perditionis rei pertinet ad venditorem antequam mensuretur vel appretiatur sed si in valore pretii plus vel minus accrevit pertinebit emptori hoc dicit.

25 **Aviene.** Si ea que solent ad pondus vel mensuram vendi sine pondere vel mensura venduntur ut fructus unius vinee vel totum vinum per [illegible] dampnum et lucrum spectat ad emptorem et ante traditionem.

26 **Condicion.** Rei vendite sub conditione dampnum vel lucrum pendente conditione proveniens spectat ad emptorem nisi deterioratio totam rem absorbeat. Item si contrahentes decedunt ea pendente et postquam conditio existit heredes obligantur ex contractu sicut defuncti si viverent.

27 **Perdança.** Si venditor est in mora rem tradendi et oblato pretio per emptorem detrahendo requiritur periculum est venditoris nisi postea eo purgante moram emptor recipere

UVA.BHSC

venisset.

18 **Pajar** Que consueverunt esse ad similitudinem domus empte accedunt venditioni et tigna et separata que prius in ope domus stabant secus si non steterint licet causa refectionis sint ibi ducta.

Altoli affixa edibus vel bassi sub terra posita sunt emptoris non affixa sunt venditoris.

19 **Sfuente** Pisces inventi in lacu vel fonte rei vendite tempore venditionis vel galline et bestie sunt venditoris. hoc dicit.

20 **Oliuar** accedunt venditioni que sunt causa rei vendite ibi fixe et si non sunt sunt etiam fuerunt eius usui ut pali pro elevandis vitibus h. d.

21 **Quita** Tenetur venditor si ei ante apertionem testium denunciet emptor cum super re vendita defenderet aliter non et re evicta tenetur restituere pretium et interesse et si fuit promissum dupla tenetur ad duplum veri valoris rei evicte non pretii emptori vel eius heredi.

22 **Cola** Si venditor vult emptorem in iudicio defendere evictionis agitur actor conveniat cum eo si non defendit agere contra emptorem salvo iure emptoris contra venditorem

23 **Si alguno** venditor hereditatis tenetur de evictione tocius sed non de evict. aliarum rei singularis et venditor reddituum aliarum singulariter non tenetur nisi tota vel maiore parte evicta

24 **Naue** venditor domus navis vel gregis tenetur eam de evict. partis.

25 **El vendedor** huius rei casibus non tenetur de evict. venditor si ei non fuit ante apertionem testium denunciatum vel compromisit emptor sine scientia et mandato venditoris vel perdidit possessionem rei vel habuit eam pro derelicto vel in postibulo posuit ancillam emptam que de iure efficitur libera vel per contumaciam fuit victus vel cum prescripsisset non opposuit prescriptionem vel in absentia venditoris a sententia non appellavit vel si venditio fuit in alea facta vel res efficitur sacra vel religiosa sciente et non contradicente emptore vel si per iniuriam iudicis scientis contra emptorem fuit iudicatum.

26 **Almoneda** Non tenetur venditor de evict. rei habite a rege per bellum preliatum vel per bellum proditorum

cum potestate vendendi si re tradita rex vel alius eius mandato eam auferat ab emptore.

27 **Postura** In venditionibus pacta que non sunt contra leges vel bonos mores valet et in pacto legis commissorie actio non soluto pretio rescinditur venditio si vult et ipse lucratur arras vel partem pretii soluti nec potest variare si elegit rescissionem vel contra et emptor restituit rem et interesse deteriorati sed non fructus nisi ei restituantur arre.

28 **Pleyto** Facta venditione ante traditionem periculum spectat ad emptorem nisi aliud conveniat et affirmans venditorem usque ad certum tempus non deteriorandum vel cum fieret deteriorandum tales tenetur emptori deteriorati.

29 **Plazo** venditione sub pacto adiectio in diem celebrata emptor est per venditorem certificandus de meliore conditione allata et profertur aferenti re conditione allata et prefertur aferenti si tantundem det aliter restituit rem cum fructibus nisi afferret meliorem conditionem sed fictus vel alius consilio venditoris vel fictus afferret.

30 **Enpenando** Pactum legis commissorie in pignoribus non valet nisi conveniat quod pro pignore detur iustum pretium arbitrio boni viri

31 **Por aerto** Pactum de re quod cuique pretium reddat restituenda est servandum vel pena apposita committitur et ea commissa remanet res penes emptorem nisi fuit apposita ratione venientis pacto quia tunc restituetur res vel si eam non habet emptor solvit interesse.

32 **Castiello** Non restituetur res venditori quamvis apponatur pactum de restituenda si emptor eam alii vendidit vel alienaret ubi tamen committitur pena et si non fuit apposita committitur interesse.

33 **En su testamento** Prohibeo alienationis facta per testatorem valet si expressit causam quare alias non.

34 **Dando** Servus venditus ut ad certum tempus manumittatur efficitur liber si illo tempore non fuit manumissus et si dictum fuit quando voluerit emptor manumittat erit liber emptore mortuo. si dicitur quando poterit si prius est servus in duos menses. si absens in iiii. or. menses [?] manumitti alias erit liber.

UVA.BHSC

35 **Natural.** Si filius vendit[ur] necessitate fiat liber semper erit filius nisi domino terre revelet tractatum proditionis vel vindicet necem domini sui occidendo vel propter accusare ad mortem condempnare procurando vel si grave conditio fuit appositum fuit emptus suis nummis vel consanguineorum.

36 **Pleyto.** Pacti appositum ne filius venditus intret in certo loco alias venditor habeat eum vel committatur ad penam si non servatur committitur pena nisi contra voluntatem emptoris filius fecerit contra pactum.

37 **Comprando.** Dominus ratam habens emptionem negotiorum gestorum cum pretio sit solutum et pertinet ex pretio in commodum rei et pro fructibus factis et recipiat rem cum fructibus et pertinentiis et possumus emere et vendere per nuntium vel procuratorem ad hoc constitutum et obligamur ex venditione facta sicut si nos contraheremus.

38 **De dineros.** Si emo rem nomine meo ex pecunia aliena efficitur res mea nisi sit pecunia militis vel regis fisco constituti vel si tutor vel curator emit de pecunia minoris vel prelatus de pecunia ecclesie vel maritus de pecunia dotis quia tunc est eius cuius pecunia fuerit si eligit eam potius quam pecuniam.

39 **Una cosa.** Vendens rem suam diversis temporibus duobus propter fraudem tenetur non habenti eam pretium cum dampnis restituere et habebit rem qui prius solvit pretium et habuit per traditionem possessionem sed si res erat aliena non vendentis preferetur cui tradita prius fuit etiam non soluto pretio salvo iure veri domini.

Alguna. Si postquam vendidi et tradidi rem alienam habui dominium eius a vero domino et vendidi eam alii preferetur primus emptor sed si non habui dominium et verus dominus alii vendidit postquam preferetur secundus nisi vendere potuerim quia erat pignus ex pacto vel tamquam procuratore.

40 **Los juezes.** Valet venditio in execucione sine per judicem facta vel per collectorem pro redditibus regis si sit tractatio publica et venditur post .x. dies alias non hoc dicit.

41 **Vendiendo.** Alienatio facta per regem de re aliena tamquam sua transfert dominium in accipientem et res petenti actionem usque ad quadriennium debet satisfacere alias non et potest rex vendere rem eadem ratione prius qua habet et debet satisfacere ei qui habebat partem.

42 **Si un ome.** Domino ratificante venditionem per alium factam eius nomine transfertur dominium in emptorem accipientem sed non ratificante si emptor habet malam fidem non prescribit si bonam prescribit et vendens tenetur pretium domino restituere et si nomine domini non vendidit idem si moriatur penes emptorem vel perdatur quia ratificando habebit pretium licet suo nomine non venditur.

43 **Dos omes.** Res que per non potest vendi intentato judicio cum dividendo nisi de sociorum omnium voluntate alias potest cuilibet vendi sed pro equali parte cio preferetur socius si eam vult.

44 **Por miedo.** Rescinditur venditio facta per metum vel vim hoc probato et eius accessoria et si juramento fuit firmata item rescinditur si fuit deceptio ultra dimidiam justi pretii nisi ad sextam pretii reducatur vel nisi sit res perdita vel deteriorata vel per maiorem partem alienata vel juramento firmata quod pro deceptione vel dimidiam non rescindet contractum.

45 **Heredat.** Si non videntem nec cognoscentem suam rem vel partem eius nec volentem vendere dolo inducitur ad vendendum non valet venditio secus si volebat vendere quia tunc valet sed tenetur decipiens ad dampnum.

46 **Avieniense.** Si pacti in venditione appositum non servatur sine quo non fuisset venditio celebrata rescindatur contractus secus si etiam sine eo celebraretur quia tunc non rescinditur sed agitur ad interesse.

47 **Encubierta.** Si vendit rem debitor vel tributarius regis fraudulenter ut regem suo iure fraudaret venditio rescinditur et si emptor participavit in fraude solvit regi alius pretium rei.

48 **Establesciendo.** Si dominus pater totum omnium bonorum suorum heredem instituit vendere rei dominium per filium hereditarium jacente hereditate factam in qua idem pater ignorans se heredem et domini mortem subscripsit rescindet ut prius fecerit ante traditionem sed si filius solebat in vita domini sic vendere quibus rescindit tamen heres de periculo emptoris.

49 **Repentense.** Venditio perfecta sine partium voluntate etiam ex rescripto principis non rescinditur et si est tradita venditor non rescindet et si dat pretium duplum.

UVA.BHSC

90 **Desatar.** Non potest rescindi venditio licet dicat venditor propter nimietatem vendidisse nisi sit deceptio ultra dimidiam iusti pretii vel dolus dederit causam contractui .·.

91 **Casa o torre.** Rescinditur venditio si venditor celavit servitutem tributi vel malam herbam nascentem in re vendita et si fuit sciens restituit pretium et interesse si non fuit sciens pretium solum .·.

92 **Bestia o maldat.** Rescinditur venditio si celatur latrocinium servi vel vitium latens scienter et restituitur pretium et interesse si vero ignoranter non rescinditur si restituitur quanto minus pro vitio valet.

93 **Cavallo.** Rescinditur venditio infra sex menses a die traditionis pretextu vitii occulti per venditorem scienter celati et non ultra. Sed tamen agitur ad extimationem quanto minus valet infra annum a die traditionis et non ultra .·.

94 **Manifesta.** Non potest rescindi venditio si venditor aperte certificavit emptorem de vitio rei occulto sed si non fecit vel fraudulenter vitia sua cum aliis que non erant in re dixit rescinditur infra sex menses .·.

95 **Si el comprador.** Rescissa venditione ex iusta causa restituitur res venditori licet emptor alii eam pignori dederit vel rationem dedit et creditor agit contra pignorantem item si debitor postquam promisit non alienare pignus aliquo creditori satisfaciet vendat eam non valet sed rescinditur venditio .·.

Titulo XIIII. De los cambios e de los otros contrabtos

Hic primo queritur de septem primo quid est permutatio. Secundo qualiter fit. Tertio quis potest eam facere. Quarto de quibus rebus. Quinto de eius effectu. Sexto qualiter rescinditur. Septimo de contractibus innominatis tractabitur .·.

1 **Cambio.** Permutatio est unius rei pro alia gestio ad dando et fit de partium consensu cum voluntate complendi sive precedat interrogatio sive non vel de facto unam rem pro alia dando hoc dicit .·.

2 **Cambios.** Qui possunt emere et vendere possunt permutare et qui non possunt unum non possunt aliud item res que possunt vendi possunt permutari et que non possunt vendi non possunt permutari fallit in spiritualibus ut beneficium pro beneficio vel decania pro decania quia possunt permutari cum consensu prelati sed non possunt vendi .·.

3 **Tal fuerça.** Permutationem faciens ad stipulatum compellitur rem tradere secus si nudo pacto et si ab uno sit res tradita compellitur alius implere permutationem si vult qui complevit ad recipit rem suam quia tradiderit cum interesse iurato in litem cum iudicis extimatione .·.

4 **Cambiando.** Rescinditur permutatio pretextu vitii infra tempus quo et venditio sicut rescinditur in casibus in quibus venditio et tenetur permutantes unus alii de evictione .·.

5 **Contractus.** Contractus innominatus est pactum vel conventio facta non habens certum nomen et fiunt quattuor modis uno modo do ut des et est permutatio alio modo do rem non consistentem in pecunia numerata ut quod facias et sic recipiens tenetur facere ad restituit rem si hoc eligit qui dedit vel solvit interesse iuratum dantis cum iudicis extimatione. Tertio modo facio ut des et tunc completo facto tenetur alius dare cum interesse post moram per iuramentum cum iudicis extimatione. Quarto modo facio ut facias et tunc si unus fecit tenetur alius facere ad solvit interesse cum iuramento ut dictum est .·. Titulo XV. De los mercaderes e de sus ambadores e de los cambiadores e portadgos que pagan por las mercadurias .·.

Hic queritur de quattuor primo quid dicitur mercator. Secundo quid debet facere mercator et custodire. Tertio qualiter custodiuntur nundine et dies mercandi. Quarto de vectigalibus et iuribus solvendis per mercatores.

1 **Propriamente.** Mercatores sunt ementes res cum intentione vendendi eas et lucrari et non debent miscere aliquas res cum melioribus falsificando eos ut deteriores vendere unam rem sub nomine rei alterius et vendant cum iustis ponderibus et mensuris illius regni et portent merces per vias consuetas et solvant vectigalia ubi debent solvere .·.

2 **Cotas.** Non valet monopolium factum per mercatores vel alios offi-

(Left margin:) ... minos ... mercados

(Right margin:) Titulo XV. De los mercadores e ... e mercados ... nos e portadgos ... pagan por las ... caduras .·.

UVA.BHSC

nales de re no vendenda nisi pro certo precio vel de non obtinendo officium nisi sint certi homines socii vel de non dotando officium nisi certis etiam si iuramento firmet quia est contra publicam utilitatem nisi cum consensu et licentia regis et contra facientes perpetuo exulabunt et regi applicentur eorum bona et iudices maiores ville sicut consentientes vel non infirmantes vel regi non denunciantes monopolium scientes debent solvere regi quinquaginta libras auri hoc dicit.

3 **Ferias** Consuetudo et privilegium regis concedit nundinas et nullus alius nec potest petere in nundinis maius tributum quam concessit princeps nec dominus loci vel quivis alius durantibus nundinis petere debitum mercatoribus nisi tributa nundinarum vel debita que in illis vel antioribus nundinis contraxerunt vel in nundinis solvere promiserunt et per ... .x. annorum prescribitur privilegium nundinarum

4 **Las tijas** venientibus ad regnum sive ad nundinas sive alia de causa mercatoribus si auferantur violenter bona probata violentia licet de rebus non probetur iuratur in litem considerata per iudicem persona mercatoris et rebus quas consuevit portare et taxata quantitate rerum super quibus iuratur quantum iuraverit cum dampnis et interesse solvatur de bonis predonis eo vel omnino corporaliter puniendo predonibus et non inuento predone nec eius bonis sufficientibus consilium vel dominus sub cuius dominatione committitur preda solvet mercatori ablata.

5 **Guiada** Quicumque etiam clericus vel miles solvit regi de rebus que portat ad regnum ad vendendum vel extra regnum portat dum tamen nisi aliter de speciali privilegio excusetur non tamen solvit de rebus quas in vestitum calciatum vel victum suo et familie portat nisi ideo vendat nec de hiis que ad cultivum suarum possessionum portat nec de rebus pro rege portatis nec scolaris de libris nec legatus ad regem missus de hiis quam vere unde non debitis portat causa sui si iuret pro se et non pro vendendo portare et mercator non denuncians collectori res cum solvit vectigal perdit quas celavit nisi sit miles cui non auferetur celatum sed cogitur solvere vectigal. Item ex hiis

a regno quis debitum perdit illud nisi a rege habeat licentiam hoc dicit.

6 **Descaminados** Diversas causas vectigal celandi perdit merces de quibus non solvit nisi sit minor .xxv. annorum dum tamen contra eum non probetur quod scienter vel maliciose celavit vel nisi sit minor .xiiij. annorum vel res que celantur erant suis et antequam peterentur fuit manifestus per celantem vel res ante moriatur vel perdatur vel per quinquennium spatium collector negligenter petere omisit.

7 **De las rentas** de vectigalibus et exactionibus noviter impositis habet rex suas partes et locis ubi solvuntur etiam si antiquitus imposita sint regis si conpleant integre habere et debent publice licitando arrendari et plus offerenti concedi et tenebit per tres annos dum tamen licitator infra quod tempus auferretur ei alio plus offerente ultimo etiam pretium.

8 **Aboreten** non dz (?) per quinque corporis vel aperiri arca mercatoris ex suspicione occultate mercis sed iuret non fraudasse et si alio modo invenitur defraudasse punietur sicut prius. Item collector plus debito accipiens solvit duplum .ij. anno post annum vel antiqua petatur restituens liberatur a pena dupli et in simpli tenetur.

9 **Nueva miente** Civitas vel alius quam rex vel cui rex concessit non potest nova imponere vectigalia et contra faciens vel agit et restituit quod cepit dupliciter. Item collector plus debito nomine vectigalis exigens restituit per modum legis predicentis et relegatur. Tit. viij de los logros e assentamientos.

Titulo c arres

Hic queritur de decem primo quid est locatio. ij. quis arrendamentum. iij. quis potest hoc facere. iiij. qualiter dz fieri. v. de quibus rebus. vj. quanto tempore durat. vij. quando dz solvi. viij. ad quem pertinet lucrum et dampnum rei vel fructus eius. ix. qualiter tempore locationis vel arrendamenti completo dz res domino restitui. x. de emphiteosi xxviij. usque ad finem.

1 **Aloguero** locatio est quando quis locat opas per se fiendas vel concedit suam rem utendi potestatem pro certo precio in pecunia numerata quia si in pecunia non esset precium est contractus innominatus et in lingua yspanica dicitur arrendamentum et est alius contractus dictus afretamentum sive naulizare ad locationem pertinens navigii

UVA.BHSC

2 **Arrendar** locare et arrendare pot quis et vendere et emere nisi sit miles pdia rustica ne simon rems impediatur et pot fieri sicut emptio contractus contrahendo ad certum tempus vel ad vitam sed et ante tempus mortuo locatore vel conductore heredes tenentur locationem stare et pacta super hoc conventa servantur nisi sicut contra leges vel bonos mores.:·)

3 **Obras** Quilibet res in dominio hominum existens pot locari vel arrendari vel usufructus alicuius rei pro certo precio annuatim si mortuo conductore expirat locatio usufructus cum desinat natura morte usufructuarii finiatur et restituet precium heredi vel remittitur habere fructus anni desfunctionis conductoris.:·)

4 **Pagar** Solvitur precium locacionis vel arrendacionis tempore inter ipsos contrahentes apposito aut secundum consuetudinem loci contractus et si nec fuit appositum nec est de hoc consuetudo solvitur in fine anni.:·)

5 **Aquillada** pot dominus expellere conductorem non solvente precium locationis tempore debito item res conductoris in domo invente sunt atque quetionem pro precio et eamplio in ea dato pignori obligantur idem de invectis in predio rustico domino sciente et pot dominus ea retinere pro pignore.:·)

6 **Alogando** non pot conductor ante tempus expelli nisi domus domino necessaria sit vel minatur ruyna nec habet aliam ubi habitet vel in civitatem sua habet inimicicias vel aliam civitatem ubi non habitandi vel facit filium militem vel in matrimonio collocaverit eum vel propter refectionem domus locavit necessariam post contractum in inventum et in istis casibus restituet precium pro rata temporis vel si deteriorat ea conductor vel aggregat ibi malas feras vel homines ex quibus malum sequitur dianie vel si ad quadriennium vel quinquennium annuatim precio et per biennium in solidum cessaverit.:·)

7 **Camios** Valet et tali tempore conductor facit et colat predia ut ipsa vel arbores non deteriorent et si huius precepti vel pro eius inimicos dampnum ibi fiat tenetur ad illud arbitrio iudicis et hominum hoc scientium.:·)

8 **Acuestas** non tenetur conductor onera portans de fractione vel perdicione si non fuit in culpa item non tenetur de minima perdicione vel deterioratione conductor nisi de casu fortuito se obliget vel mora vel culpa precessit tamen

9 **Los juzgadores** iudices curie vel officiales Regis et magistri doctores sciam liberalem habentes annuatim salarium habent eorum heredes si advocatus clientulo vel officiis mechanicis sine exceptionem laboris habet vel si vult totum salarium eius heredes faciunt per aliud incepta compleri.:·)

10 **Enfinen** aurifex margaritam frangens tenetur de casu fortuito si se ad hoc obligavit vel culpa vel de imperitia nisi se peritum et sine culpa probet idem de aliis officiis et medicis cirurgie hominum et bestiarum errantibus culpa vel imperitia et extimatur dampnum arbitrio in talibus expertorum.:·)

11 **Reaben** Si ex immoderata disciplina moritur vel leditur discipulus si est liber tenetur magister ad arbitrium iudicis et bonorum hominum si servus de morte tenetur ad extimationem et dampna si lesus ad dampna et extimationem deterioratis.:·)

12 **Seda o cendales** lator sutor vel tinctor pannorum tenetur ad arbitrium bonorum virorum de perditionis vel deterioratis extimactione sua culpa vel murium rosura.:·)

13 **Afirmada** domus navis sine voluntate magistri gubernans tenetur de extimatione rerum perditarum navis imperitia periclitante idem si absque mandato locatoris sua et voluntate de navi locata in aliam que naufragavit merces transportet.:·)

14 **Toneles** locator vasorum fractorum vel male stipidorum et ignorans tenetur de perditione vel deterioratione liquorum si conductor ignoravit semper in locatore pastue qui non tenetur propter herba mortiferam nisi sciat non tamen habet precium locationis.:·)

15 **Pastores** Pastores habentes salarium eligant aquas et pastua refrigeria etiam pro estate et yeme gregi alias tenetur de culpa per dominum probata vel si non probet contra dominum tenetur si probent vel iurent non fuisse in culpa.:·)

16 **Destino** faciens opus certo precio sua culpa vel falsitate antequam perficiatur corruit tenetur ad precium et interesse sed si postquam est perfectum dominus magistro sed et dicunt opus falsificatum erratum ne tenetur reficere vel precium restituere et interesse sed si dicunt non eius culpa sed alia culpa aut alia ca

corruptum non tenetur :.:)

17 **Pleytean.** Tenetur dominus soluere precium magistro qui opus promisit ad domini contentationem facere licet dicat se non contentari si bonorum virorum arbitratu opus fore bonum. Idem si promisit quod donec contentetur periculo magistri pereat si opere consumato moretur. Dominus antequam contentetur dicere vel dicat quod non contentatur quia si cadit non vicio operis vel culpa magistri vel postquam dominus dixit se contentari non tenetur magister :.:)

18 **Complido.** Finito tempore locationis non restitutis rebus usque ad sumam tenetur de duplo et de dampnis ra

19 **Cauiendo.** Emptor rei locate potest expellere conductorem ante tempus nisi aliud conuenit inter eum et venditorem vel nisi fuit locatio ad vitam conducentis vel pro se et heredibus et quo sic expellitur restituit venditor salarium pro rata temporis :.:)

20 **Heredat.** Conductor finito tempore locationis predii rustici per .iii. dies vel plures tenens rem videtur eo anno reconduxisse tanto precio sicut in preterito. Secus si est urbanum secus quia non soluit nisi pro rata temporis quo plus stetit vel anni preteriti et est ratio diuersitatis quia rusticus posset tali tempore dimittere quod illo anno non laboretur. In urbanis quandocumque potest locare vel fructum habere :.:)

21 **Vienen.** Si conductor impeditur uti re locata vel arrendata per dominum vel alium quem dominus potest prohibere tenetur ei dominus ad dampnum et lucrum quod inde erat habiturus si prohibitus non fuisset. Idem si ex iusta causa prohiberi non potest impediens quam sciebat locator tempore locationis. Secus si ignorabat tenetur dumtaxat ad receptam et tenetur iuste impediens conductori ad meliorationes extimatas et hec loquitur lex ista nisi conductor tempore contractus sciuit posse impediri iuste quia tunc denegatur ei contra locatorem actio :.:)

22 **Destruyendole.** Si fructus omni occasione non multum consueta destruatur sicut inundacione pluuia nimia grandine igne sole vento vento nimis calido exercitu inimicorum aut aliorum assonata ambus locustis aut vermibus non tenetur arrendator ad redditus. Secus si pars fructuum remansit eligit arrendator redditus soluere aut deductis expensis fructus domino restituere. Secus si culpa arrendatoris vel vicia terre vel partis fructus consumpserint periculo arrendatoris :.:)

23 **Perdiendole.** Tenetur arrendator de casu fortuito si ad eum se obliget vel cum ad duos vel plures annos arrendasset potuit deductis impensis et redditibus cum ubertate presentis vel sequentis anni sterilitas compensari. Item si res sine maiori arrendatoris aut arrendatoris industria et cultura superuenit eius quod dare solebat debet duplicatur dominus melioris illius anni quia ad quem periculum spectat et commodum spectare debet :.:)

24 **Mejoran.** Tenetur dominus arrendatori expensas soluere meliorationis operis noui plantationis nisi aliter conueniat quia sicut soluit deteriorationem iustum est quod habeat de melioratione remuneracionem :.:)

25 **Logando.** Non tenetur locator de re posita in apotheca locata nisi in se custodiam recepit vel eius culpa vel dolo perdatur. Secus de casu fortuito non tenetur.

26 **Cavalleros.** Recepti in caupona vel naui sicut domino vel eius locum tenente recuperat ab eis ubi perdita dominum negligentia culpa vel dolo. Secus de casu non tenetur dominus vel si antequam eos reciperet dixit quod custodiant res suas quia si perdantur non vult teneri. Eis debet dominus ad partem vel arcam cum claue ut ipsimet custodirent eas :.:)

27 **Bien assi.** Aliter tractantes pecora quos quod conuenit suos in bonorum custodia et recondiciant ex ordinem puniuntur iudicis arbitrio.

28 **Contractus.** Emphiteosis est datio rei immobilis ad annuum censum in scriptis celebrata cum volutate partium aliter non valet et fit ad vitam recipientis vel etiam heredum et est similis locatio ideo in eius titulo de ea tractatur et seruatur in ea pacta conuenta et re casu perdita tota totaliter est emphiteota a censu liberatus. Secus si remanet octaua pars tenetur ad totum censum et emphiteota carens per biennium vel laycus per triennium non soluente censum etiam si dominus non petat sua auctoritate potest ei dominus rem emphiteoticam auferre nisi h. x. dies postea sine lite ultra soluat :.:)

29 **Enagenar.** Potest emphiteota domino prius requisito eique nunciato quantum sibi offertur pro re emphiteotica alienare sed dominus .ii. duos mensibus

UVA.BHSC

si uult habebit pro illo precio possessor aut
non habet dominus illam perrogatiuam et tunc
dominus nouo emptori faciet nouam cartam
et habebit pro laudimio partem precii quinqua
gesima uel ex testimonio exceptionis si
aliomodo quam per uendicionem fuit alienata
et potest emphiteota eam sine domino suo pig
nori obligare sed si eam alienet uel pig
noret homini a quo ita leuiter dominus censu
non possit habere sicut ordini uel homini poten
ti perdet ius quod habebit in ea.

Tit.° ix.° de los nauios et del pro dellos

Hic queritur de tribus primo quid
magister nauis et naute tenentur
facere mercatoribus de eis
confidentibus secundo in quos
recipit dampnum ex iactu propter maris tem
pestatem proueniens. iii.° de nauigatione
et precio nauis.

1 Naocheros naute magistri et proreti
sunt maiores quorum
ductu mandato naues et gubernantur
et ad eos pertinet instruere nautas de omnibus
necessarijs ad opus nauigandi et debent scire
habere peritos uiarum et regiminis gubernacu
li ut saluari possint et ad optatum portu(m)
nauigantes et res perduci debent etiam
habere scribam qui in missa cuiuslibet fide
liter conscribat cuius scripture stabitur si
cut publica notarij insuper pro se et suis
habeant prouisionem de uictualibus dicantur
alijs expensis uel prouisionem congruentem
pro se parent.

2 Conuenencias pacta inter dominum
et magistrum nauis
et mercatores conuentam seruentur et si quis in
mari ex portu eunte commiserit capiatur et iudici
loci ubi nauis exhonoratur tradatur puniendus
sed dominus nauis punire idem punire corporaliter
uel pecunialiter eum non habet nisi sit familiaris
marinarius uel seruitor quem potest pro excessu pu
nire uel flagellare membri debilitate uel mor
te cessante.

3 Peligros Iactu causa nauis ale
uiandi ut ab imminenti
procella liberentur facto debent extimari
res que euaserunt etiam si preciosissime sint
sicut etiam et nauis ipsa et pro quantitate ua
loris ubi habet tunc contribuere respectu qua
titatis cuiuslibet et satisfacere illis quorum res
perdite sunt in iactu sed si ibi homines pro suis
personis nichil soluunt quia non possunt extimari.

4 Leuantandose Si soluitur ar
bor frangeretur uel an
tenna deliquit perditur tempestatis metu
soluuntur pro rata ut alie res de quibus s. d.
prox. dictum est sed si non sciente sed uicio si
demorum uel alio casu perditur non tenentur
alij contribuere.

5 Mouiendo Si nauis frangitur
impulsu tempestatis
uel omnia saxorum non tenentur illi qui res suas
saluauerunt nisi et ipsi tempestatis timore ro
gauerint ut ad terram dirigatur omnes perdito
quia tunc tenentur respectu rerum que euaserunt
quilibet et si nichil euasit non tenetur.

6 Tempesta Quilibet tenetur re
stituere que euaserunt
solui perditum per iactum in cuius solue etiam
computatur quod post iactum ex nauis fractio
ne in mari submersum recuperatur sed ius
ex quo quia pro rebus iactatis et recuperatis non
satisfit perdentibus res suas sine iactu.

7 Auido Res que naufragio perduntur
per iactum uel alias quocumque perue
nerit tenetur restituere perdenti uel eius heredi
priuilegio uel consuetudine contrariis non obstantibus.
nisi sint primitorum quia tunc occupantis fiunt

8 Acollando Idem est de his que
causa nauis aleui
andi et tristitus habilioris perferri uel an
gustum in stapha transferunt porcium quod de his
que metu tempestatis iaciuntur sed rebus que
in naui remanserunt ex fractione uel cau
perditis non tenentur illi pro rebus que in stapha
euaserunt contribuere quia non fuerunt per
dite pro utilitate communi.

9 El pesar Tenetur nauis domi
tor de rebus perditis causa
insipiencie gubernatoris dirigentis uel si transe
unt per loca periculosa uel aliter periculose et
scientes mercatores non auisarunt uel si tem
pore yemis quo sunt noctes et uenti in
in anno uidelicet nouembris usque ad .x. di
em marcij contra mercatorum uel aliorum ibi
res ducendo nauigauit uoluntatem.

10 Engano Gubernator frau
dulenter faciens perire
nauem ut habere possit occasionem furandi ul
timo supplicio punitur et de bonis eius sa
tisfit de dampnis perditoribus quod in litem
iurauerint taxatione prehabita iudicis arbitrio.

11 Pescadores Facientes de nocte
fraudulenter ignem
iuxta mare ut credentes ibi portum illuc
uadant et periclitentur si quid ex tali in
ceperit naufragio soluat quadruplum infra
annum sed postea simplum et alia perdita que
ad eum non peruenerit integre dependat cor
poraliterque castigabitur iudicis arbitrio.

UVA.BHSC

12 **Cursarios** Quod pirate in redemptionem navigii prepararum et rerum datur repetitur sicut in factum insuper liber homo etiam si nichil ibi habuit solvit pro sua persona quod iniustum erit quod eum sit ab inimicis secus si non totum navigium set partem et res occupaverunt secundum partem imputatur partibus pro aliis :-)

13 **Roban** Quod pirate a mercatoribus ad christianorum terram euntibus auferunt et merces ad comunem christianorum utilitatem portantibus si antequam ad locum destinatum salvationis pervenerint alii pirate auferunt restituuntur dominis nisi ad terram inimicorum cum quibus rex non habet treugam merces sine regis mandato portaret quia tunc fiunt occupantium nisi per christianos que tunc fient liberi secus si non ut mercator secundum causa ... tempore guerre naviget quibus et capti res a capientibus ablate non restituentur ... secus si guerram faciens capiatur :-)

14 **En los puertos** Judices in locis portuum ... cognoscant de plano sine libello de causis quas invicem habent navigantes causa ... potuerint ut non perdant res vel ... abreviando et certificent se per eos qui ... fuerunt et per scriptam scriptorum navium creditur ut ... :-) Tit. de las companias

6 Hic agitur de societate primo quid est societas. secundo ad quid prodest. tertio qualiter contrahitur. quarto quis potest facere. quinto de quibus rebus. sexto quotuplex est. septimo que pacta sint in ea valida vel infirma. octavo quibus casibus finitur. nono qualiter inter socios lucrum vel dampnum dividitur :-)

1 **Companjan** Societas est duorum vel plurium adunatio ad lucrandi intentione ad invicem se firmant et fit cum consensu contrahentium ad certum tempus vel eorum vitam nec tamen ad heredes licet exprimatur nisi a rege vel comuni accenderit et non potest eam facere servus vel inpubes nisi ad lucrum minor xxv. annis potest sed restituitur si est lesus :-)

2 **Estar** Contrahitur societas super licitis rebus vel actibus secus super illicitis de iure vel contra bonos mores ut super homicidio rapina furto vel usuris non valet nec huius pretextu alter alteri tenebitur :-)

3 **Puede se** Contrahi potest societas omnium bonorum presentium et futurorum vel super certis rebus et pacta licita super hoc apposita custodientur et si super lucro vel dampno non conveniat debet equaliter dividi et si super lucro tantum vel dampno tantum conveniat idem servabitur in omisso quod in expresso :-)

4 **Los menestros** Si conveniat ut alter ex sociis majus lucrum vel minus dampnum habeat ut quia peritior in illa arte est vel majori periculo vel labori se exponit valet secundum quod unus totum lucrum sit habiturus dampnum vero alterius non valet quia est societas leonina :-)

5 **Enganosa** Non valet societas dolo contracta nec pactum ne socius de dolo teneatur et si conveniat ut habeat partem ex lucro quantam contrahens dicat tantam debet unus quantitatem alii adiudicare nisi ex causa iusta deponitur. in. l. presenti aliter reducitur ad arbitrium boni viri :-)

6 **Sotal** Si contrahitur societas omnium bonorum et futurorum lucrorum omnia lucra qualitercumque et si sit castrense peculium vel quasi conveniunt et quilibet sociorum utetur ipsis bonis et aget pro eis in iudicio sicut pro suis secus non potest huius pretextu alterius socii debitum petere vel eius iurisdictionem quam habet in aliquo castro vel terra sine speciali socii mandato exercere :-)

7 **Simple** Simpliciter et sine rerum expressione societate contracta lucra dividuntur equaliter si de unius negotiatione tantum alterius negotii lucra et dampna non sunt comunia et sicut dividuntur lucra ita et dampna et dampnum proveniens consocii culpa vel dolo ei soli imputatur nisi talem adibuit diligentiam sicut in rebus propriis et hoc probet

8 **De hurto** Quod ex furto vel alio malo modo acquiritur non contrahitur sociis et si ignorantes partem talis lucri receperint condempnato acquisitore ad restitutionem tantum ei consocii partes sibi receptas restituere si autem scienter receperint totum de quo debeatur etiam si unus plus alter minus de illicito lucro recepit nec huius pretextu qui plus accepit tantum ab ...

9 **Firmando** Ne detur occasio in alterius morte captandi non potest super futura certe persone successione societas firmari nisi persona de cuius agitur successione presentiente et consenti

UVA.BHSC

ente usque ad mortem sed potest simpliciter super futuris successionibus contrahi.

10 **Desatallese** Soluitur societas morte socii naturali uel ciuili ut per confiscationem uel in insulam quia ex hoc perditur bona et superuiuentes non remanet socii nisi specialiter aliud conuenire. Item cessione bonorum per consortium facta quia bona applicantur creditoribus. Item per mutuam uel per dictionem rei super qua fuit contracta uel si est facta sacra.

11 **Buena** Soluitur consortium renunciatione societatis si tamen ante tempus uel negotium super quo fuit contracta de sistat tamen ad interesse consorcio nisi fuit conuentio quod etiam sic posset desistere.

12 **Puesta** fraudulenter societati renuntians propter aliquod lucrum quod sperat habere uel hereditatem delatam ut sociis non communicaret tenetur etiam ad hoc non obstante communicare et si quid perdidit post renunciationem ei soli imputatur et quod socii post lucrantur ei non communicabunt propter dolum quod commisit.

13 **De partida** Soluta societate lucrum et dampnum diuiditur ut conueniat sed dampna propter dolum commissa dolosis tamen imputantur nec compensabunt ea ceteris pretextu maiorum lucrorum per dolosos obuenientium dolo si vero bene compensabunt dolosis.

14 **De partir** Ante tempus potest societati sine pena renuntiari si consortius in officium uel legationem regis uel communis utilitatis assumatur uel si propter rixam uel penuriam consortis uel si pacta consortius non seruat uel uti re non possunt ut conuenerunt uti.

15 **Muchos** Socius tenens societatis bona bene dans partem suam sine aliorum scientia si deueniat ad paupertatem quod aliis partes suas soluere non possit tamen qui receperat partem aliis eam consocii tenetur nisi postquam solutam fuerit negligenter partes suas non petierunt et de debito per sententiam uel confessionem societatis ratione consorcio conuictus non soluit nisi fideiussorem quod facere potest de ducto ne egeat prestita cautione si cum ad pinguiorem uenit fortunam soluturum sed si artificium habet unde potest uiuere in totum cogitur.

16 **Despensas** Expense in utilitatem societatis uel in socii infirmitate durante societate fuerit facte deducuntur de communi et debitum prius ratione societatis contractum sed pro

conditionali uel in diem prestatur a consortio de parte soluenda uel die adueniente et in totum diuiditur inter socios integre bona.

1 **Doma** Non presumitur socius de communi quod sine aliorum scientia capiens furatur et ideo non tamen furti nisi ex coniecturis aliud apparet et pro debito societatis tamen consortius uel eius heres consortio uel eius heredi. Titulus xi de las promissiones e posturas.

n° p° de las promissiones e posturas

Hic continetur de octo. Primo quid est promissio. ii° ad quid prodest. iii° qualiter fit. iiii° inter quas personas. v° quotuplex est. vi° de quibus rebus potest fieri. vii° que conuentiones in eis sint ualide uel inualide. viii° tantum que est pena non seruantis conuentiones licitas in promissione appositas.

1 **Promission** Promissio est consensus inter contrahentes cum intentione obligandi se unius alteri super certa re facienda ei uel danda uerbis expressus et prodest si licent sit quia tamen quis quod promisit implere et fit inter presentes interrogatione precedente et responsione subsequente promissionis et responsione per equipollentia uerba nec refert in uel per equipollentia uerba nec refert uno ydiomate uel diuersis loquuntur dummodo se intelligant contrahentes uel eis interpres declaret eis interpres.

2 **Pregunta** Inter interrogationem et responsionem non debent alia uerba interponi sed statim debet ad interrogata responderi si responderetur per hec uerba tamen non est stipulatio sed si dicat bene esset uel bene fiet uel non loquatur sed annuat nutu promissor non contrahitur stipulatio et quia uerba sunt in stipulatione et responsio necessaria ideo mutus stipulatione et responsio ... non potest istum contractum uel surdus celebrare.

3 **Cauiendose** Non potest stipulatio inter absentes uel per nuntium uel epistolam contrahi nisi pro debito antiquo per consensum uel promissorem iam debito et per uerba bene soluit tibi debitor uel bene habebis uel cito non obligatur promissor. Item si promisi quod debitum tuum ego et ticius soluemus ticio non consentiente teneor ego ad medietatem si autem dixi quod ego uel alius soluemus eo non consentiente teneor in solidum sed si consentiat quilibet ad dimidiam tenebitur.

4 **Prometer** fatuus uel sine memoria aut infans

nõ pñt stipulacione

UVA.BHSC

nō p̄nt stipulatione obligari pupi⁹ aut et adultus curatorem h̄ns pot ad comodū sui sed nō ad dampnū ex stipulatione teni sine curatore :·)

5 **Prodigus** Prodigus cui bōis est interdictū nō pot ex stipulatione sine curatore facta nisi ut pupillus teni sed adultus nō h̄ns cura torem sic sʒ si ꝓbet se minorem et lesū restituetur :·)

6 **Padre** Int̄ patrem et filiū ꝑ· ul int̄ dm̄ et s̄uū nō · ꝯ efficacit̄ tibor obligatio nisi ex castren si peculio uel quasi uel nisi s̄uū ut manumittatur qᵖ dn̄s promittat qua si ma numittitur solum :·)

7 **En ome** Si promitto tibi aut ticio solue cui soluen do sī liberatus et ipē tibi tn̄ restitutore solutū sʒ alī quis stipulando nichil agi tur nisi filius fa · patri s̄uus dn̄s uel gostus suo maiori eius nōie quia tūc quitur actio h̄nti eos in potāte idem est si iudex uel notarius tāq̄ s̄uus publicꝯ alterius nōie ex aliqua causa ul pone de treugam stipuletur :·)

8 **Personero** Ex stipulatione ꝓ curatoris legi uel q̄i et tutoris uel curatoris pupillo adul to uel fatuo q̄ actio sine cessione sed ex alterius procuratoris sine cessione nō q̄ri tur nisi cedatur et si cedere nolit cōpel litur usqʒ ad extiōm capt' pignoribus cedere ꝑ iudicem et si nō habet pigra aget dominus sine cessione :·)

9 **Cierta** Ex stipulatione procura toris in iudicio agentis uel deffendentis uel extra sup locatione aut reditibus dn̄i rerū uel in pnciado inini imposita q̄ actio dn̄o sine cessione

10 **Debda** Debitore ab alio solui debitum ꝑ eū creditori suo stipulante acquiritur ei actio et tn̄ ei promissor ad promissa et si recuset implere et ad interesse dampni sed cre ditori ex tali stipulatione nō licet age contra promissorem :·)

11 **Fecho ageno** Factū uel datoꝫ alienam quis promittendo nō oblig' nisi suor' h̄ibi uel si in iudicio promittat ut aliū iu dicio sisti uel rem ratam haberi ul rem pupilli saluā fore uel nisi promittat se procuraturꝫ et facturꝫ qᵖ alius det

uel faciat quia tūc alio nō implente tn̄ ad interesse promissor :·)

12 **Valederas** Multipliciter pot stipulatio conci pi et ualet pure aut in diem certum uel incertū qū sʒ rationē an ut in die mortis promiserit uel ant per · x · dies aut sub condicione de futuro q pot esse et nō ee uel de p̄tito ut si ticius ē consul factus et ex promissione cū moriar ul ante ꝑ ctos dies tn̄ heredes mei et ex condicionali tn̄ quis adueniente condicione al' nō sed ex condicionali de preterito statim oblig' promissor si causa promissi extat :·)

13 **Obligandose** Qui ꝑmisit ꝑm̄ sine diei expressione uel loci ubi soluat h̄ebit tpus ad soluendū iudicis arbitrio sed cum c̄to loco promisit dare uel facere nō apposita die si tantū tpus ꝑa ꝑmiss̄ elapsit quo ad locū potuisset ire nec iuit maliciose recusans cogetur solue in alio loco ubi inuenitur cū penis et qᵖ int̄ est stip̄ris in loco statuto solutū fuisse sʒ si recepit promissum nec pena aut interesse petiit nō pot illa ꝑ ꝗua petere :·)

14 **Cada** Non tn̄ promissor ante di ei aduentū uel condicionis exsi ciam et si condicio impletur eo mortuo h̄redes tenetur sicut ipē si uiueret :·)

15 **Kalendas** Si promisi solue kalendis intelligit̄ de proximis futuris et si promitto da re quid quolꝫ anno intelligit̄ ī fine anni et si promitto omnibus annis in telligitur in principio cuiꝰ anni et si sti pulatio incipit a precedenti ꝑmissione fine die pena ꝑmissa si promiss̄ · nō impleatur committitur cum in iudicio petatur et potuisset implere ꝑmissor nec impleuit sʒ si incepit stipulatio a precedenti condicione nō committitur pena n̄ ꝑ' morte promissoris uel qū desinit posse dari uel fieri ut quia res ꝑmis si moritur ꝑditur ul destruitur :·)

16 **La condicion** Quod dicit̄ · 6 · c · proxia si stipulatio incipit a precedenti condicione nō committit pe nam in uita promissoris fallit si duobꝫ diuersis tpōribus eadē res ꝑmittitur sic si ticio rem hanc nō dedero ꝑmitto eam tibi dare rursus ticio dicat si illi

si tibi decem promitto eam dare quia tunc non expectate morte primo cortu litem gestanti est danda et ab alio libatur promissor idem si dico si talis tibi non soluat quod tibi dare promitto il lud soluere et si intestato dicitur si heres non de dit tali talem rem soluat sibi centum iii uel si dicitur si talis filius meus non ascendit capitolium sit liber quia statim quod debitor in iudicio conuentus noluit soluere tamen soluere pro eo promittens et statim post mortem testatoris queretur heres ut det rem uel soluat centum et eo ipso quod filius potuit ascendere capi tolium nec ascendit erit liber :·)

17 **Adia** Die et conditione in promissione a positis existente quoniam non tamen soluere promissor ante diei aduentum et promittens sub conditione omnis existere necessaria ut si dico si celum non tetigis uel similiter statim est obligatus

18 **Cola** Si res ad diem certam promis sa ante eius aduentum ad extiorem tamen si uero promissa fuit sine diei expressione et antequam petit stipulator moriatur liberatur promissor si post tamen ad extimonium :·)

19 **Cierta** Denetur promissor si rem promissam iniuste occidit secus si iuste ut quia filium cum uxore uel filia concubitu occidit et similiter :·)

20 **Qualquier** Quelibet res alie nabilis potest promitti siue extet siue non sed expectetur stare ut fructus nondum nati quos non tamen dare pro missor antequam dari possint et si non nascantur est liberatus nisi eius dolo nati non fuerunt.

21 **Promissiones** inutiles est stipu latio super re que numquam fuit nec erit uel super re iam mortua uel super impossibilitate concepta ut si promitto dare tibi solem :·)

22 **Sagrada** Non ualet stipulatio de re sacra religiosa uel de libero homine ut suo dandis etiam si postquam desinat esse sacra religiosa uel liber quia a principio fuit inutilis idem si iu deus uel sarrazenus suum xpianum stipuletur nec etiam pena super hoc apposita tenetur sed secus sit si a iudeo xpianus suum xpianum stipuletur :·)

23 **Nombre** Promissoris est electio si suum seruum stichum pro misit cum duos haberet stichos uel si pro misit alternatiue que eorum dare uoluerit et uno mortuo tamen alium dare qui uiuit :·)

24 **E. O.** Uel disiungit et iungit et pro mittens equum uel mulam eligit quod eorum soluat sed si promittit con iunctiue per et soluet utrumque si non quis sti puletur sic promittis equum et mulam ua eligit quod eorum soluat sed si promittit con iunctiue alius uidet promitto ad utrumque tamen sed si uidet promitto equum de equo solo non de mulla tenetur :·)

25 **Villas** Si promitto quod certa die soluere in tali ciuitate cum sint due eius nominis non intelligitur de il la ad quam non possem usque ad diem prefixam sed si non apponitur dies intelligitur de ciuitate eius nominis que est in regno ubi promittitur :·)

26 **Acordar** Si stipulator pure et promissor uidet sub conditione non ua let stipulatio nisi et ego statim dicam quod mihi placet ut ipse promittit item si stipulator cen tum et ipse promittit quinquaginta ualet in .l. sed nichil dicam et si promittit cl. ualet in centum sed si respondidi quod mihi placet sed in cl. ambobus consentientibus ualet :·)

27 **Bestias** Si dico promittis stichum tu uides promitto pam philum non ualet stipulatio nisi et ego sta tim dicam quod mihi placet de promisso idem in aliis ubi responsio non concordat interrogationi :·)

28 **Por miedo** Non ualet pro missio dolo uel metu facta nec pena apposita super eam etiam si iuretur sed si promissor ultra soluat non potest repetere nec etiam ualet promissio contra leges uel bonos mores facta :·)

29 **Conuencion** Stipulatio super futuris dolis uel furtis remittendis non ualet quia per eam quis inducitur ad peccandum sed super preteritis ualet :·)

30 **Ofiaco** Quitatio seu liberatio non ex tenditur ad ea que quis de losse in computatione celauit nisi ab eo specialiter quitaretur :·)

31 **Vinte m.** Si mutuo tibi xx. et stipulor xxx. non ualet nisi in xx. stipulatio quia est quodam modo usura secus si inuitus quia dedi sti pulor :·)

32 **Malicose** Si per instrumentum publicum uel auctenticum sigil latum ostenditur partes fuisse in stipulatione presentes creditur ei nec auditur promissor allegans non fuisse presentem nisi per aliud tale instrumentum uel si alii iiii.or boni testes

probet die stipulationis a loco illo fuisse ita remo
tum quod nullo modo potuisset stipulationi
interfuisse cum non creditur instrumento stipulationis

33 **Pleyto.** Non valet pactum vel conven
tio quod unus alteri invicem suc
cedant ne unus in mortem alterius captet nisi
fuerint milites bello in conventu presentes
quia si ibi unus moritur sine filiis unus
alter erit heres conventionis vigore et si cas
sime quilibet potest conventionem illam revo
care sed si non revocetur succedet supervi
vens modo supra dicto .:.

34 **Pena.** Si promissioni adicitur pe
na conventionalis solvens
penam modo tenetur ad promissum nisi fuit
dictum quod ad penam et promissum teneretur
quia tunc utrumque solvet .:.

35 **Plazo cierto.** Promittens quid fa
cere vel dare ad certum
diem sub pena si in termino non implet
et non petente stipulatione solvet penam vel
promissum quod potius elegit stipulator sed
si dies non fuit apposita interpellatus congruo
loco et tempore factam vel post tantum tempus e
lapsum quo potuisset implere committitur
pena et si sine die et pena promisit tene
tur ad interesse post tempus elapsum quo face
re potuisset solvendo tamen promissum ante
litem non tenebitur ad interesse hoc dicit.

36 **En iuyzio.** In penis judicialibus in
judicio promissis si post per duos vel
tres aut quinque vel plures dies arbitrio
judicis impletur non committitur pena sed
per illud tempus ultra terminum elapsum nul
lum adversario prejudicium fit in re super
qua contenditur .:.

37 **Fiando.** Qui promisit alium sistere
in judicio certa die sub pena
si justo impedimento non potuit imple
re promissum non tenetur ad penam sed impedi
mento cessante tenetur sistere et idem de pe
na arbitrio comprehensa et hec lex et su
perior habent locum quando in judicio promittitur
sed si extra judicium pars promittit quod sub
pena parti ad certam diem non excusatur
impedimento aliquo nisi res promissa
ante diei adventum peratur .:.

38 **Pormiento.** Super inutili pro
missione pena ap
posita non valet nisi promissio sit contra leges
vel bonos mores ut quia promitto occi
dere hominem vel aliquod delictum committere
sub pena vel simile et si tibi aliquid pro

mitto ut aliquid illicitum facias non teneor
solvere et si imples illud sed tenemur am
bo de delicto sic commisso .:.

39 **Casamientos.** Pena quam
promisi si
quis non contraheret cum aliqua matrimonium
non teneor solvere licet non committatur quia
non metu pene sed amore et pari consensu
est matrimonium contrahendum .:.

40 **Logro.** Pena apposita super
promissa quantitatis non
committitur si stipulator aliquo fenus ex
cavit al sic et pactum seu conventio in fraudem
dem usurarum facta non valet et sic in fraudem
dem usurarum quo venia fuisse mutuum
sed ficte factum titulum venditionis probet
quia hoc fit ut interim creditor fructus
lucraretur .:. Titulo xii. de las fiaduras e
de las cosas que fazen los que reciben de los agenos
mandado.

H ec quinte de nove promo quod
est vel vult dicere fideiussor
ii. ad quid prodest. iii. quis
pot esse fideiussor. iiii. pro quo
quanto super quibus. v. qualiter fit fideiussio
vi. quis sit eius effectus. vii. qualiter solvi
tur fideiussio. ix. de expensis factis a procura
tore vel negociorum gestore vel administratore

1 **Fiador.** Fideiussor dicitur qui se obli
gat facere vel solvere aliud de
bitoris mandato vel rogatu et prodest cre
ditori quia per hoc principalis et fideiussor
sunt obligati ei et pot esse fideiussor qui
obligare et obligari pot contrahendo conven
tionaliter .:.

2 **Omnes** non pot fideiubere miles
etiam in redditibus regis
ne a servicio regis avocetur et quia ei
eo non pot ita faciliter adversarius jus
ticiam consequi sicut ab alio nec episcopus vel
clericus secularis aut religiosus ne per
hoc servicium dei impediatur nec filius
nisi peculium habet et tunc pro patrio potest
nec mulier ne cetibus virorum immisceantur
et utantur aliqua contra bonos mores
mulier .:.

3 **Muger.** Non pot mulier pro alio
fideiubere nisi in certis casibus
. s. si causa libertatis fideiubet et pro redemp
tionis pecunia vel pro dote pariter viro
promissa vel si certificata quod fideiubendo
non tenetur renunciet beneficio vel si post

Tiul
e ble
los
fin n

UVA.BHSC

fideiuss p breuium dedit creditori pignora uel nouauit fideiussionem pus factam et tunc psumitur debitum fuisse in utilitatem principalis cõtum et nõ fuit pro principali debitore cõtu uel recepit pro fideiussione pcium uel fideiussit in habitu uiri ut fraudulenter aperet uir ul si suo pro facto fideiussit uel si succesit debitori principali quia in istis cõibus tenetur :.:

4 **Fiando** fideiussor pro adulto sup contractu in quo minor dolose fuit deceptus nõ tñr sz si dolose nõ fuit deceptus sz al tñr licet principal posset in integrum restitui et si ex tali fideiuss solvat nõ licet recursum cõtra minorem.

5 **Fiadores** pot quis fideiubere pro obligato et naturaliter tm̃ uel ciuiliter et tñr ex tali fideiussione efficitur et dicitur obligatio ciuilis et naturalis quo obligatus pot efficacit cõuenir naturalis tm̃ dicitur ex quia quis ẽ obligatus sz nõ pot ab eo in iudicio peti ut a filio qui cõhendo oblig quia est homo sz quia nõ licet psonam standi in iudicio nõ pot ad soluendum cõpelli :.:

6 **Fiar** fideiussio fit interrogatione precedente et responsione subsequente et pot quis fideiubere ancq debitor obligetur uel cũ obligatur uel postea et ad tpus uel sub cõditione :.:

7 **Por mas** Si fideiussit quis in plus q principalis teneatur nõ valet in eo q est plus sed in alio sit et dicitur plus iiij modis quantitate ut si maiorem quã reus promisit tunc tñr ad concurrentem loco ut si alio loco quã reus promittit et tunc nõ valz fideiussio tpre ut si breuiori tpre promisit solue quam principalis et tunc similit nõ valet causa ut si debitor sub cõditione fideiussor pure promittit et tunc silr nõ valet fideiussio :.:

8 **En muchos** Si plures fideiussores sunt obligati in solidum quilz pot creditor ab omnibus uel a quo uoluit totũ petere et uno soluente ceteri liberantur sz si simpliciter sunt accepti et omnes sunt soluendo nõ pot petere nisi ptem a quolibet et si unus ẽ nõ soluendo alij tenetur etiam pro illius pte :.:

9 **En el lugar** ubi reo principali nõ pnt eo nõ discusso fideiussores cõueniri si aut abns ẽ indulgetur tpus arbitrio iudicis infra q fideiussores eũ pntent cõuenienda et si nõ pntent eũ .i. tpus dati cõueniuntur ipi et soluent ut .b.l. ppria :.:

10 **Obligandose** fideiussoribus pluribus in solidum quilz obligatus nõ pot creditor unũ eligere si omnes sunt pntes et sunt soluendo quilz sz si aliqui absunt uel nõ sunt soluendo exiget ab omnibus qui sunt pntes et soluendo totũ :.:

11 **Pagando** fideiussor soluens noĩe suo creditori pot petere ut creditor ei cedat act cõtra reũ et fideiussores et act. cessis agit si uult cõtra quelibet fideiussor pro pte cõtingente uel agit ad totũ cõtra principalem et si nõ cedatur ei act. sz si noĩe principalis soluit nõ pot creditor act cedere quia eius solloẽ fuit a creditore debitor libato et fideiussores sz pot sic solvens repetere a debitore totũ sz a fideiussoribus nichil et si nõ expsse cuius noĩe soluit statim post solloẽm petit cessẽt si et ei contra omnes sz postq nõ pot ei fieri cessio quia psumitur noĩe debitoris soluisse ex quo statim nõ petit cessiom pot tñ tunc petere a debitore quod soluit

12 **Mandando** Si fideiubeo pro debitore eius mandato uel sine mandato eo pnte et nõ cõtradicente uel eo abnte et postq fuit cõsentiente uel eius cõmod et si nõ aĩo ei donandi uel in mei cõmod ul debitore prohibente :.:

13 **Por otro** Si mandato tuo pro quodam fideiussi abnte tñr m ad ea q solum mandator et nõ debitor nisi in eius utilitatem fideiussio cõuertatur quia tunc et quo erit psens nec cõtradixit debitor agam cõtra eũ uel mandantem pnt elegero :.:

14 **Quexar** nec pot fideiussor reũ pn. cõpellere ut eũ a fideiussione soluendo liberet nisi iiij.d.

UVA.BHSC

tabus. s. si fideiuss. e conseruatus ad de
biti uel eius partem soluendam uel si diu in
obligatione stetit arbitrio iudicis terminandum uel re
peta emitteretur voluit soluere et creditor
aliqua causa noluit recipere uel quia
in loco illo non erat et tunc debet deponere quod
soluebat in eodem sacculo uel in manu ali
cuius publici hominis coram bonis testibus uel
si fuit appositum tempus infra quod eum a fide
iussione liberaret uel si debitor incipit bo
na sua dilapidare .·.

15 **De mandada** Si fideiuss. conuentus o
misit scienter exceptionem peremptoriam reo ul
ei competentem ut pacti de non petendo reo
uel fideiussori facti non habet recursum contra
principalem reum nisi talis erat que soli
persone fideiussoris competebat ut ex uel
leyani mulieri fideiubenti uel persone tantum
rei principalis competebat .·.

16 **Enuriendo** heres fideiussoris tene
tur sicut ipse et habet exceptiones
quas et ipse si uiueret haberet et opponeret
et si sine iudicio soluat repetit quod soluit
a reo principali nisi ante tempus soluat
quia tunc expectabit tempus .·.

17 **Acusado** Fideiussor qui in iudi
cio sistere sub pena ad
diem certam reum promissit si ad
illam diem non potuit eum inuenire habet
tantum tempus ad querendum eum sicut in primo
termino fuit appositum si fuit minus quam
sex menses et si fuerunt sex menses
habebit alios sex et si isto anno completo
eum ad iudicium non duxit soluet penam
promissam .·.

18 **El que entra** Qui pro alio
fideiussit eo
modo quo ·ff· l. propria dicitur si primo
termino elapso iuuit pro eo recipere defen
sionem audiatur nec potest eam dimittere
quousque contumacia ueniat et si innocens in
uenitur absoluitur al solum fideiussor pe
nam quam promisit et interesse dampni huius
causa habiti sisti reus ad ad dandum uel fa
ciendum tenebatur illius soluendo fideius
sor liberatur a pena ex quo eum defendit
donec fuit iudicatum .·.

19 **Finando** Si reus in primo termino
moritur quo promisit fi
deiussor eum iudicio sub pena sistere non tene
tur fideiussor ad penam promissam si post primum
terminum moritur tenetur ad penam et si non est
pena promissa et dies prefixa eum non duxit
interesse estimabitur in certa quantitate iudicis ar
bitrio si uero nec dies apponatur ad quam
sistatur si causa sistendi ad regem uel commu
nitatem pertinet uel fideiussio facta fuit cum
publica scriptura tenetur fideiussor usque ad
tres annos et ultra non si sine scriptura uel
ad alios quam supradictos pertineat tenetur usque
ad duos menses et non ultra si infra dic
tum tempus non petat actor .·.

20 **Fazen** Quando mandatum fit ad commodum
mandantis tenetur mandatarius
illud acceptans tenetur ad implere et de dolo
et culpa tenetur mandanti et si in eius execu
tione quod expendit recipiat a mandante.

21 **Mandando** Quando fit mandatum
ad tantum commodum tantum
mandatarius illud acceptans amore et
gratia mandantis debet legaliter implere et
expensas in eius executione factas tenetur
mandans ei facere recuperare et dampnum
quod tamen habet mandatarius dolo uel culpa
recipiat a mandante et mandans a man
datario sed si mandatum fit ad commodum ma
dantis et alterius tantum contra mandatarium re
cipientem fideliter ad implendum et recupera
bit expensas ibi factas a mandante tenetur
et tamen ad earum partem si commercium fuerit
in eius utilitatem et de dampno dato
eius culpa uel dolo tenetur mandatarius
mandanti .·.

22 **Por gra** Si fit mandatum gratia
mandantis et manda
tarii ut quod procuratori meo mutues pecuni
am sub certo lucro tenetur mandans pecuniam
cum lucro soluere quia quod recipit procura
tor idem est atque si recipit dominus Si uero
fit mandatum gratia mandatarii et alicui
tertii ut si mando tibi quod tercio mutues pecu
niam pro lucro uel alio modo tunc si pecuni
am illam ab eo nequiuis recuperare teneberis
ergo mandati actione .·.

23 **Capro** Si consilio uel mando tibi
ut de tuis pecuniis aliquid quod
pro te emas dicitur mandatum commodo man
datarii tantum et quamuis ex hoc tibi dampnum
ueniat non teneor nisi fraudulenter ma
dauit uel consiliauit .·.

24 **Los mandamientos.**
Contrahitur mandatum inter presentes uel

UVA.BHSC

per epistolam uel nuncium mandatum absentis et ad die uel sub conditione contrahi potest et pro ubi rogo mando uolo uel similia ex quibus comprehendi possit quod mandans fecit cum intentione se obligandi quod in dubio semper presumitur nisi mandans contrarium pro eos qui inter fuerunt probaret quod est ad probandum difficile.

25 **Recibiendo** tenetur mandans ad ea que ratione mandati soluit mandatarius nisi mandatum fuit illicitum ut furtum uel aliquod maleficium facere tunc enim licet ambo teneantur dampnificato non tamen inter eos erit actio mandati idem est si adolescentulus mandato frecuenteo ad meretricem eius dare quia cum in dampnum minoris redundet et sic inhonestum et malum non tenetur nisi quod soluam.

26 **Demise** quo sine mandato negocia alicuius gessi ut quia erat absens et res suas ne perderentur reparando seu colendo terras uel reficiendo domum eius nomine quia forte qui hoc faceret non erat sit tenetur ipse mihi ad expensas si in eius utilitatem sunt conuerse et ego sibi de fructibus perceptis.

27 **Guardador** Si nomine tutoris maiordomi uel procuratoris negotia sue administrationis gessi sine mandato tenetur ipse uel dominus ad expensas in rerum administratarum utilitate conuersas et ego ei uel domino de fructibus quos percepi tenor reddere.

28 **De partamiento** Si expensis utiles a principio et ex post facto uel utiles a principio sed non ex post facto et inutiles sine quibus res perderetur uel deterioraretur recipiat negotiorum gestor a domino nisi sit sub tutela quia tunc recipiat ab eo si fuerint et durauerint utiles sed si non durent non tenetur ipse sed tutor eius.

29 **Con buena** negotiorum gestor sed mouetur ad res alienas procurandas bona intentione ut dominus faciat amorem quia si non tali intentione res solum ut posset inde ad extorquere non recipiat expensas nisi tantum de fructibus collegit quod eis retenerit ad domino supererit tunc enim habet retentionem et tenetur de dampno uel deterioratione rei qualitercumque contigerit quia mala fide negotia gerere mouebatur cum intentione predonia uel fraudulenta.

30 **A buena fe.** Negotiorum gestor qui bona fide cepit negotia aliena gerere non tenetur nisi de dolo et culpa si sit motus fuit quia res totaliter perdebantur nec eas aliquis ministrare curabat ut dominum ab dampno liberaret non tenetur de culpa sed de dolo.

31 **Cuydando** Si credidit negotiorum gestor rem quam administrauit esse alicuius amici sui cum esset alterius tenetur sibi dominus rei sicut si suo nomine fecisset et eius proprie domino.

32 **En nombre** domino solutionem negotiorum gestoris eius nomine factam ratificante tenetur ei recepta restituere et dominus ei ad expensas huiusmodi causa factas et debitor tali ratificatione liberatur item soluens debitum sine debitoris mandato liberat eum repetitionem ab eo quod soluit sicut si eius mandato soluisset.

33 **Cauiosa** diligentia et bona fide sed quis in negotiorum alienorum gestione maxime quo sine mandato gerit et non operatur que dominus exercere non consueuit alioquin tenetur si casu deterioretur quod fecit uel emit et si meliorentur erit dominum liberum tenebitur tamen sibi tunc ad expensas factas.

34 **Queriendo** Si aliquo uolente res amici diligenter ministrare tenetur alius recipiat eas ministrandas tenetur adhibere diligentiam quam primus adhibere uolebat alias si eius culpa neglegentia uel dolo quod perditur tenetur domino rerum.

35 **Piedat** Recipiens orphanum delictum et pietate motus nutriens et res suas expendens nichil ab eo consequitur quia amore dei uidetur fecisse ut pro deo reciperet licet dicatur tamen orphanus reuerentiam et honorem omnibus diebus uite sue.

36 **Madre** Mater uel auia tenens filios uel nepotes et eorum bona post patris eorum obitum recipiat alimenta de eorum bonis si tot habebant ex quibus illa sustinere et uiuere bene possent alias non recipiabit si uero bona eorum non tenebat licet erant ipsi diuites et in eius potestate non recipiat alimenta nisi quo eroganit protestata fuit quod de bonis eorum deducentur tunc enim recuperabit nisi erant ipsi pauperes.

UVA.BHSC

3ª **Padrasto** vitricus privignum in domo sua alimentans si non protestetur recuperare velle non repetit si protestetur recuperat nisi talis etatis sit privignus quod sibi sufficiat vitricus quia tunc etsi protestetur non recuperat alimenta sed que in eius rebus ad eius utilitatem expendit recuperabit et quod dicitur de vitrico idem est de alio tenente privignos et neptos et bona eorum.

nº xiiij. de los peños. Titulo xiij. de los peños.

Hic queritur de secundo primo quid est pignus. ii. quotuplex est. iii. que res possunt pignori obligari. iiii. qualiter. v. quis potest pignori dare. vi. que pacta in pignoribus sunt servanda vel non. vii. quomodo ius liberatur in pignore creditoris. viii. quando est pignus debitori restituendum. ix. qualiter pignoris obligatio solvitur. x. quomodo potest pignus vendi vel alienari.

1 **Peño** Pignus vocatur res quam aliquis pignoravit eam tradendo maxime si est mobilis sed largo modo et immobilis potest dici pignus et est triplex conventionale expressum iudiciale et tacitum et de quolibet .j. dicetur.

2 **Empeñar** Possunt pignori obligari res corporales vel incorporales et que nondum nate sunt ut fructus vel partus ancillarum vel pecorum et creditor computat in sortem fructus rei pignorate perceptos vel restituit debitori et nomine debitoris pignorato agit creditor ad id quod sui debitoris debitorem.

3 **Santas** Sancte sacre aut religiose res ut in monumento non possunt pignori obligari nisi per modum positum prima parte titulo xiiij. l. i. nec liber homo et eum recipiens perdit creditum et tantundem ei vel eorum consanguineis si non vivit restituit nisi in casibus quando ipse se obligat pro redemptione sue captivitatis vel pater filium in fame vite constitutus et quando pro pace treuga vel securitate datur alius et licet promissum non impleatur tamen liber sit pignoratus non occidetur sed sinatur quanto tempore videbitur tenenti vel donec ad impleatur promissum.

4 **Bueyes** Animalia aratoria et instrumenta procultura vel servos pro cultura rustica predii positos pignori recipiens vel iubens vel alius etiam pro executione tenetur domino ad dampnum et interesse que huius pretextu sustinuit.

5 **Empeños** Obligatio bonorum extenditur ad futura sed tamen obligatione non intelliguntur concubina ancilla aut filii vel servi ad servitium cotidianum domus vel ad nutriendos filios debitoris vel indumenta sua vel uxoris vel panni lectuales et instrumentis coquine vel arma et equus corporis debitoris.

6 **Empeñandas** Contrahitur pignus inter presentes vel absentes per nuntium vel epistolam et sine scriptura vel cum ea sive res sit presens sive non et debent res que pignorantur designari nomine vel signo vel mensura vel aliter ut cognoscatur que obligatur.

7 **Los que** dominus qui habet alienandi rem potestatem potest eam pignori obligare et si non est dominus sed sperat esse et pignoravit tenet contractus quando fuit dominus effectus et si scienter pignoravit rem alienam et tradidit et postquam acquisivit dominium eius confirmatur si non tradidit non convalescit sed si ignoranti in distinctione quesite a me eius dominio erit ei pignori obligata et qui habet in re ius potest illud ius pignorare.

8 **Personero** Si maiordomus vel procurator sine mandato rem domini pignori obligat et tradit pro in domini utilitatem conversso habet creditor retentionem si non tradat non potest pignus petere licet conversum fuit in domini utilitatem patri item tutor vel curator potest rem mobilem minoris pignorare si pecunia in commodum utilitatem convertat sed immobilem non sine iudicis auctoritate sed si res curatoris vel tutoris pro minoris pignoretur confirmatur pignus contra tutorem vel curatorem licet pecunia in minoris utilitate non convertatur.

9 **Cosa** non possum rem alienam nisi domino mandante vel presente et non contradicente vel postquam sciat ratificante pignori obligare.

10 **Empeñando** Pignori duobus rem diversis temporibus obligans nichil agit sine mandato et secunda primi creditoris tenetur secundo aliud pignus valoris debiti dare et pro commissa fraude punietur iudicis arbitrio et idem de rem alienam [illegible] creditore pignorante sed si pignus tantum sicut utrumque debitum valet pignori obligatum tenet.

11 **Prendar** Sine iudicis sua auctoritate debitoris pignorans in hoc possit pignus et perdit debitum solutumque deges

valorem debiti :·)

12 **Modo plito** Pacta super pignore apposita valent nisi sicut contra l. vel bonos mores et si conuenit ut ad diem debito non soluto pignus sit creditoris non valet quia si valeret nullus vel ler sine pacto tali credere et debitor egenus conuerterer et creditor ut pro modica pecunia preterret pignus sed si dicatur ut in tempore non soluto debito res sit empta creditori pro precio iusto bonorum hominum arbitrio est conuentio.

13 **Entre.** Pignus iudiciale in causam iudicati non est obligatum donec fuit creditum creditori sed pignus conuencionale et citra traditionem sola obligatur conuencione et si antequam iudicialis pignus tradatur creditori alij illud debitor obligauit potior est in pignore iste ultimus cui debitor obligauit

14 **Empenando** Pignorando quod in formam emptionis vel donationis rei intelligitur venire pignore sicut si creditori possessionem rei tradidisset et creditor potest a debitore vel eius heredibus petere ut pignus sibi tradatur Sed si pignus ante traditionem alij pignoretur vel alienetur et traditur prius aget primus creditor ad debitum contra debitorem et si consequi non potest tunc agit contra rei pignorantis possessorem nisi antequam alienetur vel pignoretur et traditur secundus primus super pignore cum debitore litigabat quia tunc eligit contra quem agere velit :·)

15 **Cambiando** non soluitur pignus per domus pignorantis ruynam vel terre plantationem aut similes status mutationes et si debitor in re pignorata quam bona fide suam credens possidebat fecit melioramenta habet creditor pro illarum expensis contra dominum retentionem item quecumque meliorationes vel incrementa rei erunt apud creditorem sed satisfacto debito et expensis res cum incrementis restituetur debitori :·)

16 **Si aquel** fructus per debitorem rem tenentem seminati vel apud eum concepti ad quemcumque quocumque titulo res vadat remanent sicut res ipsi pignori obligati sed si apud eum cui fuit alienata seminentur vel concipiantur non sunt tales fructus primo creditori pignori obligati.

17 **Homenando** Pignore sub conditione vel ad diem constituto non potest interim petere creditor ante diei aduentum vel conditionis euentum sed si tamen timet de recessu debitoris petet ab eo securitatem ut die vel conditione existente habeat rem :·)

18 **Demandando** Creditor pignus petens a non tenente et pignus conuentum negante si probet pignoris constitutionem et debitoris dominium vel pignorandi potestatem recipiat illud item si tenens ei debitum offerat tamen illud recipe et non petet pignus credere ei actio quam contra debitorem habebat si hoc tenens petat.

19 **Seyendo** Si propter creditor contra debitorem vel tertium rem tenentes probauit pignoris constitutionem tamen portet eam dolose tenens ne eam tradere possit soluet ei debitum et super interesse pro arbitrio in litem creditor iudiciali taxatione prima sed si non dolo sed culpa res absit soluat tamen ad debitum si autem tenet eam sed restituetur recipiat eligit creditor an sibi soluat debitum et interesse ut s. vel quod iudex ei violenter auferat pignus Si non res sit in loco ubi restitui non possit de proximo et non commisit dolum sed habebat voluntatem restituendi prestat dumtaxat cautionem usque ad certam diem ducturum et restituturum rem vel debiti soluturum.

20 **Dann** Si creditor utendo vel culpa aut negligentia pignus deteriorat vel perdit tunc sed de casu fortuito non tenetur si illud probat et recipiat nichilominus debitum nisi debitor probet non casu sed culpa perdidisse quia tunc tenetur pignus soluere et recuperat debitum :·)

21 **Queriendo** tamen creditor pignus si ei satisfit de debito et de expensis ut melioretur vel non deterioretur factis restituere et computantur in sortem fructus percepti per eum et si restituere recusat iurat in litem debitor super interesse et pignoris valore prima taxatione iudicis ne in moderate habeat occasionem iurandi :·)

22 **Sobre** petente debitore vel eius herede pignus habet creditor pro secundo debito sine pignore contracto pignoris retentionem licet pro illo debito expresse non fuisset pignus obligatum sed petente eo cui ipso fuit pignoratum vel alienatum de debito offerente pro quo fuit primo expresse obligatum non habet retentionem illam :·)

23 **Por palabra** bona tutoris vel curatoris

minoris xxv. an. a die qua incipit uti admi-
tractionis donec satisfaciat item procurantis iura
regis aut promittentis dotem ad soluendum
viro aut viri ad restituendam dotem uxori
sunt tacite licet aliquis non conueniat obli-
gata pignori :.

24 **Bienes** licet pater habet in bonis
aduenticiis filii administrationem
et usufructum si ea tamen alienat remanent
post eius obitum filio bona patris obliga-
ta quibus non sufficientibus aget contra
quemlibet detentorem bonorum aduenticiorum
nisi fuit heres paterna tunc enim que pre-
ferent fuare :.

25 **Marido** mulier pro inubens restitu-
it filiis porcionis maritagiis
et donationis propter nuptias sibi factam ad quos sunt
eius bona tacite pignori obligata et si fi-
lii et eorum bona erunt sub eius tutela bona
eius et si viri sunt filiis tacite obligata
et bona testatoris legatariis vel domus na-
uis aut alia res refecta vel facta de pecunia
creditoris in eius refectionem vel factionem
mutuantis sunt tacite pignori obligatam.

26 **Comprada** res ex pecunia pu-
pilli comparata est ei
tacite donec ei pecunia soluatur obligata
idem de bonis tributarii vel collectoris
aut arrendatoris iurium regis bona tamen
eius uxoris et dos non erunt regi propter
hoc obligata :.

27 **Biudada** creditor primus prefer-
tur in pignore creditori
secundo nisi sine priuilegio primus pecunia numeret debi-
tori quia tunc prefertur sibi quia fuit in po-
testate debitoris a primo pecuniam post si-
numationem non recipere :.

28 **Naue** mutuans in domus re-
fectionem vel nauis aut in ar-
mata nauis vel marinariorum cibaria
si in hoc opus conuertitur mutuum prefert-
tur priori creditori etiam sint res illa expresse
obligata quia prius dicitur solum creditor se-
cundo :.

29 **Mercadurias** mutuans ad so-
lucionem portacionis
mercium vel conductionis domus ubi repo-
nuntur merces expresse obligate et ex hic
et duabus legibus precedentibus dicitur
de preferendo posteriore creditore non habet
locum contra dotem vel auctus vel antiqu-

debitum regis quia ista talia debita antiqui-
ora preferuntur :.

30 **Todos** obligatis bonis presentibus
et futuris res postea pro
debitore de orphani pecunia comparata est ei po-
tius quam primo creditori obligata et tradi-
da vel postea si duo sunt totum de suis nummis
comparata vel est ei prius soluenda pecunia
idem si quis postea ad alicuius rei comparationem
mutuet ut ei remaneret res comparata obli-
gata et idem de expensis funeris in quibus
posterior creditor prefertur :.

31 **Escriuiendo** probans per scriptu-
ram debitoris priua-
tam vel per duos testes pignore obligatorum
post pignus a quocumque tenente auocare non
tenens probet per publicam scripturam sibi ob-
ligatam pignori licet postea quia tunc pre-
fertur secundo si si primus per scripturam priuatam
tribus testibus subscriptam probat prefertur
secundo per publicam scripturam probanti :.

32 **Puesta** si bene prius sibi sine aliqua
pendente rem debitor pri-
pignorauit adueniente conditione prefer-
tur creditor primus item si bene bonus ali-
alius eandem rem pignorauit si bene se
obligantibus erat dominus alter vero non habe-
bat obligandi potestatem prefertur cui dominus
obligauit licet sit posterior si ubi neuter erat
dominus prefertur ultimus qui possidet rem

33 **Dal priuilio** debitum regis et
causa dotis prius
dicitur solum licet sit posterius nisi antiquior
creditor habeat expressam ypothecam specia-
lem vel generalem vel nisi sint due dotes quia
prefertur prima nisi in bonis secunde dotis
et si maritus obligat bona pro dotis res-
titucione et antequam ei dos soluatur ali-
ea pignoret recepta quantitate dotis pri-
us prefertur dos quamuis postius soluta.

34 **Catos** tribus creditoribus diuersis
temporibus erit tunc secundo potior
s. si tercius in hoc mutuet ut pecunia pri-
ori creditori soluatur et conueniat cum de-
bitore ut in loco potioris in pignore succedat
et pecunia ad illum potiorem perueniat si vero
secundo et sine conuentione tercio debitum soluit pi-
gnoris tercii quam secundo. item creditor soluet debi-
tum priori creditori sub pacto ut cederet
ei ius pignoris conuenitur ius in pignoribus quod
primus habebat :.

UVA.BHSC

35 **SEER** Si creditori qui pignus pignoris dedit debitor satisfaciat restituetur ei a creditore creditoris tamen si primi creditori ei cui pignus dedit aliud dare vel debitum solvere :·)

36 **EMPEORANDO** De deterioratio pignoris negligentia vel culpa creditoris contingens deducitur de sorte si minor est quam sors et superfluum solvitur creditori si tantum vel plura quam sors ascendit solvitur jus pignoris et quod plus est solvet creditor item si creditor ancillam pignori datam prostituit vel contra debitoris voluntatem aliquid ei vendnabile facit facere perdit jus pignoris

37 **AFRANQUEAR** non potest debitor servum pignoratum specialiter manumittere et si hoc facit ignoranter creditore suo vel pro eo alio debitum solvente valet manumissio sed si eo presente et non contradicente manumittat tenet manumissio solvo creditori jure debiti contra debitore si non obligavit bona generaliter tenet manumissio si alia bona sufficiant creditori

38 **DE LA TALLE** debitore solvente vel creditore recipere nolente recusante consignante debitam pecuniam et deponente solvitur pignoris obligatio item pro debito tamen non inventis aliis bonis debitoris exequitur sententiam judex in re pignori data de cuius pretio satisfiet primo creditori eam tenenti et quod super est solvetur ei pro quo est sententia lata :·:)

39 **OBLIGAN** Si res specialiter pignorata antequam tradatur per debitorem alienetur petet eam creditor a possidente infra .x. annos inter presentes vel .xx. inter absentes et non ultra nisi cum fuit alienata sciebat quod recepit fore pignoratam quia tunc petetur usque .xxx. annos non ultra si non debitore vel eius heredibus tenente non poterit usque .xl. annos pignus creditor non potest postquam petere quod sibi traditum

40 **PALADINA** Cum posse remitti potest jus pignoris ut si dicat creditor quod remittitur debitori jus pignoris per quod non intelligitur jus debiti remisisse secus quam tacite ante remittitur pignus et debitum tradendo debitori vel cancellando litteram obligationis pignoris nisi hoc fiat dolo vi vel metu :·)

41 **PONEN** Si creditor ex pacto potest vendere post certam diem pignus elapsa die debet hoc debitori si est in illo loco vel si est absens consanguineis vel in eius domo denuntiare si potest et postquam potest vendere publice et bona fide et si plus valet quam debitum restituit superfluum debitori si minus recuperat ab eo quod de est :·)

42 **SIN PLAZO** Si dies non apponitur in pignoris obligatione creditor debet requirere debitorem quod solvat alias quod vendet pignus et ex tunc elapsis .xii. diebus si est mobilis vel .xxx. si est immobilis potest vendere et si convenit ne vendatur debet eum ter requirere et ex tunc elapsis .ii. annis potest vendere bona fide publice licitando venditio autem pignoris in camera curia capti venditur per modum traditum iii. partita titulo .xxvii. :·)

43 **POR UN** creditor vel eius heredes potest vendere pignora vel omnia eorum pro debito vel parte debiti et ex tali venditione transfert dominium in emptorem sicut si debitor venderet dum tamen solvat pretium et res ei tradatur :·)

44 **EL QUE TIENE** Creditor non potest emere pignus sine voluntate debitoris et si emat nichil agit primo solventi debitori restituet pignus quandocumque si tamen emptorem non inveniat licitando judex ei petenti concedet rem pro justo pretio et quod super est restituet debitori et si non sufficiat agit potestati contra debitorem :·)

45 **FIADORES** Pignoris et fideiussore accepto si debitor secundo creditori idem pignus det et primus creditor a fideiussore consequatur debitum fideiussorique per judicem illud pignus pro debito concedatur pro suo nihilominus debitori vel secundo creditori solventi quod ipse primo creditori solvit tamen fideiussor pignus restituet

46 **EN PENO** Eodem pignore duobus diversis temporibus obligato tamen prior creditor secundo ei debitum solvente pignus dimittet et si primus illud vendat et secundus emat debitore quocumque utrique debitum secundo ementi solvente rescinditur venditio restituetureque pignus debitori

UVA.BHSC

fructus tñ post emptionem percepti sunt emptoris .·.

47 **Menor** Restituetur minor adversus emptorem pignoris si in emptione illius probet se lesum idem de maioribus quorum pignora creditores vendunt eis in rei publice vel regis aut ciuitatis vel captiuitatis siue studiorum causa absentibus dum tñ post regressum .i. quatuor annos impetendo non fuerint negligentes .·.

48 **Vender** Si venditio pignoris potest fieri per creditorem non potest eam debitor nisi statim soluat impedire sed si cum non haberet potestatem vendidit agit debitor ad rem contra emptorem tenentem soluturus ei debiti quantitatem et si minus sit debitum quam emptionis precium recuperat emptor superfluum a venditore Si autem emptor rem tempore prescripsit non tenetur debitori ymmo est contra venditorem ad dampna et interesse que venditione preterita debitor sustinuit .·.

49 **Por engaño** vendente fraudulenter creditore minori precio pignus petet ab eo debitor dampnum et interesse licet habuit vendendi potestatem si tñ sit creditor non soluendo petet rem cum fructibus ab emptore fraudis participe soluturus ei debitum ut .s. supra. nec audiatur emptor volens precium iustum implere nisi debitoris consensu Sed si fraudis non fuit particeps emptor non superest contra eum actio debitori sed contra venditorem sicut .s. dictum est .·.

50 **Obligado** Si pignus per creditorem potestatem vendendi habentem venditum euincatur non tenetur de euictione creditor sed debitor nisi creditor de euictione se obliget vel sciens alienam rem in pignore recepit vel tanquam suam non tanquam pignoratam vendat .·. Ti. xxiij

de las pagas e de las compensationes .·.

Ti. xxiij. de las pagas e de las compensationes. h

Hic queritur de nominis primo quid nunc dicitur solucio vel quitacio .ij. ad quid prodest .iij. quotuplex est .iiij. qualiter fit quando debet fieri .v. de quibus rebus .vj. quando .vij. de modis compensandi vel

nouandi .viij. quibus casibus potest solucio vel quitacio reuocari .·.

1 **Paga** Solucio dicitur quod ei qui ad hoc recipere datur ut debito ei satisfiat. quitacio dicitur quando habens potestatem liberandi promittit debitum non petere et prodest ad hoc quia solucione aut liberacione eius quod debetur liberatur debitor et eius fideiussores .·.

2 **De paga** quot sunt modi debitorum tot sunt solucionum et solucione debiti tollitur obligacio aut acceptilacione nouacione vel compensacione et aliis modis de quibus .i. dicetur .·.

3 **Pagamiento** Solucio debet fieri ei qui habet potestatem recipiendi eam et de rebus promissis non autem de aliis inuito creditore si tamen non potest de illis soluere vel quod promisit facere arbitrio iudicis soluet aliud pro alio vel dampnum et interesse creditoris et solucione alterius debitoris nomine facta ignorante aut inuito et liberatur debitor .·.

4 **Apercebido** minori .xxv. annis aut furioso vel prodigo cui est datus curator debet solui aut eius curatori cum auctoritate iudicis al. si solutum fuerit tenetur debitor iterum soluere .·.

5 **Debda** Procuratori speciali vel generali omnium bonorum potest solui Item si solucionem negociorum gestori factam creditor habet ratam extinguit liberacio Item si mihi aut alias promisisti soluere quod mihi debes soluendo illi adiecto es a me liberatus nisi postquam contra te in iudicio egi vetui tibi ne solueres ei vel ipse mutauit statum ut quia seruus vel religiosus factus est vel confessauit aut cum sui iuris esset factus est sub alterius potestate tunc enim iterum mihi solues sed potius ab eo quod sibi soluisti petere Item si solui creditori de maleficio accusato sum liberatus nisi tale sit maleficium ex quo corpus et bona perdere deberet .·.

6 **Mandando** Si mandaui tibi ut quod mihi debes alii soluas soluendo ei antequam de prohibicione mea contraria certificetur eris liberatus si post certificationem non contradixeris quod mihi soluas

7 **Personero** Procuratori ad iudicia non potest

UVA.BHSC

accepto ferre nec solum recipere nisi ad hoc habeat specialem potestatem uel plenam et liberam potestatem petendi et administrandi et faciendi omnia alia que dominus facere posset

8 **Plages** ad diem terminum appositum fieri uel solum quod debetur et si creditor non impelleret et si creditor solum recipere recusat debitor eum requirere loco et tempore congruis ostendendo pecuniam et sigillare et apud probum hominem deponere et sic faciendo liberatur nec tenetur si peratur pecunia postea sine culpa sua.

9 **Besta** Rei peticione uel mutuo sine debitoris culpa ante tempus solutionis uel si non fuit tempus certum appositum antequam in iudicio petatur liberatur debitor aliter si culpa uel dolo eius perierit an quam in iudicio petatur tenetur ad exceptionem item si uoluntarie deferente creditore iuret debitor non debere liberatur sicut solutione uel finali absolutione item si creditor rumpat uel donet instrumentum debiti cum intentione remittendi debitum secus si proiecit non remittendi sed alia causa dedit uel rupit uel ei fuit furatum ei uel per metum uel vim ei fuit ablatum remanet ei ius debiti saluum.

10 **Debdas** Si in solutione exprimit debitor in quo debito de multis soluit in illo erit solutum secus si eo non designante creditor statim dicat in quo debito recipit et tacet debitor in illo erit solutum secus neutro designante si debita sunt eque grauia uel simplicia et liquida sine contentione in omnibus debitis principalibus reputatur solutio secus si que dam sunt grauiora propter usuras uel penam uel similia in illis grauioribus computabitur ut magis debitor exhoneretur.

11 **Galem** Si in debito non est obligatio bonorum istud uocatur debitum personale et ex pluribus personalibus debitoribus prius satisfit ei qui prius pro se sententiam reportauit licet in tempore fuit posterior secus si plures in uno tempore sententiam reportarunt bonis debitoris non sufficientibus diuiditur inter eos secundum debiti quantitatem nec tenetur aliis licet prioribus

illud conferre secus si in bonis certa res obligetur altius prefertur in ea omnibus ille cuius est.

12 **Maioria** debitum ex causa dotis prius soluitur quam debita personalia licet antiquiora quibus in petendo concurrant.

13 **Malfetrias** debitum ex causa maleficii ut damni dati in re aliena est prius soluendum ei qui prius egit et qui sententiam uicit quam aliis quibus ex tali causa debebatur.

14 **Planamente** non potest quis sua auctoritate debitorem in bonis uel in persona pignorare nisi ex pacto ei liceat et contra faciens si ex tali pignoratione recipiat debitum restituit quod quod ei solutum fuit et perdit ius crediti si non fuit ei solutum restituit pignus duplicatum et non respondebitur ei super debito donec pignus restituat.

15 **Renouamiento** nouatione tollitur obligatio prima sicut solutione et fit nouatio cum quod tibi ex causa uenditionis debes promitto tibi tanquam ex causa mutui et tunc non teneor nisi tanquam ex mutuo sollicite fit etiam quando debitor loco sui dat alium debitorem hoc acto ut ipse teneatur et primus sit ab obligatione liberatus et licet postea ipse efficiatur non soluendo primus debitor nullo modo tenetur secus si hoc non agitur ut primus sit liberatus tali delegatione eadem causa primus quam ipse obligati a uinculo solutione liberantur ambo item si debitor ponit alium sub loco animo nouandi delegatum sub conditione fit nouatio secus si conditio non impletur uel ea pendente interea status delegatus talis qui desinat standi in iudicio potestatem habere remanet primus non sine efficaciter obligatus.

16 **Obligar** Si debitum sub conditione tenus ponit nouando promittit non tamen nouatio nisi quando existat nisi expresse conueniat quod siue existat siue non teneatur nouans quia tunc non primus secundo debitor tenetur.

UVA.BHSC

17 **Renouando** Seruus ammo
nouandi promit
tens nichil agit nisi habeat peculium quia
no pot effectiue obligari nec pot nulli
et alterius obligationem nouare quia est
modus fideiussionis quam mulier facere
no pot :·)

18 **De nueuo** nouatione p pu
pillum maiorem
septennio sine tutoris auctoritate facta liberatur
primus debitor et pupillus no tenetur
efficaciter et imputetur quod nimis cum eo qui
ad sui dampnum no pot effectiue obligari

19 **Ayudando** Si credens me a
liter debere cum no
deberem eius creditori ad nouandum ut cre
ditor meus putatiuus liberetur promisi
teneor ex tali promissione ante tamen
quam soluam possum contra creditorem pu
tatiuum agere ut me ab illa obligatione liberet
quod si no uult facere recuperabo ab eo quod
eius creditori solui sed si ex creditoris pu
tatiuo mei veri creditoris ad nouandum
promitto opposita ei exceptione quia promisi
quod meus creditor sibi no debebat sed
si de facto ei solui si quidem iussu cre
ditoris mandato fui liberatus credi
tor tamen meus aget contra suum putatiuum
ad ea que ego solui recuperanda sed si
solui absque mandato no ero contra
a meo creditore liberatus sed actionem ha
bebo contra eum solum ad restitutionem soluti :·)

20 **Compensacion** Compensa
tione opposita
ta tollitur debitum et dz iudex compen
sationem admittere de debito per confessionem
partis liquidato uel si opponens compensa
tionem debitum usque ad .x. dies probare al
no admitatur :·)

21 **Desconter** Pot compensari
quod pondere nu
mero uel mensura continetur cum alio eiusdem
generis uel compensatur debitum suum uel
equum in genere cum debito simili generis
sed cum re speciali ut domo no pot quod po
deratur numeratur uel mensuratur
compensari :·)

22 **Companos** Inter socios pot
compensari quod ex
utraque parte cum dolo negligentia detrimentum fu
it si ex utraque parte sunt equalia dampna
si aut inequalia usque ad concurrente
quantitate item admittitur compensatio dampni
per socium facti cum lucro per eum facto usque
ad concurrentem quantitatem uel eius quod
unus de communi recepit cum eo dampno quod
alius in commune fecit :·)

23 **Engaño** compensat socius ad in
uicem dampnum dolo
unius cum alterius dolo uel culpa in di
uersis rebus uel culpam unius cum culpa
alterius usque ad concurrente quantitate compen
sum sed si in eadem re unius culpam alius
dolum commisit no compensatur ymo im
dolosus ad dampna et interesse uel habet
ob culpam quam alium actionem quia in
libamine iuris dolus preponderat cul
pe et quod dicitur istis duabus legibus
precedentibus de socijs item contra de no socijs
habentibus quid commune :·)

24 **Non tan sola miente**
fideiussor compensat quod sibi debetur ut
principali debitori per creditorem item
econtrario principalis debitor compensat de
bitum uel fideiussoris si det fideiuss.
quod habeat ratum eius est procurator sed
no compensat procurator suum debitum cum
debito domini nisi de uoluntate domini.

25 **Emplazado** filius in iudicio
patre defenso no
oportet aduersario compensare nisi det fi
deiuss. de rato idem de quolibet sine
mandato defendente :·)

26 **Derechos** debitum pro muris
pontibus machi
nis galeis armis victualibus pro tercijs
expensis regis uel communis cum alio debito no
compensatur item de debito censuis regi
uel communium et de pedagijs siue uecti
galibus uel de hijs que quis est regi
uel communi rogatus restituere siue per testa
torem siue per deponentem :·)

27 **Dada** No teneor in debitum ex
causa delicti compensatum cum
alio debito compensare nec pot deposita

UVA.BHSC

deponenti compensatio opponi et si depositum
in his que numero dari possunt consistat.

28 **Cuydan** Si credens me debere
cum iam procurator meus
soluisset vel creditor me in testamento libe
rasset soluam probato errore tali vel si
mihi restituetur in solutum.

29 **Dubda** Debitore solutionem se fe
cisse indebite contendente
si creditor solutionem negat incumbit ei
probatio solutionis debite debitore pro
bante solutionem factam sed si solutum fa
tetur neget tamen indebite solutum incumbit
debitori indebiti probatio nisi solvens
sit minor .xxv. an. vel mulier aut sim
plex agricultor vel miles cum armis
et equis in servicio regis vel patrie occu
patus tunc enim creditor probat debitum
hoc ab restituet solutum.

30 **Pagando** Si dubitans an
debeat soluit pro
bato indebito recipiat solutum sed sci
enter indebitum soluens videtur donat
et ideo non repetit nisi sit minor .xxv. an.

31 **Acabada** Soluens legatum in
testamento invalido relictum
repetere non potest et si pretendat iuris igno
rantiam dicendo quod credebat testamentum de
iure valere nisi sit miles tamen quia arma magis
quam iura scire debet et mulier aut minor
.xxv. an. vel simplex agricultor errore
iuris soluentes possunt repetere.

32 **De tal natura** Soluens
conditionale
debitum ante conditionis existentia potest
repetere si talis est conditio que potest ex
istere vel non sed si conditio est extitura ut
promitto si moriar non repetit quamvis
antequam existat soluit.

33 **Condepnado** Soluens inde
bitum per sententiam
non repetit propter auctoritatem rei iudicate nisi
probet falsis instrumentis allegationibus fuisse
latam. Item soluens debitum de quo fuit
sententialiter absolutus non repetit quia et si
non possit compelli soluere tamen quia remanet
sit naturaliter obligatus impeditur repe
ticio. Item transiens super eo quod sibi indebi
te petitur tenetur ad promissum in transactione

nisi probet adversarium scientem nichil
deberi maliciose litigasse.

34 **Verdaderas** Actor qui per
transactorem re
mittit vel promittit tamen implere in probet
ideo fecisse quia dolo adversarii fuit
impeditus probare.

35 **Por parentesco** Datum in
dote vel
arris pro consanguineo putativo repeti non potest
quamvis postea appareat non fuisse consangui
neum. Item de alimentis factis amore dei
nisi alimentata sit mulier in domo alicuius
nutrita et nutriens vellit eam in filii sui
matrimonio collocare et ipsa vel eius pater
nolit tunc enim impediens illud matrimonium
soluit expensas alimentorum nutrienti et lex is
ta locum habet in aliis similibus.

36 **Entramdo** Bone fidei possessor
hereditate ab eo evicta
retinet de bonis hereditariis debita heredita
ria que de suo soluit nomine defuncti sine
a recipiente repetit sed non si nomine suo cre
dens se debere soluit ea repetit a credi
tore et si ab ipso recipere non potest repe
tit ab adversario quia quilibet commoda here
ditatis equum est quod teneatur ad honera.

37 **Si la cosa** Indebite soluti cum
fructibus per recipien
tem percepti restituuntur et si recipiens habuit
semper bonam fidem non tamen si perierit vel
interierit res casu et si eam vendidit non tamen
nisi de precio quos recepit sed si quo tempore recepit
vel postea malam fidem habuit tamen ad
veram extimationem rei perdite vel vendite.

38 **En paga** Recipiens servum indebi
te sibi solutum et credens
suum manumittens non tamen nisi ad reddendum
soluenti iura patronatus sed si tempore solu
tionis vel post ante manumissionem habuit
malam fidem tamen ad extimationem tenetur in
manumisso.

39 **Apartada** Debitor alternatiue
per errorem utrumque sol
vens repetit unum quod ipse eligit si utrumque
verum solutorum habuit sed si una est mortua
non potest superviventem repetere.

40 **Cuidam** Si credens tenetur aliquod
opus faciat preter quam sit

UVA.BHSC

no rem repetit ab eo cui fecit tanquam quantum
sibi constitisset si alius eque peritus in arte
illa fecisset opus illud .:.

41 **Quitando** Si debitorem ut ali
quid michi faciat a de
bito liberavi et quod promisit facere recusat
eligo an petam primum debitum vel appel
lam cum eo quod promisit facere .:.

42 **Por testamentario**
Solutum per executorem testamenti legata
rius repetit qui successit defuncto ab eis
si apparet postea testamentum et legata non valere.

43 **Dem a las uegadas**
Recipiens pecuniam ut aliquis faciat tenetur ad
faciendum et si non fecit restituet recepta
cum dampnis et interesse .:.

44 **Enbian** Si do tibi pecuniam pro
expensis ut vadas ad aliquem
locum et nolis ire restitues eam sive sit
pecunia expensa sive non set si aliter iter im
peditur vel mea penitencia non restitues
quatenus sit iam expensa .:.

45 **Si alguno** Si mansisti sive
quia in pro mansi
one ad promisisti tenet inquisso et si
promissum solvere nolis tenens in ad fu
ctionem et interesse sive quibus judice pre
taxante stabo meo juramento .:.

46 **Dando** Quod aliquis ut etiam
causam faciat datur si
tempore dacionis causa fuit expressa tene
tur recipiens restituere si eam dictam non
implet set si eam non expressit set in mente
retinuit dans causa non impleta non
restituitur datum quia videtur liberaliter
dedisse .:.

47 **Pagas** Si quid solvitur vel pro
mittitur ob turpem cau
sam turpitudo est ex parte recipientis tantum
ut quia do vel promitto tibi ne adulte
rium vel homicidium vel similia que non licet
facere facias vel ut rem quam tibi como
davi locavi vel deposui restituas cum
restituere nolles vel ut rem quam mihi sub
ripuisti restituas et si quod promittis
ad imple teneris in quo hac de causa solvi
restituere vel a promissione quam tibi

al' ad implendum/

feci liberare .:.

48 **Catiuo** Quod tibi dedi vel promisi
ut a captivitate inimicorum
vel latronum me liberares non repetam si
ut promisisti me liberas nisi et tu particeps
illius captionis fuisti idem si pro rebus
ablatis recuperandis quod dedimus vel promisimus.

49 **Sabidor** Solvens scienter quod
turpiter promisit cum
sciret se non teneri non repetit .:.

50 **Sabiendo** mulier sciens quod
habens illicitum matrimonium
et dotem trahens viro hoc ignoranti de
facto non repetit eam quia fuit turpitudo
ex parte dantis cum tractat idem in aliis casibus
ubi solum ex parte dantis turpitudo versatur.

51 **Asabiendas** Si vir et mulier
scienter matrimonium
contrahunt illicitum dos aut arre non potest a
recipiente repeti set erit regis quia ex
parte dantis et accipientis turpitudo ver
satur nisi sit qui dedit xxv. annis minor
cum pretextu etatis subvenitur ut repetat
set si ambo maiores impedimentum igno
rarunt et errore excepto diruerunt erit lo
cus repeticioni .:.

52 **Marauedis** Datum a litigante
judici ut ferat pro
eo sentenciam et si habet jus non repetitur et qui
dedit perdit quod petebat et datum habebit
rex cum tripla pena a judice qui rece
pit solvenda et nichilominus perdit honore
judicatus et perpetuo infamatur et si cau
erat capitalis vel membri perdicionis perdit
judex omnia bona fisco applicanda et perpetuo
deportatur et al' ad insulam .:.

53 **Dineros** Quod mulieri bone fa
me libidinis causa da
tur cum ipsa ut promisit non miscuerit
danti repeti non potest quia cum ex utraque parte
sit turpitudo potior est condicio possidentis
res quod meretrici datur cum ibi non sit
turpitudo ex parte recipientis quia meretrix
non turpiter recipit cum turpe faciat co
habendo repeti non potest .:.

54 **En yerro** Quod quis dat vel promittit
ne maleficium quod fe
cit detegatur repeti potest quia non tur
piter dedit ut apertius liberaret set alter
turpiter recepit ideo quia non precio set na
turali amore que homo debet erga homines

UVA.BHSC

desam- quando fir lo que ser ... ...:.

hre debuisset ad eu liberandum moueri et quia turpe facit qui prestitam celando venditione grauatur .:. Ti. vo. de los que desanparan sus bienes quando se no atreuen a pagar lo que deuen et como deuen ser tenorados el enagenamiento que los debdores fazen de sus bienes maliciosamente subvertirase.

Hic queritur de sex. primo quibus potest cedere bonis. ij. coram quo debet fieri cessio bonorum. iij. cui fit cessio. iiij. quis sit cessionis effectus. v. que est pena nolentis soluere nec bonis cedere. vj. tractabitur de reuocandis alienationibus in fraudem creditorum factis.

1 **Desamparar** Cedere potest bonis debitor liber sui iuris uel alieno iuri subiectus non habens unde soluat et debet cedere coram iudice et potest liber per se facere uel procuratore uel per litteram cognoscendo debitum uel si sit de eo condempnatus et non ante et cedit creditoribus suis et facta cessione aufert iudex omnia bona preter indumenta lini cedenti nisi sit debitor patris uel aui aut econtra debitor de ascendentibus et creditor et descendentibus uel sit patronus uel socius bonorum uel donator istis enim talibus dimittitur unde uiuat et recessum per iudicem venditur et de precio satisfit creditoribus .:.

2 **De una** Si creditores sunt ex eadem causa omnes concurrunt in solutione ex bonis cedentis fienda sed si unus sunt prius bona obligata ille prefertur ut dictum est .s. in titulo de pignoribus sed si unus sunt prius bona obligata ille prefertur ant bonorum venditionem debitor uellet cessionem reuocare et recuperare bona ut creditoribus satisfaciat aut se defendat auditur .:.

3 **El desamparamiento** facta cessione non potest cedens amplius conueniri nisi postquam ad pinguiorem venit fortunam tunc enim cogetur in quantum facere potest deducto unde uiuat sed fideiussor potest post principalis cessionem conueniri.

4 **Per prision** condempnatus nollens soluere nec bonis cedere mittitur in carcere ad instanciam creditorum et postea cedens soluitur a captione nisi bona omnia uel pecuniam celasset tunc enim detinetur donec satisfecerit de bonis in pristinum statum restituendis .:.

5 **Debdar** Si ex pluribus creditoribus maior pars summa quantitatem debiti uellet debitori tempus ad soluendum dare petenti ut non cedat habebit ab omnibus illud tempus si autem in personarum numero et debiti quantitate sunt equales et una pars indulgeret tempus alia cessionem desideraret prefertur tempus indulgens quia magis pietate mouetur sed si in debitis sunt equales in personis non inequales stabitur uoluntati maioris numeri personarum.

6 **Pagamiento** Si debitor ante cessionem ad creditoribus soluens remissionem partis debiti petit ut superplus soluat et ut hoc fiat discordent creditores valet quod maior pars uel equalis ut .s. li. proxima fecit etiam absente aliquo creditore nisi sua quantitas esset maior parte totius debiti uel nisi alius pignorum obligationem habebat .:.

7 **Personal** Si debitor personalis obligationis condempnatus in suis bonis mandauit iudex execucioni fieri antequam fiat omnia bona ut non inueniatur unde soluat alienet reuocant creditores alienationes a die sentencie .j. anni quia presumitur in fraudem alienasse et si aliquid donauit uel in ultima uoluntate reliquit et bona alia non sufficiant creditoribus sed si quis vendidit permutauit in dotem dedit uel in pignore istud non reuocatur nisi probetur et recipiente fraudis participem fuisse tunc enim .j. dictum tempus reuocatur nisi probetur et recipientem fraudis recipiens erat minor xxv. an. quia licet fraudis particeps fuit restituitur ei precium quod pro alia re dedit

8 **Catiuen** Si quis a debitore emat denunciant creditores uel eius procurator ne emat quia bona non sufficiunt ad debita reuocatur .j. anni alienatio.

9 **Cama** Quos unus ex creditoribus ante executionem uel cessionem debitoris ubi soluit non tenetur alijs creditoribus contribuere sed post executionem uel cessionem soluit erit locus contributioni .:.

UVA.BHSC

10 **Chapiendo** Si debitorem fugientem creditor insequatur pot eum et que portat si non est copia iudicis capere sed si pot statim iudicem invenire debet hoc iudici facere et de bonis sic captis sibi satisfacere nec tenetur ceteris creditoribus licet alia bona eius non sufficiant contribuere

11 **Tornada** Res in fraudem creditorum alienata restituetur cum fructibus pendentibus tempore alienationis et cum perceptis a die petitionis usque ad diem sententie deductis expensis fructuum et meliorationis rei fructus aut medio tempore ante petitionem percepti sunt possessoris rei :·:

12 **Malicola** liberatio facta in fraudem creditoris revocatur si liberatus particeps fraudis fuit et si fideiussor fuit liberatus et particeps fraudis sed debitor fraudem ignoravit tenetur fideiussor et in eo in quo eius bona non sufficiunt reconvenitur contra principale sed si debitor liberatus fraudem participavit sed fideiussor non tunc principalis renovatoria sed fideiussor erit liberatus :·:

Titulo libro vi. ti. primo de los testamentos

Hic finitur quinta pars :·:

libro vi. ti. primo de los testamentos

Hic primo queritur quid est testamentum et ad quid prodest ii. quo tuplex est iii. qualiter fieri debet. iiii. qui non possunt in eo esse testes. quinto quis pot facere testamentum. vi. vii. viii. qualiter infirmatur. viiii. de pena prohibentis aliquem testari :·:

1 **Destacio** Testamentum dicitur quasi testatio mentis quo facto cor testantis quietatur scandalaque inter succedentes removentur. et est duplex testamentum nuncupatiuum scilicet in scriptis et fit coram vii. testibus per disponentem vocatis et rogatis et quilibet eorum propria manu subscribat testatorem. illud testamentum eo presente fecisse vel alius testis pro eo si nescit scribere sigillet insuper illud quilibet proprio sigillo vel alterius si sigillum non habet etiam fine litere testator suum nomen scribat referendo se illud testamentum fecisse et si nescit aut nequit alius eius mandato hoc scribat.

2 **En escripto** Si testator vult in scriptis testari et secreta claudat scripturam ubi scripta est dispositio et appendat vii. cordulas pro sigillis testium ponendis relicta parte carte munda in subscriptione eorum et testatoris ponatur dicatque testibus quos in tantum convenitur fore suum testamentum rogans eos quod sint testes deinde sigillent et subscribant ipsi et testator coram eis ut. l. l. proxima :·:

3 **Comunal** In testamenti confectione ad confectionem non directam testator amplius sufficiat ad alios actus extraneos nisi natura aut infirmitas impediat.

4 **Queriendo** miles in expeditione occupatus sicut paganus testetur in castris non sufficit cum duobus testibus vocatis et rogatis sed in prelii discrimine constitutus quomodo possit et vellit et cum sanguine in armis vel in terra cum digito testabitur et valebit quod disposuerit dum tamen duobus testibus probetur :·:

5 **Por derecho** Effectus principis indulgentia testabilis sum ius hec dicitur testari et valet testamentum in quo solus princeps est testis

6 **Aldeano** indultum est rusticis ut in rure deficientibus vii. testibus cum quinque subscribentibus vel uno qui sciat pro aliis testetur in quo tamen precia testamentum ordinetur :·:

7 **Acabada** Pot quis testari inter liberos solum cum duobus testibus sed relicta in eo aliis extraneis sunt in valida nisi testator et omnes filii se subscribant testamentum laudantes vel ipsemet scribat totum testamentum et in fine dicat omnia in eo contenta velle fore firma :·:

8 **Mudar** Per secundum testamentum imperfectum non sunt renovata relicta filiis in primo testamento imperfecto de quo l. proxima fit mentio :·:

9 **Deshechar** non pot esse testis in testamento de libelli famosi confectione dapnatus vel de furto homicidio vel maiori delicto nec apostata licet ad fidem redeat nec mulier minor xiiii. an. nec servus mutus surdus infans fatuus stulticia durante aut prodigus curatore sibi dato sed pro libero se gerens pot esse testis licet postea servum esse appareat.

UVA.BHSC

10 **Hermofrodinus** Si sexus virilis est in hermofrodito potencior erit in testo testis al' minime.

11 **Contienda** Si contrario super testo int heredem scriptum et testamentarios consanguineos vel legatarios oriatur possunt esse testes legatarii non participes sed heres vel eius consanguinei usque ad .iiii. gradum nequaquam.

12 **En pargamino** Potest scribi testamentum in pargameno papiro et tabula etiam terra vel in alia re in qua scribi possit et possunt eiusdem tenoris plures carte testamenti fieri et si una sit defectuosa non nocet aliis perfectis.

13 **Bodas** Non potest testari filius familias etiam patris consensu nisi de peculio castrensi vel quasi nec masculus minor .xiiii. annis aut femina minor .xii. annis quia intellectum completum non habent nec stultus fatuitate durante aut prodigus cui est bonis interdictum aut interdicto et testamentum factum valet nec mutus et surdus insimul a nativitate secus si casu quia potest si ipse scribat illud al' non nisi de permissu principis. Hoc etiam modo potest mutus dum taceat quod raro accidit a nativitate testari surdus non non mutus bene potest testari.

14 **El ciego** In ceci testo debent .vii. testes et unus tabellio vel eius loco testis octavus ad scribendum adhiberi qui subscribant et sigillent testamentum et hoc coram eis ceco dicente scribi vel si est iam ordinatum legi ceco dicente illud fore testamentum eius aliter autem factum non valet.

15 **Es iudgado** Condempnatus ad mortem vel in insulam deportatus ademptis bonis efficitur intestabilis nisi pendente appellatione facto testamento moriatur vel sit miles qui in militari crimine ad mortem dampnatus potest prout de castrensibus si sibi in fama concedatur testari nisi pro fidei fractione vel prodicione dampnetur si si alias criminibus non militaribus dampnetur ut de adulterio furto aut alio delicto quod etiam non milites committunt tunc potest ut paganus testari sed non prout militaris quia privilegium perdidit per sententiam.

16 **Rafenes** Non possunt testari obsides aut de famoso carmine dampnati vel dubii de statu suo cum erunt veneria sui vel in propria potestate constituti ut per sententiam de heresi dampnati vel de proditione.

17 **Religiosa** Non potest ad religionem aut reclusionem sive heremum vadens testari imo eius bona illi loco venerabili acquiruntur nisi habeat ingressus descendentes legittimos inter quos potest bona dividere ut quilibet habeat ad minus legittimam que est si sunt .iiii. vel pauciores pro omnibus .iii. bonorum si plures dimidia absque ullo gravamine vel sine et si plus eis donet valet votum ille religiosus tantum pro legittima succedit et si nichil disponens cum esset habiturus postquam morte parentis filii habebunt legittimam monasterium vero aliud residuum.

18 **Mudar** Per maximam capitis diminutionem per quam libertas civitas et familia perditur aut per mediam qua civitas et familia ut per deportationem licet bona non adimantur sive per minimam qua sola familia perditur ut per arrogationem testamentum ante factum infirmatur.

19 **Cobrando** Recuperato statu per capitis diminutionem perdito convalidatur testamentum eius eventu infirmatum si expresse coram testibus dicat testator velle valere.

20 **Postumus** Postumus dicitur post mortem patris vel testamentum natus et eius agnatione infirmatur testamentum in quo non fuit institutus idem per arrogationem postea factam.

21 **El primer** Per secundum testamentum infirmatur prius more prolato de morte primi nisi falso ru... heredibus dictat testator quia primus non potuit meus heres esse institutus talem tunc enim primus erit heres si vivit non secundus sed legata utrisque testamentis amore dei vel consanguineis aut amicis relicta debentur.

UVA.BHSC

22 **Razones** Si in p(ri)mo testo sue instituti descendentes uel aposita clausula q(uod) testam(entum) p(ro)p(ter) q(uo)d fact(um) no(n) valeat no(n) rumpitur p(er) s(e)c(un)d(u)m nisi in eo de p(ri)mo aut de clausula mencio fiat sed p(er) s(e)c(un)d(u)m cu(m) .v. testibus fact(um) ab intestato succesoribus (con)sanguineis institutatur vel firmatur p(ri)mu(m) solempniter factu(m) nisi (con)iunctis erat institutus :·)

23 **Acabada** Per s(e)c(un)d(u)m testam(entum) imperfectu(m) no(n) rumpitur p(ri)mu(m) s(ed) si aliquis de no(n) descendentib(us) est i(n) p(ri)mo institutus postq(uam) coram .v. testibus testator dicat nolle eu(m) ee heredem quia ingratus uel quia cont(r)a eu(m) errauit uel s(imilia) p(ro)pt(er) hereditatem et applicatur regi nisi eius loco in suo testo aliu(m) instituit q(ui) tunc subrogatus erit heres :·)

24 **Quebrantando** Si testor co(n)sulte frangat cartam uel cordulam aut sigillum uel radat signu(m) no(ta)rii in suo testamento infirmatur testam(entum) nisi probetur casu factu(m) fuisse :·)

25 **La voluntad** Qu(ousque) firmu(m) sit testam(entum) pot(est) testore illud reuocare et aliud (con)dere.

26 **Mala** Impediens aliquem testari iniurias ei uel tabellioni et testibus si uenirent inferendo siue sit (con)iunctus uel filius aut pater p(er)dit ius q(uo)d erat eo no(n) (con)dito hiturus et regi applicatur secus si eius cogitacionibus testor facte testam(entum) co(n)stat :·)

27 **Faziendo** D(omi)n(u)s s(e)c(un)d(u)m institutu(m) i(m)pediens testorem testari licet postq(uam) suus manumittatur aut testoris morte(m) no(n) erit heres s(ed) p(ro)pinq(ui)or defuncti (con)sanguineus nisi sit impediens p(ro)pinquior q(ui)a tunc fuerit regi :·)

28 **Voluntad** Dolo uel al(iqua) illicite impediens testorem t(estamen)to relinquere s(ib)i (com)pbetur sol(us) uel ei q(ui) i(m)pedivit duplicati q(uo)d hui(us) p(ro)testat(ur) p(er)dit :·)

29 **Enferma** Degrum liberum h(ab)eant testi factum (con)suetudine (con)traria no(n) obstante et eos impediens efficitur intestabilis p(ro)ut(er) in quo deliquit insup(er) arbitrio iudicis corpalis punietur :·)

30 **Muriendo** Campo u(e)l p(er)egrinus sine testo moritur coram bonis ho(mi)(ni)bus eius bona nichil occultando describat et deueniat epo uel eius vicario dioc(esis) q(ui) scribens (con)sanguineis succedentibus ut ueniant uel mittant p(ro) bonis eis mittentibus tradat si uo no(n) mittit uel uide e(st) restituet eis arbitrio in pia op(er)a (con)uertatur campone (con)tra facien(te) in triplu(m) eius q(uo)d occultauit puniendo quod in alia bona distribu(atur)

31 **Todos** Causa p(er)egrinoru(m) uel eoru(m) successoru(m) sup(er) bonis que secu(m) ferebat orta est breuiter terminanda :·) Titulo .ij. Como se deuen abrir los testamentos fechos en poridad :

Hic q(ue)ritur p(ri)mo q(ui)s pot(est) pet(er)e testam(entum) aperiri .ii(d)o coram quo .iii(o). q(uo)m(od)o .iiii(o). qualit(er) d(ebet) aperiri :·)

1 **En poridat** Quibus quid in testo inscripto relinquitur cu(m) sua int(er)sit petat illud aperiri iudice post mortem testoris p(re)stito prius iuramento q(uod) no(n) maliciose se credentes sibi relictu(m) petit eius ap(er)tura(m) nec ante facta(m) pacti sup(er) relictis in eo ualet :·)

2 **Pedir** Compellit iudex tenente(m) testam(entum) ad edicionem ut aperiatur et si no(n) est testam(entum) in loco illo assignabit t(er)minu(m) ad portandu(m) et si tenens nolit edere t(ene)tur petentibus ad relicta eis et interesse :·)

3 **Abierto** Testibus p(rese)ntib(us) p(re)sentes et sigilla et subscripciones cognoscentibus iudex ordinarius aperiat testam(entum) et det eis quoru(m) int(er)est petentib(us) copiam s(ed) si om(ne)s testes no(n) sunt p(rese)ntes h(oc) fiat coram maiore p(ar)te uel eciam et si n(ecess)e fuit coram minore uel nulla p(rese)nte cora(m) probis ho(min)ibus et p(er)sonis nominatur testibus testam(entum) si sint infirmi uel ext(r)a egregie uel absentes ut subscript(iones) et sigillo cognoscant et neutro alia(m) de testibus no(n) inueni(atur) ap(er)tura(m) licet reddit testam(entum) suffic(iens)

4 **Como** Testo siue scriptis facto iudex recipiat inscriptis dicta coram [illegible] [illegible]

UVA.BHSC

testium qui intus fuerunt et illa dicta valet sicut testamentum in scriptis nec morte aliquorum vel omnium postea infirmatur testamentum.

5 **El juez** heredatur copia totius tenoris testamenti legatario aut saltem sui legati sine die et anno ut pietas eluceretur si in aliqua partem aperiri vel eius copiam usque ad tempus dari testator vetuit eius voluntatem sequetur judex nec dabit copiam eorum in quibus periculum sequi posset licet testator mandet dari.

6 **Dubdarien** ne substitutus in pupillum institu ti mortem captet pot testator in fine testamenti apponere substitutionem et clausule vetare ne per illa usque ad certum tempus aperiatur ut ignoret substitutus substitutionem factam et judex impedibit testatoris voluntatem.

Titulo iii. Como deuen ser establescidos los herederos en el [...]

H[ic] primo queritur quid est heredis institutio. ii. ad quid prodest. iii. quis pot instituj. iiii. per que verba. v. qualiter. vi. in quot partes possunt hereditas dividi.

1 **Heredem** instituere heredem idem est quod facere eum dominum bonorum et prodest quia testator per hoc relinquit suam benivolentiam de quo eius anima quietatur heres quod per institutionem magis opalentatur.

2 **Establendo** Rex regina aut eius camera universitas locus ad dei sinum constructus et quibus qui non inveniuntur prohibitus pot heres instituj sit liber vel servus sub hi eius dominus posset instituj at non valet institutio iussu domini ante aditam hereditatem cum mandat ut adeat et quem rat sibi ipsi item pot institui servus hereditarius jacente hereditate non tamen pot sine jussu heredis adire.

3 **Si el señor** non habens filios servum suum pot heredem instituere et licet de manumissione non fecit mentionem consequetur libertatem et hereditatem si tamen domina de adulterio cum suo servo commisso accusetur donec sit absoluta non pot eum heredem instituere.

4 **Non puede** de heresi condempnatus vel scienter baptismum bis recipiens aut apostata fidem dimittens vel confraternitas aut collegium contra jus vel principis voluntate facta vel de dampnato contra proditatis non pot instituj heres nec deportatus vel in metallum vel opus metalli vel aliud opus principis dampnatus perpetuo legata aut particularia pot habere taliter dampnatus.

5 **Muger** mulier infra annum luctus nubens secundo non pot heres instituj nec non consanguineum vel ultra quartum gradum consanguineum et prohibitur nubere infra annum ne sit dubium an primi vel secundi mariti sit soboles qui illo anno habuit et quia secundus vir de ea causa vir primi suspicaretur nubente.

6 **Cierta** dz testator heredem et partem hereditatis in qua instituitur declarare et sive dicat talis sit meus heres vel talis sit heres aut talis heres vel dicat talis sit cum patre institutus quia minus scriptum quam fuit dictum presumitur idem si dicatur talis sit dominus mearum hereditatum vel meorum bonorum aut relinquo sibi omnia bona mea aut volo vel mando quod sit heres aut per alia equipollentia.

1 | el **Establescimiento** heres non pot instituj directo in codicillis bene tamen potest in eis heredes rogari per modum tacitum alterum restituere omnia bona testatoris retenta quarta quam habebunt heredes scripti.

2 **Simple** heredis pena institutio non pot in codicillis contra contra pom nec valet substitutio directa in codicillis facta si tamen in testamento instituitur quod in codicillis dixit testator se nominaturum in eis nominatus erit heres.

3 **Dubda** Si testator in testamento dixit se in codicillis declaraturum pro qua parte esset heres in testamento institutus non declarata parte erit in totum heres nisi in relictis aliis personis et si sunt duo vel plures sic

UVA.BHSC

instituti succedent equaliter si tamen incodicillis postea declaravit illa declaratio attenditur.

10 **Dos** Si duo sunt eiusdem nominis quorum unus instituitur nec potest aparere de quo testator sensit viciatur institutio et succedent venientes ab intestato viciatur etiam si in testamento species maleficii heredis exprimitur ut in stituo talem proditorem heredem aut similia scelus si tamen aliquis dicat illum maledictum uel maleficum uel in nomine iste si dixit instituo unum de fratribus meis qui cum berta contraxit matrimonium ille qui contraxit erit heres.

11 **Declarar** institutio heredis uel legatarii non potest conferri in alterius voluntate sed si coram quinque testibus testator nominat in presentia notarii heredem et legata et mandat quod dat notarius ad unum partem quam ordinet testamentum secundum ius quia quod ipse ordinavit vult quod valeat sicut ordinatum per testatorem tunc sic ordinatum per partem erit testamentum validum.

12 **Errando** Si testator in persona heredis uel legatarii errauerit credens unum esse alium viciatur institutio uel legatum.

13 **Amistad** Non viciatur institutio si testator amicum instituit sub fratris appellatione instituat nec nocet error nominis uel cognominis cum de persona instituti constat.

14 **En una** Unus solus in certa re heres institutus habebit totam hereditatem et si sunt duo unus in una alius in alia re certa instituti succedunt equaliter et habebit propria quilibet rem in qua est institutus si vero sunt tres unus in una re alii duo coniunctim in alia instituti dividitur hereditas inter eos ut unus habeat medietatem et duo coniuncti alia medietatem nisi dicatur eque rem in qua quilibet est institutus propria si autem unus in una re alius sine re sunt instituti institutus sine re erit heres alius vero habebit rem illam tamquam legatarius.

15 **A tiempo** hereditas ad diem uel ex die certa dari non potest primo non spectata die erit institutus statim heres nisi testator miles in milicia testetur tunc enim expectatur dies sed in incertam diem potest quis instituere ut in diem mortis quia et si certum est quod morietur tamen incertum quando.

16 **Partir** Potest testator hereditatem in quot voluerit dividere partes sed communiter dividitur in xii. quarum prima vocatur uncia. secunda sextans. iii. quadrans. iiii. triens v. quincunx. sexta semis. vii. septunx viii. bes. ix. dodrans. x. dextans. xi. deunx xii. as item clauditur omnes iste sub nomine ponderis uel libra.

17 **Ques** quilibet heredum habet tantam partem quantam sibi testator declaravit sed si plures sunt coniunctim instituti succedent equaliter si vero quidam in certis partibus et unus sine parte instituitur de partibus assignatis habebit alius residuam si autem unus in dimidia alius in dimidia et alios duos sine partibus instituat primi duo habent dimidia alii alia dimidiam sive in principio aut medio uel in fine testamenti instituantur item tribus instituti in tribus hereditatis partibus equaliter si de quarta nihil est dispositum dividerent quartam illam equaliter inter se sed si inequaliter fuerunt instituti dividerent eam pro partibus hereditariis.

18 **En doze** Si quatuor sunt instituti quilibet in quatuor uncias habebit quilibet tres ne ultra xii. uncias hereditas dividitur.

19 **Pondus** Pondus est xii. unciarum dispondium xxiiii. tripondium xxxvi. et in totum uel plures uncias potest hereditas de voluntate testatoris manifesta dividi et si primum in xii. secundum in vi. uncias instituit ille eam unus habebit duas partes alius tertiam hereditatis et si primum in tota hereditate secundum in tota. uel in tota succedent equaliter sed si unum in tota instituit deinde alium in persona sua uel habebit si ille primo in totum instituto alium in parte quod primus heres requirit instituat et primus non est capax tunc secundus habebit totum.

20 **Diziendo** Testatorem pauperes instituerit uel bona sua eis relinquere debent ea heres ponere in hospitali existentes requiratis illius ville quam testator designavit sed si nulla de

UVA.BHSC

signavit habuit illi de loco in quo conditum est testamentum.

22 **De partimiento.** Heredes aut sunt sui aut necessarii aut extranei. Sui dicuntur descendentes quia et in vita parentis sunt quasi domini hereditatis quia de bonis eius gubernatur et non possunt sine causa exheredari. Necessarii sunt servi testatoris in toto vel in parte instituti quia necesse habent agnoscere hereditatem et tam de suo quam de hereditate licet non sufficiat tamen creditoribus et legatariis satisfacere et per hoc consequuntur libertatem. Extranei sunt alii preter supradictos.

23 **Los herederos.** Sufficit heredem fuisse tempore mortis testatoris esse capacem. Sed in initio requiritur capacitas tempore institutionis et mortis testatoris. In conditionalibus tempore institutionis, mortis et aditionis hereditatis, alias defertur hereditas substitutis vel coheredibus vel in eorum defectu venientibus ab intestato.

24 **Si el uno.** Dominus de duobus potest instituere servum unum cum libertate heredem necessarium et consortem tamen recipe sive pro portione. Sed si sine libertate instituatur habebit per eum consortem hereditatem ambo aut non possunt eum sibi facere heredem cum nemini nisi ambo in simul decesserint vel sub eadem conditione vel diversis que simul impleantur eum instituat cum libertate.

25 **Obligado.** Debitis honoratus bona sua vel maiorem partem bonis in fine potest aliquos ex eis cum libertate suos heredes facere necessarios.

26 **Si alguin.** Servum suum instituens per quem alienas videtur privare de libertate donata et si moritur cum illo testo ille autem est filius erit heres per eum. Item plures domini suum instituti acquirunt per eum hereditatem pro partibus dominiis. Titulo iiij de las condiciones que pueden ser puestas quando establecen los herederos.

5 **H**ic primo queritur quid vult dicere condicio. Respondeo quadruplex est. Iuxta qualiter est intelligenda in testamentis. Que sunt conditiones valide vel invalide.

1 **Condicion.** Condicio est ordo differens hereditatis vel legati quoniam usque ad eius complementum et quoniam apponitur expresse quandoque intellectualiter et quedam sunt de preterito quedam de presenti alie de futuro et istorum de futuro quedam sunt impossibiles natura aut de iure impossibiles vel de facto quedam possibiles et possibilium quedam sunt potestative quedam casuales quedam mixte et apponitur conditio per si.

2 **Poniendo.** Conditiones de presenti vel preterito non suspendunt testatoris dispositionem quia si vere sunt pro non appositis habentur et ideo non sunt proprie dicte nisi que sunt de futuro.

3 **Las condiciones.** Condicio impossibilis de natura ut si digito celum tetigeris vitiatur et non vitiat institutionem vel legatum. Idem est impossibilis de iure que est illa que est contra honestatem vel bonos mores aut opera pietatis vel contra ius.

4 **Imposibiles.** Condicio impossibilis de facto ut si montem aureum dederis vitiat institutionem licet alchimiste dicant esse possibile facere quod attamen non est aliis hominibus manifestum.

5 **Dubdosas.** Impossibilis condicio ponitur ut si Titius heres erit Seyus heres esto et si Seyus heres erit Titius heres esto vitiat quia non potest unus antequam alius esse heres quod requirit conditio memorata.

6 **Iurando.** Condicio iuris iurandi remittitur ei que testator mandat iurare se quod faciat vel detur nisi servo relinquat libertatem si iuraverit se aliter certum quid daturum aut continuitatem sub conditione iurandi quod facere vel dare instituat tunc enim omnino quod iuretur alias non habebunt relictum.

1 **Possibiles.** Condicio potestativa ut dando vel

co que
uestas
en los

UVA.BHSC

faciendo consistens est antequam solvatur re[?] debeat implenda, sed si est in non dando vel non faciendo prestetur cautio de non faciendo et solvetur relictum statim.

8 **Casuales** non potest heres sub conditione casuali institutus hereditatem ante eius implementum querere, sed conditio contraria non suspendit hereditatis acquisitionem.

9 **Mesclades** Condicio mixta est que partim in potestate hominis partim in usibus fortune consistit et suspendit aditionem hereditatis donec impleatur in extraneo instituto, sed non in suo.

10 **Vacia** duobus filiis legitimis vel naturalibus institutis et uno alii premorienti substituto intelligitur tacita conditio, scilicet si premoriatur sine liberis, quia si cum liberis ipsi preferuntur. Secus est in extraneis institutis et predicto modo substitutis, quia etiam premortui liberis expulsis admittitur ad substitutionem supradictam.

11 **Libre** non potest testator in legittima filiis apponere conditionem, sed in eo quod plus ei iure instituit, vel quamquam potest apponere conditionem potestativam casualem aut vel mixtam, neque quia habetur pro non apposita.

12 **Si el testador** uno herede in parte primo alio in alia sub possibili conditione instituto, primus institutus statim post mortem testantis potest partem suam cognoscere, alius non donec conditio adimpleatur.

13 **Ponen** pluribus conditionibus coniunctim heredi appositis omnes sunt ad implendae, alternatim erunt in valibus, si disiunctive sufficit una implere. Item si instituo servos meos si mei fuerint cum moriar, licet tempore mortis non sint mei omnes, sed unus ille erit in toto heres.

14 **Enmanda** Si conditio potestativa heredi vel legatario apposita tam non possit impleri habetur pro impleta, si autem est mixta ut lego tibi si tu Ticiam nupseris et ipsa moriatur antequam nubere possit vel tu moriaris habetur pro defecta, si non ipsa nolit habetur pro impleta, sed si tu nolles habetur pro defecta, nisi ipsa sit talis cum qua est dishonestum non liceat.

15 **Siervo** Alienus servus cui est conditio apposita non potest ea sine iussu domini ad implere et si impleat pro non impleta habetur, sed minor xxv. annis liber potest conditionem ei appositam citra curatoris voluntatem ad implere et per hoc legatum vel hereditatem habere.

16 **Complir** Si instituo quod heres si servum manumisit hereditatem licet de iure antequam sit heres non possit manumittere quia est alienus tamen si de facto manumittat acquiret hereditatem.

Titulo V°. Como puede ser establecido el heredero sustituto.

Hic primo queritur quis dicatur substitutus heres. ii°. quotuplex est substitutio. iii°. quis potest substituere. iiii°. qualiter. v°. quis sit substitutionis effectus. vi°. qualiter expirat substitutio et quare.

1 **Substituto** Substitutus dicitur quasi secundo gradu heres institutus et sunt sex substitutiones, scilicet vulgaris, pupillaris, exemplaris, quam pater vel alius filio facit mente capto, breviloca, compendiosa et fideicommissaria.

2 **Calada** vulgaris substitutio est sic instituo talem heredem et si heres non erit Ticius sit heres, quod si institutus ante aditam hereditatem moriatur vel nolit aut repudiet eam erit Ticius heres. Item sit sic talem et talem instituo et quisquis eorum sit unus sit heres, quod tacite intelligitur quod si unus sit mortuus vel nolit adire alius habeat hereditatem.

3 **Si alguno** pluribus ex disparibus partibus institutis et si unus eorum non sit heres in eius portionem substitutus eadem conditione pro ea parte ad substitutionem admittitur qualiter pro qua fuit institutus.

4 **Desfallecer** Post aditam per institutum hereditatem expirat vulgaris substitutio ei facta.

UVA.BHSC

5 **Pupillaris** Parens potestatem
pubero in suis
patria potestate constituto pupillarem
facit substitutionem et fit quandoque expresse per hec
verba si talis erit heres et infra pupillarem
decesserit etatem titium sibi substituo
et si infra dictam etatem moritur suc-
cedit ei substitutus et in bonis aliunde
pupillo quesitis fit etiam tacite sic quis
quis mihi erit heres sit heres filio meo
aut sic si filius meus impubes non
erit heres talis ei substituo quia licet
ista sit vulgaris expressa continet tamen pu-
pillarem tacitam quia et si heres fuit
si moritur in pupillari etate admittitur
substitutus ad bona supradicta per tacitam
pupillarem sed cum vulgaris fit disparibus in
etate ut uno pubere alio impubere
institutis sed dicitur quod si quis eorum non erit
heres alius sit heres tunc vulgaris non continet
pupillarem quia non posset ambos
comprehendere idem si aliquis de insti-
tutis et sic substitutus sic talis cum non
potest testator pupillariter substituere.

6 **Ducere** Etiam exheredato filio
potest pater pupillariter substi-
tuere et bonis aliunde filio quesitis suc-
cedet substitutus sed maior xiiii annorum
oportet quod sit qui exheredatur qui dicitur
proximus pubertati alias exheredare non valet.

7 **Dal** Per pupillarem substitutionem
succeditur pupillo in omnibus
eius bonis undecumque quesitis sicut si ipse-
met heredem instituisset nisi substitutus
sit in capitulo bonorum aliunde venientium

8 **Cernendo** Non potest substitutus
pupillaris pupillo patris here-
ditate non repudiata bona pupilli agnos-
cere et paterna repudiare vel contra
nisi sit et coheres eius tunc dato coherede
per patrem et causa pupillus quia substi-
tutus hereditatem paternam omittat tunc
enim coheres paternam et substitutus pupilli
habebit hereditatem.

9 **Si renuncjasse** Arrogato fi-
lio potest arro-
gans pupillariter substituere sed non extenditur
substitutio nisi ad bona habita ab arrogante
que est quarta pars bonorum arrogantis
et adquesita eius intuitu in aliis autem
bonis succedent pupillo venientes ab in-
testato.

10 **Delatasse** Per maxima
mediam vel mi-
nimam capitis diminutionem pupilli expirat
pupillaris substitutio ei facta idem si in vita
substituentis efficitur sui iuris aut iusta
ratione pupillus patris abstineat ab he-
reditate sed si iniusta corrigitur agnoscere eam
et si ab abstinentia in integrum restituitur
redintegratur substitutio que per abstentionem
expiravat item expirat si testamentum patris
postea agnatione vel alias infirmatur aut
pupillus ad etatem xiiii vel pupilla
xii annorum pervenerit.

11 **Exemplar** Substituit pater
filio fatuo exem-
plariter sic instituo eum heredem et si in stul-
ticia moriatur titium sibi substituo sed si
descendentes habet mente captus illi sunt
substituendi alias eius fratres et si eum non habet
quilibet extraneus et dicitur exemplaris ad exemplum
pupillaris quia utrumque propter sensus defec-
tum fit et si in furore moritur admitti-
tur substitutus sed eo recipiente vel ei agna-
to filio aut testatore substitutionem per alius
testamentum revocante expirat dicta substitutio.

12 **Compendiosa** Compendiosa
substitutio
fit in hec verba talem filium meum insti-
tuo et quandocumque moriatur talis sit eius
heres et si fit a milite mortuo filio infra
pupillarem etatem admittitur substitutus pupillaris
matre expulsa sed post pubertatem habebit
mater tertiam bonorum patris et omnia
eius bona aliunde obvenientia et iura
sepulcrorum patris et alia bona habebit
substitutus sed non miles eam extraneo he-
redi fecit ad omnia eius bona quandocumque de-
cedat admittitur substitutus si autem per
dicta verba eam fecit paganus admittitur
substitutus matre expulsa infra pupillarem etatem
postea in totum repellitur substitutus sed
si eam fecit per verbum substituo aut dixit
volo quod sit talis filius heres tunc post pupillarem
etatem mortuo instituto habebit mater
tertiam bonorum et substitutus alia bona

13 **Breviloca** Brevi loca substi-
tutio fit hiis
verbis talem et talem filios meos instituo

et eos invicem sub
stituo et si ambo

UVa. BHSC

et eos inuicem substituo et si ambo sunt impuberes committet duas pupillares et duas vulgares substitutiones utraque aliquo eorum non adeunte admittitur alius per vulgarem et adeunte sed infra etatem pupillarem decedente admittitur superstes per pupillarem substitutionem .:.

Fidei commissaria

Substitutio fideicommissaria fit sic talem heredem instituo et rogo vel mando aut volo quod post tantum tempus restituat hereditatem tibi et institutus restituens potest sibi quartam trebellianam retinere sed si renuisset adire vel restituere cogitur per iudicem ad substituti instantiam hoc facere .:. Titulus vi

Tit° del plazo q̃ an los herederos pa se acõsejar si entraran la herencia e como deue faser el inuentario e como deue guardar la muger finado el marido si dise q̃ finca preñada .:.

del plazo q̃ pueden auer los herederos pa se acõsejar si entraran la herencia z como se deue faser el ynuentario z como se deue guardar la muger del finado el marido si dise q̃ finca preñada

Hic primo queritur quid est ius deliberandi. ii° ad quid prodest. iii° quis hoc potest petere. iiii° quando. quinto quantum tempus induligetur ad deliberandum. vi° qualiter recipere heditatem lucrosam et repudiare dampnosam .:.

1 # Deliberar

Deliberare est idem quod amicis consilium an recipiet hereditatem habere et prodest ad hoc quia informat deliberans an sit ei lucrosa hereditas aut dampnosa et tempus ad deliberandum est a rege vel a iudice loci ubi est maior pars hereditatis bonorum petendum ante aditionem et si filius est institutus eius dominus petet non ipse si minor eius curator .:.

2 # Un año

Rex concedit annum ad deliberandum alii iudices ix menses vel minus si sibi visum fuerit non tamen minus quam centum dies et si heres infra tempus ei ad deliberandum indultum moritur eius heres habebit reliquum tempus quod superest si non post tempus moritur si quidem mortuus non erat de liberis eius heres repellitur si autem de liberis admittetur eius heres temporis lapsu non obstante .:.

3 # Vender

Vendent deliberantes non sed heres rem hereditariam nisi de mandato iudicis ex iusta causa

\+ # Queriendo

heres repudians hereditatem tenetur bona creditoribus vel successoribus restituere aut per ipsa taxatam iudiciali iurabunt ipsi in litem super bonorum quantitate .:.

4 # Inventario

heres faciens inventarium non tenetur creditoribus ultra vires hereditarias et debet illud incipere infra xxx dies postquam scit se heredem et perficere infra tres menses sed si omnia bona non sunt in eodem loco dabitur ei annum spacium ultra illos iii menses et quod citatis legatariis debet scribi per notarium eis presentibus et si absint vel presentes non venerint fit coram tribus probis testibus heredem cognoscentibus et in principio facit heres signum crucis et deinde omnia bona hereditaria scribere et in fine scribat heres se omnia bona descripsisse nullamque fraudem commisse vel notarius pro eo coram ii testibus si ipse nescit scribat rogatus .:.

6 # Legatarios

Si legatarii in confectione inventarii non interfuerint poterit iudicium requirere et per sacramentum heredis et testium inquirat an legaliter fuit confectum et etiam per quod tormentum hereditariorum .:.

1 # Demientra

durante tempore a iure concesso ad inventarii confectionem non possunt creditores hereditarii debitum petere ab herede sed infra tempus illud non currit prescriptio et faciens ea non tamen creditoribus nec legatariis ultra vires hereditarias nec tamen ante legatariis satisfacere quam omnibus creditoribus satisfecit et si sibi minus quarta parte hereditatis remanet usque ad eam integram defalcabit legata. sed si primo legatariis quam creditoribus satisfecit nec remanet de quibus quarta satisfaciat creditores non contra eum sed contra legatarios ad recepta restituenda agunt et postea hiis non sufficientibus contra heredem quatenus falcidia retenta ascendit .:.

4 # Las despensas

funeris testatoris vel alias iustas expensas non tamen hic scribere in inventario sed probet eas per testes vel eius iuramento et si fecerit inventarium salvum est ei ius debiti quod sibi testator debebat .:.

7 # Cabalidad

Tenetur heres ad ...rum in bonis testatoris

UVA.BHSC

tentibus soluere eius duplum quod fraudu
lenter occultauit extra inuentarium et cau
sa inuentarii non durat ultra annum licet
alie ciuiles instantie usque ad tempus et cri
minales usque ad biennium durent .:.

10 **Si el heredero** heres in propria
persona inuentarium non conficiens tenetur creditoribus et le
gatariis et ultra uires hereditarias et falci
die quomodo priuatur .:.

11 **Demandando** dicit heres uer
bis declarare se
hereditatem adire uel etiam factis ut colen
do predia et alia que nisi ius et nomine
heredis fieri non possent faciendo sed si quod
non ut heres sed pietatis causa ut funus
heredes curare uel res ne pereantur custodi
re faciat non uidetur per hoc adire sed tamen
ne de hoc dubitetur se protestari non ut heres
facere protestari .:.

12 **Si el hijo** Si quis de descen
dentibus in testatoris
potestate constitutus fraudulenter abstinens
per alium bona hereditaria emi aut subtra
hi faciat miscetur per hoc adire secus in alijs
qui ut fures de subtractis tenetur .:.

13 **Puede** non potest filius sine iussu
domini hereditatem in qua
est institutus adire nec filius familias
hereditatem profecticiam que patri est acqui
renda sine patris iussu sed aduenticiam
cuius proprietas eius et usufructus patris
est potest sine iussu adire et eo abinte pater
pro eo nec filius potest facere quod pater ipse
fecit nec pater quod filius hereditatem per se
item fatuus uel minor septennio per se non
potest adire sed adibit eius administrator et
si talis infans est sub propria potestate adibit
pater et si infans premoritur item pupillus
non potest sine patris aut tutoris auctoritate here
ditatem ei delatam adire uel si non habet
sine iudicis auctoritate pubes aut xxv annis mi
nor curatore non habens potest adire sed si lesus
est petet in integrum restitutionem .:.

14 **Cierto** dubitans testatorem mortuum
esse uel an potuit condere testamentum
non potest adire eius hereditatem idem est si est
institutus sub conditione ea pendente nec
etiam potest interim repudiare sed si de sua con
ditione dubitet heres an sit sui iuris uel
non non impeditur adire .:.

15 **Seyendo** dubitans pro qua
parte est institutus non
impeditur adire nec ualet aditio sub condicione
facta nec per procuratorem nisi sit rex aut
dignitas institutus sed traditione factam potest
possessio bonorum per patrem recipi .:.

16 **Sin testo** dum dubitatur an
uxor defuncti intesta
ti remansit pregnans uel non nullus
potest hereditatem ingredi et si peperit uiuum
ille erit heres alias proximior sed si certum est eam
non esse pregnantem non impeditur proximior
hereditatem ingredi .:.

17 **Mugeres** dicens se pregnantem
debet hoc bis quolibet
mense donec inspiciatur dicere et consangui
nei defuncti de hoc dubitantes possunt per
quinque bonas feminas uentrem facere inspi
cium contra pregnantis uoluntatem non tan
gatur et ponere ei usque ad partum custodia
ut ponatur per iudicem in domo honeste
femine et ante partum per xxx dies mitti
et ipsa hoc consanguineis et in domo illa unus
dumtaxat sit ingressus et ponitur ibi tres
homines cum duobus comitibus et tres femine
cum duabus similiter ad custodiam et in
secessibus non admittatur alia pregnans
propter metum submissionis tempore non partus
non sint cum ea in camera uiri sed mulieres
sic non pregnantes et sint ibi tria lumina
ria et partus coram eis edatur consanguineis
et sic natus et custoditus erit heres alias
non nisi probetur ex matre illa natus
tempore quo potuit esse filius defuncti .:.

18 **Renunciar** uerbis uel factis
perpedibilibus
potest hereditas renunciari et semel repudi
ata non potest postea adiri nec econtra adita
repudiari nisi per minorem xxv annis uia
restitutionis et si unus ex coheredibus ad
diit alius repudiat nec sit repudianti
substitutus alius tamen est in potestate coher
dis adeuntis partem repudiantis recipere
uel non .:.

19 **Quando** propinquior consan
guineus institutus re
pudians ab intestato si statim non adiit
ex testamento excluditur utraque uia sed si igno
rat se scriptum heredem renunciet ab intestato
dicens se non priorem non excludi ex testamento
quia non potuit ei iuri quod sibi competebat

UVA.BHSC

ygnorans renunciare.

20 **Deseredando** Minor ascendentium hereditatem repudians potest habere eam si bona non sunt alienata usque ad tempus. Sed si alienata sunt non potest nisi sit minor. Titulo vij. de los deseredamientos & como puede el padre desheredar al heredero la herencia &c.

Titulo vij. de los deseredamientos & como puede poder el heredero la herencia.

h **H**ic primo queritur quid est exheredatio. ij. quis potest facere. iij. et iiij. qualiter potest fieri. v. de quibus ex causis. vj. qui sunt errores propter quos institutus potest perdere hereditatem.

1 **Deseredar** Exheredare est consanguineum ab hereditate in qua ius habet succedendi repellere et fit sic exheredo filium meum propter talem causam aut alienum facio eum a bonis meis.

2 **Todo** Quilibet ascendentium uel descendentium dum tamen sit maior .x. annis cum dimidio potest exheredare. Item collaterales possunt etiam proximi. Sed infirmato testamento euacuatur exheredatio in eo facta

3 **Cierta** certa designatione debet demonstrari persona exheredantem exheredatus et si unum dumtaxat habens filium dicat filium meum exheredo erit exheredatus. Sed si plures, uel dixerit quod eorum nullus erit exheredatus. et exheredatus sub conditione uel a certa parte hereditatis non est exheredatus.

4 **Ciertas** Potest pater aut auus filium exheredare si in eum manus violentas iniecit aut verbaliter est iniuriatus eum grauiter aut eum de crimine capitali uel exilij accusauit uel si eum infamauit nisi pro facto regis aut principis uel si filius est maleficus aut cum maleficio vitam ducat aut vite patris insidiator uel cum uxore uel putatiua patris concubina coheriit uel occasionem patri magnam partem bonorum perdendi prebeat. aut si pater captus pro debito ope fideiussionis possessionis subuenire nolit filius masculus uel si eum testari prohibeat uel impediat. Insuper isto casu ad instanciam eorum quibus relinquere fuit impeditus perdet quod ex patris hereditate erat habiturus regi applicandum et ipsi habebunt illa que eis volebat pater relinquere. exheredatio tamen predicta debet fieri expressa causa et probata alias nulla

erit. Item potest exheredari si se fecit ioculatorem patris tale officium non exercente aut pro precio cum homine uel fera bestia pugnauit uel pro filia maritare volente minorem xxv. annis ipsa meretricale elegit vitam. aut si parentem furiosum custodire et alimentare noluit. postquam vero factus sane mentis potest eum exheredare. Insuper si cum eius de eo curaris et sibi nichil in institutis requirat filium ut hoc faciat et ipse recuset succedet ei in furore decedenti siue ante fecit testamentum in quo filium instituit siue ab intestato moriatur filio excluso. legata tamen in dicto testamento facta valebunt. hoc dicit eadem lex sequenti.

5 **Iuglar** Summa eadem lex precedenti

6 **Catiuando** Si filius parentem captiuum redimere volens noluit potest per eum exheredari et si ibi moriatur sine testamento episcopus eius bona occupans in redemptionem distribuat captiuorum idem in alijs consanguineis successuris ab intestato redimere volentibus quia poterat in hanc causam bona captiui alienare et si ante captiuitatem condidit testamentum non valet quo ad institutionem heredis supradicta facere nolentis. Sed quo ad legata sic et pena istius legis et superioris que tangit furiosum habet locum in maioribus xviij. annis. talia committentibus in minoribus nequaquam.

7 **Herege** Si est hereticus uel quod non catholicam sectam transsit filius potest ob hoc a patre catholico exheredari. Sed si pater est hereticus uel non catholicus tamen filios catholicos instituere et si quidam sunt catholici alij non catholici dumtaxat succedent alijs postquam catholicis factis parentem exheredare non ex fructibus interim perceptis habituris. Sed si pater et filij sunt heretici tamen consanguinei catholici propinquiores succedent. si non omnes usque ad x gradum sunt heretici et tamen de cuius hereditate agitur erit clericus succedet ecclesia. Sed autem ypocritis de heresi dampnat petens hereditatem alias post annum uel si est laycus etiam intra succedet rex.

8 **Si el padre** legitima exheredationis causa a testatore inserta ab herede probata tenet exheredatio et si plures ponantur sufficit vna legitima causa probari.

9 **Grados** Exheredatus ante institutionem uel post omnes gradus substitutus videtur ab omnibus institutis

UVA.BHSC

exheredatus :-)

10 **Preterido** Pretirire est filium nec heredare nec instituere et sic preteriatur sine causa spaliter no designata exheredet aut designata et p testorem vel herede no pbata repellitur institutus et filius succedet sicut heres quo no est expssa spaliter causa se offerrit cam justam exheredac pbatur :-)

11 **Dicho** Pot filius parentem exheredare si eu de cau mortis vel membri abscisionis in cau reyomtis no tangente accusset aut al eu occidere curet aut tn eius cohierit concubina vel eu impedit testari aut in morbis pne mortem vel eo laboret aut filium mente captu no curet alimentare aut filium captiuum redimere et isto cau sernatur in eius bonis qd de patribus dicit .b.c.l.6. vel si filius est catholicus et parens hereticus et dz spaliter exprimi causa exheredac et probari al testm no valebit quo ad heredis institutionem quo ad legata vo et alia in eo contenta valet :-)

12 **Las razones** Pot frater in fris testo pteriri et etiam sine causa exheredari nisi frater male vite aut difamatum hoiem instituat tuc em rupto pque lam testo succedet frater nisi institutus mortem captauit aut eu criminalit de cau mortis vel mebri abscisionis accusauit vel maiorem ptem bonorum eiusdem pde fecit aut posse suu ut pderet apposuit nec in aliquo istorum casum incidens pot succede fri ab intestato si pbetur :-)

13 **Seys** Si quis ope vel consilio familie interficiatur nec aut addicioni heres sciens querelam indicaliter apposuit aufertur ei hereditas si aut ab extraneo interficiatur pot adire et post .h. quinquennium quicquid al aufertur ei et applicatur regi item aufertur ei si anq accusset occisorem sciens testm apiat nisi sit rusticus qui ignorantie pretextu excusatur idem si ope aut csilio heredis interficiatur aut eu eius uxor commiteatur heres vel testm in quo institutus fuit de flo accusans usqz ad latam sententiam pseuauit et sius no iudicetur aut in accusac fuit pcurator vel aduocatus nisi de regis mandato vel ut tutor psequatur vel si tacitam fidem de restituendo hereditatem no capaci testori accomodans restituat et huiusdem rationibus pdit legatarius legatum :-)

14 **Si alguno** pr capax eu fraudulent legatarius vel inr institutus relinquitur aliqd recipiat regis curie hoc reuelet habebit promio ad minus relicta medietatem :-)

15 **Vengança** Si hrs accusat occisorem eius eu succedit nec iudex ei iustitiam ministrauit aut succedens no appellauit vel occisor no inuenitur ad justicia de cofiendam aut est heres minor .xxv. an. nec accusauit no pdet ob hoc hereditate.

16 **La desconoscencia** hereditate p regem ab herede necat desfuncti no vindicant cuncta soluet rex creditoribus iux vires hereditarias et legatariis retenta falcidia qd erat heres habiturus.

18 **Olvidarien** Si legatarius tutor in testo constitutus & recusset officium pdit legatum pupillo applicandu et si testm celat pdit illud hrdi acquirendu item herede tanqm filio instituto si postea apz no esse filium pdit hereditatem csanguineis defuncti proximioribus aplicandam quibus no extantibus regi idem si hereticus vel infidelis instituatur item filio parentem furiosum alimentare nolente aplicatur hereditas csimeo curanti ut .b.c.l.g. et herede captiuum no redimente distribuitur hereditas in redempc captiuorum ut .b.c.l.6. :-)

Tit. viij. Como puede quebrantar el testo el que injustamente deseredado es. — Tit. viij. como puede quebrantar el testo el que injustamente es eheredado

h **H**ic pmo qritur quis pot inofficiosi testi querelam instituere .ij.o quid velit dicere talis querella .iij.o contra que pponitur .iiij.o coram quo qnto quibus ronibus .v.o quis est effectus querelle rupto testo :-)

1 **El fijo** descendentes exheredati proponunt injudicio que

UVA.BHSC

rellam in offitiosi testi sic dictam quia parentis fecit contra pietatis officium exheredat et ea proposita citat judex heredem scriptum et conjiciat quod testum non valeat et hereditas sit querellantis sed si est protitus ipso jure est nullum testum idem est in ascendentibus in juste exheredat vel protitus quod in descendentibus dictum est

2 **El testador** frater protitus vel exheredatus persona de qua dictum est c. de in. proximo l. 12 instituta vel suo vel contra testatorem majusque eius delibamenta instituto potest proponere in offitiosi testi querellam alii autem contra sanguinei transversales nequaquam :.

3 **Como** secus testor nemo herede instituto non admittitur frater ad in offitiosi testi querellam :.

4 **Muchas** justa causa exheredat apposita et probata remanet testum firmum idem si in juste exheredatus .i. quinquennium post aditionem hereditatis querellam non proponat nisi sit minor qui .i. etatem xxv. annorum et per quadriennium postquam potest eam instituere :.

5 **El padre** cum legittima jure legati relinquitur si eam non acceptet vel acceptans de querela protestetur rumpere potest per querellam testum nisi inter liberos testo citra institutionem disponat si vero jure institutionis relinquitur non potest sed si in minori parte quam legittima instituitur non rumpere sed ad supplementum aget :.

6 **En qual** qualitercumque exheredatus consentiat testo ut puta legatum ei vel sui juri subiecto recipiendo aut in testi defensione sit procurator vel advocatus excluditur a querela

7 **Quebrantado** rupto per in offitiosi querelam testo heredis institutio non valet et succedunt venientes ab intestato libertates vero et legata valida remanent.

Titulo .ix. De las mandas &c.

8 **H**ic primo queritur quid est legatum ii. quis potest legare. iii. cui. iiii. qualiter. v. de quibus rebus vi. qualiter potest revocari. vii. quis potest legatum petere. viii. quo tempore et loco.

1 **Manda** legatum est donatio in testo vel codicillis relicta et potest legare qui potest testari vel codicillare et potest legari ei qui potest heres institui et licet tempore testi non sit capax sufficit quod sit liber et capax tempore mortis testoris legatarius

2 **Muchos** unus ex heredibus parte hereditatis omissa potest recipere per legatum nisi testor specialiter eum unum sine alio recipere prohibuit :.

3 **Puede** potest quis gravare suum heredem ex testo vel ab intestato ad alii dare et etiam legatarium in usque ad legati valorem sed si filium maiorem x. annorum cum dimidio exheredat pater ei dato substituto pupillari non potest substitutum male quo dando gravare et heres heredis vel legatarii tenet ad onera ad que ipse tenebatur :.

4 **Si el testador** possum meum heredem vel legatarium gravare ut heredi suo quod dare vel facere mandet sed si dico mando quod si talis fuerit heres mei heredis det tali tantum non valet quia non judicio meo est heres et quia quem non hono nec honorare queo

5 **Dixiemos** ab uno ab intestato successivo specialiter nominato coram testibus per moriturum ab intestato relictum non tenetur solvere alius ulterioris gradus ab intestato succedens secus si sit eiusdem gradus idem si libertus dicto modo a suo patrono relinquat et premoritur patronus et filii eius liberto succedant quia non tenentur solvere sit relicta :.

6 **Si el** legato suo ut statim legatarius eum manumittat non potest legatarius huius pretextu alius honus imponi secus si post tempus est manumittendus tunc enim potest imponi hona considerato similiter quomodo vero servo in testo manumisso et nichil aliud relinquitur potest honus imponi sed legatarius rogatus suum servum manumittere tamen si legatarium recipiat et si minus valet legatum sed si sit rogatus servum alienum manumittere non tamen pro eo plusquam recepit dare pretium legatarius quantitatis non potest in maiorem gravari :.

7 **En uno** possum rogare quem cum filio meo instituo ut ipse meum filium cum suis instituat heredem et tamen quatenus ascendit quod a me

hunt cum fructibus inde perceptis. Item legatarius certe rei rogatus eam alii restituere tenetur si eam habet aut ad eandem substitutio auget et si plus quam res illa ei relinquitur et habeat et sua culpa res restituenda perit uel negligentia in petendo morte tenebitur substituto sed si aliud ei legatum non fuit non tenetur nisi de dolo.

4 **Si el señor** Seruus heredis non potest pure legari sed ad diem uel sub condicione sic et si liber fuit cum cessit dies legati habebit illud sed si suo instituto eius domino quod legetur et efficiatur liber ante adicionem habebit dominus legatum et ipse hereditatem.

2 **La persona** Si legatur ticio et sunt duo ticii nec de quo sensit testator aparet non ualet legatum sed ubi de persona constat error non minus uel cognominis non nocet.

10 **Delas** Potest testator rem suam uel heredis legare sed si rem tercii leget sciens alienam tenetur eam heres emere et legatarius de sua testatoris prestanti dare uel si non potest eam habere iustam extimacionem duorum bonorum uirorum arbitrio si uero ignorans non ualet nisi suo alicuio libertatem aut uxori uel coniuncto legatum relinquat.

11 **Manda** Testore rem suam pignoratam minori precio ualoris sciente legante aut pro tanto quantum ualet uel plus et ignoranter luat eam heres de bonis testatoris sed si pro minori precio erat pignorata testore ignorante luetur pecunia legatarii.

12 **Pueden** etiam fructus nascituri possunt legari et si res de qua dubitatur an uiuat legetur tenet heres cum eam habuerit de restituendo et acquiret eam suis expensis

13 **Las cosas** Si res sacra uel principis aut aspirata edibus uel seruus xpianus infideli legetur non ualet legatum etiam in extione idem si res legata sine heredis culpa postea ueniat ad casum quo legari non posset.

14 **Castello** Si feudum certo seruicio deputatum testator leget ei quem scit illud seruicium facere non posse ualet legatum quantum ad extimacionem sed si ignorauit testator legatarii impotentiam nichil debetur nisi sicut testator posset legatarius deseruire.

15 **Fazer** Interpalia et nomine debitoris possunt legari et si postea quam legauit testator exegit debitum uidetur reuocasse legatum secus si eo non petente debitor soluat.

16 **En peños** Creditor pignus debitori legans non uidetur debitum legare sed pignus.

17 **Vina** Per uendicionem uel permutacionem rei legate per testatorem facta non impeditur legatarius eius extimacionem petere secus si eam testator donauit quia uidetur per hoc reuocasse legatum

18 **Cierta** Si lego tibi centum que mihi debes si non debebas et habebis ea de bonis meis secus si lego tibi centum que tibi debeo cum nil deberem.

19 **Falsa** Falsa causa non uiciat legatarium.

10 **Condiciones** legatarium sub condicione fit si et ante condicionis implementum non soluitur legatarium cum causa fit per qua res piciens tempus preteritum et debetur et si causa non sit uerum legatum aut sub modo fit ut uidelicet statim soluitur cauete legatario de eius implemento et eo impleto aut implere nequeunte legatario acquirit legatarius dominium rei legate.

11 **Si la condicion**

Condicio potestatiua per casum in persona implentis uel eius in quo debet impleri deficiat habetur pro impleta sed si facto tercii casus uenit in persona eius in quo debet impleri habetur pro defecta nisi sit condicio libertati aposita cuius fauore habetur pro impleta sed condicio mixta casu aut legatarii facto deficiens habetur pro defecta si autem facto eius in quo erat impleta deficiat habetur pro impleta.

12 **General** Seruo uel alio animali in genere legata si testator habet unum illud est dandum si plures eligit legatarius non meliorem nec maiorem domus uel dispensatorem quia sciunt hereditatis negocia si nullum habet emet heres mediocrem quem elegerit. sed domo legata in genere uel edificio si unam habet testator

UVA.BHSC

illa debz si plures habet una quam heres elegit. si no nullam no valet legatum ∴

13 **Govjernos** legatum alimentorum sine quantitate prestitur ut testator consueuit et si no consueuit sm personam legatarii et quantitate hereditatis

14 **Escogençia** legata optione alicuius rei legitarius semel eligens no pot variare si si legetur in electione tercii eo si amnu no eligent eliget legatarius ∴

15 **Si a dos** duobus sim electione vel alicuius rei legata discordantibus mandet judex sorte duci ut qui sors prevalerit eligat et heatrem pretis extimationem alteri arbitrio bonorum virorum soluenda idem est in optione legata eo ante electionem pluribus relictis heredibus defuncto si heredes discordent in electione

16 **Enmienda** legatum fossionis impiere vel lapiditine seu insden de no transit ad heredem legatarii nisi spaliter testatore exprimatur ∴

17 **De legatis** fit legatum per uba intelligibilia ut credo te daturum tamen titio ut dolo qui des aut sit et errat in noie comu ut argentu pro auro noiando viciat legatum secus in noie proprio si de persona constat ∴

18 **Olvidando** pot legatum marbitrium heredis conferri sz no in liberam voluntatem eius vel tertii ut si volunt aut pro bono viri et sic bii valet legatum bru factum si alius tuus tale qui fecit ∴

19 **Fecha** Si lego tibi centum qui heres quo heres meus volunt nec heres in vita declarauit quantum eius heres tenetur statim ad soluendum si aut lego tibi si voles nec in vita tua declares velle no debitur tuis heredibus ∴

20 **Pura** Si legatur qui deuentur tali .c quo fuit xiiii annorum eo ante mortuus eius heres no hebit legatum sz si lego tibi libertatem quo filius meus hebit xiiii an. filio ante etate illam mortuo valet legatum libertatis fauore ∴

21 **Non puede** no pot quis contra juris dispositionem testari nec de sepultura aliquis ministri vel in consueti ordinare et habebit legatarius relictum sibi ut in justa vel in consueta faceret in sepultura licet no faciat ∴

22 **A uno** Pot pluribus una res disiunctim re et verbis vel coniunctim re tm legari et si vnus viuo testatore premoritur vel no heat pars ac crescit ceteris eius pts ∴

23 **En acabado** legatum no factum in testo vel codicillis no valet nisi parens inter liberos disponat et mortuo testatorem dominium rei pure legate vel ad diem certam transit in legatarium et transmittitur eam ad heredem suum licet post testatorem mortem et ante aditam hereditatem decedat legatarius si no sit legatarius apud heredem testoris nisi heat coniunctu vel substitutum tunc enim impleta posita conditione admittitur substitutus vel coniuncti

24 **Suyo** defuncto relictum vel ei qui in vita testoris decedit vel proprio exulat no transmitti ad heredem legatarii et legatum libertatis suo testoris relicte vel alicuius rei cedit demum adita idem si seruus testoris vel vsufructus aut habitatio alicui legetur ∴

25 **En su** no pot legatarius ptem legati rei vel vniuersitatis cape et aliam dimittere sz eo mortuo die legati cedent pot quilibet suorum heredum eius ptem cape et si alii no recipiat sz pluribus rebus legatis pot vnam ois sine aliam recipe nisi vna cum honore alia sine sibi legetur ita si legatur quinquaginta et seruus ut manumittatur si velit quinquaginta recipe et no seruum nil hebit et seruus erit statim liber ∴

26 **Entregar** Qui rei legatae edificatione plantatione vel aluuione accedit debi legatario et si res erat testoris debentur eius fructus ab adita hereditate si aliena a die qua requisitus heres per legatarium eam noluit prestare tunc heres ad rem et fructus vel ad extimationem ∴

27 **Conosciendo** Tenetur heres rem legatam tradere legatario et si ad manus eam no heat indulgetur ei tempus per judicem si aut est aliena nec pot emi de eius sufficit extimationem soluere idem est si institutus

UVA.BHSC

est filius testoris et eius filius vel pater alii sit legatus quia liberatur eius extimationi soluendo.

38 **Revocar** Dam in testo q in codicillis pot legati revocari et etiam p cancellacioni testoris vel alterius eius mandato sz si sine mandato et legi vel p quinqz testes probari potest legatum valet.

39 **Donacion** Testorem rem legatam alii donante revocatur legatum secus si vendat vel pignoret quia debz preciu extio.

40 **Si la cosa** Re legata p dita vel p empta sine culpa heredis negligia vel mora non tm heres nisi ad cavendu si eam pvenerit q tradat nec ad quid tm heres qui fuit legatarii cu sua uxore in adulterio dephensu occidit

41 **Lana** Testore ex lana vel tigule legat edificium vel pannu facien revocatur legatum et quadriga aut curru legatum debz et bestia ducens currum vel qua driga qua mortua interit legatum nisi aliam eius loco testor apponat.

42 **Recibiendo** Si rem legata quesierit legatarius ex titulo donacionis a testorem vel alio facte no pot eam petere iure legati secus si sit donata filio legatarii p exneu quia nlog petet extionem sz si titulo honeroso legatarius qrerit hot nichilog extimacionem pretii legati ab herede petere.

43 **Vna** Eadem de vm in diversis testo legata si prius ab uno quest extimacionem pot ab alio petere rem sz si prius rem talit q ab eo anelli non possit qsequiatur no pot postea extio petere.

44 **Muchas** Si eadem res eidem in uno testo sepius legatur semel debetur si aut est q nuo pondere vel mensura qtinetur et legatarius probet testorem sepius legando voluisse sepius deberi debebitur si vero in diversis testis ab eodem sepius legatur qntitas sepius debz nisi heres probet una pstacionem voluisse fieri testorem.

45 **En tal** Si testor legat sumam sui sui intelligitur ad vitam legatarii duntaxat.

46 **Carta** legato instro debiti intellz debitu legatum sz si testor mandat q debitor suus soluat debitu testoris creditori no pot ob hoc agere creditor qtra debitorem sz qtra heredem et hres qtra debitore ut soluat creditori.

47 **Fazen** Spes pure legata statim adita hereditate pot peti in loco domicilii heredis aut ubi e maior ps hereditatis vel ii est res illa et ibi est tradenda nisi testor locu u tra deretur expresserit et si maliciose heres transportet eam suis sumptibus eam re ducat legatum aut qnis vel q ponde nuo vel mensura qtinetur pot peti i loco domicilii heredis vel maioris ptis he ditatis vel ubi heres legata soluere in cepit aut testor solui iussit et causa le gator est breviter absqz malicia ter minanda.

Tit. V. De los testamentarios

Ti. v. de los testamentarios

Hic primo qritur quid vult dicere executor testamenti. ii. ad quid prodest. iii. qualiter ponitur exe cutor. iiii. q potestatem het qnto qualiter dz exequi defuncti voluntatem. v. usqz ad qd tpus. vi. quis eu cogit ad exequendum. vii. qualiter pot eius loco alius subrogari. ix. que e pena ma liciose dilatantis executionem facere testi.

1 **Cabeçaleros** Executor testi dicit cu testor qmittit factu aie sue et pro dest ad hoc quia eius expletur testo ris voluntas.

2 **Podrio** Pot executor le gata soluere et ab hede ea exigere nec tm cavere hedi de sol vendo legatariis si sit religiosus vel sus pitione careat al sic.

3 **Si el fazedor** Testore q busdam nominatis legante et alia bona arbitrio executo ris pauperibus distribui mandante no pot executor plus dare nominatis q testor eis legavit.

4 **Quatro** Pot executor res hereditarias invito herede in iudicio exigere pro executione testi si vult soluere legatum ad pias cas vel alimentorum aut si testor aliis bona cum executore legavit vel dedit libera potestatem

petendi in iudicio uel eius eius bona ad exequendam testoris voluntatem al' aut no pot agere s; agit quilibet legatarius pro suo legato.

7 **Dexando** Si legatur in re demptionem captiuor' nec testor dixit quis hoc exequetur recipiet legatarium eps loci originis testoris uel ubi maior ps est hereditatis aut si est aduena nec ubi est scitur eps loci ubi moritur et coram iudice ordinario illius scribat cum die et mense et post annum det ei iudici computum qualiter expendit nec epus aut notarius q' pro labore de legato recipiant.

6 **Si muchos** pluribus existentibus executoribus testi omnes debent exequi p' ptem a testore expressum quo no expresso .j. ann' ad tardius et si omnes nec esse nequeunt aut nolunt duo aut unus cor' exequi.

1 **Apremiar** Pot epus compellere executores ad executionem fiendam et si noluit ipse exequetur aut alium ponet qui exequatur et pot executor negligentiam quilibet de po pulo epo nuntiare et si testor no diuisit executorem et heres no implear pot epus facere compleri quia est opus pietatis et q' spirituale.

4 **Por malicia** Executor motus ad executionem et quia fuit negligens ab officio iudiciali remotus perdit quod erat ex testo illo habiturus nisi sit filius testoris cum legitima de qua loquitur sup' isto li. titulo po. l. ii. continetur. Titulo

xi. Como se pueden menguar las mandas por la falcidia &c.

Ti. xi. como se pueden menguar las mandas por la falcidia. &c.

Hic primo continetur q' pot heres p' falcidiam alegare detrahere ii. de quibus detrahitur falcidia. iii. qualiter. iiii. q' tpre

1 **Falcidia** Extraneus heres tota hereditate ex causa legatis uel pluribus tribus ptibus eius pot quilibet legatum diminuere scilicet cuiuslibet valorem donec sibi remaneat quarta ps hereditatis que falcidia dicitur si aut est heres de suis detrahet legitimam de qua loquitur. l. ia. in isto libro titulo primo

et no solum alegatis s; etiam a donationibus causa mortis detrahitur.

2 **La manera** Ante omnia de hereditate sunt deducenda debita testoris et heredi nisi testoris debitum heredi debitum deducta item expensis funeris testoris et scripture testi et inuentarii et expensa ad suos compaignos ut manutenitur p' testorem designatam et de residuo heres detrahat falcidiam de qualibet re et si e eius diuisio in comoda detrahat de eius extimatione nec pot de una re legata in uno legatario totam falcidiam deducere item si e certa quantitas uel res ut summa mandatur legetur patitur tale legatarium falcidiam item si de expensa ad fuor' manumittendos expensis relicta quid supsit.

3 **La quinta** Quantitas hereditatis in computatione falcidie inspicitur tpore mortis testoris nec q' postea accreuit aufert heredi falcidiam nec q' diminuitur eum exhonerat a legator' prestatione

4 **Sacar** Non detrahitur falcidia de legatis ecclesie hospitali uel loco religioso aut pauperibus seu in redemptionem captiuor' uel alias pias causas. s; debita iure nature sic nec extraneus heres de militis testo iure militari facto.

5 **Personas** heres a commodans tacitam fidem testori de legatis incapaci prestando si prestet perdit huius legati falcidiam nisi sit filius nepos aut testoris similis qui ratione potentie tenetur eius rogationibus uel mandatis obedire.

6 **Malicia** heres maliciose cancellans testum aut legata ne ualerent perdit eor' falcidia item in re legata p' eum subtracta si de hijs in iure sit conuictus item si testor expresse prohibeat falcidiam detrahi no debuerit nec detrahitur de re legata q' ut suis semper remaneret uetuit testor alienari nec de relictis pro legittima uel pro dote uel libertate aut si credens heres satis sibi remanere incipiat aliqua legata soluere de expendere no detrahet de aliis falcidiam nisi nouum debitum testoris magnum detegatur tunc enim de no solutis detrahet.

1 **Todas** heres no faciens inuentarium in forma iuris priuatur falcidia s; no debita iure nature quia cum falcidia sit beneficium legis aufertur in legem committenti s; no auffertur bn' nature.

UVA.BHSC

4 **Trebelliana** in qua quartam tre-
bellianicam computat heres fructus judicio
testatoris perceptos et prelegata nec si plus
quarta ascendunt restituet eos fructus
autem perceptu neglia fideicommissarii non petentis
non computantur in quartam sed fructa
post tempus malitiose perceptos tamen restituet
et pro quarta trebelliancia tamen heres
in quarta parte hominibus hereditariis
sed si coactus adiit judicis mandato non de-
trahit trebellianicam in quarta autem
jure nature debita non computatur percepti.

Tit. xij. de los codicillos

h H ic primo queritur quid sit de-
cere codicillus et ad quid prodesse.
ij. quis potest facere. iij. qualiter.
iiij. super quibus quinto quod diffe-
rentia est inter testamentum et codicillos vj. qualiter
infirmatur codicilli :.

1 **Codicillo** Codicillus dicitur
scriptura brevis ante
vel post testamentum facta et per eam possunt le-
gata in testamento augeri vel minui et quod potest
testari et codicillare in scriptis vel sine
coram quinque testibus et potest in codicillis
legari sicut in testamento :.

2 **En los** hereditas in codicillis non
potest dari nec adimi at
adimi directo nec quod instituto heredi aperte
sed si in codicillis heredem instituit cla-
rone expressa dicat defunctus proba-
tione non habebit hereditatem Item per fidei
commissum potest heres ex testamento vel ab in-
testato in codicillis restituere hereditatem
rogari et potest ex ea quartam trebel-
lianicam retinere :.

3 **De partimiento** In
codicillis non requiruntur tres ce rogatos non
sigillacio nec primum per hos codicillos non
expresse testator caveat infirmatur sed in
testamento in scriptis requiritur et sigillacio et
per sequentem tollitur primum vel etiam per posteriorem
assignationem :. Tit. xiij. de las herencias ab in-
testado

h H ic primo queritur quot modis quis
moritur intestatus. ij. quot sunt
gradus consanguinitatis. iij. qui ad-
mittuntur ad successionem intestati. iiij. qualiter
dividitur hereditas inter plures succedentes divisi

1 **Ab intestato** quadrupli-
citer dicitur quis
intestatus si non condidit testamentum aut condidit
imperfectum aut si postumi agnatione vel
testamentum in controversia arrogatione rumpatur vel heres
scriptus repudiat hereditatem :.

2 **Grados** Tres sunt consanguinitatis gra-
dus ascendentes descenden-
tes et collaterales :.

3 **Muriendo** In successione ascen-
dentium preferuntur
propinquiores descendentes sed si defunc-
tus relinquetur filium et ex alio filio pre-
mortuo nepotem succedit cum filio nepos
loco patris nec si plures sint nepotes
habebunt non partem quam eorum pater si viveret
hereditaret Item si ex uno filio sit unus
nepos et ex alio plures tantum habet ille
unus quam isti plures :.

4 **Segundo** mortuo filio sine libe-
ris succedunt pater et
mater una cum fratribus defuncti per capita
et si fratres non habet parentes hujus difficien-
tibus admittuntur avi ex utraque parte et
tamen habebit unus avus si est solus ex una
parte quantum duo ex alia et ascendentes
cum fratribus succedunt per capita Item de
filiis fratrum :.

5 **Fasta** ad successionem fratris vocantur
fratres una cum filiis fratrum premor-
tuorum in stirpem succedentibus sed si ne-
mo fratrum vivit succedunt fratrum filii in ca-
pita sed tam fratribus quam filiis fratrum prefe-
runtur fratres utroque parente conjuncti de-
functo aut eorum filii :.

6 **Hermano** Si defunctus habet
fratrem ex parte patris
et alium ex parte matris quibus eorum succe-
dit in bonis que ex linea sua defuncto
pervenerunt in aliunde autem quesitis succe-
dent equaliter non existente vero fratre suc-
cedit propinquior consanguineus usque ad
decimum gradum quibus non existentibus
succedit conjux et si non sit succedit fiscus

7 **Pagan** mater sine dote existens
si mariti unde honeste
vivat non remanet succedet viro et libe-
ris habiti in quartam que non ultra cen-
tum auri libras ascendat si autem habet unde vi-
vat non succedit :.

UVA.BHSC

8 **Sin testamento** Si de functus no het descendentes nec ascendentes succedit ei ab intestato filius naturalis ex concubina in .vi. pte cu matr. equaliter dividenda sz in vita vel intesto bn pot ei pater tnt omia bona dare si aut filiu legittimu het una dutaxat uncia si ascendente tm relicta ei legittima que est tria ps hereditatis. aliud pot filio naturali relinque et si pater de eo no fuit recordatus tm heres cu arbitrio boni viri alimentare predicta omia hent locu eq cu de successione naturalis filii tractat pater .:.

9 **Las leyes** lege antiqua cessit uxor defuncti no impediat filiu naturale patri in duabus unciis ab intestato succedere qnia ei no fecit prudiciu ante cipiu natus nec ei auferend; aplicaretur uxori .:.

10 **Nasado** Natus ex fornicatione adulterio vel incestu no pot pater int vivos vel in morte donare al' revocat fiscus siuiri ul pati aut avi nisi rex cfirmaret et si infra duos menses no revocent vel no sint qui revocent hebit rex sic donatu ul' delictum .:.

11 **Las madres** Mater semp est certa io ad eius successionem spurii cu legitimis admittuntur nisi sint incestuosi .i. ex csanguineis infra quartu gradu geniti aut ex dapnato coitu .i. ex religiosa vel mater sit nobilis generis cui no succedit vulgo q situs cum legittimo .:.

12 **Fijo** naturalis filius succedit fri naturali ex pte matris exclusus fratre ex pte patris et etia succedit ceteris csanguineis ex pte matris sed no ex pte patris .:. ti. xiiij. Como deve ser entregada la herençia al heredero .:.

ti. xiiij. como deve ser entregada la herençia al heredero

Hic primo qritur quid est traditio ij. quotiplex e. iij. ad qd prestetur iiij. qualiter debet fieri cpito cuius mandato .vi. quo tpre bis. quanto tpre pdit heres ius suu no petendo hereditatem .:.

4 **Entrega** Traditio est corporalis segregatio per ... hedem de bonis hereditariis recepta et cnquitur transitur posso tm cnq et pprietas et si iuste fit quiritur et p hoc dmum et quiritur maximu dnos p possone .:.

2 **Viniendo** Coram iudice ostens heres testm pfectu no rasu nec cancellatu est statim mittendus in possone bonor que testor du vivet tenebat nec alius tenes potest hoc aliqua rone impedire nisi statim pbet cta impedimenta quare hedi no debeantur bona nisi hes petens posse du taxat sit impubes de descendentibus cuius que filiationis vel status obiectio differtur usqz ad tpra pubertatis sz si pbetate pe tat no differtur ymo ut supra dictu est cognoscetur .:.

3 **Delante** Si impedies hedem posse petente statim doceat hereditate ad se ptinere mittetur ipe in posse si aut ambo eque pbet ambo sunt eque mittendi .:.

4 **Entregando** bone fidei possessor hereditatis tm restituere vero hedi fructus pceptos ante litem cot extantes no consumptos de papiendis no tm sz possessor male fidei de csumptis et de his qui pri pi potuerunt de ductis expen cop cnd tenetur .:.

5 **Si contra** Condepnatus possessor hereditatem restituere tm restituere cnqd eius ocasione quesivit et si rem hereditariam distraxit tm eam pro pcio quod hnit redimere vel impiori et si recusat tm ad pciu receptu du taxat nisi sit male fidei possessor qui tm rem aut cnto plus valere potuit restituere .:.

6 **Comencado** Possor male fidei tm de interitu rei hereditarie post lit cot evenientem no sz possor bone fidei no tm ullo tpre litis.

7 **Vencedor** bone fidei possor pscribit hereditatem .x. an. int psentes aut .xx. int absentes sz male fidei cu titulo vel sine .xxx. anis q pre scriptio no currit cnta minorem .xxv. an. ca etate durante .:.

Gl. x b. pnc so

UVA.BHSC

h Hic primo queritur quid est diuisio
ii.º ad quid procedit. iii.º quis pot
petere diuisionem. iiii.º an quando
hue res sunt diuidende et que
no v.º qualiter fit. vi.º q pot iudex in
fam[ili]e her[ciscunde] iudiciis :·:

1 **Particion** diuisio e[st] p[ro]pria
comunium rer[um] ob q[uod]
euitantur scandala et quilibet de sua por
cione contentus diligit eam q[ue] eidem

2 **Cada vno** Quilibet heredu
pot petere diuisionem
et fieri facere testatoris voluntate nec ma
le potiorem aut libri incantacionum diuu
dantur sed obseruantur nec etiam mal q
ta in hereditate inuenta sed omnis aut corru
heredibus restituantur uel eis no[n] proue
tis a more dei dentur :·:

3 **Bodas** quia cum prius bonis et
atrium donacionis aut do
tem confectam confert filius fratribus indiat
tem proprie hereditatis nisi testoris in testo ei do
natio uel ne conferatur exprimat sed quamuis
heredi no[n] confert filius co heres supradicta.

4 **En su vida** donationem inter
viuos a patre
filio familias factam nec reuocatam no[n]
confert filius fratribus nisi et ipse actio do
nata per mortem G. L. propria expressum uel
sit conferri ut equalitas fuerit si in
donatio est immensa reuocatur usque
ad legitima ceteris persoluendam :·:

5 **Mon es** no[n] venit in collatione
castrense peculium ul
quasi nec causa studii in libris aut
expensis siue militie in armis equis et
aliis in militis armatione nitis filio
fa. a patre donata propter rei publice utilitatem
q[uod] in militibus uel studentibus deseruit.

6 **Dote** no[n] tenetur filius dotem uel
donacionem in eius matrimonio per co
uentum datam conferre si a patre donatam sic
ut. G. C. L. 3. et debita per filium in patris
utilitatem contracta sunt deducenda de con
mune de expensis causa presertim uel fruc
tuum fratribus communis diuidendis

7 **Priuilegios** instrumenta he
reditaria
sint apud heredem maioris partis et edat
ceteris et copiam det sed si sunt equales te
neat honoratior et antiquior et meli
oris fame nisi sit femina cum et nobili
ori preferetur masculus si autem in omnibus
sunt equales sorte diuinatur tunc donec
concordent deponantur :·:

8 **Mandando** de testorem iubet
penes quendam ex
heredibus instrumenta hereditaria esse prius dedit
ceteris copiam concesse et de eodem origi
nali quociens opus fuit cauere item si eo
administratore coheredi preligato prius est
ceteris reddenda administracionis ratio q[uam] coheredi
tradatur :·:

9 **Por fazer** facta iudicialiter
hereditatis diuisione
iudex facit q[uod] ad inuicem coheredes de euicti
one promittere sed si a patre uel testatore sit fac
ta no[n] tenentur diuisus alii re sue prius euicta.

10 **Podrio** Si ex diuisione domus
uel predium deteriora
retur pot iudex in diuisione ad indicare presta
coheredibus per cautionem item si res sit
indiuisibilis item orta questione super finibus
dabit ibi iudex et si pot per antiquos li
mites determinare bene quidem alias no
uos limites fieri mandet et pro no[n] obe
dienti penam arbitrariam apponat :·:

Tit.º xvj.º Como deue ser aposta dos biens
de los huerfanos :· — Ti.º xvj.º deuen ser dados los bienes de los huerfanos :·

h Hic primo queritur q[ui]d e[st] tutela. ii.º an
pot committi. iii.º quotuplex est
iiii.º quis pot esse tutor quando quis
pot dare v.º quando no[n] pot habe[re]
istius officium. vi.º qualiter dz hoc officium
administrari. vii.º u[bi] est minor alime
tanda viii.º cum quibus personis. ix.º quando fini
tur tutela x.º quo datur ratio de ad
ministracione :·:

1 **Tutela** Tutor datur mi
nori xiiii. masculo
uel femine minori xii. annorum ut eum et
bona sua tueatur eis inuitis uel no[n] ma
dantibus et est officium vniuersale quia ad
vnam rem uel litem no[n] pot tutor dari
sed in causa status pupilli mota ul causa potest
iudex dare ei tutorem ad libertatem sua
dam et bona :·:

2 **En tres** Triplex est tutela
testamentaria legitima
et datiua et deficiente testamentaria
est locus legitime et istis duabus de
ficientibus peruenitur ad datiuam :·:

3 **El auuelo** huius filium ul ne
potem in pota
te pot ei dare in testo tutorem et etiam
postumo ubi post dantis mortem sit in alteri

UVA.BHSC

potare recasurus et durat tutela usque ad
pubertatem.

4 **El que** no pot ee tutor mutus
surdus fatuus prodigus
male morigeratus aut minor xxv. an. nec
mulier nisi mater uel avia pue judici
promittens durante tutela no nubere
et velleyano renuntians et tutor dz esse
testamentarius legitimus ul datius.

5 **Calando** Nutrix filii durante
te tutelam nubens
no heat filiu sz judex eu et eius bona
alicui consanguineo committat et pro debi
to filii ex tutele causa sunt eius et se
cundi bona obligata pigri.

6 **La madre** filio hedi institu
to parem no henti
pot mater in testo tutorem dare et dz
eu judex confirmare al no posset admi
nistrare sz si eu hedem no instituat lz
al ei leget no pot si tn fecit pot eu ju
dex si est ydoneus confirmare.

7 **Dexando** Si testor suum
proprium tutore det
filio no facta mencione libertatis conseqt
libertatem et tutelam si est maior xxv.
an. si minor libertatem tm sz tutelam
no nisi post illam etatem sed si suuali
enu det tutorem nichil agit et dato ti
cio in tutorem si sint duo ticii nec apet
de quo testor sensit no valet tutor dat.

8 **Tan bien** Pot pat dare
in testo tutore
etiam filio naturali uel extraneo parem
no hnti dare qui eu et bona in qbus
eu instituit administret sz dz confirmari
p judicem. Item pot in testo dari tutor
pure uel ad tpus certu aut sub conde.

9 **Sin testamento**
no relicto tutore testamentario aut eo
mortuo vivo testore erit tutrix mater
si est bona et curiosa suata forma poi
ta. c. e. l. 4. aut ea nolente avia hus
no hntibus tutelam erit tutor legitimus
propinquior consanguineus pstita fideius
sorem pupilli salua fore et juramento
de fideli administrat. bonor et p pupilli.

10 **Castigando** manumittes suum
in puberem erit
eius tutor et succedet ei sine consang

neis jus hntibus succedendi defuncto
pdem si pater filiu inpuberem eman
cipet et pre ante finitam tutelam mor
tuo erit tutor frater maior xxv. an. lo
co patris.

11 **Si los guardadores**
Inter plures tutores sup administratione
orta discordia omnium consensu pot unus
cauenti ut. c. e. l. h. p judicem admini
stratio decerni et quolz eorz tutelam nisi
litz volent eliget judex unu ex eis cui
committat.

12 **Desamparando**
Si tutor testamentarius no sit nec vel
lit tutelam legitimus mater uel ab in
testato pupillo in successuri petere ei tutore
a judice et detur pbus et ouies ut perpe
datur tutelam magis pup. q modo q
proprio recepisse et si isti no petant privat
pupilli succesione negligentes et pot
tunc petere quilibet de populo tutorez
qui detur ei et ignominia uel in iuto et
iste tutor dicitur datius et pot dari per
judicem loci ubi e pupillus uel u e na
tus ipe aut eius pater uel ubi maio
rem ptem bonor pupi het nec pot tu
toris datio delegari minorz judici si pup.
facultates. d. morib excedunt al sic et
durat tutela usque ad tpus pubertatis
adveniente at pubertate det judex adul
to curatorem cuius officiu durat donz
adultus xxv. annos heat et tm cauere
curator sicut tutor.

23 **Curadores** Curator datur
adulto minori
xxv. an. aut furioso et invitus minor
no recipit curatorem nisi in lite ad agend.
uel defendend. nec curator in testo datur
sz si est datus p judicem pot confirmari ite
hnti tutore no datur alius nisi male ad
ministret aut suis negotiis occupetur ta
liter q circa tutela intendere negat aut lo
ngam faciat itinerac uel pegrinationem tuc
enim donec redeat dabitur eius loco curator.

24 **Obispo** no pot ee tutor epus
aut religiosus nec adi
unus autem sz clericus secularis et sacdos
pot ee sanguinis prextu si i. in. mense
coram judice veniat tutelam suscepturus
nec pupilli debitor pupilli nisi sit tutor
testamentarius nec ad regis vectigalia
obligatus nec miles qui eo domui in

UVA.BHSC

regis competit, fuit nel altius domini nec minus surdus aut valitudine impeditus.

15 **Calnar** Tutor ante omnia conficiat inventarium de rebus pupilli in quo contineantur eius peculia et instrumenta debitorum manu notarii et alterius judicis; alias a tutela ut suspectus removeatur nisi justam causam impedimenti ostendat; et debet suas domos et colere predia et pecora pascere.

16 **Enbaiar** Faciat tutor pupillum legere et scribere doceri de pecunia in artificio et quere eum doceri; alimenta eas cum facultatibus consideratis.

17 **El guardador** Tutor potest agere et defendere nomine pupilli. Pupillus si est minor septennio, pupillus maior aut potest interesse in judicio presente et auctorizante tutore; et si sunt plures tutores quilibet potest agere et defendere pupillum et sine contrarium cum lata mandatur; expediens contra bona pupilli non contra sua; item contractus sine tutoris auctoritate cum pupillo factus tenet in eius commodum sed non in eius damnum; et judex dans auctoritatem in talibus facit per se non per mandatum; licitam alias nil agit.

18 **Non deuen** non potest tutor rem pupilli immobilem nisi ex necessaria causa debiti patrum vel dotis sororis pupilli aut ab eis matrimonio copulandis alienare et tunc faciat cum judicis decreto; nec aliqualiter domum paternam vel avitam distat nec fines ab antiquo possidentes.

19 **Criar** ubi pater mandavit est pupillus nutriendus; et si nichil cavit faciat judex apud probum hominem, et non successivum ab intestato nutriri aut apud matrem dum casta sit et non nubat; sed si nupsit aufertur ei quia novi mariti amore presumitur in eius morte consentire ut succedat.

20 **Dovernados** Decernat judex alimenta pupillo taliter quod ex fructibus et redditibus patrimonii rebus salvis gubernetur; sed si tutor cum de propriis alimentat, ne pupilli divitie manifestentur, ut dampnum ei non eveniret, tenetur pupillus sic expensa solvere.

21 **Duran** Finitur tutela adveniente pupilli pubertate aut morte deportatione captivitate; tunc et cum familie mutatione per arrogationem contingente pupillo aut tutori legitimo; item si datus est sub conditione vel ad tempus finitur adveniente tempore vel deficiente conditione; vel si justa ratione excusetur aut ut suspectus removeatur; et tunc tenetur reddere rationem et tradere bona ei vel eius curatori ad quos ipse et fideiussores et eorum heredes et eorum bona sunt obligata. Titulo xviii. De las escusas que han los guardadores de los huerfanos. (ti.° xviii.° de las escusas que han los guardadores de los huerfanos)

Hic primo continetur quid est excusatio. ii.° que sunt juste cause excusandi tutoris. iii.° coram quo proponitur excusatio. iiii.° qualiter competit. v. quanto tempore potest tutor excusari.

1 **Escusamiento** Excusare est justam causam quare tutor non tenetur honus tutele subire allegare; sed minor xxv. annis non tenetur excusare, ponere quia et si vellet ad tutelam non admittetur.

2 **Razones** Tutor habens vivos quinque filios naturales et legitimos potest se a tutela excusare; et vivorum numero continentur quos in acie serviendo deo et regi hostium gladius devoravit. Item excusatur redditus regis administrans et delegatus et eius judicantes nisi a tutela prius recepta; si durante legatione alii committat legatus administrat, et rediens suscipiat eam et a reditu per annum non impugnitur ei alia tutela invito. Item excusatur si inter eum et pupillum fuit de hereditate aut parte eius controversia. Item propter tres tutelas quas administrat excusatur a quarta aut propter paupertatem si non habet unde nisi ex manuum suarum laboribus sustentetur aut propter rusticitatem vel inimicitias capitales cum patre pupilli initas que sunt si eius vite fuit insidiatus aut eum de crimine capitali vel famoso vel eius est notorius inimicus nisi pax secuta fuit; vel si tutori pater pupilli movit controversiam status vel causa. Item excusatur maior lxx. annis et minor xxv.

3 **Cavallero** durante militie fuerit ex

UVA.BHSC

cusatur miles a tutela. Item magister gra
matice, rethorice aut phisice actu docens
vel doctrinans. Item doctores legum consulentes
aut iudicantes pro rege seu viventes.
Item philosophi docentes. Item excusa
tutor ne cum tutelam ministravit admi
nistret et curam. Item minimus nec est mari
tus nec damnum curator ne amoris pretex
tu ab eo non exigat ratio(n)em sed detur et alius
ex pupillo non suspectus.

4 **El que** Tutor potest coram iu
dice .l. dies a tempo
re quo scit se tutorem nominandos excu
sare se et c. centesimum miliare abest
pro quibuslibet .xx. miliaribus unum
et infra .xx. .xxx. dies et iudex a die
qua incipiunt .l. dies computari usque
ad quatuor menses causam debet diffiniat
et si tutorem gravet sentenciam excusacionis
non admittens potest tutor appellare.

ti.º xvi.º Como pueden ser fechados los me
nores de poder de los guardadores por ra
zon de sospecha.

Hic primo quaeritur quis potest tutore
de suspecto reum facere. 2.º qualiter
est fiendum. 3.º coram quo. 4.º quae
est pena remoti ab administratione
ut suspecti.

1 **Aquel** Suspectus dicitur de causa
dilapidacionis aut male mor
instructione pupillo fienda liquidatur
et removetur qui alicuius tutelam ma
le gessit aut si est inimicus pupilli
vel consanguineorum eius vel in iudicio
dixit pro alimentis pupilli non habere
et quaerunt non inveniuntur aut inventarium
non fecit vel pupillum in lite non defe
dit aut latitavit cum se tutorem datum
scivit.

2 **Qualquier** Cuilibet de populo
competit suspecti tutoris
accusacio sed magis incumbit matri
avie sorori nutrici pupilli aut alii cuicumque
proximo qui racione pietatis movetur ipse
aut impubes non potest sed fratris adultus
sit consanguineorum consilio fuit sit testamentarius
legitimus aut dativus coram iudice ma
iore loci ubi pupillus habet bona sua tu
tore accusato presente.

3 **El iuzgador** Si expedi
ens est iudex
potest tutorem suspectum nemine accusante re
movere et proposita suspecti accusacione po
nat iudex alium qui administret.

4 **Dolido** Remotus ut suspectus
propter dolum est infamis
et tenetur de mala administracione iudicis arbi
trio sed si ob culpam vel negligenciam non erit
infamis sed dabitur statim alius et que
dicta sunt in isto titulo de tutore habent
locum in curatore. ti.º xvii.º de la restitu
cion in integrum de los menores.

Hic primo quaeritur quid est restitu
cio. 2.º ad quid prodest. 3.º quis
potest eam petere et quare. 4.º de
quibus rebus. quinto coram quo.
Sexto quomodo vel qualiter.

1 **Restitucion** Restitucio est in
pristinum statum
reductio et prodest minoribus quia per
ea a dapnis dolose vel sui falsitate obici
entibus liberantur.

2 **Menor** minor dicitur .xxv. an.
completos non habens qui si
percipit dampnum sibi datum sive falsitate
vel defensoris culpa aut alterius dolo et
minorem etatem restituetur in integrum.

3 **Conosciendo** minor lesus
ob confessionem
a se vel a curatore aut advocato factam vel
propter omissionem exceptionum ad ea restituetur.

4 **Si el mayor** Pubes in
iudicio de ad
ulterio confessus non restituetur sed tale
delictum in pubere non cadit ideo eius confes
sio non valeret in aliis delictis non excusatur
si .xx. an. cum dimidio habet licet minus puniatur.

5 **Quando** adversus delapi
datoris vel male
morigeratis arrogacionem potest minor restitui
vel adversus opcionem si fuit in eligendo
deceptus. Item adversus suorum rerum alienacionem
si plus in eius magis commodum pervenerat
offerentur et adversus cauciones et pacta
in quibus lesus percipitur et minor non tamen prodest
eius fideiussoribus huius beneficio iuvatur.

6 **Diziendo** Non restituitur
minor pubes si ex

Tit.º … como pueden ser fechados los meno res de poder de sus guardadores por razon de sospecha.

UVA.BHSC

aspectu corporis probatur maior et respondendo asserit se maiorem nec restituitur si iuravit super contractu nec si in restitucione victus fuit iterum restituetur nec audietur nisi appellet aut novas allegat raciones nec super causa status in qua eius primo defendente auctore liber pronunciatur libertatis favore nec si ita contraxit ut quilibet maior et discretus quia tunc non videtur lesus ::

7 Seyendo Adversus hereditatis adicionem restituetur minor si est lesus dotaliter ad hoc creditoribus hereditarijs ::

8 Delante Coram iudice ordinario loci est restitucio petenda et taliter restituatur quod ius utriusque partis in pristinum statum reducatur et potest eam petere minor quousque est .i. xxv. annorum etatem et per quadriennium post et eciam eius heredes infra dictum tempus.

9 Prescipcion Prescripcio biennalis aut citra non incipit currere contra minorem xxv. annorum nisi in alterius persona incepit quia tunc eciam contra minorem currit continuando sed potest restitui ad tempus quod contra eum cucurrit prescripcio aut triennalis vel ultra incipit contra eum currere sed restituetur adversus eam ::

10 Porque Res ecclesia et communitas loca alicuius restituetur ut minor .i. quadriennium a tempore lesionis sed si lesio in alienacione fuit ultra dimidiam iusti precij restituetur .i. .xxx. annos a die alienacionis computandos

11 Explicit liber sextus partitarum :: Incipit

primo de las acusaciones e de nunca armetos e pesquisas (rubric)

Hic primo ponitur quid est acusacio .ii. ad quid prodest .iii. quotuplex est .iiii. qui potest acusare .v. quibus potest acusari vel contra quos .vi. coram quo .vii. qualiter debet acusatus respondere .viii. qualiter debet acusator causam prosequi .x. qualiter debet super ea iudex sentenciare ::

1 Propria Acusacio est propalacio delicti per acusatum commissi iudici exposita cum vindicte peticione et per eam punitur maleficium recipitur iniuriatus vindictam et ceteri a maleficijs cavent sibi et est duplex una ex causa probonis defectus similitudine punitur acusator supplicio alia supplicij dissimilitudine ::

2 Acusar quilibet non vetitus potest acusare et sunt vetiti femina impubes iudex merinus aut alius iurisdicionem habens iusticie et infamis aut falsacionem habens iusticie recepisse ob acusandum que dixit testimonium recepisse ob acusandum que potest iam aut acusacionem de qua vel contra quas institutus acusaciones eis pendentibus aut non habens .l. in bonis preter pecies nec contra dominus et servus domini aut libertus filius nepos aut frater alumpnus vel familiaris domini ob prodicionem aut regis aut regine vel ob magnam prodicionis aut eorum usque ad quartum gradum consanguineis aut eorum soror socius consanguineus vicinus aut patrono iniuriam illatam licet possit acusare.

3 Contra Servus non potest acusare nisi ob annona contra regis prohibicionem extra regnum portata vel tributum aut pecunia regis occultata vel ob falsam monetam aut ob delictum contra regem personam vel ob dominum sui prodicionem aut de personam et in alijs casibus positis .iii. parte .iiii. tractatu titulo .ii. in istis enim casibus potest eciam dominum acusare ::

4 Seyendo Non potest acusatus pendente acusacione alium acusare de minori aut equali crimine nec eciam ea finita si ad mortem vel perpetuum exilium sit dampnatus sed si suam vel suorum enumerator .e. e. l. et pro persona iniuriam potest acusare vel seculum et temporale ::

5 Aperceben licet officiales recipeant acusare possunt tamen regi secrete maleficia inter ius suarum iurisdicionum commissa denunciare sed si maliciose denuncient similitudine supplicij puniuntur restituentes denunciato dampnia super quibus pena regis taxacione credetur denunciati iuramento ::

6 Por si Non potest quis per procuratorem ipsum acusare vel acusatus se defendere nisi sit tutor qui ob iniuriam pupilli aut suorum consanguineorum pro quibus si esset maior posset acusare acusat nec punitur si non probet nisi quod maliciose acusavit probetur ::

UVA.BHSC

1 **Cattiuado** Quilibet pot dum vivit accusari post mortem vero no nisi ob pdicionem g regem aut bonum comune patrie perpetratam aut si miles hostium aut ob regis administracionem in qua quis subtraxit.

8 **Quaal** Pot officialis qui ob pecuniam iniusticia fecit item fur rei sce vel religiose post mortem accusari et mulier de morte viri si precedente accusacione moritur pot post mortem dampnari cum bona a viro hita erunt regis et ideo post mortem quis accusatur ut infametur et pro meo comissi in bonis puniatur.

9 **Moço** Inpubes nequit de luxuria accusari quia no presumitur eam posse facere et si fecit ignorat quia agit de aliis aut criminibus pot accusari maior pena cum dimidio si no ita committit minor pe aut bonis sicut maior punitur minor aut etatis aut stultus de comissis furore durante no possunt accusari si no sunt sine culpa consanguinei quia eos no faciunt custodiri ne mala faciant.

10 **Faziendo** Servus pot de delicto ex quo pena apponitur corporalis accusari et est pro domino defendentibus de pecuniaria aut nequaquam quia nil het si tn dns pro eo no vult emendare citra membri lesionem castigabitur fustibus.

11 **Los officiales** Hns potatem ad morte vel mebri pdicionem condempnandi no pot durante administratione nisi de crimine ro ne officii comisse accusari si rex ad querellam proborum hominum pot contra eum inquirere et pro me comissi castigare.

12 **Quito** Absolutus p snam validam ab accusacione no pot de eodem crimine de novo accusari nisi probetur quod maliciose ob quod fuit absolutus fecisse vel accusatore causa eum eripiendi accusasse et accusatus ab homicidio absolutus nequit a consanguineis mortui iterum accusari nisi iuret extunc accusacionem ignorasse.

13 **Callegandolle** Pluribus simul de uno delicto accusantibus no tenetur accusatus respondere sed eligat iudex ex eis unum

qui meliori movetur intencione cui respondeat accusanti et ea accusacione pendente pot accusari ab aliis de aliis criminibus delatus sed no respondebit posterioribus ante quo vinsiruis est prior.

14 **Quando** Accusacio fiat in scriptis nominibus accusatoris accusati et iudicis atque maleficio et mense et loco in ea designatis et ea recepta iudex recipiat ab accusante iuramentum quod no maliciose accusat immo credit culpabilem fore delatum et hoc facto citet accusatum et det ei accusacionis transumptum cum termino .xx. dierum ad respondendum.

17 **Por todo** Ubi quis deliquit ibi tenetur accusacioni respondere et no alibi nisi alibi accusatus sine excepcione respondeat aut in loco domicilii vel in maiorem partem bonorum licet accusetur vel si vadit de loco ad locum fugiens latitando quo casu pot ubi invenitur accusari et si contra eum probetur aut sit confessus puniri.

16 **Pues** Detinetur accusatus in termino ei ad respondendum prefixo carcerari nisi habeat aliquas contra iudicem vel accusatorem excepciones facta responsione faciat eum iudex p milites aut alios custodiri vel in capcione modata sm statum psone poni nec detinetur sub fide iussoribus.

18 **Non veniendo** Si accusatus ad terminum respondendi no venit proclamat iudex p mios portis iii. pti. termino bus. et reo veniente si accusator no cupit arbitrarie puniatur pena aliter et veniens citetur quo no veniente absolvitur reus ab instancia iudicii nec pot ipse amplius eum accusare et solvit expensas et interesse et regi quinque libras auri et habitur pro infamie quia desinit accusare sine iudicis mandato.

15 **Yendolle** Post accusacione sine iudicis licencia fugiens accusatus nec volens prosequi litem usque ad finem pot ubicumque iussu regis capi et ad loca accusacionis duci accusatoris de iure complectivus.

19 **Cietas** Si iudex scit accusatorem maliciose aut accusatus est iam captus super accusacione

UVA.BHSC

aut tortus vel testes q̄stionati, aut ac
cusacio est p̄dicionis regi aut regno
facte vel q̄n militem in certo loco cau
sa custodie p̄ regem positu et ob accu
satꝰ locum deseruit absq̄ regis mandato
aut est facta sup̄ falsitate vel super
rebus regis aut loca sacri vel religi
osi furatꝰ vel raptis no pot accusator
desistere etiam de licencia judicis sine
q̄sensu accusati et si desistat silitudine
supplicii punitur nisi sit de p̄sonis
hoc titulo enumatis que no patiunt
simile supliciu in alijs aut casibus
pot ī. xxx. dies cu licencia judicis desis
tere .:.

20 **Acusando** Denunsiator de
falsa moneta no
probans no puitur. idem si testor dicat
aliq̄ eu occidisse et heres eciā q̄ūnes
noiatu accuset ſz si q̄ūneus heres ac
cusat no noiatu ab occiso et no pro
bat puitur similitudine suplicii hoc
dicit cu l. sequenti .:.

21 **Querandose** Sumat̄
cu preceden

22 **Callese** Quia licitu est cuiq̄z
p̄prium redime pot ac
cusatus ante sentenciam de crimine mort
aut mebri mutilacionis infligē et p̄
hoc libatur a corpali pena nisi sit
adulteriu licet posset hic absq̄z pecunia
uxor p̄cere in ceteris aut criminibus inf
ligenᷤ habetur pro q̄fesso et puitur
de maleficio nisi sit de falsitate accu
satus qui no dapnatur nisi al pro
betur ſz et si accusatus sic infliges pro
bet se insonte et fecisse ad redimēda
vexacionē no habetur pro q̄fesso ymo
pecunia cuiꝰ ei petente restitutur accu
sator q̄ recepit quadruplatu p̄ea
bero simpluꝰ et licet reus posset inf
gere accusator tn̄ puitur quia desis
tit p̄ modū . b . e . l . 11 . q̄tentu .:.

23 **Muriendo** mortuo accusa
tore lite pendete
pit instancia illius accusacionis sed
bn̄ pot alius de novo facere illa mor
tuo aut reo totaliṫ pitur accusacio
nisi in casibus . b . c . l . 1 . et . 6 . et si con
dempnatus ad deportacionē expressa

in sua bonoꝝ publicacione appellone
pendente moritur durat judiciū p̄t
bona suis si no est de bonis q̄ expssim
licet de jure erant publicanda .:.

24 **Desesperado** Si accusa
tus post
litē q̄t ob criminis q̄sciam se occidat et
maleficiū erat tale quo probato vita
et bonis puaretur (tunc habet rex eius bo
na) idem si est tale crimē de quo post
mortem poterit accusari, si aut ma
leficiu no erat tale vel alia de causa
se occidat bona debentur eius heredibus

25 **Emienda** lite q̄t sup ma
leficio ꝰ agitur
ad pecuniam mortuo actore ul reo aut
ambobus transit instancia ad heredes
et cum heredes ſz mortuo reo ant lit
q̄t no tm̄ eius heres nisi quatenus
ad defunctu ad defunctu p̄uenit idem
si moritur actor quia pene anq̄ in
judicio petatur no transeunt ad heredes

26 **La persona** Qui p̄sona hu
mana nobilior
est ceteris rebus mundanis provideat
judex ut in criminalibus probaciones
sit ut lux clare et si tales no sunt et ac
cusatus est bone fame absolvatur eu
si aut est male fame et sunt q̄r eu
in probacionibus p̄sumpciones torqat
eu et si nec p̄ q̄fessionē aut probacō
reperitur culpabilis absolvatur et
accusator simili pena afficiatur nisi
sua vel suoꝝ ascendenciu usq̄z ad
avum aut descendenciu usq̄z ad p̄nepo
tem vel colateraliu usq̄z ad fratris
aut sororis nepotem inclusive iniuria
p̄sequatur aut q̄ fuit pro q̄jugis mor
te fecit accusacionē isti enim licet no pro
bent no puniuntur .:.

27 **Muestran** Denuncias regi ul
judici maleficia
p̄ modū accusacionis si no se offert pro
batur nec maliciose aut malivole mo
vetur no punitur et si maleficiu no pro
betur al sic et no dz judex ob hoc ad i
nquisitionē moveri si denuncians ē male
fame aut inimicus ibi hens vel si ma
liciose denunciet al sic .:.

28 **De su oficio** Si q̄s coram
judice scient

UVA.BHSC

volunt uti sed insto aut sed testiom protulit coram eo aut est manifestus malefactor aut est tutor et male in tutela versatur pot eum judex ex offo sine accusatore denunciatore aut alia probatione punire idem si maliciose accusauit quia pot eum iudex diem sine sup accusacione punire.

2 **Ueshigo** Si contra testem in modo obiecti probatur crime non pot ob hoc eum judex punire set remanet infamatus idem si in modo exceptis crimen probetur nisi mulier de adulterio per virum accusata excipiat eius consilio uel mandato fecisse quia si hoc probetur punitur uir et ipsa absoluitur. Titulus ij. de las trayciones.

Ti. ij. de las trayciones

h **H**ic primo queritur quid est prodicio. ij. vnde dicitur. iij. quotuplex est. iiij. que est pena proditoris et consilium aut auxilium ei prestantis uel celantis.

1 **Lese magestatis** prodicio est omnissimum contra regis personam et est vilius quod pot in corde humano cadere et nascuntur ex ea tria mala iniusticia vilitas et nequicia ex quibus cor humanum ita imbecile fit quod errat contra deum et dominum naturalem et homines et proditus est ideo quia sub specie boni hominem perdere seu tradere et sunt eius casus primus cum quis in regis mortem aut ut perdat vitam uel dignitatem laborat ut alius quaerat// aut si cum inimicis contra regem aut regnum guerram facit uel eis consulit uel litteram ansacionis in regis aut patrie dapnum mittit// Vel facto aut consilio laborat ut aliqua gens uel terra contra regem insurgat aut minus debito ei obediat// Seu regem uel alium terre dominum regi suo subiectum volente inducat ad contrarium facto uel consilio// Siue castrum villa aut fortaliciam pro rege tenens rebellet aut inimicis tradit uel sua culpa perdit aut dolo// Aut fortaliciam contra regem uel patriam fulciat victualibus aut armis uel perdit ciuitatem aut castrum licet pro rege id non teneat// Aut regem in acie deserit aut exercitum sine eius licencia ante tempus seruicii completum deserit uel fraudulenter sine regis mandato et sua contra inimicos dimicauit ut dampnum aut de rebus regi secreto secretius. Aut regis secreta in eius dampnum detegit inimicis// Item si fraternitates aut conjuraciones ciuitatum aut villarum contra regem faciat ex quibus regi aut patrie dampnum oriatur// Aut si aliquem de maioribus regni prefectis occidat aut regis consiliarium aut militem regis corporis custodem uel curie regis iudicem aut regis securitatem nisi in sui aut suarum rerum defensione frangens. aut regi datum obsidem occidit uel fugere facit, uel de prodicione delatum a carcere eripit aut eum fugere facit. aut ab officio de maioribus amotus ut prefes nolit recipere successore aut ei fortalicia aut alia officio pertinentia regis mandato tradere/ aut statuta principis maliciose frangit peribit aut permit uel falsam monetam facit/ aut regis sigilla falsat et cum aliquis horum in regem eius dominum aut bonum comune patrie committitur est prodicio tamen aut in alios committitur est aleuositas secundum yspanie forum.

2 **Qual** Qui est proditor in aliquo casum regis precedentis occidatur et eius bona regi applicantur salua mulieri eius dote et debitis ante prodicionem contractis et si prodicio est contra regem. aut regnum filij masculi proditoris sunt perpetuo infamati et numquam possunt milites esse nec aliam dignitatem habere aut officium nec aliquid iure hereditario succedere aut legata filie uero possunt in quarta parte bonorum matrimonium possunt succedere quia non presumitur quod tantum assimiletur patri sicut filij nec quod ipse committeret prodicionem in aliis aut prodicionibus filij non maculantur alie aut pene proditorum ponuntur. l. iiij. pti.

3 **Crimen** de prodicione regis uel patrie quod dicitur crimen perduellionis pot quis accusari post mortem et eius heres tamen eum defendere et si dampnatur dabitur mortuus pro infami. et aufert ab herede rex bona

UVA.BHSC

eius pro alia aut prodicione nō fit accusā
aut rieptū post mortem et quib3 qui ad
nō admittitur ad accusandū admittitur
in cau prodicionis et rieptīus de prodi
cione puītur suplicii simulitudine si
nō probat.

4 **Vendida** Non valet alie
nacio facta a pro
ditore postq̄ cepit prodicionē tractare
quia licet bonoꝝ poss. tenebat dn̄iu
tn̄ coꝝ iam erat regis.

5 **Porque** meretur uenia et
pmiu ꝑdicionē asse
et alius cogitatum regi detegens s3 si sup
ea iam facta cōmunione detegit s3 habeat
veniam s3 nō pmiu si an̄q̄ ad effectū
ducetur detegat.

6 **Saca** ob ebrietatem uel fatu
itatem regi maledicēs nō
est puniendus al' aut sic ꝑ regem ad q̄
solum spectat de tali causa cognoscere.

Titulꝰ iij. de los rieptos.

H ic primo quitur quid est riep
to. ijº unde dicitur. iijº ad q̄
prodest. iiijº quis pot riep
tare. vº quē. vjº pro q̄bꝫ causis
vijº in quo loco. viijº quā
de causa. ixº qualit' d3 rūdere rieptatus
xº quibꝫ causis se pōt a duello excusare
xjº qualit' est prosequenda causa riepti
xijº que ē pena rieptati cōtra que pro
batur maleficiū. xiijº de pena rieptatꝛ
nō probantꝛ.

Riepto Rieptū est accusacio
nobilis cōtra nobilem
ꝑ curiam ex causa prodicionis aut ale
nositatis facta et dicitur a riepto quia
refert maleficiū ꝑut est cōmissū et ꝑ
illud cōsequitur quis de iniuriis justi
ciam et alii sibi cauent ne ad talia ꝑdu
cantur a delinquendo.

2 **Rieptar** Quib3 nobilis pot
aliū nobilem de prodi
cione aut alenosia contra eū cōmissa rie
ptare coram rege dū taxat q̄ ipse solꝰ
pot q̄ dare pro ꝑditore aut alenoso uel
a riepto absoluetur et passo iniuriam
uiuo nō pot alius pro eo rieptare nisi
pro domino femina religioso aut alio cui
arma cape nō licet uel nō pot eo aut mor
tuo admittitur proxior cōsanguineus usq̄
ad filios filioꝝ frium et pot rieptare

vassallus pro dn̄o et eꝰ sed proditor ale
nosus aut eoꝝ filii post cōmissum delicti
sciti aut de causa ex qua minꝰ valet cō
dempnatus aut rieptatus accusacione
pendente uel se ꝑ curiam defendens nō pnt
rieptare nec possunt eū cū quo habeo treu
gam nisi de cōmissis ea durante rieptare
nec pōt hoc fieri per procuratorem.

3 **Rieptado** Quib3 nobilis occi
dens vulnerans aut
capiens aliū nobilem ante difidacionē
pot de hoc rieptari ut alenosus et si ho
nobilis nō nobiso aut nō nobili faciant
nec se nō sunt alenosi nec pnt rieptari
licet al' judicialit' puniantur et cū rieptū
ex causa prodicionis aut alenositatis fi
at nō fit lex maleficiis in rebus s3 in
ꝑsona cōmissis.

4 **Quien quiere** Ante quis
riepiet ex
ponat regi cōmoniam secrete et petat
licenciam rieptandi et rex cōsulat ei cōpo
sicionē dando ei pro eius cōcordia tres di
es quibus elapsis ueniat reus corā re
ge et tunc publice exponat rieptū delic
ti et modū cōmissi dicens eū proditore
aut alenosū et q̄ ponet sibi manus et
faciet eū confiteri uel occidet eū aut de
campo pro victo eiciet et reus responde
at q̄ mentitur et hoc fiat ꝑ curiam co
ram rege diebus tribus infra quos pot
eligere reus duellu uel q̄ al' sibi judicialit'
pbetur quia nō cōpellitur ad duellum
inuitus et pōt rex tēmpus tūm dieꝝ ex
causa ad ix. dies tribus inclusis proro
gare et pendente ripto sunt in treuga
litigantes et eoꝝ cōsanguinei et mortuo reo
infra tēmpos eximitur ab infamia ipse et
genus eius ex quo respondit q̄ mentiebat'
rieptator et erat se defendere paratus et si
elegit aliam viam q̄ duellum fiat in
quisicio.

5 **Non viniendo** Riep
tato i
fra tēmpus ad respondens ꝑsonalit' nō ꝑ
cente dē imo riepitur et pōt tunc pro eo
respondere dn̄s vassallus seu cōsanguineus
usq̄ ad quartū gradū quo facto tenet'
eū ad judiciū duce. j. tēmpus ei ꝑfixe
quī. xxx. dies nō excedat et si nō venit
dantur alii. ix. et tres dies in quibus
si nō venit dabitur pro quieto reus
et pro eo respondens pro inimico ri
ceptitur et expellitur a patria et si nullꝰ
pro eo respondet dat rex ex officio reo

UVA.BHSC

dictos x. vel xj. dies quibus elapsis dabitur
nisi venit pro conuicto sed si propria venirat
iustam excusacionem allegans auditur.

6 **Alevoso** Rieptante proditorem aut alevosum quod excusatur
eo quia non est proditor aut alevosus
sed ipse et reo quod inuenitur videntibus mandet
rex quod renoret que dixit et dabitur
pro inimico rieptati. Idem de eo qui riptat cum non posset.

1 **Los hermanos** Consanguineos mortui
rieptante non potest opponere reus quod alius
est propinquior consanguineus sed si propinquior
velit rieptare preferetur et rieptante victo non potest alius propinquior consanguineus cum denuo rieptare nisi
fuit absolutus quia rieptator non poterat rieptare.

8 **Seguir** Usque ad finem dicit actor
et reus licet super riepto prosequi et si sine regis licencia
abinauit expellitur rieptator a patria. Item
si probare non potuit aut desistit dicitur
se dedicere coram rege in curia dicens
quod mentitus fuit nec postea potest rieptare
nec alii in duello aut honoribus
adequatur et si nolit dedicere expellitur a patria et datur pro inimico rieptati
et si reus est victus ex alevositate
perpetuo exulabit et medietate bonorum
regi aplicandam perdit quia contrario pro
alevositate non occiditur nisi talis sit
casus quod quilibet committens erat occidendus
si aut de prodicione vincatur bona
regi aplicantis occidetur.

9 **Dat treue** Reo abeunte ad
inimicos prestare
non expediente deinum rex faciat quod rieptator
attinet et petat ut rex faciat que de
iure facere debet et tunc rex sinalit concedit
nec cum de prodicione aut alevositate
erit est rieptatus. Titulo iij. de las li-
des que se fazen por los rieptos &c.

Dellos eslaos [illegible] que se fazen por los rieptos. h

Hic primo queritur quid est duellum
ij. quare ad inuentum fuit iij.
ad quid prodest iiij. quotuplex
est v. quis potest duellum
facere vj. ex quibus causis vij. cum in mandato
potest fieri viij. in quo loco ix. qualis
x. que est pena victi xj. ex quibus causis
rieptatus potest in duello absolui xij. quid
fiet de equo et armis in campo post duellum remanentibus.

1 **Manera** Species est probacionis
duellum ex riepto proveniens nec fit nisi partes consentiant
et ideo fuit ad inuentum quia melius
est ius suum et legalitatem armis quod
periculo inquisitionis et falsorum testium se
subicere. Item duelli formidine cauent
quidam a maleficiis et est duplex duellum
unum inter quosdam equitando aliud inter
plebeios secundum antiquum forum et istud est
pedestre.

2 **Lidiar** Pugnare debent duellantes die a rege prefixa in campo ad hoc assignato cum armis cum quibus
rex mandauit et fideles ab eo deputati limitent campum et pugnatoribus
ostendant cum et eius fines quos non
possint absque regis vel fidelium mandato transcendere et demum mittant eos
ibi et partiantur eis solem et eis suggerant qualiter se habeant in pugna et
consentitur an arma que rex mandauit
teneant vel plura aut pauciora et
usque ad fidelium recessum quilibet potest in
equo aut armis meliorari postquam exeant campum dicit inuadere reum si tamen non
inuadat potest reus eum inuadere si vult.

3 **Commie** Si rieptatus est potencior rieptatore potest se
a duello personali excusare dando alium
loco sui in genere dignacione et bonitate
rieptatori parem aut meliorem. Si tamen non
sit forcior sed rieptator nequit alium sui
loco reo inuito dare et si plures quis
rieptat cum omnibus pugnet insimul aut
singulariter prout elegerit si aut multi sunt unius rei rieptatores eligat unum
cum quo reus iuris certamine tractet.

4 **Salir** Deiciens campum absque
regis aut fidelium mandato est conuictus. Idem si aliter sine violencia exierit si aut equum statim cum potuerit malignitate aut habente fractura
vel alio fortuito casu fidelium arbitrio considerando et statim cum potuit
re intrauerit campum cum equo vel sine
non erit conuictus et accusatore in campo
et citra debitum mortuo reus remanet
absolutus. Idem si reus moriatur nec

UVA.BHSC

se fateatur ob que pugnat commisisse aut si accusator eum non vindicavit quia sufficit reo quod est paratus se defendere et supervivens non remanet inimicus consanguineorum mortui in campo, primo rex compellet eos ad securitatem et ut ei pareant.

6 **Si Amel** Si prima die duellum non licet fine de regis mandato aut propria voluntate consortant pugnantes fideles et ponant eos in una domo equalitatem eis in omnibus servari, scilicet si unus plus quam alter comedere vellet sic fiat ad eius votum et in crastinum ad eundem campi locum et in eo statu armorum et equorum quo fuerunt conventi reducantur et si per tres dies in campo non vincatur, reus eis elapsis est in minus rieptatore puniendo tamquam que apposuit non probando.

6 **Costumbraron** Arma pugnatoris que extra campum sunt eiecta sint heredis domini aut eius si vivit, scilicet equus et arma de alevosia devicti in campo maiordomi regis.

Titulo V de las cosas que fasen los omes porque valen menos.

Hic primo queritur quid est minus valere. 2° quod dampnum ex eo provenit. 3° quotuplex est. 4° quis potest hoc dicere maculato et in quo loco et coram quo. 5° que erit eius pena.

1 **Vsan** Qui facit aliquid propter quod dicitur minus valere non erit par alterius in curia, iudicio, duello, accusatione, testio, aut honoribus ut infra dicitur de infamibus.

2 **Caen** Minus valet qui sub omagio quod se facturum promisit non fecit (non tamen ob hoc erit proditor aut alevosus nisi eam fecit alevose vel proditionis). Item minus valet quod iniosus qui se per curiam dedicit de dicto et sunt alii 4° minus valendi quia quilibet infamis minus valet.

3 **Antel rey** Coram rege vel iudice ordinario potest dici aliquem quod minus valet et talis imperpetuum non debet inter homines vivere nec debet ad honores vel officia aspirare ut dicitur in titulo de infamibus.

Titulo VI de los enfamados.

Ti° VI° de los enfamados

Hic primo queritur quid est fama. 2° quid vult dicere infamia. 3° quotuplex est. 4° ex quibus infamia irrogatur. quinto qualiter potest aboleri. 6° quis est eius effectus. 7° que est diffamatoris pena.

1 **Fama** Fama est bonus hominis status recte secundum legem et bonos mores absque macula vel malignitate vivientis. Infamia vult tamen dicere sicut detractio contra famam facta et est duplex infamia una facti alia iuris que a lege irrogatur.

2 **Enfamada** Infamia facti irrogatur ei qui ex iustis nuptiis non procreatur, aut cui pater filium in testamento vituperat de magnis malis, aut rex vel iudex aliquem non per modum sine sed castigationis vituperat vel cui modo simili est credendum difamat quod homo est, aut si est condempnatus pro de maleficio aut... ad restituendum vi vel furto ablata.

3 **Seyendo** Mulier in adulterio deprehensa aut infra annum luctus nubens aut luxuriam committens est infamis infamia iuris. Idem de patre eam infra dictum annum in matrimonio collocante et de nubente scienter cum ea nisi de mandato eius sub cuius est patria potestate constitutus nupserit, tunc enim mandans est infamis, sed si nuptie de licentia regis fuit cessat infamia et fuit prohibitum nubere infra annum luctus ut sciretur cuius est partus et ne contra mulierem de primi viri morte suspicaretur.

4 **Leno** Leno ioculator et spectaculis sui corporis faciens ob pretium est infamis, secus de cantante vel citarizante causa letitie sue aut amicorum vel dominorum. Item est infamis cum fera bestia pretio pugnans aut cum homine, secus si sine precio sed causa sui vel amici aut virtutis ostendende pugnet. Item est infamis miles ignominiose ab exercitu missus aut a militia degradatus aut miles causa mercantie possessiones acciperet. Item usurarius aut iuramentum non observans vel pretium quod iudicium committens et omnes isti sunt ipso iure infames licet sententia non feratur.

UVA.BHSC

¶ **Sentencia** de prodicione furtate adulterio aut alio delicto condempnatus aut de furto rapina dolo iniuria qua meruit transigens aut pacisiens sine iudicis mandato efficitur infamis quia videtur crimen pacis[c]endo confiteri item de condempnato ex causa societatis tutele mandati depositi ratione doli in aliqua eorum commissi sed si sententia sit arbitri non infamat item cum furto repertus aut in aliquo premissorum delictorum aut de eis in iudicio confessus vel si ob delictum fuit corporaliter punitus infamatur :·

6 **Nombradia** in famiam facti ab oleri non potest iuris aut sic si pro principem indulgeatur committenti maleficium item si condempnatus appellat et retractatur sententia tollitur infamia prime sine sed si sententia transit in rem iudicatam remanet infamatus item si senior aut iunior sententia qua homo mandat fertur quam criminosum est ab infamia immunis :·

7 **Enfames** infamis non admittitur ad honores vel dignitates et aut liberatas [?] infamia probata nec potest esse iudex nec consiliarius regis conte nec advocatus nec iudex in bonis dominus curia morari potest tamen esse procurator tutor testarius vel arbiter et alia exercere officia que sibi honoris respectum vel civitati commoditatem afferunt :·

8 **Enfamando** diffamans aliquem de maleficio ex quo mors aut perpetuum exilium venit infligendum patitur supplicium similitudine sed aut de minori pecuniale ei iudicis arbitrio satisffaciat sed si probet verum esse quod de eo dixit non habebit penam :· Titulus vij. de las falsedades :·

Titulus vij. de las falsedades :·

Hic primo queritur quid est falsitas ij. quotiplex est. iij. quis potest de ea accusare. iiij. usque ad quantum tempus. v. que est pena falsi :·

1 **Falsedat** falsitas est mutacio veritatis et fit cum notarius publicus scienter confecit literam aut publicum vel radit cancellat aut mutat eius verba item tenens alicuius testamentum et illud negans vel tenens in deposito illud furetur aut abscondat vel rumpat aut eius sigilla tollat vel aliter dampnificet item si ei detur testamentum ut illud ministranti coram non legat aut aliud detegat et qui fecit item si iudex aut notarius inquisitionis scriptum aut alterius mentem tenetur secretam dicet et qui facit legendo aut partem audiendo item de advocato partem adversarum de sue partis secretis [?] audire qui dicatur prevaricator et de falsis leges allegante et tenente sub secreto commissi omnes literas aut consilia alicuius et illa legente aut alias detegente contrarius maliciose et de iudice scienter contra ius pronunciante aut teste falsum testificante scienter vel deinde precium ut falsum deponat dante item de recipiente et hac de causa deponere volente aut de maliciose teste qualiter falsum deponat ostendente vel qui iudicio ut iniuste iudicet dante vel promittente aut consilium vel adiutorium ut aliquo supradictorum modorum aut similium falsitas fiat prestante.

2 **Los scartos** falsitatem committit regis secreta revelans aut regi scienter mentiens vel ut miles cum non sit incedens aut missam cum non presbiter celebrans vel maliciose sibi nomen mutans :·

3 **Trabajan** mulier partum sibi submittens committit falsum et potest de hoc a viro vel eo mortuo a consanguineis ius succedendi viro sibi tibus accusari filius aut eius mulieris put[ative] sit submissum sed non matrem accusare certi non nequeunt aliquid aliquis eorum accusare :·

4 **Bullas** falsans bullas sigilla cugna vel moneta faciens vel fieri mandans committit falsum item de aurifice auro vel argento miscente metallum item de medico vel apotecario loco unius medicaminis aliud ponente et hoc infirmo suggerente :·

5 **Cada uno** Quilibet de populo potest de falso accusare et infra .xx. annos. Item quilibet de populo potest capere false monete factorem ducat tamen eum ad regem vel iudicem loci :·

6 **Denado** convictus aut sponte de falso confessus si est liber perpetuo exulat et eius bona habebunt eius consanguinei usque ad tertium gradum descendentes aut ascendentes et eis non existentibus habebit rex salvis debitis et uxoris dote et arris

si uero est filius occiderit, sed si bullam pape
aut eius sigillum uel regis aut principis uel
monetam falset uel falsari faciat occidetur
et si notarius publicus consilii conficit litteram
falsam amputetur ei manus et remaneat
infamis .·.

7 **Medidas** Scienter falsis ponde
ribus uel mensuris
emendo aut vendendo vtens committit falsum et
in pena restituit dampna duplicata et ad
tempus in insulam relegetur regis arbitrio
et pondera uel mensure frangantur et contra
dampnificatus iamnis item scienter eandem
rem duobus vendens committit falsum et arbitrio
iudicis punitur et restituit immo prius atque ad
tempus in insulam relegatur .·.

8 **Medidores** Si messor scienter
falsum modum dixit
committit falsum et arbitrio iudicis punitur
et dampnificatus recuperat dampnum a quo
mittitur ex mensione et si non sit soluendo a
messore idem per omnia de eo qui sibi corrupto
contendentes computationem commisit et scienter
false computauit .·.

9 **Moneda** Soli principi pertinet
monete factio et ideo
alius eam de quocumque metallo sine regis
mandato faciens uel consilium aut auxilium
prestans aut in sua domo uel predio celans
eam est falsarius et flammis exuritur cir
cumcidens autem monetam regis aut tingens
ut appareat bona aut alquimiam faciens in
ducens homines ad credendum quod non potest esse
de natura regis arbitrio punitur .·.

10 **Casa** Domus uel locus ubi falsa mo
neta conficitur confiscatur nisi eius
dominus ita est in remotis quod nullo modo potest
scire de commisso huiusmodi uel nisi statim ut
sciuit regi detexit uel vidue fuerit nisi
et ipsa sciuit uel monetam celauit aut si
est pupilli sed eius tutor nisi ob remota
distantiam excusetur soluet regi domus
extimationem nec pupillus minor decemnio cum
dimidio punitur licet confectionem false mone
te interfuerit .·. Titulus viij de los omeçillos

9 Hic primo queritur quid uult dicere
homicidium ijo quotuplex est iijo
quis potest de eo accusare iiijo
coram quo quinto qualiter vjo quae
est pena homicidii .·.

1 **Homicidium** homicidium est hominis
occisio est iniustum

iustum et casuale .·.

2 **Matando** hominem occidens debet
de homicidio puniri
nisi fecit in sui deffensionem contra se venientem
ense euaginato aut baculo uel lapide aut
aliis armis cum quibus posset occidere irruen
mendo nec debet deffendens expectare quod in
uasor prius percutiat naturale enim est propriam
salutem defendere .·.

3 **Fallando** Occidens repertum cum
uxore filia uel sorore
in rebus ueneris in illo instanti non punitur
idem si furem nocturnum in domo repertum
uel cum furto fugientem cum nequiret capere
occidat si cum armis se defendat diurnum
aut quod sine periculo capere potest non debet occi
dere idem si militem ab hac domo delicto
fugientem non potuit capere et occidit idem
de occidente sua domo priorum messis
aut arborum combustorem nocturnum in ipso
actu uel diurnum defendendo suas res
quas ei violenter auferebat raptorem idem
etiam publicum latronem uel predonem occidit
aut si stultus uel minor decemnio cum dimi
dio quem occidat quia ignorat quod agit.

4 **Desauentura** Casualiter al' oc
sine cul
pa debiti alio occidens non tenetur debet tamen iu
rare non voluntarie sed casu occidisse et pro
bare quod inter occisum et eum non erant inimi
citie cum hominibus probis et si iurare noluerit
est contra eum presumptio et arbitrio punietur.

5 **Ocasiones** Cum in homi
cidio culpa pre
cessit casum ut quia domum retegulans per
carreriam aut ramum arboris strahens non
clamat quod a casu transeuntes caueant uel
in calle uel loco inconsueto equum currens
non facit homines vocibus ante cauere aut
ludens aliquem percutit aut impellitur et
ex hoc moritur uel consuetus dormiendo
surgere et cum armis ledere alios non am
plius aut inebriatus occidat ad quinquennium
ob culpam in insulam relegatur .·.

6 **Melezinas** Si medicus uel cirur
gicus imperitia infirmus
propter culpam et si mortuus erat seruus sol
uit domino eius extimationem idem de mulier
alii medicinam ad impregnationem faciente
si aut dolose fecit quod moreretur occidetur
item apotecarius scamoneam aut aliud
forte medicamentum absque medici mandato
leuiter bibendum dederit et moriatur patitur
penam homicide .·.

Filio quicumque alij &

UVA.BHSC

7 **Fillo** Quicumqz aly mala me dicamina ad hoiem occidendum dederit vel ad cognoscendum oste(n)dens aut modum distempandi ordinens patitur pena homicidy vna cu emete licet effectus no sequatur et si mors sequatur emens occisor secundus latam dus tradatur.

8 **Conuger** Pregnans aborsu scienter ut partus ne veniat ad lucem faciens si iam erat vi inspiratus alius ad quinquenium in insula relegabitur idem de marito uxori p(ro)curata faciente si aut conueniens fecit pro bimistrato mortem pro alio aut corlum quinquenale sustinebit eo quo fuit in culpa.

9 **Castigar** Pater filium domino herum vel familiarem et magistro discipulum permittitur moderate sz si in moderate castiget ut cu lapide baculo aut alia re dimittet et inde mors sequatur ad quinquenium in insulam relegabitur licet no habuit occidendi intentionem qz si habuit occidetur.

10 **Semnido** irato ebrio infirmo aut furioso se aut alium occidere volenti porrigens arma cu quibus hoc faciat p(ro)inde punitur sentencia morte atqz si ipse porrigens occidisset.

11 **Pena** Iudex falsam sniam ad mortem mebri mutilationem aut exilium proferens et testis in tali ca falsum depones patitur penam homicide.

12 **Si el padre** ascendens descendentem usqz ad pronepotem inclusive et eq aut super fratrem vel auunculus nepotem et eqz vel libertus patronum in iuste occidens carnis ul baculo p(ri)us flagellatus sacco corio cu cane mulierego colubro et simio includatur et insutus proiciatur in mari vel in flumine propinquior idem de dante ad hoc adiutorium vel consilium licet no sit mortui et consanguineus et ad occidendum patrem veniens emens licet ad effectum nequeat venire p(ro)inde ac si fecisset punitur filius et filius alius hoc sciens nec ho(c) patri revelans cu posset ad quinquenium relegatur.

13 **Cangua** Castrans et castrari faciens vel mandans liberum vel seruum atqz si occidisset eu qz punitur nisi causa infirmitatis medicina aut castretur et dns mandans seruum castrari p(er)dat eu regis camere applicandum et no punitur aliam penam.

14 **Fazer** Pot accusare de homicidio heres et parentes aut filii vel frater et ceteri consanguinei occisi ita ut p(re)feratur quo negligente admittitur sequens et si no sit consanguineus qui possit nec vellit accusare admittitur ad accusationem quilibz de populo.

15 **Matierto** in iustus homicida si est miles aut generosus in insulam p(er)petuo deportatur et statim atqz si mortuus fuisset eius ascendentes vel descendentes usqz ad tertium gradum succedunt in eius bonis quibus no extantibus efficiuntur camere regis si aut est plebeius occiditur et eius bona sunt consanguineorum p(ro)pinquiorum succedentium idem de alijs de quibus dicitur isto titulo q habeat pena homicide et hoc scdm leges imperatorum sz scdm yspanie forum quilibz alevose vel proditionaliter occidens occidetur.

16 **Catarre** Serinus qz adulterare dnm aut eius uxore vel filios cu alius vult aliquis corum p(er)uertere vel occidere manibus si pot aliter consolationibus ut scituraretur vel legit tima excusacione cessante capite punitur sz seruus prop(ter)ea no patitur penam.

Tit. ix. delas desonrras z delos tuertos.

2 Hic p(ri)mo queritur quis est iniuria ii. quotuplex est. iii. quis pot eam facere. iiii. cui. v. quis eius querellam p(ro)ponere. vi. coram quo iudice. vii. que est eius extinctio. viii. usqz ad quod tempus pot peti.

1 **Esiniuria** Iniuria est dedecus dictum aut inflictum aly iniuste in eius dep(re)ciatum et est duplex vna verbi alia facti et verbalis est cum quis alium vocat vel malum nomen apponit vel aly facere mandat aut cu ei villia uel ba in iuriosa vel diffamatoria dicit ul eius domino de eo ut ei malum faciat ul eius mercedem p(er)dat et de ista pot petere emendam etiam si mens abuntia fiat sz si iniurians vellit probare et probet esse verum quod dixit no habet pena quia

veritatem dixit et malefactores timebunt ma
lignari ne eis retrahantur maleficia sed
si filius nepos vel pronepos de ascendenti
mali dicat aut libertus de patrono vel
a lupus aut familiaris quidam de domo
et si pro salario serviunt vel servus de domi
no auditur sic probare volens immo pu
nietur de iniuria .h. d. m. l. sc.

2 **Enfamar** Alium per famosum libellum publice vel occulte diffamans si de tali tamquam crimine
convictus fuerit occidendus vel exulandus aut alia
pena puniendus tali pena ipse punitur in
ponens quod scribens et etiam publice ca
nemens et non statim rumpens nec aliis
cantet diffamatorias cantilenas vel dic
tamina recitet alioquin erit infamis et in corpore
et bonis punietur arbitrarie et istis talibus
non auditur diffamans canticis et dicta
minibus in scriptis redactis volens proba
re verum esse quod dixit sed admittitur in
verbali iniuria quia est diffamatio
scripture quam verbalis cum difficilius trada
tur oblivioni.

3 **Non tan sola** etiam in verbis contractione in gestibus
aut alicuius mali gestus fit iniuria et pot
esse.

4 **Enojos** propter nimiam frequentationem coniugatam vir
ginem aut viduam honestam diffamans
tenetur ei iniuriarum actione et iudex man
det ei ne amplius tales frequentationes committat
et sub comminatione quod aliter cum puniet si fecerit

5 **Firiendo** alium iniuriose percuciens etiam citra sanguinis effu
sionem aut manus in eum iaciens violentas
vel cum vi intentione percutiendi capien
di fugans aut in aliquo loco recludens
vel violenter in domo intrans aut eum
capiens vel aliquam rem violenter au
ferens aut ei vestimenta rumpens vel spo
lians aut in faciem ei expuens aut ma
nu causa percutiendi contra eum etiam baculum
eum elevans vel debitorem sine iudicis man
dato capiens absque faciendi potestate aut
domum ei sigillans vel superius habitans
iniuriose in domo inferioris quod fundens
vel eque inferior potestate aut domum ei
sigillans vel superius habitans iniuriose
in domo inferioris quod fundens vel eque in
ferior fama superiori iniuriose facies vel cor
nua ad alicuius ianuam ponens aut librum
ad illuminandum traditum iniuriose citius

in calle aut pannos ad operandum traditos
sibi tenetur actione iniuriarum arbitrio iudicis taxan
da commissa.

6 **Estrecan** alium maliciose arcens ut eum faciat perdere
suam rem certam aut ut ab eo quod extorqueat
aut servum suum ei maliciose in iudicio petens
vel capiens liberum cum non habet capiendi pote
statem tenetur ei actione iniuriarum arbitrio iudicis taxa
dam.

7 **Deshonrra** a decennio citra mi
nor iniuriam facere nisi sit stultus
qui de commissis non tenetur sed tales minores ad
ministratores a talibus non abstinentes cum
puniet quemque actione iniuriarum.

8 **Tuerto** iniuria potest fieri cuicumque etiam pupillo vel fatuo
et possunt eam petere tutores aut curatores
aut pater vel avus aut proavus si iniuria
tum habet in potestate et maritus pro uxore
sororque proximi et dominus pro servo si gra
vibus ictibus sit cessus aut vilis domi
nibus laccessitus pro levibus aut
tangentibus laccessitus pro levibus aut
ut alapa vel pugno impulsu aut verbis domi
no tangentibus non est locus actioni iniuriarum

9 **Auuendo** Pro iniuria illata vas
sallis vel familiaribus
ipsi agit dominus in eius dedecus fu
it illata tunc enim agit quatenus tangit eum sed
de iniuria illata religioso agit eius supe
rior et facientes et mandantes atque favo
rem consilium aut auxilium ad iniuriam
dantes equaliter tenentur actione iniuriarum

10 **Contados** afflicto non est ad
denda afflictio et
io absque iudicis mandato debitoris bona aut
partem eorum aliquis in eius domo intrans si nec
est debitum cadit ab eo et tandem eius here
dibus solvit perditque etiam partem bonorum
regis camere applicandam si autem non erat
debitum perdit etiam partem bonorum ut dictum
est et solvit duplicatum quod sic recepit
vel pignoravit et insuper comminatoris mor
tem tenetur actione iniuriarum arbitrio iudicis extio
ne commissa.

11 **Deshonrra** Sepulturam in
iurians lateres
aut lapides auferendo perdit opus et lo
cum ubi aposuit regi applicandum et sepultu
ram exhumans et spolians cum armis occiditur
sine armis ad opus regium perpetuo damp
netur idem de non comminoso causa iniurie
cum exhumante comminosus aut perpetuo co

UVA.BHSC

uiat et consanguineis ob perditam iniuriarum agentibus sed sic iniurians intenti autem moratis commisit iniuriam et eis agere volentibus potest accusare quilibet de populo quos oportet infidelium sepulturis pro sepulturis aut infidelium est arbitraria pena.

12 **Muerto** Pretextu debiti sepulturam impediens defuncti aut alias cum iniurians tenetur actione iniuriarum et si infra xx dies a morte computandos super hoc citatus heres aut pignoratus propter quos fideiussores pignora vel novatorem deinde heres non valeat quos actum fuerit et de maledictis defuncto agit eius heres actione iniuriarum quia eadem persona cum defuncto reputatur.

13 **Siervo** Tenetur dominus servum iniuriantem castigandum iniuriato citra mortem et lesionem tradere aut pro eo iniurie extimationem solvere vel eum pro noxa dare.

14 **Mancias** Dure militi pro excessu quod verberandum in corpore vel armis aut equo faciente correctionis causa non est locus actioni iniuriarum.

15 **Official** judice rebellem capi mandante vel juste torquente aut corporaliter dampnante cessat iniuria sed aut injuste litigantem verbis vituperat aut torquet vel dampnat extimatur actio iniuriarum et in plus contra eum quia quam privatum fit extimatio.

16 **Dicien** Astronomo divinante per suam artem furti commitentem non est locus actioni iniuriarum sed si se fingit divinatorem cum artem ignoret potest ob hoc accusari ut puniatur pena contra incantatorem vel divinatorem apposita.

17 **Muger** mulierem honestam aut virginem in habitu meretricali vel loco reptam supponens aut huius causa aggrediens non tenetur actione iniuriarum idem de clerico in habitu laycali cedente cum non sentisset tamen de iniuria clerico illata.

18 **Muriendo** impediens aliquem in officii assecutione quia rogavit ut alii et non illi daretur non tenetur propter hoc iniuriarum actione.

19 **Entrelas** iniuriarum quedam sunt atroces et quedam leves atroces cognoscuntur ex iniuriarum ex vulneris magnitudine ut quia sanguinis exivit vel membrum mutilatur aut alias vulneris perniciose quibus apparuitur pede vel manu item ex loco quia in oculo aut facie leditur vel coram rege aut judice vel in ecclesia aut consilio aut alio loco publico item ex persona iniuriata et iniuriante ut si pater per filium dominus per vassallum vel capellanum suum aut alumpnum aut patronus per libertum vel judex per subditum iniurietur item per cantilena dictante aut famoso libello cetere autem sunt leves et in plus fiat in atrocibus quam in levibus iniurie extimatio.

20 **Cierta** ubi pro iniuria certa extimatio non reperitur a potestate extimetur arbitrio judicis et si iniuriatus vult ad extimationem pecuniariam agere judex eum interroget pro quanto noluisset iniuriam illam sustinuisse et si tempore videat faciat eum jurare super extimatione quam expressit et iniuriatorem condempnet sed si videatur ei quod immoderatam expressit quantitatem temperet eam ante juramentum si aut ad penam iniurianti infligendam agere vellet potest et tunc judex potest iniuriantem penaliter vel corporaliter arbitrarie punire et si penaliter punitur aplicatur regis camere sed una istarum actionum electa alia tollitur quia ex uno delicto non debet quis pati duas penas nec potest quam elegit potest variare.

21 **Falla** iniuriarum actio infra annum potest intemptari postea non quia ex taciturnitate tanti temporis presumitur remissa vel non ad animum revocata item tollitur si sponte iniuriatus associetur iniurianti vel simul comedant aut bibant vel si dixit quod non reputat ad iniuriam iniuriatus aut eam remisit.

22 **Heredero** Quia penales actiones ad heredes non transierunt nec contra heredes iniuriarum actio ad eos nec contra eos non transit nisi sit facta infirmo et ex infirmitate illa mortuo aut sit facta defuncto vel iniuriatus super ea egit et lis contestata fuit tunc enim eam instantia transit ad heredes et contra heredes.

Titulo X de las fuerças

UVA.BHSC

Hic primo queritur quid est vis. 2º quotuplex est vis. 3º qualiter puniatur eam faciens et juvans.

1 **Fuerza** vis est qua aliquis fit injuste ut se non potest defendere et est duplex una cum armis alia sine armis cum armis fit cum ad armis ferri fustis aut lapidibus impetitur aut cum armatis hominibus causa dampni inferendi alicui in persona vel bonis quis intendit licet non deveniat ad effectum.

2 **Ayuntamiento** faciens in suo castro vel domo armatorum aggregationem ad maleficium perpetrandum licet inde non sequatur effectus tanquam vim cum armis faciens punitur quia magis ad delinquendum congregati quam disgregati animantur.

3 **Encendiesse** Ex incendio quod palam aut furtive facit causa portans tanquam de vi armata punitur nisi sint ligna que portat quia si vim fecisset comburi potuissent eadem pena afficitur cum armis impediens quominus auxiliantes ad incendium sedandum vadant maliciose dicens quod puniantur comburi.

4 **Los almorarifes** Collectores jurium regalium plus debito extorquentes de vi armata tenentur idem de exigente nova vectigalia sine regis mandato.

5 **Omnes** litigator coram judice cum armatis veniens et terrore minas equaliter proferens tenetur adversario ad petita que ei sic facit perdere tanquam si cum armis ei abstulisset.

6 **Campana armada** causa sue vel suarum rerum deffensionis homines armatos congregans non punitur nec in eius adjutorium venientes.

7 **La pena** pena vis armate est in insulam perpetuo deportatio et in eius bonis succedunt ascendentes vel descendentes usque ad .iiij. gradum qui si non existant applicantur regis camere salva dote et arris mulieris et debitis usque ad sentenciam deportationis contractis et hac pena afficiuntur congregantes gentem et cum eo scienter ad vim inferendam venientes et si ex hoc aliquis ex quacumque parte moriatur dux congregationis occidatur si autem vis fit sine armis agressor perdit terciam partem bonorum

regis camere applicandam et perdit officium si quod habet et valebit minus nec ad honores nisi rex eum ad pristinum statum restituat aspirabit. Si autem quis de vi armata quiritur si quidem sine domini mandato vel sententia aut cum sententia occidetur si autem cum mandato vel sententia in opus regis mancipatus et dominus perdit officium et infamabitur nisi ei rex indulgeat famam restituendo sed si dominus est vilis vel sententia mandare constrictus perinde deportabitur atque si ipse vim fecisset

8 **Ayuntados** Cum armis apponens vel apponi mandans edificio vel messibus ignem si est generosus vel alius honoratus expulsus perpetuo et si est minor vel vilis ibi repertus comburatur in incendio et alibi captus comburatur sed si casu accidat non tenetur si vero culpa absque malicia tenetur ad dampni extimationem et vim facientes seu raptores et consilium aut auxilium dantes non solum ad legis predente penam sed etiam ad dampna sua culpa illata tenentur super quibus probata violentia super rebus ereptis admittitur actor ad jurandum in litem previa judicis taxatione dampnificati persona et eius divitiis arbitrarie considerata et tantum quantum juravit recuperet de bonis rei.

9 **Entrando** violenter sine judice rem alienam mobilem occupans jus quod in ea habet perdit et si jus non habet eam cum fructibus prestabit et rei occupatam extimationem solvit vim passo et detinbrat vel multum rei tenetur nisi sit pupillus vel fatuus qui non ipsi sed eius tutores aut curatores eorum nomine vim inferentes tenentur ad predicta vel nisi sit pater vel patronus vel dominus sibi qui non ad penam sed ad rei restitutionem tenetur

10 **Alogando** Si detinens quod non ipse sed ei locatas depones aut commodans possidet sed est sibi res cum dampnis et interesse restituenda et potest nihilominus judex raptorem arbitrarie pro commisso punire sed pregnans nomine ventris in possessionem missa vel alius ex primo decreto si spolietur agit ad penam legis memorate.

11 **Veniendo** Qui alienum nomine tenet et justa causa cessante eam petenti non restituit sed sententiam expectavit et ad restitutionem condempnatus est tenetur in logo et ad eius extimationem arbitrio judicis tanquam vim faciens.

UVA.BHSC

Enprennando. Creditor rem pignori traditam debitor auferens perdit eius dominium quia bene possidet creditor tale pignus.

Carrendos. Qui rem a suo debitore loco pignoris aut solutionis sua auctoritate aufert si ius in ea habebat perdit illud et si in ea ius non habebat restituit et perdit ius debiti.

Malos. Pro alterius debito res alterius sua auctoritate capiens aut pignorans perdit et tantumdem capto aut eius heredibus solvet et pena vilioris corporali arbitrarie punietur.

Dando. Proprietarius vsufructuarium emphiteotam aut feudatarium aut alio modo fructus ad vitam vel amplius habentem vi expellens perdit proprietatem expulso applicandam vel eius heredibus et restituit ei rem cum fructibus quos percepit et si communis cum expulso est restituit ei simpliciter rem et fructus.

Perlado. Prelatus et religiosus et eius capitulum aut consilium per bona que intrantes mandantes aut ratum habentes pena bonorum facientium tenentur. si autem privatus citra eorum mandatum aut ratificationem hoc fecit ipse solus tenetur.

Cacaesce. Spoliante contra spoliatum allegante rem esse suam ideo ad restitutionem non tenetur aut tanto hoc asserente si spoliatus petit possessionis restitutionem ipse preferetur aliis omnibus postea secundum ius audiendis.

ti. xj. de los desafiamientos e tornar amistad

Titulo xj. de los desafiamientos & del tornar amistad &.

h Hic primo continetur quid est diffidatio. ij. ad quid prodest. iij. quis potest diffidare et quem. iiij. quibus ex causis. quinto qualiter. vj. coram quo. vij. in quo loco. viij. quid terminum habent post diffidationem diffidati.

1 **Desafiamiento.** Diffidatio est a fide amicitie antiquitus inter coniuges ... ex patre coniuges natus al. genitus et uxore vel concubina qua signanter tenet pro sua licet mulier non sit coniuncta

2 **Desonrra.** Propter iniuriam aut dedecus sibi aut eius consanguineo illatum potest generosus generosum diffidare dicendo respuo vobis amicitiam et diffido vos propter talem iniuriam quam mihi vel tali meo consanguineo fecistis et potest diffidatio etiam fieri per parentem cum rex vult aliquem diffidare aut per se facere vel consanguineus consanguineum et per se facere debet nisi ut minor potentiorem quia timeatur vel minor potentiorem quia eius conspectum timet aut potentior minorem eum dedignans.

3 **Acostumbraron.** Consueverunt generosi in curia coram testibus diffidationem facere et habet post eam diffidatus tres terminos ad cavendum se defensione aut concordia primum ix. dierum secundum et tertium trium dierum infra quos non debent se in persona nec in bonis ad invicem offendere.

Titulo xij. de las treguas seguranças & pases &.

titulo segur

h Hic primo continetur quid est trengua. ij. quare sic dicitur. iij. ad quid prodest. iiij. quomplex est. quinto quis potest eam imponere vel concedere. vj. qualiter debet imponi vel concedi. vij. quomodo debet custodiri. viij. de pena eam frangentis.

1 **Tregua.** Tregua est securitas inter generosos post diffidationem concessa ut ea durante non se offendant in personis aut bonis et presupponit discordiam et inimicitias durare securitas autem est inter non generosos super iniuriis aut timoribus concessa et alicubi est vsus quod dicitur fidelitas de salvo quod est idem quod trengua vel securitas et dicitur trengua propter tres equalitates quas continet prima quia per eam utraque pars est secura a dampno dando secundum vel tertio quia ea concessa melius possunt se ad concordiam reduci. iij. quia si non concordent possunt per viam iustitie emendam petere et sic continet legalitatem concordiam et iustitiam et idem de securitate.

2 **De treguas.** Triplex est trengua vel securitas una quam reges aponunt inter se quia etiam cum subditi post pronunciationem aut securitatem tenentur observare. alia quam multi inter se ponunt ut habentes bandum quam omnes de illa parte post securitatem tenentur custodire et punir

UVA.BHSC

istam ponte maiores bandi. alia qua unus alteri concedit qua ipsi et eius familiares et eius mandatis obtemperantes custodiant et caueant in treuga securitate uel fideiussione de saluo ne se dampnificent factis dictis aut consilio et si treugam sibi concedant etiam non gratiosi tenentur ad eius obseruantiam et nolentes sibi treugam aut securitatem concedere possunt ad hoc compelli per merinum aut per iudicem ordinarium.

3 **Los quebrantadores** treuge uel securitate uel fideiussionis de saluo fractores si sunt gratiosi puniuntur reptati et patientur penam positam in titulo de los rieptos alii autem percucientes capientes aut occidentes occidentur et dampna soluent quadruplicata alii autem iniuriantes arbitrarie punientur et in fideiussione de saluo soluent penam conuentam.

4 **Paz** Pax est discordie finis et quando discordia ex homicidio dampno uel facti iniuria prouenit si concordent partes de pace ad inuicem sibi uerbis precant et ad inuicem osculentur quia ex habundantia cordis os loquitur et per uerba animi intentio declarantur et osculum est amoris signum cum autem ex uerbis discordia sit orta sufficit quod uerbis sibi precant et ad inuicem amplexentur et pacis fractores aut treuge uiolatores punientur. Titulo

xiij. de los robos.

h **H**ic primo queritur quid est rapina ij. quotuplex est. iij. quis potest petere raptum et iiij. coram quo. v. que est pena raptoris et ei consilium dantis.

1 **Rapina** Rapina est rerum alienarum depredatio et est triplex. una quam faciunt homines in guerra alia quam quis alij de suis uel alienis que tenet iniuste facit. alia que fit in incendio aut naufragio.

2 **Aquel** Rem raptam potest petere a quo ablata fuit uel eius heres etiam si erat aliena quam in pignore uel deposito tenebat a raptore uel eius heredibus quia penalis autem actio rapine non transit ad heredes nec contra heredes nisi prius fuit contra raptorem pro dampnificatum lis contestata et potest peti coram iudice loci ubi commissum fuit maleficium uel ubi res est aut inuenitur rapiens.

3 **Contra** Rapiens aliquam rem potest conueniri per annum utilem actione penali ad rem et triplum insuper in quo anno non computantur dies quibus iudex non iudicat nec quibus actor non potest agere post annum uero non potest nisi ad rem uel extimationem et fructus quem ipse et eius heredes soluent aut male fame patiuntur aliam penam de qua dicetur in titulo de furtis.

4 **Soberuia** non tenetur dominus de maleficio serui absque eius culpa facta si uitare nequiuit si autem seruus quod rapuit tenetur dominus de eo quod ad eum peruenit de alio autem uel faciet emendam aut dabit seruum pro noxa et si liber rapuit absque domini mandato uel ratificatione ipse rapiens tenetur si autem domini mandato uel ratificatione secuta tenetur dominus atque si ipse fecisset. Titulo xiiij de los furtos.

h **H**ic primo queritur quid est furtum ij. quotuplex est. iij. quis potest agere furti. iiij. coram quo. v. de furibus et eius adiutoribus uel relatoribus pena.

1 **Furto** Furtum est maleficium factum ab homine recipiendo occulte rem alterius mobilem sine domini uoluntate cum intentione domini possessionis aut usus eius lucrandi quia si domini uoluntate capit aut credit sibi non displicere non committit furtum cum non habeat animum furandi nec potest in immobilibus furtum committi.

2 **Dos** duplex est furtum manifestum cum fur in furto comprehenditur antequam illud portet ad locum ad quod portare destinauit uel in domo causa furandi aut alio loco deprehenditur siue a domino siue ab alio item non manifestum cum predicto modo non deprehenditur primo iam occultauit rem furatam.

3 **Cauallo** Rem commodatam ultra conuentionem ducens committit furtum nisi crediderit dominum permissurum uel non crediderit sed tamen res a domino non displicuit idem de utente re deposita aut pignorata contra domini uoluntatem.

4 **Aquel** Rem furatam petit is a quo fuit surrepta uel eius heres a fure uel eius herede coram iudice loci ubi furata fuit uel ubi fur reperitur sed pro subtractis per filium nepotem uxorem uel

UVA.BHSC

servum proprium non potest quis furti agere sed pos-
sit eos per se bono modo castigare agere
tamen potest ad penam furti contra eis auxiliu(m)
vel consilium dantes ut scalam ad hoc
commodantes vel ferramenta ad seras
aperiendas aut ad ascensum prestantes
tes vel similia quod habet locum etiam in iumenta
aut consilente commeo furti si autem filius
nepos uxor aut servus rem sic furatam
vendant scienti pertineat eam dominus ab illo
et probato quod erat sua et quod aliquis pre-
dictorum eam subtraxit recuperabit eam
et emens potest pretium si si bonam fidem ha-
buit emptor recuperabit a vendente pre-
cium si autem donavit vel pignoravit vel
aliter in alium transtulit rem furatam agetur ad
eam dominus contra possessorem ∴

5 **Los guardadores** non potest agi furti contra tutorem pro re pupilli quam sub-
traxit quia hetur ab administratione
loco domini tamen tenetur ad penam dupli ∴

6 **Maestres** magistri sutores
aut alios viles in
domo sua causa lucri recipiens de rebus
sibi per eos ibi subtractis non potest contra eos
agere si tamen eum vel alium contradant punien-
tur legitima pena ∴

7 **En su casa** nauta caupo vel
stabellarius pro
hospites de subtractis aut per eum vel alium
eius consilio vel mandato tenetur etiam
cum pena furti sed de ablatis per domesticos
et eo ignorante tamen pena dupli quia
est in culpa tenendo malos familiares
si fuerit eius servus qui furatur liberatur
eum dando pro noxa sed et almoxarifes
tenentur de furatis mercibus in aduana
vel almudino quia recipiunt ius suum et
earum custodiam prestat ∴

8 **Falagando** inducens servum vel
filium aut filiam
alicuius ut eius vel patri quod furetur
et ad eum proferant et si hoc prius vel dum
per servum aut filium causati voluntate perse-
veratur et inducens recipiat tamen furti.

9 **Si alguno** debitor creditori
pignus traditum fu-
rans tenet et furti si autem alius illud
pignus furetur aut vi arripiat agit contra
eum creditor furti vel vi bonorum raptorum
non autem debitor sed propter quod inde consequitur
tamen sibi in sortem computare et si tamen aste-

dit sicut debitum et litis expensas restituat
pignus debitori ∴

10 **Oro** aurifex pro metallo sibi ad
opus faciendum dato vel sutor
aut fullo pro pannis aut artifex pro
tignis ei traditis surrepti si est solven-
do agit contra furem et lucrum quod
inde consequitur est suum sed si non est solven-
do certificet dominum et tunc dominus potest contra fu-
rem agere et erit suum commodum inde secu-
tum si autem dominus non est presens agit is aquo
subtracta fuit et lucrum erit agentis sed
si dominus presens nolit contra furem sed presente
agere ad rem habere potest et tunc presens agit
contra furem aut contra rei furate de-
tentorem ∴

11 **Emprestando** re commodata furi-
ta eligit dominus an
contra furem vel contra commodatarium agat
et post electionem non potest variare et liberabitur
electo commodatario vel fure non consequitur
non habet contra alium recursum et si eligit
commodatarium aget ipse contra furem si tamen
cum est dominus contra commodatarium furtum
tamen ignorabat potest litem deserere et
contra furem agere ∴

12 **En comienda** pro re
deposita fu-
rata agit depositarius ad eius restitutionem
et dominus ad furti penam nisi sit receptum
depositarius ut de periculo teneretur tunc
enim ipse aget etiam ad penam sed si retine-
nens erat tutor aut maiordomus quilibet
eorum potest agere etiam ad penam item re-
m quia quis habet usumfructum furata vel
vi ablata agit usufructuarius ad penam respe-
ctu proprietatis sed fructibus pendentibus in
quibus erat partem habiturus colonus fu-
ratis agit dominus et eius quod inde consequitur
dat colono partem ∴

13 **Seyendo** re vendita ante tra-
ditionem furata eli-
git venditor an agat furti et quod inde
habuerit emptori solvat vel actionem ei ce-
dat si autem erat donata et non tradita
agit donator et retenta sibi pena furti resti-
tuit donatario rem aut extimationem si non e-
legata et post mortem testatoris furata agit le-
gatarius ∴

14 **Marauedis** recipiens pecu-
nias regis in
certis locis expendendas et eas in propriam
convertens utilitatem licet non committat fur-
tum tamen ultra earum restitutionem solvet
in penam tertiam partem earum idem de penis

contractus et qui loco pecuniarum regis militibus solvit aliam rem minorem dampnum tenetur eis ad resarciendum dampna et solvet regi tantum etiam partem extionis dampnorum illorum.

15 **Los monederos** monetarius vel officialis vel alius pro se monetam bonam bonam cum moneta regis faciens aut metallum peius meliori miscens in tantum sibi de meliori recipiens tamen furti ad quadruplum luitur et propter falsitatem propterea ad regis opera dampnatur si autem non est officialis potest in insulam perpetuo deportari.

16 **Pilares** ffirmans tigna si sunt iam edibus affixa non eximet sed tamen ad duplum valorem et si non sunt affixa restituit ea et alia talia cum pena furti.

17 **Moço** minor decenno cum dimidio aut filius vel familiaris etiam pro pensione aut ad diurna pensione operarius non tamen furti pena sed rem sit tamen talis domesticus furtum magnum domino fecerit tamen etiam pena furti et an sit magnum vel parvum furtum relinquitur arbitrio judicis re et furis atque domini persone consideratis.

18 **Los furtadores** pena furis pecuniaria si furtum est manifestum est quadruplum si non manifestum est duplum in quo simplum computatur et eadem est pena mandantis et consilientis sed si solum consiliunt non tamen nisi de duplo si vero ad penam corporalem agitur contra fures flagellabitur sed non occidetur nec mutilabitur nisi sit publicus latro vel pirrata aut per vim cum armis depredans in aliena domo vel loco vel in ecclesia aut loco religioso furetur aut sacram rem vel officialis regis de suis petiis aut publicis eis commissis furetur aut judex de petiis regis aut communis durante officio qui pro talibus occidentur et eis dantes consilium auxilium vel et eos celantes sed si rex aut communis tale furtum officialis non petat .J. qui convictus non potest postea corporaliter puniri sed solvet quadrupli penam.

19 **Abigero** abigeus dicitur qui pecus furatur et si hoc facere consuevit capite punitur si non consuevit ostenditur pro minori pecorum numero quam faciat gregem non occidetur sed ad opera regis

ad tempus dampnabitur si autem tantus sit numerus quod faciat gregem ut .x. oves quinque porci aut .iiii. eque vel tot capre fecit capite punitur pro minori numero ut fur punietur et talia furta celantes ad decennium a regno domino relegantur.

20 **La cosa** Condictio furtiva datur heredibus et contra heredes et ad dampna ob hoc quemcumque et fructus quos dominus percipere potuerat et estimatur quanti plurimum usque ad litis contestationem valuit res et in lucris autem perditio rei eos non liberat sed si fur et agens in mora recipiendi rem a fure vel herede rem non tamen potest ad eam si absque eius culpa perierit et si plures sunt fures omnes tenentur in solidum sed unius solutio liberat alios a furti passo actio autem furti penalis non datur heredi nec contra heredem nisi litis inter principales contestata.

21 **Heredat** jacente hereditate non committitur furtum hereditarie rei sed eam apportans committit crimen expilate hereditatis et tamen ad eam cum fructibus perceptis restituendam et si est gloriosus ad tempus relegabitur in insulam judicis arbitrio plebeyus aut ad regis opera ad tempus dampnabitur.

22 **Solacar** furtum hominis liberi aut servi causa eam distrahendi vel ut servum habendi si est gloriosus cum operibus ad regis opus perpetuo dampnetur alius aut capite punitur et si est servus bestiis traditur latrandus eadem pena afficitur scienter vendens aut emens cum servum eundem liberum ut servum.

23 **Furtar** servus fugitivus sui furtum facit et ideo domino eum petendi non obstat temporis prescriptio nisi .xxx. annis sit in fuga vel ad terram sarracenorum vadat quia statim est liber preterea si bona fide .xx. annis se pro libero gerit.

24 **Furtando** Pro requirendo fugitivo suo det judex petenti licentia per litteras ut suspicetur quod sit et eam dare nollens aut quod in requiritur non ferens solvent regi centum morabetinos et nisi requisitio fiet et eum occultans scienter solvant regi totidem morabetinos et domino servum duplicatum et si alium talem non habet solvit pro eo .xx. morabetinos bone monete sed si infra .xxx. dies eum domino manifestavit excusabitur a pena regis supradicta dumtaxat.

UVA.BHSC

25 **Acogiendo** ad domum orphani minoris si fugiat servus non tenetur minor ad penam sed eius administrator ad hoc consilium prebens tenetur et non habens in ere ad solvendum pena legis superioris punietur in corpore citra mortem et lesionem corporis.

26 **Engañola** dolo inductus servus alterius ad fugiendum ad dominium alterius non potest ab eo penam fugitivi petere immo potest servum tenere ipsius tamquam applicantem nisi dolus incepit ab occultante ad quos sciens servus ille tenetur sed si dominum timore servus alterius domum fugiat ut ei veniam impetraret non patitur penam sed cum recipiendus.

27 **Demandando** licet quis petat servum ut eius servum fugitivum et ipse confiteatur ab eo iniuste fuisse detentum prius debet agens de titulo probare et tunc extrahitur servus salva propter actione.

28 **Si alguno** celans servum regis fugitivum qui erat civitatis restituit eum et unam libram auri si autem est operarius regis restituit eum cum xii libras argenti si vero est alterius civitatis eum cum alio eque bono et xii libras auri solvit.

29 **Herran** sciens corrumpens servum ut deterioretur tenetur domino ad dampnum deterioracionis duplicatum idem de corrumpente liberum familiare aut filium vel filiam nepotem neptem.

30 **Mojon** evelens fines predia dividentes ut de bonorum predio que lucretur pro ius quos in eo quod sibi ex mutatione appropriavit habebat et si ius non habebat restituit duplicatum et solvit pro quolibet fine mutato regi .x. morabetinos auri. eadem est pena de finibus terminorum locorum evulsis. Titulus x° de los

daños q̄ los omes o las bestias fazen en lo ageno

daños q̄ los omes o las bestias fazen en lo ageno.

Hic primo queritur quid est dampnum. ii° quotuplex est. iii° quis potest emendam. iiii° coram quo contra quibus. v° qualiter debet tale dampnum emendari.

1 **Daño** dampnum est perdicio deterioratio vel destructio rei vel persone alterius culpa proveniens et est triplex unum cum sit deterioratio aliud cum sit diminucio. iii cum sit totalis rei destructio.

2 **Emiendo** dampni emendacionem petit dominus rei deteriorate aut eius heres item fructuarius vel bone fidei possessor item depositarius domino a loco absente et eciam creditor cum est pignorata si debitor non est solvendo debet tamen id in sortem computare sed debitorem contra solvendo et in loco presente non creditor sed debitor petit item legatarius re non sibi tradita sed debet qui eam tenet ei concedere petendi potestatem.

3 **Emendar** dampnum illatum petitur ab eo qui fecit mandavit aut consuluit nisi sit furiosus aut decennio cum dimidio minor aut in sui vel rerum suarum defensione dampnum quis dedit et de dampno illato non tenetur heres nisi lis fuit cum dampnatore contestata aut in eo quod ad heredem pervenit et petitur coram iudice loci ubi dampnum datum est vel aliis iudicibus de quibus dictum est titulus de accusationibus.

4 **Auyendo** iudex de dampno illato execucionem impedientis non tenetur sed de dampnis iniuste datis tenetur et si ipse aut iudicis regalium collector pecora pignorata retinebat et fame aut siti occidebat aut deterioret tenetur de tali dampno.

5 **Hijo** Si filius in patris potestate constitutus vel vassallus aut servus suorum maiorum mandato aut minor tutoris vel religiosus sui maioris mandato dederit dampnum non ipsi sed mandantes tenentur sed si iniuria vulneris aut homicidium perpetraverint tam mandans quam mandatarius punientur sed dampnum iudicis mandato factum vel si ei subest non tenetur immo iudex si non ei non subest tenentur uterque sed aut predicti absque mandato dampnum dederint ipsi tenentur et non illi quibus suberant nisi sit dominus qui tenetur servi dampnum emendare aut eum pro noxa dare.

6 **Delendo** volens unum in ripa vulnerare si alium vulneret ob culpam tenetur de dampno si autem in equo per locum consuetum curreret et aliquem occiderat non est in culpa ideo non tenetur si cum cinctare possit noluit aut per locum inconsuetum per quem multi consueverunt transire currebat

UVA.BHSC

et idem dicimus de balistario jaculante item putator arborum aut edificans si clamet ut transeuntes caveant non tenetur de dampno ob ramum vel tignum casum contingente nisi intempestive clamet et si res dampnificata est liber homo tenetur ad expensas medicationis factas et dampna que sunt quia operando lucrari nequiuit et si moriatur relegabitur in insulam ad quinquennium propter culpam :·:

7 **Cavas** foveas aut alia paramenta in itineribus frequentalibus ad feras capiendas faciens tenetur de dampno ob dicta paramenta contingente secus si locis devijs faciat item tauros vacas aut alias bestias feras ducens de loco ad locum tenetur de dampno eius culpa per eas illato.

8 **En presion** Qui suum alienum a domino dimissum ex misericordia aut causa fuge solvit tenetur de dampno ob eius fugam contingente :·:

9 **Fisico** Tenetur medicus et cerurgicus de morte aut lesione suo vel alia eius injuria ex mediamine contingente ad huiusmodi dampni refitiendum sed si mortuus sua culpa erat liber punietur judicis arbitrio :·:

10 **Acendiendo** absque dolo in suo agro vel monte igne accendens si ultra protendatur ut dampnum alii faciat tenetur de eo quia fuit in culpa :·:

11 **Cal** In furno calcem vel aliud coquens si dormierit et ibi contra destruantur vel alia propter ignem tenetur de huiusmodi dampno quia fuit in culpa igne ante dormitionem ne dampnificaret non providendo

12 **Acendelle** in villa aut civitate incendio vacitato vicini domum destruens ne ultra protendatur non tenetur de huiusmodi dampno quia bona intentione fecit :·:

13 **Foradando** Scienter perforans navem vel instrumentibus liquidis vel aridis ad fundos obcorrumpitur aut deterioratur aut vasa frangens ut fundantur tenetur de dampno huius causa obveniente :·:

14 **Ancorado** Si navis navis vetore impulsu aut tempestate cui nequiverunt resistere nauclerii ces aliam impetuose fregit non tenetur dominus navis de hoc dampno quia non fuit in culpa

15 **Acertandolle** Si plures suum aut bestiam percusserit simul nec apareat cuius ictu moritur contra omnes et quilibet eorum insolidum potest agi ad dampnum de omisso et uno solvente non agetur contra alios sed si apparet cuius ictu periit ille de omisso et alii de vulnere convenientur.

16 **Demandando** negans se dixisse dampnum si contra eum probetur per testes condempnabitur in dampno duplicato sed si est compos contra quem agit confessus aut est minor xxv. annis vel per confessionem aut juramentum probetur in simplici fiet condempnatio :·:

17 **Consolacendo** Confessus se dampnum dedisse tenetur licet alius verum dedit sed si probet quod dampnum non est datum per eum aut alium absolvetur :·:

18 **Querellandose** Occidens animal de sui natura mansuetum ut equi tantum velle fantem porcum aut similia tenetur ad eius extimationem quanti plurimi uno anno retro a die mortis valuit si aut vulneret vel aut quod rumpatur destruat seu glaurat quanto plurimi valuit xxx. diebus retro a die dampni numerandis secundum qualibet dispositione et probato dampno fit extimacio cum juramento dampnum passi.

19 **Pintor** occidens suum pictorem cuius potest in annum occisionis abrisus est ut pingere nequiret tenetur quanto plurimi valuit anno retro cum possit non valebat item occidens alterius suum heredem institutum antequam hereditatem adiret non solum de eius sed et de hereditatis extimatione tenetur et unum ex suis sociis musice aut alterius artificii necans non solum in mortui extimatione sed et in alterius ob sociorum defectum deterioratione tenetur :·:

20 **Arrisando** Faciens alterius suum loco empinato ascendere periculosum vel alibi periculose intrare ut puteum tenetur de dampno mortis ei obveniente idem de eo impellente eo quod impulsu precipitatus fuit et omisso al fuisse

21 **Can** Sciens ut dampnum facit solvere canem aut irritans tenetur de dampno per eum illato idem de fugiente bestie pavorem propter quod se precipitavit fugit

aut al dampnum fecit.

22 **Manlas** Animali de sui natura mansueto ex causa malignitato aut feritate dampnum dante ut si equus recalcitret aut camelus vel elefas aut bos cornu impetat tamen eius dominus ad dampnum ad ad eum pro noxa dandum si aut alicuius culpa hoc fiat ut ex causa provocationis ut supra non dominus set ille cuius culpa factum est tenetur de dampno dato.

23 **Leon** Animal sui natura ferum ut leone lupum et similia tenens sic liget ut dampnum non faciat al dampna solvit duplicata et si liberum hominem feriat ex expensis sanetur et insuper dampna et mercedem ob hoc ei accidentia solvat et si ex plagas moriatur solvit pro eo .c. aureos morabetinos medietatem heredi et aliam regis camere si vero mutilacio fiat emendet eum judicis arbitrio.

24 **Vacas** Vaccas ovibus aut aliis pecoribus in fundo alieno dampnum dantibus si hoc pastoris aut domini dolo contingat solvitur dampnum duplicatum al aut solvitur simplum aut datur animal dampnificans pro noxa non tamen set dominus agri animalia sic inventa occidere potest aut al dampnificare sed educat a fundo et dampnum per judicem petat.

25 **Echan** De domo aliquis effuso vel deiecto quod dampnum transeuntibus faciat tamen ad dampnum duplicatum dominus habitator et si plures sunt omnes tenentur nisi appareat quis deiecit vel effudit set hospes nisi ipse fecerit non tenetur et si ob hoc mors sequatur aliquis tenetur .m. l. morabetinos aureorum medietate regis camere et alia medietate mortui heredibus applicanda qui sunt in culpa effudentes vel deicientes.

26 **Cuelgan** Tenens super viam aliquid appensum minus bene ligatum licet non cadat propter bene ligandi pigritiam aut negligentiam solvit .x. morabetinos aureos medietatem accusatori et alia regis camere si aut cadat solvit dampna illata duplicata et si mors contingat solvit centum morabetinos per modum legis supra provisum dividendos.

27 **Facer** In locis separatis non aut in publicis exerceat barbitonsor officium suum et si alicuius culpa dampnum dederit in officii executione si est mors tenetur culpabilis ad dampna et etiam ad homicidii penam si vero est aliquis ad dampna et interesse set si casu ocidit non tenetur si aut barbitonsor fuit in culpa quia impericie fecit aut erat tunc ebrius et extraordinarie arbitrio judicis puniretur.

28 **Arboles** Vites vel arbores fructiferas scindens evellens vel al dampnificans tenetur ad dampnum duplum et si sunt vites aut parum dampnificat eligit dampnum passus an agat ad pecuniariam penam vel tamquam contra latronem ad penam corporalem pro furto et sic ad penam corporalem agit pro magno dampno occidere pro aliis arbitrarie pro modo commissi punietur. Item si vicini arbor supra meam domum vel frontem si vicini arbor supra meam domum vel rames expandit agam coram judice ut radicitus scindetur et si scindere noluerit possum ego propria auctoritate scindere set si supra fundum meum expandatur agam ad expensas scindendi et eo nolente propria auctoritate scindam et scindes arboris ramos supra viam expensas non tenetur. Titulus Ve. De los enganos malos e bnos e delos baratadores.

B **H**ic primo quaeritur quid est dolus. 2o quotuplex est. 3o quibus potest de dolo agere. 4o contra quos. 5o coram quo. 6o infra quod tempus. 7o quare committatur dolus. 8o qualiter committitur dolus. 9o de pena dolosi et ad quid teneatur celator.

1 **Dolus** Dolus malus est machinacio facta causa fraudis cum verbis mendaciosis obscuris seu celatis aut suspensivis et est duplex unus qui fit per verba mendaciosa vel facta alius per taciturnitatem ad interrogata non respondendo vel per verba coopta respondendo.

2 **Departimento** Dolus bonus est qui committitur causa capiendi malefactorem aut contra notorios inimicos vel etiam contra adversarium decipere volebant ... si hoc non fiat tempore treuge vel securitate quia est servanda hosti et infideli fides.

3 **Elque** Actio de dolo super contractibus commissa datur heredi et contra heredem si non super aliis commissa non datur contra heredem nisi quatenus eius hereditati accrevit propter dolum et si sunt plures

M
ma
ba

UVA.BHSC

dolum committentes contra quilibet potest in solidum agi sed uno totum soluente non potest contra alios agi.

4 **Enganen** Non potest agi de dolo contra parentes aut auos vel patronum vel amicos statuts hominis contra magistratus genus hominum propter reuerentiam que eis debetur et propter actionem que est famosa sed petat dampnificati emendam per actionem in factum nec actio de dolo datur pro quantitate duorum morabetinorum auri citra.

5 **Rey** Rex aut ville vel castri dominus tenetur facere per modum legis superioris emendam de dolo et eius subditi tenentur quotiens per illo dolo sunt locupletati de communitate domino vel pupillo de maiore domini procuratoris aut tutoris dolo lucrantibus et nichilominus tenetur qui commisit sed si unus soluat non potest contra alios agi.

6 **Falta** actio de dolo non datur post biennium sed pro dampnis et interesse ob dolum contingentibus agit dampnificatus vel eius heres infra xxx. annos et soluentur sicut iuratum fuerit in lite iudicis taxatione premissa et nichilominus litis expensis.

7 **Por exemples** Vendens aut pignorans unum metallum alterius preciosioris loco vel aliam rem pro alia preciosiori vel aurum aut argentum emere aut pignori recipere volenti ostendat et conventione facta aliud peius tradens vel eandem rem duobus temporibus diuersis pignorantibus committit dolum nisi res sit pignorata utrique debito sufficiat.

8 **Trabaianse** Propterea facit mercator meliorem mercem ostendens quasi totus saccus sit illius plenus cum inferius alie peiores eiusdem generis sint aut unum oleum mel vel alias res tamquam puras cum sint aliis peioribus mixte distrahens vel anulum deauratum pro puro auro aut cristallum vel vitreum lapidem pro precioso committit dolum.

9 **Baratadores** dolosi seu baratatores est arcam arena aut lapidibus plenam et in superficie pecunia coopertam quasi tota sit pecunia plena deponens et longa suggestione in lucrum recipiens quasi de illis soluturus aut depositarum ut illarum pecuniarum subtractorem conveniens

10 **Tafureros** ludentes ad correolam aut cum falsis taxillis sunt dolosi item in foro proicientes serpentes ut tenentes merces fugiant et interim merces furentur aut huius causa cum consortiis rixantes vel pannum calidum aceto imponentes et siccantes et coram iustitia quasi miraculose ut siccum in aqua ponentes ut mingatur aqua et dicatur quod ex ea fiat vinum ut ob hoc quasi sancti in domibus admissi furentur.

11 **Enagenar** dolum committit volenti rem suam alienare dicens super ea mouens ne alienet aut rem a possessore vendicanti suggerens quod non ille sed ipse tenet eam sed petat ab eo ut primo conventus possit eam interim usucapere aut faciens se de crimine confesso per amicum accusari ut in persona deficiat et ab alio non possit absolutus accusari item aduocatus procurator aut mandatarius partem aduersam iuuans et suam impediens et dolo iste est inportabilis cum statute qui habet in se crimen proditionis.

12 **Por que** Omnia doli non sunt equales ideo eorum pena corporalis aut pecuniaria est arbitraria considerata persona decepti et dolosi et doli qualitate et tempore. Titulus xvii delos adulterios.

Titulus xvii de los adulterios.

h Hic primo queritur quid est adulterium. et unde dicitur. ii. quis potest de eo accusare. iii. quem iudex. coram quo quanto inpetrari ad quantum tempus. v. que exceptiones possint accusationem euacuare. vi. qualiter in ditta accusatione sit procedendum. vii. de adulterio pena.

1 **Adulterio** Adulterium est cum coniugata vel sponsa alterius scienter coire et dicitur de alter et thorus quasi alterius thorum nam mulier est thorus viri non econtra et ideo mulier nequit suum virum de adulterio coram iudice seculari accusare nam per mulieris adulterium

bir bituperatur quia alter in eius thoro
recipitur et quia partus alienus est bir
hic q no est tum bir adulterium comittit
uxor sic comittens s3 sm amores est alius

2 **Muger** durante matrimonio
no pot mulier accusare
de adulterio nisi p birum et eo negligente
p patre mulieris quibus no accusantibus
p fratrem patruum uel auunculum mulieris

3 **Cudarien** infra lx dies uti
les in quibus no
computantur dies quibus judex nequit judi
care uel accusator fuit ex iusta causa
impeditus a die diuorcij judicio eccle
facti pot pater uel bir uxore de adul
terio sine metu talionis pen accusare
et eis no accusantibus quilibet de po
pulo i quatuor menses utiles cu pe
na talionis et pot quilz eam preter
biro i sex menses a die adulterij comissi
numerandos accusare cu talion et no ul
tra s3 durante matrimonio biro ul a
accusatore no probante est locus tali
oni si maliciose judex pronunciauit accu
sacionem factam fore

4 **Delante** durante matrimonio
pot coram judice rei
fieri accusatio adulterij i quinque annos
a die comissi s3 si bi fuit perpetratum
infra xxx annos pot accusari biola
tor

5 **Yaciendo** no pot de adulterio
accusari cubans cum
coniugata q solutam credebat nec mu
lier que audito et fide digne q eius bir
mortuus erat cu no esset contraxit cu
alio

6 **Con la** tutor sibi aut filio
uel nepoti pupillo cuius
tutelam gerit matrimonio copulas nisi
pupi pater eos sponsauerat aut i testo
mandauerat punitur adulter pena si aut
citra matrimonium sibi comiscetur in in
sulam perpetuo deportat et bona regis
camere applicantur nisi habuit descenden
tes uel ascendentes successores si uero
erat masculus cuius tutelam gerebat
et matrimonio cu sua filia copulauit no
habebit penam quia iste curget ab eo hoc
no obstante racoi de administratione.

7 **Rematar** Ex quo quinquennium uel
quantum tempus g c
l z expirauit punitur adulterij accusatio item ex
lenocinio p uxore biro opposita ante lite
contestatam et eximit eam et adulterum si
probetur a pena s3 si post contestat oppo
nitur no impedit accusacionem s3 de ea cog
noscitur et si probetur utique tunc puniet
et si adulter a biro accusatus eam ante
contestacionem opponit punit accusator postq
aut no pot eam opponere et si apponat
nec sibi prodest etiam probata nec biro
nocet

8 **Si el marido** repellitur
uxor birum
ab accusa adulterij si prius intemptata de
serit huius accusacionem aut coram judice
dixit se accusare nolle uel in suo lecto
aut domo eam sciente post adulterium
retinuit quia p talem retencionem intel
ligitur remisisse

9 **Ome** Ex adulterij p eu comissi
biro p uxorem ante
litem contestatam opposita et probata punit eius
accusacionem item si ab huius accusatione
bir fuit adulter iam absolutus ob p
bacionis defectu quia prodest uxori
licet eius condempnacio no notat adul
ter item habens cu bidua no pot eam
de adulterio prius comisso accusare

10 **Las mugeres** pro adulterio
aut adulterce
de adulterio accusati recipientur interesse
in dicta causa et ut melius dicant ueritatem
faciat eos judex de bonis coitantis eum
pisto precio et postq deponant et post
deposicionem torqueantur et si p[illegible]
stabitur eor atestacionem s3 si no probetur
soluet accusator dapnum ob empcionem ser
uus et litis expen item no pot mulier
de adulterio accusata lite pendente s
uum suum qui eius facta sit manumittere
nec alius suus domus si suus cu ea mori

11 **Aueriguar** Si adulter fuit
absolutus quia
allegauit adultere consanguinitatem et post
biri morte cu ea nubat presumitur adulterium
perpetrasse nec est opus alia probatione

12 **Sospechando** Si suspi
cans quis
aliquem de uxoris adulterio sibi coram testi
bus inscriptis trio prestetur q eius in

UVA.BHSC

no loquatur aut sedeat in aliqua domo que
mat ob dictam suspitionem quam habet et post
hoc cum ea in loco segregato inuenit
potest impune eum occidere si vero in via in
uenit eos confabulantes vocet tres testes
de locutione et capiat aut capi faciat
eum et probata confabulatione iudex pu
niet aliquis si fuisset de adulterio probatum
si aut in ecclesia confabulantes inuenit non
debet eos capere sed episcopus aut clerici tradant eum
iudici ∴

13 El marido

Quamuis vir in
uenit adulterum
cum uxore coheuntem potest eum impugne
occidere nisi adulter sit eius patronus
uel dominus aut honorabilis persona mul
tum quam accusare debet coram iudice sed uxo
rem sic deprehensam non occidat sed vocatis
testibus de deprehensione tradat eam iu
dici puniendam ∴

14 El fijo

Patri adulterare permit
titur occidere eam et ad
ulterum in sua uel generi domo in adulterio de
prehensos nec unum occidat et alium dimittat
si tamen vir uxorem aut adulterum non seruata
forma legis deprehensos in adulterio
occidat aut pater adulterum filia dimissa
quia vir proximo dolore et pater proximo
filie amore traditur hoc fecisse sed oc
cidens vilis et occisus honorabilis cat
perpetuo dampnatur ad opera regis si vero
erant equales in insulam ad quinquennium
relegatio sed si occidens erit melior in tem
pore iudicis arbitrio relegatur ∴

16 La acusado

Adulter conuictus
capite punitur adultera
aut verberata in monasterio recluditur
et perdit dotem et arras marito apli
candas et potest vir infra biennium ei parcere et
ei monasterio eductam reconciliari dote
et arris ad pristinum statum restitutis mor
tuo aut ante reconciliationem viro aut
duobus annis elapsis recipiat habitum
perpetuo deo seruitura et in bonis aliis a dote
et arris succeditur descendentes in dua
bus partibus et monasterium in tertia in eorum
aut defectu succedunt in tertia ascendentes
adulterio non consentientes et monasterium
in duabus partibus quibus non existentibus
succedit in toto monasterium sed cum suo pro
commisso adulterio utrique conuincitur sive contra
viri voluntatem ad alterius suspecti do
mum vadens perdit dotem et arras et lucra
que simul fecerunt coniuges et viro apli
cantur et post viri mortem filiis dum
taxat illius matrimonii debentur et si
ei pepercit maritus non habet ius in dictis bonis

14 Maldat

Contrahens scienter matrimonium
scienter primo coniuge
aut sponso uel sponsa per verba de presenti
uiuo ad v. annos in insulam relegatur
et perdat omnia bona filiis aut nepoti
bus aplicanda quibus non existentibus
medietas regi et alia dampnum passo
applicabitur et si uterque scienter sciunt
alium habere coniugem quilibet in sua in
sula relegatur et bona eius qui filios
aut nepotes non habuerit regis camere
debent esse ∴ Titulus xviii de los que vaten

Consilio paricidas ∴ Titulus xviii de los que jazen con sus parientas

h Hic primo queritur quid est incestus
ii. quis potest de hoc accusare
iii. coram quo. iiii. quomodo. v. que
est eius pena. vi. ex quibus
causis aucta pena exquisitur quid est.

1 Stazer Coyre cum consanguinea uel a
fine est incestus quasi contra
castitatem factus et committitur cum quibus cum
consanguinea uel a fine infra quartum gradum
committitur ∴

2 Et que Quilibet de populo
potest de incestu accusare
coram loci maleficii uel iudice rei et
sic accusatio sicut de adulterio et infra illud
tempus quo et adulterium potest fieri et aliquis
de hoc nisi impuberes accusari ∴

3 Con parienta extra ma
trimonium
incestuose aliquam carnaliter cognoscens
scienter pena adulterii punitur si aut sub
matrimonii specie cohesit si est hono
rabilis perdito honore in insulam perpe
tuo deportatur et si filios alterius mat
monii non habet eius bona regis camere
aplicantur si aut est vilis publice
verberatus deportetur ut supra dictum
est et de dote et arris fiet prout est
dictum v. iiii. parti. titulo de matrimoniis.

Titulus xix de los que yacen con mugeres de orden o biudas honestas o virgines ∴ Titulus xix de los que jazen con mugeres de orden o biudas honestas o virgines

h Hic primo queritur quis potest cohabitare
cum religiosa aut vidua vel virgi
ne accusare. ii. coram quo. iii. que
erit huius pena.

1 Yaziere Carnaliter religiosam aut
viduam honestam vel
virginem quicumque eruerit nec excusatur di
cens quod de earum processit voluntate quia
modis violentie et variis promissionibus mu
lierem seducere.

2 Aquellos hii qui de adulterio
vel incestu possunt accu
sare possunt de coitu cum religiosa vidua
honesta seu virgine et infra eadem tempora et
coram eis judicibus et si reus est hono
rabilis perdet medietatem bonorum regie ca
mere aplicandorum et si est vilis ad quin
quennium in insulam flagellatus relegabitur
si si est servus aut domesticus familiaris
si autem de talibus non est mulier sed est vi
lis nulla est pena nisi vi oppressa fuerit.

Titulo xx°. de los que fuerça las religiosas o virgi
nes o biudas de buena fama.

Titulo xx°. de los que fuerçan las reli[giosas o] virgines [o biudas] de buena [fama].

h Hic primo queritur quid est vis rap
tus. ii. quotuplex est. iii. quis
potest de ea accusare. iiii. que
v°. coram quo vi°. que est pena
committentis raptum et juvantis.

1 Forzar Si vis facta circa res
punitur multo fortius
facta circa personas religiosas virginum
aut viduarum libidinis causa et vis ista
potest committi cum armis vel sine.

2 En razon de raptu predicta
feminarum possunt
accusare rapte consanguinei quibus nolen
tibus quilibet de populo coram judice
loci commissi maleficii aut coram judice
rei et potest accusari raptor et ei auxilium
prestans.

3 Robando Rapiens coniugatam
aut virginem vel vi
duam honestam et sibi violenter commisces
capite punitur et bona eius rapte apli
centur nisi et ipsa postea suo raptori nubat
ultro tunc enim erunt rapte parentum raptum
nec nuptiis assentientium ad aut erunt
camere regis salva mulieri raptoris dote
et debito ante sponsam per delinquentem contra

istam de presentem sponsum per verba de futuro
recipiente et desciente ad predicta aux
ilium prestante sed si rapta fuit religiosa
habet locum predicta pena capitalis sed bona
aplicantur monasterio unde eam raptor ex
emit rapiens aut aliam a predictis ju
dicis arbitrio punietur persona rapte et
loco temporis consideratis. Titulo xxi° de los
sodomitas.

Titul[o]

h Hic primo queritur unde dicitur sodo
mita. ii. quot mala ex sodomia
provenerunt. iii. quis potest hoc ac
cusare. iiii. coram quo v°. que
est pena. vi°. de pena consentientium.

1 Sodoma A sodoma et gomor
ra ob sodomie crimen
subversis dicitur sodomia ex qua passo
et facienti dedecus et infamia generatur et
multe propter hoc venerunt pestilentie.

2 Cada uno Quilibet de
populo potest coram
judice loci ubi committitur sodomia sodo
mitam accusare et eius pena est mors
nisi per vim comittatur aut committens sit
minor xiiii. an. quia tunc non puniuntur
eadem pena punitur consentiens vel cum bestia
cohiens. Titulo xxii° de los alcahuetes.

T[itulo]

h Hic primo queritur quis dicitur di
cere leno. ii. quotuplex est. iii.
que dampna ex eo provenerunt
iiii. quis potest eos accusare
v°. coram quo. vi°. de eius pena.

1 Leno leno est decipiens mulieres ut
fornicentur et sunt quintuplices
quidam sunt ribaldi meretrices publicas
custodientes alii mediatores inter feminas
et homines ad commictendum eas inducentes
alii suas ancillas vel alumpnas prostitu
entes et lucrum earum recipientes alii propria
uxoris lenones et alii consentientes quod
in domibus suis coniugata vel alia bona
femina fornicetur et ob hoc recipiunt pretium
et propter eos bone male et male peiores
efficiuntur et ob hoc multotiens rixe
et cedes committuntur.

2 A los alcahuetes Quilibet de populo
potest lenonem accusare et si est ribaldus
de quo. d. l. prox. ipse et meretrix qua

custodit expellantur a villa qui uero domini suam ad meretricium locat sciens perdet eam regis camere aplicandam et insuper x. libras auri et prostituens ancillam propriam perdit eam et ipsa consequitur libertatem si autem est eius alumpna libera dotat eam unde vivere possit in matrimonio collata et si non habet unde dotet vel dotare nolit capite puniatur item leno corrumpens uxores vel virgines aut religiose vel honeste vidue aut coniugate pro primo capite punitur idem de lena:.

Titulo xxiii de los agoreros

1 Hic primo queritur quid est divinatio. ii. quotuplex est. iii. quis potest divinatorem accusare. iiii. coram quo quanto que est eius pena:.

Adevinança divinatio idem est quod velle dei potestatem advenientura presciendo recipere et est duplex una que fit per artem liberalem astrologie et ista non est vetita principibus quia procedit secundum naturalem cursum planetarum alia est auguriorum sortium phitonum et similium et ista est prohibita nec debet hoc exercentes in regno habitare nec aliquis eos in sua domo recepter vel celet:.

2 Nigromancia. Nigromantia ars superna nemo utatur nec ad maris et femine amorem coniungendum fiant ymagines aut pocula propter periculum quod inde potest sequi:.

3 Sortilegio Quilibet de populo potest accusare augures sortientes aut alios vaticinatores et si probetur quod istis artibus dampnatis utuntur capite puniuntur et scienter eos in suis domibus occultantes perpetuo exulabit si tamen quis causa boni in incantationibus aut aliis utatur ut ad expellenda demonia ligamina dissoluenda coniugum aut nubem densa dampnum ne grando ne fructus destruat aut sic non est puniendus premio premiandus:.

Titulo xxiiii de los judios

1 Hic primo queritur quid vult dicere judeus et unde dicatur. ii. quotuplex est. iii. quare toleratur. iiii. qualiter debent inter xrianos vivere. quanto in quibus non utantur fidelium

legibus. vi. qui erunt judices eorum. vii. an compellentur ut ad fidem convertantur. viii. quid premium habet judeus ad fidem conversus. ix. de pena eos dampnificantium aut iniuriantium vel iniuriantium. x. de pena xrianum se judeum facientis. xi. de pena judei servum suum circumcidentem judeum facientis:.

1 Judio judeus est legem moysaycam ad literam tenens et se circumcidens aliasque dicte legis observans et dicitur a tribu juda que preceteris fuit audatior et de eo venienti erant reges judeorum et ut tanquam captivi vivant et sit memoria quod venerunt ex illorum linea qui xpm crucifixerunt sustinet xriani ut vivant inter eos:.

2 Manera Custodiant judei legem suam nec vituperent fidem xpi item convertens xrianum ut judeus efficiatur capite puniatur et si judei die veneris sancti passionis xpi memoriam illusive facientes pueros aut ymagines crucifigendo omnes qui huic spectaculo interfuerint mittantur ad regem vilissima morte plectendi nec die veneris sancti usque in crastinum domos et vicos suos exeant alias iniurie et dampna eis illata remanebunt impunita

3 Antigua Post xpi mortem judei non habent de suo genere regem nec sacerdotem et perdiderunt omnia privilegia in tantum quod non habebunt honores aut officia publica ex quibus cohercere possunt xrianos:.

4 Sinagoga Possunt judei antiquas sinagogas destructas facere vel reficere non plus eas ampliando aut erigendo vel pingendo novas aut construere neque aut absque eius licentia alias perdent eas ecclesie maiori illius loci aplicandas et aliquis frangat sinagogam aut in ea hospitetur aut bestias teneat seu judeorum orationem impediat hoc tamen potest inde malefactores eximere:.

5 Sabado Die sabbati spirituali facta contra judeum aut ad eam diem citatio facta est nulla in civilibus nec ipsi eadem die possunt vel peruenire possunt xrianos convenire pro criminibus vero bene possunt ea die capi et causa inter xrianum et judeum est per xrianum judicem terminanda nec aliquis si non judicis judeum capiat

UVA.BHSC

aut res eius alr q abstulit ei restituet duplicatum.

6 **Fuerça** non est judeus ad fidem violenter convertendus et judei volentes ad xpi fidem converti lapidantes aut occidentes vel jam conversi vituperantes puniantur prurientes aut aut injuriantes emendam faciant pecuniariam et insuper arbitrarie castigentur et non est per xpianos vituperandus ob genus conmemoratum conversus ymo fruetur cum fratribus judeis et pot hre officia et honores xpianorum

7 **Bien** xpianus se judeum faciens capite punitur et de eius bonis ut de bonis heretici disponitur.

8 **Defendemos** nullus judeus teneat in domo xpianum aut xpianam ad domesticum servicium bene tamen potest xpianum alia servicia ei extra domum facere ut rustica nec simul cum judeo factum bibat xpianus neque cum xpiano balneum intret aut ad invitationem conveniatur nec medicinam eius manu factam recipiat xpianus sed si est peritus in medicina eius consilio per xpianum medicinam factam pot recipere.

9 **Atrevencia** judeus xpiane se commiscens capite punitur et ipsa punitur pena contenta in titulo proximo. l. fi.

10 **Comprar** nec emere nec tenere dz judeus xpianum in servum alr servus efficitur liber absque precio et si judeus xpianum ignoravit si aut sciuit capite punitur nec judeus ad fidem xpianam convertat servum infidelem suum alr erit liber et xpiani se faciens servus judei efficitur liber.

11 **Machos** judeus et judea super caput aliquos signis per quos cognoscatur portet alr pro qualibet vice qua non portet solvet. x. mor. aurei et si non habet unde solvat dentur ei. x. flagella publice per sotm.

Titulo xxv. dos moros. Tit. xxv. de los moros.

Hic primo queritur quare vocatur sarracenus. ii. quotuplex est. iii. qualiter dz inter xpianos vivere. iiii. qualiter ad fidem debent converti quinto de pena cum converti impedientur vel post conversionem injuriantur vi. de pena xpiani sarraceni se facientis.

1 **Sarracenus** Sarracenus dicitur a sarra liceet non ab ea sed ab agar descendit habrahe ancilla et est duplex quidam nam neque vetus nec novum credunt testamentum alii aut qui vocantur samaritani recipiunt quinque libros moysi sed alias prophetias negant et ut de judeis dictum est ita ipsi inter xpianos vivant non tamen possunt mezquitas in villa xpianorum hre nec sacrificia publice facere et eorum mezquite antiquie erunt regis nec eos inter xpianos habitantes quis injurietur aut dampnificet alr restituat dampna duplicata.

2 **Por buenos** nemo compellat sarracenum ut ad xpi fidem convertatur et converti volentem nemo impediat alr punitur per modum de judeis dictum. 6. ti. proximo.

3 **Bien** xpianus conversum ob conversionem vituperans cum vocando tornadizo aut similia conversionem tangentia arbitrio judicis magis quam si xpianum ex linea injuriis afficeret punietur.

4 **Ensandecen** xpianus faciens se sarracenum capite punitur et perdit omnia bona filiis filias catholicis applicanda quibus non extantibus propinquioribus catholicis consanguineis usque ad x gradum quibus non extantibus regis camere.

5 **Apostata** apostata dicitur ex catholico factus infidelis et postea ad fidelitatem reversus et est infamis nec pot testificari nec ad honores aspirare et est incapax hereditatis si instituatur nec contractus per eum celebratus postea de infidelitate cepit contrahere valet et ista pena est maior morte ut inter homines vivens eorum honoribus careat.

6 **Los yerros** Si fidelis conjugata ad infidelitatem transeat [illegible] heretica fiat et cum infideli nubat aut adulteretur perdit dotem et arras et omnia bona que communiter cum viro habebat applicanda viro et post eius morte filiis illius matrimonii dumtaxat in eis successuri idem de viro infidelem se faciente.

UVA.BHSC

7 **Renegando** Si de aposta si in dita quis no fuit accusatus post pg mortem . q in qnquu eius fama p quilibet accusari et si pbetur fiat de eius bonis p mod legis anterioris .:.

8 **Contecer** Si fidelis effic saracenus et sic cepis aliquos magnu similem fecit p amb ptitur eius vite licet sarracenus remansit et si ad fidelitatem redierit no het aliqua penam de ptis qtra apostatam .:.

9 **Menlageros** Sarracenor aut aliorum legatus fidelis uel infidelis secure ueni at et redeat cu suis rebus nec durante legatione pot sup debitis anterioribus i curia regis ad q mittitur aut in eius dnio queniri uel pignorari pro qtu in legatione celebrato vn pnt queniri .:.

10 **Si el moro** Si sarracenus carnalit xana virginem cognouit lapidetur et ipa pro pma vice pdat medietatem bonor in qua succedunt parentes uel aliqi eis no qstibus rex pro sa aut vice pdat omia bona ul sup dicto succedentibus ap plicanda et occidatur et idem de vidua si deo sit qiugata ipe lapidetur et ipa in potate viri ponitur ut eam occidat aut soluat uel q voluerit de ea faciat si aut sit publica metrix pro pma vice ambo simul verberentur p villam et pro secunda moriantur .:. Tit° xxvi de los ereges .:.

H ic pmo qritur vnde dr hereticus 2° quotuplex est . iii° q dampna catholicis ex eius qsortio veniunt . iiii° quis pot eu accusare . qnto coram quo vi° de eius pena .

1 **Heresis** hereticus dicitur quasi a fide separatus catholica et est duplex vna qritur aliqualit a fide catholica scdm q ecclia romana tenet dempat suis credentis aiam cu corpe mori nec de bonis pg mortem pmiu nec de malis penam futuru et semp isti intuitur hoiu corrupte voluntates et ad erroris labem ducere .:.

2 **Los hereges** Quilz potest hereticu coram epo aut eius vicario accusare et si penitu erit pcat ei epus si no e pnay iudicet eu hereticum et tradat iudici secl qui puniet eu si fuerit pdicator flamis ut moriatur pem de credentem aiam cu corpe mori et de no pdicatore cor opa qreqte si aut credit s no qrequatur ppe° exilet aut in carcere donec peniteat ponatur et bona in hest decedentiu aut de hz si dampto applicantur filys uel descendentibus qui de sientibus regi et si hereticus e clicus pot ecclia bona .i. annu petere post mortem et si .i. annu pete neglexit hebis regi camera sz si no credit sz ad hereticor doctrinam vadit legentiu soluit regis came .x. libras auri et si no het vnde deuet ei publice .l. flagella .:.

3 **Por herege** in bonis parentu iudicatoru ut hereticor no pdiunt filij catholica ptem hereticis fribus sz si posta fiat catholici facient ptem eis nec tm dare eis ptem de fructibus medio tpre pceptis

4 **Dignidat** de hest dampnatus no pot hre honores aut dignitates ecclasticas uel seculares et heritas pdit nec pot testari nisi int liberos catholicos nec est capax legati uel hereditatis nec adie qua de hest est dampnatus pot qhere .:.

5 **Enalbzen** Receptans et celans in domo sua hereticos scienter pdit eam catie applicandam sz si domus est aliena no pdit ca dns ignorans sz tenens eam soluit regi .x. libras auri et si no het vnde publice flagellatur pcone pconizante eorum eo pene causam .:.

6 **Amparar** nemo hereticu in sua domo uel terra defendat al sz excoicatus ab epo p annu qtinnay fuit sit in famis honores no hiturus et si magnus dns est terram aut castru hns pdit id regi applicand et a patria qrpellatur si minor fuit eis corpus et bona sint ad regis merced ut arbitrarie eu puniat .:. Tit° xxvii de los desesperados .:.

Ti° xxvii de los desespados .:.

UVA.BHSC

h. **H**ic primo queritur quis est desperatio. ii°. quotuplex est. iii°. de eius pena.

De desperante

2 **Cinto** desperato est cum quis vitam aborret et desiderat mortem de bonis istius et alterius seculi difidendo et est quintuplex. prima tamen ob crimis commissi constiam se occidit metu vel pudore pene sibi irrogande. secunda tamen proprimo dolore vel infirmitate se quis occiderit. iii. quarto tamen furore aut ira. iiii. tamen propter honorem aut divitias quas perdit pretextu v°. inspice hominum qui assessini dicuntur qui precio absque mortis metu homines furantur vel occidunt.

3 **Aborrecen** ob crimis constiam de quo quis accusatur se occidens punitur ut. ff. de accusat. l. 23. aliis autem modis se occidens post. ff. l. proxima non punitur.

4 **Assesinos** assessini qui homines pro pecunia occidunt ut faciant conceptum ad effectum deducunt dissimulato habitu ne cognoscantur incedunt et ideo sunt magis periculosi ideo nemo eos in domo sua recipiat aut celet aliquo modo aut sibi aliquem occidendum mandet a capite punitur et si fecit ut assesinus occultetur habetur pro diffidato a rege et regnicolis et quilibet potest eum impugnare occidere et assesinus occidens et sibi mandans capite puniuntur. Titulo xxviii°. de los que denuestan a dios e a los santos.

Ti°. xxviii°. de los que denuestan a dios e a los santos.

Hic primo queritur quis potest blasphemantem accusare. ii°. que. iii°. coram quo. iiii°. que est pena blasphemantis.

1 **Por los** Contumeliam deo vel sanctis dicentem aut facientem potest coram iudice illius loci liber qui non inuenitur prohibitus accusare et hoc dicentes possunt esse accusatores vel testes et hoc probato si ei pena infligitur pecuniaria est tercia pars accusatoris et si non potest remanet medietas et iudex expensis condempnatur.

2 **Dos omes** Dicit obiurgans deum et beatam virginem pro prima vice perdit terram pro vno anno pro secunda duobus et pro tercia perpetuo.

5 **El cavallero** miles aut scutifer tenens ab aliquo domino terram pro dei vel virginis marie obiurgatione prima perdit eam vno anno pro secunda duobus pro tercia perpetuo et si eam non tenet perdet arma et equm pro prima et si hoc non habet perdet vnam bestiam si habet alias pannos novos auferunt ei domus et abitatio contra quam si facere noluit solvat regi duplicatum quantum a domino tenet et si nichil habebat blassfemans eum non abitaciis solvit pro eo centum morabetinos et quilibet de hoc in. l. ff. xx°. contentis alios sedes obiurgans punitur in medietate dictarum penarum.

4 **Cibdadano** Civis villanus aut rusticus deum aut eius genitricem maledicens pro prima quintam pro secunda terciam et pro tercia vice medietatem bonorum perdat et si ultra fecit abiciet a patria et si fuerit de minoribus vel hereus pro prima et secunda in labiis ferro calido ad signum. ff. stigmetur et pro tercia vice abscindatur ei lingua.

5 **De fecho** facto deum aut virginem beatam vituperans eius maiestatem expuendo aut cruciendo aut in aliquo percuciendo pro prima vice punitur ut virgines obiurgans eos media et si est de minoribus vel hereus abscidatur ei manus expuens aut in ecclesia vel ecclesie ianua vel facie obiurgans verbis punitur.

6 **Como quier** iudeus vel sarracenus vbis aut factis christum aut eius genitricem vel sanctos aut eorum figuras vel ecclesias vituperans arbitrio regis corporaliter et pecuniariter punietur. Titulo xxix°. como deuen ser guardados los presos.

Ti°. xxix°. de la guarda

h. **H**ic primo queritur qualiter est cum captis capientibus. ii°. cuius mandato. iii°. qui sunt in carcerem mittendi vel alibi. 4°. qualiter sunt custodiendi. quinto de pena custodis si captus fugit. vi°. que est pena vi. auferentis captum a captione. vii°. que est pena facientis privatum carcerem.

1 **Enfamado** infamato et accusato aliquo de crimine iudex ordinarius coram quo est accusatus mandet eum capi et si ad alium locum fugit

UVA.BHSC

iudex illius loci cum suis iudicis accusatoris
suis requisitus tunc cum sibi remittere captum

2 **POTERIO** nemo potest alium sine
iudicis mandato cape
nisi falsarium monete vel viarum destructore
aut publicum latronem vel domus incendiarium
nocturnum aut virginis vel religiose rap
torem eam ducentem vel arborum aut vine
arum sectorem vel messium quos capiens
ducat ad iudicem et militem ad regem
vel ad locum qui desunt aut illius terre maio
rem presidem puniendum sunt foro et viarum de
structionem :·)

3 **HERIDOS** miles in crimine militari ut
arma vendere pignorare vel
locare vel comitiis duci non obedire et simili
bus non potest capi nisi per regem vel ducem
belli nec iudicari pro crimine aut communi atro
ciori ut cede rapina vel similibus per regem
vel illius terre presidem sed pro levioribus com
misso que manu percussio sine armis comprehendatur
per iudicem loci et lata contra eum sententia remit
titur regi vel eius antesignario ut exequatur
eam :·)

4 **MANDANDO** capiens aliquem
de crimine delatum
bone fame ducat volentem prius cum uxore
vel familia loqui ad domum suam in illo loco sed
antequam ad iudicem veniat et taliter ducat ne
fugere aut etiam mittere possit deinde prese
tet eum iudici qui eum capi mandavit infa
matum vero statim ad iudicem ducat et statim
iudex faciat eum iurare de veritate dicenda
et si de crimine ex quo mors vel pena cor
poralis est infligenda confessus est si est hono
rabilis divitiis aut scientia non ponat eum in car
cere sed alias custodiatur si autem est vilis ponatur
in carcere donec sententia feratur :·)

5 **MUGER** non ponatur mulier cum
hominibus in carcere sed in ali
quo monialium monasterio custodienda tra
datur vel ibi compedes vel custodie mulieri
ei aponantur :·)

6 **MONTEROS** fines mandati iu
dicis sunt circa in
carceratos custodiendi et si contra honorabile
genere divitiis aut scientia crimine probetur per con
fessionem aut alias licet non est incarcerandus
tamen si de fuga timetur ponetur in ferris et
de nocte commentariensis manu propria capos
et compedes claudat et carceris ianuam in illius
hominibus ad vigilandum cum lumine dimis
sis ne compedes limentur et orto sole aperi

atur carcer ut lumine videant capti et si qui
incarcerati multa loqui cohibeantur a carcere
sed vero tunc passientes custodes custodiantur

7 **GUARDADO** iuxta iudicis ma
datum usque ad
sententiam custodiatur captus et si probetur quod
eum legitime per testes aut confessionem sponta
neam vel per torturam et postea sponte per
severet non revocatur ad carcerem sed statim
faciat de eo iustitiam alias non nec instantia
cause criminalis durat ultra duos annos
infra quos accusatore non probante absolvitur
reus et accusator legitime punitur :·)

8 **CARCELERO** Semel quolibet
mense veniat
commentariensis iudici de nomine captorum et nomi
nibus etate et tempore quo fuit captus et causa
quare relationem facturus alias solvet regis
camere .xx. morabetinos auri et iudex hoc sicut fa
ciat alias ut infamis ab officio remotus solvet
regi .x. morabetinos auri :·)

9 **CARCEL** Si aliquis custoditur per
commentariensem appositum
fugiant cum captus occidentur nisi sit puer
aut vilis qui tunc punitur arbitrarie et
eum aponens occidetur nec alii huius scele
ris non conscii custodes qui ibi non erant vel
aliis vigilantibus dormiebant puniuntur
cum non sint in culpa :·)

10 **SOBRE** non debet iudex compositum mortis
aut pene corporalis si probetur
subiectum fideiussori dare alias si fugiat regis
arbitrio punitur et si eum sub fideiussoribus dep
pendo et imprestando debet sub pena illa
solvit fideiussor si non sistit et si pena non
exprimitur statur consuetudini quantum solvat
et si non est consuetudo arbitrio iudicis
taxatur sed fideiussor non potest ob hoc corpo
raliter puniri licet reus puniretur :·)

11 **CABULCAR** custos carceris ob aliquam
causam non exerceat crudeli
tatem nec asperitatem contra captum in come
dendo bibendo aut in moderatis captionibus
cum arcendo alias iudex loci eum capite puniat
et si negligens in hoc vindicando fuit ut
infamatus officio privatus regis arbitrio
punitur et custodi hoc fieri facientes re
gis puniuntur arbitrio carcer enim non ad pe
nam sed ad custodiam debet esse :·)

12 **ENCANTO** Si captus ob custodis
dolum vel magna cul
pam fugiat ipse punitur pena talionis si

UVA.BHSC

aut neglia sine dolo officio priuatus cor poraliter citra membra lesionem castigat si non casu probata occasione non punietur sed si pietate permitat fugere si captus erat vilis uel custodis propinquus consanguineus punitur sicut de negligentia sed non si captus se preparet aut se occidat sed si custos eum occidat aut cum quo occideretur sicut dec capite punitur sed si occasione aut infirmitate decedat non punitur si antequam accidere contin catur notificetur iudici ne fraus fiat

13 **Acordando** si de libertate omnes capti aut maiores custodibus ignorantibus fugiunt post quam capti aut conuicti iudicantur punitur cum delicti reus qui fugit dicto modo sed si aliqui eorum fugiunt postquam capti arctioribus vinculis manutenentur et propter penam aliqua pena arbitraria ei infligatur :-

14 **Acaecimiento** ubi aufertur a vinculis captus ea pena qua ipse puniendus erat fugit nec debet aliquis pro carcelagio ab insontibus recipere commetariensis sed ab eo qui iniuste accusauit uel denunciauit

15 **Atreuidos** nulli licet facere nouum carcerem nisi de mandato regis nisi iudici uel officiali captos teneri faciens aut illum et in eo uel cippo cathena aliquo vinclas capite punitur et iudices hoc corrigere negligentes aut regem non certificantes eadem pena affligentur sed pro tenendis suis propriis ne fugiat licet cuique in propria domo tenere carcerem.

Titulo xxxi. de los tormentos

Tit. xxxi. de los tormentos.

h Hic primo quitur quid est tortura. ii. ad quid prodest. iii. ob que iudicia procedatur ad eam iiii. quotuplex est. v. quis potest torquere. vi. quo tempore. vii. quos. viii. qualiter. ix. qualiter fiunt in ea interrogationes et que. x. que confessio in tormentis facta sit valida uel non :-

1 **Tormiento** Tortura est quedam pene modus ad eruendam veritatem de maleficiis que probari non possunt et prodest ad hoc quia per eam iustitia completur et veritas detegitur et est duplex vna cum flagellis alia per brachiorum suspensionem et pedum ponderationem :-

2 **Tormentar** nullus torqueat reum absque iudicis mandato sed nec iudex a tormentis incipiat immo primus presumptiones et suspiciones certas sciat nec est minor xiiii annos torquendus uel miles aut legum doctor uel aliud sine magister aut consiliarius aut ciuitatis uel ville nisi proditor fuit nobilis et de felicitate ante consilium prepetrata est delatus item nec potestas filii si sunt bone fame nec mulier dum est pregnans :-

3 **Fama** fama publica aut vnius bonus testis est iudicium sufficiens ad torturam contra infamatum aut vilem et cum tortura sit fiat in loco secreto nullis presente nisi iudice et executore et notario et ministris torquentibus et iudex interroget reum per se nec dicat designatiue interrogando commisisti tu uel commisit talis sed generaliter querat quid sciat de tali maleficio

4 **Los presos** Reus in tormentis confessus supra confessione ad carcerem reducatur et in crastinum iudici presentetur et confessio sibi legatur et si sine tormentis perseuerauerit condempnetur nisi ante condempnationem iudex fuit certificatus de contrario tunc enim absoluatur. si non negauit in causa proditionis false monete furti uel rapine repetetur bis tortura semel qualiter de in aliis causis repetetur semel et si sine formidine tormentorum non confitetur absoluatur si aut iudex aliter torqueat quam iste leges mandant uel propter inimicitias aut dono uel pretio torqueat et reus moriatur uel mutiletur iudex patiatur simile pena uel maiorem eius persona et torti consideratis :-

5 **Quando** Cum plures sunt torquendi incipiatur a minore etate quia citius eruetur veritas ab eo et qualiter ad presens est torquendus ne aliud dicta respondere possit nec ita sit tortura crudelis ut mortem uel mutilationem adducat :-

6 **Si ouiessen** non est seruus contra dominum uel libertus contra patronum uel qui eius seruus fuit in testem torquendus nisi in his casibus. scilicet in causa adulterii per dominum aut domi

UVA.BHSC

ppetuum uel fraudis in regiis redditibus p collectorem commisse uel proditionis aut si co iuri in conspiratione mortem laborauit uel est finis cois et bonis minor de alicuius mor te tractauit aut heres de morte testatoris cau setur uel successor sine testo uel in acuscat fle monete et tunc non creditur isti suo sine tormentis et perseuerantia spontanea post depositionem secutus.

7 **Seguida** Si dominus in sua domo die uel nocte occidatur fuerit quo ad scientiam eius commissi de suis seruis morantibus et infuerunt aut ita distabant quod audire poterunt uoces idem si occiditur dominus filius aut uxor sed minor xiiii annis non torquetur sed cum corrigio ut dicat ueritatem leniter percutitur.

8 **Aducho** Testem uariantem si est uilis potest iudex subicere tormentis nisi sit talis persona que non debet de iure torqueri.

9 **Personas** Qui non possunt compelli ad ferendum testimonium extra alium in causa mortis aut membri mutilationis nec pro consequenter possunt ob testificandum torqueri et sunt ascendentes et descendentes usque ad quartum gradum et collaterales usque ad eumdem aut compa contra coniugem et socer aut socrus contra generum uel nurum et econtra item priuignus contra uitricum et econtra et libertus contra patronum et eius uxorem aut parentes et patronus contra libertum et eius filios. Tit. xxxi de las penas.

Hic primo continetur quid est pena ii. quotuplex est iii. quibus potest eam infligere iiii. quo modo committitur v. ex quibus causis potest augeri uel minui pena aut tolli.

1 **Pena** Pena est emendatio uel satisfactio aut castigatio delictorum et infligitur per iudices ut committentes puniantur et ceteris sit exemplum et pro modo delicti debet pena regulari.

2 **Pensamientos** Cogitationis penam nemo meretur si in actum procedit ut in proditione que procedit ad factum aut dictum uel in homicidio ad factum petitionis prauitatis aut arma ad hoc capiendo uel rapiunt mulierem licet non cognouit carnaliter aut manus ad hoc inicit tunc proinde punitur atque si perfecisset et idem de ceteris criminibus leuioribus.

3 **Dodos** Delictum aut facto aut uerbis uel scriptis aut consilio perpetratur.

4 **Siete** Septem sunt penarum genera iiii maiora cetera leuiora primum est mors aut membri mutilatio ii. dampnatio in metallum aut opus metalli iii. deportatio cum bonorum ademptione iiii. perpetuus carcer qui non potest nisi suo dari quia carcer ad custodiam non ad penam datur v. infamia vi. relegatio uel ab officio amotio vii. uerberatio uel in publico spectaculo positio.

5 **Ordinarios** Iudex ordinarius de criminibus suis potestatem iudicandi potest infligere penis legis superioris et bona in eam alegi ex presso dimittere aliter aut consanguineis debentur ascendentibus uel descendentibus usque ad tertium gradum nisi in casibus in quibus publicantur sed deportare nemo potest nisi rex aut eius uicarius uel preses generalis totius regni.

6 **Punar** Iudex ad mortem condempnatiuus non faciat recidi punit cum securi sed ense aut gladio amputari nec quod condempnet ut lapidetur crucifigatur uel de alto precipitetur nec in facie cum ferro ponat signa aut nares amputari uel oculos alicui eruere quia facies hominis ad imaginem dei facta non est uiratribus difformanda.

7 **Los carceleres** Non est quis ob suspicionem sed ob probationem uel confessionem condempnandus licet possit torqueri.

8 **Catar** Consideret iudex in penis irrogandis personam rei quia minus liber quam seruus aut honorabilis quam uilis et puer quam uir et senex quam iuuenis sed corporaliter puniri et non citatur pitur ociosus honorabilis quam alius et si est decem cum dimidio minor non punitur aut xvii annis minus punitur consideret etiam passi dampnum personam quia

UVA.BHSC

nuius agitur cu delinquit q̄ comeni q̄ contra dnm̄ uel eu cui quo debito sa guinis coniungitur. Item tpus et loci quia nox magis q̄ dies grauat delictu et si in ecclia iudicio iudicio aut domo regis fit est grauius et 8°. cuilibet q̄ 8°. no ita frequetatur delictu. Item modi delinquedi quia grauius punitur pro ditionaliter aut aleuose q̄ rixando necas et in pena pecuniaria magis diuitem q̄ paupem punitur.

1 **Por yerro** Pro altius de licto no dz alius puniri nisi filius qui ob prius proditioni exheredatur nec pot iudex sniam pene i fligende pmulgatam corrigere et si cla re no probatur sit ad absolucio pmpror.

10 **Yodo** ad tpus relegatus ul in exoat patriam si an tpus reuertatur aut ab insula recedit dupli catur ei tpus quod fregit. si aut ppetuo sit deportatus occidetur.

11 **Paladina** Pena corporalis publice fligen da coram ptiendo pcomizante pcono ma lefitiu comissum nec pregnans antq̄ pariat occidatur al iudex ut occidens hi iuste punitur. Tit. xxxij. de los p donec.

h **H**ic pmo queritur quid est indul gentia. ii°. quotuplex est. iii°. quis pot indulgere. iiii°. qui bus et quibus ex causis. v°. quo tempore. vi°. ad quid prodest. vii°. quid est misericordia merces uel gra et inqui bus differunt.

1 **Perdon** indulgentia est pene debite remissio quod pot facere dumtaxat princeps et est duplex una gnalis ob aliqd leticiam uictoria aut amore dei alia spalis aliquis pre tibus aut suitio bonitate humanitat aut scia delinquentis.

2 **Perdonar** indulgentia ant sniam facta resti tuit delinquetem ad omia nisi ad in famiam facta post sniam uero no resti tuit ad bona et infamiam iure n hoc exprimatur sed a pena corporali absoluit

3 **Misericordia** misericordia est indulgeti ex indulgentis pietate mota dumtaxat merces est cu aliqui ob insticium uel suoz indulgetur gra uero est cum quis aliquid q̄ si donatus uoluisset dare no tenebatur. Tit. xxxiij. de los significamien tos de las palabras e de las cosas dubdosas e de las reglas derechas.

h **H**ic pmo queritur quis e verborum significa significationem sit interpretatio. ii°. quis pot uerba declarare iii°. de rebus dubijs. iiii° de regulis iuris.

1 **Significamiento** ver boz significatio seu declaratio est uerbi ppa onsio seu demonstratio et licet pmul titudine omnium verboz declaratio no possit fieri omni ostendetur tn de aliquibus frequenter accidentibus et eoz silitudine alia occurrencia poterunt expediri.

2 **Dubda** verba dubia sic int pretentur ut res de qua agitur no pereat et si ad utramq̄ pte pint ptinenti interpretari interpretentur in ptem uerisimiliore ut cu in uenditione de qua moneta sint pciu promissu du bitatur considerentur cui rei ualor magis appropinquat si aut pcium in modis no pot interpretari interpretentur contra pferentem et pro alia pte.

3 **Acaesciendo** dubie lite ptes uerba ab actore prolata sm eius intetionem sunt intelli genda post lite contest reus dubie respodes cogit p iudicem declarare al contra eu uba interpretetur si iudex ordinarius ver bum obscurum in sna apoitu pot quilibet declarare alius aut iudex no nisi ut dictu est in tria partita.

4 **El paladinar** Rex solus legis dubia declarat uel antiqua consuetudo idem de dubijs suaz fraz uel pmllioz.

5 **Las palabras** uerba testorum sunt pur tacent intelligenda nisi a pcte de contra uoluntate apeat ita si legat sum no

UVA.BHSC

expresso noie suo s; alio valet legatu no obstante errore nois quia pferetur volu tas sed eius dispoito otra legem aut bo nos mores no valet s; si testor per verbu gnalia legat ut centu denarios ul alia quantitatem et sint plures denarij diu sorum, prior q minus est debr de mo neta in patria currenti nisi otius usus loquendi testoris erat aut al apeat de otraria volumtate Item cartis legatis ipe sole no libri debentur nisi legatarius erat literatus uel studens nec testor alias cartas nisi libros hebat Item aui bus legatis et uipaces et mitabiate et pauones et pulli et oms alie aves cu sius galline et longis debentur s; no pter eas resitientes nisi apte aliud ap eat preterea vino legato si erat in dolijs uel vasis etiam dolia et vasa debent Item si legatur q alicui tm detur ex quo viuat omnia nccria esui potui cal ciatui vestitui et infirmitati curande debentur quia omnia ista sunt vite hu mane necessaria .:.

6 **Dosmos** In legibus ubi ho mo ad femina extendit nisi ubi expresse otrarium reperitur et noie ciuitatis quilibet locus mu ratus cu otinentibus edificijs et armi nalibus intelligitur, et noie mulier viri potens intelligitur virgo uel cor rupta, Item familie appellone intelligit dns domus et uxor et tem cu eo habita tes eius mandatis obedientes et oz q sint ultra duos al no est familia et oms seruti et insup dni agricultores et liberti noie domesticorum otinetur Item pat familias dicitur dns domus licet fi lios no ht et mater familias mulier in domo sua honeste viuens preterea primi appellone otinetur qui alicuius co sanguineu usq; ad quartu gradu occi dit aut de morte mebri mutilatione ex ilio uel maioris ptis bonorum pdicione accusauit uel eu diffidauit aut ptin ex parte sor est eius inimicus et iste tlis no pot otra eu testificari alij aut ma liuoli bene possunt.:.

7 **Hostis** hostis est Regis ul prie inimicus et stipendiu est tributu uel ex anno certarum pauiaru que antiquitus ad militum stipedia dabatur et armorum appellone no solum lorice et scuta s; etiam lancee et enses et recta cu quibus pugnatur imo et la pides et pali otinentur Item metus e mortis cruciatus corpis uel amissionis libertatis uel lris manussionis ul infamie et de tali metu loquitur leges ex quo ot tus no valet s; vanus metus no est excu satio Item dnr quibus signant otinet custodia et diligentia rerum quibus preponitur.:.

8 **Puertos** Portus est locus in litore maris no tamis clausus uel ubi secure naues pos sint in yeme stare ancorare alia aut lo ca vocantur playa si pot ibi ancorari poi Item ager est terra sine edificio ad semi nandu etiam si sit ibi casa uel cabanna ad fructus colligendos Item silua locus u osueuerut ligna pro domibus uel ig ne sumi et pratu ex quo fenu ul her ba colligitur et pastua estremu ul de fesa pro pecoribus pascendis Item noua le terra nouiter culta Item vestimenti ap pellone tam virile q muliebre otinetur et hereditas est successio in vniuersu ius defuncti debitis et alionis deductis Item filiorum noie no otinetur qui mortui nascuntur aut monstruose scilicet in bestie figura uel sp.:.

9 **Cabuenate** bona fide recipit q alij succedit ul sibi rem tradentem credit habere hoc faci endi potestatem mala aut fide qui huius otrarium scit Item de bonis nostris sunt in quibus dominium hemus aut que bona fide tenemus aliqua iusta rone et ptis ap pellatione dimidia otinetur.:.

10 **Enagenar** Si lex aut pri uilegium principis pro hibet alienationem no pot res vendi pmu tari pignorari uel in ea census ul seru tus imponi Item pprietas est dominiu rei et possio est eius detentio quiq; tn vnu pro reliquo ponitur quia si lego omis possones meas pprietas debr legatario et restitutio principis omia cmpositi et etiam famam restituit s; et cu iudex ad restituere mandat libere d; restitui

UVA.BHSC

sine condicione et non restituatur res deteriorata vel statu mutata. Item mobilia sunt que moveri possunt et merces est rerum mobilium et cautio intelligitur cum fideiussore vel pignore et creditor est cui res debetur et debitor a quo invito debitum exigitur et fideiussor qui pro alio debitori fideiubet. Item expense necessarie dicuntur sine quibus res deterioretur aut destrueretur, utiles quibus res melioratur eius reditus, sed voluntarie quibus pulcrior efficitur sed eius reditus non augmentatur.

11 **Dolus** — Dolus est fraudulenta deceptio. Lata culpa est magna et manifesta culpa ut ignorare quod omnes aut maior pars hominum scit sicut si dimittit librum in bivio aut ianua domus ardens quod nullus inde furabitur et ista assimilatur dolo. Levis culpa est pigritia vel negligentia. Levissima est non adhibere tantam diligentiam quantam homo boni sensus adhiberet. Casus fortuitus est occasio inopinata ut domorum ruina incendium aclamatum naufragium vis inimicorum aut aggressura latronum.

12 **Masculus** — Si duo ex uno partu nascuntur nec apparet quis prius aut posterius natus est presumitur primus masculus quam femina nasci et si ambo sunt masculi ambo sibi dividunt honorem ex primogenitura provenientem nisi sit indivisibilis ut aliquis terre dominium quod est unum tunc dandum tamen eum sorte dirimetur et si vir et uxor simul perierunt nec apparet quis prius perierit mulier quia naturaliter imbecillior prius decessisse [presumitur] si pubes.

rat et precedit successionem

13 **Regula** — Regula est sermo brevis et verbis generalibus dictata et habet vim legis nisi alia lex ei contrarietur quia in casu illo non regula sed lex observabitur. // Et regula iuris est quod iudex semper debet [esse pro] libertatem quia est contra naturam et servitutem abhorret natura. Set est modus servitutis non habere facultatem a loco ubi quis habitat recedendi nec a captione est liberatus qui a motu corporis vel aliis curialibus custoditur // Item bonorum appellatione non continetur que plus dampni // Et inconsultus nichil

recte agit et ideo non obligatur quia nec commodum nec dampnum sibi intelligit // Item in magna culpa est faciens opus quod facere nescit nec sibi convenit // Item ex consilio nisi sit fraudulentum nemo obligatur // Item dominus malum quod fieri videt non vetans cum posset videtur consentire // Item eius est nolle cuius est velle // Item non presumitur dominum vel patrem quibus obedire tenetur mandato illicitum faciens sed mandans debet puniri // Item ratificando quod meo nomine gestum est videtur quod inde ac si a principio mandasse // Item qui potest condempnare potest absolvere sed quamquam qui potest absolvere non potest condempnare nam si coram preside vel comite coram aliquo iurato non potest per se ad mortem vel mutilationem condempnare sed potest absolvere // Item nemo in re potest alii plus iuris dare quam habeat ipse // Item quod nostrum est sine facto nostro causa auferri non potest // Nec facit alii iniuriam qui utitur iure suo // Item alius possumus quod de iure possumus // Item non debet haberi pro firmo quod iracundie calore fit nisi perseverantiam sequatur sed licet a culpa diminuatur non a pena non excusatur si in alterius dampnum quod fecerit tale dixerit iracunde // Item nemo debet cum alterius iactura locupletari iniuste // Item alterius culpa alteri non preiudicare non debet // Item malefactores et consilium dantes et occultatores pari pena puniuntur // Item faciens quod iudicis mandato cui obedire tenetur non videtur mala intentione facere // Item qui occasionem dampni dat dampnum dedisse videtur // Item tacens non fatetur sed nec negare videtur // Item beneficium non confertur invito // Item scienti et consentienti non fit dolus // Item suspiciosa non viciant scripturas // Item prohibicio personalis non transit ad heredes // Item privilegia recipiunt largam interpretationem conformiter concedentis voluntati // Item iure naturali est quod quem commodum spectat debet et dampnum spectare // Item qui in alterius loco succedit iustam causam habet ignorantie an quod ab eo petitur iuste petatur // Item bonus homo intelligitur iudex ordinarius et ideo ubi in lege reperitur arbitrio boni viri intelligitur de iudice ordinario // Item persona que transit in rem iudicatam pro veritate accipitur // Item semel malus semper presumitur malus donec contrarium probetur // Item ius sanguinis lege vel pacto tolli non

UVA.BHSC

pot licet sucessio possit 35 Item alius ē de
dere alius vendenti ɔsentire quia ven
dens tñ de eius alius nō nisi prcium
vendicionis recepit sꝫ ɔsensus solus opa
tur ut ɔsenciens 36 ꝑdat ius quod in re ven
dita hēbat // Item nō debent fieri leges
nisi sic frequēter accidentibus // 37 Item ꝯ
suetudinaria sunt noviter facta que ꝯmo
da afferunt antiquis ab antiquis que pro
bonis habita sunt recedatur :-)

Finito libro sit laus et gloria xp̄o deo gras

Iste partite sunt scripte per me augustinum
flamingum al[ias] Osto godtheeren :-)

Son los titulos delas ꝑtidas ·iii·

BIBLIOTECA DE SANTA CRUZ VALLADOLID
BIBLIOTECA DE SANTA CRUZ VALLADOLID
BIBLIOTECA DE SANTA CRUZ VALLADOLID

UVA.BHSC

Sedimenti referentis specie pollente crassioris meminit Hyp.ibid.
Sedimentum farinaceum orobinum, Hyp.& Galen. f.60.p.2.c.1.
Sedimenti farinacei non meminit Galen. aut Hyp. ibidem.
Sedimentum in ægris pars materiæ morbificę, fol. 69.p.2.c.1
Sedimenti generatio mutatio media in ægris,ibid.
Sedimento distinguntur morbi tempora,ibid.
Sedimenti generatio,vt puris generatio,ibid.
Sedimentum in sanis humor crudus ex eo quod fugit sanguinis coctionem,f.58.p.c.2.
Sedimentum non apparet in principio morbi, f.60. p.c.1
Sedimentum ægrorum partem continet materiæ morbificę partem humoris crudi,ibid.
Sedimentum album,leue,& æquale coctionem indicat,ibid.
Semen virile efficientiam fœmineum materiã pręstat ex Arist.f.25.p.2.c.1
Semen efficientiam materiamq; præstat.f.25.p.c.2
Semen nõ profunditur à fœmina in coitu ex Arist. f.26.p.c.1
Semina plantarum efficientiam simul cum materia præstant,ibid.
Semen emittit fęmina atque vir,ibid.
Semen muliebre non est sicut virile efficax,ibid.
Semen nõ deciditur ex omnibus corporis partibus. f.26.p.2.c.1.
Semen decissum ex omnibus partibus semper duos fętus aut hermophroditas producere. f.26.p.c.2.
Semen habet formatricem omnium membrorum facultatem,ibid.
Semen in vasis ante testes generatur,ibid.
Semen solidorum alimento simile.f.27.p.c.1
Semine nutriuntur testes,& vasa seminaria. fol.20. p.1.c.2.
Semen medullam appellauit Plato,ibi.
Semen est radix similitudinis filiorum cum progenitoribus,f.27.p.c.2.
Semen fęminæ aliquando masculinum, semen viri contra,ibid.
Semen generandi virtutem habet.f.28.p.c.1
Semen viuit vita plantę f.28.p.1.c.2.
Senectus non est humida ob excrementorum multitudinem,f.9 p.c.2
Seneca cum Sthoicis aerẽ dixit frigidum f.2.p.c.2
Senium ad multa inutile tamen morbus non est. fo. 8.p.2.c.1.
Sensus eo est perfectior quo plures percipit differentias sui obiecti, f.13.p.1.c.2
Sensus omnes in capite collocare oportuit.f.29.p.2 col.1.
Sensus fit affectoproprio instrumento & facultate percipiente affectionem,f.37.p.[illegible].1.
Sensus externi quatuor sunt manifesto præter tactũ, f.37.p.1.c.2.
Sensus distinguntur obiectis,non instrumentis,ibi.
Sensus externi plures sunt quam quinque ratione rerum illis subiectarum,ibid.
Sensus instrumentorum temperamenta pulcherrime traduntur ex meliori sententia,f.37.p.2.c.1.&.2
Sensus fit vbi dolor percipitur.f.39 p.c.2.
Sensus omnes fiunt in singularibus proprijs instru[illegible]entis,fol.40 [illegible]g.1.col.1 [illegible]&c.2.
Sensus non fit sine alteratione [illegible] ut utix. fo.41.p.c.1
Sensus aliqui sine medijs specieb[illegible] [illegible]unt. f.42. pag col.1.
Sensuum & [illegible]rum specierum & omni[illegible] informationis & [illegible]ationis differentia.f.42.p. [illegible]1.c.2.
Sentire non est agere sed potius pati.ibid.
Sensus non est alteratio, sed alterationis perce[illegible] ibidem.
Serum sang[illegible] [illegible]is generatur, fol.54.p.2. col.1.
Sera humorum referunt illorum qualitates. fol.55. p.c.2.
Serosus ac liquidus humor in omnibus humoribus reperitur.f.17.p.1.c.2
Serosus humor iccor à Platone dicitur,ibid.
Serum sola transfusione renibus separatur, fol.22. p.2.c.1.
Similitudo medicamenti expurgantis causa trahendi ex accidenti,f.63.p.1.c.2.
Similia gradibus & formis quare permisceantur. f. 146.p.2.c.1.
Similia formis & dissimilia gradibus si misceantur remissum remittit intensum vsq; admediũ vtrinque,f.146.p.c.2.
Somnifera quæ.f.149.p.2.c.1.
Soporifera quæ,ibid.
Somnus est diminutus motus.f.72.p.2.c.1.
Somnus qua ratione fiat & que illi contingant.f.73 p.c.2.
Sopor quid sit & vnde proueniat,ibid.
Somnus nõ est omnimoda priuatio motus&sensus, ibidem.
Species ex coloribus produci Gal.concedit.f.40.p. col.2.
Species coloris ad oculos perueniunt & illos subeũt f.41.p.c.1.
Spiritus vitales &animales instrumenta animæ (vt sanguis)sunt tamẽ animæ proximiora.f.24.p.c.1.
Spiritus vitalis & animalis,nõ est alimẽtum vt sanguis. ibidem.
Spiritus agende dissipatus insumitur,ibid.
Spiritus nec vitalis nec animalis est nostri pars, ibidem.
Spiritus cum corpore continuitatem non habet. ibidem.
Spiritus non nutritur ex aere,ibid.
Spiritus ex aere commutato generatur vt ex pane chylus.ibid.
Spiritus refectio nutritio vocatur Hyp.ibid.
Spiritus substantia est corporea,f.31.p.c.2
Spiritus animales ad illustrationem mouentur vsq; ad exortum spinæ,f.32.p.c.1
Spiritus naturalis non est,f.33.p.1.c.2.
Spiritus naturalis est ingenitus,ibid.
Spiritus semi[illegible] [illegible] [illegible] generat ibidem.
Spiritus impla[illegible] [illegible]us generatur [illegible] ex spiritu vitali,ibid.
Spiritus animalis ex vitalis fit [illegible] cerebro.ibid.
Spiritus animalis facultatis [illegible]nimalis,vitalis spiritus facultatis vitalis instrumentum, fol.33. p.2.c.2.
Spiritus vitales generantur, & animales inchoantur in corde.f.13.p.c.2.

UVA BHSC

UVA BHSC

Partiu̅ · Latine · Lin[illegible]e ·

MS
Biblioteca de Santa Cruz
140

UVA.BHSC